

CONSTANTIN IGNĂTESCU
MITRUȚ AL JOLDII

COLECȚIA CUTEZĂTORII

CONSTANTIN IGNĂTESCU

MITRUȚ AL JOLDII

– Ediție revăzută și prescurtată –

Versiunea digitală 1.0 – septembrie 2022

Realizată după volumul apărut la Editura Tineretului,
București, 1959

Copertă: Pavlin Nazarie

PARTEA I

CAPITOLUL I

1

Satul se numea Răchiți.

Era o așezare de străjări de margine, ca toate acele care se vedeau acuma patru sute de ani în lungul Milcovului. Pe atunci, Milcovul înfățișa o parte din hotarul de către miazăzi al Moldovei, iar străjării acestui hotar își întemeiaseră gospodăriile aproape de locul slujbei lor. Poate că de aceea, locuințele lor erau atât de depărtate una de alta și atât de împrăștiate printre toloace pustii, printre dâmburi și văiugi și tufari, încât nu știai unde începe satul și nici unde sfârșește.

În Răchiți nu se aflau mai mult de treizeci, patruzeci de asemenea locuințe. Erau mai curând niște bordeie, făcute din vălătuci, muruite cu humă și acoperite cu paie. Fumul vetrelor de lut ieșea de-a dreptul prin acoperiș, iar când bătea vântul potrivnic, nu mai ieșea deloc. Se învăluia și intra înapoi în bordei. Atunci oamenii tușeau, lăcrimau și deschideau ușa. Unele locuințe erau atât de scunde, încât gospodarii se puteau rezima cu cotul de streașină când stăteau de vorbă unul cu altul, afară. Altele, erau înconjurate cu prispe de lut și se înălțau mai semețe. Iar deasupra prispelor, un ochiuleț de fereastră, acoperit cu bășică de bou, strävezie, lăsa să pătrundă înăuntru lumina zilei.

Peste aceste neînsemnate și umile așezări, plutea o liniște și o pace netulburată. Rar, un glas de bucium se înălța domol, dintr-o costișă. Altul îi răspundea tot așa, de pe o culme, și câteva clipe cei doi buciumași se înțelegeau între ei, așa cum s-au înțeles – din vechi – toți plăieșii și ciobanii pământurilor acestora. Era ca o limbă rânduită din strămoși, cu sunete și mlădieri neschimbate, învățată din tată în fiu și care nu mai stârnea nicio mirare.

Iată de ce, în sara în care un glas de bucium, speriat, repezit și poruncitor, izbucni peste acele întinderi pașnice, satul se umplu de oarecare neliniște. Glasul venea din lunca Milcovului, puternic, grăbit, umplea văzduhul stăpânindu-l și se stingea departe, către dumbrăvile care întunecau malurile Putnei. Și îndată începea iar, mai grăbit, mai poruncitor.

Ușile bordeielor din Răchiți se deschiseră cu zgomot. Aplecându-se ca să nu se lovească de pragul de sus, oamenii ieșeau grăbiți. Femei alergau să despriponească și să mâie către case caii de pe unde pășteau și glasuri repezite se înălțau în sara limpede.

— Buciumă Mihai! strigă Joldea din pragul căsuței lui, răsucindu-și trupul uriaș către luncă. Mitruț! Ai adăpat calul?

Mitruț ieși de undeva din spatele casei, desculț, cu capul gol, îmbrăcat în cămășuța lui de cânepă.

— L-am adăpat, tătuță! strigă el cu glas copilăresc.

— Repede, șaua!

Și în timp ce Mitruț scotea șaua tătărască, Joldea coborî din cuiele bătute în păreți arcul, ghioaga și săhăidacul.

Zoița ieși în prag.

— Ce-i, omule?

— Buciumă Mihai! răspunse Joldea întinzând un braț spre luncă, de unde chemările se înălțau mereu. Tu știi că frate-meu nu buciumă degeaba. Și tot vorbind, încălecă dintr-o săritură și porni în goană.

De undeva, din umbra unui frasin, se ivi și Nică. Era mic, mult mai mic decât Mitruț, purta numai o cămășuță scurtă, fără cingătoare, și ținea legat de o sfoară un cățeluș flocos și jucăuș.

Zoița intră în casă. Asemenea întâmplări se petreceau în chip obișnuit acolo pe hotar, în vremile acele. Iar străjării de margine, socotindu-se în fiecare clipă datori să răspundă de slujba lor, se deprinseseră cu ele. Încălecau acuma unul după altul și porneau în goană după Joldea, în timp ce, în praguri, femeile rămâneau să-i urmărească cu ochii, dar nu arătau prea neliniștite. Aceasta era viața lor de când se știau și se obișnuiseră cu ea…

— Ce-i, Mihai? strigă de departe Joldea, oprindu-și goana la locul de pândă al fratelui său.

— Tătarii, Joldea! răspunse Mihai cu glasul lui hârâit. Au buciumat străjării din susul apei și ne-au trimis vorbă din om în om; a năvălit o trâmbă întreagă. Au trecut Siretul mai în jos de cotul cel mare, s-au învârtejit spre miazănoapte și ne-au călcat hotarul, în putere, semeți, ca pe moșia lor.

— Pe unde? se înălță furtunos glasul lui Joldea.

— Pe la Balta Arsă.

— Mulți?

— Să tot fie vreo treizeci…

— Și noi câți suntem? întrebă Joldea, privind în urmă.

— Optsprezece… nouăsprezece… douăzeci și unu… numără un glas, și mai vine și Păun și Carare…

— Ajunge! Haidem! strigă Joldea, și lunca răsună până departe.

Porniră în goană. Scurtară drumul pe cărări cunoscute numai lor, umplând bolțile codrului cu tropotul copitelor, care vuia adânc în noapte. Se plecau pe sub ramurile prea joase, care stăteau să le împiedice drumul, și se opreau din timp în timp, ca unul dintre ei să descalece, să-și pună urechea la pământ și să asculte cu băgare de samă dacă nu cumva se aud mișcările dușmanului.

În sfârșit văzură cerul înroșindu-se spre apus.

— Ori au aprins vreo așezare, ori nici nu visează că sunt urmăriți și au făcut foc de popas! vorbi Joldea încetinind goana.

Înaintară cu băgare de samă și se apropiată furiș. Tătarii tăbărâseră într-o rariște de fagi, făcuseră focuri și frigeau miei, în gropi de jar, hoțește. Caii lor pășteau slobozi printre copaci.

Străjării se împărțiră în cete de câte doi, trei oameni, înconjurară rariștea și izbiră odată din toate părțile. Strigătul lor de luptă răsună adânc în pădure. Luați pe neașteptate și înspăimântați, mulți dintre tătari nu avură vreme nici să pună mâna pe arme. Se învălmășeau zăpăciți și se izbeau unii de alții, căutând o scăpare. Joldea și Mihai se repeziseră unde învălmășeala era mai mare. Ghioagele loveau ca trăsnetul, într-o larmă de vaiete, blesteme și răcnete.

Într-o astfel de încăierare, o suliță izbi pe Mihai în obraz. Joldea își văzu fratele scăpând măciuca și căzând sub copitele calului. Înălță ghioaga și se repezi. Dar se răsuci și el cu o săgeată înfiptă în grumaz, se înălță în șa, furios, ca într-o împotrivire uriașă, și pe urmă scăpă frâul din mână și se prăbuși pe o coastă, cu piciorul în scară.

2

Pe rând, cei plecați din sat pe urma tătarilor începură să se întoarcă acasă.

Zoița așteptă o zi, două, apoi luă pe Mitruț de mână și porni să bată pragurile celor sosiți.

— Ce-i cu Joldea al meu, oameni buni?

— A fost învălmășeală mare, Zoițo. Nu putem ști. Ori s-a luat pe urma vreunui fugar, până cine știe unde, ori zace în vreun bordei, pălit, cine știe? Iată, oamenii sosesc pe rând. Azi au venit Zamfir și Zaharia, și Păun…

— Dar nici Mihai n-a venit!

— Erau împreună, dar era noaptea, ne-am împrăștiat în toate părțile și ne-am rătăcit unii de alții. Am buciumat… Degeaba! Ne-am întors pe unde luptasem, am chiuit, am chemat… Dar să n-ai grijă, Joldea și Mihai nu se prăpădesc în harță cu niște păcătoși!

Zoița nu avea grijă. Își știa omul. Cine să-l doboare? Și-l știa și pe Mihai. Dar vremea trecea și nici Joldea, nici Mihai nu se arătau. Și Zoița se întuneca din ce în ce mai mult și tot mai des ieșea în prag să cerceteze zările cu palma la frunte…

Într-o zi a bătut în ușă Irina lui Ilie Sumănarul. Nici omul ei nu se întorsese. Venise după vești. Se lăsă jos, lângă vatră, își cuprinse capul în mâni și începu a boci încetișor, legănându-se. Zoița o privea tăcută și simțea și ea un junghi ascuțit în inimă și un nod de plâns în gât.

Așa le-a găsit Anica lui Dumitrache Carare și îndată umplu casa cu spaimele, vorbele și tulburarea ei:

— În fiecare noapte mi se pare că aud pasul lui Dumitrache, se jălui ea. Sar să-i ies înainte: pustiu cât vezi în patru vânturi. Mă culc și mă răsucesc pe o parte și pe alta, până în zori. Îl visez cu ochii deschiși. Îl văd doborât, în iarbă, cu o săgeată în umăr, și tot încearcă să se scoale și nu poate! Hai suratelor, ș-om face ceva, că nu mai pot!

— Dar ce putem face? o privi Zoița, cu fruntea întunecată și cu o

lacrimă aninată de geană.

— Hai ș-om merge la mănăstire, la părintele Paramon. Știe să dezlege toate necazurile și găsește leac la toate durerile. Și mai este acolo și o icoană a sfântului Niculai, care face minuni!

— La mănăstire? Dar tu știi cât drum este până la mănăstire?

— Știu. Tocmai sub munte! Om merge zi și noapte și ne-om târâi cum om putea, pentru izbăvirea păcatelor noastre! Voi nu credeți că dumnezeu ne cearcă și ne bate?

Câteva zile stătură pe gânduri. Apoi se țeseau de la una la alta și puneau la cale. Iar într-o dimineață și-au trecut pe după gât traistele cu merinde și cu daruri pentru acel călugăr vestit, și-au luat în mâni toiege de drum și au pornit… Femeile din sat le știau zbuciumul. Le-au petrecut o bucată de vreme și la o răscruce de cărări le-au lăsat să urce singure dealul și s-au uitat îndelung după ele. Cele trei drumețe au ajuns pe culme și s-au oprit o clipă. Acolo, umbrele lor întunecate, zugrăvite pe zare și sprijinite în toiege, se destrămară încet și se topiră în ceața dimineții.

Au umblat mult, urcând colnice și coborând costișe. Pe gura traistelor din spate, un cocoș și niște găini, purtate pe aceste meleaguri străine, scoteau capete speriate și priveau locurile cu ochi rotunzi și nedumiriți. Drumețele au dormit pe câmp, la adăpostul căpițelor de fân, s-au odihnit la marginea cărărilor și s-au răcorit la malul pâraielor care coborau șoptind spre văi. Și când au îngenunchiat în sfârșit, în umbra bisericuței de lemn, de sub munte, s-au socotit aproape izbăvite.

Părintele Paramon privi cu băgare de samă traistele lăsate jos lângă iconostase, le cântări din ochi și pe urmă se uită la cele trei femei.

— De unde sunteți? le întrebă el cu glas adânc

— De la Răchiți, devale… pe Milcov!

— Și ați putut umbla atâta loc?

— Am putut, părinte, că avem mare necaz! izbucni Anica umplând bisericuța cu suspinele ei.

Povestiră totul ca la spovedanie și plânseră îndelung, cu frunțile pe piatra rece. Părintele Paramon tăcea, lăsându-le să-și răcorească sufletele. Ochii săi înfundați sub sprâncenele albe priveau undeva, pe ușa deschisă, spre frunzișurile codrului. Iar când femeile se mai ogoiră, le întrebă domol, ca despre un fapt care nu putea fi despărțit de jalea lor:

— Și ați adus și o leacă de daruri pentru sfânta mănăstire?

— Am adus, părințele, două găini și un cocoș și oleacă de caș… ca niște femei sărmane ce ne aflăm, să ne ierți…

— Domnul, grăi călugărul, vede și primește și iartă… da’ parcă văd și un urcioraș…

— Acela-i cu oloi pentru candela sfântului Niculai, părințele!…

— Așa, așa! se bucură sfințitul Paramon, scoțând dopul de cârpă și mirosind uleiul, și începu să citească rugăciuni asupra celor trei capete plecate. Murmurul glasului său se împrăștie domol umplând bisericuța întunecată. Și în murmurul acela potolit, sufletele zbuciumate care veniseră să caute mângâierea se alinară și căpătară o nouă nădejde.

Le împărți câte un bulgăraș de tămâie adusă de la sfântul Munte, le lăsă să se roage sub icoana făcătoare de minuni și sfinția sa se mistui undeva, luând și traistele cu daruri… Se întoarse cu ele goale și cu o cheie mare, de fier.

— De-acuma destul, zise el moale. Dumnezeu cunoaște durerile voastre și are să facă așa cum a socoti mai nimerit… Trebuie să închid biserica!

— Am vrea să ne hodinim oleacă în ogradă, părințele, vorbi Anica. Ni-s ciolanele rupte de drum…

— În cuprinsul mănăstirii nu se poate, grăi părintele, arătând o adâncă părere de rău. Aici îi loc de rugăciune, nu de hodină! Da' puteți să vă hodiniți dincolo de ziduri… Pădurea-i mare și binecuvântarea domnului, peste tot!

Din vorbele părintelui Paramon parcă curgea mila și bunătatea cea fără de sfârșit. Femeile se grăbiră să iasă, și în urma lor cheia scrâșni în broască. Se odihniră deci, rezemate de zidul de împrejmuire, în mijlocul pădurii nesfârșite. Dormiră cu capul pe traistele goale. Liniștea cobora asupra lor, din singurătatea locurilor, alinându-le inimile și domolindu-le grijile.

Se grăbiră la vale. Se gândeau că poate, în lipsa lor, domnul se îndurase și făptuise minunea. Dar își găsiră bordeiele tot atât de pustii și tot atât de îngropate în mâhnire și tăcere.

Câteva zile de-a rândul, Zoița – cum își isprăvea treburile – închidea ușa, îngenunchia la icoană, se ruga plângând și bătea mătănii. Apoi aprindea o fărâmă din bulgărașul de tămâie, afuma și se ruga iar. Într-un târziu, ieșea afară, cerceta zările și se lăsa tăcută pe prispă. Iar când socotea de cuviință, intra din nou în bordei, și iar se ruga și afuma și bătea mătănii. Și toată vremea își ferea ochii și chipul, să n-o vadă copiii plânsă.

Într-o zi începu să se uite ciudat la icoană. Nu mai căzu în genunchi. Stătea așa privind-o cu îndoială și nedumirire și pumnul ei strângea, fărâmițând în neștire, bulgărașul de tămâie… Iar în amurgul acelei zile răsturnă în traistă un mertic de grâu, așeză deasupra o găină prinsă din culcuș, își puse traista în spate și porni ferindu-se de ochii oamenilor, ca o hoață.

Baba Păduroaia stătea singură, într-un bordei pe jumătate îngropat între niște tufari. Uneori, pe acoperișul înverzit de iarbă și buruieni se

cățăra o capră neagră, sprințară. Zoița coborî două trepte săpate în pământ, se plecă să nu se lovească cu capul de pragul de sus și intră în încăperea strâmtă și întunecoasă.

— Te așteptam! spuse baba, și ochii, ca două mărgele negre, licăriră între crețurile obrazului. Te așteptam, Zoițo, pentru că eu știu că ulcica babei Păduroaia e mai tare decât rugăciunile monahului Paramon. Știu că ai fost la mănăstire…

— Am fost să mă rog lui dumnezeu, oftă Zoița. Și dumnezeu nu m-a ajutat. Acum am venit să mă rog dracului… poate că el să mi-l aducă pe Joldea acasă…

— Da’ nu-i niciun drac, Zoițo! se oțărî baba, mânioasă. E tot puterea lui dumnezeu. Dacă o fi să fie, tot el îți aduce bărbatul acasă. Nu dracul! Nu te mai potrivi la scornituri…

Zoița o lăsă să spuie ce vrea. Ea știa foarte bine, așa cum știa toată lumea din sat, că Păduroaia și-a vândut necuratului sufletul și că are la îndemână – pentru orice trebuință – câțiva încornorați mititei, pe care îi trimite și-i muștruluiește după anume regulă și știință. Lumea se jura că i-a și văzut. Iar unul din ei, mai grijuliu, sta noaptea pe acoperișul bordeiului și cânta ca buhna. Pe acela, îl știau și copiii!… Când cântă cocoșii de miezul nopții, Zoița se duce cu cofa și aduce apă „neîncepută”. Baba suflă asupra cofei, boscorodește vorbe neînțelese, umple o ulcică de lut și o așază pe vatră, să fiarbă. Și când apa începe să clocotească, forfotind mărgele peste mărgele, apucă o mână de mei dintr-un căuș și strecoară ușor boabele din palmă în ulcică. Clocotul le prinde, le îneacă, le scoate iar deasupra și le învăluie într-un vârtej nelămurit, sub aburi. Baba privește țintă în ulcică. Zoița se ridică în picioare și privește peste umărul ei, cu ochii mari și sufletul înfiorat.

— Pădure! vorbește baba dintr-odată. Pădure și iar pădure, cât vezi cu ochii. Dâmburi peste dâmburi, valuri peste valuri. Cine poate vedea ce-i acolo? Joldea al tău e undeva în pădure… văd ceva… poate-i el… poate nu-i el… ar vrea să umble și nu poate… ar vrea să iasă de sub culme și iacă, uită-te și tu, îl trage ceva înapoi… Nu poate!

Zoița privește și nu vede nimic.

— Mă gândesc, spune iar Păduroaia, să nu fi fost pălit în luptă. I s-o fi scurs sângele și de aceea nu poate… Ar trebui să-i dăm sânge, Zoițo! Să tai o găină neagră și să-i scurgi sângele într-o ulcică pe care am să ți-o dau eu… iar găina să mi-o aduci friptă!…

Câtăva vreme Zoița a umblat nopțile la Păduroaia. Baba descânta, boscorodea… Pe urmă, Zoița nu s-a mai dus la Păduroaia. Nu mai avea nici încredere, nici găini! S-a dus însă la Păun străjărul, care fusese prieten mai de aproape cu Joldea și într-o zi, satul i-a văzut pe amândoi plecând spre Balta Arsă. Se duceau să-l caute pe Joldea.

Au pășit pe cărările bătute de străjării care alergaseră după furi, și au ajuns la rariștea de fagi. Aflară cenușa focurilor stinse, semnele

luptei, și stârvuri de tâlhari mâncate de ciori și de hultani. Umblară din stârv în stârv, până osteniră. Nu găsiră nici pe Joldea, nici pe Mihai. Se așezară pe iarbă să se odihnească și priviră în jur. Codrul se întindea cât vedeai cu ochii, în toate părțile… Va fi având oare margini? Unde să mai caute? Se sculară și plecară acasă…

În vara aceea, străjării din Răchiți și nevestele lor ajutară Zoiții la secerat și la strâns puțina roadă de pe câmp. Mitruț muncea și el cât putea, iar Nică începu să pască vaca prin jurul casei…

Într-o sară, pe cărarea care tăia toloaca în curmeziș, se ivi Mihai străjărul, moș Mihai, cum îi zicea Mitruț. Venea pe jos, călca greu, șchiopătând mai tare decât totdeauna, avea capul legat cu o cârpă care-i ascundea cu totul un ochi și se sprijinea într-un ciomag necojit. Arcul i se clătina pe umăr, la fiecare pas șontâcăit. Așa a intrat în bătătura lui Joldea și s-a așezat pe prispă. Nu s-a uitat nici la Zoița care îl privea cu ochi înspăimântați, nici la Mitruț care încremenise lângă maică-sa. N-a spus nici măcar „sara bună”, cum avea obiceiul. Ci numai s-a gheboșat pe prispă și a tăcut, privind în pământ.

Zoița își alungă cu greu un nod din gât, și întrebă cu glas frânt:

— Singur?

Iar moș Mihai a stat o vreme în aceeași nemișcare și tăcere și pe urmă a răspuns:

— Singur!

Și iarăși stătură o vreme tăcuți și neclintiți, în sara care cobora repede. Pe urmă, Zoița întrebă iar, cu o șoaptă tremurată:

— Și el?…

— Sub o măgură… dincolo de Balta Arsă… în sus… Îi cântă vânturile și cucii… I-am cioplit o cruce…

Din nou se făcu tăcere. Pe urmă, Zoița își înclină capul pe genunchi, își vârî degetele în păr și un geamăt adânc cutremură liniștea. Moș Mihai se uită o vreme cum se zbuciumă umerii ei de plâns tăcut și cum curg lacrimile din ochii măriți de groază ai lui Mitruț. Se suci stingher pe prispă, tuși răgușit și vorbi iar, numai așa, ca pentru a goni spaimele:

— Eu am zăcut la un pădurar… și m-au oblojit niște babe… că mi-a scos ochii o spurcăciune…

Mâna lui mare și neagră, ca o rădăcină de copac, se înălță către cârpa care-i înfășură capul. Glasul, răgușit fără leac, dintr-o răceală veche, părea mai hârâit acum ca oricând. O pasăre de noapte trecu ca o săgeată pe deasupra lor și se pierdu în întuneric. Pe prispă, Nică, fratele mai mic al lui Mitruț, suspină ușor, prin somn.

Zoița conteni plânsul și rămase cu capul în palme, privind în întuneric. Mitruț stătea la spatele ei, cu obrajii uzi și cu ochii întunecați…

Târziu, moș Mihai s-a ridicat și a plecat bocănind pe cărare cu ciomagul lui necojit.

3

Acuma moș Mihai venea să-i vadă în fiecare sară, după ce-și isprăvea slujba la hotar. Pentru că, așa beteag cum era, nu lipsea de la locul lui de pândă. Se făcuse mai crunt, mai tăcut, mai morocănos. Își făcuse o ghioagă nouă, mai grozavă decât acea pierdută în luptă. Mitruț n-o putea ridica nici cu amândouă mânile. De cum se făcea sară, pasul șchiopătând al bătrânului se auzea de departe, pe cărare. Piciorul cu zgârciurile tăiate mai demult de o coasă și mai dăunăzi zdrobit de copita calului, avea să șchiopăteze toată viața. Așa călca prin bătătură și se așeza pe prispă. Stătea până târziu, povestind isprăvile lui Joldea din viața de pândar pe hotar, și din cea de oștean pornit la lupte împotriva vrăjmașilor. Înălța pumnul uriaș și arăta cum izbise Joldea și cum căzuse dușmanul în cutare împrejurare, reînviată cu glasul lui răgușit.

Mitruț îl asculta cu ochii mari, înfiorați de închipuirile pe care vorbele bătrânului le stârneau în mintea lui. Fără să vrea, făcea și el aceleași gesturi pe care le făcea povestitorul, strângea și el pumnul și izbea cu el în aer, zdrobind un dușman închipuit. Numai mama rămânea neclintită, cu ochii țintă în întuneric și tăcea. De când aflase că Joldea se prăpădise, ea aproape nu mai vorbea. Și moș Mihai pleca de la o vreme, speriat și el de atâta încrâncenată tăcere.

Bătrânul era un om aspru. Fecior de străjăr, se pomenise el însuși străjăr, în clipa când a dovedit că poate mânui un arc și o ghioagă. De atunci, viața lui se scursese acolo pe hotar, în liniștea luncii și singurătățile locurilor, cu ochii deschiși către primejdiile ce se puteau ivi. Luase parte la lupte crâncene, își apărase hotarul cu vrednicie și învățase să se poarte cumplit cu dușmanii. Astfel inima i se împietrise și el ajunsese neîndurat și tare ca o stâncă. Când nu era pe hotar, își muncea cinstit bucățica lui de pământ, ca toți ceilalți străjări. Își făcuse și o căsnicie, ca toți oamenii din satul lui, și trăia și el viața nestatornică a veacului aceluia plin de spaime, de războaie și de nesiguranța zilei de mâine. Dar în căsuța lui din Răchiți, se îmblânzea și părea altul. Cioplea arcuri mititele pentru feciorașul lui de șase ani. Îl învăța să ochească și să tragă și îi slujea bucuros drept țintă. De multe ori, obrazul său învinețit arăta locurile în care nimerise copilul cu săgețile lui fără vârf. Alte ori îl urca pe calul său înalt și îl lăsa să se rotească singur prin bătătură. Numai că atunci sărea nevastă-sa să-și scoată puiul de la primejdie.

— Eu nu știu care-i mai nebun! striga ea speriată. Tu ori el?

Mihai străjărul râdea, cu un râs blajin, pe care nu i-l mai văzuse nimeni până atunci.

Într-un rând, încurcat într-o harță, dincolo de hotar, n-a mai putut da pe acasă multă vreme. Când a venit, nu și-a mai găsit nevasta și copilul. Pieriseră de ciumă și îi îngropaseră oamenii în deal, la cimitir…

De atunci s-a făcut mai ursuz, mai aspru și mai singuratic. Numai la fratele său, Joldea, venea zilnic. Se uita la Mitruț, își aducea aminte de feciorașul lui, i se umplea inima de amar și pleca cu ochii întunecați. Pe urmă s-a mai deprins. Privea pe Mitruț ca pe copilul său și îi creștea inima când îi vedea chipul deschis și boiul nă1tuț și drept și mlădios ca salcia… Atâta dragoste îi mai rămăsese în viață!

Iar Mitruț simțea dragostea bătrânului, se lipea de el și își făgăduia în gând să ajungă ca dânsul…

Mama se uita la băiat, tăcută, cu gândurile duse și parcă fără să-l vadă. Statura ei mândră, dreaptă și înaltă, parcă se mai înclinase puțin și chipul ei slăbise și se ascuțise. Când o vedea așa, Mitruț începea să umble în vârful picioarelor și din joaca lui nu se mai auzea nicio zvoană.

Dar liniștea lor se tulbura uneori. Veneau de o bucată de vreme oamenii boierului de la Putnișoara, cei care strângeau birurile, unii călări și cu biciușca în mână, alții în căruțe al căror vuiet se auzea până departe, peste dealuri. Veneau mânioși, se opreau în bătătura Joldii și răcneau la Zoița, care își frângea mânile, neputincioasă. Apoi plecau arătând pumnii și răcnind. Din sfaturile mamei cu moș Mihai, după aceste întâmplări, Mitruț nu înțelegea mare lucru. Dar pricepea totuși, că atâta vreme cât trăise Joldea, casa lor fusese apărată de plata dăjdiilor, dijmelor și daturilor, după cum erau apărați toți străjării de margine, și toți aceia care făceau anume slujbe stăpânirii. Vădana lui Joldea însă nu era în slujba stăpânirii. Ea trebuia să plătească. Într-o zi însă oamenii aceia au luat și pe Joiana cu dânșii. O legaseră cu un curmei în urma unei căruțe și o duceau încolo la deal, în timp ce vaca se zmuncea, își întorcea capul spre casă și mugea neputincioasă și parcă nedumirită. Mitruț se repezi să-i vină în ajutor și s-o sloboadă din legătoare, dar mama îl apucă și îl ținu lângă ea. Își înălță capul să strige, să se împotrivească; ea însă era atât de întunecată la față și avea ochii atât de plânși, încât Mitruț a trebuit să se ascundă și să plângă pe după casă…

În sara aceea, moș Mihai a stat îndelung pe prispă sfătuind cu Zoița. Iar a doua zi porni în sat, șchiopătând prin toate bătăturile și stătu de vorbă pe toate prispele. Oamenii din Răchiți, străjări de margine ca și dânsul, nu puteau să lase pe vădana lui Joldea în necazul și lipsa la care ajunsese. Și adevărat este că o bună bucată de vreme după aceasta, slujbașii cei mânioși ai boierului strângător de biruri nu mai dădură pe la ușa lui Joldea.

Într-o zi însă, se iviră iarăși. Oamenii din sat arătaseră, e drept,

multă bunăvoie și prietenie pentru vădana lui Joldea, dar erau și ei săraci și putințele lor aveau o margine…

Acuma nu mai puteau decât s-o ajute să-și aducă roadele de pe câmp și să le pună bine. Dar slugile boierului veniră iar, scociorâră în toate părțile, găsiră roadele și le luară…

Astfel, urmașii lui Joldea străjărul petrecură o iarnă în care le-a fost și frig și foame.

4

Rezemați de gard în ograda curții de la Putnișoara, moș Mihai, Zoița și Mitruț așteptau să iasă boierul, care la ceasul acela se odihnea încă, după masă.

Lângă dânșii, un om înalt, cu umerii puțin aduși și cu pletele sure, stătea rezemat în ciomag, asculta ce-i spunea un slujitor scurt și îndesat și părea foarte nemulțămit.

— Tu de muncă să nu-mi vorbești mie, măi Gavrilă! îl întrerupse dintr-odată moșul. Care muncă? Numai eu cu baba! Eu nu pot, ea nu poate… feciori n-avem… Dacă muncim noi toată vara pe pământul boierului, când mai lucrăm pe pământul nostru?

— Asta o știu, moș Damian! se repezi slujitorul. Dar datoriile trebuiesc întoarse într-un fel. Boierul nostru ți-a plătit birul anțărț, că n-ai avut de unde. Anul trecut ai venit iar, că n-ai… Bine. Ți-a plătit și pe anul trecut. A fost vorba să ieși la câmp, n-ai ieșit! Și acuma în loc să aduci datoria, vii să-ți plătească birul și pe anul ista! Așa… aș vrea și eu să fiu răzăș și să aibă altul grijă de birul meu…

— Dar nici să-ți dau ție toată răzășia și să ajung vecin, pentru că mi-ai plătit birul pe doi ani! se mânie bătrânul.

— Care răzășie, moș Damian? se zbuciumă slujbașul. Cât ți-a mai rămas din ea? Locșorul cel din luncă și pârloaga de lângă pădure?

— Cum locșor, măi băiete? Acela-i locșor? Umbli cale de un ceas de vreme în jurul lui și el de colo: locșor! Atâta face răzășia pe care mă hrănesc de o viață de om?

— Da’ cât face, moș Damian? Alt boier nu ți-ar plăti birul nici pe un an pentru pământul dumitale. Aista al nostru-i darnic, moșule! Dacă știi cum să-l iei, ți-l plătește și pe anul ista.

— Și pe urmă? își dădu moșneagul cușma pe ceafă, cu năduf și îngrijorare.

— Pe urmă… n-ai încotro! grăi slujitorul. Nu vezi că iacă-i al treilea an de când nu poți plăti birul! Parcă la anul ai să poți? Așa… dai pământul și te mântui. Scapi de grijă!

— Mai am, măi băiete, juncanii și o văcuță, și calul…

— Știu și asta, moș Damian. Dar dumneata care ai fost de atâtea ori la țarcuri, la Putnișoara, și ai văzut cum se face vânzarea vitelor ca să-și plătească oamenii birul, știi ce prețuri se pot căpăta de la

neguțătorii veniți din țara turcească. Și să zicem că ai să dai vitele și ai să plătești birul pe anul ista. Dar la anul care vine cu ce-ai să-l mai plătești? Și cum ai să-ți muncești pământul fără vite?

Moș Damian Câșu îl privi năucit.

— Asta-i socoteala ta, măi Gavrilă, ori a boierului? mai întrebă el cu o umbră de îndoială în glasul moale.

— A boierului, moș Damian. Că doar el nu poate plăti pentru toți cei care n-au. De unde să ia atâția bani? Dacă strânge birul dintr-un ținut întreg, vrea nu vrea, la vistierie întreg trebuie să-l ducă… Se înțelege că întâi și întâi el își trage zeciuiala lui… Dar dacă dumneata n-ai, altul n-are, altul tot așa, ce să facă el? Eu zic să-i dai pământul și să te mântui! Dacă pune el birul pentru dumneata, măcar să știe pe ce…

Moș Câșu rămase înlemnit și în jurul său toată așezarea boierului Mândru păru că începe să se clatine.

O căruță intră hodorogind pe poartă și un țăran sări sprinten din ea, lângă slujitor.

— Ce-i, Gligore? se miră acesta. Iar ai ajuns la mila boierului?

Cel întrebat, un om înalt, ciolănos, cu mustața groasă, cânepie, își înălță capul, zădărât.

— Milă? se miră el cu glasul aspru. Milă se cheamă atunci când ți se dă de pomană, măi Gavrilă. Și după cum știi, răzășul Gligore Jitarul încă n-a ajuns zilele cele! Nu-i vorbă, că nici boierul tău nu se prea grămădește să facă pomeni! L-am rugat anul trecut să-mi împrumute o jumătate de merță de mei. Iacă i-am adus meiul înapoi și pe deasupra am mai pus de la mine două mertice, drept mulțămită pentru facerea de bine. Treabă curată și cinstită.

O clipă, slujbașul rămase fără grai.

— Cum vine asta, măi Gligore? se dezmetici el mirat. Doar cu boierul ai avut altă învoială. Trebuia să-i muncești două luni la vară, nu să-i aduci meiul înapoi!

— Iacă, m-am răzgândit! Am zis așa: de ce să muncesc eu la vară pe pământul boierului și răzășia mea să rămâie în plata domnului? Am mei, îi întorc meiul și gata! Nu-i tot aceea?

— Cum să fie tot aceea? Dacă boierul avea nevoie de mei, îți cerea mei!…

— A-ha! Avea nevoie de muncă! Apoi munca, măi băiete, eu o fac pe pământul meu! Eu nu vreau să ajung iar la ușa lui să împrumut o dimerlie de grăunțe și el să-mi ceară să-i muncesc, vara viitoare, de două ori atâtea zile câte mi-a cerut anul ista. Nu vreau să mă pomenesc vecin, cum s-au pomenit atâția!… Vrei să iei meiul, bine. Nu vrei, ai să-l cari tu singur, pentru că eu îl duc acasă și a doua oară nu mai vin! Iacă, oamenii iștia-s marturi!

Oamenii pe care îi lua drept marturi răzășul Gligore Jitarul erau

moș Damian Câșu, care rămăsese amețit, rezemat de un gard, moș Mihai, vădana lui Joldea și Mitruț care stătea lângă maică-sa cu mânile înfipte în brâul îngust, vișiniu, cu căciula de miel coborâtă până la sprâncene și cu ochii mari îndreptați asupra celor ce se sfădeau. Și mai era un țăran desculț, cu chipul mâhnit, pârjolit de tăriile vremii și cu ilicul zdrențuit. Stătea sprijinit de un pom, singur, tăcut și închis în gândurile lui.

— Ce nevoie ai de marturi? se auzi dintr-odată un glas zgâriat, din înălțimea cerdacului boieresc.

Oamenii își ridicară capetele. Boierul Mândru ieșise să asculte sfada din ogradă și Mitruț vedea pentru întâia oară capul lui puțin alungit și aproape pleș, barba neagră, rotundă, și pântecele mare, încins cu brâu îngust, roșu. Cu brațele scurte și groase și mânile cu degetele boante, boierul se rezema de parmaclâc și privea în ogradă.

— Ce nevoie ai de marturi? întrebă el încă odată, nedumirit.

— Am, ca să nu fie vorbă pe urmă! răspunse Gligore Jitarul, cu îndrăzneală. Am o datorie la curte. Datoria de mei. Aduc meiul și iacă, Gavrilă nu vrea să-l primească. Zice să fac muncă…

— N-a fost așa învoiala? întrebă boierul, scurt.

— Ba așa a fost. Dar dacă aduc înapoi meiul, nu mai poate fi vorba de învoială.

— Bine… bine, răzășule! răspunse boierul, stăpânindu-se. Fruntea și nasul i se făcuseră roșii, vinete. Bine! Nu-i nevoie de marturi. Spune lui Crap să-i primească datoria, Gavrile. Iar cu tine, răzășule, om vorbi când a mai da dumnezeu vreo secetă ca cea de anul trecut. Om vorbi atunci cum se cuvine…

— Și acu vorbim cum se cuvine, boierule, răspunse Gligore Jitarul, și-ți mulțămim pentru facerea de bine. Și când ai nevoie de potcovit caii… trimite-i la mine! Știi că am și oleacă de covălie și mă pricep… și aș vrea și eu să arăt că sunt om de omenie și mulțămitor…

Boierul nu răspunse.

Gligore răzășul se întoarse spre căruța cu care venise și strigă grăbit:

— Dă-te jos, Drăguș, să coborâm sacii!

Un băiețaș, nu mai mare decât Mitruț, cu ochii pieziși luminându-i obrazul smead și cu o hălăciugă de păr nedomolit pe cap, aruncă biciușca din mână, sări repede din căruță și se repezi să ajute pe taică-su.

— Ce-i? se auzi glasul zgâriat al boierului, repezind întrebarea către moș Mihai.

Bătrânul înaintă spre cerdac șontâcăind și sprijinindu-se în ghioagă. Îndată, în urma lui păși Zoița cu Mitruț de mână.

— Am venit, după poruncă! vorbi moș Mihai cu chipul întunecat. Iaca, aiasta-i vădana lui frate-meu, pentru care ai plătit birul după

moartea lui Joldea și aista-i băietul cel mai mărișor…

— Știu, străjărule! îi tăie vorba boierul, urmărind cu ochi mânioși pe Gligore răzășul. Știu, dar n-am ce-i face! Dacă aș plăti eu pentru toți birnicii din ținutul ista, aș ajunge în sapă de lemn! Este o datină, o datorie pe care doar o știi și tu: boierul plătește birul pentru vecinii lui, nu pentru răzăși. Dacă vădana lui Joldea n-are de unde, oi da eu pentru dânsa, dar atunci ea cade vecină la mine, cu feciori, cu pământ, cu tot. Iar pentru că din munca unui băiet ca aista eu nu pot înțelege nimic, îl trimit acolo unde poate face și el o treabă: la oi! Acolo are să stea tot anul și am să-l și hrănesc… Iar vădanei are să i se lase o bucată de pământ, ca să se poată hrăni singură… Mai multă omenie, ce mai vrei?

— Omenia ar fi alta! grăi moș Mihai cu adâncă mâhnire și cu stăpânită mânie. Omenie ar fi să ne mai păsuiești, să vedem și noi dacă urmașii unui străjăr cum a fost Joldea, se cade să ajungă vecini. Că dacă așa se plătește credința și slujba celui mai vrednic străjăr de pe hotarul ista, atunci pentru ce să-l mai păzim? Pentru ce să mai intrăm în bătaie și să ne mai dăm sănătatea și viața? Eu știu, boierule, că domnia ta ai dreptate. Știu care-i rânduiala: țăranul îi slobod cât poate plăti bir și dăjdii și daturi… Cât nu… vecin la boierul care plătește pentru dânsul. Asta-i rânduiala. Dar ziceam că măcar pentru unul ca Joldea s-ar putea călca rânduiala… Că el și-a dat sufletul pe hotar și eu mi-am dat un picior și un ochi… destulă răscumpărare socoteam… Cum a fost apărat de bir el, să fie apărată și vădana lui… să fie iertată…

— Străjărule, se mânie boierul, nu amesteca hotarul cu datoriile! Eu nu-s vistiernicul vostru! I-am dat când a avut nevoie? Să plătească! Alt chip nu-i! Iar cât despre iertare, doar domnul Moldovei s-o ierte, că eu n-am nicio putere!

Boierul Mândru le întoarse spatele și privi în altă parte. Moș Mihai rămase cu obrazul ridicat către cerdac și cu ochiul cel bun privind neclintit, negru, amenințător. La spatele lui, Zoița își înclinase capul, iar umerii ei se ridicaseră cu mișcarea cu care omul încearcă să se ferească de o lovitură…

— Și cu tine ce-i? se auzi din nou glasul boierului, repezit către omul care stătea singur, rezemat de pom.

— Eu sunt Ion al Panțiroaiei, din Seaca! ieși țăranul din umbră.

— A-ha! își aduse aminte boierul. Ce pot să-ți fac?

— Cum îi socoti de trebuință! vorbi omul cu glas trudit. Eu alte vite n-am. Am mai avut un buhăieș, l-am adus și pe acela la țarc… socoteam că are să ajungă pentru bir…

— Da? tresări boierul în cerdac, parcă prins de o neașteptată mânie. Anul trecut m-ai rugat să te păsuiesc, să-ți plătesc eu birul, că ai să mi-l întorci… Te-a mai văzut careva? Anul ista ai venit la țarc cu

un bouț! Ai vrut să-ți plătești birul pe un an întreg cu un bouț!

— Nu era bouț, boierule! Era un buhăieș de doi ani, cum nu se mai află! Fără gânj tare în coarne și fără doi oameni voinici nu-l puteai mișca din loc, dacă nu vra el!

— Și cât au dat negutătorii?

— Apoi doar domnia ta l-ai vândut, nu eu! Nu știu cât au dat, dar chiar domniei tale ți-a părut puțin. Te-am văzut tocmindu-te cu dânșii!

— Vra să zică ai văzut cum m-am străduit să scot mai mult pe bouțul tău! Alta ce puteam să fac? Vorba-i cum socoți să te plătești?

— Cum îi binevoi, domnia ta! înclină omul capul, cu adâncă mâhnire; Eu nu mai am nicio putință!

Boierul îl privi o clipă, prins de o mânie nouă.

— Vătăjii mei au fost la tine și n-au aflat nimic, nici în ogradă, nici în coșere!...

— Nu găsesc eu, boierule, că sunt doar în casa și gospodăria mea, cum să găsească niște oameni străini?... Iaca, îți dăruiesc bucata de pământ care mi-a mai rămas, plătește domnia ta pentru mine, fă cum socoți! Eu nu mai pot! Mă închin!

Atâta mai auziră moș Mihai, Zoița și Mitruț, când ieșiră pe poarta curții de la Putnișoara.

Soarele cobora spre asfințit. Bătrânul șchiop, femeia mâhnită și fără nădejdi și copilul nedumirit, neștiutor, se depărtară încet, coborând către lunca Milcovului.

Sara, acasă, mama l-a chemat pe Mitruț lângă ea. I-a ridicat părul de pe frunte, i-a încheiat cămășuța la gât și i-a spus cu un glas pe care el nu-l mai auzise de multă vreme:

— Culcă-te, Mitruț, că mâne are să trebuiască să ne sculăm tare de dimineață.

Mitruț s-a culcat, tăcut. Simțise că glasul mamei era gata să se frângă și înțelese că ea abia își stăpânește plânsul.

În zori, moș Mihai a bătut în ușă și Mitruț a pornit cu el, ducând pe după gât o trăistuță, în care mama pusese ceva de-ale gurii. Mergeau tăcuți. Mitruț ar fi jurat că mama plânsese toată noaptea. Era galbenă la față și avea ochii storși, cu crețuri negre sub pleoape și în jurul gurii. Când el a pornit cu moș Mihai, n-a spus nimic, dar când Mitruț și-a întors capul din marginea toloacei, a văzut-o tot în ușă și tot nemișcată, ca o stană, cum o lăsase. Moș Mihai mergea înainte, cu pasul lui șontâcăit și el, în urmă, cu pasul mic, umblând repede cu picioarele goale, cu ițărașii de cânepă scurți și creți, puțin rupți în genunchi și în spate și cu ilicul lui taică-su pe deasupra cămășii. Ilicul acela îi ajungea până la călcâie și Mitruț bucuros s-ar fi lipsit de el, pentru că se anina în toate buruienile și spinii, dar i-l pusese maică-sa pe spate, fără să-l mai întrebe, iar moș Mihai hârâise gros:

— Are să-i prindă bine acolo.

Mitruț n-a mai întrebat unde „acolo”, pentru că i se pusese un nod în gât și moș Mihai îl luase repede de mână și ieșise în cărare.

Așa au mers o vreme lungă, cu vântul dimineții într-o coastă. Trecură prin locuri pe care el nu le mai văzuse niciodată și acuma se părea că moș Mihai se pregătește să vorbească. Chiar tuși de câteva ori, ca să-și limpezească glasul și dintr-odată spuse:

— Măi Mitruț, de-acuma ai să păzești și tu oile boierului Mândru… de la Putnișoara…

Mitruț lipăi repede, ca să ajungă mai aproape și să audă mai bine.

Se aflau pe malul Putnei și moș Mihai se așezase jos, pe prund, să-și descalțe opincile. Apa curgea izbind în pietre și, în vuietul ei, vorbele se pierdeau.

— Că n-ați avut parte de oile voastre! urmă el, mai mult pentru sine.

Mitruț rămăsese cu ochii mari, uitându-se întrebător. Moș Mihai îi văzu chipul nedumirit și o vreme se încăpățână să privească în fundul unei opinci, cercetând dacă mai are mult până să se spargă. Pe urmă se întoarse către Mitruț și grăi cu milă:

— S-a dus slobozenia voastră, măi băiete! Acuma… ca și cum v-a cumpărat boierul!

— De ce s-a dus? întrebă Mitruț cu vorba gâtuită și ochii întunecați.

— Pentru că din vecinie, rar dacă mai scapă careva. Acuma sunteți ai lui… vecinii lui!

Tăcu, își suflecă ițarii, își luă opincile în mână și se sculă. Păși în apă, pipăind cu bățul înainte și porni spre celălalt mal.

Porni și Mitruț după dânsul, cu urechile vâjâind și de vuietul apei și de vorbele bătrânului, pe care nu le pricepea în întregime. Că el nu va mai fi slobod, asta era una. După socoteala lui copilărească, nici până acuma nu prea fusese slobod, că se cheamă că ascultase de poruncile părinților. Cum au să fie poruncile boierului, are să vadă acolo, la oi. Alt gând însă îl frământa acuma și-i strângea inima, și el nu-l putea suferi. Ajunseră pe celălalt mal și moș Mihai se așeză jos să se încalțe.

— Și mama e a boierului? îl întrebă Mitruț pe neașteptate.

— Și ea! răspunse bătrânul peste umăr.

— Și Nică?

— Și Nică!

Mitruț tăcu. Nu mai simțea nici înfiorarea de frig care pusese stăpânire pe dânsul de cum intrase în apă, nici picăturile reci care se scurgeau de pe poalele ude ale ilicului pe picioarele goale. Gândul că mama și Nică erau ca și cumpărați de boier nu-l putea îndura. Cum putea fi cumpărată, adică supusă, o femeie ca mama lui? se întreba el, cu gândul la statura dreaptă și mândră a celei care era stăpâna adevărată a casei, a bătăturii și a tuturor celor ce se întâmplau în viața lui și a lui Nică?

Intraseră acum pe moșia boierului Mândru și mergeau pe marginea unei dumbrăvi. Moș Mihai vorbea pășind înainte, se oprea câteodată întorcându-se spre Mitruț, și pășea iar, într-o pornire de mânie care își căuta ușurare. Era furios că tocmai el trebuia să-și ducă nepotul în vecinie – boierului. Dacă ar fi fost după inima lui, l-ar fi luat de mână, l-ar fi dus înapoi la Răchiți și l-ar fi păzit cu arcul, cu ghioaga, cu toată vitejia lui, de toți boierii și de toate răutățile lumii. Dar Zoița nu mai putea plăti dăjdiile și trebuia să-și plece capul în jug.

Moș Mihai vorbea mereu, dar Mitruț nu-l mai asculta. Își aducea aminte că mai demult când era el mic și zburda și se ținea de drăcii prin casă și prin bătătură, mama și tata îl speriau cu „Caua". Caua era cineva nedeslușit, urât din cale afară, rău din cale afară, păros, cu dinți, cu ghiare, cu coadă, cineva care știa tot, putea tot, care stăpânea întunericul și singurătățile și în fața căruia nimeni nu afla îndurare… cu atât mai puțin copiii neascultători și neastâmpărați! De când se făcuse mai mare, Mitruț nu mai credea în Caua. Dar acum, când se gândea la boierul din Putnișoara, așa cum îl văzuse ieri, spaimele din mica lui copilărie îl cuprindeau din nou. „Iată Caua, iată Caua!" își zicea el, și un frig fără pricină îi cobora în lungul spinării. „Iată Caua, și în mâna ei am încăput și eu, și mama, și Nică!"

— …tu ești acuma mare, vorbea înainte moș Mihai, anume parcă înțelegând ce se petrece în sufletul băiatului, ești mare și cuminte. Ești – ca să zic așa – singurul bărbat în casă… De la tine așteaptă maică-ta și Nică mântuirea…

— Hai? se trezi dintr-odată Mitruț, alungându-și nodul din gât și lipăind repede cu pasul lui scurt, ca să-l ajungă pe bătrân. Cum adică, moș Mihai? Cum mântuirea? Care mântuire?

— Adică scăparea din mâna boierului. Ori te răscumperi, ori… câte nu se pot întâmpla până când ai să ajungi tu mare?

— Vra să zică, s-ar putea? întrebă Mitruț, uitându-se stăruitor în singurul ochi al bătrânului.

— Mântuirea? N-aduce anul ce aduce ceasul, măi băiete! Numai să fii tu cuminte… și să crești… și să fii vrednic.

Mitruț înălță capul, privi un colț de cer albastru, ce se vedea printre crengile copacilor pe sub care mergeau, și se jură în gând să fie cuminte, și să crească și să fie vrednic. Ba chiar s-ar fi jurat și cu glas mare, dacă tocmai atunci un spin de măcieș nu s-ar fi agățat de poalele ilicului său prea lung și nu l-ar fi tras înapoi. Rămase deci în urmă să se descurce și, alergând după bătrân, nu se mai jură cum avusese de gând, ci gâfâi cu ciudă:

— Când am să fiu mare, ilicul ista are să-mi vie tocmai bine!

CAPITOLUL II

1

Cu capul descoperit și cu părul lui negru și învălurat, răvășit în bătaia vântului de sară, Mitruț privea de pe muchea tăpșanului, cum se duce moș Mihai la vale. Alăturea, moș baciu – în primirea căruia rămăsese băiatul la stână – tăcea și privea și el după străjăr.

Bătrânul mergea șchiopătând, sprijinindu-se în ciomag, coborând pe cărarea șerpuită, prin liniștea înserării. Părea din ce în ce mai mic și când intră în umbrele dumbrăvii dispăru amestecându-se cu ele, Mitruț își duse palma streașină la frunte și cercetă îndelung și zadarnic marginea îndepărtată a frunzișurilor. Dar moș Mihai nu se mai vedea.

Mitruț își înclină capul și un nod îndărătnic i se puse de-a curmezișul în gât, în timp ce o undă caldă îi umezi ochii. Mâna lui moș baciu, largă și vânătă, pământie, se așeză ușor ca o mângâiere pe creștetul copilului. Mitruț înălță capul și privi în sus, cum privești la un copac. Moș baciu era în adevăr cât un stejar. Peste ochii lui adânciți se aplecau streșinile sprâncenelor mari și cărunte, mustața groasă și sură îi cădea peste gură, iar barba, tunsă cu foarfeca de tuns oile, îi acoperea obrazul, așa cum iarba deasă și măruntă acoperă primăvara, o pârloagă. În brâul lat, peste care era încinsă o curea îngustă, moș baciu purta un cuțit în teacă de lemn și o mulțime de lănțujele și unelte mărunte și misterioase, ascunse între cute.

— Hoțu! strigă bătrânul către turma care se arăta venind din porneală. Și un câne voinic, cu capul mare și buhos, se apropie uitându-se în ochii baciului. Pe pieptul lat purta o ragilă de cuie ascuțite, legată cu curelușe tari. Iaca, aista-i Mitruț, vorbi moș baciu cu cânele, cum ar fi vorbit cu un om. Are să meargă cu tine la păscut oile!

Hoțu privi în ochii băiatului și îi mirosi picioarele goale și ițărașii.

— Împrietenește-te cu dânsul, îndemnă moș baciu pe Mitruț și văzând că acesta nu îndrăznește, îi luă el mâna și o așeză pe capul cânelui. Dezmiardă-l! stărui baciul și Mitruț își coborî palma pe fruntea largă a lui Hoțu și cu vârful degetelor îi scărpină ușor urechile groase și neastâmpărate.

Cu ochii rotunzi, înțelegători și aproape omenești, cânele privi din nou, lung, în ochii băiatului și coada lui se mișcă ușor, numai ca o părere, a prietenie.

— Deseară ai să-i dai tu de mâncare, hotărî moș baciu și se depărtă cu Hoțu după el, către strungă.

De sara aceea – cea dintâi pe care o petrecea între oameni străini – Mitruț avea să-și aducă aminte multă vreme.

Văzu pe ciobani și pe cei câțiva ciobănași, ca și dânsul de mari, pășind domol după turma care se apropia încet, ca un val. Se înfricoșă

de berbecul cel bătrân care venea în fruntea tuturor, clătinându-și capul mare, cu coarne răsucite și sunând lin din clopoțelul care-i atârna de gât. Văzu cânii, împrăștiați ici, acolo, în jurul turmei, pășind semeți, cu capul sus și coada înălțată, ca și cum își dădeau sama de treaba pe care o făcuseră păzind oile la păscut și se mândreau că le aduc acasă nevătămate.

Stătu stingher și străin, să vadă cum se dau oile la strungă și cum se mulg, cum se face jântița, și urda, și cașul, și cum se bate putineiul. Văzu cum se scoate cașul de ieri din strecurătoare și cum se așază pe corlată la zvântat. Și când toate treburile se isprăviră, stătu și el în preajma ceaunului, uitându-se cum se mestecă, cu două melesteie, mămăliga mare și vârtoasă, de mei.

Moș baciu sfărâmă o bucată de mămăligă uscată într-o troacă de lemn și turnă peste ea zer.

— Mitruț! chemă el domol. Ia asta și dă-o – cu mâna ta – lui Hoțu. Să te cunoască mai de aproape.

Mitruț luă troaca și dădu să iasă după stână.

— Nu pe acolo, săriră ciobănașii cei mici. Că te doboară ceilalți câni! Cheamă-l aici.

Și Mitruț se bucură de acest neașteptat ajutor și chemă sfios:

— Hoțu! Na! Cuciu, cuciu!

— Nu așa! râseră băieții. Aista nu-i cotei de ogradă! Uite așa: Hoțuuu! strigară ei cu glasuri înalte. Vin' aici! Iar unul din ei puse în gură două degete și fluieră ascuțit.

Capul fioros al lui Hoțu se arătă de după stână. Ochii lui licăriră în lumina flăcărilor. Se apropie pășind rar și Mitruț se plecă și îi puse dinainte troaca. Cânele mâncă încet, așezat, așa cum se făceau toate lucrurile acolo la stână.

Când isprăvi, se uită iar în ochii lui Mitruț, cu privirile lui omenești, iar Mitruț îndrăzni să-i pună mâna pe cap.

— Așa, se bucură moș baciu, de-acum are să te știe. Vină și tu și mănâncă.

Mitruț se așeză între ceilalți băieți și mâncă și el, ca și dânșii, zer turnat din fundul putineiului, cu mămăligă de mei, într-o trocuță mică de salcie. Dar nu-și putu stăpâni mirarea: când corlata era plină de caș și urdă, când jântița forfotea în căldările cele largi, iar strecurătorile spânzurau deasupra ciuberelor picurând ca ploaia, de ce ciobanii mănâncă zer cu mămăligă?

Moș baciu îi prinse privirea lungită spre corlată și clătină din cap:

— Nu te uita, măi băiete. Acelea nu-s pentru noi. Vine Crap și le măsoară și le cântărește și oricum am face, tot nu-i ajunge la socoteală… El e baciul cel adevărat. Eu nu sunt decât cu numele, pentru că mă pricep cum să fac un caș și cum să tămăduiesc o oaie de gălbează… și pentru că sunt mai bătrân aici. De aceea mi se spune

baci. Da-i dau socoteala lui Crap și mă supun poruncilor lui, pentru că el e omul boierului, credinciosul lui și sub grija și mâna lui intră și stâna, și ciobanii, și tot… Și-i atât de hapsân și rău încât dacă ar putea, ne-ar pune botnițe!… Are să trebuiască să te deprinzi a mânca mai pe sponci!

Mitruț nu știa cine-i Crap. Văzu ochii ciobănașilor celor mici întunecându-se de spaimă la auzul acelui nume, și capetele celorlalți ciobani înălțându-se zădărâte. Stăteau acuma în jurul focului, în fața stânei. Mitruț se așezase între cei de-o samă cu dânsul, își strânsese ilicul în jurul trupului și stătea cuminte, ascultând ce vorbesc cei mari.

— Feciorașul Joldii, lămurea moș baciu pe ceilalți. De când a murit taică-su, maică-sa s-a tot zbătut, s-a tot zbătut – spunea Mihai străjărul, care l-a adus – și într-o zi n-a mai putut. Acuma… iaca-s vecini!

— Spuneau oamenii din Seaca – azi dimineață, când am fost după apă – că și moș Damian Câșu a căzut vecin și moș Ion al Panțiroaiei… vorbi un cioban scund și îndesat, cu mustața neagră, scurtă și cu vorba aspră.

— Ce-i de mirare, Toadere? răspunse moș baciu, domol. Dacă birul crește și crește în fiecare an, cu ce să-l mai împlinească oamenii? Își pierd răzășiile și cad vecini!

Mitruț își aduse aminte de ograda boierului Mândru, și i se păru că aude și aici la stână aceleași vorbe pe care le auzise acolo: tot bir, răzăși care nu mai au de unde-l da, vecini, boieri care iau pe nimic pământul răzășilor și negustori străini care dau preț puțin… toate, lucruri departe de înțelegerea lui, dar care – vedea el bine – apăsau și acolo, și aici, ca un cer cenușiu, asupra cugetului tuturora…

De la o vreme, glasurile ciobanilor începură să-l legene domol. Deschise ochii. Oamenii vorbeau potolit. Focul înălța flăcările albastre. Ciobănașii adormiseră grămădiți unul în altul. Se înveli și el cu ilicul și se covrigi lângă ei.

Răchiții, mama, Nică, moș Mihai mai plutiră o vreme nelămuriți în gândurile lui. Pe urmă se șterseră încet, în depărtări nemăsurate.

2

— Hai ș-om aduce apă! spuse Toader ciobanul și palma lui groasă se așeză pe ceafa copilului, mângâind-o.

Mitruț se uită în toate părțile. Nu vedea nicăieri nici cofe, nici fântână, cum erau la Răchiți.

Toader râse.

— Te uiți să vezi fântână? Ai mai văzut tu fântână pe coama dealului? Aici aducem apa de departe. Înhămăm ducipalul și mergem cu căruța!

În spatele stânei, la umbra unei perdele de stuf, un măgăruș se

apăra de muște. Mitruț făcu ochii mari. Nu văzuse încă asemenea dobitoace. Era un măgăruș tânăr și mic. Nu avea decât doi ani și nu arăta mai mare decât un vițel. Dar avea niște urechi lungi și agere și un chip care aducea oarecum cu mutra unuia pus pe șagă!

Fără să vrea, Mitruț zâmbi.

— Îți place? îl întrebă Toader.

— Parcă ar vrea să șuguiască! spuse Mitruț, mirat.

— Chiar șuguiește! îl încredință Toader, numai n-are grai! În schimb însă, mănâncă turte de mei și mămăligă, ca un om mare! Numai când cântă să nu-l auzi! Că are obiceiul ista câteodată. Cântă atât de frumos, încât ți se ridică părul în cap și-ți vine să te tot duci… Încolo… îi tare cumsecade, când te porți frumos cu dânsul. Altfel, dacă te pune dracul să-l șfichiuești cu iușca[1] ori să răcnești la dânsul – ca un om necăjit precum te afli – se oprește pe loc și stană rămâne! Poți să-l tragi de cap, de coadă, să-l rogi, să-l împingi, degeaba! Nu știe decât de vorbă bună!

Mitruț își trecu palma peste spinarea măgărușului, îi prinse ușor urechile între degete și își plecă obrazul pe fruntea lui.

— Asta-i place tâlharului! râse Toader. Îi place, că-i și el un copil, ca și tine, măi băiete!

Glasul ciobanului, de obicei aspru și tare, se făcuse domol, aproape moale, și chipul lui arăta blând și îmbunat.

Mitruț învăță cum se înhamă măgărușul și pe urmă se sui în căruță alături de cioban și de o putină goală. Porniră hodorogind, de-a dreptul peste câmp și după ce ajunseră la creasta tăpșanului, începură a coborî pe un drumușor plin de hopuri.

— Iaca, acolo-i Seaca! arătă Toader, cu coada biciuștii, un sătuc pierdut între copaci. Dincolo, Brusturi, acolo, Plopi. Când plouă, la Seaca nu putem merge cu căruța. Drumul ista se face mlaștină! Atunci ne ducem la Plopi ori la Brusturi, că-i drumul mai bun… Iar dincolo de dâmbul cela-i Putnișoara. Acolo-s curțile boierului nostru și tot acolo-s și țarcurile unde vin negutătorii.

Mitruț dădu din cap. Ochii lui cercetau satele din vale. Erau aceleași bordeie sărmane, ca și la Răchiți, cu păreți făcuți din nuiele împletite și unse cu lut, cu acoperișuri de șovar, deschise într-o parte, ca să iasă fumul vetrelor și nicăieri, niciun gard, iar între bordei și bordei – toloace nesfârșite, acoperite cu iarbă, copaci răzleți și crânguri de bozii și de soci.

Mitruț privea cu ochi mari aceste întinderi, care semănau atât de mult cu satul lui. Un dor ascuțit, de casă și de ai săi, puse stăpânire pe inima lui și îi coborî peste chip umbra unei mâhniri adânci. Ajută pe Toader să umple putina, la o fântână cu budăi și cu treucă lungă, pentru adăpatul vitelor – și ajunseră la stână, fără ca el să fi descleștat gura. Numai când deshămă măgărușul, păru a-și aduce aminte de ceva

și întrebă:

— Cum îl cheamă, biță Toadere?

— N-are nume, măi Mitruț, zâmbi ciobanul.

— Eu i-aș zice Șagă... privi Mitruț cu băgare de samă mutra dobitocului, care – în adevăr – părea că pune la cale o șagă, dar n-o spune!

— Șagă să rămâie, dacă vrei tu, râse Toader și intră în stână să agațe hamul de-un cui.

Mitruț prinse în brațe capul lui Șagă și stătu mult cu fruntea rezemată de fruntea lui.

3

Cât stătea la stână, între ciobani, Mitruț mai uita de cei lăsați la Răchiți.

Dar când rămânea singur, pe o muche de dâmb, cu oile la picioare și cu ochii duși peste întinderile care se albăstreau în depărtare, îl apuca dorul de acasă. În zori de zi, o mână îl trăgea de sub ilicul lui taică-su, care acum îi prindea bine. Tot așa erau sculați și ceilalți băieți, tocmai când le era somnul mai dulce. Gura baciului se auzea atunci până departe. Nu că era baciul rău, căci om ca dânsul, care să știe să te ocrotească la o nevoie, nu se mai afla. Niciodată nu l-a văzut Mitruț să puie mâna pe o nuia, sau să te întindă de urechi la o greșală, ori la o nebăgare de samă. Doamne ferește! Dar de strigat striga! Așa era el la treabă. Nu se liniștea decât când le vedea pe toate rânduite, fiecare lucru și fiecare treabă cu șartul ei. Dimineața, când pornea pe băieți cu oile și le punea în traiste, fiecăruia, dărăbul de mămăligă rece și cele trei fire de urdă, nu uita niciodată să-i sfătuiască:

— Vezi, măi, n-o mânca toată dintr-odată, ca lupul. Că pe urmă ai să stai cu dinții la stele. Alta nu-i. Atâta cât vezi, până deseară...

Rămânea apoi în fața stânii, se uita lung cum se depărtează ei cu oile și nu-i slăbea. Striga în urma lor de se auzea până dincolo de creastă:

— Mergeți încet, măi, că oaia nu-i cal! Ați înțeles? Să nu lăsați oile în plata domnului și să umblați cine știe pe unde, că dacă dă Crap peste voi, nimeni nu vă scoate din mâna lui! Măi, n-auziți voi, măi? Nu uitați că Hoțu e mai cuminte decât voi și să țineți ochii pe dânsul. El simte dihania înaintea voastră. Și să nu-i scoateți ragila, că pe urmă vă împodobesc pe voi cu ragile...

Așa îi dăscălea până treceau muchea dealului, după care începeau să se simtă mai în largul lor. Hoțu învăluia odată turma, cercetând dacă toate sunt în regulă, pe urmă se oprea într-o coastă, înălța capul lui mare și cu gâtul peste măsură de gros, se uita pe deasupra oilor, cântărea din ochi pe ciobănașii aceia de-o șchioapă, care făceau pe oamenii mari și, liniștit în toate privințele, se așeza gospodărește pe

coadă. Asta însemna că nu e nicio primejdie nicăieri. Deci, băieții puteau să înceapă a cânta din fluiere sau din triște cu dopul crestat, sprijinindu-se în bâte, așa cum văzuseră că fac ciobanii cei adevărați. Uneori făceau un foc, undeva pe o miriște ori într-o văiugă, la adăpost de vânt, și își frigeau hrincile de mămăligă de mei, așezându-le în jurul cărbunilor, în cenușă. Pe urmă începeau să le mănânce încet, mestecând mult, fărâmă cu fărâmă, trecând-o pe fiecare dintr-o parte a gurii în alta, ca părerea aceasta de hrană să dureze cât mai îndelung. Și într-un târziu se îndurau să înghită firimitura, cu ochii la cele două grăunțe de urdă, pe care le lăsau la urmă, să le lingă și să le soarbă ca pe o bunătate fără seamăn. Erau veșnic flămânzi, pentru că, pe lângă toate, ei erau și mici, creșteau și aveau nevoie de o hrană mai întăritoare. Cunoșteau prin dumbrăvile din jur toți pomii pădureți în care se suiau ca pisicile, își umpleau sânul cu poame crude și le mâncau strepezindu-și dinții, cu gândul la corlata plină de caș, din care nu gustau decât rar și pe furiș. Astfel, băieții creșteau slabi, cu fețele prelungi și cu ochii mari, parcă licărind de nepriceperea rânduielilor lumii în care trăiau.

Câteodată Hoțu dădea glas de primejdie. Atunci, ceilalți câni se repezeau, hămăind grozav, spre anume tufe, iar băieții răcneau cât îi ținea gura, ca să se facă huiet mare și dihania bănuită de câni să se ducă pe pustii locuri. Spre amiază, un cioban din cei adevărați venea săltând în trapul mărunt al măgărușului, care era atât de scund, încât picioarele călărețului ajungeau aproape de pământ. Ciobanul dădea ocol turmei, striga ceva la băieți și se întorcea de unde venise.

Mai rău era în zilele cu ploaie. Atunci, neavând unde se adăposti, își întorceau ilicele pe dos, își puneau traistele pe cap, în chip de glugă și stăteau așa toată ziua. Încet, încet, apa le ajungea la piele și ciuruia neîntrerupt scurgându-li-se pe picioarele goale. Pășeau în urma turmei, lunecând pe iarba udă, călcând prin bălți și adesea, când ploaia era rece, dârdâiau de frig și clănțăneau din dinți. Așteptau să vie sara, să mâie oile la stână, să isprăvească treburile zilei aceleia și să se ghemuiască unul în altul, în jurul focului. Așa se încălzeau, se uscau și adormeau vlăguiți, în aburul ce ieșea din țoalele lor ude.

Pe Crap încă nu-l văzuse. De la venirea lui Mitruț nu dăduse pe la stână. Cașul se îngrămădea pe corlată, boțurile de unt așteptau învelite în frunză de brustur, putineiele erau pline și nu venea nimeni să facă socoteală și să ridice atâta frupt.

— Poate că am scăpat de dânsul! grăiau ciobanii, privind în zare către Putnișoara.

Într-o zi li se isprăvi mălaiul de mei. Moș baciu ieșise de câteva ori afară, își pusese palma streașină la frunte și privise îndelung peste câmp. Dar tot de atâtea ori se întorsese în stână, cu ochii întunecați. În sfârșit mână pe băieți să plece cu oile, iar pe Mitruț îl ținu să-i dea

traistele cu mâncare pentru toți ceilalți. Drămălui îndelung, puse în fiecare traistă câte un boț de urdă și Mitruț plecă. În ziua aceea mâncară urdă fără mămăligă și băură apă ca să-și umple burțile. Sara la fel. Iar a doua zi dimineața, Mitruț rămase iar în urma celorlalți, să ia traistele cu mâncare.

Stătea lângă moș baciu și se uita cu câtă grijă împărțea urda, ca să nu dea unuia mai mult și altuia mai puțin, când de afară se auzi un tropot grăbit de cal.

— Hei, surzilor! strigă un glas răgușit. Ați murit cu toții aici?

Moș baciu lăsă linguroiul cu care măsura urda și ieși repede.

— Bine că ai venit, vorbi el tare și încruntat. De două zile n-am ce da de mâncare oamenilor.

— Și n-a crăpat niciunul? strigă același glas.

— Așteptai să crape, se vede, de n-ai venit să ne aduci la vreme mălaiul, se mânie moș baciu.

Speriat de vorbele repezite și aspre, ce nu se potriveau deloc cu tihna și pacea cu care se obișnuise acolo, Mitruț ieși în ușă. Un om cu căciulă înaltă și țuguiată, cu obrazul slab de i se vedeau oasele fălcilor și cu mustața roșcată, cu vârfurile răsucite ca niște sfori, cobora de pe un cal roib. Avea încălțări de piele și purta pe braț, înfășurat, un bici lung cu codirișca groasă. În urma lui se vedea venind dinspre Putnișoara, în goana calului, o căruță care sărea din hop în hop și împrăștia până departe vuietul ei de scânduri rău încheiate.

— Voi credeți că numai grija voastră o am eu? strigă cu același glas răgușit omul roșcat. Nu moare nimeni dacă nu mănâncă o zi. Hai, scoate repede ce ai, că n-am vreme!

Căruța opri în fața stânii și omul care mâna calul coborî. Trase întâi jos un sac plin cu mălai de mei, desfăcu un țol larg, pe care îl așternu în coșul căruței și intră cu moș baciu în stână. De acolo, prinseră a scoate amândoi cașii de pe corlată și boțurile de urdă, în timp ce roșcatul cresta însemnările pe un răboj. Când isprăviră, roșcatul se mai uită odată la răbojul lui mișcându-și buzele vinete și strigă:

— Nu ajunge!

— Ce nu ajunge? se întoarse moș baciu către el.

— Urda! strigă celălalt. De-acum două săptămâni până azi trebuie să fi fătat și cele unsprezece oi care mai rămăseseră. Adevărat?

— Adevărat.

— Ai, vra să zică, unsprezece oi mulgătoare mai mult. La caș ar ieși, dar la urdă scade în loc să crească. Unde-i urda? strigă el holbându-se la moș baciu.

— Dacă mai întârziai câteva zile, nu-ți mai ieșea nici cașul! strigă și moș baciu, mânios. Ce era să dau de mâncare oamenilor? Să linchească zer, ca niște câni?

— Și le-ai dat urdă? răcni roșcatul, ieșit din fire.

— Alta, ce? îl înfruntă moș baciu. Să fi tăiat o oaie?

— Și ce era dacă răbdau o zi? se zbuciumă vătaful, înăbușindu-se de mânie. Bine, moșule! fulgeră el cu ochi răi pe bătrân. Iaca, te trec pe tine dator cu atâta cât nu iese la socoteală. Și despre nelegiuirea asta, ai să dai samă boierului!

În clipa aceasta văzu pe Mitruț care stătea speriat în prag și ochii lui se micșorară.

— Și tu ai mâncat urdă? strigă el furios, și în același timp își desfăcu biciul de pe mână, îl învârti șuierându-l prin aer și izbi. Cureaua înfășură de trei ori, ca un șarpe negru, trupul mic.

— Au! strigă jalnic Mitruț și se lăsă fulgerat pe o coastă.

Moș baciu scăpă din brațe sacul cu mei și se repezi. Dintr-un singur pas se așeză în fața băiatului și puse mâna pe bâta cu care acesta se ducea cu oile. O înălță hotărât și se uită atât de dârz la bătăuș, încât vătaful încălecă în grabă și, lovind calul cu călcâiele, se îndepărtă în goană.

Nedumirit, cu ochii uzi de lacrimi și crunți de umilință și usturime, Mitruț se sculă de jos, scâncind încet. Pe unde îl înfășurase cureaua biciului, cămașa se pătase de vârci sângerii.

— Aista-i Crap, vătaful de credință al boierului, răsuflă greu moș baciu. Dezbracă-ți cămeșa, măi băiete, să te ung cu oleacă de unt, că dacă se lipește de vârcă, are să te usture de are să-ți iasă ochii.

Scâncind mereu, Mitruț își scoase cămașa și moș baciu îl unse peste urma biciului cu unt de oaie, nesărat. Stătu cu spinarea goală în bătaia soarelui și când socoti că untul intrase destul ca să moaie rana, moș baciu îi spuse să se îmbrace. Tăcut, Mitruț își puse cămașa, își șterse ochii și nasul, luă traistele celorlalți băieți și porni pe urma turmei. Între sprâncenele lui negre se adâncise, ca un șănțuleț, o dungă pe care n-o avusese până acuma și ochii lui se întunecaseră de un nor, care avea să nu se risipească multă vreme.

4

Câteva zile, ciobănașii cei mici l-au cercetat pe Mitruț cu priviri nedumirite. De ce băiatul acesta nou venit tace, stă mereu mâhnit, cu ochi întunecați și se ține departe de joaca lor? Erau de o samă și se potriveau cu Mitruț la statură și la vârstă, afară de unul căruia ceilalți îi ziceau Ghivirdic și care se arăta mai micuț, mai puțintel la trup și mai slăbuț decât toți. Se vedea îndată că are și ani mai puțini. Era un băiețaș tăcut, cu ochii mari și întunecați parcă speriați, cu obrazul prelung și galben și cu părul ieșit în neorânduială de sub cușma roșcată și roasă până la piele. Nu avea nici ilic, nici burnuz, nici sumăieș. Purta peste cămășuța de cânepă o polcuță galbenă, femeiască, poate a maică-si, iar izmănuțele care îi țineau loc de ițari, erau mereu suflecate până la genunchi. Părea sfios și înfricoșat. Alerga

toată ziua după treburi și asculta de toți ceilalți, ca de niște stăpâni. „Ghivirdic! striga uneori unul din cei mai mărișori – vezi că dau oile în lan!” Și Ghivirdic alerga strigând la oi cu glasul lui subțirel și le arăta de departe bățul de care nimeni, nici măcar mieii nu se speriau. „Ghivirdic, stai cu oile și deschide ochii, că noi ne ducem oleacă până colea la izvor, să bem apă!” Și Ghivirdic rămânea singur în mijlocul turmei, cu ochii speriați, privind în toate părțile, speriat el însuși și gata să plângă. Uneori hârjoana celor mai mărișori îl cuprindea și pe el. Cineva îi punea piedică și Ghivirdic cădea rostogolindu-se. Dădea să se scoale și îi punea piedică altul. Se scula sprijinindu-se în mâni și când să pășească, se împiedica în capătul unei bâte pe care alt ciobănaș i-o strecurase între glezne. Cădea iar și ochii i se umpleau de lacrimi. Atunci veselia celorlalți izbucnea nestăpânită. Alteori, băieții se luau „la trântă”. Se cuprindeau de mijloc, se strângeau încordându-se, se răsuceau în toate felurile și încercau să-și pună piedică, să-și îndoaie șalele, să se apuce de brâu și să se răstoarne în iarbă, unul pe altul. Mitruț îi privea de departe, ca de obicei, fără să se amestece. Nu că nu i-ar fi plăcut joaca asta, dar dacă s-ar fi amestecat și el, ar fi rămas Ghivirdic singur să ia sama de oi și asta – după socoteala lui – nu se cuvenea.

Într-o zi însă, Ghivirdic a fost silit să se ia și el la „trântă”. Pătruț, unul dintre ciobănași, îl apucase de mijloc, îl strânsese puternic și acum îl răsucea să-l răstoarne. Ghivirdic se înțepeni în picioare să se împotrivească. Ceilalți se strânseră repede în jurul lor, strigând veseli:

— Nu te lăsa, Ghivirdic! Hă, hăă! Ia uitați-vă cum dă din picioare! Parcă joacă! L-ai scos la joc, măi Pătruț?

Dar Ghivirdic nu juca. Făcea și el ce putea, să preîntâmpine trânta prea puternică, pe care o știa de neînlăturat, și inima în el se făcuse cât un purice. Și dintr-odată, Pătruț se lăsă pe spate, în iarbă, trăgând pe Ghivirdic peste dânsul și în aceeași clipă îi puse talpa în piept și își dezdoi piciorul ca un arc. Dat astfel peste cap, trupul puțintel al lui Ghivirdic zbură în aer și căzu la trei pași mai încolo.

Mitruț se apropie și se lăsă lângă dânsul. Ghivirdic scâncea. Polcuța galbenă îi crăpase în spate și – în cădere – un ciulin îi sângerase obrazul. Mitruț își întoarse capul către ciobănași. Dunga dintre sprâncene i se adâncise și ochii lui păreau mai întunecați.

— Ce tot aveți cu dânsul? întrebă el privindu-i. Pentru că-i mic și neputincios? Trântiți-mă pe mine, dacă puteți, dar nu vă puneți mintea cu unul mai mic!

— Hai! îl înfruntă Pătruț, să vedem cât ești de grozav!

Mitruț îl privi o clipă liniștit, apoi se sculă, își scoase ilicul, îl lăsă pe iarbă și își aruncă și căciula deasupra.

— Hai! rosti el așezat, suflecându-și mânecile.

Pătruț se repezi, îl prinse de mijloc și strânse atât de tare, încât

obrajii se făcură roșii. Mitruț se înțepeni, își desfăcu picioarele ca cel'lalt să nu-l poată răsturna și pe urmă strânse și el cu o opintire scurtă, se răsuci, și cât ai clipi, Pătruț fu la pământ. Dar se sculă repede, furios, și se repezi cu pumnii. Mitruț îi apucă brațul și i-l răsuci la spate. Pătruț gemu și căzu într-un genunchi.

— Asta nu-i trântă! vorbi Mitruț gâfâind. Nu te repezi degeaba, că eu îs mai tare decât tine. Mi-ai tras un pumn în coaste chiar degeaba. Iaca, eu nu ți-l dau înapoi, dar nici la Ghivirdic să nu te mai repezi!

Dădu drumul lui Pătruț, își coborî mânecile și își luă ilicul și căciula.

— Te iei și cu mine la trântă? întrebă ațâțat alt ciobănaș, unul sprinten și cu nasul ascuțit.

— Mă ieu! zâmbi Mitruț și toată fața i se lumină. Dar ai să te ostenești degeaba. Am să te trântesc și pe tine, că v-am văzut cât puteți și doar v-am spus că eu îs mai tare decât voi. Dar dacă vrei numaidecât, hai!

Vorbea atât de așezat și cu atâta încredere în el, încât cel'lalt se lăsă păgubaș. Astfel joaca se isprăvi și pentru că amurgea, ciobănașii porniră cu oile pe drum de întoarcere. Ghivirdic se ținea de Mitruț ca un pui după cloșcă. La apus, soarele aprinsese tot cerul și în depărtare dumbrava care cobora către apa Putnei părea că arde. Și în lumina aceea a asfințitului, turma și ciobănașii pășeau încet către stână, abia mișcându-se în tăcerea uriașă care stăpânea peste întinderi.

— Numai de polcuță îmi pare rău! spuse deodată Ghivirdic, mergând alături de Mitruț.

Mitruț îl privi lung și îl întrebă zâmbind:

— De ce-ți zice ție Ghivirdic?

Cel'lalt ridică din umeri, încurcat.

— Știu eu? răspunse el subțirel. Așa m-au poreclit ceilalți. Poate din pricina oilor. Știi, sunt niște oi cărora le zice ghivirdic și care nu știu de ce nu cresc. Se țin mititele și se zice că au carnea tare fragedă. Și pentru că sunt și eu mic…

Mitruț își aduse aminte de Nică și zâmbi. El nu știa nimic de oile ghivirdic. La Răchiți nu se afla așa ceva. Dar trupul cu polcuță al copilului era atât de mic și puțintel, încât numele acela ciudat parcă i se potrivea…

Sara, pe când mâncau în jurul focului, moș baciu își lăsă dintr-odată lingura în trocuța cu zer și întrebă:

— Da' pe tine cine te-a pălit în umărul obrazului și te-a umplut de sânge? Putea să-ți scoată ochiul, măi băiete!

Toate capetele se întoarseră către Ghivirdic, iar obrajii lui Pătruț se făcură roșii.

— Singur, moș baciule, singur m-am pălit! îngână Ghivirdic speriat.

— Mă tem că spui minciuni! îl privi moș baciu cu bănuială. Cum

era să te pălești singur?

Ciobănașii se mișcară stingheriți pe locurile lor și cătară îngrijorați spre Mitruț.

— A alergat după oi și a căzut cu nasul în niște ciocleji! rosti Mitruț cu greutate și privind în jos. Acu i-i rușine și lui…

Ciobănașii răsuflară ușurați ca de o mare greutate…

…În noaptea aceea, Ghivirdic, învelit numai în polcuța lui galbenă, adormi înghesuit în Mitruț, cum se înghesuie un cățeluș între labele mamei lui, să se încălzească. Iar în ziuă, Mitruț băgă de samă că și Pătruț se înghesuise la spatele său, să-și încălzească spinarea.

5

— Vezi tu, Mitruț, cei trei copaci înalți de colo? întrebă într-o zi moș baciu, întinzând brațul către un sătuc din vale.

— La Plopi? îl întrebă și Mitruț, care coborâse de câteva ori în satul acela, după apă.

— La Plopi. Iaca, lângă cel din dreapta stă unul Todirașcu, care, când are vreme, face roate și drege căruțele oamenilor. Nu-i el chiar rotar, dar se pricepe. Și are și câteva straturi de ceapă. Du-te fuguța la dânsul și spune-i că-l rog eu să-mi deie câteva cepe, că ne-am dubit mațele de atâta zer de oaie! Și dacă nu-l găsești, ia-o la vale și lângă plopul cel din stânga ai să afli pe Gligore al Jitarului care are și oleacă de covălie. Ai să-l auzi de departe cum bate cu ciocanul. Are și el straturi de ceapă… poate are și usturoi… întreabă! Și nu întârzia…

Astfel, Mitruț începu a intra prin unele case și a-și face prieteni. Se ducea bucuros în toate părțile. Dar la Plopi îi plăcea mai mult decât oriunde. Bădița Todirașcu cioplea obezi, spițe și butuci de roată, mânuind cu atâta îndemânare și știință barda și cuțitoaia, încât puteai privi ceasuri întregi fără să ți se urască.

Și la bădița Gligore îi plăcea. Își aducea aminte că îl văzuse în ograda boierului, la Putnișoara. Acuma, când bădița Gligore scotea cu cleștele din vatră un fier înroșit și tăbăra cu ciocanul pe el, se umplea bordeiul de scântei. Iar Drăguș, pe care îl văzuse tot la Putnișoara, și îi plăcuseră ochii lui pieziși, negri, împingea cu piciorul gol pe un tălpig de lemn și un foi de piele se strângea și se umfla, suflând în jăratic. Numai că nici la rotărie, nici la covălie nu se lucra toată ziua. Ci doar atunci când bădița Todirașcu și bădița Gligore nu aveau de lucru la câmp. Și unul și altul erau răzăși, și mai mult plugari decât meșteșugari. De aceea, de multe ori când Mitruț se ducea la Plopi găsea rotăria și covălia pustii.

Își făcuse prieteni însă și prin celelalte sate, pentru că moș baciu îl trimitea peste tot. Astfel îl avea pe Ionică al lui Lupu Condrea din Brusturi, mic, ciufulit, pistruiat și cârn. Mai avea pe Toma al lui Costache al Vădanei, din Putnișoara, cel cu nasul lung și cu

strungăreață atât de lată, încât ai fi putut crede că e știrb. Și pe Ilie al lui Niculai Miron din Seaca, năltuț, subțirel și bălan ca o fată. Toți aveau anii lui, iar Ionică și Toma, și Ilie munceau ca și părinții lor pentru boierul Mândru. Mitruț îi vedea bucuros de câte ori avea prilejul. Uneori, duminica, lăsa pe ceilalți ciobănași singuri, un ceas, două, alerga la ei, și porneau împreună la scăldat la gârlă și pe urmă la cules bureți în dumbravă. Zburdau ca niște mânji slobozi și în timpul acesta, pe deal, Ghivirdic alerga cât zece, ca – adică – să nu se simtă lipsa lui Mitruț. Dar nici nu era nevoie de alergătura lui. Ceilalți ciobănași se arătau bucuroși să facă ei toată treaba și niciodată nu le trecea prin minte să umble cu pâră către moș baciu. Pentru că și ei, când ajungeau cu oile până în capătul dumbrăvii, se înfundau între copaci după bureți și Mitruț rămânea singur, numai cu Ghivirdic lângă dânsul și cu Hoțu, mai mare peste toată turma. De aceea moș baciu n-a știut niciodată despre isprăvile lor, iar dacă a știut, a socotit că trebuie să le ierte și să le tacă.

Uneori moș baciu îngăduia lui Mitruț să tragă o fugă și până acasă. Drumul acesta era mai greu, pentru că era mai lung.

— Ia-o repejor la vale, îi spunea bătrânul și vezi ce face maică-ta, că i-o fi dor de tine.

Mitruț nu aștepta să i se zică de două ori. Își lua bățul cu care se ducea la păscut oile și pornea. Lipăia cu picioarele goale pe cărarea plină de iarbă, spre locurile lui de acasă. Așa alerga o bună parte din zi, și sub sară, când se ivea în capătul toloacei, îmbrăcat în același ilic care îi ajungea până la călcâie și cu mânecile lungi, de trebuia să le suflece, parcă era un pui de bogdaproste. Numai ochii îi râdeau în obrazul pârlit, când zărea de departe căsuța tupilată între cei doi frasini. Iar când în pragul casei, mama își dezvelea dinții într-un zâmbet care la dânsa era atât de rar, lui Mitruț nu-i mai trebuia nimic. Îi săruta mâna ascunzându-și tulburarea și scotea din buzunarul ilicului o mână de alune verzi, culese din luncă pentru Nică. În buzunarul acela brațul lui intra până mai sus de cot.

Mitruț crezuse că are să poată ascunde de ochii ei vârca pe care i-o lăsase biciul lui Crap pe spinare. Dar n-a putut. De câte ori venea acasă, era dator să se dezbrace până la piele, să se lase spălat de mâna maică-si, cu apă fierbinte; și în timp ce, învelit până la gât în țoale uscate, asculta poveștile lui moș Mihai, ea îi spăla și îi petecea singurul rând de rufe pe care băiatul îl mai avea. Astfel mama descoperi vârca lăsată de curea. În cea dintâi clipă și-a dus palma la gură să nu țipe. Apoi a stat tăcută îndelung, privind urma biciului. Mitruț încremenise. Îi tremura inima și aștepta să-l întrebe și să fie nevoit să mărturisească rușinea și umilința pe care le suferise. Dar tăcerea se prelungea și mama stătea nemișcată, ca și dânsul. În sfârșit trecu încet cu degetul peste urmă. Apoi se întoarse cu spatele și Mitruț

nu i-a mai văzut ochii decât mult mai târziu. Erau roșii, uzi, cu pleoapele crețe și întunecați, ca atunci când oamenii boierului le-au luat vaca din ogradă. Pe urmă a stat lângă el, pe prispă, cu mânile încrucișate, dar n-a scos niciun cuvânt. Și nici mai târziu nu l-a întrebat nimic, numai ochii ei îl priveau de departe, țintă, întunecați, încruntați.

Mitruț pleca totdeauna în zori, după ce-i săruta mâna. Alerga într-un suflet la stână, ocolind cărările umblate de Crap, care nu știa de aceste drumuri ale lui și care se arăta când nici nu gândeai și își vâjâia biciul de departe.

Tot așa îl ocoleau și ceilalți băieți. Vătaful venea acum în fiecare zi la stână, și de multe ori răsărea și în preajma turmei care păștea pe dealuri. Atunci Mitruț nu se dezlipea de Hoțu. Crap, chiar și atunci când era călare, se temea de câne. Îl șfichiuise odată cum avea el obiceiul și Hoțu, dacă n-ar fi sărit moș baciu, l-ar fi tras jos de pe cal.

— Să nu mai dai în el! a strigat bătrânul, că-ți rămân oasele pe dealurile ieste. Cu Hoțu nu te poți juca! Și vătaful își aducea aminte.

De câteva zile însă, vătaful venea numai sara. Ghivirdic, a cărui ureche era foarte ageră, auzea tropotul calului și alerga la Mitruț:

— Vine Crap! gâfâia el înfricoșat, căutând parcă o ocrotire.

Mitruț fluiera pe Hoțu și spunea domol, dar cu șănțulețul dintre sprâncene adâncit:

— Ghivirdic, să stai pe lângă mine!

Știa el că Hoțu e în stare să-i apere pe amândoi. Și Ghivirdic se alătura de Mitruț și răsufla ușurat. Se alătura pe urmă și Pătruț și veneau și ceilalți. Pentru că de la întâmplarea aceea în care Mitruț luase partea lui Ghivirdic și nu pârâse către moș baciu pe vinovat, băieții căpătaseră o mare încredere în Mitruț, îl înconjurau cu dragoste și nu ieșeau din vorba lui.

Acuma însă Crap nu avea grija lor. Trecea călare pe lângă stână, urca pe culmea cea mai înaltă și stătea privind îndelung și nemișcat către răsărit. Cobora într-un târziu și striga de departe către ciobani:

— Se vede că voi dormiți ca morții! De cinci zile se roșește zarea de pojaruri și unii au auzit și buciume. Numai voi nu știți nimic. Să faceți cu rândul, să fiți neadormiți, că dacă dau tătarii peste voi nu eu am să vă scot din robie. Paguba ar fi că ar lua și oile!

Crap se ducea și ciobanii rămâneau îngrijorați. E drept că uneori se vedeau slabe lumini pe cerul de răsărit. Dar erau departe tare.

Într-o sară însă Crap veni ca o furtună. Strigă, vâjâindu-și biciul:

— Încărcați! Până în ziuă să fiți în Poiana Surului. Mișcați-vă mai repede, nu căscați gura la mine!

Ciobanii se vânzoliră. Încărcară în cărucioară putinile, căldările, ciuberele, strecurătorile și tot tarhatul, chemară cânii și deschiseră perdelele. Pe dealuri depărtate se aprindeau focuri de veste, unul după

altul, și glasuri de bucium izbucneau înspăimântate, în liniștea nopții. Îngrijorați și grăbiți, ciobanii înconjurară turma și se pierdură cu ea în întunericul nopții, lăsând Siretul în urmă, în dreapta.

— Tătarii! șoptiră băieții înspăimântați, călcând măruntel și desculți în urma turmei.

Se înfundară în rătăcănii nestrăbătute. Ajunseră a doua zi pe sară în Poiana Surului și se opriră. Vătaful n-a mai venit după dânșii.

Așteptară multă vreme în acele singurătăți, cu urechile la pândă și dormind cu rândul, fără focuri și fără vuiete.

Mitruț stătea toată ziua cu ceilalți ciobănași, în jurul oilor care pășteau iarba grasă și neumblată. În poieni scânteiau licurici și miresme de ierburi coapte și de bureți pluteau în văzduhul limpede, purtate de boarea abia simțită. Luna se înălța încet peste turma care dormea, peste măgărușul care rămânea multă vreme în picioare neclintit în mijlocul ei, peste ciobanii culcați într-o rână pe sarici, cu ciomegele în mâni, cu cușmele pe ceafă și cu ochii pierduți în lumina care cădea de sus ca o pulbere străvezie de aur.

În nopțile acele, Mitruț se gândea că altădată, tot în vremuri de primejdie, Joldea pleca să se bată cu dușmanii. Acuma, dacă e primejdie în țară și Joldea nu mai este, moș Mihai trebuie să fi plecat cu alții, ducând ghioaga ceea cu colții de fier – pe care el, Mitruț, n-o putea ridica de la pământ – și arcul și săhăidacul de lemn, pe care bătrânul crestase, cu un vârf de coasă, două suliți încrucișate și un baltag cu două tăișuri. Și dintr-odată, inima lui Mitruț se oprea. Ce o fi făcând mama și Nică, acolo, în drumul tătarilor, pe hotar? Fără moș Mihai și fără el – singurul bărbat în casă, cum spunea moș Mihai – or fi putut ei să se adăpostească din timp?

Astfel, neliniștit și fără somn, se duse într-o noapte și se cinchi la capul lui moș baciu.

— Ce-i cu tine? întrebă bătrânul, văzându-l atât de întristat și tulburat.

— Mama, îngână Mitruț. Noi stăm tocmai lângă Milcov, la Răchiți, aproape de cotul Siretului…

Ciobanii întoarseră capul către el și îl priviră în tăcere. Ce se putea spune la o asemenea rânduială a lucrurilor? Când stai în calea căpcăunilor, nu se poate ști dacă apuci ziua de mine.

— A da dumnezeu ș-a fi bine! vorbi într-un târziu moș baciu, drept orice răspuns. Și glasul lui se făcu moale și scăzu ca o dezmierdare.

Pe urmă veni un călăreț trimis de la curte și oile și toate ale stânei luară cale întoarsă. Înseninați, oamenii cântau din fluier și aprindeau, serile, focuri mari, la care stăteau până târziu, povestind. Astfel, păscând oile, se apropiau încet de locurile de pe care porniseră.

Acuma grâiele erau aproape coapte și fânețele trebuiau să fie de mult cosite. Dar lanurile și fânețele boierești erau pustii. Ciobanii priveau uluiți câmpurile peste care numai vântul trecea domol, unduind în valuri de aur verzui nesfârșirea întinderilor de spice. Vra să zică, nimeni nu ieșise la lucru pe moșia boierului. Numai departe, în clinurile văilor, pe unde se lungeau durjincile subțiri ale ogoarelor țărănești – în capetele cărora stăruiau bordeiele vecinilor – se vedeau oameni muncind.

Către acele locuri alergau acum, mânioși, vătăjii boierului de la Putnișoara – cu Crap în frunte – izbind cu călcâiele în coastele cailor și vâjâind în aer bicele lor lungi. Pătrundeau într-un ogor, unde se vedea un om aplecat asupra muncii lui, dar îndată omul era înconjurat de o mulțime de alți țărani, care veneau de-a dreptul peste câmp, cu coasele sus. Vătăjii dădeau înapoi. Strigau o vreme la țărani. Strigau și țăranii la dânșii. Pe urmă vătăjii plecau spre alte ogoare, spre alți oameni, unde lucrurile se petreceau la fel.

Mirați, ciobanii priveau de pe muchea tăpșanului.

— Mitruț, grăi moș baciu, ia vezi tu ce este. Coboară până la Plopi și oblicește…

Și Mitruț lipăi repede pe cărare, la vale.

La bădița Todirașcu era pustiu.

Dinspre covălie se auzeau sunete îndesate de ciocane. Alături, pe prispa căsuței, lița Saveta se înălțase în vârful picioarelor și privea încolo peste câmp. Din căsuță se auzeau strigătele copilului părăsit în copaie.

Mitruț pătrunse în coliba plină de umbre și de scânteile care porneau de sub ciocane, izbucnind în aer, roșii, înmănunchiate și stingându-se îndată, cu mici plesnituri. Bădița Gligore și Drăguș băteau într-un fier înroșit, ținut cu cleștele pe ilău. Drăguș văzu pe Mitruț și dinții lui luciră, albi, într-un zâmbet fugar. Bădița Gligore însă părea încruntat. Înalt, desculț, cu mânecile suflecate, cu ițarii încinși cu bete înguste, se înclina peste ilău întorcând fierul pe o parte și pe alta. De sub căciula dată pe ceafă, fruntea lui se arăta întunecată, iar sub mustața cânepie i se vedeau fălcile strânse cu putere și câte o cută pornită în jos, de o parte și de alta a gurii.

— Vine cânele! strigă deodată, de afară, lița Saveta.

Nici acum bădița Gligore nu înălță capul. Strânse mai tare dinții și ciocanul lui izbi mai cu putere.

De afară se auzi un tropot de cal oprindu-se și glasul hărțăgos al lui Crap.

— Ei! Nu s-aude?

Mitruț se trase mai în umbră și puse mâna pe un bulgăr de cărbune, iar Drăguș rămase cu ciocanul pe umăr și cu ochii întunecați.

— Ce vrei? întrebă aspru bădița Gligore, ieșind în prag.

— Parcă ești cu dușii pe ceea lume! strigă Crap. Ai așa de mult de lucru?

— Am, slavă domnului! Și dacă-i vorba de cal, n-am vreme să ți-l potcovesc! răspunse Gligore, scurt.

— Să nu te potcovească boierul pe tine! amenință slujbașul, mânios.

— Până atunci să nu te potcovesc eu, măi roșcatule! Ce cauți în bătătura mea și ce vorbă-i asta?

— Te faci că nu pricepi? Tu crezi că noi nu știm ce anume faci tu aici? Dregi și ascuți coasele și secerile răzvrătiților! Le meremetisești căruțele și le potcovești caii, ca să aibă cu ce căra roada lor, în vreme ce roada boierului se scutură pe câmp! Asta faci! Și încă pe degeaba, că n-are nimeni cu ce să-ți plătească!

— Au să-mi plătească mai târziu, când or avea! își înălță capul Gligore. Și asta nu-i treaba ta! Ce te amesteci tu în covălia mea?

— Eu nu mă amestec, măi Gligore, dar boierul știe că tu îi ajuți tocmai acu, când ei nu se supun și nu mai ascultă și nu mai ies la lucru pe moșia lui! Și eu socot că n-are să-ți fie moale! Asta-i ca și cum te pui tu însuți împotriva lui! Te pui în poară cu boierul, măi Gligore?

— Tu, se răsti Gligore, se vede că pe cât ești de rău, pe atâta ești de prost! Ce amestec am eu cu boierul și cu vecinii lui? De ce le-a îndoit zilele de muncă? Dacă are nevoie de dânșii, n-are decât să se împace cu ei! Numai cu porunca și cu harapnicul nu se poate!

— Dar tu n-ai auzit că s-a îndoit și haraciul?

— Asta acu o aud! Și nici nu-i treaba mea! Pe mine mă roagă oamenii să le fac un bine, îl fac. Când m-a ruga boierul și mi-a plăti, i-oi face și lui…

— Și nu vrei să știi că dacă le faci bine lor, faci rău boierului?

— Eu nu-s nici frate cu boierul, nici sluga lui, cum ești tu! Ai înțeles?

— Vra să zică te dai pe față cu nesupușii? Bine, Gligore!

Crap strânse frâul și începu a-și desfășura biciul. Gligore înălță ciocanul:

— Când te-oi otânji odată drept în numele tatălui, n-ai să mă mai sperii cu biciul, câne roșcat ce ești!

Făcu un pas cu ciocanul sus și cu ochii întunecați. După el ieși în prag Drăguș, cu ciocanul lui, iar alături răsări și lița Saveta cu sapa înălțată.

Vătaful trase de frâu atât de tare, încât calul făcu câțiva pași înapoi.

— Vra să zică așa? mai răcni el, cu ochii răi.

— Așa! răcni și bădița Gligore, mânios.

Crap întoarse calul și porni:

— Mai vorbim noi, Gligore.

— Să vorbești cu burduhănosul tău de stăpân, nu cu mine, câne!

strigă bădița Gligore, privind cu ură în urma lui și intrând în covălie.

Văzu pe Mitruț cu bulgărul în mână, cu ochii aprinși și cu brațul încordat și o părere de zâmbet îi lumină fața asudată.

Mitruț lăsă să-i cadă bucata de cărbune:

— M-a trimis moș baciu să te întreb ce s-a întâmplat, bădiță Gligore, spuse el.

— Spune-i ce-ai văzut și ce-ai auzit, răspunse omul, mai îmblânzit. Mai mult nici nu-i nevoie.

Mitruț porni în fugă.

7

— Nu sunteți buni de nimic! strigă boierul de la Putnișoara, zbuciumându-și brațele scurte și groase.

Creștetul lui ușor țuguiat și pe jumătate pleș, cu plete rare, unse, era plin de sudoare. Barba neagră, care-i mânca tot obrazul, se zbătea după mișcările capului, iar ochii, mici și rotunzi, înfundați și licărind în adâncimea găvanelor, fulgerau pe cei câțiva vătăji care stăteau umiliți și cu cușmele în mâni în fața lui.

— Ați spus că faceți și că dregeți! Ce mi-ați făcut? Îmbătrânește iarba și n-o cosește nimeni! Se scutură grâiele și nu le seceră nimeni. M-ați calicit! Dacă v-aș beli să vă vând pieile, n-aș scoate nimic pe ele. Dacă ticăloșii ceia nu ies la câmp, încă o zi, două, au să mă sărăcească! Îi scoateți ori nu-i scoateți?

Vătăjii rămaseră încremeniți, cu ochii în pământ, neîndrăznind să înfrunte privirile stăpânului. Boierul îi privi pe rând și umerii obrajilor i se roșiră ca sfecla.

— De ce tăceți ca niște netrebnici? răcni el furios. De ce vă hrănesc eu pe voi? De ce vă ocrotesc și mă încred în voi, nemernicilor? Ce treabă-mi faceți? N-auziți? Tu, Crap, ticălosule, de ce taci?

Crap își desfăcu în lături brațele, în semn de neputință.

— Iartă-ne, boierule, dacă ți-am greșit cu ceva, dar nu suntem vinovați. Ei nu vor să înțeleagă că dacă se îndoiește birul, se îndoiește și munca…

— Pentru că sunteți voi niște netrebnici și niște proști?

— Am stăruit în toate felurile. Dar ei spun că dacă nu-ți dă mâna să plătești birul îndoit, n-ai decât să-i lași slobozi din vecinie… dar mai multe zile nu fac…

— Cine spune așa? se opri boierul cu burta înainte, în fața lor.

— Mulți… se găsește în fiecare sat câte unul mai colțos…

— Și de ce nu i-ați adus până acuma în fața mea?

— Acuma nu-i chip, boierule. Din sat nu-i chip să-i iei. Acuma sunt toți atât de aprinși, încât sar cu coasele și cu sapele. Nu-i bine să-i mai întărâtăm… Da-i aduc eu!

O vreme îndelungată, boierul se plimbă prin fața lor, cu capul

plecat pe piept. Vătăjii nu îndrăzneau nici să sufle. În sfârșit se opri în dreptul unei ferestre și mai stătu o vreme tăcut, cu privirile pierdute în depărtare. Apoi se întoarse greoi:

— Bine, spuse el cu glasul sugrumat. Spuneți-le că m-am îndurat de ei și-i iert. Nu le mai îndoiesc zilele pe care mi le datorează. Dar mâne să-i văd la lucru. Și… oi avea eu grijă de dânșii…

Bucuroși că scăpaseră cu atâta, vătăjii ieșiră, după ce se ploconiră adânc și îndată după aceasta porniră în goană șfichiuindu-și caii cu bicele desfășurate. Se împânziră în satele de pe văi, zâmbind de departe ca niște oameni cumsecade, care aduc vești bune:

— Iaca măi, că boierul e mai de treabă decât voi! Se îndură de necazurile voastre. Plătește de se spetește pentru voi și nu vă cere nimica în schimb! Ar putea să cheme călărașii de la Crăciuna, să vă strângă în chingi ca să vă vie mințile la cap, să vă trimită la judecată și să vă facă să-i plătiți toată paguba pe care i-o pricinuiți lăsându-i roada să se scuture pe câmp. Dar iaca, n-o face. Ba chiar vă iartă, și vă trimite vorbă că rămâne să faceți și de-acum înainte tot atâtea zile câte ați făcut până azi. Ce mai vreți? Spuneți voi, unde se mai vede atâta milostenie? Numai că de mâne, care n-a ieși la câmp, să nu se jăluie că nu i-am spus. Și milostenia are o margine…

Și în timp ce Crap își rotea calul la toate răscrucile și prin toate bătăturile, rânjind a bunăvoință și arătându-și gingiile, iar ceilalți vătăji răgușeau ducând vorbele și îndurarea boierului până în cele mai îndepărtate bordeie, boierul Mândru se plimba neliniștit în lungul cerdacului de la Putnișoara.

Un tropot grăbit de cal îl făcu să ridice capul. Pe poartă intrase un călăreț tânăr, cu umeri largi, cu bărbuță neagră și cu căciuliță împodobită cu pană de cocoș. În urma lui, un slujitor călare se ținea la depărtare de câțiva pași. Străinul își opri calul în fața cerdacului și salută după obiceiul turcesc, ducându-și mâna la frunte, la piept și la buze.

— Mă închin cu sănătate, pan Mândrule! rosti el cu glas înalt.

Boierul Mândru își încrețise fruntea și se vedea de departe că nu e bucuros de oaspeți.

— Bine ai venit, răspunse el posomorât. Binevoiește a descăleca, boier Pătrașcule, și a-mi spune ce vânt te aduce la pragul meu?

Boierul Pătrașcu sări de pe cal, zvârli frâul care fu apucat îndată de către slujitor și urcă sprinten treptele în cerdac.

— Pan Mândrule, rog bunătatea domniei tale să ierte cutezanța unui boiernaș ca mine și să creadă că dacă am venit până aici, numai necazul și nedreptățile și siluirile care mi se fac m-au îndemnat!

— Despre care nedreptăți și siluiri vorbești, boier Pătrașcule? întrebă pan Mândru, fără a pofti pe musafir în casă.

— Despre bătaia și paguba care au fost prilejuite azi dimineață la

mine, la moara de la Vadul Părului, pan Mândrule. Bătaie și pagubă stârnite de către credinciosul domniei tale, pe nume Crap, care cu alți slujitori după dânsul au sărit la morar, l-au bătut și l-au umplut de sânge, au tăiat sacii cu făină, au dat pe gârlă alți saci cu grăunțe și au strigat că dacă morarul meu urmează să mai macine, au să puie foc morii…

— Despre care moară și despre care Vadul Părului vorbești, boier Pătrașcule? întrebă Mândru, cu fruntea încrețită și privirile fugare. Eu știu un singur vad căruia îi zice Vadul Părului și acela-i pe pământul meu, la cotul pe care-l face apa Putnei, coborând de la Răstoace spre Siret…

— Tocmai, pan Mândrule, se grăbi boierul Pătrașcu. Despre acela-i vorba! Numai că locul acela nu-i pe pământul domniei tale. Cotul acela vine pe moșia bătrânului meu, Pătrașcu comisul și mi-a rămas mie, ca urmaș drept ce mă aflu după lege.

— Nu știu despre care lege vorbești domnia ta, se răsti boierul Mândru mânios. Eu știu că locul acela de moară e al meu și slujbașii mei au poruncă să îndepărteze pe oricine l-or găsi călcându-l!

— Atunci, slujbașii domniei tale au posvolenie să se ridice împotriva poruncilor sfatului domnesc! grăi boierul Pătrașcu zâmbind liniștit. Locul acela de moară mi-a fost mie întărit de către Bogdan-Vodă și pecetea lui îi asta! spuse el scoțând din brâu porunca domnească și întinzând-o gazdei.

Boierul de la Putnișoara desfășură hrisovul, îl îndepărtă de ochi cât putea îngădui brațul său scurt și citi cu fruntea încrețită și cu ochii mici: „Bogdan Voievod, din mila lui dumnezeu, domn al Țării Moldovei, întărim stăpânirea boierului nostru de țară, Pătrașcu, fecior al lui Pătrașcu comisul, asupra unui loc de moară ce a fost dăruit cu pecete acelui Pătrașcu comisul, de către Petru-Voievod și care se află pe apa Putnei, la cotul ce-i zic Vadul Părului, ca să-i fie lui și surorii lui Olina și copiilor”…

Chipul boierului Mândru se făcu roșu-vânăt.

— De când ai, domnia ta, pecetea asta? întrebă el cu glasul aspru și ochii dușmănoși.

— Pecetea bătrânului meu e din vremea lui Petru Rareș Voievod, iar întărirea o am de un an de zile, de la măria sa Bogdan.

— Și de ce nu mi-ai arătat-o până acu? izbucni furios boierul de la Putnișoara.

— Da’ de ce să ți-o arăt, pan Mândrule? întrebă și boierul Pătrașcu, încruntându-se. Am eu datorie să-ți arăt domniei tale toate câte sunt de trebuință gospodăriei mele?

— Toate, nu – dar asta trebuia s-o văd și eu! Că e vorba doar de moșia mea, boier Pătrașcule.

— Pan Mândrule, își înălță capul Pătrașcu, doi voievozi dau pecete

și întărire că moara aceea este a mea, nu a domniei tale. Te socotești domnia ta mai tare decât acei voievozi?

— Cum ai scos domnia ta întăritură, am să văd eu la Iași, boier Pătrașcule! strigă boierul Mândru, mânios. Iar până atunci, te sfătuiesc să-ți tragi înapoi oamenii de acolo și să închizi moara, dacă vrei liniște și pace…

O clipă, boierul Pătrașcu stătu în cumpănă. Făcu un pas repezit, gata să coboare treptele cerdacului, dar se răsuci dintr-odată și făcu față gazdei.

— Eu nu sunt sluga domniei tale, să-mi dai porunci! rosti el limpede și stăpânindu-și glasul. Știu că domnia ta ai putere mare, ești strângător de biruri peste tot ținutul ista, deci ai prieteni la scaunul domniei și ai și la Stambul. Știu de asemenea că, cu această putere a domniei tale ți-ai încincit moșia rămasă de la bătrâni numai în câțiva ani. Iar răzășii care se mai aflau pe ici, pe colo, ți-au ajuns vecini! Și eu cunosc cum ți-au ajuns vecini, pentru că urlă toată valea Putnei de purtările și neîndurările domniei tale. Eu sunt boier cum ești și domnia ta. Mai mic, nu-i vorbă, fără dregătorie, fără fală, cu o biată moșioară, atât cât mi-au lăsat părinții, dar boier ca și domnia ta! Și ca boier megieș precum mă aflu, am venit să-ți dau de știre că am pus anume oameni la moară și la cotul acela al Putnei și le-am dat anume poruncă: dacă se mai arată credinciosul domniei tale, Crap, ori alții, și dacă mai încearcă vreo silnicie, să-l prindă pe el și pe ai lui, să-i lege de câte un copac și să le deie foc pe sub tălpi! Să nu te apuce mirarea când îi auzi, pan Mândrule. Până atunci, mă închin cu sănătate!… Iar despre paguba ce mi-ai prilejuit, am să văd eu ce am de făcut…

Boierul de țară Pătrașcu se înclină, coborî treptele, încălecă și ieși din ogradă cu slujitorul după dânsul, fără să se mai uite la boierul Mândru, care rămăsese încremenit de scârbă și mânie.

8

În iarna care a urmat, cu toate că ciobanii s-au coborât mult în vale cu turma și deci nu mai erau prea departe de Răchiți, Mitruț nu s-a putut repezi să-și vadă mama și pe Nică. Căzuse zăpadă multă din cale afară, se astupaseră drumurile și cărările și orice îndepărtare de stână era cu primejdie. Mitruț își dădu mai bine sama de această primejdie în noaptea în care năvăliră lupii la perdele.

Atunci, după o zi mohorâtă, cu cerul vânăt și jos – de să-l atingi cu mâna – un vânt ascuțit mătură norii bolovănindu-i către miazăzi, și cerul se ivi curat. Era peste măsură de înalt, albastru întunecat și stelele ardeau în adâncul lui, ca niște flăcări înghețate. Sub opinci, zăpada scârțâia aspru. Vântul se umfla vâjâind peste întinderi și purtând pulberi de omăt pe sus, pe deasupra bordeiului adăpostit cu perdelele lui într-un clin ferit, între dâmburi, lângă apa Putnei.

Ciobanii și ciobănașii stăteau înghesuiți unul în altul, în jurul focului aprins jos, în mijlocul stânei. Adunaseră de cu vreme sarcini mari de găteje din dumbravă și acum hrăneau mereu flăcările înalte și tușeau des, în fumul care umplea încăperea. Prin acoperișul de paie, deschis într-o parte, intrau învăluiri înghețate de vânt. Atunci flăcările se zbăteau și fumul îneca răsuflările și scotea lacrimi din ochi. Oamenii tăceau, cu cușmele trase peste urechi, cu mânile băgate în capul mânecilor și cu fețele luminate de flăcările jucăușe. Cei mai subțirel îmbrăcați tremurau strânși umăr în umăr și uneori își întorceau spatele către căldura focului. Atunci răsuflările lor zvârleau în aer sfori lungi de abur vânăt.

Deodată, de undeva, dintr-o depărtare nedeslușită, un urlet slab urcă peste dâmburi, ca o adiere prelungă, abia auzită. Ciobanii înălțară capetele și stătură așa, neclintiți, în timp ce afară, cânii prinseră a se vânzoli. Se auzea lămurit cum înconjoară în goană perdelele, lătrând și mârâind neliniștiți.

— Ghioagele! rosti dintr-odată moș baciu cu glas de poruncă. Și ciobanii se sculară și își căutară ghioagele cu măciulii grele și cu colți de fier ascuțiți.

Astfel stătură o vreme în picioare, cu urechile la pândă, ascultând bătaia cânilor și vuietul vântului. Băieții încremeniseră cu ochii mari și întrebători.

— Voi nu vă mișcați de aici, le hotărî moș baciu, orice s-ar întâmpla, nu ieșiți afară. Ați înțeles?

Băieții dădură din cap, tăcuți, și rămaseră toți în așteptare.

Deodată, Hoțu lătră scurt, înalt, furios, cu o lătrătură care parcă nu mai era a lui, și se repezi într-o parte, cu toți ceilalți câni după dânsul.

— Acu! strigă și moș baciu și năvăli afară, urmat de ceilalți ciobani.

Îndată în jurul perdelelor se ridică o zvoană cumplită, care umplu întunericul și se amestecă cu vâjâitul crivățului. Răcnetele ciobanilor se înălțau odată cu hămăitul furios al cânilor și uneori cu schelălăitul lor, gonind în jurul răzlogilor de care se sprijinea gardul de stuf ce alcătuia perdeaua întocmită împotriva vântoaselor. Cu ochii întunecați de spaimă, băieții ascultau vuietele ce alergau mutându-se din loc în loc și iureșul vijelios al cânilor, care dădeau o luptă crâncenă. Strânși unul în altul, și luminați numai de jăraticul care se încenușa, ciobănașii rămaseră fără glas, ascultând cu sufletul la gură hărmălaia care creștea și scădea în jurul lor, și nu mai îndrăzneau să se miște.

În sfârșit, răcnetele se potoliră și numai cânii urmară să latre neostoiți. Pe urmă, ciobanii sosiră pe rând scuturându-se de zăpadă și aduseră o mioară și o mială încolțite de lup. La lumina flăcărilor înviorate, moș baciu le cercetă și clătină din cap.

— Mai bine le înjunghii eu și le mâncăm noi decât să moară singure și le mănânce cânii, rosti el domol, scoțându-și din brâu

cuțitul și plecându-se asupra celor două animale. Voi duceți-vă și îngropați în omăt dihăniile cele, că altfel nu se mai liniștesc cânii. Și mâne dimineață le-om jupi la lumină…

Ciobanii își luară lopeţile și ieșiră, iar băieții năvăliră după ei. Jos, lângă perdeaua de stuf, două dihănii, mai mari decât Hoţu, cenușii și cu capetele și spinările zdrobite de ghioagele ciobanilor, zăceau în zăpadă. Între răzlogi, oile se buluciseră într-o parte, cât mai departe de lupi și stăteau nemișcate și atât de strânse una de alta, de parcă făceau un singur trup. Iar cânii înconjuraseră cele două trupuri și lătrau atât de puternic, încât ciobanii trebuiră să-i gonească și să strige la ei, ca să-i mai liniștească. Pe urmă traseră lupii mai la o parte și clădiră peste ei zăpadă înaltă, astfel ca mirosul de sălbăticiune să nu se mai simtă și cânii să se poată ogoi.

În noaptea aceea, Mitruț și ceilalți băieți adormiră, înghițind în sec, cu gândul la friptura de a doua zi.

În zori, un zurgălău tremură în aerul înghețat de afară și glasul răgușit al lui Crap se auzi strigând:

— Astă noapte am auzit urlând lupii. Pe la voi n-au fost?

Și când află cele întâmplate și văzu dihăniile, porunci să fie jupuite și pieile lor să i se puie în sanie. Pe urmă privi cum moș baciu jupuiește mioara și mielul își pipăi biciul și rânji:

— Vra să zică, dacă nu-mi trecea prin cap să vin azi, le găseam numai pieile! Pune oile în sanie, așa întregi cum se găsesc! porunci el. Și pieile! Și să vedem ce-are să zică boierul că n-ați fost în stare, atâția oameni, să-i apărați avutul.

— Da’ nu lași o bucată de oaie pentru oamenii iștia care s-au luptat cu lupii și i-au răpus? întrebă moș baciu mânios.

— Le las carnea lupilor! Nu ajunge? rânji iar vătaful.

— Carnea de lup n-o mănâncă oamenii, măi Crap. Poate tu s-o mănânci, că te asemui cu dihăniile ieste la fapte și la inimă…

Dar Crap nu-l mai auzi; se urcase în sanie și dăduse bici calului. Zurgălăul sună dulce și glasul lui se stinse în vânt. La stână, sub un cer dușmănos, din nou acoperit, vânăt, ciobanii rămaseră privind cu ură în urma vătafului. Păreau niște mogâldețe negre pe zăpada albă.

— N-am avut noroc! grăi moș baciu, oftând din greu, și pornind către bordei. Pe urmă, ca aducându-și aminte de ceva, se întoarse spre Mitruț și-i arătă hoiturile lupilor. Și tu, – urmă el – ai văzut de ce nu-ți dau drumul să te duci acasă?

Băiatul rămase tăcut privind într-un ungher.

Nici în primăvară Mitruț n-a putut coborî acasă. Curgeau apele de pe toate măgurile, rupeau cărările și se scurgeau în albia Putnei. Râul dăduse peste maluri. Nu era chip să treci prin vad și moș baciu s-a împotrivit tuturor rugăminților băiatului. Pe urmă, când s-a mai

zvântat, a trebuit să pornească cu oile la deal și iar n-a fost chip să treacă pe acasă.

Iar când în vară scăpă și alergă la Răchiți, inima începu să-i bată repede de cum ajunse în capul toloacei. Mama se ivi în prag și îl privi mirată. Nu-l cunoscuse. Mitruț crescuse atâta, încât poalele ilicului nu i se mai târau pe pământ și nici nu mai era nevoie să le ție cu mâna. Iar ițărașii îi rămăseseră din cale afară de scurți.

Și mama se schimbase. Obrajii ei se făcuseră mai negri și zbârciturile erau mai multe și mai adânci. Umerii obrajilor îi ieșiseră tare, și ochii i se afundaseră adânc sub arcul tăios al sprâncenelor. Sub ei, obrajii pământii se adânceau scobiți, iar gâtul slăbit parcă se lungise. Și mâna pe care o săruta acum băiatul era ciolănoasă, neagră și aspră.

Mâhnit, Mitruț căută pe Nică și îl găsi după casă, în luptă cu un gânsac, care se nărăvise să sară la bătaie, fără nicio pricină.

— Măi Nică, spuse el fără zâmbet, tu te joci?

— Nu mă joc, se dezvinovăți Nică, dar gânsacul ista s-a făcut atâta de cutezător, încât nu-i chip să treci, că-ți sare în cap!

— Dar mamei îi ajuți tu la treabă?

— Îi ajut… unde pot… Umblăm la plug, la sămănat, secerăm, plivim… vânturăm… mama a cărat și saci…

— Și… a putut?

— A putut… numai săptămâna trecută a căzut…

— Cu sacul?

— Cu sacul.

Mitruț n-a mai stat să-l întrebe cum el, Nică, poate să umble la plug, să secere și să samene. S-a întors către toloacă și a rămas cu ochii duși departe. O vedea pe maică-sa doborâtă, cu sacul peste ea și nimeni în jur care să-i dea o mână de ajutor. Doar Nică, slab și neputincios.

Sara, pe prispă, în timp ce mama îi spăla în casă rufele, iar Nică adormise ca de obicei în țoale, Mitruț întrerupse deodată povestea în care se încurcase moș Mihai, și îl întrebă:

— Îți mai aduci aminte, moș Mihai, ce mi-ai spus odată despre răscumpărare?

Moș Mihai îl privi țintă.

— N-aș putea eu s-o răscumpăr pe mama? urmă Mitruț, coborând glasul de parcă spunea o taină.

— Cu ce s-o răscumperi? se miră moș Mihai, întorcându-se cu totul spre el. Ai tu cu ce s-o răscumperi?

— Dar ce ar trebui să am ca să pot face treaba asta? întrebă Mitruț tot în taină.

Moș Mihai se scărpină în barba țepoasă cu ciudă parcă:

— Mai întâi ar trebui să ai cât ți-ar cere boierul pentru

răscumpărare. Și dumnezeu știe cât i-ar trece prin cap să-ți ceară. Nu pot să știu, pentru că până acum, din cei care au încăput pe mâna lui ca vecini, niciunul nu s-a putut răscumpăra. Dar să zicem că de voi s-ar îndura și ar slobozi-o pe maică-ta. Are ea cu ce să plătească cele ce se cere de la un țăran slobod?

— Dar ce se cere de la un țăran slobod? întrebă Mitruț ridicând capul.

Moș Mihai îl privi cu băgare de samă. Îi văzu chipul isteț înălțat spre el și ochii mari, plini de înțelegere. Mitruț nu mai era copilul acela care acum doi ani alerga în urma lui, pe drumul către stână, călcând în poalele ilicului. Copilul de atunci învățase multe, crescuse și priceperea lui se deschisese ca o floare primăvara.

— Se cer atâtea, măi băiete, câte nici nu le mai poți număra, nici nu le ții minte. Din tot ce ai strâns de pe pământul tău ți se cere tot câte una din zece. Pe urmă sunt muncile domnești, la tăierea copacilor, la cărat, la păscut, la cosit, la strângerea zaherelei, și mai dai cai pentru olac și conace, adică găzduire trimișilor stăpânirii și le dai și mâncare… și mai sunt și altele. Poate maică-ta să le facă și să le deie toate?

Mitruț îi privea înspăimântat.

— Și mai este, măi băiete, birul. Trebuie să deie tot țăranul bir! Unii zic că pentru turci, alții spun că pentru domn. Numai unul dumnezeu știe, iar asta-i buba cea mare! Dacă maică-ta avea cu ce plăti birul, ajungeați voi vecini?

Mitruț îl asculta cu fruntea întunecată și cu ochii mici. Și deodată izbucni ridicându-se în genunchi pe prispă:

— Bine, moș Mihai, dar de ce mi-ai spus că dacă am să cresc mare și am să fiu vrednic, am să mă răscumpăr?…

Moșneagul râse:

— Mă gândeam la altfel de răscumpărare, măi Mitruț. Mă gândeam să ajungi tu mare și să te iau într-o zi cu mine la sutașul de la Crăciuna, care-i mai mare peste străjării de margine și să te înfățișez acolo: „Iaca feciorul lui Joldea! Stă rob la boier și se cuvine să steie străjăr pe hotar. Dezrobiți-l în cinstea lui taică-su”.

CAPITOLUL III

1

Lui Mitruț îi era dor de acasă și nu putea scăpa de-o închipuire a lui, care îl urmărea de la cea din urmă întâlnire cu maică-sa. De cum închidea ochii, o vedea căzută peste sacul cu grăunțe, prea greu pentru puterile ei. Și pe Crap… pe Crap alergând călare spre ea, cu biciul desfășurat…

Și-a făcut fel de fel de socoteli cum s-o scoată pe maică-sa din vecinie, dar nicio zare de nădejde nu vedea nicăieri. Poate moș baciu… Măcar un sfat să-i dea. Cine știe?…

În jurul focului ciobanii tăceau. Mitruț se alătură de moș baciu și se cinchi lângă el. Și cu glas tremurat, șoptit, îi povesti tot necazul și jalea lui, ce-a văzut acasă, ce i-a istorisit Nică, cum arată maică-sa și visurile lui de spaimă, care nu-i mai dau pace.

— Măcar pe mama, moș baciule, înțelegi? Măcar pe mama s-o scot din mâna boierului, nu s-ar putea? întrebă el la sfârșit, cu glas tremurat… S-o scoatem de sub puterea lui Crap, moș baciule… s-o scoatem…

Moș baciu își plecase capul și flăcările luminau barba lui țepoasă și netunsă de zece zile. Ochii licăreau sub tufele albe ale sprâncenelor, între care se adâncise o dungă neagră.

— Mă vezi tu pe mine, măi Mitruț? întrebă el într-un târziu cu glasul moale și cu privirile pierdute în jocul flăcărilor. Am fost și eu om slobod, răzăș, la casa mea. Aveam nevastă și cinci copii… cinci băieți, unul și unul… și pământ de muncă pentru toți, căci toți munceau cu vrednicie și cu spor. Tăcu o clipă lungă, apoi își limpezi glasul și urmă: într-o zi a dat ciuma!… Numai eu am scăpat!… Ceilalți… Tăcu iar, rupse în mâni un gătej, îl azvârli pe foc și întoarse capul într-o parte. Oamenii îl ascultau neclintiți. – Pe urmă, vorbi el iar, dacă am rămas singur, n-am mai dovedit să lucrez pământul numai cu palmele mele și n-am mai avut cu ce plăti birul și dajdiile și daturile. Am rămas dator. M-am dus la boier la Putnișoara. „Împrumută-mă – zic – că ți-oi plăti”. „De ce să te împrumut? – zice – Doar ai pământ. Vinde-mi-l!”. I-am vândut numai o parte. Adică el mi-a plătit datoria și eu i-am dat pământ. Ban n-am văzut în mâna mea… Peste un an, iar așa. Dar acum nu s-a mulțămit numai cu pământul. Mi-a mai cerut două luni de muncă pe deasupra. M-am învoit, că n-aveam încotro. Îmi ajunsese cuțitul la os. Și tocmai atunci – așa-i când n-are omul noroc – a dat o troahnă[2] peste mine… Am zăcut până în iarnă, vra să zică n-am putut munci… Iar în primăvară mi-a luat ce-mi mai rămăsese din pământ și tot ce-am avut… pentru cele două luni nemuncite… Așa am ajuns la el cioban… vecin! De atunci am și uitat câți ani au trecut. Orice am făcut și orice am încercat, să scap, n-a fost

chip. Ți-o spun ca să știi și tu, că a fost o vreme când și eu credeam că din mâna boierului se poate scăpa…

Moș baciu tăcu și liniștea în jurul lor se făcu și mai mare. Numai un greier se auzi slab, undeva pe aproape.

— Toader a pățit-o și mai rău, urmă bătrânul cu glasul scăzut, arătând cu capul spre ciobanul scurt și îndesat care stătea lângă dânsul.

Toader își dădu căciula pe ceafă și privi în jur.

— Mai rău, întări el, aspru. Nu i-am cerut niciun împrumut, nu-i datoram nimica. Dar pământul meu, rămas de la bătrân, era megieș cu imașul boierului și era pământ de luncă, negru și bun, de să-l mănânci, nu alta… Îi făcea cu ochiul boierului. Și într-o zi m-am pomenit chemat la curte, la Putnișoara. „Când ai de gând să-mi plătești datoriile lui taică-tu?” m-a întrebat burduhănosul. Dar bătrânul meu murise de patru ani și nimeni din sat nu știa de nicio datorie, nici eu nu auzisem nimic niciodată. „Care datorie?” fac eu. Și numai ce cheamă pe Crap: „Ia vezi ce datorează tatăl omului istuia”, poruncește el. Caută Crap în niște însemnări, se face a socoti și începe a scoate la datorii, de mi s-a zburlit părul în cap. „Ce vorbești, măi roșcatule? m-am mâniat eu. De ce era să facă tata datorii? Ce, n-aveam al nostru? Slavă domnului”… „Ai marturi, că n-a făcut datorii?” mă întrebă roșcatul. Și începu să se hlizească la mine. Am simțit ce vreau tâlharii și am văzut roșu înaintea ochilor. „Măi, zic, să nu te anini de pământul meu, că fac moarte de om”. Toader tăcu o clipă și se încruntă. Vezi, dac-aș fi avut eu atunci mintea de acuma, dădeam în burduhănos să-i sparg scăfârlia cea țuguiată, că doar el era cel vinovat. Dar așa, am dat în slugă. L-am lipit pe roșcat de pârete cu un pumn și au sărit îndată ceilalți! Ce-am pățit, oi spune și morților… Pe urmă mi-au luat și cenușa din vatră și m-am pomenit la stână. Dar nu m-am ogoit. Într-o zi m-am hotărât să fug. Oi găsi eu, zic, un colțișor în țara asta, unde să trăiesc mai ca oamenii.

Tăcu, și moș baciu clătină din cap cu mâhnire.

— Arată-le spinarea, grăi el moale, să știe și ei…

Toader își scoase căciula, și-o puse alături și începu să-și dezbrace cămașa unsuroasă și neagră de zerul în care o spăla. Pe urmă se întoarse cu spatele spre foc și stătu așa să-l lumineze flăcările. Cu ochii înspăimântați și cu gâturile întinse, Mitruț și ceilalți băieți se plecară asupra lui, ținându-și răsuflarea. Spatele omului, vrâstat cu dungi vinete, sângerii, era groaznic la vedere. Pielea ruptă în șuvițe lungi se lipise boț pe unele locuri, zbârcită, încrețită, neagră și sfârtecată. Iar pe alte locuri, unde fusese smulsă cu totul, crescuse alta, acoperită cu o pojghiță subțire, trandafirie, uscată și lucioasă. Cutremurați, băieții își simțeau gâtul strâns și obrajii fierbinți. Ceilalți tăceau. Toader începu să se îmbrace și se așeză iar la locul lui.

— Mi-am pus într-o zi un boț de urdă și o hrincă de mămăligă în traistă, urmă el, am așteptat să se facă întuneric și am luat-o pe colea, spre Poiana Surului, pe care o cunoașteți… A doua zi m-au prins, m-au legat și m-au adus la curte. M-au trântit în fața cerdacului. Boierul stătea sus pe cerdac și privea… Mi-au rupt cămașa de pe mine și au început a mă îmblăti… doi odată… cu penele căpestrelor… Eu strângeam din dinți și tăceam. „Să nu-l omorâți, măi! – striga boierul la dânșii – că-mi mai trebuie”. Și ei se opreau, mă udau cu apă și așteptau o vreme să-mi vin în fire. Pe urmă mă luau din nou! Numai de frică să nu mor m-au lăsat.

Toader tăcu din nou, și dunga dintre sprâncene i se făcu mai adâncă și mai neagră.

— L-au adus înapoi cu căruța, spuse moș baciu. A zăcut o lună cu fața în jos, pe sarică și cu spatele uns cu unt de pojarniță. Pe urmă s-a îndreptat.

— Atunci am pus mâna pe o ghioagă, vorbi din nou Toader, cu glasul aspru și tăios, și am vrut să mă ațin la un cot, în drumul boierului, într-o noapte. Dar nu m-a lăsat moș baciu…

— Te prindeau, măi băiete, și te spânzurau în cetate la Crăciuna… Ce foloseai? grăi moș baciu a dojană.

O clipă tăcură toți, cu gândurile întunecate. Pe urmă moș baciu se întoarse către Mitruț.

— Am vrut să auzi și să vezi, măi băiete, ca nu cumva să-ți treacă și ție prin minte să fugi… iar din mâna boierului nostru, să știi că scăpare nu este…

— Am văzut și am înțeles, moș baciule, vorbi Mitruț cu glasul sugrumat. Dar eu nu pot să aștept să mă fac mare, cum spune moș Mihai. Dacă n-o scot pe mama mai repede de sub mâna boierului rămân fără ea! Dumneata nu știi cum a fost și n-ai văzut-o cum a ajuns. Eu n-am să fug ca să mă prindă și să mă stâlcească cum a pățit bița Toader. Am priceput ce mi-ai spus. N-am să fug, n-am să mă pun de pricină, nimica. Dar am să mă gândesc zi și noapte și am să întreb pe cine mi-a ieși înainte, cum ar fi de făcut s-o scot pe mama de sub vecinie… Poate am să găsesc la careva milă și crezare…

Cât era de dârz Mitruț, dar glasul lui – când a rostit aceste din urmă vorbe – s-a frânt de parcă era gata să dea în plâns. A întors spatele focului și a făcut câțiva pași în întuneric. Stătu așa o vreme tăcând și privind în întunecimea nepătrunsă din fața lui. Acuma știa. Milă la boierul acela care n-a avut milă de nimeni, nu va afla nici el. În ce putea să aibă nădejde și în cine? El, un băiat fără sprijin de nicăieri, fără putere, fără tată… și numai cu moș Mihai care nu-l putea ajuta. Și iar îi trecu prin minte mama, căzând neputincioasă cu capul pe sacul scăpat și Crap alergând cu biciul sus și rânjind cu toată fața lui ca de mort. Iar el se vedea mic și neputincios și rușinat. Stătea acolo în fața nopții fără margini, trudindu-se să nu plângă și să pară bărbat, „singurul bărbat în casa lor”, cum spusese moș Mihai…

Capul lui Hoțu se frecă încetișor de picioarele lui, așa ca o mângâiere pe care n-o vedea nimeni, în întuneric, ca o inimă caldă lângă amărăciunea lui. Și atunci, Mitruț își plecă încetișor fruntea și

plânse tăcut, în fața stelelor și lângă prietenia cânelui…

2

Sus pe tăpșan, băieții se strânseseră roată în jurul lui. Mitruț și ascultau înfiorați.

— Eu îl văd în fiecare noapte, de cum închid ochii să adorm, povestea Mitruț. Îl văd cum se repede călare spre mama și ea, săraca, nu se poate scula, doborâtă cum se află lângă saci. Și el își vâjâie biciul și-o ajunge…

Ghivirdic se cutremură și se chincește lângă prietenul său. Ceilalți ciobănași își strâng pumnii încă mici și neputincioși. Și Mitruț le povestește cura a găsit-o pe mama acasă, cura era ea altădată și ce a vorbit el cu moș Mihai.

Soarele înclina către asfințit și turma pășea încet, pășcând și cotind încet pe muchea dealului. Ciobănașii se sculară și se împrăștiară la rosturile lor. Umbrele tufelor începură a se lungi către răsărit, un vânticel răcoros se stârni clătinând încet frunzișurile și toată întinderea păru atât de liniștită și pașnică, încât cânii începură a se fugări unul pe altul și a se hârjoni printre tufe. Și deodată, dintr-un covru[3] nevăzut, un iepure țâșni și se aruncă orbește într-o parte. Dar acolo se pomeni în fața unui câne care încremenise el însuși de mirare. Se aruncă îndărăt și se trezi în fața altuia. Simți că un al treilea se repede să-l înșface și atunci se răsuci pe picioarele dindărăt și năvăli năucit între labele groase ale lui Hoțu. Acuma nu mai avea nicio scăpare. Băieții alergară bucuroși să-l scoată dintre colții cânelui, cu strigăte mari și cu bâtele sus. Înveseliți, cânii porniră într-o hârjoană fără frâu fugărindu-se și ocolind tufele până departe. Și deodată se opriră iar, lângă un frunzar, tocmai jos în marginea costișei. Înconjurară tufa și începură a se repezi lătrând furioși.

— Altul, măi! strigară băieții alergând pe costișă la vale și nădăjduind să prindă încă un iepure.

Dar din desiș nu ieși niciun iepure. Cânii strânseră cercul și băieții se priviră mirați și oarecum înfricoșați. Putea fi o fiară primejdioasă. Începură a bate tufa de departe cu bâtele și a răcni. Și dintr-odată, un glas înspăimântat izbucni din desiș și un cap își făcu loc printre lăstari. Băieții rămaseră cu gurile căscate și cu ciomegele sus. Era un cap zburlit, de om, cu căciula roasă și roșcată dată pe ceafă, cu pletele sure încâlcite și căzute pe frunte și cu obrajii slabi, negricioși și brăzdați în lung de zbârcituri adânci, întunecate. Băieții aveau ei înșiși chipuri de oameni nemâncați. Dar o înfățișare a foamei mai înfricoșătoare decât aceasta, încă nu văzuseră.

— Nu mai izbiți, măi! strigă omul cu glas hodorogit și chemați cânii să nu mă rupă și să pot ieși de aici!

— Hoțu! strigă Mitruț dezmeticindu-se. Și Hoțu veni către el. Nea,

Corbu! Nea, Lupan! Nea, Moina! strigă el la ceilalți câni, ridicând asupra lor ciomagul.

Și cânii se traseră câțiva pași înapoi înconjurând pe departe hățișul, gata să sară la orice semn de primejdie.

Străinul ieși încet la iveală. Era un om din cale afară de sărman, cu cămașa zdrențuită în spate, aninată în hățișurile prin care fusese purtată, cu vinele gâtului ca niște frânghii, cu pieptul gol scorojit de soare, cu ițarii rupți, suflecați și cu picioarele goale, cenușii de colburi și noduroase, ca niște crengi uscate. Purta în spate o traistă legată de un ciomag lustruit, așezat pe umăr. Privi în jur cu ochii plini de spaimă și întrebă cu glasul lui ciudat:

— Ale cui sunt oile?

— Ale boierului de la Putnișoara, spuse Mitruț privind la străin cu oarecare grijă.

— Pe moșia lui suntem aici?

— Pe-a lui…

Omul mai tăcu o clipă uitându-se cu luare-aminte împrejur și întrebă iar:

— Departe-i stâna voastră?

— Nu-i departe, spuse Mitruț. Până dă soarele în asfințit ajungem.

Străinul își întoarse capul către soare, prubuluind în mintea lui o socoteală. Și deodată se uită cu băgare de samă la băieți. Cumpăni iar ceva în gând și în sfârșit vorbi:

— Măi băieți, măi ciobănașii tatii, uitați-vă voi la mine și spuneți cinstit; un om sărman… și fugărit… așa cum sunt eu… ar putea avea la voi crezare?

Băieții se priviră nedumiriți și întrebători.

— Da’ ești om bun? își descoperi unul teama, mai mult fără să vrea.

— Oamenii sărmani sunt buni, măi copile, și se ajută între ei. Nu mă vindeți? mai întrebă el cu ochii cercetători, și ceva tremură în glasul lui.

— De ce să te vindem, bădică? vorbi Mitruț cu mai multă încredere. Nu ne-ai făcut niciun rău; ce putem avea cu dumneata?

— Așa-i, grăi iar omul, nu v-am făcut niciun rău și nici n-am să vă fac. Că sunt și eu om necăjit și hăituit și flămând… Tăcu o clipă și cercetă cu ochii traistele pe care le aveau băieții în spate, în timp ce bărbia lui tremura încetișor. V-aș fi rugat, măi copii, urmă el aproape șoptit, pentru o bucățică de mămăligă… dacă v-a mai rămas… n-am pus nimic în gură de trei zile…

Băieții se priviră stingheriți. Nu mâncaseră încă bucățica lăsată pentru chindii, dar s-o dea așa… unui străin… când le era și lor atât de foame…

Parcă rușinat, Mitruț își trase traista de după gât. Scoase din ea frunza de brustur în care învelise bucățica de mămăligă cu cele trei

grăuncioare de urdă ce-i mai rămăseseră și o întinse străinului… Pentru un om flămând, tot ce se găsea în frunză nu înfățișa decât o singură îmbucătură, pe care, totuși, omul nu se grăbi s-o înfulece. Stătea aplecat și se uita neîncrezător la frunza pe care o desfăcuse în palmă.

— La boierul vostru se mănâncă urdă? întrebă el cu nemărginită mirare.

— La noi la stână se mănâncă zer, răspunse Mitruț cuviincios. Numai în porneală, moș baciu ne dă și câte o fărâmă de urdă… fără știrea vătafului…

Străinul îl privi în ochi, parcă silindu-se să priceapă tâlcul acestei purtări și pe urmă duse frunza la gură și apucă merindea băiatului. Mestecă mult, cu ochii pânditori. Prin obrajii scobiți i se cunoșteau fălcile mișcându-se domol și băieții înțeleseră că se silește să țină cât mai mult în gură mămăliga, ca să-și înșele foamea. În sfârșit înghiți cu zgomot întinzând gâtul lui subțire cu pielea scorojită și cu un nod ascuțit care se mișca în sus și în jos. Pe urmă vorbi:

— Asta înseamnă că baciul vostru e un om cumsecade… Oare n-ar avea el îndurare să găzduiască un om sărman o noapte… fără să-l vândă?

— Asta numaidecât! se repezi Mitruț. Moș baciu e cel mai cumsecade om din câți știu!… Dacă vrei să mergi cu noi, ai să găsești adăpost și vorbă bună.

— Asta așa-i, întăriră și ceilalți băieți. De moș baciu să nu te temi. Mai mare peste dânsul este un vătaf. Da’ acela, noaptea, nu vine!

Omul îi mai privi odată lung, cu oarecare îndoială și pe urmă se hotărî. Își strânse brâul cu care era încins și porni alături de Mitruț. Ciobănașii se împrăștiară iar la locurile lor și turma se urni încet, păscând, după cum se cuvenea.

Curând, cerul se aprinse la asfințit, ca de un foc nemăsurat de mare și umbre subțiri începură a coborî în văi. Grauri și ciori trecură pe deasupra turmei, spre culcare și vântul de sară se simți ușor, ca o adiere de răcoare, purtând miresme de fânețe și de grâie coapte. Străinul și băieții mergeau în tăcere. Numai când departe, pe o costișă, se ivi dumbrava care dădea dincolo de Plopi, către Siret, omul întinse brațul.

— Este acolo un măr pădureț, vorbi el, atâta de plin de roade că i se rup crengile.

— Îl știm, spuse Mitruț. Da-s atât de acre, că nu-i chip să le pui în gură.

— Așa-i, întări străinul. Dar dacă le coci în spuză, tot le poți mânca. Eu n-am amnar și n-am cu ce face focul…

Mitruț se uită la el pe furiș și se cutremură. Era atât de slab și prăpădit și flămând, cum încă nu văzuse om pe lume…

„Dar dacă ajungem la stână, moș baciu are să-i deie cât îi trebuie și are să-l sature!” gândi Mitruț, socotind că altfel nici nu se poate.

Și avu dreptate. Ajunseră, și moș baciu privi pe străin fără mare mirare. Îl cântări din ochi și îi spuse, potolit ca totdeauna:

— Poți sta colea lângă foc să te odihnești până om isprăvi noi cu treaba. Dacă fierbe ceaunul, poți să și mesteci mămăliga… și s-o răstorni pe scândura iasta… iaca și melesteiele…

Îi puse alături cele trebuincioase și își văzu de lucru, fără să întrebe nimic. Iar când toate fură gata, și când se liniștiră în jurul focului, începură să mănânce privind pe furiș la omul acela care horpăia hămesit. Și după ce luă aminte că străinul a isprăvit trocuța lui cu zer, moș baciu îi mai umplu una, puse în ea o bucată de mămăligă și așeză alături și o ceapă.

— Ia și te ospătează, îl îndemnă el domol, că îi fi flămând și trudit de drum.

Și omul mâncă tot, iar când isprăvi, puse scăfița goală de o parte, culese în palmă firimiturile de mămăligă care îi căzuseră în poala cămășii, le azvârli în gură, și abia atunci se uită împrejur și rămase cu ochii la moș baciu.

— Bogdaproste! vorbi el cu glasul lui hodorogit, dumnezeu să-ți deie de o sută de ori atâta și să te miluiască pentru bunătatea care mi-ai arătat-o, bade baciule. Nu te-oi uita cât oi trăi, că m-ai primit și m-ai ospătat și nici nu m-ai întrebat măcar dacă nu-s cumva vreun răulean, ori vreun ucigaș care fuge de juvăț.

Moș baciu clătină din cap cu mâhnire.

— Eu hălăduiesc tare de multă vreme pe locurile ieste, grăi el domol. Am văzut multe și cunosc la oameni, cum cunosc la oile mele… De ce să te mai întreb? Am înțeles că ești un fugar, care ți-ai părăsit boierul și moșia lui, și te duci în lumea ta… Au mai trecut pe aici și alți necăjiți ca tine, care și-au închipuit că în altă parte e mai bine… I-am găzduit și pe ei și s-au dus. Pe unde or mai fi, dumnezeu știe!

— Bine ai cunoscut, vorbi străinul. Așa sunt. Fugar sunt, de la boierul Voilă, de dincolo de Siret… Și am fugit că nu mai puteam îndura. Nu știu cum îi pe aici pe la voi, dar la noi… mânia lui dumnezeu! Când a murit boierul cel bătrân – acu vreo câțiva ani – ne-am bucurat și am sărutat pământul. Fusese răposatul un hrăpăreț și un veninos și un tâlhar care nu se mai află… Știam de mai demult câte parale face și feciorul lui, dar știți și voi: schimbarea domnilor, bucuria nebunilor…

Străinul oftă adânc, își dădu căciula pe ceafă și își trecu palma neagră și crăpată peste fața uscată, scofâlcită, pământie. Așa am crezut, urmă el, pentru că omul cât trăiește, tot nădăjduiește… Și cum a venit cel tânăr, a început a cerceta catastifele bătrânului și a ne

număra. Că avea însemnată bătrânul avuția lui, până într-un capăt de ață; atâta pământ, atâta pădure, atâtea capete de vite, atâtea suflete… Ne socotea ca pe vite! Și, cum zic, ne ia la numărat după însemnări. Și iacă mă cheamă la curte: „Zamfire, zice, unde ți-i feciorul?” „D-apoi, zic, cine știe unde a mai fi? Că a fugit de atâția ani, ș-am auzit c-ar fi trecut Milcovul în Țara Românească”… „Bun, zice, asta știu și eu că a fugit. Dar munca pe care trebuia s-o facă el, ca vecin ce se află pe moșia asta, cine o face?” M-am uitat și eu la dânsul! „Cine s-o facă? zic. N-o face nimeni… Dacă a fugit”… „Apoi, tocmai aici e buclucul” zice. Și vorbea, mă oameni buni, frumos, de-ai fi zis că ți-i frate, nu alta. „Iacă, Zamfire, cum stă socoteala: când te-a luat tata vecin, ai fost însemnat aici cu patru brațe. Adică tu și feciorul tău. Aiestea patru brațe trebuiau să-mi lucreze mie optzeci de zile pe an. Patruzeci unul, patruzeci celălalt. Acu, zice, mă pomenesc numai cu două brațe, adică cu munca pe jumătate. Că ți-a fugit feciorul, nu-ți zic nimica. Dar munca însemnată aici trebuie să mi-o faci întreagă!”

— Auzi ce tâlhar! izbucni Toader ciobanul, care asculta cu mare încordare.

— Mai tâlhar decât tată-su! întări străinul, strângând pumnii lui ciolănoși. Stați să vedeți. Mă jălui eu, mă zbat, degeaba! Zice: „De ce să păgubesc eu, că doar n-a fugit feciorul meu! Să plătesc eu pentru dânsul? Plătește tu, că doar tu îi ești tată! Da’ acu, zice, ai să faci pe an patruzeci de zile pentru tine și patruzeci pentru dânsul”. „Cum să fac eu optzeci de zile pe an, vai de păcatele mele!” m-am jăluit eu. „Nu optzeci, zice, ci o sută douăzeci, pentru că ai să faci și cele pe care le datorește el de atâția ani, de când a fugit! Zice: a fugit de patru ani? Ai să faci patru ani câte patruzeci de zile pe deasupra, pentru dânsul, și gata!”

— Cum de nu i-ai dat cu ceva în cap? strigă Toader, zbuciumându-se pe scăuieșul lui cu trei picioare. Aistuia nu-i păcat să-i zdrobești capul ca la șărpe!

— Nu-i păcat, dar cum să mă pun eu cu un urs ca acela? El tânăr și boier, și eu, uitați-vă aici! vorbi omul arătându-și pletele rare și cărunte. Și mai zice: „Dacă nu vrei de bună voie, eu știu și altfel!”

— Și ce-ai făcut? întrebă moș baciu.

— Am tăcut și am muncit cât am putut. Iar într-o noapte m-am pomenit cu feciorul meu cel fugar. „Bine că te-ai îndurat și ai venit, i-am zis eu, că nu mai pot!” Da’ el de colo: „Nu te bucura, tătuță, zice, că n-am venit să stau! Am venit să te iau cu mine! Eu trăiesc acu dincolo de Milcov în Țara Românească și-s lefegiu în oaste. Hai cu mine. Scapi de boier, zice, și acolo, o bucată de mămăligă ți-i câștiga-o mata la o pădurărie, la o cireadă, la o stână… Ș-om fi amândoi!” „Nu merg, măi băiete, i-am zis eu. Eu din Moldova nu mă duc nicăieri. Aici am văzut soarele, aici mor! De asta ai venit tu acasă?” „De asta, zice.

Ș-am mai adus un răvaș pentru boierul de la Putnișoara. Mi l-a dat comandirul meu… Zice că-i de la neamurile boierului, care trăiesc dincolo”… „Ș-ai putut trece hotarul?” zic. „Dacă știi locurile și deschizi ochii… poți!” zice. „Și de ce, zic, te-au găsit tocmai pe tine cu răvașul?” Zice. „Vezi că mă știu că-s de aici și cunosc oameni și drumuri… De aceea!” „Măi băiete, i-am spus eu, numai să nu fie vreo hiclenie ceva și te-or prinde și-i da de dracul!” Iar el a râs încredințându-mă că: „Ce hiclenie poate fi între neamuri?” Și s-a dus, iar eu am rămas să trudesc înainte… Și când n-am mai putut, mi-am luat traista și bățul și am pornit în lume! Să mă pun cu boierul nu pot. Să mă jălui, cui? Cine-i mai mare decât dânsul? Domnia? D-apoi din pricina domniei doar ne-am pierdut noi toate pământurile răzășăști care erau în lunca Siretului! Noi le-am pierdut și boierul le-a câștigat!

— Cum se poate una ca asta? izbucni Toader.

— Iacă se poate! Trăia pe atunci, măi oameni buni, boierul cel bătrân, stolnicul. Și era acela un hulpoi care nu s-a mai pomenit de când lumea! Nu știu pe unde a umblat, cu cine s-a ajuns, numai într-o bună zi a scos niște peceți vechi – nici nu știu de la care domnie să fi fost – și cu care dovedea el că tot pământul acela din lunca Siretului al lui este! Și-n lunca aceea, cum vă spun, erau aproape toate răzășiile noastre! Și a luat boierul pecețile, s-a dus cu ele la domnie, la Suceava – că pe vremea aceea domnia era la Suceava – și a scos întărire precum că adevărat așa este: pământurile sunt ale lui! Ne-am zbătut, ne-am jăluit, am ajuns și noi cu jalbă până la domnie… degeaba! Ce-a mâncat lupul, nu se mai întoarce!

Străinul tăcu. Toader dădu de-a azvârlita cu gătejul pe care îl avea în mână și se sculă în picioare.

Flăcările scăzuseră și jăraticul se acoperea de cenușă. Oamenii tăceau, cu privirile în pământ, nemișcați. Fugarul încremenise, cu mânile pe genunchii slabi, cu chipul neclintit și cu ochii pierduți în jăratic. Părea învăluit într-o mâhnire adâncă și fără leac.

— Acuma am fugit, tresări el dintr-odată. Mă duc încolo, către munte, unde am auzit că se trăiește mai bine… Bogdaproste că v-ați făcut pomană cu un pribeag, m-ați ospătat și m-ați primit la vatra voastră…

În zori, când se sculară băieții omul plecase de mult, pe căile lui neștiute.

3

Ca să ajungă mai repede la locurile unde păștea turma, Toader ciobanul călare pe măgărușul scund și sur, poreclit de Mitruț, Șagă, o apucă de-a dreptul printre lanuri. Șagă mergea încet, cu pasul scurt și clătinându-și urechile lungi. Picioarele lui Toader, desculțe și cenușii de colb, atârnau aproape de pământ.

— Tu-l duci pe dânsul ori el pe tine? glumi dintr-un lan Niculai Miron din Seaca, îndreptându-se din șale și privind la măgăruș.

Toader opri. Oameni mulți erau împrăștiați ici-colo, pe lan, și munceau în tăcere. Câțiva ridicară capetele când auziră vorbă, apoi le aplecară iar asupra muncii lor. Nu le ardea de glume.

Un vătaf venea dinspre Putnișoara, în trapul leneș al calului. Trase de frâu în dreptul lanului, căută cu ochii pe careva și strigă:

— Moș Ion al Panțiroaiei aice-i?

— Aici! strigă bătrânul îndreptându-se din șale, cu grebla în mână.

— Aud că ți-a murit baba, moș Ioane! spuse vătaful.

— Mi-a murit, măi băiete, dumnezeu s-o ierte! oftă moșul, făcându-și cruce.

— Dumnezeu s-o ierte, adăugă și vătaful, dar pe dumneata te-am însemnat pentru vara viitoare, cu zece zile de muncă pe deasupra!

Moșneagul îl privi mirat și întrebă nedumirit:

— Pentru ce, măi om bun? Pentru că mi-a murit baba?

— Nu pentru că a murit, moșule, ci pentru că ai înmormântat-o! Și văzând că bătrânul n-a priceput și a rămas cu palma dusă la ureche și cu gura puțin deschisă, strigă mai tare, în chip de deslușire: cimitirul îi pe moșia boierului, moșule. Îi al lui!

— Ha? strigă din lan Niculai Miron, uluit. Cum vine asta, măi? Ori șuguiești? Când s-a pomenit să facă oamenii muncă pentru cimitir?

— Iaca acu se pomenește! răspunse vătaful îndemnând calul și apropiindu-se. Și-a adus aminte boierul că-i cimitirul lui, și gata! N-are dreptul?

O clipă se făcu tăcere. Pe urmă un glas moale se auzi întrebând:

— Vra să zică dacă închid și eu ochii mâne, poimâine…

— Are să facă baba dumitale zece zile, moș Câșule, pe deasupra! îi rupse vorba vătaful. Cui nu-i place, să-și facă cimitir acasă la dânsul! Așa-i porunca!

— Vai de păcatele noastre! oftă moș Câșu, și oamenii din lan își întoarseră capetele unul către altul și se priviră buimăciți.

— La noi la curte se face rânduială nouă, măi oameni buni, urmă slujbașul boieresc. Să știe fiecare ce are a da și a face! Așa, de pildă, cu pădurea. Pădurea-i a boierului, asta o știți. Are să vi se spuie câte zile trebuiesc făcute pentru o căruță de crengi, câte pentru una cu lemne bune, câte pentru o sarcină de găteje!… Crap știe toate socotelile… Din pădure nu se mai scoate nicio surcică fără plată.

— Și gătejele? izbucni un glas femeiesc, cu vădită neîncredere.

— Și gătejele! Doar și ele sunt ale boierului…

— Trăsni-l-ar!… țâșni de undeva un blestem, repede înăbușit.

Un pâlc de oameni își lăsase lucrul și se apropiase în grabă.

— Tot așa și cu balta! urmă vătaful. Care umblă să pescuiască, trebuie să muncească pe deasupra anume zile…

— Da’ ce prindem? se înălță un glas mânios. Un chitic cât degetul, să ne mai îndulcim gura bobotită de ceapă cu mămăligă?

— Vorba-i că-l prinzi și când boierul poftește să mănânce și el pește, iacă nu-l găsește, că l-ai prins tu! N-are dreptul? Ca și cu podețul…

— Care podeț? întrebă cineva.

— Podețul de peste gârlă. Nu-i al boierului? Nu-i făcut din lemnul lui, din pădurea lui? Apoi de ce trece pe podeț toată lumea din patru sate și nu plătește nimeni nimic? Acuma, are să plătească! Două zile de muncă pe an pentru podeț, de fiecare casă. Asta-i! Dreptul boierului!

— Sta-i-ar în gât! se auzi din mulțime un glas deznădăjduit.

— Mai bine apucați-vă de treabă, că trece ziua! strigă vătaful pornind. Și lăsați vorba, că vorba se aude îndată la curte și nu-i bine! adăugă el din mers.

Trecu înainte pe cărare, ocoli un cot și se pierdu între lanuri. Câmpul era plin de oameni care munceau la cosit și adunat. Veștile aduse de vătaf zburară peste brazdele galbene, cosite și peste tot oamenii își lăsau lucrul și stăteau să le audă și să le înțeleagă. Glasuri întărâtate se auzeau înălțându-se și blesteme izbucneau nestăpânite.

Toader îndemnă pe Șagă cu călcâiele și porni să urce cărarea care ducea sus, pe costișa pe care păsteau oile. Sus, ocoli turma ca de obicei, strigă de departe la băieți anume sfaturi și descălecă într-o latură, să-și hodinească măgărușul.

Era dimineață devreme și către lunca Siretului încă nu se ridicase toată ceața. Cerul se boltea deasupra, adânc și fără niciun nor. Stoluri de grauri grași se abăteau în lanuri și alte stoluri mai mici, de vrăbii, își schimbau locul sfârâind din aripi. Departe, către miazăzi, șiruri negre de rațe sălbatice zburau repede, cu gâturile subțiri întinse.

Deodată, Hoțu mârâi și părul i se zburli pe spinare, ca la lup. Mitruț înălță capul. Cânele se sculase din iarbă și rămăsese nemișcat, cu ragila de pe pieptul lat și cu capul buhos îndreptate către valea Siretului dinspre care se auzeau nedeslușit strigăte furioase.

Jos, pe cărarea care venea din luncă și ocolea dealul, se ivi – ieșind din umbră – o priveliște ciudată: patru vătăji boierești, călări, fugăreau din urmă pe un om care alerga șchiopătând. Vătăjii răcneau și stăteau gata să dea peste cel care șchiopăta alergând înaintea cailor, cu mânile legate la spate, cu capul descoperit, în ițari suflecați și cu cămașa larg descheiată la piept. Unul dintre călăreți plesnea de sus cu biciul pe cel fugărit, de câte ori i se părea că își domolește fuga. Omul lipăia repede, cu picioarele goale prin colbul drumeagului și ținea gura deschisă, ca să răsufle mai ușor. Se vedea că e peste măsură de trudit.

Mitruț își dădu căciula pe ceafă și își duse palma la frunte ca să se

apere de soare. Și dintr-odată se răsuci pe călcâie și strigă:

— Biță Toader! Îl duc legat pe bădița Gligore! Și Crap îl fugărește călare!

Mitruț întinse ciomagul într-acolo și Toader alergă și văzu și el pâlcul de oameni care ocoleau acum costișa și intra între lanuri. Se repezi apoi alături de Mitruț spre vârful dâmbului, ca să urmărească cu ochii întâmplările. De acolo se vedea limpede! Cât ținu goana printre lanurile nesecerate și necosite, se văzură numai călăreții și capul lui Gligore, ca într-o plutire învăluită de colb subțire. Oamenii își ridicau frunțile privind neliniștiți către drum și neștiind ce se întâmplă. Dar cum ajunse între miriști, pâlcul celor care fugeau se desluși dintr-odată. Atunci unul dintre cosași răcni ceva către ceilalți și începu să alerge. Ceilalți oameni își lăsau lucrul și se strângeau în cete neliniștite. Gligore își întoarse capul și le strigă din fugă:

— Nu mă lăsați, oameni buni, nu mă lăsați!

Sus pe dâmb, Toader și Mitruț se înfiorară.

În clipa aceea, dinspre Plopi se ivi lița Saveta pășind repede pe cărare. Ducea pe un umăr traista cu mâncare pentru bărbatul ei, la câmp, și purta în brațe pe Profirița, care încă nu putea să meargă atât de repede.

Gligore încetini pasul împleticindu-se. Dar biciul lui Crap vâjii și îl plesni peste capul descoperit. Omul se îndreptă și mai făcu câțiva pași, apoi se clătină, se opri și strigă iar cu fața către cosași. Lița Saveta se opri o clipă să se dumirească, apoi își lăsă copila pe o brazdă de grâu și se repezi răcnind. Oamenii alergau acuma din toate părțile.

— De ce dai în om dacă-i legat? răcni de departe Niculai Miron, sărind și el în drum, desculț și gâfâind după alergătură.

— Și tu ce treabă ai să te amesteci? îl întrebă Crap, strigând și ieșind cu calul înainte.

— Nu ți-i de ajuns că i-ai curmat mânile cu ștreangul, vătaf păcătos? Îl mai și alungi și îl plesnești ca pe cai?

— Te plesnesc și pe tine, strigă vătaful înălțând brațul. Și fără veste, biciul vâjâi fulgerător, tăie obrazul îndrăznețului și se înălță iar, gata pentru o nouă lovitură.

Răcnetul oamenilor furioși se dezlănțui ca o furtună și se înălță umplând văzduhul. Niculai își șterse dunga sângerie care se întindea de la tâmplă până la bărbie, fulgeră pe bătăuș cu ochii și, repezind brațul, îl apucă de picior. Biciul vâjâi din nou lovind repede, orbiș, în timp ce vătaful, încercând să-și scoată piciorul din strânsoare, apucă cu cealaltă mână oblâncul șelei, ca să nu fie tras jos de pe cal. Se sprijinea în scări și se lăsa pe spate răcnind și izbind în capul țăranului, pe obrazul căruia creșteau broboane de sânge, dar care trăgea mereu de piciorul prins ca într-o menghine.

Cu coasele ridicate sosiră alergând din toate părțile și cei care mai

rămăseseră pe câmp. Larma crescu ca un val. Înfricoșați, vătăjii din urmă, care încercaseră zădarnic să se strecoare și să iasă la loc slobod, se făcură galbeni. Din mijlocul acelei mulțimi dezlănțuite nu era putință de scăpare. Crap făcu o mișcare deznădăjduită, își smulse piciorul din palma care îl strângea, îl îndoi și în aceeași clipă îl izbi – așa cum era băgat în scara de lemn – în obrazul lui Niculai. Sângele izbucni din gura celui lovit, odată cu un geamăt furios. Fulgerător, omul înălță coasa și păli. Cu gâtlejul spintecat, vătaful scăpă frâul și se prăbuși din șa. Un picior îi rămase agățat în scară. Speriat și lovit, calul făcu un salt în lături, țâșni printre oameni și porni în goană înspăimântată, târând după dânsul trupul călărețului, cu capul săltat peste dâmburi și hârtoape. Nimeni nu-l urmări și o clipă se făcu tăcere. Numai când Niculai își întoarse fața însângerată, Ilie – feciorașul lui – își duse mânile la ochi și strigă jalnic: „Mamă!”

Strigătul acela de spaimă copilărească păru că zguduie și mai puternic furia mulțimii întărâtate. Toată obida și toată mânia oamenilor acelora, zăvorâtă – de atâta amar de vreme – în sufletele lor chinuite, se dezlănțui. Coasele ridicate se abătură asupra celorlalți călăreți și răcnetele se înălțară și se auziră până departe.

— Se face moarte de om! strigă Toader din vârful dâmbului și porni în goană la vale, cu Mitruț după dânsul. Un călăreț scăpă sângerat și porni în fugă deznădăjduită de-a dreptul peste lanuri, către curte. Asupra celorlalți, mulțimea se îngrămădi învălmășindu-se, se zbuciumă, se frământă și se zbătu ca un val. Și în valul acela, vătăjii, trași de pe cai, dispărură.

Și totuși, grămada de oameni nu-și găsi alinare. Saveta își pierduse broboada și acuma alerga cu capul descoperit să-și caute copilul lăsat într-o margine de lan. Gligore își arătă talpa goală, spintecată de o tăietură largă, în care se bătucise colbul drumului.

— M-am tăiat într-o frântură de coasă, strigă el către cei ce-i slobozeau mânile legate la spate. Și m-am așezat pe un mușuroi ca să mă oblojesc cu o frunză de patlagină. Îmi așteptam femeia să vie cu mâncare și să-mi deie o mână de ajutor la secerat… Și cum stăteam așa, au dat păcătoșii de vătăji peste un biet vecin care lucra alături, pe bucățica lui de pământ. L-au fugărit, l-au pălit și l-au luat cu sila să-l ducă la curte! Că de ce n-a ieșit la coasă, pe moșie? Am sărit să-l scap, l-am apărat, am dat într-înșii, și până la urmă l-am scos din mânile lor și a fugit. Dar pe mine m-au doborât și m-au legat… că erau patru și erau călări! Noroc de voi!

— Te duceau la curte să te judece țuguiatul! strigă Niculai Miron, ștergându-și sângele de pe față cu o frunză.

— Pentru că ne-ai dat o mână de ajutor când n-am vrut să ieșim la lucru! lămuri un glas răcnind.

— Nu se mai satură! răcni altul.

— Trimite cânii asupra noastră, să ne stâlcească! se auzi alt glas.

„Să ne jupoaie!” „Pentru un braț de vreascuri!” „Pentru un chitic din gârlă!” „Pentru un podeț!” se învălmășiră glasurile mulțimii dezlănțuite.

— Și pentru cimitir! își înălță brațele deasupra mulțimii moș Ion al Panțiroaiei, strigând cu glasul învârtoșat de mânie. Degeaba ucidem slugile, oameni buni, dacă nu dăm la cap, acolo unde-i porunca și puterea și veninul!…

— La curte! strigară glasuri furioase și grămada de oameni, dezlănțuită, răcni nestăpânită: „La curte! La burduhos! La țuguiat! La tâlharul cel mare!”

Începură să alerge de-a dreptul peste câmp, către curte. Soarele sticlea în fierul coaselor și vântul ducea peste întinderi larma ce se ridica în văzduhul limpede.

Cotiră pe lângă o văiugă, urcară gâfâind un pripor și alergară de-a lungul coșerelor pline încă cu roada anului trecut. Coșerele erau niște împrejmuiri înalte de nuiele împletite, căptușite cu lut, acoperite cu jupi și nesfârșit de lungi.

— Iaca munca noastră de acum un an! strigă Niculai Miron, înfierbântat.

— N-a izbutit s-o mănânce nici pe asta și ne pune cuțitul la gât pentru alta! oftă o femeie suită pe prispa unui bordei de pândar.

Într-o scurtă învălmășeală, pâlcul de oameni se opri. Nu se știe cine a bătut într-un amnar. Un pumn de paie aprinse zbură către streașina unui coșer. Nuielele uscate pârâiră sub cele dintâi flăcări. Para se întinse repede către acoperișuri și se înălță roșietică în văzduh. Fumul se buluci în rotocoale împinse în sus, dese, vinete și umplu cerul. Oamenii alergară de la coșer la coșer, cu țăpoaie de paie aprinse și îndată, alte flăcări se înălțară pârâind, clătinându-se și împroșcând snopi de scântei roșii în vălătucii de fum cenușiu, care se rostogoleau unii după alții întunecând soarele. Sub ploaia de cenușă și funingine, oamenii se mișcau repede, într-o larmă nesfârșită și furioasă, cu fețele înnegrite, cu ochii înroșiți.

Când crezură că au isprăvit ce aveau de făcut aici, porniră iar, lăsând în urma lor rugurile mari ale coșerelor pârâind roșii în vâlvătaia uriașă, cu miros de grâie arse. Fumul se înălța deasupra câmpului, închizând zarea și cernind funingini. Oamenii strigau, chemându-se și îndemnându-se.

Și dintr-odată, pământul păru că se cutremură de un ropot de copite, care țâșni de după coșerele aprinse și se apropie amenințător din față. Un strigăt de spaimă străbătu cuprinsul și tropotul trecu peste mulțime strivind sub picioarele cailor oameni răsturnați în țărână. Vaietele și blestemele se înălțară până la cer și cei rămași teferi ridicară coasele întorcând chipurile, zbuciumate de furie și ură, încolo

unde se depărta tropotul.

— Se întorc de după pripor și ne învăluie, strigă un glas speriat.

Și oamenii se întoarseră într-acolo de unde li se vestise primejdia. Dar fură izbiți din nou, din coastă, trântiți la pământ, călcați și lăsați în țărână, în timp ce vuietul călăreților, care își ascundeau de după dâmburi și pe după coșere năvala ucigașă, se depărta stingându-se. Acuma, mulțimea rămasă teafără se înjumătățise. Capetele se ridicau îngrijorate și spaima se zugrăvea în ochii celor mai mulți. Gemete și răcnete se înălțau din iarba în care se prăbușiseră cei de se aflaseră în drumul cailor.

— Vin! răcni speriat un glas din mulțime. Și îndată, ca dinainte înțelese, femeile se rupseră din grămadă și dispărură în volbura de fum, țipând. Bărbații înălțară coasele, dar până să dea cea dintâi lovitură, trâmba de călăreți ucigașă trecuse peste dânșii, pe unii trântindu-i în colb, iar pe alții alungându-i în goana cailor, împrăștiindu-i și lovindu-i din fugă.

Acuma nimeni nu se mai putea împotrivi. Vătăjii călări, trimiși în întâmpinarea gloatei de răzvrătiți își făcură datoria până la capăt. Alergară pe caii lor iuți, până ce toată mulțimea aceea furioasă, fugărită peste câmp, se făcu nevăzută, ascunzându-se prin lanuri, prin luncă și prin pădurile din jur. Și când se încredințară că orice primejdie dispăruse și că pentru stingerea focului de la coșere nu se poate face nimic, vătăjii se întoarseră către locul măcelului și descălecară.

Aci, vaietele se înălțau în văzduhul vânăt de fum. Vătăjii umblară din om în om. Unii rămăseseră nemișcați, cu fața în sus și cu ochii deschiși spre cerul dușmănos. Gurile lor crispate parcă amuțiseră în mijlocul celui din urmă blestem asupra lumii acesteia care nu le dăduse decât foame, nedreptate, lovituri și veșnica îngenunchiere în fața celor care purtau pe cap o căciulă de boier, sau în mână un bici de vătaf.

Cu aceștia, vătăjii nu mai aveau nimic de împărțit. Cu ceilalți însă, se schimba socoteala. Ceilalți gemeau, blestemau, acolo unde-i doborâseră caii. Îi sculară cu lovituri de picioare, îi legară unul de altul, și așa îi porniră la curte.

Boierul îi aștepta în cerdac plimbându-se furios și cu mânile la spate, împreunate pe sub haina lungă, descheiată pe pântec și încinsă cu brâu roșu. Gemea. Capul țuguiat, cu plete rare, era plin de sudoare. Obrajii grași erau roșii, iar ochii înfundați cătau mereu către vâlvătaia în care se topeau coșerele și roada unui an întreg. Vântul îi aducea miros de grâu ars, pale de fum și ațe negre de funingină.

Când intră pe poartă cârdul celor legați, mânat de vătăji, boierul Mândru se opri.

— În genunchi! răcniră vătăjii, repezindu-se și oamenii împinși de

la spate cu lovituri de bice și de picioare se lăsară în colbul ogrăzii.

Capetele cu căciuli înalte ale lui Toader ciobanul și Mitruț se alăturară de ochiurile de nuiele ale gardului. Gâfâiau amândoi. Veniseră în goană, de-a dreptul peste câmp.

— Cine a pus foc la coșere? întrebă boierul, cu glasul gâtuit de mânie. Îl durea mai mult paguba decât moartea slujitorilor săi. Se plecă peste parmaclâcul cerdacului, cu obrajii aprinși, cu pletele răvășite și cu barba suflată de vânt, într-o parte. O pată de funingină ca o rană subțire se lipise pe obrazul lui. – Cine a pus foc la coșere? Cine a dat în vătăji?

Nimeni nu răspunse. Oamenii stăteau prăbușiți la pământ, gemând și răsuflând greu. Lor le era tot una de-acum. Știau că din ghiarele boierului scăpare nu mai este.

— Răspundeți! țâșni același glas și mai zgâriat și mai gâtuit.

Vinele de pe gâtul boierului se umflaseră sub pielea roșie și ochii lui fulgerau scântei.

Și iarăși nimeni nu răspunse. Boierul izbi cu pumnul în parmaclâc și vătăjii se aflară îndreptățiți să izbească îndată, cu picioarele, în cefele celor doborâți. Oamenii căzură cu capetele înainte, în colb, cu spatele corogit de brațele răsucite și legate cot la cot. Unii rămaseră acolo, cu fruntea rezemată de pământ. Alții își ridicară chipurile și din privirile lor întunecate, și la mulți sângerate, țâșni atâta ură și atâta amenințare, încât boierul se înfioră și dădu un pas înapoi.

— Vă spânzur! răcni el zbuciumându-se. Vă spânzur pe toți! Ucigașilor! Ticăloșilor! Puturoșilor! Nemernicilor!

Și atunci glasul bărbătesc al lui bădița Gligore se auzi, dar nu ca acolo pe câmp, când povestea oamenilor de ce fusese legat și mânat la curte ca o vită, ci rupt, trudit și gâfâit, ca de o mare suferință. Bădița Gligore avea capul sângerat, iar piciorul pe care și-l tăiase într-o frântură de coasă se zgârcise de durere.

— Poți să ne spânzuri, vorbi el și ochii lui fulgerară pe boier cu o privire neagră. Poți să ne spânzuri, boierule! Suntem legați și suntem în mâna domniei tale. Ce-ți putem face? Ce-i c-am pus foc și am dat în păcătoșii ceia? Că și un câne când îl pălești – îți arată colții…

Glasul lui bădița Gligore se stinse și trupul lui se frânse pe o coastă și rămase așa, ca o cioată neînsuflețită. Și atunci, moșneagul Ion al Panțiroaiei își îndreptă trupul gheboșat și stătu în genunchi, cu capul alb în bătaia vântului.

— Spânzură-ne, boierule, că atâta ți-a mai rămas, vorbi el cu glas bătrânesc. Ia-ne și sufletul!… Că altceva nu mai ai ce ne lua!… Ți-am muncit cât am putut, pentru vii; acu, când am ajuns cu un picior în groapă, mă pui să-ți muncesc și pentru morți!… Pentru babă!… Ne jupești, că nu te mai saturi!… Ne bați, că ai putere… și harapnic!… Acu vrei să ne pui gâtul în juvăț… c-am pus foc și am dat în vătăji!…

Am pus și am dat!… În cânele care te mușcă, nu dai?… Am dat într-înșii, pentru că nu te-am putut ajunge pe tine… să-ți plătim!… De aceea am pus foc! Are să-ți plătească cel de sus…

Mai mult n-a putut vorbi. De la spate, o bâtă îl păli peste cap, fruntea lui se repezi pieziș către umăr și vorba i se frânse. Vătăjii nu puteau îngădui atâta îndrăzneală în fața stăpânului.

De dincolo de gard, ciobanul Toader și cu Mitruț n-au mai așteptat să vadă sfârșitul sângeroasei judecăți. N-au văzut cum boierul Mândru s-a înălțat întru toată mânia lui, cum a întins către cei prinși un braț scurt, gros și răzbunător, strigând vorbe de ură și neîndurare și răcnind osânde și amenințări. N-au văzut cum s-au repezit vătăjii să strângă nodurile celor legați și cum i-au sculat cu lovituri de bici și i-au pornit încolo către cetatea Crăciuna, pe drum de osândă și ispașă. N-au văzut cum pâlcul acela care șovăia, împins de străjile călări din urmă, s-a făcut din ce în ce mai mic, până s-a șters în zare, către asfințit… Nimic din toate acestea n-au mai văzut Toader și Mitruț care alergau acuma să-și ajungă oile din urmă. Alergau alături, peste miriștile galbene și pustii, Toader scrâșnind din măselele lui puternice, iar Mitruț lăsând să-i curgă lacrimi pe obrajii înfierbântați, scuturându-se ca de un fior care nu-l mai părăsea și îngânând mereu, mereu, printre gâfâituri:

— Pentru ce, biță Toader? Pentru ce, biță Toader?…

Numai când ajunseră sus, aproape de turma care păștea liniștită, Toader se opri și se întoarse spre băiat.

— Ai văzut pe cine voiai tu să rogi să se îndure de maică-ta?

CAPITOLUL IV

1

Acuma satele din vale erau aproape pustii. Bărbații buni de muncă umpluseră pădurile, se ascundeau în lunca Siretului și în zăvoaiele revărsate pe câmpii. Nu mai ieșeau la muncă. Se ridicau astfel împotriva măcelului poruncit de boier mai dăunăzi, iar pe de altă parte se puneau la adăpost necunoscând gândurile stăpânului asupra celor care dăduseră foc coșerelor și luaseră parte la uciderea vătăjilor.

De sus de pe tăpșan, privind cu luare-aminte, se vedeau adesea femei singuratice strecurându-se prin umbra tufanilor, ori pe cărările dintre răchițile luncii. Duceau într-o legăturică un boț de mămăligă, hrană bărbaților lor, undeva într-o văiugă, într-un hățiș, ori în păpurișul nalt al unei bălți. Mitruț știa unde se duc și pentru ce.

La toate acestea se gândea el acuma, coborând către Plopi, întâia oară după răzmeriță. Era mai slab, cu fața mai lungă și cu ochii mai adânci și întunecați de o grijă nouă. Auzise de la un vătaf care trecuse pe la stână că pe cei prinși îi porniseră la cetate, la Crăciuna, pentru osândă, și cu vestea aceasta se ducea la lița Saveta.

Covălia era mută, cu ușa deschisă și în întunericul ei nu se mai vedea nicio scânteie. Lița Saveta stătea pe prispa bordeiului, torcea și își legăna copila, s-o adoarmă, clătinând copaia cu piciorul desculț. Obrazul ei întunecat nu avu nicio tresărire când se arătă Mitruț și ochii înnegurați priveau cu stăruință caierul de cânepă din furcă. Drăguș stătea jos, în iarbă, sub plop. Un obraz îi era plin de funingine. Se vedea că încercase să lucreze singur în covălie și se lăsase, neputincios. Nici el nu avu nicio tresărire și niciun zâmbet. În tăcerea și întunecarea chipurilor lor, Mitruț simți mâhnirea grea ce se abătuse peste bordeiul acesta, pe care îl îndrăgise ca și cum ar fi fost al lui. Se așeză pe prispă, întinse un picior punându-și talpa pe marginea copăii și începu să legene, chip să ajute liței Saveta.

— Am văzut pe bița Gligore, spuse el dintr-odată, privind aiurea.

Femeia tresări puternic și mâna cu care trăgea firul îi rămase în aer.

— Unde l-ai văzut? apucă ea de mână pe băiat.

— La curte… dăunăzi… când l-au dus…

— L-au dus? Unde l-au dus? strigă ea cu obrajii aprinși, apropiindu-se de Mitruț.

Drăguș se sculase repede și acuma stătea și el în fața lui Mitruț, cu obrazul uns de funingine și cu ochii întrebători.

Mitruț trebui să povestească odată și încă odată, toată întâmplarea ceea grozavă, așa cum o văzuse el cu Toader ciobanul, de după gardul curții. Lița Saveta îl ascultă cu ochii încrâncenați, îl descosea mereu și parcă tot mai aștepta ceva, pentru că Mitruț nu-i spunea cum fusese

pălit bădița Gligore și doar ea știa ce înseamnă să te afli, fără putere, în ghiarele fiarelor de la curte.

— Nu-l durea piciorul? mai întrebă ea, aducându-și aminte de tăietura care îl făcuse să șchiopăteze.

— …Umbla șchiop, mărturisi în sfârșit Mitruț, ferindu-și privirile.

Și când se încredință că băiatul nu știa nimic alta, lița Saveta rămase iar încremenită, cu furca în brâu, cu buzele strânse și cu ochii pierduți.

Căsuța lui bădița Todirașcu era pustie și tăcută. Numai lița Irina trebăluia pe afară.

— Liță Irina, îi spuse Mitruț, te-am văzut cum te duceai în luncă azi dimineață.

— De unde m-ai văzut, drace? se întoarse lița Irina ca într-un șurub, înroșindu-se

— Te-am văzut din muchia măgurii și te-am cunoscut. Am înțeles că te duci la cei ascunși acolo… Eu pentru asta am venit, să-ți spun să nu te mai duci, că se învârtesc pe acolo cânii cei de la curte și-au să te vadă și au să deie peste fugari… Mai bine, dacă ai ceva să le trimiți, să-mi dai mie să le duc. Eu știu niște cărări pe care nici dracul nu le știe…

Lița Irina îl privi o clipă, rușinată și dintr-odată se apropie de băiat, îi cuprinse capul în palme și îl sărută pe amândoi obrajii.

— Așa am să fac, dragul mamii, vorbi ea, cu glasul înecat și cu ochii uzi, că știu că tu n-ai să-i vinzi… Am neamuri acolo, măi Mitruț, am frați!… Își șterse ochii cu dosul mânii și vorbi iar: Da’ cum să te găsesc?

— Ai să mă vezi sus, pe măgură… și să mă strigi de departe ca să nu te rupă cânii…

Mitruț porni la Niculai Miron din Seaca pe a cărui femeie o văzu strecurându-se în zăvoiul cel mare, dincolo de fânețe. Dar înainte de a urca priporul către bordei, se opri mirat. Sub un vișin crescut în marginea cărării, un mormânt proaspăt înnegrea mușuroit la umbră. Două găteje de vișin, necojite, puse în curmeziș și legate cu un fir de cânepă, închipuiau o cruce, la capătul mormântului dinspre pom. O lumânărică de ceară de albine ardea palid sub cruce, iar o strachină înfiptă cu o margine în țărâna proaspătă ocrotea cu găvanul ei flăcăruia. O fetiță bălaie stătea jos sub pom și se juca necăjind un gândăcel negru cu un bețișor.

— Cine a murit? o întrebă Mitruț încetișor, ca să n-o sperie.

Fetița își ridică spre el ochii albaștri, rotunzi, ca două floricele de câmp sinilii și tăcu.

— Nu știi cine a murit? o întrebă iar Mitruț.

Fetița ridică dintr-un umăr și plecă ochii spre gândăcelul ei.

Mitruț o privi o clipă descumpănit.

— Nu știi cine stă aici în pământ? o hărțui el din nou, arătând cu mâna mormântul proaspăt.

Fetița își ridică iar ochii și își încreți nasul, gata de plâns:

— Tata bătrân! răspunse ea cepeleag[4] și cu un glas subțirel ca un ciripit.

— Bunicul! își aduse aminte Mitruț că și el când fusese mic, tot „tata bătrân" îi spusese bunicului. Și a cui ești tu? o mai întrebă el mângâindu-i creștetul bălai.

— A mămuței, șopti fetița plecându-și definitiv capul și acoperindu-și ochii cu mânile.

Mitruț înțelese că stăruie zădarnic. Își scoase căciula cuviincios și trecu încet pe lângă mormânt.

La Niculai Miron nu găsi decât pe Ilie tremurând pe prispă, sub țol.

— Măi Ilie, întrebă el, unde-i lița Raveca?

— S-a dus… începu Ilie, dar se opri îndată și privi pe Mitruț, neîncrezător.

— Eu știu unde s-a dus, Ilie. Să-i spui să nu se mai ducă pe acolo, că umblă vătăjii boierești și se țes în toate părțile, și are să fie rău, dacă au s-o oblicească.

— Și tătuță ce să mănânce? scăpă întrebarea Ilie, cu glasul slab.

— Lița Raveca să-mi aducă mie, pe măgură, la oi, tot ce vrea să-i trimită. Și eu am să mă duc la bița Niculai, pe unde nu știi nici tu, nici lița Raveca… Auzi?

— Aud. Numai de nu m-ar bate mama că ți-am spus…

— Cine e înmormântat sub vișin? întrebă Mitruț.

— Moș Câșu, răspunse Ilie. L-au zdrobit cu caii lângă coșere și l-a pălit Rașpă în cap, în ograda boierului… L-au târât neamurile acasă, mort.

— Și l-au înmormântat sub vișin, lângă drum?

— Da' unde? vorbi Ilie serios. Dacă la cimitir nu-i chip fără voia boierului…

Mitruț își aduse iar aminte de „Caua" de la Putnișoara și se scutură ca de frig.

Acasă la Lupu Condrea din Brusturi vorbi cu Ion, iar la Costache al Vădanei din Putnișoara vorbi cu Toma, pentru că în amândouă locurile, mamele băieților erau duse, întocmai ca și lița Raveca.

Iar de a doua zi, Mitruț începu să coboare către ascunzișurile știute merindele ce i se strecurau pe furiș, pentru oamenii care așteptau să se liniștească lucrurile, ca să poată ieși la iveală.

Curând, vestea că Mitruț și Toader fuseseră de față la cele petrecute în ograda boierului se împrăștie în satele din vale. Femei cu fețe îngrijorate și cu ochii plânși alergau înaintea lui Mitruț, când îl vedeau coborând de la stână. Întrebau despre bărbații lor, de care nu mai știau nimic din ziua aceea blestemată. Mitruț povestea tot ce știa și

femeile rămâneau cu obrajii în palme și numai după tremurul umerilor slabi li se cunoștea plânsul. Mai întrebau odată și încă odată și – în sfârșit – se depărtau tăcute, cu pasul greu și cu spinarea parcă îmbătrânită dintr-odată.

Mitruț privea durerea aceasta mută și i se umplea inima de jale. Își aducea aminte de mama care rămăsese tot așa atunci când aflase de moartea lui Joldea. Și gândurile lui se îndreptau o clipă spre căsuța dintre cei doi frasini și spre ograda în care se jucase nu demult. Vedea toate cele părăsite acolo, într-aceiași jale și sărăcie și pustiu și înțelegea că între el – cu ai lui – și femeile care plângeau mute înaintea sa, nu era nicio deosebire și că durerea și viața lor erau aceleași.

Uneori, din muchea dâmbului pe care pășteau oile boierului, Mitruț vedea depărtându-se pe drumul Crăciunei femei îmbrobodite cu o bucată de pânză de cânepă, cu straiul sărman și cu picioarele desculțe și negre de colb și țărână, depănând repede către zare. Duceau fiecare în traistă o bucată de mămăligă ori o turtă de grâu râșnit și o poamă cu care socoteau să îndulcească viața bărbaților lor, acolo, în închisorile cetății. Dar tot din muchea acelui dâmb le vedea sara, coborând spre case, trudite, deznădăjduite, și cu aceleași traiste în mânile lăsate moarte, în lungul trupurilor frânte. Nu-și găseau bărbații. Și când cobora din nou în sate, Mitruț afla despre colinda lor pe la toate ușile și îngenunchierea zădarnică pe toate pragurile. Află că ruga umilită, în fața tuturor slugilor domnești sau boierești, fusese batjocorită cânește de aceștia, și strângea pumnii. Pe oamenii aceia, Mitruț nu-i cunoștea, dar îi amesteca în mânia care începuse să pună stăpânire pe dânsul, care-i răzvrătise toate simțurile lui de cinste, de omenie și dreptate, și care cerea osândă pentru ticăloși.

Când Mitruț povesti toate acestea sus la stână, Toader, care se gândise odată să puie mâna pe o bâtă și să aștepte pe boier la un cot de drum, se întoarse spre moș baciu, mișcând mânile lui mari și puternice și întrebă scrâșnind:

— De ce nu m-ai lăsat, moș baciule? De ce nu m-ai lăsat?

Și degetele lui, strânse în pumnii pietroși, își trosneau încheieturile ca niște vreascuri.

2

Ca la o bătaie de săgeată, la deal de Vadul Părului, râul Putnei, coborând săltat peste două praguri, se repezea în malul dimpotrivă, săpând un cot și învârtejindu-se ca într-o bulboană. Și scăpând de cotul acela întunecat, se încovoia și se revărsa peste prunduri alinându-se către vad.

Acolo, vuietul nesfârșit al apei stăpânea toată lunca. Iar Rașpă, noul credincios al boierului de la Putnișoara, socotind că din pricina

vuietului nu poate auzi nimeni tropotul cailor care l-ar fi dat de gol, alesese acel loc ca fiind numai bine potrivit pentru pândă.

Stătea acum călare, ascuns în umbra verde a unor sălcii și privea la vale către moara boierului Pătrașcu. Aproape de el, sub alte sălcii, mai stăteau doi vătăji privind neclintiți în același loc.

Din ziua în care se sfădiseră în ograda curții de la Putnișoara, cei doi boieri nu se mai văzuseră. Boierul Mândru trimisese vorbă și plocoane la Iași și stăruise să nimicească pecetea căpătată de boierul Pătrașcu, dar nu izbutise. Și din pricina aceasta, moara domniei sale, așezată mult mai la vale, stătea degeaba. Oamenii care aveau nevoie să macine o ocoleau și se duceau la Vadul Părului, unde se măcina mai repede și drumurile erau mai bune. Scârbit din cale afară, boierul Mândru se gândise că numai un foc bun, așezat cum trebuie în cele patru cornuri ale morii de la Vadul Părului, și înlăuntrul ei, la grindei și la coș și la covată, l-ar putea scăpa de pagubă și de necaz. Iar Rașpă pândea în fiecare zi, așteptând o clipă potrivită…

Din locul lor de pândă, vătăjii boierului de la Putnișoara vedeau bine scocul și apa care, căzând cu vuiet mare în cupele largi, învârtea roata cu o mișcare regulată, neîntreruptă. Jos, în fața ușii larg deschisă, un car deșert aștepta la umbră. Boii dejugați stăteau lângă tânjală și rumegau.

Asta înseamnă că în moară nu se află decât un om străin și morarul! își făcu socoteala Rașpă. Și dacă omul acela pleacă cu carul lui, morarul rămâne singur!

Și Rașpă rămase neclintit, cu ochii la ușa morii și cu urechea ațintită la uruitul pietrei, care urca slab, înăbușit, și se amesteca cu vuietul apei, la praguri.

În afară de aceste vuiete nu se mai auzea nimic. Numai din vreme în vreme, un grangur fluiera din dreptul locului de pândă și altul îi răspundea îndată, din stânga. Vătăjii căutau cu ochii acele păsări minunate care seamănă cu niște bulgări de aur verzui, dar nu le puteau vedea. Numai fluieratul lor se auzea mereu din aceleași locuri, ca și cum păsările se așezaseră acolo la odihnă lungă.

Deodată, uruitul morii încetă. Un țăran ieși purtând în spate un sac plin, îl așeză în car, mai aduse unul și își sculă boii să-i înjuge. Morarul ieși în prag, cu mânile în brâu și cușma pe ceafă. Un grangur fluieră îndată din dreapta și celălalt îi răspunse din stânga. Morarul își scoase cușma, o scutură și o așeză înapoi pe cap. Carul porni. Omul rămase, se uită la deal și la vale, pe urmă trase ușa după dânsul și porni și el pierzându-se printre tufele de răchită. În ascunzișul său, Rașpă răsuflă ușurat și zâmbi. Apoi privi la ceilalți doi vătăji și le făcu un semn tainic din mână. Mai stătură o vreme nemișcați și când se încredințară că nimeni nu-i poate vedea, nici simți, își părăsiră ascunzătorile și porniră spre moară. Descălecară în fața ușii, după ce

mai priviră odată în toate părțile cu grijă și teamă, și se încredințară de istov că locul e pustiu.

— Intrați, le șopti Rașpă. Știți unde și cum aveți a aprinde. La îmbucătura grindeiului cu fusul, coșul și covata. Iască și rămășiță de la melițat și așchii de brad aveți în traistă. Eu aprind pe dinafară, la cele patru cornuri... și când oi șuiera, să ieșiți.

Vătăjii intrară în moară, iar Rașpă își desfăcu traista și prinse a scoate cele de trebuință pentru o asemenea treabă. Dar cum stătea aplecat asupra traistei, un fluierat de grangur, ciudat, grăbit, se înălță chiar alături de dânsul și îndată, un șuier puternic, hoțesc, străbătu lunca.

Țâșnind ca o săgeată din arc, Rașpă se repezi la cal, sări în șa, și porni orbiș tot înainte. Răcnete mânioase se înălțară în urma lui și o scurtătură grea zbură prin văzduh și-l păli în curmezișul spinării. Fugarul se îndoi în șa gemând și începu să bată deznădăjduit, cu călcâiele, în coastele calului. Străbătu astfel un bunget, lovit de crengile care-i stăteau în cale și șfichiuit de nuiele mlădioase de alun, și opri departe, în marginea luncii. Aici nu se mai auzea nimic. Trecu dincolo de creasta unui dâmb, se pitulă după niște tufe și așteptă. Dar soarele ajunse în crucea amiezii și ceilalți doi vătăji nu se mai arătară.

Într-un târziu, pierzând orice nădejde, Rașpă își luă inima în dinți și se îndreptă spre Putnișoara, singur și înfricoșat. Întâlnirea cu stăpânul, după asemenea neizbândă, avea să fie înspăimântătoare...

Când ajunse, intră prin fundul ogrăzii, printre șuri și grajduri și se mistui tăcut în umbra căsuțelor pentru slugi. Iar pe la chindii ieși tot pe acolo și se duse la stână, a cărei priveghere i se încredințase după moartea lui Crap.

Spre sară, un slujbaș al boierului Pătrașcu sosi călare la Putnișoara și ceru să vorbească cu stăpânul. Iar când boierul Mândru, ieșit în cerdac, se plecă peste parmaclâc și îl privi întrebător, slujbașul rosti cu glas tare și fără să-și scoată căciula:

— Boierul Pătrașcu îți dă de știre precum că cei doi vătăji ai domniei tale, pe care i-a prins azi în moara sa de la Vadul Părului, au fost supuși la cazna focului la tălpi și au mărturisit cum i-a adus credinciosul domniei tale Rașpă, să puie foc morii. Și luând această mărturisire a lor față de oameni de credință, boierul meu a pus în car pe cei doi păcătoși și i-a trimis la Crăciuna, unde au a da samă ca niște puitori de foc precum se află. Și de aceea, boierul meu îți trimite vorbă să nu mai încerci asemenea fapte, că moara-i păzită! Iar pentru încercările de până azi vei avea a da samă și domnia ta, ca un stăpân ce te afli al celor doi slujitori păcătoși...

Dacă acel slujbaș al boierului Pătrașcu n-ar fi fost călare și dacă ar fi putut fi prins, fără îndoială că ar fi murit acolo, la scară, sub vergile poruncite de boierul Mândru, pentru cutezanța cu care vorbise. Dar

omul acela n-a mai așteptat asemenea pedeapsă, ci și-a întors calul și a țâșnit pe poartă, îndreptându-se în goana cea mai mare spre apa Putnei.

În urma lui, boierul a trebuit să se plimbe un ceas prin cămările domniei sale și să izbească cu pumnii în pereți, vorbind singur ca să-și astâmpere mânia. Iar Rașpă, care din porunca domniei sale era căutat ca iarba de leac, n-a putut fi aflat nicăieri, nici atunci, nici a doua zi, nici a treia zi, până nu i-a trecut boierului mânia și s-a putut înfățișa să dea samă, fără prea mare primejdie…

Iar atunci, socotind boierul Mândru că înțelepciunea e mai bună decât toate, a pus să se încarce o căruță cu plocoane și le-a trimis cu anume scrisori către prietenii domniei sale de la Crăciuna, cu rugă să nu se ia în samă plângerile acelui boiernaș Pătrașcu și să i se trimită acasă cei doi slujitori cu picioarele pârjolite!

3

La curte, glasurile amuțiseră. În ogradă, oamenii vorbeau mai mult mutește, necutezând să strige nici la o vită. Boierul se plimba în lungul cerdacului, cu pași grei și cu chipul întunecat. Capul lui, cu creștetul ușor alungit, stătea aplecat, cu barba în piept, și ochii mici cătau îndărătnic în jos.

Boierul Mândru este deznădăjduit. Lanurile lui erau pustii. Creștea buruiana și îneca holda care începuse a se scutura, pentru că trei vătăji fuseseră nechibzuiți. Paguba pe care o suferise îl durea ca o rană. Din cerdac se vedeau grămezile nedeslușite ale coșerelor arse până la pământ și de câte ori le zărea, boierului îi trecea ca un cuțit prin inimă.

— Rașpă! strigă el dintr-odată, către căsuțele scunde care se înghesuiau una în alta, în prelungirea grajdurilor în fundul curții.

— Poruncă! răspunse îndată cel chemat, ieșind plecat pe o ușă strâmtă și joasă.

— Unde-s ceilalți vătăji?

— Aici suntem cu toții, răspunse omul, umilit și făcând o adâncă plecăciune.

— Stați la umbră? strigă mânios boierul. Mie-mi crapă măseaua în gură de necaz și de scârbă și voi stați la umbră?

Bulucindu-se pe ușa scundă ieșiră și ceilalți vătăji și se înșirară cu aceiași înfățișare umilită și plecată în fața cerdacului.

— Tot n-a ieșit nimeni la câmp? le strigă boierul cu glasul lui zgâriat.

Vătăjii își plecară capetele ca niște vinovați, iar Rașpă își deschise brațele în lături, într-un gest de neputință.

— Nici n-avem cu cine sta de vorbă, milostivirea ta. Bărbații stau ascunși, iar de muieri nu-i chip să te apropii, că te opăresc cu apă

clocotită! Mai ales cele ale căror bărbați au pierit ori au rămas stropșiți dăunăzi, îs rele de nu se mai află…

— Câți au pierit? își opri boierul plimbarea.

— Numai doi, luminăția ta! Numai doi! Ceilalți, vreo cinci, șase, au fost păliți de cai și au rămas nimernici… deocamdată…

— Ca și morți! strigă boierul mânios. Doi uciși, cinci, șase stropșiți, alții la temniță… cine muncește în locul lor? Voi?

— Asta așa-i, îndrăzni Rașpă, dar pot cuteza a spune că ce au căutat, au găsit!

— Ești bătrân și n-ai minte! strigă boierul din înălțimea cerdacului și buzele lui se strâmbară a greață și dispreț. Poți da țăranului orice osândă poftești, numai să nu-l ucizi și să nu-i iei brațele, că mă păgubești pe mine! Brațele lui sunt ale mele! Munca lui este a mea! Dacă ați îmbătrânit în slujba mea și tot n-ați înțeles atâta lucru, păcat de pânea pe care mi-o mâncați! Și tot din pricina prostiei voastre s-au întâmplat și cele de dăunăzi. Ce nevoie ați avut să-l legați pe păcătosul acela de Gligore și să-l goniți încoace, cum ați făcut?

— După poruncă, milostive! se aplecă umilit și nedumirit Rașpă.

— După care poruncă? strigă boierul. V-am poruncit eu să mi-l aduceți ziua mare, printre ogoare și printre ceilalți păcătoși? V-am poruncit eu să vă luați la harță cu dânsul în văzul tuturora?

— Crap, milostive!…

— Crap! Mortul! Dați vina pe mort! Dar vouă care ați alergat cu caii peste oameni, ce vi se cuvine? Să mi-i fi adus aici legați, să-i învăț eu cum să se răscoale altă dată, nu să mi-i ucideți sau să-i stâlciți, ca să nu mai poată munci, păcătoșilor!

Vătăjii se plecară înfricoșați în fața mâniei boierești.

— Și acuma ce mă fac? strigă boierul Mândru plecându-și trupul înainte. Roada de anul trecut s-a făcut scrum! Iar cea de anul ista se scutură pe câmp. M-ați calicit!

— Nu vrau să iasă, luminăția ta. Nu vrau, de frică să nu-i trimitem și pe ei după ceilalți, la Crăciuna, cuteză Rașpă. Umblă fugari și se ascund…

— Spuneți-le că-i iert! strigă boierul, dându-și capul pe spate. Osânda celor trimiși la Crăciuna are să-i învețe minte să nu se mai ridice împotriva mea. Pe iștealalți îi iert! Și uit și paguba pe care mi-au făcut-o, numai să iasă, ca să nu-mi facă altă pagubă! Vorbiți cu muierile lor, trimiteți-le vorbă, faceți cum știți, dar mine să-i văd la lucru. Altfel vă înjug pe voi!

Îndată caii vătăjilor porniră alergând către așezările fugarilor.

— Mila luminăției sale boierul este nesfârșită! strigară acele slugi pe la toate răscrucile drumurilor și către toate muierile adunate să audă vești de la curte. Ați ucis, ați dat foc, ați ars avuția sa și iată că el se îndură de bărbații voștri cei vinovați și le trimite vorbă de iertare.

Să iasă, deci, de pe unde stau ascunși și să vie la lucru. Boierul le face juruință că nimic nu li se va întâmpla. Mai multă milă unde mai puteți afla?

— Și cu cei legați și osândiți la Crăciuna cum rămâne? strigară femeile ai căror gospodari căzuseră în ghiarele stăpânirii.

— Nu deznădăjduiți, le sfătuiră slugile, cu dulceață. Deocamdată boierul este încă tare scârbit de paguba pe care i-ați făcut-o. Lăsați-l să se mai ogoaie, să mai uite. Dovediți-i că v-au venit mințile la cap, că toate n-au fost decât o rătăcire, într-un ceas rău. Și într-o zi numai ce-l veți vedea că se întoarce iar spre voi, cu toată îndurarea sa. Atunci aveți să vă pomeniți la ușă cu cei închiși și aveți să cunoașteți câtu-i de mare mila stăpânului nostru... Duceți vorbele iestea bărbaților voștri, acolo unde se află ei și sfătuiți-i! Băgați de samă că vara trece ca mâne, și la iarnă, de unde să vă mai dea boierul cele de trebuință pentru o mămăligă, dacă roada din coșere a ars și cea de anul ista se scutură pe câmp? Dacă mâne nu ieșiți la lucru, iertarea cea de azi s-ar putea schimba în neîndurată osândă și ar fi vai și amar de viața voastră...

Așa grăiră vătăjii la toate răscrucile și la toate porțile... Și casele se umplură de temeri, de vorbe și de sfaturi.

În ascunzătorile lor, bărbații au primit îndemnurile boierești cu neîncredere și ură. Știau din întâmplările povestite de bătrâni și din cele trăite de ei, cât prețuiește făgăduiala boierească. Acolo în singurătatea sihlelor unde trăiau, închipuirile lor se aprinseseră, mâniile le crescuseră, și – la un singur semn – ar fi fost gata să iasă cu parii în mâni, gata de alte isprăvi crâncene. Le era tot una. Dar acasă, mulți aveau copii care plângeau de foame și cu gândul la ei și în fața plânsului muierilor, mâniile se topeau și încrâncenările se domoleau. Curând, câțiva ieșiră la câmp. Vătăjii îi priviră de departe și îi lăsară în pace; parcă le era frică să nu-i sperie. Pe urmă ieșiră alții și în scurtă vreme, toate cerbiciile se muiară și câmpul se umplu de oameni, ca mai demult.

Iar sus, pe tăpșanul pe care pășteau oile, Mitruț stătea nedumirit și plin de îndoieli văzând această îngenunchiere, pe care el n-ar fi îngăduit-o cu niciun chip. În mintea lui stăruia încă icoana lui bădița Gligore și a celorlalți, în genunchi, în fața cerdacului boieresc și el nu putea înțelege ca ticăloșia și cânoșenia boierului să rămâie nepedepsită. Încet, încet, spaima pe care o simțise altădată, când își aducea aminte de „Caua”, se schimbase într-o ură neagră, rece, într-o mânie fără margini, și Mitruț se pomenea iar strângând pumnii care începuseră să semene cu pumnii lui Joldea.

CAPITOLUL V

1

Cu o zi înainte de Sfânta Maria cea Mică, moș baciu luă pe Toader ciobanul, pe Mitruț și pe Ghivirdic și porni la țarcurile de la Putnișoara, Aflară acolo mare forfotă de oameni. Veneau răzășii din tot ținutul Putnei să aducă ce puteau aduce pentru plata birului ajuns la soroc. Pe tăpșanul care pornea din spatele curții se întindeau, cât vedeai cu ochii, țarcuri mari de răzlogi care se umpleau încet cu vite. Iar într-o latură se înălțau, largi și încăpătoare, saraiurile pregătite să primească roada pământului, unele cu păreți de lemn, altele fără păreți, numai cu acoperișuri de paie și sprijinite de pari necojiți, ca niște șoproane.

Noaptea liniștită de toamnă caldă era luminată de focuri nenumărate. Vuietele se alinaseră. Vitele dormeau în țarcuri. Oamenii se culcaseră pe iarbă, în jurul flăcărilor, și vorbeau. În poarta țarcului cu oi, moș baciu, Toader ciobanul și cei doi ciobănași își aprinseră focul lor, își scoaseră mămăliga din traiste, o pârjoliră oleacă pe jăratic și începură s-o mănânce încet, întingând-o cu mare scumpătate în boțul sărac de urdă, dezvelit dintr-o frunză de hrean sălbatic. Veniseră la focul lor și doi vechi cunoscuți ai lui moș baciu, doi răzăși cu pletele cărunte, cu chipurile tăbăcite de arșițe și geruri și încălțați cu opinci mari din piele de porc, nerasă. Unul era Cozma Prepeliță și celălalt Pavăl Pricup, amândoi din satul Sânger care se afla în același ținut al Putnei, dar departe, în jos, pe malul Siretului, acolo unde apa făcea un cot către răsărit și intra în ținutul Tecuciului.

— La țarcuri? se bucură moș baciu făcându-le loc să șadă lângă foc.

— La țarcuri! grăi Cozma, ostenit.

— Anul trecut n-ați fost, își aduse aminte moș baciu.

— Cu ce să fi venit? vorbi și Pavăl. Nu știi că anțărț noi am fost băjenari?

Moș baciu îi privi nedumirit.

— Băjenari? D-apoi de ce? Că eu știam că ocinile voastre erau pe malul istalalt al Siretului, iar tătarii – după câte am auzit – n-au trecut apa…

— La noi – lămuri Cozma – s-au prăbușit niște maluri crăpate și Siretul și-a schimbat matca și ne-a tăiat ocinile în două. Gospodăriile ne-au rămas dincolo, iar pământurile pe malul istalalt. Ne-am făcut pod umblător, pe odgoane, și umblam hojma peste apă, când încolo, când încoace, după cum aveam trebuință. Am pus podar, i-am făcut bordei și pe un mal și pe cel'lalt, și toate căraturile le făceam pe pod… Anțărț, când s-a zvonit că vin tătarii, și când a început a se înroși cerul noaptea și a ne aduce vântul miros de fum și de pârjol, n-am mai stat pe gânduri. Am îngropat în pământ ce am putut îngropa, am luat în

căruțe și pe tărăboanțe ce s-a putut lua și am alergat la pod. Numai vezi că podul era unul, iar noi, un sat întreg! Și fiecare umbla să treacă tot ce luase cu dânsul! Începuseră a arde focurile de veste pe dealuri și a se auzi buciumele și noi tot ne sfădeam care să treacă înainte!

— Când pune spaima stăpânire pe om, se face omul mai rău decât fiara! vorbi Pavăl.

— Până la urmă, grăi iar Cozma, ne-au ajuns fugarii care veneau dinspre Tecuci și n-am mai așteptat. Am luat ce am putut duce în brațe și pe tărăboanțe, am lăsat căruțele pe mal și ne-am grămădit pe pod. Da' mai întâi am mânat vitele și caii în apă, să treacă cum or putea. Și era apa mare, măi oameni buni, și venea mânioasă și tulbure!... Unele vite au încercat să treacă înot și s-au înecat. Priveam cum se duceau la vale rostogolindu-se și jalea ne umplea sufletele. Altele n-au îndrăznit să intre în apă și au rămas acolo. Stăteam pe malul istalalt, ne uitam la ele și ni se rupea inima! Dar nu aveam ce face, că chiar în sara aceea s-au arătat și tătarii. Stăteau pe malul pe care-l părăsisem noi, cu cușme mițoase pe capetele rase, își îngrămădeau unul în altul caii cu picioarele subțiri și parcă se sfătuiau ce să facă: să treacă apa ori să n-o treacă! Până la urmă n-au trecut-o, pentru că nici nu era de trecut. După aceea s-au împrăștiat prin sat după pradă. Ne-au luat vitișoarele, ne-au găsit gropile cu grâie îngropate, au dat foc la bordeie și la ce se mai găsea pe câmp necules, și s-au dus... Oameni, ca să ieie prinși, n-au găsit...

— Asta mai lipsea, vorbi Pavăl, încruntat.

— Da, asta mai lipsea! grăi și Cozma. Vra să zică am rămas calici. Am umblat pe urmă la curte, la boierul Voilă al nostru, să ne ajute, că el nu pățise nimic, iar curțile lui, de pe malul istalalt au rămas întregi și averea lui neatinsă.

— Și v-a ajutat? întrebă moș baciu.

— Da de unde! Ne-ar fi ajutat el, dacă i-am fi dat răzășiile pe nimica toată! De când umblă el după pământurile noastre! Și n-am vrut! Am răbdat, am făcut cum am putut și n-am vrut. A fost un an cum nu se mai află de greu. În satele călcate de căpcăuni boceau muierile de răsuna văzduhul, scociorau copiii în cenușa bordeielor, cărau cu spinarea lut de la lutărie și nuiele din luncă, să-și facă altele, și nu avea nimeni niciun cal, ori un bou, ori o oaie... Numai cânii rămăseseră, să urle noaptea la lună în bătăturile pustii... Eu cu Pavăl am făcut o învoială cu niște neamuri de pe malul istalalt, de la Prisăcani, să vie să care cu vitele lor roada de pe anul acela și s-o împartă în două cu noi, iar în schimb să ne deie, mie un mânzoc de doi ani, și lui Pavăl o văcuță cu lapte...

— Am niște nepoți mititei pe care îi cresc eu, lămuri Pavăl.

— Da' birul nu l-am mai plătit, urmă Cozma și niciun fel de dajdie.

Socoteam să fim apărați și de una și de alta, ca niște oameni călcați de tătari, precum ne aflam, ca niște băjenari care și-au prăpădit și case, și roade, și vite, și tot… Dar cine să ne apere?

— N-ați fost iertați de dăjdii? se minună moș baciu.

— Nu se află! întări Cozma. Ne-am rugat și de boierul ista al vostru, care strânge birul și dijmele, ne-am rugat și de vornicul de Țara de Jos, să puie un cuvânt bun, și de marele vistiernic…

— Vra să zică ați fost la Iași? întrebă moș baciu.

— Am fost, că ne-au trimis băjenarii… și degeaba! Ba încă Pavăl și alți vreo doi au vrut să se ducă la domn!

— Ba chiar am fost! se băgă în vorbă Pavăl. Am stat pe lângă poarta curților o săptămână. Ne-am rugat de unul și de altul, să ne lase să vorbim cu măria-sa Bogdan și n-a fost chip. Ba când au văzut că nu ne dăm duși, ne-au luat la goană!

— Am prăpădit vremea degeaba, vorbi iar Cozma. Am isprăvit merindele și am ajuns să întindem mâna pe la ușile oamenilor… Ce-am pățit până ce am ajuns acasă, om spune și morților! Acuma, dacă se cheamă că nu-i nicio nădejde, am venit să plătim, ce alta să facem?

— Și ce-ați adus? întrebă moș baciu.

— Vitișoarele pe care le-am avut, grăi Pavăl. Eu, văcuța și Cozma, calul! Grâu ori altă roadă nu avem, că pe la noi a fost secetă mare… Ce-au să zică copiii când am să mă întorc fără vacă, nu știu!

— Eu unul nu mai zic nimic! oftă Cozma. Cât mi-e de greu așa, dar parcă tot mi-e mai ușor decât dacă am fi căzut în mâna dușmanului. Știți voi ce înseamnă robia?

Tăcură cu toții. Ghivirdic abia își ținea ochii de somn. Mitruț privea înfricoșat la oamenii aceștia care fuseseră gata să fie prinși de tătari, de aceiași tătari care îl uciseseră pe Joldea.

— Eu cu Pavăl ne-am înfrățit cu jurământ, rupse tăcerea Cozma.

— Ha? tresări moș baciu. Cum adică?

— Ne-am juruit ca, dacă vreunul din noi e prins, cel care rămâne slobod, să aibă dreptul să vândă din răzășia celuilalt, cum a putea și cui a putea, și cu banii căpătați să se ducă și să-l răscumpere pe cel prins, de unde l-a găsi!

— Bună rânduială! îngădui moș baciu. Numai… hm!

— Ce-i? tresări Pavăl.

— Zic și eu așa… Da' dacă vă prinde pe amândoi?

— Dacă ne prinde pe amândoi, ce mai putem face? grăi Cozma oftând. Cum ne-a fi scris! Dacă am mai avea pe careva înfrățit cu jurământ, unul care să fie de dincoace de Siret, adică oleacă mai apărat de iureșul căpcăunilor, un om hotărât și cu credință… Dar de unde să-l iei?

Pavăl trase cu coada biciuștii un mănunchi de paie de pe jos și îl azvârli în foc. Flăcările se întunecară o clipă și pe urmă izbucniră

pârâind. Moș baciu își dădu căciula pe ceafă și privi lung în jăratic.

— Eu, grăi el adânc, dacă aș avea pământ și dacă aș fi slobod, m-aș prinde!

— Parcă așa n-ai putea să te prinzi? își înălță capul Cozma.

— Așa nu se poate, măi oameni buni, oftă moș baciu. Pentru că eu n-am nicio palmă de pământ pe care s-o puteți voi vinde ca să mă răscumpărați, dacă aș cădea în mâna păgânului. Asta-i una. Și pe urmă, eu nu-s slobod să-mi iau traista în băț și să pornesc după voi, tocmai în Bugeac ori cine știe unde! M-ar socoti boierul fugar de pe moșie și m-ar hăitui cu cânii, să mă aducă înapoi. Tăcu o clipă, cu ochii pierduți în lumina jucăușă și se întoarse către cei doi: dar dacă vine primejdia peste voi… și o aflu… și pot… eu tot am să mă reped încolo spre Sânger, să vă dau o mână de ajutor… așa, fără jurământ!

Tăcură iar, tulburați și parcă stingheriți.

— Vorba ta – grăi în sfârșit Pavăl – face cât un jurământ în biserică și noi îți mulțămim de cuvântul cel bun, pentru că știm că-i spus cu inimă curată și ești om de credință…

— Și de nădejde! întări Cozma.

De departe, din marginea tăpșanului, se auzeau glasuri nedeslușite înălțându-se în tăcerea nopții.

— Au dat oamenii de poloboacele cu vin și se mai veselesc și ei oleacă! grăi iar Cozma.

Stătură o vreme cu capetele întoarse într-acolo, apoi fără a se îndemna și fără a se sfătui, se sculară toți trei și se depărtară către locul unde poposiseră căruțele cu poloboace.

2

Soarele răsărise de mult, când neguțătorii veniți la boierul Mândru porniră spre tăpșan. În frunte mergea gazda, călcând rar și fudul ca un stăpân fălos, care-și arăta puterea și avuțiile. Obrajii grași și păroși îi tremurau la fiecare pas, iar brâul roșu, încingându-i pântecele mare, se vedea prin deschizătura anteriului. De o parte și de alta veneau neguțătorii cercetând cu ochii, de departe, bogățiile grămădite pe tăpșan, iar în urma lor călcau slujitorii și oștenii aduși pentru această împrejurare. Se opriră o clipă să privească întinderea care furnica de lume și se despărțiră intrând în țarcuri și saraiuri, cu slujitorii după dânșii. Mergeau încet, vorbind și râzând între ei, ca la o petrecere. Treceau astfel printre șirurile de oameni care stăteau în picioare ținându-și vitele de funie, se opreau o clipă – vorbind mereu – băteau cu palma crupa unui cal sau spinarea unei vaci și rosteau o vorbă. Îndată, boierul Mândru era chemat la fața locului. Atunci neguțătorul rostea un preț, boierul altul și din două vorbe se înțelegeau și treceau înainte. În urma lor, slujitorii făceau însemnările de trebuință și vita era dată la o parte. Aceeași rânduială se păstra și la saraiuri, și la

șoproane, și la buțile cu vin.

În țarcul oilor, boierul Mândru intră cu un neguțător cu cealma și șalvari. Vorbiră între ei privind de jur-împrejur, pe urmă boierul lăsă o vorbă unui slujitor și ieși cu neguțătorul după el.

— Ai să primești porunci de la curte, grăi slujitorul către moș baciu și închise țarcul cu poarta de răzlogi.

Până la amiază, tot ce aduseseră răzășii pentru plata birului intrase în stăpânirea cumpărătorilor. Neguțătorii călcând leneș și mulțămiți, se traseră către curțile boierești, unde-i aștepta altă masă și altă petrecere, iar țăranii începură a se împrăștia spre satele și casele lor.

Mai întârziau cei pe care slujbașii boierești îi strigau cu glasuri mari să le spuie că ceea ce aduseseră la țarcuri nu fusese de ajuns. Rămâneau deci datori, iar slujbașii, după porunca boierului, le hotărau anume soroace pentru plata datoriei.

Cozma Prepeliță și Pavăl Pricup veniră la moș baciu. Erau amândoi înnegurați și tăcuți și se lăsară greu pe câte un snop de paie. Moș baciu îi privi și îi înțelese.

— Vă pare rău după vitișoare!

— Ne pare rău, oftă Pavăl.

— Să vedem ce-om face la anul! grăi Cozma cu glasul adânc. Că dacă merge tot așa, ca mâne ne vedem și noi la ușa boierului Voilă de la Sânger. Ca mâne, Pavele, ca mâne!

Rașpă alerga dinspre curte grăbit, cu biciul în mână:

— Toate oile merg la Brăila! strigă el de departe către moș baciu. Le duci tu cu doi, trei băieți. Ajunge atâta! Merge cu voi neguțătorul cu slujitorii și păzitorii lui. Ai înțeles? Și după ce le dați pe samă, vă întoarceți acasă cât mai repede! Auzi?

— Nu-s surd! strigă și moș baciu, dar pentru treaba asta trebuie să mă reped la stână și să pun la cale… Și ne trebuiesc însemnări… altfel cum să umblăm prin țară străină?

— Nu-i nevoie! strigă iar Rașpă. Merg cu voi și încolo și înapoi, slujitori și ostași… Faceți-vă turte de mei, ca să aveți pe drum. La stână rămâne Toader și am să trec și eu mai des…

Rașpă porni în goană spre alte țarcuri, cu alte porunci. Moș baciu se întoarse către Cozma și către Pavel, care rămăseseră tăcuți de o parte.

— Parcă Brăila-i colea! oftă el amărât. Adevărat că dintre dobitoace, oaia merge cel mai încet. Pot vra să zică să mă duc… Dar la udeală și prin bălți n-am să pot să țin. Mă dor ciolanele ieste bătrâne, că de cum se înnourează a ploaie, nu mai pot pune piciorul în pământ.

Cozma își plecă privirile spre picioarele negre de colb, ciolănoase și cu pielea ca scoarța, ale moșneagului.

— N-ai opinci? întrebă el.

— N-am…

— Știi ce? vorbi Cozma, după o adâncă chibzuință, noi plecăm azi, că nu mai avem ce căuta aici. Și precum vezi, frig nu-i, ploaie nu-i, ce nevoie până la atâta am eu de opincile ieste pe care le-am târâit încoace! Cozma Prepeliță își arătă opincile din picioare și începu să-și deznoade nojițele. Ți le dau ție, baciule, că-ți fac trebuință mai mult decât mie!… Și eu mai am acasă o păreche…

Pavăl Pricup se uită la tovarășul său și tuși stingherit. El știa că părechea de opinci de acasă, despre care vorbea Cozma este numai o închipuire și o laudă fără temei. Dar Cozma își scosese opincile și obielele și le întindea lui Mitruț:

— Ai grijă, măi ciobănașule, înainte de pornire, dă-le baciului să le încalțe… Că fără baci nu mai ajungi tu la Brăila!

Moș baciu își scoase căciula din cap, se scărpină în creștet și grăi tulburat:

— Nu știu, Cozmo, dacă mai ai o păreche de încălțări acasă, cum spui tu. Dar bag de samă că frăția noastră cea fără jurământ a început!

3

Încet, încet, ograda boierului Mândru s-a golit. Negutătorii, slujitorii lor și oștenii au pornit în urma carelor încărcate și a vitelor care se duceau la vale, învăluite într-un nour de colb. Țarcurile, saraiurile și șoproanele rămaseră pustii și o liniște mare coborâse peste tăpșanul de la Putnișoara. În casă, boierul Mândru își suflecase mânecile și își făcea socotelile. Punea de o parte ceea ce trebuia să ducă vistieriei de la Iași – drept bir din ținutul său – și de altă parte ceea ce i se cuvenea lui. Pe fața păroasă, cu nasul lung și ochii mici, încremenise un zâmbet care-i încrețea buzele groase și colțurile gurii. Se vedea că omul era mulțămit și cu inima împăcată. Slujba lui de strângător de biruri din ținutul Putnei se dovedea a fi bănoasă și zeciuiala pe care și-o oprea din bir – pentru osteneală – făcea cât câștigul unei moșii.

Glasuri străine se auziră dintr-odată din ogradă. Boierul lăsă banii pe masă și privi pe fereastră. Și îndată, bucuros și râzând, ieși în cerdac.

— Bine ai venit, Gavrilaș! strigă el către străinul care descăleca la scară.

— Bine te-am găsit, zâmbi vesel noul sosit urcând treptele și înclinându-se adânc în fața gazdei.

Boierul Mândru îi întrerupse temeneaua, îl îmbrățișă cu dragoste și, luându-l de umeri, intrară amândoi în casă.

— Ce vânt te aduce tocmai de la Sânger? întrebă el privind chipul tânăr, smead, cu ochi vioi și mustață neagră, lungă, a oaspetelui.

— Ce poate aduce pe feciorul stolnicului Voilă la fostul prieten al

tatălui său, decât nevoia de sfat, de sprijin și ajutorință, ca de obicei? râse străinul arătându-și dinții albi și puternici.

— Te pomenești că ai făcut vreo poznă? zâmbi larg și îngăduitor boierul.

— La Sânger, poznă? În pustietatea ceea? râse iar musafirul. Pozna am făcut-o pe drum, că am întârziat. Am vrut să văd țarcurile de la Putnișoara și pe negutători la fața locului. Credeam că au să stea mai multe zile și când colo i-am întâlnit pe drum! Se duceau! Asta-i pozna!

— Să faci tu drumul ista numai pentru atâta treabă? se miră boierul Mândru, neîncrezător.

— Pentru atâta treabă, pan Mândrule, și încă pentru ceva. Îți aduc o veste mare: a murit pârcălabul Bainschi! Gavrilaș Voilă privi în ochii boierului Mândru și văzând că vestea aceasta nu-i face nici bucurie, nici supărare, urmă: A murit astă noapte la dânsul la moșie. Eu am aflat azi dimineață și îndată am și încălecat și am pornit încoace…

— Dumnezeu să-l ierte! vorbi boierul Mândru, nedumirit. Da… pentru asta te-ai grăbit tu atâta?

— Pentru asta, pan Mândrule! stărui Gavrilaș, oarecum stingherit. Oare domnia ta ai uitat că pârcălabul strângea birurile din ținutul Tecuciului?

— Ei, bată-te să te bată! se lumină boierul Mândru râzând cu tot obrazul. Asta a fost?

— Asta, pan Mândrule! zâmbi tânărul. Și am venit să mă sfătuiești și să mă ajuți. Am mare grabă, ca să nu mi-o ia alții înainte. Până ajunge vestea la Iași, să fiu și eu acolo și treaba să fie făcută. Dă-mi o mână de ajutor, pan Mândrule, și n-are să-ți pară rău!

Boierul de la Putnișoara rămase gânditor. Degetele lui groase și roșii prinseseră câteva fire din barba neagră și le răsuceau în neștire. Oaspetele său îl privea cu ochi mari, îngrijorați.

— Gavrilaș, vorbi gazda într-un târziu, tu îl cunoști pe marele vornic Albotă?

— Îl știu, dar de vorbit n-am vorbit niciodată cu dânsul.

— Asta nu-i nimic, dădu din mână boierul. Du-te la dânsul, la Roman, că acolo îl găsești și spune-i așa: Pan Albotă, mă trimite la domnia ta pan Mândru. Eu sunt feciorul stolnicului Voilă, dumnezeu să-l ierte. L-ai cunoscut și ți-a făcut slujbe bune! Fă și domnia ta pentru mine una. Iaca, a murit pârcălabul Bainschi, care strângea birurile în ținutul Tecuciului. Stăruie la cine știi și cum știi, să capăt eu slujba de strângător de biruri din ținutul acela. Și toată zeciuiala, pe un an întreg, a domniei tale să fie. Iar pentru încredințare, iaca oleacă de plocon din partea mea!… Și pune-i pe masă o pungă cu galbeni. Înțelegi?

— Și el are să primească și are să-mi facă? întrebă Voilă, parcă neîncrezător.

— N-are să primească și n-are să-ți facă, râse boierul Mândru. Are să se mânie și are să-și scuture barba și parcă-l aud: „Ce-mi umbli, domnia ta, cu zeciuiala pentru un an și cu o pungă de galbeni? D-apoi, domnia ta știi ce înseamnă un ținut de bir? Un ținut de bir, mai ales cum e cel al Tecuciului, face măcar doi ani de zeciuială și măcar două, trei pungi! Asta când îi vorba de feciorul unui prieten. Că pentru altul, străin, ar face mult mai mult!"

— Și? suflă îngrijorat Gavrilaș, al cărui chip începuse a se lungi și a se întuneca.

— Și, zâmbi boier Mândru, vă tocmiți și vă învoiți. Pe mine m-a ținut zeciuiala pe doi ani și trei pungi, dar face! Tu îi mai dai încă o jumătate de an de zeciuială și încă o jumătate de pungă... Că din ce-i dai tu, el mai dă și altora... acelora care țin în mână slujba pe care o ceri! El, se cheamă că numai pune vorba... unde trebuie! Și cum Gavrilaș rămăsese tăcut făcându-și socoteli în gând, adăugă: Face, Gavrilaș! Ceea ce dai tu lui Albotă îți iese cu vârf și îndesat, dacă ești om priceput. Și de asta nu mă îndoiesc, că doar ești feciorul lui taică-tu!

Boierul Mândru râse tare și bătu din palme. O slugă se ivi în pragul ușii și primi poruncă să aducă vin și ulcele. Și după ce această rânduială a cinstitei ospeții fu împlinită și boierii închinară și se cinstiră cum se cuvine, Gavrilaș Voilă vorbi:

— Am să fac așa cum binevoiești să mă înveți, pan Mândrule! Numai de-aș fi eu în stare să plătesc la soroc vistieriei!... Cu răzășii din ținutul Tecuciului am să duc luptă grea! Îi cunosc eu!

— Apoi nu așa, Gavrilaș! se iuți boierul Mândru. Să nu le cauți în coarne, că-ți pierzi slujba! Tu nu uita că, ai nu ai, la soroc trebuie să te înfățișezi la vistierie cu birul, atâta cât este socotit și așteptat acolo. Apoi, de unde, dacă tu te-i potrivi celor care-or veni să te roage pentru păsuire, ori s-or jălui că n-au? Să nu crezi răzășului, Gavrilaș! Strânge chinga! Biru-i sfânt! Cu birul doar se plătește haraciul! Nu vrea să aducă țăranul la țarcul tău? Trimite slujitorii să-i ia și cenușa din vatră! Să-l vezi pe urmă cum vine! Iar când nu găsești nimic în ograda lui, ia-i pământul și pune tu birul în locul răzășului. Înțelegi?

— Asta o știam! mărturisi Gavrilaș, bucuros.

— O-ho-ho-ho! râse boierul Mândru cu glas mare și pântecele îi tresăltă sub cingătoarea roșie. O știai? Nu degeaba ești tu feciorul stolnicului Voilă! Așa, băiete, așa să faci și ia de colea! îi întinse el ulcica plină.

Băură iar și se bucurară de întâlnire și de vorbe bune și într-un târziu își alăturară capetele și puseră la cale îndelung. Iar când soarele ajunse în crucea amiezii, Gavrilaș Voilă încălecă și porni pe drumul Romanului, să cumpere slujba de strângător de biruri în ținutul Tecuciului.

Ghivirdic n-a vrut să rămână la stână fără moș baciu și Mitruț.

— Tu știi unde-i Brăila? se mânie moș baciu. Cum ai să umbli atâta loc? Să mai am și grija ta și să te duc în traistă, ca pe mieii cei cruzi?

— Merg și eu! scânci Ghivirdic, gata să plângă, spre cel mai mare haz al celorlalți.

— Cum să mergi, măi? Ce, mergem la hârjoană? Tu nu vezi cât ești de mititel?

— Merg cu Mitruț! scânci iar ciobănașul cu polcuța galbenă și cu trup de copil. Cu toate că trecuseră aproape trei ani de când era la stână, Ghivirdic se ținea tot mic și slăbuț, și fără sânge în obraz. Nimeni nu i-ar fi dat anii lui.

Până la urmă n-au avut ce-i face. Iar Ghivirdic, fericit, s-a încins peste polcuță cu o sfoară, și-a luat bățul și asta a fost toată pregătirea lui de drum. Iată-l acuma bucuros, păzind turma pe latura ei stângă, călcând încet – odată cu oile – și cântând din trișcă. Nu știe el să cânte chiar bine, dar cântă. Pătruț pășește păzind latura din dreapta, Mitruț merge în urma oilor, cu Hoțu lângă dânsul, iar moș baciu – încălțat cu opincile lui Cozma – în frunte. Astfel coboară toți văile către Milcov și Mitruț vede cu bătaie de inimă locurile atât de binecunoscute lui. Dar nu trec pe la Răchiți. Neguțătorul turc cu o parte din slujbașii lui au alergat înainte călări, au căpătat îngăduința să treacă în Țara Muntenească și au îndreptat turma pe anume drum. Se abat deci din cărările știute de Mitruț, trec Milcovul între Răchiți și pădurea care se vede către Siret și coboară spre pârâul Râmnei, dincolo de care trece șleahul spre Brăila. Merg încet, atât cât poate să meargă oaia, păscând. Neguțătorul merge înainte, departe. Cealmaua lui de mătasă strălucește în soarele de toamnă și se leagănă în mersul calului. Alături călărește unul dintre slujitori și îndată după ei un oștean cu iatagan la brâu și cu suliță lungă, cu coada sprijinită în scara șelei. Alți doi slujitori și trei oșteni vin mai în urmă. Sunt toți călări. Se opresc din loc în loc și așteaptă oile care pășesc păscând după obiceiul lor. Au vrut ei să grăbească mersul acesta cu care nu sunt deprinși, dar moș baciu i-a făcut să înțeleagă că oaia, dacă nu mănâncă, nu poate călca atâta depărtare. Din vorbele slujitorilor, moș baciu a înțeles că toate oile acele merg pentru hrana oștenilor turci din cetatea Brăilei.

Mitruț privea cu băgare de samă locurile necunoscute prin care treceau. În stânga, departe, o pădure deasă; numai hățișuri și grohotișuri coborau în lungul Siretului, fără poieni și fără luminișuri; în dreapta, tot atât de departe, sihle după sihle, la fel de dese, urcau domol încotro către munte. Iar între pădure și sihle trecea poiana lată, cât vedeai cu ochii, prin care mergea acuma turma și păzitorii ei. Milcovul rămăsese în spatele drumeților, departe, ascuns sub un șirag

de sălcii, iar în față se rotunjeau dâmburile Jiliștei, dincolo de care curgea apa Râmnei.

— „Poiana Trecătoare”, spuse moș baciu la un popas, arătând cu bâta locurile pe care le călcau. Îi zice așa, pentru că o iscoadă ori un om care vrea să se ascundă poate străbate hățișurile pădurilor și sihlele ieste, dar o oaste nu poate trece prin asemenea desimi. O oaste nu poate trece decât pe aici, prin poiana asta. Și aista-i norocul străjărilor, c-o pot vedea de departe. Pe urmă se întoarse către dâmburile Jiliștei și adăugă: La noapte poposim dincolo de costișele cele. Este acolo un tăpșan ca un fund de strachină. Nici vântul nu ne bate.

Soarele scăpăta. Umbrele se lungeau spre răsărit și oile mergeau din ce în ce mai încet. Slujitorii alergară înainte să înalțe cort pentru stăpânul lor. În amurg, turma trecu printre două dâmburi line și îndată se pomeniră pe tăpșanul despre care vorbise moș baciu. În urma lor, zarea se închise. Milcovul și pământul Moldovei rămăseseră în spatele costișelor acelora…

În noaptea aceea, moș baciu și ciobănașii aprinseră foc de veghe, acolo între coline. Îngrijorat și văzându-se în locuri străine, Hoțu înconjura turma neliniștit, se odihnea o clipă și pornea iar.

— Pricepe mai bine decât un om! vorbi moș baciu privindu-l.

Departe, într-o latură, albea cortul negutătorului și cel slujitorilor săi. Aprinseseră și ei focuri și umbre întunecate se vedeau mișcându-se în jurul lor.

5

De la râul Râmnicului, pe care îl trecură pe podul umblător, și până la cel al Buzăului, aflat în drumul lor, era cale de două zile. Siretul nu se mai vedea. Albia lui rămăsese în urmă, tocmai sub zarea dinspre răsărit, până unde se întindea o adevărată pădure de stuf. Ciobănașii încă nu văzuseră asemenea priveliște. Pășeau cu ochii duși la unduirea verde galbenă, ca o apă revărsată, și ascultau șuietul domol al păpurișurilor. Pe marginea acestei întinderi mișcătoare, ce ascundeau mlaștini, ochiuri de apă și pământuri tari tăinuite între desișuri neumblate, turma cobora încet către miazăzi, pe șleahul care ducea la Brăila. Șleahul acela care nu era decât o împletitură de urme și cărări ierboase, șerpuind pe o mare lățime de pământ, se întindea la nesfârșit între pădurea de stuf și un codru bătrân și de nestrăbătut, de stejari.

Înalt, spătos, cu capul sus și cu sarica pe umăr, moș baciu pășea domol pe drumul acesta dintre stuf și codru. Umblând în umbra copacilor groși cât omul, Pătruț își umplea trăistuța de după gât cu bureții pe care îi răsturna din mers, cu piciorul. Ghivirdic mergea pe marginea stufului și cânta din trișcă. Venind în urmă, cu ciomagul în mână și cu căciula dată pe ceafă, Mitruț se uită cu băgare de samă la

Hoțu, care de o bucată de vreme părea neliniștit. Își înălța capul, își ciulea urechile, cerceta cu ochii marea nesfârșită a păpurișurilor și mârâia surd, parcă nedumirit. Turcul și însoțitorii săi rămăseseră mult în urmă și veneau strânși toți la un loc și pândind când spre întinderea foșnitoare din stânga, când spre umbrele pline de spaime ale codrului din dreapta. Moș baciu se oprea din vreme în vreme, se întorcea și îi privea lung. Purtarea lor i se părea ciudată. Parcă presimțeau o primejdie și se fereau lăsându-l pe dânsul înainte, s-o înfrunte, în timp ce ei se țineau departe și gata de fugă. Gânditor, moș baciu pornea iar, cu ochii la pândă. Dar pacea și seninătatea locurilor acelora nu fură tulburate întru nimic. Numai Hoțu îl părăsi pe Mitruț și merse toată ziua alături de Ghivirdic, mereu cu urechile ciulite, cu părul de pe spinare zburlit și cu ochii îndreptați spre neliniștea păpurișului frământat de vânt.

Poposiră când asfinți soarele, aprinseră focul și fripseră pe jăratic bureții culeși de Pătruț. Încălziră și bucățile de turtă de mei pe care le purtau în traiste și mâncară tăcuți, privind departe la cortul turcului, lângă care slujitorii aprinseseră foc mare și se mișcau pregătindu-se pentru popasul de noapte.

— Mi se pare că își caută loc să facă de strajă! vorbi dintr-o dată Mitruț întinzând brațul spre ei. Pentru dânșii nu mai înalță cort ca în nopțile trecute!

Moș baciu își întoarse capul într-acolo și privi tăcut. În adevăr, slujitorii se depărtaseră de cortul stăpânului, înconjurându-l pe departe și căutându-și locuri în iarbă să vegheze. Unul din ei porni către turmă. Umbra lui se zugrăvea neagră pe lumina mișcătoare a flăcărilor.

— Țineți cânele! strigă el de departe. Și Mitruț apucă pe Hoțu de zgarda lată de piele.

— Poruncă să faceți la noapte de strajă! strigă iar slujitorul apropiindu-se.

— Straja noastră ne-o face cânele! răspunse moș baciu, nedumirit.

— Și cânele și voi cu toții, se răsti slujitorul cu glas de poruncă. Nimeni nu doarme în noaptea asta. Nici noi nu dormim. Tu nu știi ce înseamnă stufăria asta?

Omul se întoarse și porni către cort. Moș baciu și cei trei ciobănași priviră în urma lui, cu gâturile întinse.

— Ce poate fi? întrebă Mitruț îngrijorat.

Bătrânul înălță din umeri.

— Dacă este ceea ce cred eu, au a se teme ei, nu noi! răspunse el pe gânduri.

— Lupi? întrebă Pătruț.

— Lupii omenești sunt mai de spaimă decât cei din pădure, măi băiete! grăi moș baciu, după un răstimp. Tăcu o clipă, privi în

întuneric întorcându-și capul în toate părțile și vorbi iar, cu glasul scăzut: sunt unii oameni necăjiți tare, măi copii, care au răbdat toate apăsările și toate nedreptățile de pe lumea asta. Și când și-au prăpădit nădejdile și n-au mai putut răbda, și-au luat lumea în cap! Iar dacă și-au luat lumea în cap, unde să se ducă? Doar voi știți că vecinul îi legat de moșia pe care muncește și dacă fuge de pe moșia aceea, boierul îl hăituiește ca pe fiarele sălbatice, să-l prindă, să-l aducă înapoi și să-l puie la jug!... Unde să se ducă? Într-un rând, o tabără întreagă de care ducând felurimi de daruri de bani și plocoane pentru turcii cei mari de la Stambul s-a pierdut pe drum. N-a mai ajuns la Galați de unde trebuia să pornească cu corăbiile pe mare! Și dacă n-a ajuns și n-a ajuns, s-a făcut mare întrebare la scaunul domniei și s-au trimis călărași să bată drumurile și pădurile și însuși sultanul a probozit pe domnul țării că n-are grijă de drumuri și umblă hoții în voia lor și fac pagubă... Și s-a oblicit atunci că acea tabără de care a fost trasă în stufurile Siretului și bălților și prădată de către acei oameni fugari și hotărâți să plătească toate prădăciunile și apăsările pe care le înduraseră și din pricina cărora se aflau fugari și haiduci în stuf! Iar un răzăș din ținutul Tecuciului povestea odată, acasă la Bolocan, că a fost martur la o asemenea siluire și răsplată. Au ieșit într-un amurg din stuf, oameni cu arcuri și cu ghioage și au doborât pe toți păzitorii turci ai unei tabere de care ce trecea în jos, către Galați. Și după ce i-au doborât, au strigat pe cărăuși, care erau moldoveni, și le-au împărțit prada, s-o ducă acasă și s-o întoarcă oamenilor care fuseseră jăfuiți la țarcurile Tecuciului, așa cum sunt jăfuiți răzășii la țarcurile de la Putnișoara!...

Moș baciu tăcu, privi iar în toate părțile și urmă cu glas de taină:

— Vra să zică, măi copii, dacă fac asemenea fapte, oamenii aceia care stau în stuf nu sunt tâlhari, nu sunt hoți și răufăcători. Sunt niște oameni juruiți să pălească, pentru că au fost păliți, și să întoarcă prada, celor care au fost prădați, pentru că și ei au fost prădați! De aceea v-am spus că dacă este ceea ce cred eu, are a se teme neguțătorul, nu noi!

— Moș baciule, spuse Ghivirdic, toată ziua Hoțu a simțit că este ceva în stuf. Ceva... cineva... care mergea odată cu noi și ne pândea...

— Și eu am simțit, măi băiete, grăi moș baciu, liniștit. Și turcul a simțit! Asta-i pricina că ne poruncește să veghem și veghiază și el cu slujitorii lui! Numai că eu am să vă spun o vorbă: noi nu suntem slujitorii turcului, nu avem a-i păzi viața și nu avem nicio dușmănie cu cei ce pândesc din stuf... dacă pândește careva din stuf! Ați înțeles? Este o poruncă să veghem. Bine, veghem. Dar mai mult ce putem face? Duceți-vă fiecare la locurile voastre și vegheați... cât îți putea! Iar dacă s-a isca vreo răfuială între turc și... alții, ce amestec avem noi?

Cu părere de rău, ciobănașii se făcură nevăzuți în întuneric.

Vântul de noapte sufla neostenit, zbuciumând nesfârșirea de papură și trestii, care acuma nu se mai vedea. Șuietul fără hodină pornea de departe din necunoscut, creștea în întuneric ca vuietul unei ape care se revarsă și ajungea până lângă ciobănași, frământând păpurișul de alături. Umbre subțiri se înclinau și se îndreptau pe marginea valului de stuf, mai negre decât întunericul nopții, care, sub seninul cerului și sclipirea depărtată a stelelor, părea ușor străveziu.

Ghivirdic își mai strânse puțin sfoara cu care își încinsese cămașa și privi îngrijorat în jur. Oile dormeau liniștite. Dincolo, pe cealaltă latură, umbra aceea neagră, nemișcată, trebuia să fie Pătruț. Iar Mitruț era cealaltă umbră, ceva mai înaltă, din stânga. Numai moș baciu se vedea lămurit. Stătea în picioare lângă foc, înadins ca să fie luminat de flăcări și să fie văzut de ciobănași. Știa că astfel îi îmbărbătează și le dă încredere. Cu ochii la dânsul, lui Ghivirdic nu-i mai era frică. Și iaca și Hoțu. Venea tăcut prin întuneric, călcând încet, cu părul zburlit pe spinare și ciulind urechile către stuf.

„Vra să zică aici în stuf este ce este!” gândi Ghivirdic înfiorat.

Se uită spre cortul turcului. Acolo totul părea liniștit. Vremea trecea încet. Din când în când, Hoțu mârâia surd. Ghivirdic îl liniștea mângâindu-i cu palma părul aspru de pe spinare. Pădurea de trestii și papură foșnea fără întrerupere. Trebuia să fie târziu. Luceafărul de sară apusese de mult scufundându-se în ceața vânătă a asfințitului. Spre răsărit, strălucea albastră, deasupra zării, steaua ciobanului…

Deodată, Hoțu mârâi. Moș baciu și ciobănașii își înălțară capetele și își ascuțiră privirile în întuneric. Departe, umbre negre se dezlipeau din marginea stufului și lunecau spre cort. Un fluierat spintecă tăcerea. Glasuri speriate izbucniră în noapte. Alte umbre se repeziră înaintea celor dintâi și în larma dezlănțuită, înspăimântată, ce se înălță dintr-odată, porni a se zbuciuma o învălmășeală nedeslușită. Un răcnet năprasnic zgudui noaptea și larma urcă cutremurând văzduhul. Acuma, umbrele se repezeau unele asupra altora, se bușeau prăbușindu-se, se vânzoleau și iar se sculau, ca să se repeadă din nou, răcnind, gâfâind, icnind. Brațe negre se înălțau în văzduh și coborau scurt, izbind cu opintiri tari. Și dintr-odată, alte două răcnete se înălțară deznădăjduite, unul după altul și, încet, încet, zbuciumul păru a se ogoi.

Abia atunci, moș baciu, care de lângă focul lui privise neclintit și cu sufletul la gură întâmplările din preajma cortului, auzi înspre stuf un geamăt ușor și lătratul furios al cânelui și se repezi. Ghivirdic scâncea jos, cu brațul băgat sub cureaua zgărzii lui Hoțu, iar cânele încerca în zadar să scape și să alerge acolo unde simțise oameni străini.

— Ce-i? se plecă moș baciu speriat.

— Hoțu! se jălui Ghivirdic, gemând. M-a pălit cu ragila!

— Dar ce caută brațul tău sub zgarda lui? se minună moș baciu cu mare nedumirire.

— Să-l țin… să nu se ducă acolo! scânci Ghivirdic încercând să se scoale. N-ai spus mata să nu ne amestecăm?

Moș baciu își dădu căciula pe ceafă și îl privi buimăcit.

— Bine, măi copile, ți-am spus ție, nu cânelui! izbucni el îngrijorat văzând că umărul ciobănașului sângerează. Cine să cugete ca tu?…

Ceilalți ciobănași alergară. Luară pe sus pe Ghivirdic și-l duseră lângă foc. Îl culcară pe sarica lui moș baciu și azvârliră câteva găteje în jar.

Departe, în preajma cortului, învălmășeala se potolise. Umbre negre mai treceau încă prin zarea focului, repede, dar tăcute. Una din ele se desprinse și porni spre focul ciobanilor. Moș baciu o privi venind și spuse liniștit:

— Mi se pare că drumul nostru la Brăila s-a sfârșit! Mitruț, ține cânele.

Mitruț apucă pe Hoțu de zgardă. Străinul care venea de la corturi se apropiase și acuma se deslușea în lumina flăcărilor. Avea căciulă înaltă și țuguiată, plete sure și obraji negricioși, brăzdați de zbârcituri adânci. Din brâul lat cu care era încins ieșea mânerul unui cuțit lung, în teacă de piele, iar pe umăr îi atârna arcul și săhăidacul.

Stătu o vreme cercetând în lumina focului chipurile celor de față și grăi dintr-odată, cu un glas ciudat de hodorogit:

— Tu ești, bade baciule? Eu te-am cunoscut de alaltăieri, de când ai intrat cu oile pe marginea stufului. Nu mă mai cunoști?

Moș baciu și ciobănașii lui îl priviră mirați. Ceva din înfățișarea străinului și mai cu samă glasul acela hodorogit le stârnea o amintire nedeslușită. Și deodată, ochii lor se luminară.

— Nu cumva ești Zamfir, fugarul?… întrebă moș baciu, parcă bucuros.

— Eu sunt! spuse străinul apropiindu-se de foc. De două zile merg pe lângă voi, prin stuf… Iaca și băietul ista, arătă el pe Mitruț, mi-a dat bucățica lui de mămăligă, iar tu, bade baciule, m-ai primit și m-ai miluit și am găsit la tine gazdă și înțelegere. Bogdaproste! Socoteam pe atunci să găsesc undeva să mă aciuiez, să muncesc și să trăiesc cum oi putea, numai nu ca la boierul de la care fugisem… Peste tot la fel, bade baciule. Pradă turcul, pradă boierul, te îngenunche și te stoarce până cazi. Unde să-ți pleci capul și unde să afli oleacă de milă?

Moș baciu și ciobănașii îl priveau înfiorați. Zamfir oftă din greu și se așeză jos lângă foc.

— De voi nu am a mă teme! spuse el privind în jăratic.

— Nici noi nu avem a ne teme de tine! vorbi moș baciu, așezându-se alături. Îmi pare rău numai că nu te pot ospăta ca atunci…

— Acu te-aș putea ospăta eu! grăi omul. Simioane! Ioniță! strigă el

privind în întuneric. Veniți încoace.

Doi oameni cu ghioage și arcuri își arătară în bătaia flăcărilor chipurile slabe și cu barba netunsă și spuseră cuviincios: „Bună sara!”

— Alegeți un cârlănaș și înjunghiați-l! vorbi Zamfir către dânșii. Îl frigem colea pe jăratic și ospătăm pe ciobanii iștia, care m-au hrănit și ei la nevoie. Se întoarse către moș baciu și păru a zâmbi. Oile iestea, vorbi el iar, de la țarc le-a luat turcul?

— De la țarc!

— Și le-a luat pe nimica, nu-i așa?

— Altfel cum? grăi întunecat moș baciu. Am văzut oameni care numai nu plângeau când le-au făcut vătăjii socoteala!

— Iaca așa m-au jăfuit și pe mine și cu birul și cu celelalte dăjdii, până ce am ajuns în stuf! N-am mai putut, bade baciule! Până când să tot îngenunchi, și să mă tot rog și să crăp de foame? Aici nu mă mai rog de nimeni. Iaca, pe aiștia care-s cu mine și pe ceilalți care au rămas să păzească la cort, i-am găsit tot atâta de flămânzi și fără nădejde cum eram eu! Ne-am înțeles și ne-am legat între noi. Strângem de gât pe negutătorii împărăției turcești care ne cad în mână și le luăm ce-au prădat. Ba și răscumpărare le luăm! Plătesc cât cerem noi? Bine! Nu? Îi agățăm colea de o cracă! Iar ceea ce au jăfuit pe la țarcuri, aici rămâne, iaca, cum au să rămâie oile ieste!... Numai că acu parcă-mi vine greu... că mi-ai ieșit dumneata înainte, bade baciule!... Omul își scoase căciula, se scărpină necăjit și încurcat în cap și grăi iar: bade baciule, pentru facerea de bine cu care m-ai miluit... și pentru oamenii aceia care zici că numai nu plângeau, eu am să pun pe turc să plătească oile așa cum trebuie, nu cum le-a cumpărat de la țarcuri. Iar dumneata, bade baciule, ai să fii bun să duci acelor oameni prețul pe care am să-l cer eu de la turc! M-ai miluit dumneata pe mine, miluiesc și eu pe alții și mi-ar plăcea să primească mila din mâna dumitale, cum am primit-o și eu! Iar de hoțit, eu nu hoțesc decât pe tâlhari... cum îs turcii... și cum îs boierii!

Se sculă hotărât, privi încruntat spre cort și vorbi iar:

— Chiar trebuie isprăvită odată treaba asta! Unde te duceai cu oile, bade baciule?

— La cetate, la Brăila...

— Bun. Vra să zică n-a spus minciuni păgânul. Află că de aici până la Brăila, cu cal bun, nu faci decât o zi. Și cal bun avem. Avem calul turcului, iute, hodinit și hrănit. Nu vrei să tragi o fugă până la cetate?

Moș baciu îl privi nedumirit.

— Ce să fac la cetate, fără oi?

— Să duci anume însemnări pe care avem a le lua de la turc și să aduci răscumpărarea pe care o cerem noi! Ție n-are ce-ți face. Spui cine ești și cum și ce! Dacă cei de acolo or vrea să lase pe turc în mânile noastre, noi îl spânzurăm colea de o creangă! Or vrea să-l

scape? Să-ți puie în palmă răscumpărarea și s-o aduci aici… Și-i dăm drumul! Bun cuvânt?

Moș baciu se scărpină în cap pe sub căciulă.

— Bun, da… eu îs bătrân, măi om bun! Îs tare încă, precum mă vezi, dar atâta loc, călare… într-o singură zi… cam greu!

— Ai să faci două zile! se învoi Zamfir zâmbind. Ai să faci trei! N-are să fie nicio pagubă. Haidem la turc!

Lăsară pe ceilalți să frigă berbecul și porniră spre cort. Mitru, Pătruț și Hoțu se luară după ei. Iar în urma lor Ghivirdic se sculă strâmb de durere, scânci ușor și porni și el.

Alți oameni, la fel îmbrăcați și înarmați, cu pletele și barba netunse, se aflau în jurul cortului păzind pe slujitorii legați și culcați în iarbă. Focul înălța flăcări roșii și împrăștia snopi de scântei. Două trupuri nemișcate zăceau alături, cu picioarele zgârcite și capetele strâmbe. Ciobanii cunoscură în ei pe doi din oștenii cu care plecaseră la drum. Crezuseră că se pot împotrivi năvalei acelor oameni ai stufului și plătiseră cu viața această crezare. Ceilalți oșteni socotiseră mai cu priință să-și caute ocrotirea în întunericul codrului.

În cort, negutătorul zăcea cu mânile legate la spate. Ochii lui îngroziți se bulbucau întunecați și barba încâlcită îi atârna ca o cârpă destrămată.

Un slujitor care știa bine moldovenește fu adus lângă stăpân. Și după porunca lui Zamfir, turcul scrise prietenilor lui de la Brăila rugându-i în fel și chip să plătească răscumpărarea și să-l scoată de la necaz.

— Bagă de samă, strigă Zamfir, întinzând ciomagul său lustruit către negutător, în prețul răscumpărării intră și oile! Vra să zică, scrie acolo să-ți deie și prețul oilor, numai nu așa cum le-ai plătit tu la țarcuri!

Prăbușit la pământ, gheboșat, cu barba în piept, turcul scria pe genunchi și gemea încet.

— Ai scris? întinse Zamfir iar ciomagul. Bun! Și mai scrie așa, că omul ista pe care îl trimitem noi trebuie să ajungă aici, înapoi, cel mai târziu poimâne sară… Dacă i-a fi calul trudit, să i se deie altul. Dacă nu vine până poimâne sară când se aprind stelele, tu te legeni de copacul cela de colo! Ai scris? Și mai zi așa; să nu umble nimeni cu înșelăciune ori cu o altă nădejde de scăpare, pentru că scăpare nu-i. Ne aținem în locuri numai de noi știute și dacă simțim ceva, te spânzurăm și după aceea intrăm în stuf. Așa scrie!…

Turcul împlini porunca și căzu pe spate, sfârșit. Gemea. Lacrimi mari îi curgeau de-a lungul obrajilor și se scurgeau în barba sură și rară. Cei trei ciobănași adunați în jurul lui, cu căciulile înalte și cu ciomegele în mâni, îl priveau tăcuți și încruntați. Mitruț își aducea aminte de vitele din țarcurile de la Putnișoara și de Joiana lui de la

Răchiți, trasă de funie de slujitorii boierului strângător de bir. Acuma știa cine sunt aceia care pradă și duc de funie toate Joianele din Țara Moldovei! Pătruț strângea pumnii și se încorda, gata de luptă, ca în fața unei primejdii. Numai Ghivirdic clătină din cap, scuipă într-o parte și îngână înălțându-și ușor umărul rănit:

— Mai și plânge spurcăciunea!

Două zile și două nopți, ciobănașii stătură în mijlocul depărtat al stufului care părea fără sfârșit. Intraseră acolo pe cărări de pământ tare, parcă anume bătute între mlaștini. Orice pas greșit, alături, însemna pieirea. Mlaștinile trăgeau în adâncul lor – fără putință de scăpare – pe oricine s-ar fi încumetat să calce în mâlul acela negru, înverzit de mătasea broaștei, tremurător și fără fund. Papură și trestii mai înalte decât omul se plecau peste cărări ascunzându-le și numai cei care le cunoșteau bine puteau cuteza să străbată acea țară a mlaștinilor și a morții. Trecuseră pe lângă iazuri limpezi și pline de pește, stârniseră nouri întregi de păsări de baltă, pe care nu le mai văzuseră niciodată și aflaseră pământ tare sub picioarele lor, acoperit de iarbă grasă, cât vedeai cu ochii, asemeni poienilor într-o pădure deasă. Într-un târziu ajunseră la adăposturile acelor oameni ai stufului. Erau niște colibe de trestie, nu mai înalte decât papura din jur, și pe care cu nimic nu le-ai fi putut deosebi de înfățișarea întregului cuprins. Înlăuntru, câțiva snopi de stuf drept culcușuri, o oală de lut agățată de-un cârlig deasupra unei vetre stinse, câteva linguri de lemn și câteva trocuțe înfipte la uscat în pereții de trestie și un crâsnic[5] spânzurat într-un colț. Mirosea a fum și a pește.

Acolo, în poienile acele verzi, oamenii aduseră oile, purtându-le una câte una în spate.

Ciobănașii stăteau stingheriți, ca la închisoare. Le era urât. Nu se vedea decât cerul și stuful, care fiind mai înalt decât dânșii, astupa orice altă priveliște. Pășteau oile toată ziua, așteptau pe moș baciu și din vreme în vreme intrau în coliba în care zăceau legați negutătorul și oamenii lui, ca să-i vadă și să se încredințeze că n-a scăpat niciunul. Mâncau pește și carne de oaie friptă și noaptea ascultau vreme îndelungată șuietul atotstăpânitor al trestiei trecând peste dânșii ca o apă fără sfârșit…

Abia a patra zi dimineața sosi moș baciu. Fu adus la colibe de către cei care îl așteptau ascunși la marginea păpurișului, în locurile unde fusese prins turcul. Bătrânul era trudit. Se așeză pe un snop de trestie și își șterse obrajii cu palma.

— Ce-ai făcut, bade baciule? sări Zamfir îndată ce-l văzu.

Bătrânul îl privi cu ochii înfundați și chipul tras.

— Nu-ți doresc să faci tu, ce-am făcut eu! răspunse el ostenit. Unde m-ai trimis tu, măi băiete? Că oi spune și morților ce-am pățit! Iaca răscumpărarea, scoase el din sân o tășulcă înnodată, pe care o puse în

palma lui Zamfir. Făceți ce știți cu ea, dar pe mine slobozițі-mă să mă duc acasă și să mă liniștesc.

— Dar ce-ai pățit, bade baciule? întrebă Zamfir, mirat din cale afară, în timp ce ciobănașii se alăturau îngrijorați de bătrân.

— Ce n-am pățit? oftă moș baciu, amărât. M-au închis alături cu ucigașii și hoții de cai, m-au ținut flămând și însetat, m-au bătut cu varga de m-a usturat că oi spune și morților, și toate numai pentru ca să le spun pe unde s-o ieie și cum să facă, să vă prindă pe voi! Și dacă au văzut și au văzut că nu scot nimic de la mine, au vrut să mă cumpere, spurcăciunile! Până la urmă, când le-am făcut socoteala zilelor și-au înțeles că dacă mă mai țin acolo, neguțătorul are să fie spânzurat, n-au mai avut încotro și mi-au dat drumul! Dar tot mă tem că în urma mea au pus iscoade și pândesc să vă afle ascunzătoarea… Băgați de samă!

Zamfir se arătă foarte tulburat.

— Să nu care cumva să crezi, bade baciule, grăi ei, că am bănuit asemenea primejdie și te-am băgat cu știință la necaz. Ferească dumnezeu! Cum era să fac eu asemenea nelegiuire? Am socotit că toate au să se petreacă cum s-au mai petrecut și alte dăți și că niciun fir de păr din cap n-are să ți se clintească! Iartă-mă, rogu-te, și crede-mă! Iar cât despre iscoade, au mai trimis ei și alte dăți și toate au pierit înecate în mâl! De asta nu ne temem! Iar de slobozit, bade baciule, slobod ești să faci cum vrei și când vrei. Numai, iacă, noi îți încredințăm prețul cinstit al oilor pe care le-ai adus și te poftim frumos să-l întorci oamenilor care le-au fost adus la țarcuri la Putnișoara…

Când ieșiră la șleah, soarele stătea în crucea amiezii. Drumul înapoi către Moldova și către stână se lungea pe marginea stufului, pierzându-se către miazănoapte.

PARTEA a II-a

CAPITOLUL I

1

La stâna boierului Mândru, peste toate necazurile și întristările, vremea trecea așa cum trece vremea la toate stânile, de când ciobanii pasc oile pe plaiurile noastre.

De cum se scurgeau apele primăverilor, moș baciu cu ciobanii și ciobănașii lui porneau la deal, cu tot tarhatul. Părăseau adică perdelele și bordeiul în care iernau între două dâmburi de lângă malul plin de păpurișuri al Putnei și pășeau încet, din tăpșan în tăpșan, până ajungeau la stâna în care își petreceau verile. Colțul crud al ierbii înverzea pământul și floarea pomilor flutura peste întinderi și peste bordeiele sărace ale satelor din vale, ca o a doua ninsoare. Pe urmă înfrunzeau pădurile, iarba creștea înaltă, cerul se boltea deasupra lumii și vulturii înălțimilor se roteau în văzduhul limpede pândind cățeii pământului, care ieșeau la soare în pragul căsuței lor de țărână. Treceau căldurile verilor uscate și soarele, căpătând înclinare mare, lăsa răcoarea să cadă asupra pământurilor arse. Atunci se scuturau frunzele galbene ale copacilor și se călătoreau pe sus unghiuri de cocoare și nori repezi de rândunele. Iar când porneau cele dintâi ploi ale toamnelor, moș baciu dădea poruncă și oamenii și animalele de sub oblăduirea sa coborau încet către perdelele pe care le părăsiseră astă primăvară.

Anii treceau. Mitruț era acuma mare. Crescuse, să ajungă statura uriașă a lui Joldea și, numai uitându-se la trupul lui, oamenii scădeau glasul și își îmbunau privirile. Avea uitătura îndrăzneață și plină de înțelegere și râdea mai rar decât s-ar fi cuvenit pentru anii lui. Iar purtările sale erau potolite și pline de cuviință.

Uneori, duminică dimineața, un glas de bucium se înălța dinspre Seaca. Plutea o vreme cu stăruință deasupra satelor și sunetul lui plin se sfârșea în câteva mlădieri ușoare, ai fi zis vesele. Mitruț înălța capul și zâmbea. Era chemarea lui moș Bolocan. Asta însemna că moș Bolocan s-a supus stăruințelor nenumăratelor sale nepoate și strănepoate, care se învârtesc împrejurul său cu felurimi de lingușiri și rugăminți, că a chemat pe Ion Palmașu din Brusturi cu fluierul și le face joc. Pentru că tinerețea nu vrea să știe nici de necazuri, nici de sărăcie. N-ai ce-i face! Drept care, moș Bolocan a poruncit fetelor să stropească și să măture bătătura și a dat glas din bucium. Pentru această facere de bine, acele neastâmpărate nepoate și strănepoate l-au împodobit cu cămașă curată ca omătul, l-au încins cu brâu lat, de lână subțire, toarsă de mâna lor, și l-au poftit pe poclada așternută pe prispă, să aștepte acolo oaspeții. Iaca, a buciumat din Brusturi. Acesta e semn că Ion Palmașu a pornit într-acoace și, ca de obicei, nu vine singur. Vine cântând și flăcăii care îl înconjoară chiuie tot drumul. Alt

bucium a dat semn din dealul Putnișoarei. Și încă unul dinspre Plopi. Vra să zică, adunarea are să fie mare și veselă. Câteodată se aude, drept răspuns, încă un bucium sunând prelung din creasta dealului pe care pasc oile boierului Mândru. Dar sunetul acela e mai mult mâhnit decât vesel. Flăcăii de la stână nu pot părăsi oile. E drept, se abate și câte unul din ei uneori pe la moș Bolocan. Dar stă mai mult răzleț și parcă rușinat de straiele lui unsuroase și de picioarele desculțe.

Prietenii lui Mitruț însă, cei de prin sate, nu lipsesc de la joc. Ilie e un flăcău înalt, bălan, subțire și cu nasul adus puțin în sus. Privește îndrăzneț la fete, cu doi ochi albaștri, senini, și joacă așezat și domol. Ionică al lui Lupu Condrea din Brusturi a rămas scund. Dar e îndesat și neastâmpărat ca argintul viu. Are un chip sprâncenat, pistruiat și cârn și mucalit, care parcă râde tot timpul. De aceea poate vezi câte trei, patru fete mereu în jurul lui. Toma cel din Putnișoara are umeri largi și brațe puternice. Smolit, cu nasul lung și cu ochii negri, parcă tot îi ninge și-i plouă. Când râde i se vede strungăreața din care pricină, fetele l-au poreclit Știrbul. El știe și le privește chiorâș, de departe. Iar Drăguș al lui bița Gligore, cu ochii pieziși sub fruntea înaltă, cu tuleiele negre și hălăciuga de păr care nu-i încape sub cușmă, ar avea mai multă trecere decât toți, dacă ar juca și dacă ar râde și s-ar hârjoni ca alții. Dar Drăguș, de când își știe părintele la închisoare, se ferește de veselie și de jocurile tineretului. I se pare lui că atâta vreme cât taică-su se află ținut la întuneric și pedeapsă, el – feciorul – nu poate sta în rând cu lumea.

Câteodată vin la aceste adunări și flăcăi din satele mai depărtate, tocmai din cotul Siretului. Se știe doar că fetele de pe moșia boierului Mândru sunt mai frumoase decât toate fetele „dintre ape”. Atunci, flăcăii locului se uită chiorâș și caută ceartă cu lumânarea. Iar dacă se întâmplă ca un flăcău din acele sate depărtate să nuntească cu o fată dintre ape, mireasa nu poate pleca la noua ei gospodărie până când acel mire, străin deloc, nu plătește vamă. Iar vama e un poloboc cu vin, pe care cei din satul fetei îl beau, să le treacă amărăciunea.

Jocurile lor însă, acele de duminică, sunt potolite și pline de bună cuviință. E drept că moș Bolocan are oricând pusă la o parte „oleacă de cinste”. Dar din acea cinste nu se înfruptă decât gospodarii, cei care vin să vadă cum petrece tineretul. Femeile nu beau niciodată în văzul lumii. Iar flăcăii și fetele se mulțămesc cu bucuria jocului.

Când moș Bolocan socoate potrivit, se scoală de pe prispă și face semn. Atunci Palmașu începe a cânta și fetele se rânduiesc într-un șir și flăcăii în altul. Moș Bolocan se așază de obicei în fruntea fetelor, iar unul din oaspeții lui, care-i mai cu greutate și cu mai mulți peri cărunți, pășește în fruntea flăcăilor. Amândoi poartă, pentru această îndeletnicire, câte un toiag poleit, semn al puterii lor asupra jucătorilor. Cei doi conducători ridică toiegele și danțul începe.

Șiragurile de jucători se mișcă domol, față în față, apropiindu-se și depărtându-se, după muzică. Apoi conducătorii fac un semn și rândurile se învăluie și dănțuiesc spate la spate. Iar se învăluie și iar vin față în față, se prind de mâni, alcătuiesc cercuri de horă deosebite sau toți la un loc, șerpuiesc în pas legănat și iar se despart și se pomenesc în șiraguri deosebite, față în față. Și toate mișcările se fac cu același pas domol, atât de domol, încât însuși moș Bolocan nu se simte ostenit. Numai către sară, când bătrânii rămân să se cinstească pe prispă și fetele pleacă spre casele lor, umplând împrejurimile de glasuri și chemări, flăcăii care încă nu s-au săturat de joc dănțuiesc fără conducători. Palmașu le cântă atunci o „voinicească" și jucătorii, în cerc strâns, cu brațele petrecute pe la spate, umăr în umăr, se rotesc într-un vârtej cu atâta putere și repeziciune, încât pământul duduie și bătrânii îi privesc cu plăcere, aducându-și aminte de vremurile lor…

Multă vreme, Mitruț nu a luat parte la aceste petreceri. El – dumineca – se ducea la Răchiți și la Răchiți nu se făcea joc.

Acum când ajungea în satul său întâlnea în capul toloacei un băiețaș de doisprezece ani, care avea tocmai chipul pe care îl avusese el la vârsta asta. Era Nică, cel care îl aștepta din zori, se bucura – cum nu se mai poate – când îl vedea, nu se mai bătea cu gânsacii și arăta pentru frate-su o dragoste fără margini. Îi zicea „bădiță" și umbla în jurul lui ca un câne în jurul stăpânului.

Mama lor arăta din an în an mai slăbită și mai împuținată. Cu inima strânsă, Mitruț o privea pe furiș și frământa în cap gânduri noi de scăpare. Dar acuma nu-i mai rămăsese decât o singură nădejde: aceea la care se gândise și moș Mihai. Să vină vremea – adică – să se ducă la mai marii străjărilor, să se jăluie, sprijinit de moș Mihai și să se întoarcă acasă străjăr, așa cum fusese Joldea. Asupra acestei nădejdi visa uneori cu ochii deschiși. Stătea rezemat în bâtă, cu Hoțu lângă el, privea pe deasupra oilor undeva departe, și se vedea aievea, cu ghioaga în mâni și cu arcul pe umăr, pe malul Milcovului. Și atunci Mitruț zâmbea un pic gândind la ochii ce i-ar face Nică primindu-l în capul toloacei… Dar Hoțu dădea glas și Mitruț înălța capul, iar vedeniile acestea se risipeau în vânt.

2

În anul acela porniseră să umble felurimi de vorbe și de vești care colindau satele, tulburau lumea și ajungeau și până la stâna boierului Mândru. Se spunea, de pildă, că ar fi venit în țară domn nou, cu putere de oaste străină și cu firman împărătesc. Se mai zicea de asemenea că domnul cel mazilit, feciorașul acela al Lăpușneanului, care bătea halca cu leșii lui și umbla în teleagă cu roți de argint, a fugit peste hotar ca să-și puie capul la adăpost. Iar acuma s-ar afla în țara leșească, unde cerșește ajutor de oaste, cu care să poată veni din

nou în scaun… Așadar, lumea se poate aștepta la război și la moarte…

Asemenea tulburări scurte petrecute în părțile de miazănoapte ale Moldovei nu prea fuseseră simțite aici, lângă hotarul de jos al țării și nu zguduiseră lumea prea tare. Drept este că așa, pe la jumătatea lui februarie, un călăraș străin bătuse în poartă la curtea de la Putnișoara, lepădase o scrisoare și dăduse pinteni calului către alte așezări boierești. Iar după aceasta și boierul Mândru, cu călărași armați pentru paza domniei sale împotriva lupilor care umblau – zăpada fiind încă mare – a pornit călare către miazănoapte și curând s-a știut că la Iași s-a dus.

— Ei, și-au zis oamenii, dacă se cheamă că a venit domn nou, se cuvine ca boierul nostru să se ducă să i se închine, să se arate supus lui și să-și pregătească câștigurile pentru zilele care au a veni!… Știe el ce face!

Numai, iată, n-a trecut mult și boierul Mândru a căzut într-o noapte, rupt de oboseală, la curte la Putnișoara, negru de scârbă și de spaimă. Și îndată s-a aflat că domnia sa doarme iepurește, stă cu urechea la pândă și a pierdut cu totul pofta de mâncare, lucru de mirare la un om ca dânsul, al cărui pântec arăta cât un burduf de brânză…

Toate acestea erau povestite la focurile care se aprindeau noaptea în fața stânii și ale căror flăcări se înălțau în nopțile limpezi până târziu. Și tot așa erau povestite pe toate prispele bordeielor din sate, pe imașuri, în bahne și pe lanurile boierului, pe unde oamenii își îndreptau o clipă șalele, își treceau veștile de la unul la altul și se aplecau, iarăși, cu o nădejde nedeslușită, în sufletele lor întunecate. „Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor”, spunea Toma din Putnișoara și alții ca dânsul, dar cei mai mulți nădăjduiau – cu toate că nici ei nu știau ce nădăjduiesc – pentru că oamenii necăjiți din nădejde își trag puterea să aștepte și să rabde…

Între acestea, o umbră străbătu într-o noapte întunecoasă peste hotar venind din Țara Muntenească. Se strecură printre copaci, printre dâmburi și mușuroaie, pe unde să nu-l simtă nici câne, nici om și, într-un târziu, bătu în poarta așezării boierului Voilă, a cărui moșie se întindea în cotul cel mare al Siretului. L-au hămăit cânii, l-au suduit niște vătăji, dar el nu s-a lăsat până n-a intrat în ogradă și până ce nu l-a sculat pe stăpân. Și după ce străinul acela a pătruns în cămara boierului și i-a spus în taină ce-a avut de spus, stăpânul a ieșit din cămară, tulburat din cale afară, a strigat să se puie șaua pe cal și a plecat în goana mare, poruncind ca omul să fie ospătat și cinstit și găzduit, până la sosirea domniei sale…

Mai cu samă această poruncă a mirat peste măsură pe slujitorii boierului Voilă. Pentru că acel oaspete nu era decât feciorul lui Zamfir vecinul, fugari amândoi, și tata și feciorul de pe moșia boierului. Și

după obiceiul cel boieresc, un fugar – dacă pui mâna pe dânsul – îl întinzi jos în fața cerdacului și îl biciuiești până la sânge. Nu-l poftești a masă și-l găzduiești și-l cinstești. Slujitorii se uitau deci cu ochii mari la acel fugar care se repezise asupra mâncării și băuturii, ca un hămesit…

Iar în vremea aceasta, boierul Voilă gonea cu un slujitor după dânsul. Străbătea dumbrăvi și zăvoaie, trecea ca o nălucă pe cărări bătătorite, rupea tăcerile nopții și se pierdea în întuneric, încolo spre asfințit. Iar la ceas înaintat de noapte își opri calul la poarta curții de la Putnișoara, bătu puternic și ceru cu glas mare să i se deschidă. Și pentru că paznicul întârzia cercetându-l, îl plesni cu biciul peste cap și năvăli în hărmălaia cânilor. Sări din șa drept în cerdacul în care boierul Mândru, speriat, se arătase așa cum ieșise din așternut, zburlit și cu ochii înspăimântați. Așa au intrat în cămara cea mai de taină a curții și acolo au stat închiși până în zori, când boierul Voilă a plecat precum venise, dar boierul Mândru a chemat pe Rașpă, i-a dat anumite porunci tainice și Rașpă a plecat îndată pe cal iute, încolo, către miazănoapte…

Cine a mai pomenit ca asemenea fapte să rămâie neștiute pe niște locuri în care toți oamenii stăteau cu ochii pe cele petrecute la curtea boierească, ca să citească în ele tâlcul acelor vremi schimbătoare, pline de primejdii și de amenințări? Cine să știe primejdiile și schimbările ce au a veni dacă nu le-a ști boierul?

Dar veștile care străbăteau acuma în acel colț de țară erau din ce în ce mai de mirare și mai neașteptate. La focurile de la vetrele bordeielor și la cele care străpungeau întunericul nopților, în preajma colibelor în care se adăposteau haidăii de la vite, ciobanii de la oi, herghelegii de la cai, tăietorii de lemne în păduri și cărăușii și toți cei care trudeau ziua și opreau noaptea la un popas, oamenii vorbeau. Își spuneau unii altora zvonurile care împânziseră țara, și le tot întorceau pe dos și pe față, până când flăcările se stingeau și jăraticul se topea sub cenușă.

Se spunea – și acestea erau veștile cele mai însemnate – că la Iași se petrec lucruri de spaimă. Anume, se zicea că marele vornic al Țării de Jos, acel mândru și fălos boier, pe nume Ionașcu Zbierea, ar fi fost prins de către noul domn cu vicleșuguri împotriva sa. Mânios, Ion Vodă a poruncit să i se taie capul chiar în ziua de paști, la ceasul în care tot creștinul se întoarce de la sfânta înviere să ciocnească ouă roșii și să guste din paștele sfințite. Că fapta aceasta a îngrozit poporul și a stârnit multe vorbe și îndoieli, împrăștiate mai cu samă de boierii cei mari și de fețele bisericești cele mai de samă. Ziceau aceștia că după datină, într-o asemenea zi, nu se cade să ispășească cu capul decât cei osândiți pentru prădăciune de morminte ori necinstire de fecioare… Dar în scurtă vreme, alte fapte și mai grozave au tulburat

norodul și au stârnit noi vorbe și mirări. Așa, de pildă, domnul cel vechi, tinerelul acela al Lăpușneanului, care fusese izgonit, se și întorsese cu oaste leșească, să bată război și să puie iar mâna pe Moldova. Dar l-a biruit Ion Vodă și l-a fugărit peste hotare cu toți leșii lui, de nu s-a mai ales nimica din oastea aceea. Și cum a isprăvit războiul, Ion Vodă a început a domni cu mare strășnicie și vărsare de sânge, de s-a făcut multă vâlvă și zvoană. Astfel a prins pe vlădica Gheorghe cu apucături păcătoase, făcând de râs biserica de care se arăta nevrednic, și a poruncit de l-au legat de un țăruș, deasupra unei vetre, afară, și l-au ars de viu! A prins pe popa Cozma și pe Molodeț călugărul, prădând averile bisericești de sub straja lor, și i-a îngropat de vii. Și tot atunci, aflând pe copilul de casă, pe anume Veveriță, cu furtișaguri din banii vistieriei, l-au îngropat alături de cele două fețe bisericești. Iar Înalt prea Sfințitul Teofan, mitropolitul, simțind că vine urgia asupra capului său, umblă fugar prin munți, dar nu umblă singur, ci patru călugări voinici trudesc pentru înalt prea sfinția sa, purtându-i sacii cu bani de aur pe care abia îi duc!...

Sara la stână Mitruț se apropie de moș baciu care nu are somn:

— Moș Mihai zice, moș baciule, că până acuma, niciun om din prostime n-a fost dat pe mâna gâdelui! șoptește el. Și mai spune moș Mihai, moș baciule, că dacă toate acestea sunt adevărate, atunci și-a întors dumnezeu fața și către norod și altă făină are să se macine de acu la moara noastră...

La stâna boierului Mândru, în sara aceea, focul se stinse la ceas înaintat de noapte. Ciobanii stau îndelung pe gânduri, cu ochii la jăraticul care încet, încet se face sur de cenușă. Un fior nedeslușit, o neliniște ține treji pe oamenii aceia cu privirile pierdute în negura zilelor viitoare și o zare de lumină pare a se ivi, într-o depărtare nelămurită. Moș baciu s-a sculat. Stă drept, înalt, puternic, cu capul sur înălțat și cu privirile duse în întuneric, încolo spre Putnișoara. Și în inima lui își face loc, încet, o nădejde ca o zare. Degetele lui pietroase rup în neștire un capăt de gătej, iar pumnul său puternic prinde frânturile, le strânge într-o încleștare ca de cremene, le zobește și se desface încet, să se cearnă spre pământ firimiturile măcinate.

3

Dar nu numai moș baciu se lasă frământat de gânduri și nădejdi nedeslușite. Și Mitruț se afla adânc tulburat. O neliniște fără hodină pusese stăpânire pe cugetul său, îl ținea departe de ceilalți băieți, tăcut și singuratic și îi zbuciuma somnul! Dacă domnul cel nou este în adevăr așa cum se aude... dacă de răfuielile lui crâncene au a se teme numai boierii... dacă norodul află la dânsul bunăvoință și alinare... de ce n-ar încerca și el – Mitruț al Joldii – să ajungă până la domnie cu necazul lui cel mare?

Încet, încet, în gândul lui crescu o hotărâre mare. Și cu această hotărâre alergă acasă la Răchiți.

— D-apoi tu crezi că așa se vorbește cu un domnitor? râse moș Mihai ascultându-l. Nici nu te lasă nimeni să te apropii de dânsul!...

— Nu cred, moș Mihai! se împotrivi Mitruț. Dacă el este așa precum ai spus, cum să nu poată grăi norodul cu dânsul? Cine să nu mă lase? Mă duc la dânsul și-i spun: măria ta, uite așa și așa! Ce poate să-mi facă? Dacă n-am făcut niciun rău și îngenunchi la mila lui, ce vină îmi poate găsi? Eu mă duc și-l rog să ne scoată de sub mâna boierului și să mă facă străjăr ca pe tata. Și de, n-a vrea, măcar pe mama s-o scoată...

Aici glasul lui Mitruț se înecă și moș Mihai tăcu îndelung. Zoița în adevăr slăbise tare, i se corogise spinarea de muncă, i se supseseră obrajii și ochii i se duseseră în fundul capului. Moș Mihai știa că dacă nu se ivește nicio schimbare, Zoița n-o mai duce mult. Și mai știa că tocmai pentru asta se zbuciuma Mitruț acuma și se încăpățâna. Oftă deci și își plecă învins ochiul, singurul ochi care-i rămăsese teafăr.

— Om mai vedea, măi Mitruț, ne-om mai sfătui...

Dar vorbele acestea de îndoială făceau pentru Mitruț cât o făgăduială întreagă. Alergă cu ele la moș baciu.

— Moș baciule, îi spuse el în sara aceleiași zile, am să te rog și are să te roage și moș Mihai, ca atunci când ne va veni nouă bine, să-mi dai drumul să mă duc la Iași. Eu nu mă las până nu mă duc la măria sa, să îngenunchi la mila lui și să-i cer dreptate. Dacă tata a fost străjăr de margine, așa cum nimeni n-a mai fost străjăr ca dânsul, apoi pot și eu să fiu străjăr de margine, nu slugă. Numai să mă scoată din mâna boierului. Pe mine și pe mama și pe Nică. Și pe urmă, dacă a socoti măria sa că mai am ceva de plătit ca răscumpărare, oi plăti străjăr fiind, numai slobozenia să ne-o dea de pe acuma, că mama nu mai poate și eu nu vreau s-o îngrop de hatârul boierului.

Ceilalți îl priviră cu mirare și cu neîncredere.

— Măi Mitruț, d-apoi tu crezi că așa se ajunge la măria sa?

— Dar cum se ajunge? își înălță el capul. Fuge boierul nostru și se ascunde aici, că i-i frică, ca un vinovat ce se află, dar mie de ce să-mi fie frică? Eu pe cine am urgisit și am ucis în bătăi și am jupit, ca să mă tem? Poate că nu mă credeți, dar eu într-o zi, am să ajung la dânsul. Numai moș baciu să nu se mânie de zăbavă, că eu nu știu cât să ție drumul ista...

— De mâniat, n-am să mă mânii, grăi bătrânul. Are să se mânie Rașpă!... Da' i-om spune că zaci undeva acasă, bolnav... Eu însă n-aș cuteza să fac treaba asta. Dacă domnul îi atâta de prins cu ale lui, cu boierii, cu leșii, cu călugării, cu toți care îi încurcară vrerile și-l fură, unde să mai încapi și tu cu necazul tău?

— Așa spunea și moș Mihai la început, vorbi Mitruț, dar până la

urmă a socotit și el că-i bine să mergem.

— Adică se duce și moș-tu Mihai? se miră moș baciu, privind lung pe băiat.

— Are să meargă, îl încredință Mitruț. N-are să mă lase singur; și pe urmă el cunoaște altfel lumea și oamenii…

Moș baciu rămase gânditor și multă vreme stătu cu capul plecat, în timp ce vântul de sară se juca în pletele lui sure. Parcă uitase de toți și de toate, atâta era de adâncit în tainice și grele socoteli. Într-un târziu își ridică privirile și vorbi cu un tremur ușor în glasul gros:

— Sâmbătă sară, când ai să te duci acasă măi Mitruț, să rogi pe moș-tu Mihai să mă aștepte pe duminică dimineață… Am să vorbesc și eu ceva cu dânsul…

— Să nu te pui împotrivă, moș baciule, că-i degeaba! se sperie Mitruț.

— Nu te teme! îl încredință moș baciu; și cum stătea în picioare, își trecu, încet, în chip de mângâiere, palma aspră peste creștetul băiatului.

Oricât a stat Mitruț treaz în noaptea aceea și oricât s-a întrebat, tot n-a putut pricepe ce avea de pus la cale moș baciu cu moș Mihai. Iar de-a doua zi, Mitruț s-a repezit în satele din vale să spună vestea cea mare și prietenilor săi. Oamenii au primit știrea cu mirare și cu oarecare neîncredere. Iar bița Lupu Condrea și bița Niculae, și bița Toader, și alții și până și lița Irina au rămas duși pe gânduri, așa cum rămăsese moș baciu la stână și întocmai ca și moș baciu, au spus într-un târziu, cu glasurile tulburate:

— Măi Mitruț, roagă tu pe moș Mihai să ne aștepte pe duminică dimineața, acasă la Răchiți, că avem a-i spune o vorbă…

„Parcă toți pun la cale unul și același lucru”, își spunea Mitruț sâmbătă sară, alergând spre casă.

Numai moș Mihai nu întrebă nimic, când află că vin oamenii să-l vadă și să-i vorbească. Ci stătu vreme îndelungată cu gândurile lui și numai din timp în timp hârâia din gât, așa cum avea obiceiul și atunci ochiul îi licărea ciudat, parcă a primejdie…

Duminică dimineața, mama așternu un lăicer pe prispă și mătură ograda. Oamenii care se vestiseră nu se cădea să intre ca într-o casă pustie.

Întâi veni moș baciu. Mama îi ieși înainte și dădu să mulțămească bătrânului pentru grija pe care o are de atâția ani, pentru feciorul ei. Dar bătrânul își clătină pletele sure și grăi molcom, cu palma pe umărul femeii:

— Lasă, Zoiță. Mi-e jale numai că feciorul lui Joldea a ajuns la stână… ca mine… Dar să nu deznădăjduim. Feciorașul ista poate ni l-a trimis norocul nostru… și printr-însul poate să scăpăm cu toți… Ziua de mâne nu se știe niciodată, Zoiță!…

Pe urmă veniră și ceilalți și se așezară pe prispă.

— Am aflat că te duci la Iași, Mihai, vorbi moș baciu. Și de aceea am venit.

— Și noi tot așa, vorbiră ceilalți.

— Că dacă te duci cu necazul tău și al băiatului istuia, grăi iar moș baciu și ajungi în fața domnului, eu aș zice să duci acolo și necazurile noastre…

— Tot așa am gândit și noi! vorbiră iar ceilalți.

— Pentru că, urmă moș baciu, nu ne putem duce toți. Una, că-i drum lung din cale afară și plin de greutăți și al doilea ar simți boierul, ne-ar vâna din urmă cu vătăjii și ne-ar aduce legați înapoi. De aceea ziceam, că dacă te duci acolo, să porți și pâra noastră împotriva boierului, pentru toate fărădelegile lui, și jafurile și uciderile!… Și să ceri mila domnului și pentru noi toți câți suntem pe moșia asta și trudim de atâta amar de vreme… Să știe că boierul Mândru ne-a furat pământurile cu japca, cu puterea, cu stoarcerea sărăciei și necazurilor noastre… Să afle că din puținele zile care erau hotărâte din vremea voievozilor celor vechi pentru clacă, și sporite mai pe urmă pe locurile ieste, de ajunseseră că nu mai puteau oamenii răsufla, acuma au ajuns de nu le mai știe nimeni socoteala… Și tot mai adaugă boierul pentru un mertic de sămânță împrumutat la nevoie… pentru un podeț pe care treci… pentru un braț de găteje… pentru cimitir, Mihai, și pentru tot ce-i trece prin minte. Că de aceea ajung unii oameni, care au rămas fără nicio palmă de pământ, să muncească toate zilele primăverii și verii și toamnei, numai pentru dânsul… ca robii, Mihai, cei din vechime!… Să-i spui că noi îngenunchiem și ne rugăm măriei sale să-și arunce ochii și asupra noastră… că ne prăpădim, Mihai… așa să-i spui…

Moș baciu se opri răsuflând adânc și cu mare tulburare, de parcă el însuși se afla în fața măriei sale.

— M-oi duce, vorbi și moș Mihai, m-oi duce că nu mai pot de răul băiatului istuia. Și vă spun drept că parcă îmi vine mai ușor să mă duc cu pâra voastră a tuturora decât numai cu necazul lui.

— Vine și lița Saveta! strigă dintr-odată Mitruț și oamenii își înălțară capetele.

În adevăr, Saveta lui Gligore din Plopi venea cu Profirița de mână, tăind tăpșanul de-a dreptul. Se vedea că e tare ostenită. Mitruț îi ieși înainte și ridică copila în brațe, iar lița Saveta se lăsă greu pe prispă. Își șterse cu un colț de broboadă fruntea, asudată, privi la oameni și își opri ochii la moș Mihai.

— La mata am venit, moș Mihai, vorbi ea cu glasul trudit. Aud că te duci la domnie… Moș Mihai, fă-ți milă de copila asta și vorbește dacă poți și de Gligore… Că aș merge eu singură, dacă ar fi mai aproape și aș fi și eu mai voinică… pentru că am auzit că-i om cum nu

se mai află de bun pentru norod și cu crezare la necazul tuturor… Spune-i, moș Mihai, cum a fost cu Gligore… și cu ceilalți, care stau degeaba la închisoare, dacă n-au și pierit până acuma, că n-am putut da de dânșii… să știe și el că n-au oamenii nicio vină și să-i sloboadă… Lița Saveta își înecă glasul în plâns, și o vreme tăcu ștergându-și obrajii slabi, cu degetele negre și crăpate de muncă. Zoița se apropie de dânsa și o prinse de mijloc, iar Mitruț ședea nemișcat, cu fetița, alături.

— Noi care am fost acolo, de față, vorbi tulburat Costache al Vădanei, ne purtăm marturi, pentru Gligore. Să ne cheme de față, Mihai, și om mărturisi cum a fost.

— Cum era să fie Gligore vinovat de uciderea vătăjilor, când el era cu mânile legate la spate, întrebă Niculai Miron dintr-odată.

— Așa e, întăriră ceilalți, luminați de acest adevăr la care nu se gândiseră până acum. Cum să ucidă cu mânile legate?

— Atunci, Mihai, vorbi din nou moș baciu, la toate nelegiuirile pe care ai a le pârî, adaugă și asta… Boierul a vrut să ne sperie pe noi iștialalți și a băgat în închisoare pe cei pe care a pus mâna întâi… cu vină, fără vină… iar la fața locului n-a venit nimeni să întrebe și să vadă cum și ce…

— Așa, așa, întăriră și ceilalți.

— Și spune pricina pentru care s-au sculat oamenii atunci când a vrut să ne îndoiască zilele, că zicea că și birul s-a îndoit… și oamenii n-au vrut să iasă la lucru, vorbi Todirașcu.

— Și cum ne-a zdrobit cu caii pe câmp, adăugă și Lupu Condrea, ridicându-și ițarul spre genunchi, ca să i se vadă urma de copită pe pulpa piciorului.

— Toate le-oi spune, oameni buni, numai să pot ajunge în fața măriei sale și să-mi îngăduie să vorbesc. Toate le știu, așa cum le știți și voi, dar lucrul e greu tare și eu vă spun drept, că mare nădejde n-am! Mă duc numai pe vorbe… Dar dacă nimic din cele ce se vorbesc despre domn, nu-s adevărate? Așa-i că mă întorc cu mâna goală?

— Până nu faci foc, fum nu dese, spuse careva, cu încredere.

Iar lița Saveta adăugă cu o tremurare în glasul plâns:

— Mie îmi spune inima că izbutești, moș Mihai!

Se sculară în picioare și plecară după ce-și luară ziua bună și urară noroc la drum celor ce se pregăteau de călătorie.

Moș Mihai privi lung în urma lor. Și deodată se scutură de gânduri, păru că se înalță pe piciorul lui beteag și vorbi hotărât:

— Hai, Mitruț, să împrumutăm cai de la străjări și să ne gătim de drum!

Iar ochiul lui licărea îndărătnic și amenințător.

Mitruț e vesel.

Iată-l alături de moș Mihai călărind pe sub pletele sălciilor din lunca Siretului, încolo către miazănoapte. Nu merg în goană, pentru că moș Mihai nu vrea. Dar totuși, merg destul de repede. Calul lui nu-i nalt. Dar e bine hrănit, nu i se văd coastele, și are părul murg, lustruit, de-a mai mare dragul. Spuie cine și ce-a vrea, dar pe un asemenea cal poate să călărească și marele hatman! Numai șa n-are Mitruț. Nici moș Mihai n-are. A avut mai înainte vreme. Dar din cea din urmă harță pe hotar, cu niște fugari, Moș Mihai s-a întors și fără cal și fără șa și nici străjării n-au avut de unde le da. Dar ei au așternut pe spinarea cailor câte un țol, l-au încins cu chinga, au aninat de chingă scările de lemn și gata! Se înțelege că altfel ar veni, dacă ar fi și șa. Dar nici așa nu-i rău. Cine nu se uită de aproape, nici nu bagă de samă această lipsă. Mai degrabă se sparie de armele lui Joldea străjărul, pe care le poartă Mitruț. Arcul atârnat de umăr îi bate coasta, săhăidacul cu săgeți îi bate șoldul, iar ghioaga ceea cu colți ca de mistreți atârnă zburlită, în față, alăturea de desagii cu merinde pentru el și grăunțe pentru cal. Așa a rânduit moș Mihai, care se pricepe la drum lung și cu primejdie. Așa înarmat, Mitruț călărește voios. Ba chiar ar trage o fugă de să sperie copacii de pe malul râului, numai așa, ca să arate el cum știe să călărească și fără șa. Dar moș Mihai nu vrea. Mereu îl potolește și îl bodogănește:

— Încet, măi Mitruț, că nu dau turcii. Calul ista are și el suflet. Dacă îl gonești așa, crezi tu că mai ajungi la Iași cu dânsul? Cât îi hăul! Te lasă cu sănătate și se lungește colea lângă apă, să-l mănânce dihăniile pustietăților istora. Iar dacă rămâi fără cal, te mănâncă și pe tine lupii. În cal e nădejdea, Mitruț, să ai grijă mai multă de dânsul decât de tine…

Și tot așa, Mitruț îl ascultă cu o ureche și îl fură cu coada ochiului. A îmbătrânit moș Mihai. Părul lui e sur de tot, iar nasul coroiat parcă e mai ascuțit decât totdeauna. Numai ochiul cel sănătos, rotund și adânc, te țintește ca o picătură de păcură, care prinde în ea toate luminile și sticlirile din afară. De ochiul acela nu te poți feri, gândește Mitruț. Așa îmbătrânit cum e, moș Mihai călărește ca un tinerel. E una cu calul. Arcul îi bate coastele, săhăidacul îl bate șoldul, iar ghioaga cea grozavă, pe care Mitruț n-o putea ridica de jos acu câțiva ani, spânzură lângă desagii care bat genunchii bătrânului. Mitruț îl privește și își face socoteala că în luptă, parcă nu s-ar încumeta să stea în fața lui. Și-l închipuie cu ghioaga ridicată și cu ochiul acela grozav ațintindu-te ca un uliu, și se scutură cu spaimă.

Și e înțelept moșneagul! Nopțile, când poposesc pe malul Siretului, deseori, călători trudiți se alătură la focul lor. Vin și din jos și din sus, își priponesc caii după ce-i trag de urechi, îi adapă, și se așază lângă foc dezlegându-și desaga cu merinde. Moș Mihai îi lasă să mai răsufle

și pe urmă începe a-i trage de limbă. Și astfel află întâmplări neștiute până atunci și fapte de mirare, de bucurie și de spaimă. Poate unele sunt numai niște închipuiri, iar altele niște minciuni izvorâte din capete nărăvite la această îndeletnicire. Dar asupra unui singur lucru, toată lumea pare că s-a înțeles, pentru că toți au aceiași încredințare: Ion Vodă taie și osândește pe boieri și numai pe boieri. De norodul cel de jos nu se leagă și nu-l obijduiește. Și-i om cu îngăduință către cel sărman. Iar care a ajuns la mila lui, n-a avut a se căi…

Mitruț zâmbește și – pe deasupra flăcărilor – face cu ochiul lui moș Mihai. Asta înseamnă că el a avut dreptate când l-a scos pe bătrân din bârlog. Moș Mihai însă tot se îndoiește. A făcut pe placul băiatului, pentru că ține la el ca la ochii din cap și pe deasupra se duce cu pâra și rugămintea atâtora, dar în ceea ce privește izbânda, se teme. Se teme, pentru că după știința lui, nici la boierul Mândru nu poți pătrunde când vrei tu… că dai peste Rașpă! Cum să pătrunzi la domn? Se poate că nici chiar boierii nu pot pătrunde la domn, când vreau ei. Cum are să intre el cu Mitruț, asta nu știe, și nici nu-i trece prin cap. Atâta i-a venit lui în minte să facă: are să ajungă la poarta curții domnești și – dacă l-or întreba – are să spuie că l-a trimis norodul de pe hotarul din jos, să vorbească cu măria sa… Ce are să fie mai pe urmă, degeaba își sparge el capul.

Caii ronțăie undeva aproape și cei doi drumeți adorm sub sumanele lor, cu cușmele pe ochi, cu capetele pe traiste. Deasupra lor, în adâncurile nemăsurate ale cerului, Rarița coboară încet către locurile de care ei se depărtează zi cu zi, iar dinspre Iașii către care merg, urcă – cu tânjala frântă – Carul Mare… În ziuă, când stelele se sting, ei se scoală, își spală fața cu apă luată în pumni din curgerea molcomă a Siretului, își adapă caii și pornesc înainte…

De o parte și de alta a drumului, abia însemnat în iarba ruptă de copitele cailor, se întind păduri care pornesc din malul apei, din luncă și cuprind depărtări cât vezi cu ochiul. Din loc în loc zările se luminează larg și atunci se ivesc nesfârșite întinderi de pământ arate, cu oameni ce se pleacă departe asupra brazdelor, cu sate mici adăpostite în văiugi înverzite și curți albe înălțate pe dealuri. Către acestea moș Mihai își întinde brațul, lămurind pe Mitruț:

— Curțile boierului… cutare…

Dar nu le cunoaște pe toate. El este un om cane a umblat puțin pe drumurile acestea și n-are de unde ști. Cât a auzit și el de la alți drumeți și cât ține minte.

Mitruț privește cu băgare de samă. Sunt așezări largi, împrejmuite cu ziduri de piatră, sau cu parcane groase întocmite din două rânduri de garduri înalte de nuiele, între care s-a bătut pământ, alcătuind astfel o întăritură lată de câte trei, patru arșini. Unele așezări sunt apărate și de câte un șanț adânc de jur-împrejur, ca niște cetăți și nu

au decât o singură intrare, cu poartă înaltă de lemn și cu turn de bârne deasupra porții.

— Pentru strajă, lămurește iar bătrânul.

— Ce strajă aici în mijlocul țării? se nedumirește Mitruț. Doar nu-i hotar!

Moș Mihai ridică din umeri. Mai mult nu știe. Dar știu alți drumeți cu care se întâlnesc în cale, ori poposesc împreună. Nu-i hotar, adevărat, dar din turnurile acele se văd depărtările, până către părțile tătărești și focurile de primejdie care se aprind uneori într-acolo. Și se vede departe către miazănoapte, de unde – știe tot norodul – se abate câte o dată oastea leșească, și încolo în dreapta Siretului, până sub munți, de unde coboară neprieteni călări de prin părțile ungurene… Degeaba nu înalță boierii asemenea turnuri de veghe! Unui om de rând, la o vreme de nevoie, îi vine mai ușor să fugă din calea primejdiei. Cușma și bățul, calul și hățul! Cu boierii însă nu-i așa. Boierul nu poate fugi cu cât îi pe dânsul. Lui îi trebuie vreme să-și strângă avuția și să și-o puie la adăpost. Vra să zică trebuie să știe din timp ce primejdie îl paște… Unii zic că mai înainte vreme, dușmănindu-se boierii între ei, turnul și întăriturile acestea le slujeau de apărare și le scăpau viața! Venea adică boierul dușman cu oamenii lui, înconjura curtea și dădea năvală. Iar dacă străjărul din turn nu dădea de veste la vreme să se închidă porțile și să se scoale slujitorimea întru apărare, intra dușmanul și-i trecea pe toți prin foc și sabie… Alții zic că au fost vremi în care, înlăuntrul acestor întărituri, se apărau boierii de mânia domnului care-și trimitea lefegii să-i zăpsească acasă la dânșii și să-i aducă legați pentru osândă și ispașă… Acu însă boierii îs mai cuminți. Dacă știu că-s urâți de domn, trec hotarul și se mântuie. Nu mai stau să se împotrivească, pentru că le-ar fi tare greu să scape…

Așa vorbesc oamenii care-s mai umblați și știu mai multe. Mitruț ascultă și se minunează și tace. Moș Mihai își dă cușma pe ceafă și privește îndelung către acele curți depărtate.

— Adevărate temnițe! gândește el cu glas tare.

— Nu chiar temnițe! vorbesc iar anume drumeți cu știință și cunoaștere a tuturor înfățișărilor acelor vremi. Nu chiar. Că-s pline de bielșug și de voie bună și de oameni care, având de toate, nu mai doresc decât petreceri și desfătare.

Într-o sară au poposit la focul lor niște oșteni. Veneau de la Iași și treceau în jos, cu treburi ostășești. Erau trudiți. Dar după ce s-au ospătat, tot le-a venit poftă de vorbă și sfătuiră despre felurimi de lucruri și fapte, cum e feleșagul drumețului la popas. Moș Mihai înțelese că oștenii aceia duc niște porunci ale vornicului de Țara de Jos, care e mai marele lor…

— Cum se poate? se minuna moș Mihai, cu glas mare. La noi, în

jos, s-a auzit că l-au tăiat!

— L-au tăiat pe cel dinaintea lui, îl desluşiră oştenii. Pe Ionaşcu Zbierea l-au tăiat. Dar noi vorbim de vornicul cel nou, de domnia sa Dumbravă.

— Dumbravă aţi zis? întrebă repede moş Mihai. Care Dumbravă?

— Cum, care Dumbravă? râseră oştenii. Dumbravă… cine nu-l ştie?

— Nu-i unul cu nişte mustăţi negre, ungureşti, şi cu un semn de tăietură pe umărul obrazului?

— Chiar aşa, se grăbiră să-l încredinţeze oştenii. Îl ştii? Nu-i moldovan… Unii zic că ar fi fugar din Ţara Muntenească, de răul domnului de acolo…

Moş Mihai scăpase în cenuşă turta de grâu râşnit, pe care o ţinea în mână, gata s-o mănânce. Trase cu ochiul spre Mitruţ şi prinse a zâmbi. Pe urmă se trase de o parte, se înveli în suman şi îşi puse traista sub cap. Sus, printre frunzele înguste de salcie, stelele sclipeau în depărtări nemăsurate. O boare abia simţită adia spre apa Siretului. Oştenii vorbeau domol. Se auzea, aproape, cum rup caii iarba grasă din luncă. Un greier porni să ţârâie. Moş Mihai auzi alături răsuflarea regulată a lui Mitruţ şi rămase întins, cu ochiul deschis şi aţintit asupra cailor lor: la drum e bine să fii cu luare-aminte…

Poposiră a doua zi într-un zăvoi plin de iarbă şi de flori, lângă prundurile pe care le udă apa Moldovei, înainte de a se arunca în Siret. La focul acela de popas, Mitruţ află de la moş Mihai o întâmplare cu acel Dumbravă, care era acuma mare vornic al Ţării de Jos, şi pe care el îl cunoscuse nu cu prea multă vreme înainte:

— Trăia taică-tu, povesti bătrânul, şi stăteam într-o dimineaţă la locul nostru de pândă, pe hotar… după o tufă. Şi numai iacă, dincolo de hotar, nişte călăreţi care fugăreau trei oşteni. Unul dintre cei fugăriţi se vedea a fi un fruntaş, ceva ca o căpetenie, ori un om mai însemnat… Veneau ca vântul spre hotar. Au coborât malul şi, cum era apa mică, îndată au fost dincoace, ceva mai la deal de noi. Şi iaca şi cei care îi fugăreau că trec apa, drept în faţa tufelor după care ne ascundeam. Joldea a strigat la dânşii cu glasul lui grozav: „Staţi" şi a ridicat ghioaga. Nu s-au speriat! Dimpotrivă! Au năvălit asupra noastră cu suliţele întinse. A învârtit Joldea măciuca lui lungă, am învârtit şi eu ghioaga, şi călăreţii aceia s-au prăbuşit. La treabă de aiasta, măi băiete, dacă cu dai tu, dă duşmanul şi te culcă. Pe urmă am alergat după cei trei fugari, care ne-o luaseră înainte. I-am ajuns la un cot de luncă şi am strigat din urmă să se oprească. N-au oprit. Am împuns caii şi le-am ieşit înainte. Şi nici aşa n-au vrut să stea. Am pălit caii celor care păreau oşteni de rând şi i-am răsturnat. Acuma însă, a năvălit asupra noastră cel de-al treilea, cel care ziceam că arată a fi mai însemnat… Avea sabie lungă şi era îndrăzneţ… Zic lui Joldea: „Să-l prindem viu şi să-l ducem la Crăciuna". „Bun", făcu bietul

Joldea, că era om de înțeles și cuminte, și învârti ghioaga să dea în cal. Numai că tot atunci și străinul acela a izbit cu sabia… Și sabia lui a întâlnit ghioaga lui Joldea, a sărit înapoi și a lovit pe călăreț drept în obraz. L-a năpădit sângele. L-am dat jos de pe cal, l-am spălat, l-am oblojit cu frunză de patlagină și Joldea umbla în jurul lui ca un urs în jurul unui pui și-l probozea: „Vezi ce pățești dacă umbli cu surcica ceea împotriva unei ghioage de opt palme? Și încă ai avut noroc că ți-ai dat singur în cap. Că dacă îți dădeam eu…” Da’ prinsul de colo – că își venise în fire – începe să ne ocărască: „Sunteți niște proști. Ați sărit ca la o iscoadă. Așa vin iscoadele? Ce fel de străjări sunteți voi, care n-ați băgat de samă de la început că suntem fugari, nu iscoade?” Și unde nu se mânie Joldea. „Și dacă ești fugar, ce? Să sari cu sabia la străjări? Cum vine asta? Vra să zică fugi din țară străină, dumnezeu știe de ce fugi, vii la mine să te adăpostesc și mă iei la bătaie? Eu așa știu, că mă înfățișez cu capul plecat: Iaca, măi om bun, așa și așa, mă fugăresc cei de dincolo, nu-s hoț, nu-s ucigaș, nu nimica, ajută-mă și primește-mă – și atunci om vedea noi ce-om face! Ia uite, mă! Tot el cu gura! Ei, află că acuma te ducem la Crăciuna, să le spui celor de acolo minciunile tale”… Și iar începe acela a ne ocărî: „Dacă vă spun eu că sunteți proști! Voi nu cunoașteți la om? Nu vă mai uitați și la fața lui? Semăn eu a om rău ori a iscoadă? Măi ghiogarilor, aflați că eu sunt boierul Dumbravă din Țara Muntenească și mă duc la scaunul domniei, la Iași, unde am neamuri… Aveți a răspunde că mi-ați stâlcit oamenii și mi-ați ucis caii”… „Avem a răspunde și pentru cei pe care i-am ucis pentru că te urmăreau?”… făcu Joldea, a bătaie de joc. Și aici prinsul a început a râde: „Cum văd eu – zice – nu sunteți chiar atât de proști, cum am crezut eu de la început! Măi, oameni buni, mie îmi plac oamenii care știu să lupte ca voi și sunt cu credință slujbei lor, ca voi. Că m-ați crutat și m-ați oblojit, n-are să vă pară rău. Numai spuneți-mi dacă nu se află pe aici pe aproape vreun boier, care poate că mă cunoaște, ori care poate m-ar lua pe sama lui, și m-ar găzdui, până s-a trece zgaiba asta la obraz.” M-am uitat eu la Joldea și Joldea la mine și ne-am scărpinat în cap. Dacă era așa cum spunea el și dacă se afla vreun boier care să răspundă de dânsul în fața stăpânirii, ce mai puteam zice? Și l-am înfățișat la boierul de la Putnișoara. Mai aproape nu-i nicio curte.

„Nu-l cunosc, ne-a spus nouă boierul Mândru. Dar de boier, se vede că-i boier! Nu se cade să vă purtați cu un obraz ales, așa cum faceți cu toți mișăii. Îl iau pe sama mea și când s-a tămădui, îl duc eu la Crăciuna!” Și l-am lăsat în sama boierului Mândru. Dar de atunci, măi Mitruț, înseamnă că acel prins are a-mi plăti mie o datorie…

Și după această poveste, moș Mihai păru atât de vesel cum nu se mai află. Ba chiar fluieră într-un chip atât de ciudat, încât o mierlă întinse gâtul spre el, de pe o creangă de alun, și îl privi foarte speriată,

cu ochii ei rotunzi și mici ca niște mărgele.

De aici înainte mânară mai repede. Moș Mihai parcă uitase de sfaturile lui de la începutul drumului și nu-i mai era milă de cai. Iar când ajunseră la Iași, sub sară, neștiind unde să-l afle pe vornic, căutară un han la care să se poată hodini și ei și caii.

5

Acasă la domnia sa Dumbravă, în ograda largă și plină de fel de fel de lume, în cea mai mare parte oșteni, Mitruț și moș Mihai așteptară ca și ceilalți, să binevoiască să iasă vornicul și să-i vadă. Iar când ieși și se rânduiră toți, de o parte și de alta, ca să-i facă drum de trecere spre calul care-l aștepta, moș Mihai își deschise loc cu sila prin desimea celorlalți și se arătă în fața vornicului. Acolo își scoase căciula din cap și făcu o plecăciune. Așa cum era, cu ghioaga spânzurată de brâu, cu arcul atârnat de umăr și cu săhăidacul la șold, șchiop și chior, și cu părul sur, moș Mihai nu putea să nu stârnească mirare. Și mirat se arătă și vornicul când se opri în fața lui și îl privi cu băgare de samă. Îl cunoștea de undeva, dar nu știa de unde.

— Îți aduc sănătate din prundurile Milcovului! zâmbi către el moș Mihai.

Și atunci, o lumină parcă se făcu în mintea vornicului care se dădu mai aproape.

— Ia stăi, ia stăi, făcu el mirat. Parcă am mai auzit eu undeva hârâitul ista. Nu cumva… Chiar tu ești, străjărule?

— Chiar eu, se bucură bătrânul, chiar eu, Mihai străjărul.

— Dar parcă te știam cu doi ochi și nici șchiop nu erai așa de tare, spuse vornicul, cu zâmbet mare.

— Ce să fac? se dezvinovăți moș Mihai. Luptele, milostive. Mie mi-au luat un ochi și mi-au zgârcit piciorul. Lui frate-meu, Joldea, cel care era cât pe ce să te ucidă atunci când te-a prins, i-au luat viața.

— A murit uriașul acela? se minună vornicul. Cine a putut să doboare un asemenea om?

— Nimeni n-a putut. Nicio mână omenească n-a putut, milostive, numai o săgeată, de departe, l-a pălit și l-a doborât. Iată aici pe feciorașul lui, făcu el loc și lui Mitruț.

Vornicul privi pe tânăr cu vădită plăcere și îngăduință și fluieră încetișor a mirare.

— Se cunoaște că e feciorul Joldii, zâmbi el bucuros. Spune-mi acuma, ce vânt te aduce pe aici?

— Necazurile, milostive, spuse moș Mihai. Am vrea să vorbim cu măria-sa.

— Cu măria sa? se miră vornicul, privindu-i cu băgare de samă.

— Chiar cu măria sa, întări moș Mihai. Avem a-i spune necazurile noastre și ale altora și vrem să îngenunchiem la mila sa.

— Știi ce? vorbi vornicul. Azi și mâne n-ai să poți face nimica. Măria sa se duce de dimineață la Miroslava, la curțile măriei sale de acolo. Poate să vie tocmai poimâne. Așteaptă-mă aici, până mă întorc. Îmi vei spune pe larg necazul vostru și vă voi ajuta cum voi putea. Să-i hrăniți și să-i lăsați să se odihnească, mai spuse el oamenilor săi și, întorcându-se, încălecă și ieși pe poartă.

Sara când, în sfârșit, vornicul află vreme și pentru dânșii, moș Mihai îi spuse toată tărășenia și îl rugă din nou să-i facă drum până la măria sa, care va înțelege mai bine decât oricare altul ce se cuvine unui străjăr cu credință și copiilor și vădanei lui. Îi spuse apoi pâra pe care oamenii din sate îl rugaseră s-o înfățișeze măriei sale și vornicul se sperie cu adevărat.

— Despre boierul Mândru vorbești? mai întrebă el odată.

— Despre dânsul, milostive, întări moș Mihai, cu dârzenie. El a cunoscut că vădana și copiii sunt ai lui Joldea. După rânduială, avea dreptate să facă ce-a făcut. Dar a știut că de când lumea, străjăr de margine cum a fost Joldea n-a mai fi altul, și că s-ar cuveni ca urmașii unui asemenea viteaz să nu fie luați vecini. Domnia ta ai face o treabă ca asta? El de ce-a făcut-o? Eu socot că fapta asta, alături de celelalte fapte de care se jăluiesc oamenii de pe moșie, trebuie să ajungă numaidecât la urechile măriei sale. Și pe urmă, dacă i-a fi moale boierului nostru, să știi că eu nu mai sunt Mihai străjărul!

Bătrânul se mâniase tare. Părul îi era mai zburlit decât totdeauna și toată înfățișarea lui arăta hotărâre și prevestea primejdie. Vornicul îl privi cu plăcere. El însuși era om vajnic și tare și se ridica tot atât de dârz împotriva celor care ar fi cutezat să-l nedreptățească.

— Ai dreptate, zâmbi el cu prietenie. Boierul Mândru ar fi putut face și altfel! Iar cât despre pâra norodului de acolo, aceea e mai grea și mai cu primejdie decât toate!

Se sculă, întinse un braț spre Mitruț, îl netezi frumos pe cap zâmbind cu bucurie și, măsurându-i statura din ochi, vorbi liniștit:

— Să fiți gata poimâne de dimineață și să mă așteptați în fața curții domnești, lângă poarta cea mare…

Iar în noaptea aceea, moș Mihai stătu îndelung de vorbă cu vornicul, și în zori sculă pe Mitruț și porniră amândoi pe jos și cu armele la dânșii, așa cum se aflau.

CAPITOLUL II

1

Sus, în curțile domnești de la Iași, alături de cancelerii și de cămara de lucru a domnului, era o încăpere largă și scundă, pardosită cu lespezi și sprijinită pe stâlpi groși de piatră. Acolo se strângeau în fiecare zi boierii cu anume dregătorii și curtenii cei mai de samă ai lui Ion Vodă și tot acolo așteptau cei care ceruseră mai dinainte a vorbi cu măria sa și căpătaseră încuviințarea de trebuință.

În cămara aceea, în dimineața limpede de început de vară care își trimitea boarea pe fereastra deschisă, câțiva boieri stăteau în picioare și vorbeau cu glasuri scăzute. Erau de față domnia sa Dumbravă, mare vornic al Țării de Jos, domnia sa marele postelnic Ieremia, cu chipul răvășit ca de boală, cu cercuri vinete sub ochii înfundați, cu mustața castanie și barbă săracă; marele vistiernic Iani, om cărunt tare, cu obrazul ciolănos și barba rară și alți boieri și curteni, cu ranguri mai mici și însemnătate mai puțină.

Din ceata curtenilor care vorbeau mai la o parte, un boier se desprinse și se plecă adânc în fața marelui vistiernic salutându-l după moda turcească.

— Iaca lume nouă! zâmbi domnia sa Iani. Ce vânt te aduce, boier Pătrașcule?

Boierul de țară Pătrașcu se înclină și către ceilalți dregători și zâmbi liniștit.

— Nevoile, pan Iani, și răutatea oamenilor! răspunse el. Aș vrea să mă înfățișez măriei sale.

— Măriei sale? îl privi marele vistiernic cu îndoială. Astăzi nu cred că ai să izbutești. Trebuie să treci întâi pe la cancelerii să te scrie boierul Pamfil pe mâne, poimâne, când a avea măria sa răgaz… Ai necazuri așa de mari? se miră el.

— Cu megieșii, pan Iani. Nu mă lasă să trăiesc liniștit pe bucățica de pământ care mi-a rămas de la bătrân… că domnia ta l-ai știut și ați fost de-o samă… Aș vrea să cer măriei sale să mă întărească din nou în stăpânire, că altfel nu-i chip!

— Feciorul răposatului comis Pătrașcu din Țara de Jos, vorbi marele vistiernic, întorcându-se către Dumbravă și Ieremia, și boierul Pătrașcu se înclină cuviincios către dânșii. Și cu cine zici că ai necazuri? mai întrebă pan Iani pe noul venit.

— Cu boierul de la Putnișoara, răspunse acesta, și marele vornic Dumbravă își înălță îndată capul.

— Cu boierul Mândru? întrebă el repede.

— Cu dânsul, răspunse Pătrașcu. Pentru o moară… Aud că umblă nu știu cu cine pe aici pe la curtea domnească, să mă scoată din stăpânire! De aceea am venit, să mă jălui…

Marele vornic trase pe boier lângă fereastra deschisă și începu să-l întrebe cu de-amănuntul asupra pricinii sale.

— Despre boierul de la Putnișoara am a vorbi și eu cu măria sa, grăi el la urmă. I-oi spune și necazul domniei tale și te pot încredința că ai să afli de-acum înainte pace și liniște…

O ușă mică lângă cămara domnului se deschise și un boier se ivi în prag, privi către cei trei dregători care stăteau de vorbă la fereastră și își duse un deget la buze. Îndată aceștia coborâră glasul.

— S-a supărat, Pamfil? zâmbi Dumbravă.

— Să nu se supere domnul! se îngrijoră Iani aproape șoptind.

Înclinându-se ușor către ei, boierul se trase iar înlăuntru, iar capetele celor trei se apropiară ca să-și urmeze sfatul, în șoaptă.

2

Cel pe care îl numiseră Pamfil intră în cancelaria domnească și stătu o clipă privind la uricarii și pisării care lucrau acolo, sub mâna sa. Ieși apoi într-o tindă îngustă, făcu un semn către un om care aștepta în picioare și, apropiindu-se de altă ușă, ascultă o clipă cu fruntea plecată. În sfârșit își trecu palma peste plete și intră încetișor.

— Ce este, Pamfile? întrebă Ion Vodă peste umăr, întorcând puțin capul de la masa de lucru.

— Măria ta, vorbi boierul plecându-se adânc, a venit răzășul acela de la Bucium, Știrbu…

— L-ați găsit?

— A venit singur.

— Adu-l!

Ion Vodă puse în călimară pana de gâscă cu care scrisese și așteptă.

Așa cum stătea pe scaun, statura sa nu se cunoștea a fi uriașă. Doar umerii largi, grumazul vânjos și ușor înclinat și brațele puternice, așezate greu pe masă, arătau a fi ale unui om neobișnuit de voinic. Fruntea înaltă, cu sprâncenele groase, nasul puțin coroiat și barba plină, îi dădeau o înfățișare pașnică, de om liniștit și sigur de sine și de puterea sa. Numai ochii licăritori, iuți, adânci și neastâmpărați, se arătau cercetători și plini de gânduri și înțelesuri repezi.

Ușa se deschise din nou, și în prag se ivi statura înaltă și dreaptă a unui bătrân cu pletele cărunte, cu sprâncenele streașină deasupra ochilor adânci și cu mustața groasă, sură și scurtă.

— Să trăiești, măria ta! rosti cu glas tare și nestingherit bătrânul plecându-se înaintea măriei sale, cu zâmbet ușor.

— Ce este, sutașule? întrebă domnul, cu bunăvoință. Am auzit că ai umblat să mă vezi, și am pus să te caute.

— Am umblat, măria ta, drept este, dar am tot aflat că ai treabă multă și am mai amânat… Azi am venit iar, să cerc…

— Ai vrut să-mi mulțămești? întrebă domnul și o lumină de zâmbet

se arătă în ochii săi.

Bătrânul își înălță palma largă, își netezi încet pletele și răspunse încurcat:

— Vezi că… tocmai aici îi buba, măria ta. N-am pentru ce mulțămi!…

— Cum? tresări dintr-odată aspru glasul lui Ion Vodă. N-ai fost pus în stăpânire?

— Încă nu, măria ta. Și umblă vorbe… Zic că s-ar fi înțeles stolnicul Sandu cu unii dintre jurători și caută acuma marturi… Un păcătos din jos de Bucium a și fost chemat la curte, la domnia sa stolnicul. Și s-a întors de acolo cu un cojoc nou. Și de atunci se bate cu pumnul în piept și jură, cui vrea să-l asculte, că bătrânii stolnicului au stăpânit de când lumea toată coasta Buciumului, către Schit… Și mai este și altul, tot așa… Mie nu-mi este de gura unor păcătoși, dar iaca, de atunci s-a oprit punerea în stăpânire și aud că au să ne judece din nou…

— Cine a oprit punerea în stăpânire? întrebă domnul și glasul său vui adânc, a primejdie.

— Asta nu pot să știu, măria ta! își desfăcu brațele în lături, bătrânul. Dar s-a oprit!

Domnul bătu din palme și îndată ușa se deschise și în prag stătu boierul Pamfil.

— Ce este cu judecata între sutașul Știrbu și stolnicul Sandu, Pamfile? Doar s-a dat o hotărâre și s-a pus o pecete!

— Îndată, măria ta! se plecă Pamfil dispărând.

— Cred că te-ai luat zădarnic după vorbe, moș Știrbule! grăi iar Ion Vodă cu îngăduință. Dacă jurătorii au făcut o judecată, dacă eu am cercetat-o și am găsit-o bună ș-am dat porunca de cuviință, cine s-o oprească?

Bătrânul se scărpină în cap încurcat și tăcu stingherit.

— Ce-ți fac feciorii? zâmbi iar domnul.

— Cu treburi, măria ta! se bucură bătrânul. Nu te-au văzut de mult… că n-ai mai fost pe la noi… Acuma, sus în prisacă e ca în rai! Altfel decât aici, între zidurile ieste! Bate vânt slobod, bâzâie albinele, adie miroznele… Aici, nu știu cum poți măria ta…

— Treburile, sutașule! Și când pot, mă mai duc pe la Miroslava de unde chiar azi am sosit… Și copila ceea mică?…

— Te așteaptă, măria ta, să te cinstească cu faguri și cu apă rece! Umblă toată ziua prin prisacă și tot se pregătește și tot te așteaptă… Și dacă vede și vede că nu vii, mănâncă singură mierea! Ce să facă alta? zâmbi larg bătrânul, înclinându-și capul pe un umăr.

— Crește? zâmbi și Ion Vodă și o clipă chipul lui se lumină ca de o flacără lăuntrică.

— Ai cunoscut-o cât o gâză, acum e cât un gândac! zâmbi iar bătrânul vorbind ca un adevărat bunic, cu glas moale și plin de

dragoste.

— Gândac cu ochi albaștri! glumi iar domnul, cu mare bunăvoință.

Pamfil intră cu hârtia cerută, în mână.

— Măria ta, spuse el, din porunca logofătului Berheaci, punerea în stăpânire s-a amânat. E vorba de o nouă judecată…

— Cum? răsună glasul domnului.

Umerii boierului Pamfil se ridicară ca spre apărare și bătrânul răzăș Știrbu tresări. Boierul întinse hârtiile și domnul le luă cu o mișcare repede. Le cercetă o vreme și pe urmă porunci scurt și cu glasul tăios:

— Să vie logofătul Toma Berheaci!

Pamfil se făcu nevăzut pe ușa strâmtă și domnul se sculă neliniștit. Acuma, statura lui de uriaș se înălță năprasnică și răzășul Știrbu, pe care Ion Vodă îl mai numea uneori cu vechiul nume al slujbei – sutașul – se dădu înapoi, cu o mișcare de plecăciune, negândită.

Măria sa își mai înclină odată statura asupra hârtiei cu pricina și vorbi iar către răzăș:

— Moș Știrbule, n-a fost decât o rânduială proastă. Poți să te duci liniștit. Are să vie cine trebuie și are să te puie în stăpânirea viei, așa cum se află, întreagă și cu butucii pe rod. Toată, moș Știrbule, precum o are neamul vostru de la Ștefan Vodă. Am să viu și eu să-ți văd feciorii și să mănânc faguri din mâna Ilenuții…

Bătrânul își netezi pletele sure, se plecă adânc și vorbi stingherit:

— Măria ta, mă tem că te-am mâniet! Tăcu o clipă și urmă: Apoi eu mă duc și te așteptăm în răzășia noastră la Bucium, cu feciorii și cu strănepoata mea cea mititică… Să trăiești, măria ta, și să mă ierți!…

Moș Știrbu ieși călcând încet și lăsând pe domnitor încruntat, cu chipul nemișcat și cu ochii țintă într-un punct, în care nu vedea nimic.

Pe fereastra luminată intra înfiorată o adiere ușoară și răcoroasă. În tăcerea netulburată, o gâză bâzâi izbindu-se de pereți și căzu oarbă pe pardoseală. Departe, pe o muche de deal, o vită mugi prelung. Glasul ei străbătu depărtarea și se auzi slab ca o adiere.

Încet, domnul veni la masă, se așeză și se aplecă din nou asupra lucrului său.

Dincolo, în cancelarie, logofătul Toma Berheaci intrase îngrijorat. Chipul lui slab, ciolănos, cu părul aproape alb, stârni mirare între uricarii care trudeau asupra lucrului lor.

— Ce este, Pamfile? întrebă el în șoaptă, întrerupând temeneaua supraveghetorului.

— Te poftește domnul, șopti Pamfil.

— Nu știi pentru ce? mai întrebă logofătul.

Fără să răspundă, Pamfil îi arătă o însemnare punând degetul pe un anume rând și logofătul se făcu alb la chip, iar mâna în care ținea hârtia începu să tremure. Cel'lalt își ridică umerii și deschise palmele în lături, într-un gest de neputință.

— Să-i spun că ai venit?

Toma logofătul își înclină capul și mânile lui căzură în jos, ca de o mare trudă. Cel'lalt se strecură pe ușa care dădea în cămara domnului. Se întoarse repede, făcu semn logofătului și acesta intră trăgând ușa după dânsul.

Rămase acolo în prag, încremenit într-o plecăciune, pe care domnul n-o vedea și n-o întrerupea. Cetea. Așa cum stătea cu capul înclinat, fața lui părea liniștită și înfățișarea sa nu stârnea nicio sfială, nicio teamă. Și totuși logofătul nu îndrăznea să ridice ochii asupra lui.

În sfârșit, Ion Vodă îl văzu și mâna sa ridică de pe masă o hârtie și i-o întinse.

— Spune-mi, vorbi el, din nou, cu glasul potolit, domnia ta ai dat porunca aceasta?

Logofătul Toma se plecă tăcut, în semn de încuviințare. I se așezase un nod în curmezișul gâtului și nu putea vorbi.

— După câte știu, vorbi iar măria sa, a fost judecată între dumnealui stolnicul Sandu, și urmașii vechilor răzăși din Bucium. Zicea stolnicul că bătrânii săi stăpâniseră toate viile de pe coasta Buciumului, iar urmașii răzășilor celor vechi ziceau că viile sunt ale lor, din moși-strămoși, și au adus, drept mărturie, pecețile lui Vodă Ștefan. Au cercetat acele peceți și jurătorii și le-am cercetat și eu… Și le-am găsit adevărate! Și ei și eu!… Așadar, viile erau ale răzășilor. Cum se face că domnia ta ai înfrânt porunca ce-am dat și ai oprit punerea în stăpânire a răzășilor, logofete Toma?

Logofătul Toma Berheaci tuși ca pentru a-și limpezi glasul și răspunse șovăind:

— Măria ta, am fost de față la judecată și am văzut hotărârea și pecetea măriei tale. Cum să cutez eu să mă pun împotriva lor? Numai, iată; îndată după judecată, unii jurători au căpătat anume științe care nu se potrivesc cu cele pe care le-au avut în clipa în care au judecat… Iar alții au și primit anume mărturii cu totul dimpotrivă… Mi s-a spus și mie și am socotit că… puțină întârziere a punerii în stăpânire… n-are ce strica… Și, poate o judecată nouă să fie mai dreaptă și mai puternică… Iar măriei tale să nu-i pară rău…

— Jurători care se ridică împotriva judecății făcută de ei și încuviințată de mine? Și ce științe și mărturii? se miră măria sa încruntându-și sprâncenele. Ce fel de științe și mărturii mai tari decât pecetea lui Ștefan Vodă? Unde le-ați aflat?

— Nu eu le-am aflat, se apără logofătul. Le-a aflat dumnealui stolnicul, și a făcut jalbă împotriva judecății, care, zice, nu a luat în samă împotrivirile sale…

— Și domnia ta, care ai fost la judecată și ai văzut pecețile, l-ai crezut? își înălță capul măria sa, fulgerând pe vinovat cu ochii. Îl privi o clipă și, coborând glasul și vorbind rar și apăsat, întrebă: Și să zicem

că ai crezut și că ai fost drept în cugetul domniei tale. Te întreb, cum de ți-ai îngăduit să schimbi, cu de la domnia ta putere, o hotărâre care a fost încuviințată de mine și care purta pecetea mea? Nu trebuia s-o știu eu mai înainte? Nu trebuia s-o știe și marele logofăt Golăi?

Logofătul Toma se înclină iar, tăcut, și privi în jos, încurcat.

— Sunt vinovat! spuse el într-un târziu, ca să scape parcă de apăsarea acelei priviri sfredelitoare care îl ținte din ochii cu vinișoare roșii, ivite dintr-odată.

— Ești vinovat, în adevăr, grăi domnul, rar. Dar eu nu credeam că ai să cazi în ispită. Când te-am ales și te-am adus la rânduiala dreptății în Moldova, m-am sprijinit pe cinstea domniei tale și pe perii albi ai domniei tale cum m-aș fi sprijinit pe cuvântul și pe cinstea părintelui meu. Am știut că dumnealui stolnicul Sandu îți este cumnat, dar am gândit că dacă te doare inima pentru neamurile domniei tale – după cum este firesc – te doare mai tare sufletul pentru norodul țării, pentru a cărui dreaptă așezare am socotit să punem umărul împreună. Tăcu iar stăpânindu-și mânia, privi trupul slăbănog și capul plecat al boierului și urmă: Pentru bătrânețele domniei tale și pentru cele bune întocmiri pe care le-am făptuit împreună până astăzi, eu socot că această faptă a domniei tale poate să treacă fără rușinare și fără osândă. Dar slujba pe care n-ai știut să ți-o faci cu credință și înțelepciune, ți-o iau… Du-te, boier Toma!… Ia cu domnia ta și pe uricarul care a crezut că porunca domniei tale prețuiește mai mult decât încuviințarea domnului… Du-te!

Fostul logofăt se plecă adânc și se trase spre ușă, cu spatele înainte.

3

Domnul rămase singur o clipă lungă, cu privirile duse, cu brațul sprijinit pe masă, ca după o mare trudă, și cu capul plecat pe umăr, gânditor. Așa îl găsi boierul Pamfil, care intră neauzit și se plecă adânc din prag.

— Izvodul, măria ta! rosti el domol.

— Cetește!

Boierul ridică izvodul și ceti:

— Niște răzăși din ținutul Bârladului. Cer să fie apărați de dăjdii și bir, întrucât au fost băjenari când cu iureșul tătarilor și nu mai au nici de unele…

Domnul încuviință, înclinând capul, tăcut.

— Niște monahi de la Tazlău, trimiși de prea cuviosul egumen Efrem cerând întărirea stăpânirii asupra satului Ostupcanii, dăruit mănăstirii de către Bogdan voievod…

— De către Bogdan! rosti măria sa, gânditor. Tăcu o clipă și vorbi iar părând a se scutura de un gând rău: Și ce mai este?

— Mai sunt câțiva boieri de sfat alături și am văzut și oleacă de

norod sub ziduri…

Pamfil tăcu.

— Pe călugări să-i îndrepți la logofeție, vorbi măria sa înălțându-și capul, să se facă încredințare și dacă au dreptate, să se pregătească întărirea pe care o cer. Iar răzășii să vie!

Boierul se înclină și ieși, iar domnul se sculă și păși încet către fereastră. Privi o clipă cerul albastru și curat și se întoarse când auzi ușa deschizându-se. Patru țărani, cu capetele descoperite, intrară pe rând și căzură greu în genunchi, lângă perete. Pletele sure le cădeau în neorânduială peste obrajii scofâlciți, cu bărbi țepoase și ochi înfundați. De sub ilicele de suman, zdrențuite și descheiate, gâtul și pieptul lor se vedeau goale și scorojite. Țineau în mânile cenușii ca glodul uscat, cușmele mari, strângându-le la piept și stăteau cu trupul înclinat și capul plecat, ca în fața iconostasului la biserică.

Măria sa îi privi tulburat și chipul său se îmblânzi.

— Sculați-vă, oameni buni, vorbi el domol, și spuneți-mi necazul vostru.

Oamenii ascultară porunca, se sculară cu sfiiciune și tușiră.

— Ne închinăm cu sănătate, măria ta!… grăi unul mai bătrân. Noi suntem din ținutul Bârladului și din cel al Tecuciului și am mai vorbit cu măria-ta și acu un an, când ai venit în scaun… Umblai atunci de la Galați cătră Ieși și noi ți-am ieșit înainte… Ne pusesem în cap snopi de paie de secară și le dădusem foc, ca să ne vezi măria ta de departe și să te milostivești să ne asculți ruga…

— Țin minte, vorbi domnul, privindu-i cu mai multă băgare de samă. Am dat porunci atunci să fiți apărați de biruri și dăjdii, până când veți prinde oleacă de stare… să puteți plăti.

— Așa-i, măria ta! Dumnezeu să-ți deie sănătate și să ție mila măriei tale asupra noastră. Porunca ceea am auzit-o cu urechile noastre și ne-am bucurat și noi și toate satele cu pricina… Numai că măria ta te-ai dus și noi am rămas!…

— Cum adică? își ridică domnul sprâncenele, cu mirare.

— Adică porunca a rămas poruncă și dajdia, dajdie! Boierul care strângea birul în ținutul Tecuciului a murit, iar cel care le strânge acu nu știe nimic despre porunca ceea… așa zice el! Iar în ținutul Bârladului, boierul zice așa: „Dacă aici lângă Bugeac, tătarii năvălesc mai în fiecare an, când să mai strângem birurile?” Și atunci le strânge hojma…

— Pamfil! strigă domnul într-o pornire de mânie bătând din palme. Cine strânge birul în ținutul Tecuciului?

— Feciorul răposatului stolnic Voilă, măria ta, se înclină Pamfil. Nu-i de mult…

— Și în cel al Bârladului?

— Ginerele domniei sale Bălăi…

Glasiul domnului se înălță mânios.

— Poruncă grabnică, cu alergători, către unul și către cel'lalt: satele călcate de tătari anțărț rămân apărate de orice dajdie și bir, până la altă rânduială. Dacă de la înscăunarea mea li s-a luat ceva, să li se deie înapoi! Iar boierii nesupuși, să vie și să deie sama! Așa să facă și nu altfel! Iar care va călca această poruncă își primejduiește capul!

Pamfil se înclină adânc. Chipul domnului se întunecase și în ochii săi ca păcura sticli o lumină cruntă. Cei patru răzăși se alăturară umăr la umăr și își plecară capetele înfiorați. Ion Vodă se întoarse către ei.

— De ce n-ați venit mai demult? îi întrebă el, potolindu-se cu greu.

— Măria ta, grăi același țăran, parcă mai îmbărbătat, cine să cuteze? Ne făcusem socoteala: domnul e acolo la scaunul și nevoile lui. Ne-a asculta… nu ne-a asculta… cine știe? Care mai ajunge până la domn? Acu ne-a ajuns cuțitul la os și am venit așa, la noroc… Am zis așa: cât am fost în bejenie, am mâncat grăunțe crude și am băut apă din pumni. Acu, după ce ne-am întors, tot ce-am agonisit ne-au luat pentru bir. Ce mai puteam face? Ori ne ocrotește măria ta – am zis – ori ne dăm cu capul într-o fântână! Și am venit…

— Trebuia să veniți de la început, oameni buni, grăi domnul, cu mare prietenie și bunătate. Duceți-vă cu sănătate și vedeți-vă de nevoile voastre. Iar de supărat, dacă v-a mai supăra careva, știți unde să mă găsiți. Și nu uitați, la mine-i cu dreptate!…

— Dumnezeu să te miluiască și să te păzească, se înclinară oamenii trăgându-se către ușă.

Se mai înclinară odată din prag și ieșiră bucuroși.

4

Ion Vodă se întoarse întrebător spre Pamfil.

— Prea Sfinția sa episcopul Isaia! rosti acesta înclinându-se.

— Să vie! tresări măria sa, îndreptându-și trupul și sculându-se în întimpinarea noului venit.

Episcopul Isaia Rădăuțeanul își plecă făptura slabă în fața sa și făcu asupra capului său semnul binecuvântării. Domnul îi prinse amândouă mânile și îl îmbrățișă cu prietenie.

— Ai venit, Prea Sfințite?

— M-am grăbit, vorbi cu zâmbet episcopul, pe de o parte pentru că isprăvisem de împlinit poruncile măriei tale și pe de alta pentru că mă îngrijorează sănătatea și bătrânețea surorii mele, monahia Aglăida de la Schit, de dincolo de Bucium.

— Și izbânzile Prea Sfinției tale, pe unde ai călătorit, cum s-au împlinit? întrebă domnul, neliniștit.

— Întocmai după poruncă, zâmbi iar episcopul și am adus scrisorile de cuviință. La Cracovia, întâi am dat scrisoarea măriei tale și i-am lăsat s-o cetească și să se sfătuiască între ei. Iar când m-au chemat a

doua oară, m-au primit ca pe un mare sol al unei puternice împărății! M-au poftit a spune și din gură mai cu de-amănuntul cele arătate în scrisoare și le-am vorbit după înțeleapta poruncă a măriei tale. Le-am povestit precum că măria ta ai aflat că din pricina morții craiului Sigismund și a frământărilor în care se află țara, o samă de turci și tătari, ca la o sută de mii de oameni, stăteau gata să năvălească în țara leșească după pradă și dobândă. Aflaseră că într-o asemenea vreme nu vor găsi împotrivire și că vor putea să prade ca în țara nimănui. Le-am spus că măria ta n-ai mai așteptat să le repezi veste, ca să nu se prăpădească vreme în zadar și că de sârg, ai trimis rugăminte către vizirul Mehmet, cu rugăciune să îndepărteze prăpădul ce se pregătea. Să nu se îndure adică să calce o țară care este prietena cea mai bună a Moldovei și de care măria ta și Moldova ar putea avea nevoie oricând. Le-am spus că vizirul a binevoit să se plece la rugăciunea măriei tale, închinată lui cu daruri scumpe și pentru hatârul măriei tale a îndepărtat sabia care stătea gata să cadă asupra capului lor…

— Și au crezut? întrebă Ion Vodă cu un zâmbet care îi lumină o clipă ochii întunecați.

— Au crezut și s-au bucurat cum nu se mai poate, zâmbi și Isaia netezindu-și barba căruntă. M-au înconjurat cu dragoste, m-au așezat între înălțimile lor și m-au poftit să le deslușesc pricina cu vistieria, după cum ai fost scris măria ta. Că, ziceau ei, o facere de bine ca aceasta pe care le-ai dăruit-o măria ta se cere numaidecât răsplătită și asemenea prieteni ca măria ta nu se cuvine să rămână nemulțămiți și păgubași.

— Așa! zâmbi iar Ion Vodă, bucuros. Și ce le-ai spus?

— Le-am spus, măria ta, după poruncă. Le-am spus că iată, acum nouă ani, când Ștefan Vodă Tomșa fugind din fața lui Lăpușneanu a intrat, căutând adăpost, în Polonia, „domniile voastre sau alții ca domniile voastre – așa le-am spus – ca să nu vă stricați cu turcii, ați prins pe Tomșa și i-ați tăiat capul la Lemberg. Și tot atunci ați luat de la dânsul întreaga vistierie a Moldovei, pe care Tomșa o purtase cu dânsul în țara domniilor voastre. Dar vistieria aceea nu era a lui. Era averea Moldovei, și dacă domniile voastre ați avut ceva cu Tomșa, cu Moldova nu ați avut nimic ca s-o prădați de sacii ei de aur, cum s-ar părea… Însă măria sa, Domnul meu, le-am spus eu, socoate că numai o amânare și o uitare a putut să întârzie până acuma înapoierea în Moldova a acelei vistierii, așa cum se cuvine să se facă între țări prietene, precum sunt ale noastre. Și de aceea îndrăznește să vă amintească această datorie a domniilor voastre și totodată vă mulțămește că ați găzduit averea Moldovei până acuma”…

Prea Sfinția sa episcopul Isaia zâmbi subțire, după obiceiul sfinției sale, și Ion Vodă binevoi să zâmbească la fel, cu mare mulțămire.

— Și cum au primit ei această cerere a noastră? întrebă el cu ochii

licăritori.

— Cu mare bunăvoință, răspunse Isaia. Numai, au zis ei, se întâmplă că cererea noastră vine la o vreme nepotrivită. Ei nu au încă crai și numai un crai ar putea să-și ia răspunderea și să poruncească în această pricină grea. Fără de crai nimeni nu se încumetă să-și ia în spate greul unei asemeni dezlegări. De aceea te roagă să binevoiești a-i îngădui până după alegere și ei socot că oricare ar fi craiul care a ieși, n-are să se poată împotrivi și are să mulțămească cu bucurie pe un prieten cum te-ai arătat măria ta în zile de grea cumpănă pentru țara lor… Prea Sfinția sa Isaia rămase o clipă gânditor privind în jos și pe urmă își ridică ochii către domn: – Cu toate acestea, vorbi el ușor, cu glas coborât și cu privirea iute, eu cred, măria ta, că niciunul dintre iei nu s-a gândit să ne împlinească cererea. Mă tem că nu vom vedea de la ei aurul lui Tomșa…

Domnul zâmbi iar și se păru că această încredințare a trimisului său nu-i face nicio supărare.

— Nici nu m-am așteptat la mai mult, zise el. Îmi este de ajuns că mă socot pe mine prieten al lor care i-a ajutat la nevoie și pe ei, datornici ai Moldovei.

— Așa am gândit și eu, clătină episcopul ușor din cap. De aceea n-am mai zăbovit. Am oblicit numai pricinile și amănunțimile frământărilor care zbuciumă țara leșească, aflată în preajma alegerii de crai și am plecat. Măria ta ai să găsești în însemnările ieste toate cele de trebuință.

Așeză pe colțul mesei un sul de hârtii și urmă:

— Până la hotarul de răsărit m-au însoțit oștenii de la curtea Cracoviei, ca semn de mare cinstire pentru măria ta. Iar de la hotar m-au primit și m-au purtat oșteni și slujitori de la curtea măriei sale Ivan țar. Asta e o rânduială cum nu se află mai potrivită, pentru că drumul până la Moscova e nemaipomenit de lung și cu primejdie. Sunt locuri geroase, pe unde se desprimăvărează târziu și umblă dihăniile, încât nu-i chip fără pază.

Domnul se mișcă în scaun, cu anume nerăbdare.

— Măria sa Ivan țar, urmă Prea Sfințitul Isaia, a primit cu bunăvoință darurile ce i-am înfățișat și s-a bucurat din nou de suirea măriei tale în scaunul Moldovei, așa cum ți-a dat de știre la timp. M-a întrebat despre toate ale noastre și despre cum ai gândit măria ta să așezi țara… I-am spus așa: „Slăvitul meu domn Ion Vodă cunoaște luptele pe care măria ta le-ai dat întru rânduirea și așezarea puternicei împărății a Moscului. A luat deci pilde de la măria ta și multe din ele i-au slujit, aflând în Țara Moldovei unele obiceiuri și întocmiri rele potrivite cu cele pe care și măria ta le-ai aflat în Țara Moscului. Și în Țara Moldovei, boierii sunt plini de bogății pe care stau gata să le folosească, numai să răstoarne pe domn și să pună în locul lui pe altul

care să le facă voile și să le îngăduie să prade țara. Au prădat-o și sub alte domnii și au lăsat-o în sapă de lemn. Și ca să n-o scape din mână, vor să domnească ei peste domn”…

— Așa, așa, șopti Ion Vodă mișcându-se neliniștit în scaun. Și pe urmă?

— Și pe urmă, zâmbi Prea Sfinția sa, i-am mai spus așa: Numai că slăvitul meu domn a învățat de la măria ta, că așa nu se poate domni cu adevărat. A învățat de la măria ta că cerbiciile boierești trebuiesc supuse, că jăcmănitul trebuie osândit și că puterea domnului nu stă în brațul celor care uneltesc împotriva lui, cu dușmanii țării. De aceea, slăvitul meu stăpân a socotit – în înțelepciunea sa – să se ridice cu toată urgia împotriva boierilor care nu se supun poruncilor sale și a celor care caută sprijin în afară. Unii boieri, și anume cei care i-au prins frica, stau de o parte și așteaptă. În neputința lor au scos domnului și o poreclă. Îi zic „Ion Vodă cel Cumplit”, după cum măriei tale ți se zice „Ivan cel Groaznic”…

— Ai cutezat? își înălță capul domnul, mulțămit dar și îngrijorat.

Prea Sfinția sa zâmbi subțire și ochii săi licăriră cu veselie.

— Doar nu i-am spus nicio taină, măria ta! Știa! Și a râs și Ivan țar, iaca așa cum râzi măria ta acu, răspunse episcopul privind cu mulțămire la chipul domnului său, luminat de un râs tăcut. A râs și a întrebat: „A ajuns și la Moldova porecla asta pe care mi-au dat-o boierii mei?” „A ajuns, măria ta! am răspuns eu. Când domnul sau împăratul are braț tare, boierii se răzbună uneori și cu porecla!”

— Așa, așa, zâmbi iar Ion Vodă cu îngăduință.

— „Astfel că pilda măriei tale, i-am spus eu, a fost stăpânului meu de folos. Numai că în Moldova, greul stă în stăpânirea turcească de care nu putem scăpa. Norodul nostru, am spus eu lui Ivan țar, are brațe tari, după cum cunoaște și măria ta, precum că s-a mai măsurat cu turcii și i-a biruit și alte dăți. Dar turcii sunt din cale afară de mulți… și au arme… și oaste nenumărată și deprinsă la război… Măria ta – am zis eu – slăvitul meu stăpân te roagă să nu uiți că nădejdea sa se îndreaptă către puterea și bunăvoința brațului măriei tale. Socoate că nici măria ta nu poți îngădui ca o țară creștină, cum e Moldova, să stea sub mâna și sub oropsirea necredincioșilor și bănuie că atunci când se va arăta ceasul, mâna nebiruită a măriei tale are să se înalțe pentru ocrotirea țării noastre și pentru scoaterea ei din ghiarele ismailitenilor…”

Ion Vodă ascultase neclintit această povestire, spusă domol de trimisul său către vestitul împărat al Rusiei. Trupul său plecat înainte și ochii ațintiți în ochii povestitorului arătau toată însemnătatea pe care domnul o dădea celor întâmplate la Mosc, între Ivan țar și acel sol, puțintel la trup și la înfățișare, din Rădăuții Bucovinei.

— Și… cum a primit împăratul rugămintea noastră? întrebă el,

nestăpânit.

— „Cunosc, mi-a zis, necazurile Moldovei și ale celorlalte țări creștine care au căzut sub jugul turcesc. Știu ce vor turcii și până unde vor să se întindă. Chiar și aici, în coasta noastră au pus stăpânire pe Marea Neagră, au întărit cetăți pe țărmurile ei, și cânii lor – tătarii de la Crâm – stau veșnic gata să pătrundă în pământurile vecine, în pradă și ucidere și plean[6]… Acuma, corăbiile genovezilor și venețienilor nu mai pot pătrunde într-acoace… Cunosc și nici eu nu pot răbda pământ creștin sub stăpânirea necredincioșilor. Numai că o împărăție întinsă ca aceasta, are a-și priveghea hotarele de jur-împrejur, nu numai de către turci. Și sunt atât de mari și grele nevoile ce are a dezlega, încât un ajutor grabnic”…

— „Nu grabnic, am cutezat eu atunci. Nu grabnic! Domnul meu nu are de gând a se ridica chiar acum, pentru a scutura ghiarele păgânului de pe umerii țării. S-ar mulțămi să știe că măria ta ai vedea cu ochi buni o asemenea încercare și că dacă atunci, în ceasul acela, ai avea putința să-i întinzi brațul pentru ajutorința de nevoie”… „Asta numaidecât! s-a grăbit Ivan țar să mă încredințeze. Nici țara mea nu poate îngădui să se înăbușe sub apăsarea necredincioșilor asupra hotarelor ei, și sub amenințarea lor veșnică. Va veni vremea să ne ridicăm cu strășnicie împotriva lor și atunci țara ta va putea răsufla ușurată. Așa să spui domnului de la Moldova!”

Ion Vodă se sculase în picioare și pusese mânile pe umerii episcopului Isaia.

— Așa a vorbit țarul? mai întrebă el, cu ochii licăritori și glasul tulburat.

— Așa a vorbit! După aceea a rânduit daruri pentru măria ta și a poruncit hodină și gazdă cuviincioasă pentru mine și însoțire de trebuință până la hotar… Și, iată-mă!

O clipă, domnul porni să se plimbe prin încăpere, cu mânile împreunate la spate, după obișnuința sa. Dar se opri odată, se întoarse către episcop și îi vorbi tulburat și mulțămit:

— Ai umblat în plin, Prea Sfințite. Îți mulțămesc pentru trudă și pentru vorbele ce-mi aduci. Poți acuma să te mai hodinești… Mă tem că în scurtă vreme, iar va trebui să pornești la drum…

Episcopul Isaia se sculă.

— Măria ta, cine se socoate vlăguit în slujba Moldovei, nu are dreptul să se numească moldovan. Poruncește și eu sunt gata…

— Așa te știu! vorbi Ion Vodă luându-l de braț și ducându-l până la ușă.

Acolo Isaia se întoarse și își înălță degetele spre binecuvântare. Domnul se înclină smerit.

Din când în când, marele vornic Dumbravă își întrerupea sfatul cu marele vistiernic Iani și cu marele postelnic Ieremia, se scula în picioare și se uita pe fereastră la moș Mihai și la Mitruț, care, așezați pe o piatră, la umbra zidului ce înconjura curtea domnească, pândeau răbdători să li se facă semn.

Marele vornic aștepta ca boierul Pamfil să se arate și să-i spuie că poate intra la măria sa. Dar când Pamfil deschise ușa și chemă pe Ieremia, Dumbravă nu mai așteptă. Acuma, soarele se ridicase în crucea amiezii și vreme ca moș Mihai și nepotul său să fie înfățișați domnului nu mai era. Ieși deci să-i ia pe cei doi și să se întoarcă cu ei a doua zi.

Ieremia intră în cămara domnului și se plecă adânc.

— Poruncă, măria ta!

— Nicio poruncă, Ieremie! vorbi Ion Vodă cu bunăvoință. Am primit vești bune de peste hotar și sunt mulțămit. Și totodată am aflat că ai venit de la Suceava și am vrut să te văd. Cum ai umblat și cum mai arată vechea cetate de scaun? Și mai întâi, stai jos!

— Am umblat bine, măria ta, zâmbi Ieremia așezându-se. Iar târgul Sucevei arată tăcut și parcă mâhnit.

Domnul râse încetișor.

— Dacă s-ar putea scula din groapă Olbriht craiul, s-ar mira și el că acuma șaptezeci și șase de ani a putut îngădui să moară atâta oștire leșească, pentru o cetățuie ca aceea, în fața căreia s-a făcut de râs!

— Și pentru care era să-și piardă și viața, zâmbi Ieremia.

— Acuma suntem prieteni, Ieremie, făcu domnul cu mulțămire.

— Acuma au și ei altă treabă, măria ta. Își aleg domn nou. N-au grija noastră.

— Trebuie să avem și noi grija alegerii pe care o fac ei, vorbi iar măria sa. Știi ce poftește franțuzul care vrea să le vie crai? Să așeze el pe domnii Moldovei și ai Valahiei, cu mâna lui și după trebuințele sale! Să avem, adică, doi stăpâni, Ieremie! Unul la Cracovia, care să ne îngăduie ori să ne fugărească din scaun, când a pofti, și altul la Țarigrad, care să ne jăcuiască! Poți dormi liniștit într-o asemenea întocmire?

— Cunosc că măria ta nu dormi, răspunse Ieremia, potolit. De aceea mă bucur că științele domniei tale întru firea și apucăturile panilor, îți sunt de folos acuma. Dar altu-i beteșugul pentru care cutez să tulbur pacea măriei tale, cu temerile și grijile mele de prieten vechi și credincios, precum îți sunt.

Domnul îl privi mirat.

— Ce s-a întâmplat, Ieremie, de te văd atât de neliniștit, precum nu-ți este obiceiul?

— Vorbele, măria ta, pe care nu le mai aud cât sunt dus, dar care – de cum mă întorc – îmi strâng inima și îmi alungă somnul.

— Mă bârfesc boierii? zâmbi Ion Vodă și ochii lui ca păcura licăriră.

— Asta n-ar fi nimic, vorbi iar Ieremia. Care domn n-a fost bârfit de boieri? Dar te dușmănesc, măria ta, și asta-i mai rău. Aflu că sunt unii care tac și așteaptă să te găsești într-un ceas rău, la o strâmtoare, ca să-ți arate ce pot. Eu știu și pe unii care îți sunt prieteni și te înconjoară cu dragostea lor. Dar asta nu alungă dușmănia, măria ta. Iar eu am trăit prea mult în țara asta, ca să nu știu cât rău poate face vrăjmășia și viclenia boierilor noștri. Să mă ierți, doamne, dar eu socoteam că cele ce le-ai poruncit pentru osândirea celor răi s-or fi isprăvit și că peste durerile și ura boierilor a pornit a se așeza oleacă de liniște și de împăcare, și mă bucuram în sinea mea pentru binele și fără grija măriei tale... Și iată că adineauri am văzut pe logofătul Berheaci ieșind din cămara domniei tale, alb ca varul și clătinându-se pe picioarele lui bătrâne. Se ducea să-și ascundă rușinea la moșia lui, la Țigănași... Om cu capul alb, care te-a ajutat și a făcut slujbe țării. Vra să zică, alt dușman împotriva măriei tale, el și toți cei pe care i-a ocrotit cât a fost logofăt. Și dacă merge tot așa, eu îți spun, măria ta, cu strângere de inimă îți spun, că ai să ai din ce mai mulți vrăjmași și mă tem pentru măria ta...

Postelnicul Ieremia se opri, pentru că sprâncenele stufoase ale domnului se încruntaseră, fruntea lui se brăzdase în curmeziș de o dungă parcă adânc înfiptă în rădăcina nasului, iar ochii săi mici și negri luceau a primejdie.

— Eu nu mă tem, Ieremie, vorbi el, abia stăpânindu-și mânia care clocotea adânc în glasul său. Pe logofătul Toma l-am scos din slujbă, ca să nu-l osândesc fără milă. M-am gândit la capul lui cel alb și la slujbele pe care le-a făcut țării mai înainte, după cum spui și tu. Dacă nu mă gândeam așa, îl trimiteam sub securea gâdelui! Știi ce a cutezat să facă? se înălță glasul nemaistăpânit al domnului. A trecut peste judecata jurătorilor și peste pecetea mea, ca să-și ocrotească neamurile bogate, în paguba unor sărmani obijduiți și apăsați. Eu, asta n-o pot îngădui, Ieremie, și oricare boier va cuteza să treacă peste mine și peste porunca și rânduielile mele, va cădea! Ion Vodă își întinse brațul de-a curmezișul mesei și mâna lui se închise într-un pumn uriaș. Va cădea zdrobit, Ieremie, hurui glasul său, ca zăvorât în gât și pumnul izbi masa, cu sunet adânc.

Ieremia se mișcă neliniștit în scaun și vorbi iar, mai domol.

— Crede, măria ta, că numai prietenia noastră veche și grija ce-ți port, mă împinge să-ți cercetez căile și judecățile. Cunosc dragostea pe care o arăți țării iștia. Dar, măria ta, țara nu e numai târgoveți și boieri mici și răzăși. Mai sunt și boierii cei mari care nu toți sunt vânzători și nu toți viclenesc... Pe aiștia n-ai de ce să-i osândești și să-i stârpești! Și mai au și sprijin peste hotare, la Stambul! Te pot săpa...

— Mă pot? îi rupse domnul vorba, nerăbdător. Adică tu socoți că acuma nu mă sapă? Tu crezi că eu nu știu pe cine are fiecare la Stambul, cu cât îl plătește și pentru ce? Ascultă Ieremie: boierul Alexa Albu din ținutul Covurluiului a cerut îngăduință să vie să se înfățișeze la mine. Știi de ce vine? Să se jăluie împotriva hoților din stufurile Siretului și Dunării, care – nu demult – i-au prins o tabără de care și i-au prădat-o și i-au ucis slujitorii! Și știi tu, Ieremie, ce se afla în acea tabără de care? Plocoane, Ieremie! Plocoane și peșcheșuri care trebuiau să se încarce la Galați, pentru prietenii de la Stambul ai domniei sale Alexa Albu! Și asta nu-i întâia oară! De ce-și plătește cu bani atât de grei Alexa Albu prietenii de la Stambul, Ieremie? Ca să mă întărească pe mine? Ori să mă sape întărindu-se pe el? Tu cum crezi? Gem răzășii sub apăsare și sărăcie, umblă băjenari sub iureș tătărăsc și se întorc mai săraci decât Iov și mai goi decât viermii pământului, și el nu le iartă datoriile, nu-i păsuiește, și-i stoarce înainte, ca să aibă ce trimite la Stambul!…

— Măria ta, se plecă Ieremia, înfricoșat sub încruntarea domnului, mă tem că greșești în scârba și mânia măriei tale! Boierul, pe pământul lui și cu avuția lui, are dreptul să facă cum i-i voia! Legea pământului nu poate fi răsturnată după voia domnului…

— Are dreptul, Ieremie, să ia ce-i al lui. Dar nu mai mult! Ce s-au făcut atâtea răzășii ale țării iștia, Ieremie? Și cum s-a putut ca atâția boieri să-și întindă moșiile de nu le mai știu capătul? Câți răzăși au mai rămas în Moldova? Boierii cei pe care îi aperi tu așteaptă – cum așteaptă hoții la potică – un an de secetă, un iurăș de tătari, se înfrățesc cu negutătorii turci care pradă, nu cumpără, și răzășul cade la ușa lor istovit, sfârșit, vecin!…

Domnul făcu câțiva pași spre fereastră și se întoarse iar întunecat.

— Și asta nu au dreptul s-o facă, Ieremie. Nici nu au dreptul și nici nu vreau eu! Eu cunosc drepturile boierilor și mă plec lor, pentru că și eu sunt boier, stăpânitor de pământuri și eu îmi trag avuția tot din drepturile ieste și tot din munca țăranului. Nu pot, vra să zică, să mă ridic împotriva datinei și a obiceiurilor care-mi ocrotesc mie strânsura și banul ce mi se cuvine. Dar, domn fiind, eu am trebuință de răzăși stăpâni pe ocinile lor, cât mai mulți și cât mai tari, ca să mă pot sprijini pe ei la o nevoie… nu de Alexa Albu și de Toma Berheaci, și mai sunt și alții care își dau coate cu dușmanul și-s gata să mă vândă și pe mine și țara, pentru un blid de linte… Îi știu pe toți ce prietenii au și cât cheltuiesc cu dânsele. Când e vorba de acele cheltuieli, nu se scumpesc. Dau să astupe toate poftele și pe toți nesătuii! Dar când e vorba de țara lor, de Moldova asta care ne ține pe toți, fură fără rușine și pradă și vistieria cum îi pradă pe răzăși!

Bătu din palme și porunci boierului Pamfil care se arătase în prag:

— Să vie marele vistiernic Iani! Tu, Ieremie, ai să vezi îndată pe

cine aperi!

Marele vistiernic intră înclinându-și făptura slabă, cu capul sur și obrajii scobiți.

— Spune, domnia ta, vel vistiernice Iani, s-a împlinit osânda pe care am rânduit-o pentru vătaful acela al boierului Spânu de la Malul Înalt?

— S-a împlinit, măria ta, după poruncă! se înclină iar vistiernicul.

— Spune, ca să audă și domnia sa marele postelnic, ce vinovăție i s-a aflat?

— Vânduse toată roada din coșerele stăpânului său într-ascuns ca să nu plătească dajdia din câștig cuvenită vistieriei…

— Ai auzit, Ieremie? se întoarse vijelios domnul către marele postelnic. Nu ca să-și fure stăpânul! Ci ca să fure vistieria! Și ai mai prins pe careva, vistiernice Iani?

— Măria ta, azi dimineață, când se crăpa de ziuă, străjile au prins o tabără de care descărcând poloboace la două hanuri de aici din Iași. Și cercetând, au aflat că hangiii cu pricina au cumpărat tot vinul de la Armășeni, de la doi vătăji care i-au pornit noaptea prin întuneric, printre ogoare… Am mai aflat că alți vătăji, de la dumnealui Cârstea Hulubei, au vândut unor neguțători din Hârlău, roada din coșerele de la Deleni, tot așa pe neștiute, iar alt vătaf, de la boierul Sava, a făcut la fel cu grâul de la Repedea. L-a cumpărat neguțătorul Gârbea, care are moară aici la Ciric… iar până acum, niciunul nu s-a înfățișat să plătească dajdia…

Domnul se sculase în picioare și se rezemase de masă. Ținea trupul puțin aplecat înainte și ochii, în care se adunaseră, subțiri, vinișoare roșii, licăreau a primejdie.

— Am înțeles! întrerupse el pe vistiernic și glasul său furtunos răsună în încăperea scundă. La toți acei pe care i-ai prins, Iani, și la toți acei pe care îi vei prinde de-acum înainte, oricine ar fi, înțelegi? câte un belciug în nas, legați, târâți în piețe și la răscruci, și bătuți până își vor da sufletul. Făcu câțiva pași repezi și apăsați în jurul cămării și porunci din mers, cu pumnul ridicat și cu glasul zbuciumat: Nici să nu-i îngroape! Să-i mănânce cânii acolo!

Marele vistiernic își plecase capul, iar postelnicul Ieremia parcă se făcuse mai mic în scaunul său. O clipă, domnul se opri și pumnul său năprasnic păli, vuind, lemnul mesei.

— Vătăjii! Numai vătăjii! Și adevărații vinovați stau pitiți în spatele slugilor ca și cum n-ar ști nimic! clocoti iarăși glasul său, nedomolit. Trimite-le vorbă, Iani, că a doua oară au să fie târâți cu belciugul în nas și uciși în bătăi! Și averile lor au să se facă zapt pentru țară, ca unele ce sunt adunate din tâlhării! Să ia aminte!

— Măria ta, îndrăzni marele vistiernic, așa fac și vătăjii boierilor mari, ai veliților, ai…

— Oricine! izbucni vijelios glasul domnului. Oricine s-a găsi, să fie târât de belciug și ucis în bătăi, dacă fură vistieria! Oricine ar fi! Cu averea noastră facem ce poftim – așa spune Ieremia – dar când e vorba de averea țării, nu putem avea milă de tâlhari. Am poruncit eu! Și cine se împotrivește, piere!

Sub freamătul acestei mânii dezlănțuite năprasnic și sub greutatea acelei hotărâri pe care știa că nu o va putea schimba, marele vistiernic ieși în vârful picioarelor și parcă gheboșat dintr-odată. Galben ca ceara, postelnicul Ieremia se gârbovise în scaunul lui, abia îndrăznind să mai sufle.

Cu pas apăsat, domnul se mai plimbă o vreme prin încăperea scundă. Ținea mânile împreunate la spate, după obicei, și degetele i se frământau neliniștite. Pe urmă se opri în fața marelui postelnic:

— Ai văzut pe cine aperi? îl întrebă el ațintindu-l cu ochii ca păcura.

— Măria ta, se încurcă Ieremia, eu nu vreau decât binele măriei tale…

Tăcură amândoi o bună bucată de vreme, domnul în dreptul ferestrei, cu ochii duși departe către dealurile târgului și Ieremia rămas nemișcat în scaunul său.

— Te-am chemat să-ți spun o vorbă bună, Ieremie, și ai nimerit de-a dreptul în grijile și supărările mele! vorbi măria sa cu glasul schimbat.

Tăcu iar și liniștea coborî grea, abia tulburată de bâzâitul unei albine. Undeva departe, un dogar bătea cercurile unui butoi și vuietul ciocanului ajungea aci slăbit, numai ca o părere.

— Ieremia! chemă dintr-odată domnul, de la fereastră.

Marele postelnic se sculă și se apropie. Măria sa întinse brațul, îi arătă ceva spre asfințit și întrebă tulburat:

— Vezi?

Departe, urcând coasta Miroslavei, pe drumul care duce către Târgul Doamnei din ținutul Cârligăturii, o căruță de negutător, largă, bine acoperită cu covergă rotunjită și trasă de doi cai, urca domol. Lângă ea se legănau în șei înalte doi călători. Caii suri arătau a fi puternici și bine hrăniți. Crupele lor curate luceau în bătaia soarelui.

— Îți aduci aminte? întrebă Ion Vodă cu glas scăzut, aproape șoptit.

Ieremia clătină din cap și vorbi încetișor:

— Drumurile Podoliei și ale Galiției și Cracovia și Vilna și… hanurile străvechi de popas și curțile panilor leși, și truda zilelor călare și gazda marilor boieri, prieteni ai craiului… Parcă a fost un vis măria ta. Un negutător și un pribeag căutând mereu către hotarul Moldovei lor, peste care nu puteau trece, să se întoarcă, să se liniștească… măria ta, pentru că vroiai să te întorci în scaunul care ți se cuvenea și-l apucase altul, eu pentru că eram fugărit de urgia

Lăpușneanului. Noi doi, ca cei doi călăreți de colo, din coasta Miroslavei!... Și lângă noi, căruța de negușător a măriei tale, cu atâtea scumpătăți... Cum să nu-mi aduc aminte? Doar ne-au legat atâția ani de pribegie și atâtea întâmplări...

— Da, Ieremie, grăi domnul domol, punându-și palma pe umărul sfetnicului său. Am trăit împreună ani grei. S-ar cuveni s-o ducem acuma mai ușor și mai fără grijă.

— Nu știu cum gândești, măria ta, vorbi din nou Ieremia, dar pentru mine, parcă grijile de atunci erau mai puține...

— Au să se împuțineze și aici, cu răbdare și înțelepciune. Ai nădejde! Eu știu că tu te frămânți pentru mine și ai grija mea... și îți mulțămesc, Ieremie! Iaca, eu m-am gândit că ți-ar sta mai bine ca portar al Sucevei decât ca mare postelnic. Portar fiind și ducând după tine oastea țării la o vreme de primejdie, ai avea putința să mă aperi și să-ți domolești grijile... Și mai este, portare Ieremie, pământ destul, nedesțelenit, către pustie, pe Răut, cu loc de mori... Să te duci, să-ți alegi și să-mi spui și mie, să te întăresc...

Palma domnului bătu ușor umărul boierului plecat adânc în fața dărniciei și prieteniei măriei sale.

Când noul portar al Sucevei ieși, Ion Vodă deschise ușa către cămările sale. Doi lefegii, așezați de o parte și de alta, lângă ușori, bătură cu halebardele în lespezi și înlemniră. Măria sa trecu repede prin tinda îngustă. De departe, glasul subțire și pătrunzător al pruncului domnesc străbătea prin ușile închise. Și măria sa zâmbi și grăbi pasul.

6

A doua zi, Dumbravă găsi pe măria sa liniștit, cu fruntea luminată și cu vorba domoală.

— Cum merg treburile din Țara de Jos? întrebă domnul zâmbind către acest prieten credincios și cinstit.

— Șchiopătând! zâmbi și marele vornic plecându-se cuviincios. Am vrut să intru ieri la măria ta, dar n-a fost chip. Te-a ținut postelnicul Ieremia și atâția alții...

— Da, zâmbi iar domnul. Ieremia se punea curmeziș pentru Toma Berheaci și se înfricoșa de dușmăniile tuturor celora care țin cu fostul logofăt.

— Cu Toma Berheaci, postelnicul e prieten, măria ta. Nici nu se putea să nu puie o vorbă bună pentru dânsul. Și are dreptate și când vorbește despre cei ce țin cu dânsul. Toma Berheaci are o mulțime de rudenii și prieteni între boierii de țară, mai mari sau mai mici... Asta o știe toată lumea. Nu demult a venit la dânsul, la Țigănași, un vătaf tocmai de pe lângă Milcov... Zicea că l-a trimis stăpânul lui după niște leacuri. Că-i bolnav adică, și logofătul îi cunoaște boala și buruienile

de trebuință... Se poate, dar vezi și măria ta până unde se află împrăștiați oamenii lui!

— Acuma – că nu mai are nicio slujbă – are să poată unelti în liniște, cu toți cei ai săi, zâmbi măria sa, înălțând din umeri.

— Nu trebuie scăpați din ochi, măria ta, se îngrijoră marele vornic. Mai cu samă cei de pe hotare, cum îi cel de la Milcov, cu leacurile, de pildă, trebuie pândiți și ținuți din scurt. Care-i mai rău și mai jăcaș, într-acela să ai mai puțină credință! La mine a venit, măria ta, un străjăr de margine de pe locurile acele. A adus pe un nepot al lui, care a căzut vecin la boierul de țară Mândru, de la Putnișoara și nu mai poate scăpa... Vor să se plece la mila măriei tale. Nepotul cu pricina este și el fecior de străjăr de margine. Taică-su a murit în slujba țării... Ar vrea să fie și el străjăr ca taică-su, nu cioban la boier, fără plată... Și aduc oamenii iștia și o pâră mai grea. Se jăluie către măria ta toți vecinii de pe moșia cu pricina și cer îndurare, că nu mai pot!

Domnul îl privi cercetător și socoti:

— Trebuie să fie tare grea pricina, dacă au ajuns ei până la mine. Spune-o, Dumbravă, cum este?

Și vornicul istorisi povestea lui Joldea, a lui moș Mihai, a lui Mitruț și a vădanei, așa cum o aflase și el de la moș Mihai, în nopțile trecute. Pe urmă înfățișă pâra necăjiților de pe moșia boierului Mândru; cum a fost cu răpirea pământurilor, cu jăcuitul pentru plata birului, pentru cimitir, pentru podeț, pentru baltă, cum s-au sculat oamenii și au pălit în vătăji într-o clipă de deznădejde și cum aceștia i-au zdrobit cu caii, și i-au schilodit, și pe unii i-au ucis, iar pe alții i-au trimis la Crăciuna, unde stau închiși fără cercetare și fără mărturie, numai după pâra boierului... Spuse apoi și plângerea boierului de țară Pătrașcu, căruia același Mândru vrea să-i răsluiască moșioara și să-i ardă ori să-i închidă moara – dreaptă stăpânire tocmai de la Petru Vodă – și înfățișă pe boierul Mândru așa cum era el.

Și în timpul acesta, domnul se plimba, cu pasul rar, cu barba în piept și cu mânile împreunate la spate. Iar când Dumbravă a isprăvit, măria sa a stat o vreme cu ochii în pământ, apoi s-a întors către fereastră și a privit îndelung spre dealul Copoului. Dumbravă stătea nemișcat uitându-se la dânsul. Într-un târziu, măria sa oftă adânc, ca un geamăt și rosti:

— Asta-i povestea multor boieri și a multor țărani din Moldova noastră. Dacă oamenii aceia sunt aici, adu-i să-i văd.

— Sunt chiar aici, măria ta! s-a repezit Dumbravă la ușă.

Iar peste câteva clipe, Ion Vodă privea mirat pe moșneagul acela șchiop și chior, cu părul ca o tufă de cătină răscolită de vânt, cu obrazul netuns de mult, și cu ghioaga aceea grozavă în mână. Și privea și la Mitruț, așa cum era, înalt aproape cât măria sa, tânăr și frumos, cu ochii umezi și cu gura încremenită într-un zâmbet de

neasemuită fericire. Lui Mitruț nu-i venea a crede că se găsește în fața domnului. Iar moș Mihai privea în sus, cu capul dat pe spate, la statura de uriaș a lui Ion Vodă, o asemăna cu statura lui Joldea și în gândul său își făcea o socoteală îmbucurătoare: măria sa răspundea întocmai icoanei pe care și-o făcuse el despre înfățișarea unui domn.

— Să trăiești, măria ta! vorbi el cu mare tulburare, încrețindu-și obrazul într-un zâmbet fericit;.

— Să trăiești și tu, Mihai străjărule, zâmbi domnul cu gura, cu ochii și cu tot chipul luminat. Și ridicându-și privirea către Mitruț, care rămăsese mut, îl întrebă: Și tu… ești Mitruț al Joldii?

— Mitruț al Joldii, măria ta! izbucni Mitruț bucuros și cu inima zvâcnind că se găsește în fața domnului, că l-a cunoscut domnul și că i-a vorbit domnul!

— Iar vornicul spune că Joldea mă întrecea în înălțime, urmă Ion Vodă, cu același glas, parcă pornit pe șagă.

— Nu te întrecea, grăi moș Mihai, dar erați de-o samă. Sameni cu dânsul, măria ta, cum nu se mai află! Să nu fie de-o măsură!

— Numai nu avea bar… se repezi Mitruț, ducându-și mâna la bărbie, dar se opri în mijlocul vorbei și rămase rușinat cu gura deschisă într-un zâmbet larg și cu mâna în aer.

Domnul izbucni în râs și Dumbravă se înecă cu palma la gură. Numai moș Mihai își întoarse capul, nemulțămit și dojenitor, către îndrăznețul și nechibzuitul său nepot.

— Nu avea barbă, Mitruț, vorbi măria sa cu veselie, dar avea virtute și inimă și a luptat de și-a lăsat viața pe hotar. Așa spune marele vornic. Aș vrea să fii și tu ca dânsul și pentru că el semăna cu mine – să semeni și tu cu mine, dacă asta îți face bucurie.

Mitruț se făcuse roșu, tâmplele îi zvâcneau cu putere, iar în ochii lui se citea atâta credință și dăruire și bucurie, încât domnul se înduioșă.

— Aud că vrei să te faci străjăr, vorbi el iar.

— Vreau, măria ta, înghiți Mitruț un nod îndărătnic, care i se pusese în curmeziș.

— Străjăr să fii, Mitruț al Joldii, îngădui domnul, cu glasul potolit, ca un părinte către copilul său. Du-te, Dumbravă, să i se scrie poruncă. Să-l iei, Mihai străjărule, sub învățătură, pentru că după câte aud ai fost și tu una cu Joldea.

— Am fost frați buni, măria ta, vorbi cuviincios bătrânul. Numai că el era întreg și voinic, cum nu se mai află. Pălea odată și dobora trei oameni! Am fost și eu întreg măria ta, dar… moș Mihai făcu un semn de lehamite cu mâna, și domnul își coborî privirea către piciorul cel beteag al bătrânului și către ochiul lui cel scurs. Piciorul mi l-au hăcuit cu coasa într-o harță… mi-au tăiat vinele și de atunci s-a zgârcit… iar ochiul o ceată de ticăloși de tătari, pe margine… Fără

necazuri de-aieste nu se află slujbă la hotar, măria ta, se îndreptăți singur bătrânul, ca spre a-și cere iertare că nu e și el om întreg.

— Și slujești și acum? îl întrebă domnul, mirat.

— Apoi, altfel nu se poate, măria ta! Dacă ne-om oploși pe cuptor pentru fiecare zgârietură, cine să mai stea de pândă pe margine?

Ion Vodă își întoarse fața către lumina ferestrei, rămase îndelung gânditor, și inima lui se umplu de mulțămire și încredere. Cu oameni ca aceștia, care socot că asemenea beteșuguri sunt numai niște zgârieturi, Moldova nu poate pieri! Unde-i Ieremia să-l vadă și să-l audă?

Dumbravă veni cu porunca scrisă, și domnul o citi cu băgare de samă, pe urmă o iscăli cu pana lui de gâscă și însemnă și ziua dedesubt. Porunci să se puie și pecetea de cuviință și o întinse lui Mitruț.

— Iată porunca, Mitruț străjărule, grăi el cu mare îngăduință și bunătate. S-o arăți boierului Mândru, ca să te sloboadă și pe urmă s-o duci mai marelui străjărilor, la Crăciuna, să te scrie.

— Măria ta, încercă să răspundă Mitruț, câte zile oi avea… și se opri, cu chipul roșu și cu vorba înecată.

— Măria ta – își ajută moș Mihai nepotul, după ce-l fulgeră cu ochiul cel sănătos – măria ta, îți suntem mulțămitori ca unui părinte precum ne ești și om face după puterile noastre, să te slujim și să-ți întoarcem bunătatea ce ne arăți. Tuși și cuteză mai departe: Află numai că pe la noi, multă lume este necăjită și sărmană. Le știe toate dumnealui vornicul și ți le-a spune.

— Mi le-a și spus, Mihai străjărule, și le cunosc. Află și tu că necazurile voastre, acolo pe moșia boierului Mândru, au să ajungă la capăt. Iaca, dumnealui marele vornic are să vă spuie ce aveți de făcut și are să vadă ce este și cu judecata celor întemnițați fără vină și cu jăcuirile boierești de care vă jăluiți… Pe urmă are să-mi spuie și mie vinovățiile și răspunderile boierului Mândru…

Scoase un ban din cutia cu gologani și îl întinse lui moș Mihai. Mai scoase unul și îl puse în palma lui Mitruț. Și le vorbi:

— Iată banii cei noi, moldovenești, scoși pentru înlesnirea norodului și stârpirea înșelăciunilor pe care le fac unii slujbași necinstiți. Dumnealui marele vornic are să vă deie deslușirile de trebuință. Umblați sănătoși, străjărilor, și stăruiți cu credință în slujba voastră. Și spuneți oamenilor care v-au trimis, cum are să vă învețe vornicul.

Moș Mihai și Mitruț se plecară adânc și se traseră spre ușă, în vreme ce Dumbravă, bucuros, mulțămea domnului și ieșea repede după dânșii.

CAPITOLUL III

1

La Putnișoara, în ograda boierească, largă – de părea fără sfârșit – Mihai străjărul și Mitruț al Joldii stăteau uitându-se împrejur, de un ceas de vreme. Spuseseră unei slugi că au treabă cu boierul și acum așteptau să fie primiți. Forfota din jurul lor, alergătura oamenilor după treburi, mulțimea vitelor, cailor, păsărilor, și vuietul acelei ogrăzi îmbelșugate îi făcuse să uite că boierul nu se grăbește să-i vadă. Stăteau, așadar, ținându-și caii de căpestre, cu toate armele și cu tot colbul drumului pe dânșii.

— N-are vreme boierul de voi, le aduse sluga răspuns, într-un târziu.

— N-are? întoarse capul moș Mihai, ca trezit din somn. Cum n-are? se mânie el dintr-odată și ochiul îi licări negru, a primejdie. Prinse pe slujbaș de mânecă, îi băgă sub nas ghioaga cea cu colții de fier și se răsti grozav: Du-te și spune-i că-i aduc scrisoare și vești de la domnie. Dacă n-are vreme de ele, mă duc și are să umble el după mine. Auzitu-m-ai? Și moș Mihai se răsti atât de fioros, încât slujbașul, scăpat din mânile lui, se repezi speriat spre casă. Și nu apucă să se liniștească bătrânul, că în cerdacul înalt și larg se ivi însuși boierul Mândru și le făcu semn să se apropie. Se apropiară deci și își scoaseră căciulile.

— Tu ești Mihai străjărul? se bucură boierul, de parcă văzuse pe frate-su.

— Eu, boierule, răspunse moș Mihai, încă mânios. Ne-am mai cunoscut noi și altă dată.

— Vii de la Iași?

— De la Iași.

— De la domnie?

— De la domnie.

Bătrânul se căută în brâu o vreme, scoase la iveală o scrisoare și i-o întinse de jos. Boierul se plecă peste parmaclâc, prinse hârtia între degetele lui ca niște cârnăciori, scurte și groase, rupse pecetea și începu a citi. Moș Mihai rămase cu capul dat pe spate privind în sus la dânsul, cu singurul lui ochi, ca un uliu care își țintește prada.

— Dar de ce nu vii sus? se plecă dintr-odată boierul, din înălțimea cerdacului… Glasul i se făcuse blajin și înduioșat, iar privirea și tot obrazul lui zâmbeau, râdeau și se bucurau, ca de o mare fericire, ca și cum Mihai străjărul îi făcea o deosebită cinste venind să-i vestească știrile cu pricina. Iată, îmi scrie Dumbravă vornicul, că ai a-mi spune lucruri mari și vrednice de luare-aminte, întrucât le-ai auzit chiar din gura domnului…

Și moș Mihai zâmbea. Ochiul lui singuratic se făcuse mic și licărea vesel și poznaș sub sprâncenele stufoase, iar sub mustața zburlită,

buzele i se întindeau într-un râs tăcut. Făcu semn cu cotul, lui Mitruț, clipi din ochi cu înțeles și spre cea mai mare mirare a slujitorilor care stăteau marturi, urcă, șontâcăind, cu Mitruț lângă el, și pătrunse în cerdac.

— Îmi aduci vești bune? se grăbi spre el boierul.

— Bune, boierule, bune de să se bucure toată lumea.

— Iaca-i bun, iaca-i bun! începu boierul să-și frece mânile.

— Mai întâi are a se bucura băietul ista, urmă moș Mihai, că a scăpat de vecinie. L-a făcut domnul străjăr, așa cum a fost și taică-su…

— Cum, domnul? se învineți boierul. Ați fost la domn pentru treaba asta?

— Am fost, boierule, îl privi moș Mihai pe sub sprâncene. De ce să nu ne ducem? Că se duce mult norod la dânsul și află alinare…

— Nu era nevoie, se frământă boierul dintr-odată. Nu era nevoie! Să-mi fi spus mie și-i dădeam drumul, și-l făceam străjăr și gata. De ce să ajungeți până la scaunul domnesc pentru atâta treabă?

— Apoi, tot ne aflam acolo, vorbi moș Mihai. De ce să nu ne ducem? Da' nu-i nicio supărare. Iaca, acuma băietul are pecete de la măria sa și nimeni nu mai poate spune nimic. Moș Mihai căută iar în brâu și scoase porunca domnului. Cu mâna tremurândă, boierul o desfăcu și o ceti.

— Acuma, boierule, vorbi iar moș Mihai, te-am ruga să ne faci o socoteală. Cât ai cheltuit pentru băiet cu birurile, cât ți-a muncit și cât mai are a-ți da, ca să nu-ți datorească nimic…

— Nimic n-are a-mi da! se lepădă boierul făcându-se a zâmbi cu bunăvoință. Chiar dacă a mai rămas ceva datorie, i-o iert. Să-și aducă aminte că așa sunt eu la inimă!…

— Apoi, nu-i vorba numai de el, boierule, se împotrivi moș Mihai. E vorba și de maică-sa și de frate-su…

— De toți, de toți, se grăbi boierul. Sunt slobozi din partea mea, cu pământul lor, cu casa lor, chiar de azi. Să afle vornicul Dumbravă și să afle și domnul cum mă port eu…

— Află! se repezi moș Mihai. Numaidecât află! Că tot trebuie să alerge băietul ista la Iași cu anume răspuns…

— Așa? făcu boierul ochii mari. Atunci poate spune acolo că i-am dat și cal, și șa, și frâu…

— Mulțămește boierului! se răsti moș Mihai către Mitruț. N-auzi că-ți dă și cal? Adică, cum cal? se întoarse el repede către boier. De unde cal?

— Sunt niște prinși pe hotar, lămuri boierul. Aveau cai… Pe ei i-au dus la Crăciuna și caii… au nimerit în lanurile mele…

— A-ha! se dumiri moș Mihai. Cai de pripas! Buni?

— Unguerești! Buni, care nu se mai află!

— A-hai! își licări ochiul, bătrânul. Ungurești. Iaca, eu am rămas

fără cal de la harța ceea de dăunăzi… că mi l-au doborât cu săgeata… Și mă gândeam așa, că dacă mai rămâne vreunul…

— Rămâne, rămâne! se grăbi boierul. Pentru tine, rămâne. Cu șa, cu tot! Să se știe.

— Are să se știe, nu purta grijă, îl îmbărbătă moș Mihai. Auzi, măi Mitruț? Ce stai? Du-te și ia în primire caii… că n-avem vreme de stat. Repede, măi băiete, că iaca boierul dă poruncă…

— Rașpă! strigă boierul Mândru către ogradă.

Și Rașpă, care nu era departe, se ivi și primi porunca… Mitruț coborî scara în fugă.

— Bagă de samă la cai și la șei! strigă moș Mihai de sus. Uită-te bine… alege!… Îți mulțămim cu adâncă plecăciune, se întoarse el către boier. Cu toate că pe domnia ta nu te costă nimic, nici caii, nici șeile.

— Ai stat de vorbă chiar cu măria sa? întrebă boierul.

— Altfel cum? îl ațintí bătrânul, lungindu-se la vorbă. Cum te văd și mă vezi. Ba încă a binevoit a șugui cu băietul care cutezase să-l asemuiască cu Joldea, dacă Joldea ar fi avut barbă! Copil, boierule, de unde să știe el cum se vorbește cu domnul țării? Moș Mihai își scoase pieptul înainte și își drese glasul atâta de cumplit, încât boierul dădu un pas înapoi. Ne-a arătat și banii cei noi, pe care i-a scos, urmă bătrânul, trăgând din brâu o legăturică de cârpă. O deznodă cu grijă și întinse boierului gologanul. Iaca, aista îl am din mâna măriei sale.

Boierul întinse brațul scurt și gros, apucă banul și începu a-l întoarce pe o parte și pe alta, între degetele lui umflate. Stătea cu capul țuguiat și pleșuv aplecat și cu ochii mici ațintiți asupra gologanului.

— D-apoi aista nu face două parale, străjărule! izbucni el dintr-odată și burta lui umflată tresări sub brâul de mătasă roșie. Nu-i de aur!

— Îi de aramă, făcu moș Mihai, de parcă s-ar fi simțit jignit, dar face toate paralele! Iaca, are și chipul domnului și pe urmă îi banul nostru, moldovenesc. Ban de nădejde, spunea marele vornic, nu ca cel turcesc. Și marele vornic știe ce spune!

Boierul Mândru rămase rezemat de stâlpul cerdacului, dus pe gânduri. Nu se îndoia că așa spusese marele vornic, ci se silea să priceapă tâlcul acelor vorbe și să cântărească întrucât i-ar fi lui de folos sau de pagubă, banul acela „de nădejde și nu ca cel turcesc”.

Moș Mihai își băgă legăturica cu gologanul în sân, se plecă în fața boierului și coborî treptele cerdacului.

2

Când ajunseră în valea cu Răchiți, de unde nu se mai vedea curtea boierească, moș Mihai străjărul și Mitruț al Joldii, călări pe caii lor cei

ungurești, așezați bine în șei și ținând de căpestre caii cu care veniseră de la Iași, opriră. Se întoarseră unul către altul, se priviră și dintr-odată se auzi un hârâit, ca de moară, dezlănțuit, săltat, cu scări, cu suișuri, cu coborâșuri, gâlgâit, întrerupt, și din ce în ce mai puternic. Asta însemna că moș Mihai râde! Caii își ciuliră urechile și pielea de pe spinarea lor tremură. Un porumbel sălbatic zbură de pe o creangă bătând grăbit din aripi, iar o vulpe roșie țâșni dintr-un tufiș și se repezi, într-o goană înspăimântată, de-a curmezișul drumului, printre picioarele cailor. Acuma râdea și Mitruț. Glasul lui tineresc și înalt hohotea stârnind ecouri depărtate. Râdea Mitruț și de bucurie și de mutra lui moș Mihai, pe care nu-l văzuse râzând nici nu mai știa de când se uita la dânsul și se veselea numai privindu-l. Părul bătrânului se învălmășea ca umflat de vijelie. Fruntea i se încrețise, smocurile groase ale sprâncenelor i se plecaseră peste găvane, iar din ochiul cel sănătos nu-i mai rămăsese decât un punct cât un vârf de ac. Nasul i se strâmbase într-o parte, se încrețise și amenința să-și ascundă vârful în tufărișul mustăților și în otava obrazului netuns de zece zile. Iar printre mustăți i se vedeau dinții încă sănătoși și puternici. Moș Mihai întinse un braț, bătu pe Mitruț pe umăr și, printre gâlgâiturile hohotului său nesfârșit, rosti abia înțeles:

— Măi străjărule! Măi străjărule, măi!

Mitruț își aduse aminte de noua lui stare, pieptul i se umplu de o bucurie fără seamăn și fruntea i se înălță semeață. Întoarse calul și înfipse șporii; după el porni și moș Mihai gonind pe sub pletele răchiților din lunca Putnei, biciuiți de ramurile prea plecate și înclinându-se ușor în șeile tătărăști, dăruite de boierul Mândru. Trecură ca o vijelie peste prundurile întinse, străbătură un braț mort al râului, cu stropi împrăștiați de sub copitele cailor și înălțați până deasupra capetelor lor. Și nu mult după aceea năvăliră pe toloaca din fața casei bătrânești.

Nică nu se vedea nicăieri. De pe prispă însă, se ridică statura slabă, împuținată și ușor adusă, a mamei. Palma aspră a femeii se ridică la frunte umbrindu-i privirile slăbite și îngrijorate la vederea călăreților, necunoscuți de departe. Dintr-un salt, Mitruț intră în bătătură, sări jos și prinse pe maică-sa de umeri:

— Mamă, strigă el tulburat și vesel, eu Mitruț al Joldii, străjăr de margine în locul tatii, îți aduc slobozenia pe vecii vecilor.

Mama îl privi cu ochii pierduți și începu să tremure. Nu-i venea să creadă și ochii i se împăienjeniră, încât nu mai vedea nimic. De la spatele lui Mitruț, râsul lui moș Mihai se auzi iar, slobozit ca un șuvoi printre mustățile zburlite și mama înțelese numaidecât că este în adevăr pricină de veselie.

— Unde-i Nică? întrebă Mitruț cu glas înalt, glasul lui Joldea din zilele lui de mare pornire.

— La coșere, vorbi mama printre lacrimi. Face de strajă…

Mitruț n-o lăsă să isprăvească. Se aruncă în șa, ieși ca o furtună, străbătu toloaca și se pierdu încolo, spre apa Putnei.

— Unde se duce? se îngrijoră ea, ștergându-și ochii.

— Să aducă pe Nică, răspunse moș Mihai. Ce să caute Nică la coșerele boierului, dacă e slobod ca pasărea, așa cum ești și tu?

Mama își simți picioarele slăbind. Se așeză pe prispă și moș Mihai trebui să-i spuie toată povestea de la început, ca să se bucure și ea.

— Cum să vă duceți voi la domn? se sperie ea, nedumirită. Nu v-a fost frică? N-ați pățit nimic?

— Nu ne-a fost frică și n-am pățit nimic! râse vesel moș Mihai. Nu ți-am spus că la el ne ducem?

— Ba da, dar cine să creadă o poznă ca aiasta? Și l-ați văzut?

— Vezi-l și tu, îi întinse moș Mihai gologanul. Iată, aista-i măria sa, cel care ți-a dat ție slobozenie și pe Mitruț l-a făcut străjăr!

Mama privi chipul domnului îndelung și deodată își făcu cruce și duse gologanul la buze.

— Și boierul ce a zis? întrebă ea, parcă nevenindu-i să creadă în asemenea fericire.

— Ce să zică? zâmbi moș Mihai. Ce se poate zice în fața poruncii domnești? Ion Vodă nu șuguiește cu boierii. Nici nu stă să-i judece mult. Sabia, țeapa, ștreangul ori jăraticul, și gata! După vina și neascultarea fiecăruia. Pe al nostru, dacă l-ar fi simțit așa cum este el, întâi l-ar fi jupuit de piele, pe urmă l-ar fi tologit prin sare, pe urmă l-ar fi tras în țeapă, și pe urmă l-ar fi prăjit pe jăratic și l-ar fi dat la câni, pentru că așa cum este, nici cânii nu l-ar mânca! Și de scăpat tot nu scapă, s-o știi de la mine. El știe ce-l așteaptă, de aceea tremură aici la moșie și de aceea l-a pălit dărnicia și milostenia, când a auzit că venim de la domn!

Tropotul unui galop pe toloacă le rupse sfatul. Călare, la spatele lui Mitruț, Nică chiuia cât îl ținea gura și striga la o scroafă cu purcei, care se grăbea să iasă din calea vijeliei ce se apropia.

— Loc! Loc pentru Mitruț străjărul și frate-său, Nică al Joldii!

Mama se ridicase în picioare și lacrimile îi curgeau tăcute în lungul obrajilor tăbăciți, iar alături, moș Mihai își slobozi iarăși râsul său grozav…

În toată ziua aceea, străjării din Răchiți și nevestele lor se perindară prin bătătura căsuței lui Joldea.

— Adevărat? strigau ei de departe, tulburați și nevenindu-le să creadă.

— Adevărat! răspundea Zoița mulțămită, ștergându-și ochii și împingându-și feciorul în lumină, să-l vadă lumea.

Iar moș Mihai și Mitruț trebuiră să povestească cu de-amănuntul cele întâmplate și cum arată domnul, și cum vorbește, și cum are de

gând să așeze o rânduială în țara asta a Moldovei.

— Vra să zică, de mâne ești învățăcelul nostru, râdeau ei veseli către Mitruț.

— De poimâne, răspundea Mitruț, tulburat. Mâne mă duc la Crăciuna cu porunca măriei sale, să mă scrie…

Veni și Irina lui Ilie Sumănarul și își plânse îndelung jalea și năcazul ei de vădană fără niciun copil care să-i aducă o bucurie la casă. Și veni și Anica lui Dumitrache Carare, umplând bătătura cu glasul său nestăpânit și cu judecățile ei întunecate.

— Păduroaia a știut de vestea asta, Zoițo! De trei zile, cucoșul ei sare pe bordei și cântă câte un ceas de vreme, fără hodină, ceea ce nezmintit înseamnă veste mare… Iar pe Mitruț l-a văzut în ulcică, cum te văd, cu arc și cal și ghioagă… numai n-a știut că-i el! Aș vrea să știu dacă părintele Paramon, la care am fost atunci, știi tu, vede în ceaslovul lui așa ceva?…

3

În sara acelei zile, ciobanii se lăsaseră într-un cot în jurul focului. Liniștea era atât de mare, încât plesniturile subțiri ale scânteilor se auzeau lămurit. Amurgise de mult, iar la asfințit, luceafărul se aprinsese într-un cer înalt și limpede.

Ziua fusese neobișnuit de grea și fiecare era bucuros să-și simtă oasele și mușchii slobozi de încordările muncii. Tăceau, întinși pe iarbă, rezemați în cot, cu capul sprijinit în palmă și cu ochii pierduți în jocul flăcărilor, care se înălțau în văzduhul neclintit.

Deodată, din fundul depărtării, se iscă o părere de vuiet, ca o tremurare de aer. Încet, încet, vuietul crescu și repede se deosebi răpăitul unui galop. De undeva din jur porni un hămăit și îndată toată hărmălaia cânilor se ridică vijelios. Galopul se opri și un glas înalt și cunoscut strigă vesel:

— Hoțu!

Ciobanii săriră în picioare.

— Tu ești? întrebă glasul gros al lui moș baciu.

— Eu, moș baciule! strigă Mitruț și, coborând de pe cal, intră în cercul de lumină, în timp ce Hoțu îi sărea cu labele pe umeri și scheuna bucuros. Încet, că ai să mă pălești cu ragila! îl domoli el luându-l de urechi și așezându-l pe iarbă. Nu mă așteptați?

— Ba ne gândeam să nu te fi oprit măria sa la masă! râse cineva cu mare veselie.

— Nici nu era mult! râse și Mitruț și după dânsul toți cei din jurul focului.

— Ai fost, băiete, și ai izbândit ceva? întrebă moș baciu privindu-l cu dragoste.

— Moș baciule, vorbi Mitruț, cu mare și nouă tulburare, uită-te la

mine. Eu sunt acu străjărul Mitruț al Joldii, slobod din robia boierului, așa cum e slobodă și mama și Nică... Aici, glasul lui Mitruț se împiedică și se frânse.

Anii pe care îi trăise lângă ciobanii de la stâna boierului nu trecuseră peste dânsul fără să lase urme. Pe moș baciu și pe toți ceilalți, între care se petrecuse copilăria lui săracă și amărâtă, îi iubea ca pe niște părinți și ca pe niște frați. Se simțea legat de ei cu toată viața lui de până acuma și cu toate amintirile, și tocmai de aceea nu putu să lase să treacă sara aceea, fără să le facă și lor cunoscută noua lui stare, fără să le spuie ce a izbândit și pentru ei la Iași și fără să-și ia rămas bun de la dânșii. Le mărturisea acum bucuria lui, cu toată tulburarea pe care o simțise în fața mamei, și poate cu mai mult decât atâta, pentru că lângă ciobanii lui nu se simțea stingherit și copil mic, cum se simțea de obicei în fața ei. Trebui să povestească minunata lui călătorie la scaunul domniei, să spuie cine este acel bărbat cumsecade pe care îl chema marele vornic al Țării de Jos, Dumbravă, și să dovedească tuturor ce om fără seamăn este domnul, cum a râs de dânsul, de Mitruț al Joldii, cum i-a vorbit ca un părinte și cum l-a oblăduit cu vorba și cu fapta. Mitruț povestea vorbă cu vorbă cele ce s-au spus acolo în cămara domnului, cele ce le-a înțeles el și băgând mâna în brâu, scoase gologanul și îl întinse celor care îl ascultau cu ochii mari de mirare și închinare, în fața minunilor povestite.

— Aista-i domnul? întrebă moș baciu privind gologanul strălucitor la lumina flăcărilor.

— Aista-i, moș baciule. Dar nu seamănă bine.

— Pare tare liniștit și blând, socoti moș baciu privindu-l mereu.

— Pare, moș baciule. Numai pare. Dar de adevăratelea nici nu poți sta în fața lui când pornește să spuie și să poruncească. Nimeni nu poate sta în fața lui, fără să se plece și să se supuie. E mare cum era tata, dar e mai viu, mai iute, mai blând, mai plin de mângâiere și mai crunt. Poate n-aveți să pricepeți și n-aveți să mă credeți, dar așa e. Nici nu s-a pomenit un om ca dânsul. Și pe urmă, când îl vezi că se uită la tine ca oricare om cumsecade, că se pleacă asupra necazului tău, cum te pleci dumneata, moș baciule, de pildă, asupra noastră, când îl vezi că stă să te înțeleagă și să te ocrotească, îl simți ca pe un tată, care poate să te și miluiască și să te osândească... cu lacrimă... și dreptate...

Mitruț vorbea cu patimă și obrajii lui se înroșiseră.

— Știți ce ne-a spus vornicul că a hotărât măria sa? Ne-a spus așa: de-acuma, care boier a cere de la oameni mai mult decât zilele de muncă hotărâte de datina locului și prin vicleșug le ia pământul – din vechi – să veniți și să mi-l spuneți mie și n-are să vă mai ceară altă dată!

Ceilalți rămaseră încremeniți.

— Cum, măi Mitruț? se nedumiri moș baciu. Că aici la noi fac unii câte trei sferturi de an pentru boier și tot nu ajunge!

— Dumneata trebuie să știi, moș baciule, cât îi datina din bătrâni. Atâtea zile se cuvine să facem boierului, nu mai mult!

— Poate că pe dreptate atâta s-ar cuveni, cum spui tu. Dar mai sunt datorii, de nimeni nu le mai știe sama. Acelea cine le plătește?

— Despre dumneata, moș baciule, și despre toți cei care sunt aici la stână, am întrebat de trei ori pe vornic; „Cum să facă? Cum să zică? Cum are să fie?" Și mi-a spus așa cum v-am vorbit eu acuma. Iar deslușirile cele de trebuință are să vi le deie moș Mihai, care te poftește, moș baciule, pe duminică dimineața la Răchiți… Are să-ți spuie porunca ce s-a dat de către măria sa, să se cerceteze judecățile cele vechi cu care boierul a tâlhărit pământurile răzășilor și toate silniciile ce le-a făcut, fără judecăți, numai cu putere de la dânsul. Că are să fie bucuros boierul să steie de vorbă și să se înțeleagă cu binișorul, cu cei pe care i-a tâlhărit, ca să nu mai ajungă altă plângere până la domn…

Oamenii rămăseseră încremeniți. Se uitau la Mitruț cu ochii mari licărind și nu le venea să creadă. Flăcările luminau chipurile lor pe care se așternuse un zâmbet neclintit.

— Vra să zică are să se cerceteze silniciile? întrebă deodată Toader ciobanul, cu glas răgușit.

— Așa-i porunca măriei sale, răspunse Mitruț hotărât.

— Și dacă umblă boierul să mă robească și să mă schilodească în bătăi, când nu vrau să mă las prădat, pot să mă duc și să-l pârăsc domnului?

— Așa!

Toader se sculă în picioare, își scoase cușma din cap și o trânti de pământ atât de tare, încât pocnetul se auzi până departe.

Ceilalți râseră și se mișcară, bucuroși, să se dezmorțească.

Mitruț se sculă și își scoase căciula. Se plecă cu mare cuviință în fața moșneagului și vorbi tulburat dintr-odată:

— Apoi eu mă duc, moș baciule. De-acuma se cheamă că am altă slujbă. Îți mulțămesc pentru pâne și pentru sare și pentru că mi-ai fost ca un părinte și mi-ai dat învățătură și m-ai sfătuit atâția ani. N-am să te uit câte zile oi avea și am să-ți sar în ajutor, oricând îi avea nevoie de mine… Își frânse trupul plecându-se spre mâna groasă, neagră și vârtoasă ca o cremene, a bătrânului. Iar moș baciu își înclină capul și sărută pletele băiatului, pe care le netezi o clipă, fără să răspundă, pentru că el însuși se simțea din cale afară de tulburat.

Mitruț își luă rămas bun și de la ceilalți, strânse în brațe capul fioros al lui Hoțu și încălecă strigând:

— Duminică dimineața, moș baciule!

Tropotul calului se pierdu în întuneric.

Înfipt în șaua lui înaltă, cu opincile bine așezate în scările de lemn, Mitruț aleargă pe cărarea plină de iarbă dintre sate. Își dăduse căciula pe ceafă și ilicul, bătrânul ilic al lui Joldea, descheiat, flutură în vântul dimineții. Nu are nicio grabă chiar atât de mare, Mitruț. Dar bucuria pe care o simte că o izbândise la Iași, și el și toți cei care așteptau o mântuire de la domn, îi umple pieptul, se cere spusă, strigată, ca s-o audă toată lumea, să se bucure toți odată cu dânsul. Calul cel unguresc, cel dăruit de boierul Mândru, fuge ca vântul, parcă bucuros și el. Pământul reavăn zboară de sub copitele lui, în gheme de țărână și iarbă smulsă, vântul se înfundă în poalele ilicului și răcorește obrajii aprinși ai călărețului. Iată cei doi plopi din marginea satului lui bița Gligore… Iată și covălia din marginea drumului…

— Liță Saveta! strigă Mitruț, de călare.

Covălia rămâne închisă și tăcută. Asta înseamnă că Drăguș e la câmp. Dar din spatele căsuței se ivește încet lița Saveta, cu un topor în mână.

— Tu ești, Mitruț? strigă și femeia lăsând toporul și alergând în drum. Când ai venit? Ce-ai făcut?

— Bine, liță Savetă! râde Mitruț cu toată fața. A dat domnul poruncă să se cerceteze cum e cu judecata ceea. Are să vie bița Gligore acasă, repede, repede.

Liță Saveta își prinde bărbia în pumn și ochii ei se fac mici și încep a lăcrima.

— Ce spui, băiete? îngână ea prinzând între degete cureaua frâului.

— Nu plânge, liță Savetă! strigă Mitruț cu glasul bucuros, nu plânge că necazul pe care îl ai are să se aline. Așa a spus domnul cu gura lui. Te cheamă moș Mihai să vii duminică dimineața la Răchiți, să-ți spuie el ce este de făcut. Să vii numaidecât!

— Vin, Mitruț, vin dragul mamei, cum să nu vin! plânge lița Saveta de-a binelea.

La bița Todirașcu nu se vede nimeni. Mitruț oprește în drum și strigă privind în toate părțile. Nu-i răspunde decât un câne de sub șopron. Pornește mai departe, spre Seaca. În marginea satului, pe mormântul lui moș Câșu, a crescut iarbă. Vișinul de la căpătâi aruncă umbră subțire peste bețele legate în chip de cruce, iar un ied paște liniștit iarba proaspătă. Mitruț își scoate cușma în fața mormântului și trece mai departe. Oprește în fața bordeiului lui bița Niculai Miron și strigă din drum. Chipul bălan, cu ochi albaștri și nas ridicat al lui Ilie se ivește în ușă. O clipă de nedumirire și Ilie aleargă afară cu brațele ridicate.

— Ce-i, Mitruț?

— Sunt străjăr, Ilie! râde Mitruț bucuros. Hai cu mine la Brusturi și-

ți spun pe drum.

În ușă, lița Raveca își face cruce. Mitruț râde către ea și strigă:

— Să vie bița Niculai, duminică, la Răchiți. Îl poftește moș Mihai!

Femeia rămâne în prag cu mâna la gură și cei doi prieteni se duc spre Brusturi vorbind. Mitruț a descălecat și acum țin amândoi calul de dârlogi, unul de o parte, cel'lalt de alta. Mitruț povestește și Ilie se miră și se bucură.

La Brusturi, bița Lupu Condrea îi vede de departe și își pocnește palmele una de alta:

— Veste bună, măi Mitruț? strigă el de departe, în timp ce Ionică iese din casă și aleargă râzând cu tot chipul lui mucalit și cârn și pistruiat.

— Bună care nu se mai află, biță Lupu! răspunde Mitruț strigând și el. Te poftește moș Mihai pe duminică și ți-a spune.

Stau o vreme sub un pom și Mitruț povestește din nou, atâta cât să înțeleagă bița Lupu despre ce este vorba. Ionică nu mai poate de bucurie. Îi vine să joace! Sare pe cal și aleargă la deal și la vale. Se oprește în dreptul celorlalți și descalecă. Bița Lupu rămâne în drum și flăcăii pornesc pe jos spre Putnișoara. Cu calul de dârlogi, Mitruț povestește iar și Ionică se bucură ca pentru un sat întreg. Trec pe drumul pe care nu demult îl fugăreau vătăjii pe bița Gligore, cu mânile legate la spate… Iată unde a pierit Crap, cânele cel roșcat al boierului. Iată coșerele arse până la pământ; au rămas numai niște movile pe care a crescut iarba… Alături a făcut boierul altele. Iată și carpenul din bătătura părinților lui Toma.

Cei trei flăcăi strigă și Toma aleargă speriat.

— De ce umbli călare și pe un asemenea cal? întrebă el nedumirit.

Îl lămuresc toți odată, încât Toma nu mai înțelege nimic.

— Stați, măi! răcnește el zăpăcit și ceilalți se pun pe râs. Ce, șuguiți?

Trebuie să-l lămurească pe rând, cu încetul, și la urmă trebuie să se și jure, pentru că el nu crede așa, cu una cu două. Când înțelege, Toma își arată strungăreață într-un râs tăcut și nesfârșit. Se bucură și el, după feleșagul lui. Pe urmă se învârtește în jurul calului și râde iar, frecându-și nasul lung și bătând crupa calului cu palma.

Se despart. De aici, Mitruț trebuie să pornească spre Răchiți, unde se vor întâlni duminică dimineața cu toții. Mitruț încalecă. Prin dreptul curții merge la pas și privește peste gardul înalt. Cerdacul e pustiu. Boierul trebuie să fie ascuns în umbra cămărilor lui. Își roade unghiile, tremură de frica domnului ori pune la cale alte blăstămății cu care să înșele norodul, care va veni la socoteală! Mitruț își strânge pumnul pe dârlogi și ochii lui se întunecă. Pasc în curte câteva vite cu viței mici și zburdă un mânz. În fund, pe prispa căsuțelor pentru slugi, doi vătăji își înalță capul și îl privesc cu un rânjet tăcut în colțul

gurilor strâmbe de mirare. Vorbesc ceva între ei, cu ochii la călăreț și se mișcă pe prispă, neliniștiți. Mitruț întoarce capul cu scârbă și îndeamnă calul. Din urmă un câne îl hămăie răgușit.

5

Nică a greblat iarba din fața prispei, pe care mama a așternut un lăicer. A stropit cu apă bătătura și a măturat-o cu un măturoi de crenguțe de frasin. Pe urmă a adus apă proaspătă, a așezat cofa pe capătul prispei și a pus alături ulcica de lut, cea cu toartă. Să fie la îndemână pentru orice împrejurare. Alte bunătăți nu s-a învrednicit să aibă pentru oaspeții pe care îi așteaptă.

Întâi vine Saveta lui Gligore din Plopi. Pășește mărunt, cu o nuia de răchită în mână. Peste câteva clipe se ivește pe toloacă moș baciu, înalt, cu tohoarca pe umeri și cu ciomagul lung și lustruit de vechime, în mână. Alături de el, Toader ciobanul pășește îndesat. Bița Lupu Condrea vine cu Ionica și cu alți doi oameni, din satul lor. Vestea sosirii lui Mitruț și a lui moș Mihai de la curtea domnească se răspândise în toate satele și oamenii nu mai aveau răbdare. Tot așa sosește și bița Niculai Miron, cu Ilieș ai său și cu alți trei oameni pășind repede, cu ochii țintă la căsuța lui Joldea și la prispa plină de cei sosiți înaintea lor. Costache al Vădanei din Putnișoara se arată cu Toma și cu două femei. Iar în urma lor vin cei din Răchiți și alții de prin satele din văi.

Acum bătătura e plină. Oamenii s-au așezat, parte pe prispă, lângă moș Mihai, parte în iarbă, în fața prispei. Stau tăcuți, neclintiți și moș Mihai le povestește, cuvânt cu cuvânt, toate cum au fost și cum s-au spus. Banul pe care i l-a dat Ion Vodă trece din mână în mână și oamenii îl întorc între degete și privesc cu ochii mari, plini de mirare și de bucurie, chipul domnului. Și ascultă.

— …Acuma, după socotința mea, urmează moș Mihai, lucrul cel mai de samă este să vă aduceți aminte câte sunt zilele de clacă ce trebuiesc făcute. Nu cum ar vra fiecare, ci așa cum este datina din vechi, înainte de-a o strica boierul Mândru…

— Și taică-su! se aude un glas.

— Și taică-su! repetă moș Mihai. Și pentru treaba asta ar trebui să se înțeleagă toate satele, nu unul să spuie hăisa și altul ceala… Trebuie să știe oamenii mai bătrâni cum era înainte vreme… Și după ce s-a face înțelegerea de trebuință, să vă duceți la curte la socoteală: „Iacă, boierule, atâta-i datina, atât îți facem! Așa-i porunca măriei sale! Da-i vorba că până acum ți-am făcut mai mult. Hai ș-om pune de o parte cât ți-am făcut mai mult decât datina și de altă parte datoriile pe care zici că le mai avem și să ne răfuim! Nici noi să nu rămânem păgubași, nici domnia ta!” Bun cuvânt?

— Bun cum nu se mai află, grăiește moș baciu, tulburat. Numai că

socoteala asta-i potrivită pentru cei care mai au o bucăţică de pământ, ca să se poată hrăni singuri, cum sunt cei mai mulţi de aici. Dar cu noi, aiştia care nu mai avem nicio palmă de loc şi ne ţine boierul, cum are să fie? Spunea Mitruţ că are să se răscolească judecăţile cele vechi şi are să se scoată la iveală silniciile… Cum îi, Mihai?

— Aşa-i, răspunse moş Mihai. Domnul ştie că s-au făcut silnicii şi amăgeli şi unele judecăţi strâmbe. De aceea a poruncit marelui vornic aşa: dacă boierul nu se înţelege cu oamenii să le întoarcă cele furate şi să se împace cu ei, marele vornic să răscolească judecăţile cele strâmbe şi să pornească întrebări şi mărturii până a scoate la lumină toate silniciile şi hoţiile. Şi atunci, boierul încape pe mâna măriei sale! Eu zic aşa; tu, baciule, şi cei ca tine să cădeţi la învoială cu boierul. Deocamdată să vă întoarcă măcar atâta pământ cât îi de trebuinţă ca să vă hrăniţi singuri şi să intraţi în rând cu ceilalţi vecini… adică să-i munciţi numai atâtea zile câte au să muncească şi ceilalţi, după datină. Pe urmă ne-om sfătui şi om vedea ce-a mai fi de făcut. N-a vrea? Porniţi plângere! Iacă, Mitruţ a învăţat acum drumul la Iaşi şi-i gata să se ducă iar! Şi tot aşa sfătuiesc pe toţi cei care se ştiu tâlhăriţi. Care se simte tare pe dreptatea lui, să ceară! Boierul îi înspăimântat, măi oameni buni. Are să deie din colţ în colţ şi n-are să-i vină la socoteală. Dar nici în mâna măriei sale n-are să vrea să-ncapă!

Glasurile celor de faţă se învălmăşiră, nestăpânite.

— Dar cu judecata lui Gligore cum are să fie, moş Mihai? întrebă Saveta.

— Saveto, pregăteşte-i culcuşul! grăi bătrânul. Asta-i cea dintâi judecată dată pe sama vornicului, cu porunca domnului. Iar eu am rugat pe domnia sa vornicul să ne întrebe şi pe noi, dacă a fi de trebuinţă. Eu socot că peste două, trei săptămâni, ai să-l vezi la uşa ta!

Saveta îşi şterse ochii şi îşi strânse copila în braţe.

Moş Mihai povestea acum cum arată Ion Vodă şi curţile domneşti şi cum vorbeşte măria sa şi cum a şuguit cu dânsul şi cu Mitruţ care, nepriceput în ale curţilor şi ale domniilor, se apucase să vorbească cu măria sa, ca la stâna lui moş baciu… Povesti istoria cu barba pe care măria sa o are şi Joldea n-o avea şi oamenii hohotiră cu veselie.

— N-am spus nimica de râs! vorbi şi Mitruţ. Dar mata, moş Mihai, nu i-ai spus că seamănă cu tata?

— La statură, se dezvinovăţi moş Mihai, la statură, nu la barbă!

Se dădură astfel de gol unul pe altul şi îşi amintiră şi cele mai mici mişcări şi vorbe şi înţelesuri. Iar oamenii plecară într-un târziu, să împrăştie în satele lor povestea minunată a lui Mitruţ al Joldii şi a lui Mihai străjărul care s-au dus la scaunul domniei să ceară dreptate pentru toţi.

CAPITOLUL IV

1

Mitruț își începu slujba pe hotar, sub învățătura lui moș Mihai. Văzu drumurile pe care trebuia să le străjuiască, vadurile asupra cărora trebuia să aibă anume supraveghere, precum și potecile și apele care stăteau sub răspunderea lor. Cunoscu locurile de pândă, cărările tăinuite și neștiute de străini, pe care se scurtau drumurile și foloseau străjărilor să iasă înaintea fugarilor, când aceștia goneau pe drumuri bătute. Se întoarse acasă la Răchiți, trudit, dar vesel și mulțămit, și râse din poartă cu același glas cu care cu ani înainte, râdea Joldea străjărul.

În luncile verzi ale Milcovului, Mitruț purta în fiecare zi aceleași straie pe care le purtase la stână: cămașa și ițarii de cânepă, unsuroase și negre de zărul în care le spălase, și ilicul lui taică-su, care, în sfârșit, îi venea bine, dar ajunsese atât de vechi și ponosit și cârpit, încât dacă s-ar fi sculat Joldea, nu l-ar mai fi cunoscut. Pentru că, oricât de străjăr era el, sărăcia în care trăia era aceeași, tot atât de cumplită și de neîndurătoare ca și până acuma. E drept, căpătaseră din nou pământul pe care îl rășluise cu ani în urmă boierul. Dar pământul acela trebuia muncit și abia peste un an dacă se vor putea bucura de roadele lui…

Așa stătea acuma de veghe, alături de moș Mihai, cum stătuse și Joldea, umbla prin aceleași locuri și păzea aceleași trecători. Bucuria uriașă care se grămădise în pieptul său, în cele dintâi zile de libertate, fusese înlocuită, încetul cu încetul, de un simțământ nou. Din mintea lui se ștergea gândul ascultării și supușeniei fără împotrivire la poruncile altora. Nu mai era un om vândut, pentru care gândeau alții și care nu avea altceva de făcut, decât să împlinească poruncile acelora. Acuma trebuia să judece singur, să ia hotărâri singur, cu mintea lui, și să le împlinească tot el, așa cum îl tăia capul. Și asta îl punea, deocamdată, în încurcătură. Trăia o viață nouă, în care alăturarea și ajutorința lui moș Mihai se dovedeau a fi de mare trebuință și folos.

În tăcerea uriașă ce stăpânea lunca Milcovului, în umbra verde în care stătea ascuns, Mitruț frământa în capul său aceste gânduri proaspete, își umfla pieptul și câștiga, încetul cu încetul, o încredere nouă în sine însuși. Privea drept, pășea cu toată talpa, fără teamă că tulbură pe careva, își ținea capul semeț și își spunea părerile cu glas potolit, rar, gândind adânc, cumpătat și hotărât. Când moș Mihai îl vedea așa, ochiul lui cel bun începea să râdă, ca luminat de o mare bucurie, și chipul său, făcut să înspăimânte dușmanii, căpăta o înfățișare nouă, de moșneag hâtru și poznaș, pe care nu i-o cunoștea nimeni.

În ceasurile în care nu era pe hotar, Mitruț se ducea cu mama și cu moș Mihai să muncească în țarină, pe ogoarele lor. Zoița era slabă și moș Mihai trebuia numaidecât ajutat, pentru că oricât era el de pietros și neobosit nu le putea dovedi pe toate. Mitruț muncea cât doi și într-o parte și în alta, la prășit, la plivit, la secerat, la cosit, la legat, la cărat... Și pe toate le izbutea cu avântul și cu puterea lui care nu mai osteneau. Iar mama și moș Mihai se uitau la dânsul, cum se uitau altădată la Joldea.

Dar, prins în noua lui viață și muncă, noul străjăr nu mai avea vreme să-și vadă prietenii de la stână și din satele din vale, despre care nu mai știa nimic. Se gândea adesea la ei și câteodată îi venea să lase totul la pământ și să se ducă să-i vadă. Dar când se uita la mama și la bătrân, nu se mai îndura.

Într-o duminică dimineață, Drăguș și Ionică și Toma și Ilieș intrară în bătătura lui Joldea, la Răchiți. Bucuroasă, mama așternu pe prispă un lăicer, îi pofti să șadă și îi lăsă să vorbească între ei. Era mândră că feciorul ei era căutat și întrebat...

— Măi Mitruț, începu vorba Ilieș, ce fel de om ești tu? Ai venit, ai zvârlit piatra și te-ai dat afund! Tu nu vrei să mai știi de noi deloc?

— Ce piatră? întrebă Mitruț făcându-se roșu ca un vinovat.

— Povestea ceea cu datoriile la boier și cu zilele făcute peste datină...

— Ei? se dezmetici Mitruț.

— Ei, n-a ieșit nimic din ea! Așa cum ne-a lămurit moș Mihai, era bună și limpede cum nu se mai află, dar dacă la curte iese altfel!...

— A fost tata, vorbi Ionică, să-i roage să ne facă o socoteală. Și a ieșit de acolo cu capul cât o dimerlie! Avem de plătit atâta, încât eu cred că nici copiii mei – dacă i-oi avea – n-au să ajungă să scape de datoria asta!

— Și tata tot așa! făcu Toma.

— Parcă bătrânul meu s-a întors altfel? vorbi iar Ilieș.

— Ia stați, îi întrerupse Mitruț. Măria sa a spus că se poate și dacă a spus el așa, înseamnă că se poate. Dar mai întâi, s-a aflat – cum v-a sfătuit moș Mihai – câte zile datorează oamenii, boierului, după datină?

— De unde să se afle? ridică Toma dintr-un umăr. Unii zic așa, alții altfel...

Mitruț îi privi nedumirit.

— Apoi dacă nu știți nici de unde pornește socoteala, cum să nu vă bolmojească cei de la curte? Ați vorbit voi cu cei mai bătrâni? Ați întrebat pe moș Bolocan? Nu l-ați întrebat! Dar de jucat în bătătura lui ați jucat?

Ceilalți ridicară din umeri, stingheriți.

— Moș Bolocan e răzăș, vorbi cu îndoială Ilie. E slobod, nu-i ca noi!

De unde să știe el?

— E bătrân, se încăpățână Mitruț. Și a trăit aici între voi. Trebuie să știe ceva, măcar din auzite. Eu așa zic: să grăiți cu dânsul și căutați și pe moș Batcă… Nu se poate să nu-și aducă aminte! Și dacă aflați, stăruiți pe lângă oameni să meargă la curte, odată toți! Altfel are să vorbească boierul când are să vadă atâta omenire și altfel te bolmojește Rașpă când te vede singur… Și duminică am să vin și eu la joc la moș Bolocan…

Moș Mihai venea șchiopătând pe cărare.

— Dar cu tata, vorbi Drăguș cu glasul scăzut, ca sfiindu-se de bătrân, nu s-a ales nimica până acum. Spuneai și tu și moș Mihai că în două, trei săptămâni are să fie acasă! Și iaca, a trecut atâta vreme…

— M-am gândit și eu la bița Gligore, grăi Mitruț stingherit, și nu mai știu ce să zic! Să mai vorbim cu moș Mihai!

— Despre Gligore? întrebă bătrânul apropiindu-se. Așa-i, măi copii. Întârzie! Dar mă gândesc că de la Iași la Crăciuna îi loc nu șagă. Și ca să răscolească slujbașii stăpânirii cei de azi, ceea ce au făcut slujbașii cei de atunci, de atâția ani în urmă… n-a fi chiar așa de ușor! Pe atunci era alt domn și alți oameni țineau în mână osândele și temnițele. Așa să-i spui Savetei, tu băiete! Să mai aibă oleacă de răbdare. Este o poruncă a lui Ion Vodă și cu poruncile măriei sale, nu se joacă nimeni!

Cuviincioși, flăcăii mulțămiră și se pregătiră de drum.

2

Duminică, buciumul lui moș Bolocan răsună încă de dimineață. Chemarea urca limpede peste dealuri, plutea o vreme înfiorând cuprinsul și se stingea ca o joacă sprintenă. Și îndată începea iar, cu stăruință. În satele din văi, oamenii înălțau capetele și zâmbeau, iar flăcăii buciumau, din toate zările, răspunsul lor bucuros. Când Mitruț, prins de trebuințele slujbei lui, ajunse târziu la Seaca, soarele trecuse de crucea amiezii și jocul era în toi. Moș Bolocan, cu toiagul poleit în mână, pășea ca de obicei în fruntea fetelor, iar bița Lupu Condrea din Brusturi, în fața lui, ducea după el șiragul flăcăilor. Palmașu cânta fără hodină, iar pe prispă, gospodarii cinsteau cumpătați din urcioarele gazdei. Adunarea se dovedea a fi mare și însuflețită.

Dintr-odată, moș Bolocan își duse mâna la frunte privind la soare. Și îndată făcu un semn către bița Lupu și jocul se opri. Gazda se apropie de prispă și grăi cu glas de îndemn:

— Eu zic să mergem, să nu ne apuce noaptea.

Se vede că oamenii aveau o înțelegere de mai înainte, pentru că toți se sculară ca la o poruncă:

— Mergem! și se pregătiră de drum.

— Încotro? săriră fetele, cu părere de rău văzând că și Palmașu s-a

sculat și își potrivește fluierul în brâu.

— Până la curte, răspunseră oamenii. Voi rămâneți aici, dacă vreți, și așteptați…

Dar văzând că și flăcăii se iau după gospodari și că prietenii lui Mitruț ghiontesc și îndeamnă pe cei mai nehotărâți, porniră și fetele după ei. Astfel, în câteva clipe, toată adunarea urca domol dâmbul către Putnișoara, cu toate că erau unii care nu știau încă despre ce este vorba și cercau să se dumirească întrebând pe ceilalți. Se vedea că înțelegerea acelei fapte o ținea moș Bolocan cu gospodarii cei mai vârstnici și numai câțiva din cei mai tineri.

Când grămada aceea de oameni se arătă în vederea curții de la Putnișoara, cei de acolo nu știau ce să creadă. Vedeau bine că nu e vorba de nicio răzmeriță; oamenii arătau pașnici și potoliți. Totuși, boierul Mândru socoti că ar fi mai înțelept să nu se arate și să privească întâmplările pe fereastra cămării sale cea mai din fundul casei.

Rămaseră deci vătăjii singuri, să primească neliniștiți aceea mulțime neașteptată de oaspeți.

— Ce s-a întâmplat, oameni buni, și cu ce vă putem sta într-ajutor? întrebă din cerdacul boieresc Rașpă, mai marele vătăjilor, cu mare dulceață în glas și zâmbind ca de frățească dragoste.

— Noi – ieși înainte bița Lupu – am fi tare mulțămitori boierului, dacă ar porunci să ni se facă socoteala, ca să știm cât și ce îi mai datorăm.

— Apoi, parcă ți-am făcut-o odată, bade Lupule, răspunse vătaful, cu bunăvoie.

— Nu așa, răsună glasul înalt al lui Mitruț. Din gură poți să spui azi una, mâne alta! Mai bine să dai omului însemnare la mână, cât anume fac acele datorii, bani și roadă. Asta-i una. Iar pe de altă parte, câte zile a muncit omul de când e vecin, el, femeia lui și feciorul lui. Asta-i socoteala, nu aceea pe care umbli tu s-o bolmojești!

— Asta-i socoteala! răsunară izbucnind furtunoase glasurile mulțimii! Așa să ne-o faci! Fără bolmojeală! Și văzduhul răsună până departe: Fără bolmojeală!

Slujbașii schimbară fețe, fețe. Înțeleseră că se află înaintea unei puneri la cale întemeiate și căutau să vadă de unde venea lovitura. Cu mânile rezemate pe parmaclâcul cerdacului, Rașpă privi țintă pe Mitruț care stătea înconjurat de prietenii lui, în grămada pestriță a oamenilor.

— D-apoi tu nu mai ai nicio datorie la boier. Ce amestec ai cu iștialalți?

— Niciuna! răspunse Mitruț, scurt. Dar e vorba să mă duc pe la marele vornic și mă tem că are să mă întrebe cum socotește boierul nostru pe țărani! Și cum vrei să răspund dacă n-am să fiu de față la

socoteală?

Acum o mare tulburare se arătă între slujbași, iar unul dintre ei intră în cămara boierului și se întoarse îndată gâfâind anume poruncă de dezlegare. Era și vremea. Oamenii începură să se burzuluiască și câțiva pari, rupți la repezeală din gard, se și iviseră în mânile noduroase ale celor mai dârji. Vătaful ridică mânile să se facă liniște și strigă cu glas mare:

— Bine, oameni buni. Dacă așa vi-i voia, așa să se facă! Vă facem socoteala cum o cereți. Numai să vedem cum… și ce fel…

Prins între mânia mulțimii care nu mai avea răbdare și pedeapsa de la boier, care nezmintit îl va socoti vânzător al socotelilor sale, vătaful nu mai putea alege: primejdia cea mai apropiată era mulțimea și trebui să se supuie ei. Dar aici stătea toată greutatea. Mai marele vătăjilor, asudat, cu mânile moi căzute în lungul trupului și cu vorba bâlbâită și ruptă de frică, se văzu nevoit să mărturisească:

— Oameni buni, cât a plătit boierul pentru voi se găsește însemnat aici… zilele pe care le-ați făcut se pot număra pe răboj… dar ceea ce v-a dat în roadă, ajutorințele adică, nu s-au scris…

O clipă se făcu tăcere. Oamenii aveau nevoie să înțeleagă ce ascunde mărturisirea aceasta. Dacă nu s-a scris, înseamnă că nu se mai știu, și dacă nu se mai știu, cum se face că ei sunt socotiți datori pe viață, mereu, orice ar face și oricât ar plăti? Și dintr-odată, un vârtej de strigăte de mânie se învălui și pari și pumni noduroși se ridicară amenințători. Slujbașii dădură înapoi înspăimântați.

— Tâlharilor! Hoților! se înălțară din toate părțile răcnete zbuciumate. La spânzurătoare cu voi!

— Dacă nu s-a scris, de unde știți că munca noastră n-a ajuns să plătească ajutoarele primite de la boier? izbuti să întrebe întărâtat glasul lui Ionică.

Vătaful înălță umerii și își frânse mânile.

— Așa se știe, pentru toți… izbuti el să bâlbâie. De când e lumea… când a fost altfel?

Atunci, vijelia răcnetelor celor care descopereau în sfârșit cum erau tâlhăriți de atâția ani de zile, se dezlănțui uriașă. Văzduhul tremura ca sub bătaia unui talaz și toată liota slujitorilor nenumărați ai boierului Mândru se făcu nevăzută, lăsând în cerdac, singur, numai pâlcul celor câțiva vătăji rezemați de perete, galbeni și gâfâind de spaimă.

— Stați! strigă dintr-odată, pe deasupra vuietului, bița Lupu. Dacă nu știe el, știu eu cât mi-a dat mie și știți și voi cât v-a dat vouă. Atâta ținere de minte are fiecare. Să se facă însemnarea după știința noastră. Iacă, eu îți spun, an cu an, ce am primit de la curte. Tu, măi Rașpă, însemnează. Dar dacă pe urmă iese altfel, să știi că se face moarte de om. Bine am grăit, oameni buni?

— Bine! strigară glasurile încă mânioase. Dar să ne dea însemnare

la mână; altfel până mâne se răzgândește și iar nu ne mai putem plăti toată viața…

— Așa, așa, răsunară bucuroase strigătele mulțimii și vătăjii răsuflară ușurați. Erau scăpați.

Se grăbiră deci să se aștearnă la lucru, cu mânile încă tremurând de înfricoșare. Iar oamenii se domoliră cu încetul și se așezară care pe unde putea, ca să-și aștepte rândul…

Și dintr-odată, bița Lupu, după ce Mitruț și prietenii acestuia îl trăseseră de mânecă și îi vorbiseră repezit, se întoarse către mulțime și strigă din nou:

— Stați! Stați că socoteala asta are cântec.

Oamenii își întoarseră capetele și vătăjii se ridicară de la masa lor, cu ochii speriați. Se făcuse tăcere.

— Nu s-a hotărât câte zile pe an datorăm boierului, după dreptate, urmă bița Lupu. Ați uitat?

Rașpă își întinse gâtul, mirat:

— Apoi nu se știe de când lumea?

— Nu se știe de când lumea! strigă nestăpânit Ilieș și capul lui zburlit își cutremură pletele lângă Mitruț. Se știe numai cât ne cere boierul, nu cât îi cu dreptul să ne ceară.

Vătăjii se priviră îngrijorați. La asta nu se așteptaseră, nici nu se gândiseră.

— Eu, de când mă știu, tot opt săptămâni s-au făcut, îndrăzni Rașpă.

— D-apoi tu nu ești feciorul lui Nică Herghelegiu? se auzi dintr-odată glasul moale al lui moș Bolocan, care cu căciula înaltă și cu mustața albă, căzută ca un caier peste gură, își făcu loc între Mitruț și prietenii săi. Stătea drept, cu umerii înguști și își îndreptase toiagul alb către Rașpă, ca un deget nemăsurat de lung. Nică Herghelegiul care a pierit dintr-o trântitură de cal, în Cotul Siretului…

— Ba al lui, mărturisi Rașpă, mirat.

— De ce-ți zici tu Rașpă, măi băiete, nu pricep!

— Da' nu-mi zic eu, moșule! răspunse cu ciudă vătaful și o undă de râs fremătă deasupra mulțimii. Îmi zic oamenii care n-au alta ce vorbi!

— A-ba! Poreclă! pricepu bătrânul. Blând și cumsecade om trebuie să fii tu, dacă-ți zic oamenii Rașpă! Apoi, când trăia taică-tu tot opt săptămâni făceau vecinii pentru boier?

Rașpă rămase tăcut și oamenii priveau cu capetele întoarse spre moșneag.

— Spune dumneata, moș Bolocan, că trebuie să-ți aduci aminte, îl îndemnară glasuri răzlețe.

Moș Bolocan își îndreptă iar toiagul către cerdac.

— Pe vremea lui taică-tu, măi băiete, trăia baba cea bătrână, Mândruloaia, bunica boierului istuia… Era o zgripțuroaică cum nu se

mai află… Îi zicea lumea: „Holera!” Iar taică-tu era răzăș, din Cotul Siretului… gospodar la casa lui… nu ajunsese de cabazlâc ca tine în cerdacul boierului… Și a făcut Holera ce-a făcut și i-a furat răzășia. A ajuns omul vecin, herghelegiu la caii boierului, de unde i s-a tras și moartea! Tot Holera a făcut atunci din trei săptămâni, opt! Că trei făceam din vechi. Iacă, dacă Batcă cel bătrân e pe aici, poate să vă spuie…

Oamenii se vânzoliră nerăbdători și câțiva. Scoaseră la iveală pe moș Batcă. Era mai bătrân decât moș Bolocan și se ținea adus de mijloc.

— Câte zile făceau vecinii pentru boier, pe vremea dumitale? îl întrebară unii.

Moșneagul își duse palma la ureche, căuș, și deschise gura. Se vedea de departe că e surd. Un om se apropie de urechea lui și strigă răspicat, repetând întrebarea.

Moșul înțelese. Își înălță capul cu un mărăciniș alb de sprâncene și mustăți și rosti cu glas gros:

— Mama Pădurii a stricat legea veche într-un an de secetă mare… Dar până la ea, trei săptămâni făceau oamenii, de când lumea…

— Așa-i! râse moș Bolocan. Are dreptate surdul! Eu am uitat că-i zicea și Mama Pădurii… Ei, pe urmă, când Holera a pierit, boierul Gavrilă, tatăl aistuia de azi, a încercat să urce zilele la peste opt săptămâni. Dar n-a putut că n-au mai vrut oamenii să iasă la muncă… Iar Țuguiatul, cum îi zice aistuia de azi, a tras atunci cu arcul de colea de pe cerdac și a scos un ochi unui om care se arăta mai dârz… Că era să se facă atunci moarte de om și boierul a trebuit să ascundă pe Țuguiat o vară întreagă, ca să nu-l prindă oamenii…

— Vra să zică, trei săptămâni! strigă bița Lupu, întrerupând pe moșneag. Auzi, măi Rașpă? Porunca măriei sale domnului este să facă fiecare pentru boier numai atâta cât e datina locului, nu cât a binevoi boierul. Trei săptămâni să ne socotești. Altfel, noi nu-ți facem nimic nici ție, nici boierului, dar Mitruț al Joldii, pe care îl vezi de față și care a învățat drumul, are să încalece și are să se ducă la Iași cu pâră la domn! Așa-i porunca… Trei săptămâni. Iar pentru zilele făcute pe deasupra, să ne dai însemnare la mână, ca să ne răfuim cu boierul… Bun cuvânt? se întoarse el către ceilalți.

O vijelie de glasuri îi răspunse și iarăși un slujbaș intră în ascunzișul boierului și se întoarse cu anume porunci.

Socoteala începu.

Și deodată, un călăreț străin intră în goană în curtea boierească și întrebă cu glas mare:

— Boierul Mândru e acasă?

— Nu-i acasă! răspunse Rașpă tresărind.

— A-ha! strigă iar călărețul, zâmbind a batjocură. Rașpă! Ai scăpat

ca prin urechile acului, când ai vrut să dai foc morii de la Vadul Părului. Să spui stăpânului tău să nu te mai trimită nici pe tine, nici pe alții. Stăpânul meu, boierul Pătrașcu, a căpătat întărire nouă de la Ion Vodă și Ion Vodă spânzură pe cei care dau foc și jăcuiesc. Așa să-i spui! S-au mai legănat în ștreang și alți boieri mai mari decât boier Mândru. S-a legăna și el dacă nu se astâmpără! Auzi? Măria sa nu se rușinează de unul ca dânsul!

Călărețul întoarse calul și porni în goană. Iar oamenii, strânși în preajma cerdacului așteptând socoteala, după o clipă de uimire, izbucniră într-o veselie nestăpânită. Până acuma nu cutezaseră nici măcar să-și închipuie că boierului lor i se poate aduce o asemenea înfruntare!

— Și-a găsit lelea bărbatul! strigă șugubăț moș Bolocan și un hohot uriaș clocoti în ograda boierului de la Putnișoara.

În sara zilei aceleia se auziră vorbe vesele până târziu pe cărările care coborau către sate, iar din unele luminișuri răsunară frânturi. De cântece, și chiuituri tinerești se înălțară și se pierdură în lunca Siretului, stingându-se în vuietul apelor.

3

Într-o după-amiază, Nică aflându-se pe cărarea care ducea la Milcov își văzu de departe fratele, călare, oprit lângă vad și stând de vorbă cu cineva. Mitruț își dădea capul pe spate și râdea cu hohote mari, dar calul bătea cu un picior în prund, semn că nu mai avea răbdare și că sfatul acela de la malul apei dura de prea multă vreme. Jos, cu catrința prinsă în brâu, cu un picior desculț și dezvelit până la genunchi în apă și cu celălalt pe prund, cu o bucată de pânză în brațe, stătea o fată. Nică nu o mai văzuse până atunci. Ținea capul înălțat ca să-l vadă pe Mitruț în față, vorbind și râzând și ea, cu glas mare și plin de glume și voie bună. Iar când isprăviră sfatul acela vesel, Mitruț întoarse calul și porni spre casă. Din mers întoarse odată și încă odată capul, spre apă. Dar fata nu-l mai privea. Se plecase asupra undelor și ghilea pânza pe care o lăsase desfășurată, s-o bată apa repede și limpede.

A doua zi, Nică văzu iar fata, în același loc. Era singură. O privi o vreme de după un tufar și pe urmă, pentru că o bucată de pânză gata ghilită și întinsă la uscat se răsucise pe iarbă din pricina vântului, căută două pietre, ieși din ascunzătoare și le așeză pe cele două capete ale pânzei, după ce le întinse frumos pe iarbă. Când se întoarse, fata se uita la dânsul. Ținea alt val de pânză de un capăt, ca să nu i-l ia apa, avea părul împletit în cosițe bălăi, prinse în jurul capului, roată, și ochii ei albaștri, cu sprâncenele ridicate, cătau la Nică, veseli și jucăuși:

— Să trăiești, flăcăule, pentru facerea de bine, strigă ea ca să

acopere murmuratul apei. Al cui ești tu?

— Al Joldii, de colea de peste deal, răspunse Nică roșindu-se.

Fata ridică și mai mult sprâncenele și zâmbetul ei se adânci. Făcu un pas spre mal și îl întrebă iar privindu-l cu băgare de samă:

— Tu știi că semeni cu cineva?

— Cu bădița Mitruț, scăpă Nică vorba fără să vrea.

— Mitruț îl cheamă?

— Mitruț! Nu ți-a spus?

— Nu. Dar iacă, acuma știu, se bucură ea arătându-și dinții mărunți.

— Să nu mă spui! se sperie Nică gândindu-se că Mitruț iar afla poate pricină de supărare.

— Ți-e frică? râse fata iar, cu veselie. E așa de rău?

— Nu e rău, îl apără Nică cu aprindere. Frate ca Mitruț nici nu se mai află. Dar să nu se supere…

— Nu te spun, îl încredință ea prietenește. Dar dacă isprăvesc de ghilit, îmi ajuți să duc vălurile acasă?

— Unde acasă? întrebă Nică.

— Colea pe coastă, lângă pădure.

— Ești fata lui badea Tudose pădurarul?

— A lui.

— Îți ajut, făgădui el, numai să nu vie până atunci bădița.

— Și dacă vine?

— Dacă vine și îmi dă voie… Dar poate ți le duce el.

— Călare, râse iar fata. Cum i-ar sta cu arc, cu ghioagă și cu pânza în brațe, ca femeile?

— Asta, în adevăr, nu se poate! gândi Nică rușinat. Dar nu avu vreme să gândească mai mult, pentru că dintre tufe răsări Mitruț, ca adus de vânt.

— Nică, stăi! strigă el oprind calul lângă apă. Încalecă tu și du calul acasă, că eu mai rămân puțin pe aici. Hai! Sus!

Fericit, Nică se aburcă pe cal, faptă care se arătă mai grea decât s-ar fi părut de la început. Mai întâi, calul era prea înalt și Nică prea scund, și deci nu putea ridica piciorul până la scară. Pe urmă, scările erau prea lungi și picioarele lui prea scurte. Și la necazurile acestea se mai adăugau și arcul și săhăidacul cu săgeți pe care Mitruț i le agățase de umăr, iar un genunchi trebuia să-l ție depărtat, pentru că dădea peste ghioaga atârnată la oblânc și ghioaga era mai grea decât genunchiul lui. Se văzu totuși călare, în chip de străjăr de margine și plecă atât de fericit, încât uită să-și ia ziua bună de la fata lui badea Tudose pădurarul. Izbuti să-și potrivească tălpile goale în curelele scărilor și dădu la spate săhăidacul și arcul, ca să nu-l mai stingherească. Acuma era chiar ca un Alexandru Machedon! Păcat numai că se isprăvise drumul și calul intrase în ogradă.

Dar, de a doua zi, lucrurile se rânduiră altfel. Nică învăță cum să scurteze scările ca să ajungă pe măsura lui, cum să poarte săhăidacul și arcul, ca nici să nu le simtă și cum se poate lega ghioaga, cu o curea mai lungă, ca să nu mai stingherească pe un călăreț atât de mic.

Acuma se ducea în fiecare zi, la vremea știută, să-și primească fratele care se întorcea de pe hotar. Îi lua calul, încăleca voinicește și uneori își îngăduia chiar o goană bună până acasă. Dar până venea Mitruț, Nică stătea de vorbă cu fata. Astfel aflase că o cheamă Domnica și că are numai șaptesprezece ani, ceea ce, pe lângă cei treisprezece trecuți ai lui, nu înfățișau chiar așa de mare lucru. Mai aflase că n-are mamă și că îngrijea singură de badea Tudose și de casă. Badea Tudose știuse pe Joldea și istorisea o mulțime de povești despre dânsul. Și pe mama o cunoștea badea Tudose. Numai fata nu cunoștea pe nimeni dintr-ai lui Joldea și nici ei n-o știuseră până acuma. Lucrul nu era de mirare. De la Răchiți și până la pădurărie era o bună bucată deloc și nimeni din casa Joldii nu avea treabă pe acolo. Tocmai de aceea Nică nu putea pricepe o faptă care trecea de înțelegerea lui. Într-un rând adusese moș Mihai niște faguri. Și mama învelise doi din ei în frunză de lipan și-i pusese în mâna lui Nică:

— Aiștia să-i duci Domnicăi deseară când îi ieși în calea lui frate-tu!

Nică i-a luat cu bucurie și a plecat spre vad, dar în drum s-a oprit lovit de un gând ciudat: de unde o fi știind mama că el se duce să aștepte pe Mitruț la vad, unde vine și Domnica? Deci așteptă pe Mitruț cu grijă mare și îi spuse gândurile și bănuielile lui, în taină, șoptit, și cu glasul împiedicat de mare tulburare. Mitruț însă nu se tulbură. Luă pe Nică de gât, râse hohotind așa cum râdea el când era tare vesel și îi făcu o moară în cap, în glumă.

— De ce te amesteci, măi tâlharule, dacă nu te pricepi? îl întrebase el în joacă și Nică se roși de bucurie că bădița Mitruț glumește cu el și de rușine că, în adevăr, nu pricepuse nimic.

4

La curte, răfuiala cu oamenii se isprăvise. Acu știa fiecare că nu mai are nicio datorie pe anii trecuți și zilele de muncă ce aveau a împlini vecinii pentru boier fuseseră hotărâte de isnoavă, la trei săptămâni. În privința aceasta, boierul se arătase cum nu se află mai împăciuitor și mai înțelegător. „Parcă nu-i a bună, ziceau unii oameni, mirându-se foarte. Ori i-i frică de altă pâră către domn, ori clocește el ceva!”

Mai greu mergea cu cei care rămăseseră fără nicio palmă de loc. Pentru că erau unii cărora boierul nu le dăduse pământ de hrană, așa cum era legea vecinului, ci îi pusese la stână, la vite, la cai, la treburi unde munceau tot anul pentru stăpân, și unde-i hrănea el, cu te miri ce. Pe aceștia boierul îi tot amâna de azi pe mâne și-i tot purta cu

vorba. Dar încet, încet, cei mai îndărătnici și mai stăruitori, tot zmulgeau din mâna lui câte ceva. Moș baciu, de pildă, izbutise să capete o bucățică de pământ pe care să se hrănească muncind-o. Dar căzuse la înțelegere cu boierul să mai stea la stână până când își va agonisi cele de trebuință la o gospodărioară săracă…

În anul acela, toamna venise devreme. Vânturi fierbinți suflaseră toată vara dinspre miazăzi, meiul rămăsese chircit, iar frunzele lui îngălbeniseră și se făcuseră șfarog. Lujerii de mazăre care se urcau de obicei pe tulpinele de mei se uscaseră, iar păstăile rămăseseră goale.

Noroc avusese numai boierul. Grâiele sale, secerate la începutul lunii lui Cuptor, avuseseră vreme bună. Dar de atunci, nicio picătură de ploaie nu mai căzuse pe pământul uscat și peste holdele arse. Frunzele începuseră a rugini de la începutul lui august și pe urmă căzură și se sfărâmară. Iar din cele dintâi zile ale lui octombrie, cerul porni a se întuneca și într-o dimineață începu să fulguiască. Pe urmă, vânturile suflară hăulind peste întinderi și pământul îngheță.

Pe o vreme ca aceasta, Mitruț întâlni pe Toma mai amărât decât oricând. Împingea la o cărucioară goală, făcută dintr-un coș de leasă pus pe două roate, cu care cobora de la curte. Opri în dreptul lui Mitruț și clătină din cap a mustrare:

— Ai văzut cum a ieșit?

— Ce să iasă? întrebă Mitruț, nedumirit.

— Cu boierul! Ce folos că am rămas fără datorii, dacă el nu mai vrea să ne dea nimic la o vreme de nevoie și de foamete ca aiasta? Zice că a pățit-o odată cu oamenii, nu mai vrea s-o pățească și a doua oară. Dacă vrem mălai, să se ducă tătuța la curte să se învoiască cât să-i muncească la vara viitoare. Altfel nu ne împrumută!

— Cu cât să se învoiască? întrebă Mitruț făcând ochii mari.

— Câte un mertic de grăunțe pentru fiecare trei zile de lucru… El zice așa: „Nu vă silesc, zice. Care vrea, bine. Care nu, să nu vie la mine după împrumut!” Și dacă nu ne ducem, ce să mâncăm?

— Bine, măi Toma, se mânie Mitruț. Tu nu vezi că vă tâlhărește? Tu nu vezi că dacă are să-ți împrumute treizeci de mertice, are să trebuiască să-i muncești peste trei luni de zile? Cum are să facă taică-tu o învoială ca asta?

— Dacă n-o face tata, o face mama, vorbi Toma. Ea are de hrănit, pe lângă noi, trei copile mai mici și un băiat de-o șchioapă. Și toți mănâncă!

— Vra să zică pe de o parte vă stinge datoriile cele vechi și pe de alta vă împinge să faceți altele noi și starea voastră să ajungă iar cum a fost! se mânie Mitruț strigând în vijelia vântului care mătura câmpia.

Dar Toma nu-l mai auzea. Se ducea împingând la cărucioara lui, învăluit în palele de viscol, care se învârtejeau pe drum.

În iarna aceea, Mitruț întâlni multe cărucioare de acestea, la care împingeau mai ales femei, coborând dealul curții, cu chipurile întunecate și cu broboada ridicată până peste gură.

Și se duceau și ele la vale, așa cum se dusese și Toma, fără să întoarcă ochii, închise în necazul și obida lor fără de leac.

— Boierul Mândru își scoate paguba! gândea Mitruț privindu-le și clătinând din cap. Adică socoate el că toate astea n-au să ajungă la urechea marelui vornic, și de la dânsul la domn? Doar să mor eu, înainte de a vedea pe vreunul din ei…

Și-ar mai fi făcut el și alte gânduri, ca omul singur la drum, dacă nu i s-ar fi speriat calul și n-ar fi sărit în lături, gata să-l trântească. Răsărise la o cotitură un om necunoscut. Nalt, slab, corogit, se sprijinea într-un ciomag și șchiopăta tare. Vântul îi flutura flendurile unui ilic rupt și omul cu ițarii destrămați, cu căciula spartă și cu opincile sparte târându-și obielele pe omăt, dârdâia de frig. Chipul îi era vânăt și mustățile lui cânepii, lăsate peste gură, păreau o tufă mică, plină de chiciură.

Mitruț își domoli calul și privi la străin.

— Încotro? strigă el tare, ca să se facă auzit în vâjâitul vântului.

Drumețul se opri în marginea șanțului și se sprijini greu în ciomag. Privi pe călăreț dându-și capul pe spate. Sprâncenele groase, îmbinate, i se ridicaseră spre frunte și atunci Mitruț scoase un strigăt nestăpânit:

— Biță Gligore!

Omul îl privi cu băgare de samă și cu gura puțin deschisă. Strângea cu amândoi pumnii ciomagul și își lăsa asupra lui toată greutatea trupului. Părea năucit, înfricoșat și își înălța umerii, ca și cum ar fi vrut să-și ascundă capul de primejdia unei lovituri.

Mitruț sări jos și se apropie de dânsul.

— Eu sunt, biță Gligore! Mitruț! Nu mă cunoști?

Gligore al Jitarului își înălță ochii spre chipul lui și o clipă lungă păru a socoti ceva în amintire. Apoi, o scânteie de cunoaștere licări în privirea lui. Întinse o mână, apucă pe Mitruț de suman și capul i se plecă tare într-o parte:

— Sunt degerat, Mitruț!… Du-mă acasă!…

Mitruț își simți inima strânsă. Se uită în jur. Cum să-l ducă acasă? Dacă ar trece careva cu o cărucioară dintr-acele, l-ar sui în ea și l-ar duce. Dar drumul era pustiu.

— Poți să te sui pe cal? îl întrebă el fără multă nădejde.

Gligore se apropie și întinse brațele să se prindă de oblânc și de coamă. Ciomagul lunecă și căzu în zăpadă. Mitruț se plecă, apucă un picior al degeratului, îl așeză pe scară, puse umărul, aburcă omul în șa și trecând pe cealaltă parte, îi băgă în scară și celălalt picior.

— Ține-te de oblânc, biță Gligore. Nu de frâu. Mai bine de coamă… Eu duc calul de dârlogi.

Vântul răbufni șuierând și Gligore se făcu ghem. Mitruț prinse calul de dârlogi și porni.

— Să vezi ce are să se bucure lița Saveta! strigă el peste umăr. Și Profirița… S-a făcut mare… Vra să zică ai scăpat!

Întoarse capul zâmbind către omul din șa. Dar Gligore se plecase atât de tare pe gâtul calului, încât părea culcat. Mitruț opri. Cu cele din urmă puteri, Gligore își încleștase mânile în coamă sprijinindu-se cu picioarele în scări. Mitruț îndemnă din nou calul și începu să alerge alături de dânsul uitându-se din timp în timp la călăreț.

Spre răsărit, sub cerul vânăt, se înălțau zbuciumați de vânt cei doi plopi către care mergeau.

PARTEA a III-a

CAPITOLUL I

1

Când au intrat pe poarta curții de la Țigănași, și cal și călăreț erau din cale afară de vlăguiți.

— Da’ l-ai mânat, n-ai șuguit! băgă de samă Truță, flăcăul de la caii boierului Toma Berheaci.

— De, măi băiete, oftă călărețul coborând greu din șa. Mai faci câteodată și cum nu ți-e voia.

Truță se uită lung la el și clătină din cap. Îl cunoștea, că a mai venit de câteva ori pe aici. Dar mare lucru despre el nu știa. Om închis: „Vii de departe, bădiță?” „De departe tare. Din jos”. „Îi fi de la Bacău?” „Mț! Tocmai de pe hotar. O săptămână fac până aici!” „Ai treabă cu boierul?” „Am!” Și atâta. Cine poate înțelege ceva de la un asemenea mut? Truță se uită din nou la cal și la călăreț și îl căinează în legea lui, domol:

— Ai avut grabă mare, bădiță. Grea slujbă la boieri și aici și oriunde.

— Grea, măi Truță! Iacă, în patru zile am făcut eu atâta drum… Și parcă văd că boierul tot n-are să fie mulțămit.

— Patru? Parcă spuneai că faci o săptămână…

— Altădată, da. Dar acuma… Așa-i porunca! Cade într-o noapte la curte un necunoscut venit din lumea lui… ca un fugărit… ca un scăpat din praștie, doamne iartă-mă… se închide cu boierul o bucată de vreme și pe urmă boierul te scoală în puterea nopții și te trimite cu scrisoare la Iași! Ca și cum Iașul îi colea! „Ia aminte, Rașpă! Să nu bei, să nu mănânci, să nu dormi… Numai să ajungi îndată și să nu pierzi scrisoarea!”… „Numai să nu crape calul”, zic eu. „Poate să crape, că ți-a da boierul Toma altul!”… Ce poți să faci? Încaleci și gonești. Și dacă ești om de credință boierului – așa ca mine – crapă și trei cai sub tine, dar ajungi! Ia uită-te la cal. Tot are să trebuiască să-mi deie boierul Toma altul! E acasă?

— Boierul? Acasă.

— Du-te și-i dă de știre că am venit. Spune-i că-i grabă mare…

Truță aleargă. Boierul sare în sus:

— Rașpă, ai zis? Să vie numaidecât!

Și Rașpă intră la boierul Toma, cu cușma în mână.

Truță a rămas în ușa grajdului, cu mâna la falcă. De o bucată de vreme se petrec atâtea ciudățenii la curte la Țigănași, încât el nici nu se mai miră. Toată iarna au venit, în puterea nopții, sănii peste sănii. Fără clopote, fără zurgălăii! Pe tăcutelea, ca muții! Au coborât boieri necunoscuți, s-au închis cu boierul Toma în iatac, au stat ce au stat și au plecat înainte de a se face ziuă… Mare lucru să nu fi dat lupii peste unii… Au venit și călăreți, iată ca aista de azi… Vin acum la curte unii

boieri mai des decât în vremea când boierul Toma era logofăt! Truță a început a-i cunoaște. Nu-s mulți. Vreo patru, cinci, iar pe cel de la Bucium îl cunoaște mai demult, că e doar cumnat cu boierul Toma…

— Truță!

— Aud! sare Truță ca fript.

Boierul Toma stă plecat peste parmaclâcul cerdacului, cu capul gol. Îi bate vântul în pletele albe și-i zburlește barba rară.

— Încalecă și fugi la Bucium. Spune boierului Sandu să vie îndată la mine. Da, ai venit?

Truță încalecă pe deșelate și gonește. E drum lung. De la Țigănași la Bucium treci Iașul în curmeziș. „Parcă i-a apucat strechea! gândește el. Cel care l-a trimis pe Rașpă, tot așa, al meu tot așa… Ce, dau turcii? Ba nu dau turcii, pentru că boierul Toma se arătase vesel… Și parcă zâmbea chiar… Numai că era grăbit peste samă!” Truță îndeamnă calul cu pana căpăstrului și cu călcâiele. Vântul îi vâjâie pe la urechi și se înfundă în pulpanele ilicului. E răcoare. Nu s-a desprimăvărat încă. S-a topit zăpadă multă, dar tot a mai rămas. Până la zilele Babei mai este. Calul a încetinit de tot la deal și acuma merge la pas. N-are ce-i face. Sus pe tăpșan, în poarta viilor, moș Știrbu taie crengile uscate din pomii rari, cu securea. Se oprește din treabă și privește la călăreț.

— Tu ești, măi Truță?

— Eu, sărut mâna, nânașule!

— Pun rămășag că te duci la boierul Sandu.

— La dânsul. Mort, copt, să vie chiar acuma la Țigănași, la curte.

— Dar ce, dau turcii, măi Truță?

— Da’ cine știe? A picat un călăreț din jos, tocmai de pe hotar vine și a adus o scrisoare… Și de aceea boierul îl cheamă și pe boierul Sandu… ca de obicei…

— Care obicei, măi băiete?

— Apoi n-a mai făcut așa, nânașule? De câte ori vine omul ista din jos, de atâtea ori cheamă și pe boierul Sandu. Da’ așa de grabnic ca acu, parcă niciodată nu l-a chemat! Ca să facă acela patru zile de pe hotar până la Țigănași, vezi bine că-i grabă mare!…

Moș Știrbu se gândește o vreme și degetul lui cearcă în neștire tăișul securii.

— Cum vine asta, măi Truță, că eu cu pricep? Ce a mai fost? Când a mai fost? Ce om? Ce scrisoare?

— Mă grăbesc, nânașule…

— Spune, măi, când te întreb! se mânie moș Știrbu.

Și Truță n-are încotro. Spune tot ce știe despre Rașpă, despre cum a venit și alte ori cu scrisori, cum se închide boierul Toma cu unii, noaptea, în iatac, și tăinuiesc și nu mai primesc nici un slujitor la dânșii, și despre cel care, după cum a spus Rașpă, a venit noaptea

acolo pe hotar, ca un fugărit ori ca un scăpat din praștie, după care boierul de acolo l-a trimis pe Rașpă în puterea nopții și în goana mare la Țigănași…

Truță a terminat, a zis „sărut mâna, nânașule!” și s-a dus în treaba lui, iar moș Știrbu tot mai stă în poarta viilor cercând cu degetul ascuțișul securii. Se uită undeva unde nu vede nimic. Într-un târziu, își dă căciula pe ceafă, intră între copaci, se pierde în desișul lor și nu mult după aceea iese călare și pornește la vale. Se duce la Iași… Coboară repede clinul pe care omătul se topește, trece peste apa mică și miloasă a Bahluiului, pătrunde în mahalaua calicilor, intră în târg și gonește întins spre curțile dumnealui vornicului Dumbravă.

— Spune-i c-a venit sutașul Știrbu, vorbește el către un slujitor, descălecând în ograda marelui vornic.

Slujitorul se întoarce repede și-l duce în cămara boierului.

— Ce-i, moș Știrbule? zâmbește dumnealui Dumbravă. Iar ai necazuri cu stolnicul Sandu?

— Eu nu, dar să nu avem necazuri toți cu dânsul! grăiește bătrânul întunecat.

— Cum vine asta? se miră vornicul.

Moș Știrbu se apropie de el și coboară glasul. Își rotește ochii, să se încredințeze că nu-l mai aud și alții, și spune – dintr-o răsuflare – tot ce știe și tot ce bănuiește. Ține capul plecat privind pe sub sprâncene drept în ochii vornicului. Și când isprăvește de povestit, întinde palma lui lată, groasă, și numără îndoind deget după deget.

— Vra să zică, de când a fost dat afară din slujbă și își roade frâul la Țigănași, boierul Berheaci a început să aibă purtări ciudate, primește musafiri noaptea, fără zurgălăi la sanie – să nu-i simtă nimeni – și musafirii iștia se fac nevăzuți înainte de a se crăpa de ziuă. Ce pun la cale toată noaptea, nu știe nimeni, pentru că niciun slujitor nu poate pătrunde în cămara boierului, când sunt ei acolo. La fiecare sfat de taină este chemat numaidecât și stolnicul Sandu, care și el clocește pricini de dușmănie împotriva domnului, de când l-a lăsat mofluz de via de la Bucium! Iar pe deasupra, iacă trimis de pe hotar, care ajunge până aici numai în patru zile betejind calul, aduce scrisoare grabnică și – într-același ceas – stolnicul Sandu este chemat grabnic la Țigănași să vadă scrisoarea… Cum ți se pare domniei tale, mare vornice?

Dumbravă îl privește întunecat și cu fruntea încrețită. Moș Știrbu se pleacă iar către urechea lui:

— Omul ista, căruia îi zice Rașpă și care zice că e trimis tocmai de pe hotar, a mai fost pe la Țigănași. Aduce scrisori. De la cine și ce scrie în ele, nimeni nu știe. Numai boierul Toma și boierul Sandu… Și pe urmă mi-a spus Truță chiar vorbele lui. Zicea așa: „Vine într-o noapte la curte, pe hotar, un străin din toată lumea… ca un fugărit, ca

un scăpat din praștie… aduce scrisoare și se închide cu boierul o bucată de vreme… Și pe urmă, boierul mă scoală în puterea nopții și strigă la mine! Ia aminte, Rașpă, să nu bei, să nu mănânci, să nu dormi, numai să ajungi îndată și să dai scrisoarea!”… Bătrânul se uită țintă la marele vornic și adaugă dârz: Și un copil ar bănui că lucru curat nu-i!

Dumbravă se scoală în picioare. Își aduce aminte că a mai venit și altă dată un slujitor la logofăt, după niște leacuri… Se plimbă de două ori în jurul odăii, apoi se liniștește și bate din palme. Un slujitor intră.

— Să vie Niculiță!

Slujitorul dispare și vine Niculiță. E subțirel și sprinten ca o zvârlugă. Poartă încălțări de piele și pinteni cu șpori ascuțiți. Se pleacă adânc și își înalță capul cu mustața mică, bălaie și nas ascuțit:

— Poruncă!

— Este un slujitor străin, venit din jos, la curte la Țigănași, grăi vornicul, scurt. Îl cheamă Rașpă. Are să plece călare peste un ceas, ori peste o zi, ori peste mai multe, pe drumul Romanului, către Milcov. Duce o scrisoare. Îmi trebuie scrisoarea și omul… în mare taină… Ia aminte!

Niculiță se pleacă și iese, după ce îngână bărbătește:

— Am înțeles, luminate!

Marele vornic se întoarce spre sutaș:

— În Truță aista ai nădejde?

— Mi-e fin, răspunde moș Știrbu.

— Dacă-i om de credință, să vie și să-ți spuie tot ce vede și simte pe la curtea boierului Berheaci. Nu i-a fi degeaba. Boierul acela trebuie pândit fără răgaz… Iar mișcările stolnicului Sandu poți să le oblicești dumneata singur, moș Știrbu, pentru că toate drumurile lui pe la poarta dumitale trec…

— Pe stolnic lasă-l pe mâna mea, se înclină moșneagul luându-și rămas bun.

2

În cămara sa de la Țigănași, boierul Toma Berheaci, fostul logofăt, se plimbă încetișor între divane. Trupul lui subțire, cu umerii aduși, slabi, împungând giubeaua căptușită cu blană ușoară de iepure, se corogise parcă și mai mult, de când Ion Vodă îi luase slujba de încredere pe care o îndeplinise și de când boierul găsise că e mai cuminte să se țină departe de curtea domnească, la moșie. Capul lui albise și mai mult și barba puțină, cu peri rari, nu mai era potrivită frumos, ca mai înainte.

Din timp în timp se oprește în dreptul ferestrei, scoate din buzunarul giubelei scrisoarea pe care i-a adus-o vătaful boierului Mândru, citește o clipă slovele mari, strâmbe și lătărețe, și iar își

pornește plimbarea între divane, cu capul plecat, cu gândurile duse.

Încremenit în pragul ușii, Rașpă îl urmărește cu ochii lui suri și își face fel de fel de socoteli în minte. Iaca, de pildă, boierul Toma parcă s-a înveselit. Are în colțul gurii o adâncitură, care seamănă a zâmbet ascuns. Și pricina e, fără doar și poate, scrisoarea.

— Când zici c-a venit… acela? întreabă dintr-odată boierul oprindu-se.

— Luni noaptea, tresare Rașpă din gândurile lui.

— Vra să zică acum cinci zile?

— În zori se împlinesc cinci nopți…

Boierul pășește rar, încet, între divane, și degetele lui se strâng unul după. Altul în palma palidă, ca și cum fac o numărătoare, mereu înnoită.

Un tropot repezit de cai se aude în ogradă. Boierul Toma își oprește plimbarea și se uită pe fereastră.

— Poți să te duci să te hodinești, vorbește el către Rașpă. Și ține-ți gura, nu uita!

— Se poate să uit? se pleacă Rașpă umilit, ieșind în vârful picioarelor.

În cămară năvălește acum stolnicul Sandu. Nalt, gros, cu bărbuță săracă pe obrazul smead și cu dinții mari și puternici, pare om pornit, voinic, trăit bine și aplecat spre hotărâri repezi și necugetate.

— Ai ceva? întrebă el cu glas mare și vorbind repede, de cum închide ușa.

— Citește! îi spune scurt fostul logofăt întinzându-i hârtia.

Stolnicul o despăturește nerăbdător, o depărtează de ochi spre fereastră și întinde și cealaltă mână ca să urmărească rândurile cu unghia. Se vede că nu e obișnuit cu astfel de îndeletnicire. Citește încet și își mișcă buzele groase. Și deodată sare de pe divan.

— Vra să zică? întrebă el repezit.

Boierul Toma face un semn cu mâna sa slabă și palidă, parcă ar tăia ceva cu un cuțit.

— Gata!

— Chiar acuma?

— Chiar acuma. E pe drum. Petru a făgăduit turcilor de două ori atâta haraci cât plătește Ion Vodă.

— Și dacă dă și Armanul de două ori atâta?

Boierul Toma se oprește în fața lui și râde fără glas:

— Nu-l cunoști, Sandule. De unde să dea? Din punga lui? Că de la norod n-ar lua un ban peste ceea ce dă el acuma, să-l tai! Nu vrea să se strice cu răzășii! Nu-i rămâne decât să plece!

Stolnicul Sandu își freacă mânile cu putere, își lărgește gura într-un început de râs, care însă se oprește scurt și boierul se întoarse iar spre fostul logofăt

— Și dacă ia de la boieri?

— Și noi suntem nebuni să-i dăm? Sandule, până la Milcov nu-i departe. Am pus la cale cu Mândru, cu Hudăi, cu Voilă tot ce trebuie. Petru abia ne așteaptă. Iar vel-vornicul Ivașcu din Țara Românească ne primește cu brațele deschise. Toate sunt socotite cu mare înțelepciune și scumpătate. Cum nu ne-a simțit când am trimis plângerea la Stambul, așa n-are să ne simtă nici acu. N-ai grijă. Se înțelege că am cheltuit cam mult… Turcii sunt nesățioși, n-ai ce le face… Dar ia gândește-te. Scăpăm de paloșul care ne stă veșnic deasupra capului și pe deasupra, banii pe care i-am împărțit la Stambul ni-i întoarcem în jumătate de an. Petru nu știe cum să ne mulțămească pentru binele pe care i-l facem. Doar cu mânile noastre îl așezăm în scaun. Are să ne dea slujbele pe care i le-om cere. Ivașcu a și pus la cale cele de trebuință. Numai să ne păzim de Golăi…

— Nu te teme! vorbi stolnicul ridicând din umeri. Nici el nu-l are la inimă pe Arman.

— Una-i să nu-l ai la inimă și alta-i să faci ce-am făcut noi, cu primejdia vieții noastre. Ia gândește ce-ar fi fost dacă prindea Armanul plângerea către sultan ori vreo iscoadă care ne aducea ori ducea de la noi scrisori peste hotar. Ai? Și pe urmă mai e și cheltuiala…

O slugă intră să aprindă lumânările. Stolnicul Sandu se învârtește în jurul său ca un prâsnel, căutând ceva cu care să arunce în slujitor și, negăsind, se repede și-l pălește cu pumnul în ceafă.

— Ticălosule! Să te înveți minte să mai intri nechemat!

Sluga fuge afară apărându-și capul cu brațele și lăsând pe cei doi boieri în întuneric.

3

Rașpă coborî repede treptele cerdacului, străbătu ograda și se opri în ușa grajdului căutând cu ochii în toate părțile.

— Truță! striga el întorcându-se spre umbra în care se întindeau ieslele cailor.

Nu răspunse nimeni. Vătaful intră în grajd, mai strigă de câteva ori și ieși. Se lăsase sara și înlăuntru era întuneric.

— N-ai văzut pe Truță? întrebă pe un slujitor care trecea grăbit.

— Acu era pe aici, răspunse omul, din fugă.

— Truță! strigă în gura mare Rașpă și nerăspunzându-i nimeni, se lăsă pe tânjala unui car, să aștepte.

Din grădina din fund, Truță sări pârleazul și alergă către grajd.

— Mata strigai, bădiță?

— Eu, măi băiete. Da’ așa faci tu slujba?

— Am fost oleacă în grădină, se dezvinovăți Truță șovăind și încurcându-se în vorbă.

— Asta o văd, dar eu știu că sluga cu credință întâi își isprăvește

slujba și pe urmă umblă după fete! îl probozi Rașpă.

Truță își înclină capul și obrazul lui de băiețandru se aprinse ca de rușine.

— Dă fuga după grăunțe și hrănește șargul până s-a sătura, vorbi iar vătaful. Și să pui și la desagă, să am grăunțe pe drum.

— Șargul? se miră Truță.

— Șargul! Așa a poruncit boierul Toma.

Truță se opri în prag, cu traista în mână.

— Mare grabă trebuie să ai, bădiță, dacă își dă boierul șargul. Îi iute ca vântul! Vra să zică, mâne dimineață pornești?

— Înainte de a se crăpa de ziuă îs pe drum.

— La dumneata acolo… la… cum îi ziceai?

— La mine acasă, măi băiete. La boierul meu. Hai, nu mai lungi vorba!

Truță alergă să aducă grăunțe de la sarai. Rașpă își căută un culcuș în fân.

Lângă colțul saraiului, Truță se opri, privi o clipă îndărăt și se mistui în niște nalbă înaltă. Alergă în lungul gardului, sări un pârleaz și se topi în întunericul grădinii. În umbra unui nuc se opri și cătă înapoi. Nu se clintea nimic. Nici cânii nu-l simțiseră. Alergă tupilat pe sub pomi și când ajunse sub împrejmuirea de cătină bătrână din fundul grădinii, tuși încet. Din cătină tuși cineva, tot așa de încet.

— Mata ești, bade Niculiță?

— Eu, șopti cineva, nevăzut.

— Rașpă pornește înainte de a se crăpa de ziuă, suflă grăbit Truță. I-a dat boierul cel mai iute cal din grajd. Și se duce acolo de unde a venit, la boierul lui… n-am putut afla unde anume.

— Nu-i nimic, șopti Niculiță. Aflu eu. Tu numai să știi că până ce pleacă el, eu aștept aici. Dacă se schimbă ceva, vii și-mi spui.

— Vin! îl încredință Truță apucând în goană cătră sarai. Dar se opri dintr-odată și se întoarse din drum.

— Bădiță Niculiță, șopti el, calu-i șarg, se cunoaște de departe… Asta ca să știi…

— Pavele, șopti Niculiță în întuneric, după ce Truță se făcuse nevăzut, ia pe Roșu și pe Gherman și alergați la Cele Cinci Izvoare, la răscrucea către drumul Sucevei. Alt loc de trecut n-are. Până la miezul nopții să fiți acolo. Să-l așteptați între sălcii. Are cal șarg. Greșeală nu poate fi. Dacă-l scăpăm noi până acolo, îi ieșiți voi înainte și-l prindeți viu. Ai înțeles?

— Am înțeles! răspunse glasul unui om ascuns în cătină și îndată trei umbre se desprinseră din întunecimea gardului lat și înalt și se depărtară tăcute. În urma lor, liniștea căzu grea, neclintită.

În zori, Rașpă ieși călare din ograda boierului Toma de la Țigănași. Stătu o vreme în poartă, privi în toate părțile cu băgare de samă, apoi

își îndesă cușma pe cap și dădu pinteni. Șargul porni în trap mare pe marginea crângului care se vedea înnegurând spre asfințit. O bucată de vreme, Rașpă se ținu în umbra copacilor. Apoi părăsi drumul, intră între niște tufari și urcă un dâmb. Se opri pe creastă și privi înapoi. La răsărit, o geană sură lămurea zarea. Drumul era pustiu și tăcut. Doar niște umbre negre fâlfâiră departe în vale și se șterseră în desimea Crângului. Rașpă coborî câțiva pași de cealaltă parte a clinului, descălecă și își plecă urechea la pământ. Stătu mult, ascultând cu fruntea încrețită și cu ochii întunecați. Apoi se sculă și se uită îngrijorat în toate părțile. Căuta o scăpare. Drumul bătut făcea un cot lung ocolind văiugi și dâmburi și tufe. Trecea apoi pe muchea unui deal, în zare, și de acolo se îndrepta spre răscrucea Celor Cinci Izvoare. Era cale lungă, dar umblată și ușoară. De-a dreptul, ca să tai adică de-a curmezișul toate acele locuri ocolite de drumul bătut, trebuia să cobori povârnișuri și văiugi, să urci culmi și creste și să străbați tufărișuri nesfârșite. Era greu, dar scurtai din drum și nu te mai ajungeau urmăritorii. Rașpă își privi calul dându-i ocol. Bătu cu palma peste crupa plină a șargului și se plecă din nou cu urechea la pământ. Acuma nu mai rămânea nicio îndoială. Tropotul înăbușit și depărtat al celor ce veneau pe urma lui se auzea deslușit. Se ridică grabnic și îngrijorat și încălecând porni în goană printre tufe.

În adevăr, pe calea știută grăbea Niculiță cu ai lui. Veneau alergând pe marginea drumului și urmărind cu privirile urmele proaspete ale șargului, în colbul jilav de rouă.

— Stați! strigă dintr-odată Niculiță ridicând brațul. Nu se mai văd urmele!

Se învârtiră în loc cercetând cu ochii drumul. Pășiră pe iarbă printre tufe, ascultară cu gâturile întinse și se plecară cu urechea la pământ.

— Uite-l! făcu dintr-odată Niculiță întinzând mâna spre asfințit. Pe sub fagii cei groși… Vedeți?

Departe, urcând o costișă, pe lângă un pâlc de fagi cu trunchiurile sure, căciula neagră și înaltă a lui Rașpă se vedea săltând ușor, în trapul calului, pe deasupra unor tufe.

— Spre izvoare! făcu unul dintre călăreți.

— Spre izvoare, dar nu știu dacă îl mai putem ajunge! vorbi Niculiță.

Porniră cu cea mai mare repeziciune pe drum. Până la răscruce, Rașpă mai avea de urcat o coastă înaltă și foarte lungă, pe care niciun cal de pe lume n-ar fi suit-o în fugă.

Vântul dimineții fâșâia ușor pe la urechile călăreților. Caii împunși cu șporii alergau în copci întinse. Dar era ușor de închipuit că o asemenea goană nu poate dura mult.

— Să nu ne omorâm caii! strigă Niculiță. Fără ei nu facem nimic.

Domoliră fuga și priviră din nou spre costișa cu fagi, dar nu mai văzură pe fugar. Rașpă își odihnea și el calul, într-un desiș, undeva. Soarele răsărise. Călăreții își scoaseră cușmele, își șterseră frunțile de sudoare și bătură caii cu palma peste greabăn.

— Hai! strigă Niculiță neliniștit.

Departe, în niște tufe de alun, Rașpă se ivise din nou, urcând coasta. Șargul mergea cu pas mare și grăbit, dar nu mai alerga.

— Îl prindem! se bucură Niculiță dând pinteni.

— Punem mâna pe el chiar la izvoare! socoti unul dintre călăreți, alergând.

Acuma se țineau mereu în umbra tufelor, să nu fie zăriți de fugar. Dar Rașpă îi știa acolo. Știa de asemenea că numai calul îl poate scăpa. De aceea încetinise fuga, ca să nu-l vlăguiască prea tare. Iar când va ieși în drum, s-o poată lua înaintea urmăritorilor, care acum alergau aplecați pe gâtul cailor, tăcuți, cu dinții strânși. Deodată, la un cot, zăriră pe Rașpă trecând culmea costișei și urcând în drum.

— Uite-l! strigă Niculiță strângând pulpele.

Calul său țâșni într-un galop vijelios și ceilalți îl urmară. Dar depărtarea între ei și cel urmărit era mare. Rașpă își pusese toată nădejdea în șargul său și șargul se dovedea a fi un cal puțin obișnuit. Acum se vedea de departe răscrucea cu cele Cinci Izvoare și Rașpă gonea spre ele, socotind să intre din nou între copaci și să se facă nevăzut. Dar dintr-odată strânse frâul și se ridică în scări: între sălciile de la izvoare zărise căciulile înalte ale celorlalți călăreți, care se țineau în umbră, și bănui capcana către care fugea.

— A-ha! își strânse el dinții sucindu-și capul ca în șurub și căutând o scăpare. Zări spre stânga un drumeag care se depărta de izvoare intrând sub niște copaci și își îndreptă calul într-acolo.

— Scapă! strigă Niculiță întinzând arcul.

— Scapă! strigară și cei ascunși în umbra sălciilor și unul dintre ei întinse arcul, ca și Niculiță.

— Ochește calul! strigă altul îngrijorat.

— Ochește calul! strigă și unul din însoțitorii lui Niculiță.

Și cele două săgeți porniră.

Când șargul se prăbuși cu gâtul străpuns și cu capul înainte, Rașpă se rostogoli alături, cu o săgeată între umeri. Iar săgeata rămase acolo tremurând.

— Nu suntem vinovați! se îndreptăți Niculiță în țața marelui vornic, în sara aceleiași zile. S-au tras două săgeți în același timp. Ceasul rău! Iar scrisoare n-a avut. Numai atâta am găsit la dânsul, arătă el un inel de aramă cu piatră roșie, pe care îl scoase din colțul unui ștergar. În sân îl ținea, cu ștergar cu tot…

Marele vornic luă inelul și îl cercetă pe gânduri.

— Semn! vorbi el încet. Vestea pe care o ducea era atât de însemnată, încât boierului Toma i-a fost frică s-o scrie… Niculiță, curtea de la Țigănași să nu scape de sub pânda ta, nici zi, nici noapte…

4

Pe coborâșul Buciumului Ion Vodă își făcea plimbarea de dimineață însoțit de o ceată de curteni, când un pâlc de călăreți alergară în întâmpinarea sa și marele vornic Dumbravă strigă de departe, stăpânindu-și fugarul:

— Să trăiești, măria ta!

— M-ai găsit și aici, Dumbravă? zâmbi Ion Vodă credinciosului său boier.

— Știam că ai plecat să te mai plimbi oleacă, măria-ta, și n-aș fi cutezat, dacă n-aș fi primit chiar acum veste din jos, că sosește un ceauș de la Țarigrad. Căpitanul Lascăr de la Bârlad îmi dă de știre că ceaușul este însoțit de o roată de călăreți, pe care i-a luat de la seraschieratul Dunării, de la Silistra.

— Am primit și eu o veste, ieri. Dumbravă. Ne vin porunci de la măria sa sultanul, spuse voievodul, domol.

Dumbravă îi văzu chipul îngrijorat și tăcu. Nu cuteza să întrebe, pentru că știa că de câte ori era vorba de anume legături cu alți domni și cu alte țări, măria sa se sfătuiește numai cu episcopul Isaia. Dar bănuia că scrisoarea primită ieri nu adusese vești bune și iată că mâhnirea pe care o citea pe obrazul domnului îi întărea bănuiala.

Cu Prea Sfințitul Isaia, vornicul nu avea nicio dușmănie. Dar îl simțea pe domn legat prin anume taine cu acest călugăr tăcut, care putea să se strecoare printre vorbe și întrebări ca un țipar printre degete și de câte ori îi vedea împreună, se îngrijora. Cu firea lui deschisă, bărbătească, vornicul ar fi vrut să cunoască, el întâi, primejdiile care îl amenință pe domnul său, ca să se arunce întru apărarea sa, faptă pe care n-o putea face Prea Sfințitul, așa slab și domol cum era, cu zâmbet subțire și privire nepătrunsă…

Călărind alături, pe coasta Buciumului, Dumbravă, nemaiputând răbda tăcerea și îngândurarea, îndrăzni:

— Măria ta, te văd întunecat…

Ion Vodă își ridică ochii neguroși și vorbi cu glasul surd:

— Ai mai văzut tu trimis de la Stambul care să vie și să ne aducă vreo bucurie? Eu știu că de câte ori au venit, au cerut… Va cere și acesta și cine știe ce va cere!…

Erau acum pe culmea dealului, acolo de unde zarea se deschidea departe cuprinzând în vale toată priveliștea Iașului ca într-un fund de blid uriaș. Pe întreaga coastă de către miazăzi coborau, ca niște mici movile înșiruite, butucii de viță încă nedezgropați. Iar sus, pe tăpșanul

larg, o livadă bătrână își întindea crengile negre ale nucilor rotați și ale merilor rari și goi. Pe unele locuri se arăta o urmă de împrejmuire, un șanț plin încă de omăt sau un șir de cătină bătrână, prelungit de hălăciuga unor soci înnegriți.

Ion Vodă opri în fața unui podeț dărâmat și privi departe, la potecile de omăt care albeau ici, colo sub copaci.

— Să oprim puțin la răzășia fostului sutaș Știrbu, spuse el domol.

Și îndată, un călăreț din urmă sări peste șanț și alergă să vestească pe stăpânii locului, iar măria sa și Dumbravă intrară în pasul cailor pe cărarea dintre pomi. Din fund, moș Știrbu, cu căciula în mână, cu pletele în vânt și încins cu brâu peste cămașa de cânepă de sub suman, se grăbea călcând repede cu pașii lui bătrânești.

— Să trăiești, măria ta! se plecă el în fața domnului și chipul lui arăta mare bucurie și mulțămire. Ai mai venit pe la noi?

— Am venit să văd cum îți arată gospodăria, iarna, spuse Ion Vodă zâmbind bucuros și descălecând. Și am vrut să te întreb de sănătate.

— D-apoi, văd că iarna se călătorește, măria ta, vorbi bătrânul arătând cu brațul întins coasta dealului din spre miazăzi, pe care nu mai rămăsese nici urmă de zăpadă. Iar cu sănătatea, cum o știi. Te mai doare ici, te mai înjunghie colea, cu bătrânețea nu se poate lupta.

— Eu te văd destul de voinic încă, moș Știrbule, zâmbi domol. Ba, pe stolnicul Sandu l-ai doborât, cât e el de mare și de tânăr.

Bătrânul își întoarse chipul cu barba netunsă de mult, înălțându-l spre domn și își scoase cușma din cap.

— Mulțămesc măriei tale, pentru facerea asta de bine, spuse el. De când a aflat că pe cumnatul său, pe logofăt, l-ai scos din slujbă, dumnealui stolnicul nici nu mai suflă! Iaca ce-i trăsnise prin cap să-mi ia, întinse bătrânul brațul spre costișă. Toată via și toată prisaca! Le-a primit bunicul din mânile slăvitului Ștefan-Vodă și el se jura că-s ale lui! Ba mai aducea și marturi! Noroc, măria ta, că ai aflat la vreme! Altfel mă lăsa calic, stolnicul!

Ion Vodă își plimba privirile pe locurile arătate de brațul moșneagului și clătina din cap, tăcut. Le cunoștea de mult, pentru că în toate plimbările pe care le făcea peste dealul Buciumului, către Vaslui, avea obiceiul să se oprească în livada aceasta liniștită, să stea de vorbă cu bătrânul și cu feciorii lui și să guste o frântură de fagure și o gură de apă de la izvorul din vale.

Pășea acum încet către prisacă, între bătrân și Dumbravă, călcând peste frunzele moarte, scuturate an cu an sub nucii bătrâni.

— Mă gândesc, cum ai putut afla aici, ce pusese la cale logofătul Toma, se miră măria sa.

— Dar cine nu știe? zâmbi moșneagul, poznaș. Toate dealurile înapoi spre Vaslui și tot prăvălișul către Iași, cu satele lor, au aflat, măria ta. Și râd de stolnic și de logofăt, cu fel de fel de vorbe și de

porecle, după obiceiurile lor cele proaste, iar la numele măriei tale se închină mai plecați decât la icoane! Parcă nu mie mi-ai făcut bunătatea asta, parcă le-ai făcut-o tuturor, atâta se bucură și te pomenesc...

Ieșiră acum în prisacă. Locul era gol și negru și știubeiele fuseseră puse la adăpost. Nu era ce să vezi pe tăpșanul acela, pe care vara zumzăiau albinele și iarba își legăna florile ca un val pestriț și îmbălsămat. Dar de acolo, de sus, privirea străbătea nestingherită de jur-împrejur, până în fundul depărtărilor care se topeau în zare, unde pământul se întâlnea cu cerul. În liniștea aceea neclintită, Ion Vodă stătu și privi îndelung la drumul Vasluiului, pe unde, în curând, aveau să sosească veștile de la Stambul.

O fetiță cu părul bălai, strâns în codițe subțiri pe cap, lipăi cu picioarele încălțate cu opinci și se ascunse după trunchiul unui pom, de unde i se vedeau numai ochii albaștri licărind în umbră.

— Tot sperioasă ești, Ilenuță? zâmbi domnul vorbind cu glas moale, parcă de frică să nu fugă copila. Iaca, ți-am adus ceva frumos! Și între degetele sale, potrivit așa ca să strălucească în soarele palid, se ivi un gologan de aramă din cei noi.

Ilenuța făcu ochii mari, dar nu cuteză să iasă din ascunzătoarea ei.

— Apoi, dacă nu-l iei tu, îl iau eu și nu-l mai vezi! zâmbi moș Știrbu.

Dar fetița nu putea îngădui o asemenea nelegiuire. Făcu câțiva pași călcând cu teamă și trăgând cu coada ochiului înapoi, ca să-și cunoască bine locul pe unde s-o rupă de fugă la o vreme de primejdie, cătă cu ciudă la moșneag și întinse mâna subțire spre banul lucios.

— Ca gaițele! râse moș Știrbu. Cum văd ceva strălucind, gata!

Ilenuța alerga acuma fericită, strângând în palmă gologanul și săltând într-un picior, ștrengărește, printre pomii goi. Călăuzit de bătrân, Ion Vodă intră în căsuța care mirosea a busuioc și a poame coapte. Pe culmea care se întindea cât ținea păretele din fund, se odihneau câteva cojoace de oaie, cu blana în afară. Câteva arcuri, sahăidace și ghioage spânzurau în cuie de lemn. Domnul se așeză pe laiță. Îndată, ușa se deschise și Ilenuța intră purtând cu băgare de samă, pe brațele întinse, un blid cu faguri, acoperit cu un ștergar curat. Așeză blidul în brațele bătrânului și lipăi din nou, după o cofiță cu apă.

— Todeauna mă gândesc – cum nu ți-e frică de albine, moș Știrbule! zâmbi măria sa primind darul bătrânului.

— D-apoi că mă cunosc, măria ta. Îmi umblă pe obraz și pe mâni de parcă-s îmblânzite, și nimica nu-mi fac.

Ion Vodă gustă dintr-un fagure și din apă, își udă degetele ca să se spele de mierea care se prelinsese pe ele, le șterse de ștergar și mulțămi.

— Dar feciorii unde-ți sunt? întrebă măria sa împingând cofița către Dumbravă.

— În vie, răspunse moșneagul cu o ușoară mândrie în glas. Dacă vine primăvara… Ei muncesc, măria ta, de cum se scoală până noaptea târziu, că alte ajutoare n-am. Dar le-am trimis vorbă și trebuie să se arate numaidecât.

Și în adevăr, pe ușa scundă intrară pe rând cinci bărbați potrivit de înalți, dar pietroși și bine legați, cu cojocele pe umeri, cu fețele deschise și bucuroase. Își scoaseră cușmele și se plecară adânc.

— Să trăiești, măria ta!

— Parcă v-ați mai împlinit de când n-am mai fost pe aici! se bucură Ion Vodă așa cum făcea el de câte ori vedea un om în care se vădea putere și vrednicie.

— Ne silim să călcăm pe urmele tătuții! răspunse în șagă unul dintre ei.

Râseră și domnul, și Dumbravă, și bătrânul, și ceilalți.

— Se cheamă că la o vreme de nevoie, eu am oastea mea! se mândri moșneagul.

— Mai bine să nu vie acea vreme de nevoie! se întunecă măria sa la față. Nimeni nu dorește o asemenea vreme, moș Știrbule, dar mă gândesc că totuși ar putea să vie și parcă îmi mai astâmpăr grija uitându-mă la feciorii tăi.

— Și la mine, măria ta, vorbi bătrânul, că doar la o asemenea nevoie, n-ai să mă lași singur acasă.

— Noi, măria ta, vorbi feciorul cel mai mare al Știrbului, o viață avem și aceea e a măriei tale și a țării. Când măria ta ai sărit să ne aperi ocina și dreptul nostru, numai niște mișei le-ar lăsa în mânile dușmanilor.

— Și nu numai ei, vorbi iar moșneagul, pe când ieșeau din căsuță. Iaca, uită-te de jur-împrejur, măria ta, încotro vrei, și în susul și în josul țării, unul nu este printre răzăși care să nu gândească la fel. Toți avem în casa noastră un arc și un săhăidac. Toți avem o coasă și un îmblăciu, iar o ghioagă știm s-o tăiem într-o rădăcină de ulm, s-o pârlim și s-o ghintuim cu niște piroane…

— Știu, moș Știrbule, spuse Ion Vodă cu glasul tulburat. Numai că sămânța voastră, a răzășilor s-a împuținat de la o vreme. Câți mai sunteți? Unul din zece?

— Om păli și noi unul cât zece, măria ta! îndrăzni cel mai mare dintre feciori, dacă așa e vorba. Nu ne tocmim. Numai să suni buciumul, măria ta, și ai să vezi!

Mustățile vornicului Dumbravă se mișcau, ca să acopere zâmbetul de bucurie pe care nu și-l putea stăpâni la vederea acestor oameni hotărâți și cu pumnii tari ca fierul. Domnul îi privea pe gânduri și ochii lui mici și negri licăreau sub sprâncenele stufoase.

— S-ar putea să-l sun mai degrabă decât vă așteptați voi! vorbi el într-un târziu, ca trezit din adânci gânduri. Pe urmă își luă rămas bun de la bătrân și de la feciorii lui și încălecă. Dumbravă se grăbi în urma voievodului care călărea la pas, cu capul plecat, gânditor. Se alătură de el, pe nesimțite, și merseră o bucată, tăcuți.

— Are să trebuiască să rânduim gazdă cumsecade pentru acel ceauș, vorbi măria sa dintr-odată, înălțându-și capul… Iar mâne are să trebuiască strâns sfatul de dimineață, pentru primirea lui…

5

Afară, nori de ploaie întunecaseră soarele și călătoreau mânați de vânt, către asfințit. În lumina mohorâtă care se strecura prin ferestrele înguste, în cămara de sfat a curților domnești de la Iași, adunarea boierilor chemați din porunca domnului părea, de departe, neguroasă și nedeslușită. Ici-colo sticleau cătărămile de preț cu care se încheiau hainele lungi de postav sau le împodobeau căciulile de blană scumpă.

Cămara aceasta, în care se primeau de obicei trimișii altor țări și domni, era scundă și lungă. În curmezișul tavanului, făcut din stejar lustruit, treceau grinzi groase de lemn afumat, aproape negre. Scaunul domnului, de asemenea din stejar dăltuit cu meșteșug, purta săpat pe spătarul înalt capul zimbrului Moldovei. De o parte și de alta se aflau două divane lungi, iar între ele, la un capăt, unul mai scurt. Pereții erau împodobiți cu fel de fel de arme, arcuri, buzdugane, suliți, halebarde, iatagane, săbii drepte și archebuze. În fund, în spatele scaunului domnesc, se vedeau două armuri întregi, înălțându-se strălucitoare între platoșe și scuturi și straie de zale. Iar într-o latură, doi oșteni împlătoșați păzeau cu halebardele în mâni o ușă ascunsă de o perdea roșie.

Așezați pe cele două divane lungi, față în față, boierii adunați la sfat stăteau de vorbă cu glasuri scăzute, în așteptarea domnului și a ceaușului turcesc, care venise cu porunci de la Stambul.

Erau de față Ion Golăi, mare logofăt al Țării Moldovei, Dumbravă, mare vornic al Țării de Jos, Grumază, mare vornic al Țării de Sus, Lupe Huru, socrul domnului și pârcălab de Hotin, Toader, pârcălab de Neamț, Ion Caraghiuzel, pârcălab de Roman, fostul pârcălab Ieremia, nu demult înălțat portar al Sucevei, Danciul, pârcălab de Orhei, Petru Mălai, proaspăt postelnic, Grigore spătar, Iani vistier, Bucium ceașnic, Bilăi stolnic și pan Cozma Murgu care nu avea nicio dregătorie, dar care de o bucată de vreme căpătase încrederea domnului și era chemat la toate sfaturile.

Boierii vorbeau aproape în șoaptă. Se știa că Ion Vodă primise alaltăieri o scrisoare grabnică. Se zvonea că și marele vornic Dumbravă primise alta, alaltăieri, și că a alergat cu ea tocmai pe dealul Buciumului, în calea măriei sale, să i-o arate… Unii aflaseră că

de la acea plimbare, domnul și marele vornic veniseră întunecați și îngrijorați, cum de mult nu-i văzuse nimeni. Deci veștile pe care le primiseră erau rele. Iar dacă acele vești priveau poruncile pe care le aducea ceaușul de la Stambul, atunci lucrul era de la sine înțeles…

Într-un astfel de sfat, de care Ion Vodă se înconjurase cu chibzuință și alegerea sa, s-ar fi putut crede că nu se găsesc decât oameni de credință, încercați prieteni ai măriei sale, boieri de nădejde și de sprijin în zile grele și de mare îngrijorare într-o clipă ca aceasta, în care se putea bănui și aștepta orice. Și cu toate acestea se aflau unii care priveau țintă în ochii altora, își coborau ușor pleoapele, așa numai ca o părere și pe nesimțite și fără să se uite la vecin, îi împungeau genunchiul cu genunchiul lor, ca într-o înțelegere care nu avea nevoie de vorbe. Așa își vesteau unii altora bănuielile, credințele și nădejdile, pentru că nu le puteau vesti cu glas mare. Nu puteau, pentru că se fereau de urechile marelui vornic Dumbravă, care de la locul său pândea pe fiecare cu ochii săi negri, de sub sprâncenele groase și tăcea îndărătnic și întunecat. Îl știau credincios domnului, cu trup și suflet și se temeau de dânsul. Tot așa tăcea și asculta și portarul Ieremia. El era un om închis, care nu se dezvăluia niciodată nimănui și nimeni nu știa ce gânduri cloceau în capul lui. Era deci mai bine și mai înțelept să te ferești de dânsul.

Și mai era unul care tăcea: marele logofăt Ion Golăi. Cu fruntea înaltă și îndărătnică, cu plete lungi, căzute până pe umerii puternici și cu barba albă, plină, marele logofăt se așezase trufaș în capătul unui divan, lângă scaunul domnesc și stătea ca și cum s-ar fi găsit singur într-o pustie. Ochii lui priveau pe deasupra capetelor celorlalți, fără fudulie deșartă, dar cu încredințarea că cel mai însemnat din toată adunarea aceasta, el este. Aștepta să i se facă temenele, ca el să răspundă ușor din cap și să nu învrednicească pe nimeni cu o vorbă de bunăvoință. Și chiar i se făceau temenele, și – cu dânsul de față – ceilalți mai mult șopteau decât vorbeau, semn că înfățișarea acelui boier îi stingherea, îi sfioșa, și că ei singuri recunoșteau însemnătatea lui de om cu averi nemăsurate, cu moșii nenumărate și cu legături puternice peste hotare.

În sfârșit, un slujitor trase perdeaua care acoperea ușa îngustă și unul din oșteni bătu cu halebarda în pardoseala de lespezi. Măria sa intră cu pasul repede și mlădios. Chipul său ajungând aproape de grinzile groase ale podului era atâta de încruntat și privirile atât de reci, încât, în cămara lungă și îngustă, parcă intrase un vânt de ghiață.

— Să trăiești, măria ta! îl salutară boierii într-un glas, sculându-se în picioare.

O clipă, Ion Vodă îi ținu sub privirea sa licăritoare și nepătrunsă, apoi se așeză în scaun și boierii parcă răsuflând mai ușurați, se lăsară pe divanele lor. În încăpere nu se mai auzi niciun zgomot și nu se mai

simți nicio mișcare.

Cu glasul stăpânit, măria sa începu să vorbească:

— Dragii mei boieri de sfat, am primit veste că astăzi se încoronează la Cracovia urcându-se în scaunul Lehiei, prietenă și ocrotitoare a Moldovei, craiul cel nou, de neam franțuz, Henric de Valois, pe care norodul leah și l-a ales să-i fie lui domn și ocârmuitor. Aflu că alegerea sa a căpătat încuviințarea măritului sultan și așa fiind nici noi nu putem decât să ne bucurăm și să ne punem toată credința în înțelepciunea înaltei porți…

Se înțelege că pentru Ion Vodă și pentru interesele Moldovei, aceasta nu era veste plăcută. Candidatul francez, care fusese ales, încercase cu tot dinadinsul să capete îngăduința porții otomane a așeza el pe viitorii domni ai Moldovei, după trebuințele și nevoile sale și ale Lehiei. Măria sa Ion Vodă spusese nu demult portarului Ieremia: „Un stăpân la Cracovia, care să ne îngăduie sau să ne fugărească din scaun, când a pofti, și altul la Țarigrad care să ne jăcuiască”… Dar pe de o parte, încercarea noului crai nu izbutise, iar pe de alta, în fața sfatului, voievodul Moldovei nu putea vorbi altfel. Știa doar că unii boieri, dușmani și trădători ai domnului și țării, urechi ai împărăției de la miazăzi, stau la pândă și așteaptă o singură vorbă, un singur gest necugetat, ca să trimită pâră la Stambul…

— Doamne – vorbi cumpătat marele logofăt – de vreme ce strălucirea sa sultanul a aflat mulțămire în alegerea făcută de prietenii noștri leșii, socot că noi nu avem decât a ne bucura și a trăi în bună pace și înțelegere cu măria sa, craiul cel nou…

— Așa socot și eu, rosti Ion Vodă curmând vorba asupra acestei trebi. Al doilea, urmă el, avem, de ieri, un musafir scump, întrucât ne aduce vești de la scaunul împărăției. Să-l primim deci cu cinste și să vedem cu ce vorbe și porunci ne învrednicește măritul sultan.

Făcu un semn și ușa care răspundea între cele două divane se deschise, iar ceaușul împărătesc intră cu pas măsurat și ținându-și capul sus. Pășind semeț, în straiul de mătasă cu cealmaua lucitoare, cu barba neagră, rotundă și cu fața smolită, trimisul sultanului înaintă până în fața scaunului domnesc, unde se opri, își înclină capul cu o mișcare scurtă și îl înălță iar, cu mândrie. În același timp, pe o ușă lăturalnică, se ivi și tălmaciul, care se opri în spatele scaunului domnesc, în stânga.

— Fii binevenit – rosti măria sa în moldovenește – și spune-ne, rogu-te, ce porunci ne aduci de la slăvită poartă.

Tălmaciul rosti în turcește aceleași cuvinte, după care, trimisul turc vorbi pe limba lui și întinse domnului scrisoarea împărătească.

— Strălucirea sa sultanul, vorbi tălmaciul în limba moldovenească, trimite sănătate măriei sale lui Ion Vodă și această poruncă scrisă. Să binevoiască domnul să o cetească, după care trimisul are să

deslușească cu viu grai cele cuprinse în scrisoare.

După aceste vorbe, întinse mâna să primească scrisoarea și s-o cetească tălmăcind-o. Dar Ion Vodă rupse pecetea, desfăcu porunca și o ceti singur, în gând. Pentru măria sa, mijlocirea tălmaciului nu era decât o simplă formă cerută de ceremonial. El știa turcește tot atât de bine ca și moldovenește și vorbea bucuros în limba turcă – în împrejurări neoficiale – de câte ori se ivea prilejul. Dar Ion Vodă – domnul – socotea că din scaunul Moldovei nu se putea vorbi decât moldovenește și o făcea cu toată mândria și cu toată dragostea pe care o purta țării sale.

Tăcuți, cu gâturile întinse și ochii țintă, boierii așteptau lămurirea pe care avea să le-o dea voievodul și – după el – ceaușul.

În timpul acesta, chipul smead al măriei sale se întunecase și în albul ochilor ațintiți asupra scrisorii, se adunaseră vinișoare roșii, iar dunga adâncă dintre sprâncenele stufoase, atât de cunoscută de boieri, se înfipse, neagră în rădăcina nasului. În tăcerea care cădea grea ca o spaimă, hârtia foșni în palma sa și se încreți între degetele strânse dintr-odată, ca într-o încleștare puternică. Apoi Ion Vodă își înălță capul și aținti pe ceauș drept în luminile ochilor.

— Porunca strălucitului sultan, vorbi el cu glas stăpânit, are să fie vestită de către domnia mea boierilor de sfat. Iar trimisul are să fie chemat la vreme, spre a i se face știut răspunsul nostru.

După tălmăcirea de nevoie, ceaușul își drese glasul pregătindu-se să rostească deslușirea despre care vorbise adineauri. Dar măria sa făcu un semn tălmaciului și urmă tot în moldovenește:

— Până atunci, trimisul strălucirii sale va putea petrece în liniște și pace la gazda aleasă bucurându-se de toate bunătățile cu care îi putem sta înainte. De alte deslușiri nu mai avem nevoie.

Mai făcu un semn și ușa din spatele ceaușului se deschise, și turcul, după ce se uită nedumirit la domn și la boieri, înclină capul și ieși tot atât de repede precum venise, iar ușa se închise în urma lui.

În cămara de sfat, tăcerea căzu și mai grea și ochii boierilor străluceau cătând spre Ion Vodă al cărui chip întunecat îi înspăimânta. Iar el, cu toată greutatea trupului uriaș sprijinit în cotul rezemat de brațul scaunului și cu hârtia împărătească între degete, rămase o clipă lungă cu ochii ațintiți asupra ușii care se închisese. Pe urmă, privirea sa se opri asupra boierilor, între care deosebi obrazul îngrijorat al lui Dumbravă.

— Ne cere îndoirea haraciului, vorbi el atunci cu greutate, și cu glas străin. Nu știu ce vom face, boieri dumneavoastră, dar de dat, nu văd cum am putea da.

— Să chibzuim, doamne, să vedem de unde luăm și cum… vorbi domol vistiernicul Iani. Poate aflăm putința…

— Putința ar trebui s-o aibă țara, și domniile voastre știți că țara nu

mai poate da. Haraciul nu-l plătesc eu și, după câte știu, nici domniile voastre. Îl plătește norodul de rând… care s-ar cuveni întrebat dacă mai poate ori nu mai poate da…

— Dar dacă ne-am învoi cu mai puțin? cuvântă și Grumază vornicul. Mai dăm noi, mai lasă ei…

— Dacă nu dăm noi atâta, dă Petru Șchiopul, fratele domnului Țării Românești, care s-a legat că poate scoate din Moldova cât cere sultanul! lămuri măria sa privind scrisoarea pe care o ținea încă în mână și glasul său se înălță zădărât.

Atunci, cu toată sfiiciunea pe care cei mai mulți dintre boieri o simțeau în fața lui Ion Vodă, tulburarea nu mai putu fu stăpânită. Vestea era din cale afară de însemnată. Câțiva își dădură coate și se priviră cu înțeles iar Petru Mălai, noul postelnic, se sculă mânios și mișcându-și barba și mustățile castanii, strigă cu glasul său puternic și hotărât:

— Vra să zică s-a pus la cale o adevărată capcană! S-a și găsit om în loc și a rămas acuma pe „care dă mai mult!” Iar cel care dă, adică țara, nu știe nimic. Cheam-o măria ta, și ai să vezi că n-are să dea, și n-are să facă gustul turcului. Încă n-a pierit virtutea din Țara Moldovei!

— Să avem iertare, măria ta și domnia ta, pan Petru, se sculă pârcălabul Danciul. Dar de când e lumea, niciun norod n-a plătit bucuros, haraci. Dacă ai să-l întrebi de poate, se înțelege că are să-ți răspundă că nu poate. Iar dacă ai să-l întrebi de are, se înțelege că are să se jure că nu are. Vra să zică, de ce să-l mai întrebăm? Plătim și gata! Așa s-a făcut totdeauna…

— Pentru că s-a făcut așa cum spui domnia ta, până acuma – rosti domnul, cu vorba mereu zădărâtă – de aceea a ajuns turcul atâta de îndrăzneț. Nu-s nici doi ani de când s-a hotărât un haraci. Dacă acuma îl îndoiește, de ce peste alți doi ani nu l-ar îndoi din nou? Sau l-ar întrei, sau l-ar împătri? Și atunci de unde mai dai? Îți dăruiești domnia ta averea pentru acest sfârșit?

Încolțit, pârcălabul se așeză pe divanul său, sub privirea licăritoare a domnului.

— Vorba măriei tale de la început e sfântă, se sculă și vornicul Dumbravă. Cheamă țara, așa precum ai spus, și cum a hotărî, așa să se împlinească.

Atunci, marele logofăt Ion Golăi se sculă și în jurul lui se făcu tăcere. Spătos, cu fruntea înaltă, înclinată, și cu barba albă rezemată de pieptul scos înainte, semeț, boierul cuvântă cu glas măsurat, dar răsunător:

— Măria ta, fie-mi îngăduit să vorbesc întocmai cum cuget, fără frică și fără gând ascuns. De când mă știu, turcii n-au luat în samă hotărârea noroadelor. Au poruncit și au cerut. Dacă nu li s-a dat, și-au

luat singuri. Cine să li se împotrivească? Hotărârea norodului moldovan, pe care măria ta vrei să-l întrebi? Dar ce înseamnă norodul moldovan și voia lui, în fața puterii padișahului? Nu cumva tulburarea zadarnică a norodului cu asemenea răscoliri și întrebări să aducă urgie asupra țării…

— Rău faci, logofete, că-ți nesocotești norodul din care ai ieșit, strigă postelnicul Mălai cutremurându-și barba. Padișahul însuși nu-l nesocotește! Norodul moldovan i-a înfruntat și altă dată urgia și nu s-a căit!

— Socot că turcii n-au uitat încă usturimea de la Racovăț! se sculă și vornicul Dumbravă, înfierbântat.

— Acestea nu sunt vorbe chibzuite într-un divan în care nimeni nu se gândește și nici n-ar fi nimerit să se gândească la un război cu turcii! își înălță iar glasul marele logofăt. Ba chiar socot că nici norodul – dacă ar fi întrebat – nu s-ar arăta bucuros de o asemenea întocmire…

— Nimeni nu s-a gândit să întrebe norodul asupra unui război cu turcii, îl întrerupse Ion Vodă. S-ar părea, boieri dumneavoastră, că ne-am adunat aici ca să vorbim de război sau ca să se audă la Stambul că s-a vorbit de război, nu de ce ne doare în clipa aceasta. Nu de război ne-am gândit să întrebăm norodul, ci dacă poate și are de unde să îndoiască haraciul. Pentru că dacă norodul n-are și n-are, degeaba mai hotărâm noi aici. De unde nu-i, nici dumnezeu nu cere!

— Să-l întrebăm, măria ta! strigă postelnicul Mălai.

— Să-l întrebăm! strigă vornicul Dumbravă.

— Să-l întrebăm! strigară câteva glasuri, în timp ce ceilalți boieri stăteau tăcuți, cu privirile în pământ.

De sus, din scaunul său, Ion Vodă îi privea țintă și ochii lui licăreau negru, a primejdie…

CAPITOLUL II

1

Când se zvoni pe hotar, dinspre Crăciuna, că domnul cheamă norodul la sfat, moș Mihai se uită cu înțeles la Mitruț. Stătu așa o vreme prubuluind ceva în minte și ochiul lui singuratic parcă zâmbi.

— Mergem? întrebă el deodată, bucuros.

— Mergem, moș Mihai! strigă Mitruț, vesel și nerăbdător.

— Așa măi băiete! grăi moșneagul. Să mergem! Poate are nevoie măria sa de noi! Degeaba nu cheamă el țara acolo!

Se pregătiră de drum și rânduiră cine să stea pe hotar în lipsa lor. Toți străjării se arătau neliniștiți și toți săriră cu sfaturi și presupusuri. Iar sara, Mitruț se mistui în întuneric furișându-se către gospodăria lui Tudose pădurarul.

Dar cum se făcu nevăzut, mama se și întoarse către moș Mihai privindu-l drept. O luminiță de zâmbet juca în ochii ei înfundați sub frunte. Și moș Mihai zâmbea. I se încrețise obrazul păros, nasul stătea gata să-și ascundă vârful în tufărișul mustăților și ochiul lui cel sănătos licărea poznaș și neliniștit.

— Râzi? îl întrebă mama stăpânindu-și zâmbetul.

— Râd de tine! grăi moș Mihai râzând de-a binelea. De câte ori îl vezi că se duce, parcă îți dă cu cuțitul în inimă!

— Nu chiar așa, Mihai! Ba parcă uneori mă bucur! Dar îl socot crud încă… cu caș la gură!

— Îi străjăr, Zoiță! Câți ani avea Joldea când făcea pe cucul în preajma bătăturii lui taică-tu?

De data aceasta, Zoița râse cu glas. Povestea aceea cu cântecul cucului o făcea întotdeauna să râdă și îi umplea inima de duioșie. Era pe atunci Joldea tânăr și ea tânără… Umbla Joldea primprejurul casei ei și când n-o vedea pe afară, îi dădea de știre cântând ca cucul!… Așa era între ei înțelegerea. Numai că odată, sara târziu, tatăl Zoiței era acasă și ea nu putea ieși pe prispă. Și, nerăbdător, Joldea începu a cânta.

— Ia pune mâna pe culișerul cela și vezi ce fel de cuc cântă noaptea prin preajma casei? s-a răstit tatăl Zoiței către mama ei.

Iar mama Zoiței a prins a râde din inimă, Zoița s-a făcut la față ca para focului și tatăl ei a râs și el, gros și mucalit, și a ieșit în tindă să cheme cucul în casă!…

Despre aceste lucruri vechi, Mitruț nu știa nimic. El nu cânta ca păsările codrului și nici nu avea nevoie de asemenea cântare. El știa vremea la care badea Tudose se ațինea la anume poteci în pădure și la care Domnica îl aștepta pe prispa bordeiului. Bătea luna așternând o brumă de argint peste copacii care înconjurau poiana, peste iarba naltă și peste cosițele împletite cunună pe capul fetei. Susura ușor, în

frunze, un vânt nesimțit ca o șoaptă a pădurii, ca un cântec abia auzit. Și inima lui Mitruț începuse a cânta la fel de o bucată de vreme. La început a fost ca o șagă. Vedea fata la râu, la ghilit, glumea cu ea și atât. Pe urmă, în floarea albastră a cicorilor înalte care creșteau pe lângă locul lui de pândă, pe hotar, începu să vadă ochii ei jucăuși. Atunci el râdea, rupea o floare, se uita la ea și pe urmă o arunca, pentru că dacă te uiți la flori, nu te poți uita pe hotar, unde-i slujba ta! Într-un rând, ea i-a spus că se duce la joc, la moș Bolocan, unde o așteaptă cineva… S-a dus și el numai așa, de-o glumă, să vadă cine o așteaptă. Dar băgând de samă că în afară de dânsul n-o așteaptă nimeni, pricepu șaga și râse bucuros și mulțămit. Iar sara au plecat amândoi… În duminicile care au urmat, toată lumea i-a văzut împreună. Iar într-o sară, Mitruț a întârziat pe prispa ei. Acum întârzia mereu pe prispa aceea. Nu prea aveau mare lucru să-și vorbească. Dar cum se făcea târziu și pleca spre casă, Mitruț își aducea aminte că parcă tot ar fi avut ceva să-i spună. Ba chiar ceva atâta de însemnat și grabnic, încât nicio amânare nu se putea îngădui. Atunci se întorcea îndată, repezit și hotărât. Numai că până la prispă uita iar! Se așeza deci încurcat, îndrăznind uneori să ia mâna fetei în palma lui largă, în tăcere…

Așa a fost la început. Pe urmă lucrurile s-au mai schimbat. Într-o zi venind spre casă vorbeau bucuroși și Mitruț își lăsase palma groasă, mare, între mânile ei mici. Și dintr-odată ea îi prinse degetele și i le strânse cu toată puterea. Voia adică, să-i arate cât de voinică este și ea. Mitruț zâmbi, își strânse palma ușor și fata trebui să se rezeme de pieptul lui. Mâna lui Mitruț nu îngăduia niciun fel de împotrivire și nicio putere n-ar fi putut-o înfrunta. Era ca o capcană de fier care însă nu voia să zdrobească. Și fata, ghemuită la pieptul lui, roșie de tulburare și nemaiputând să facă nicio mișcare, își asculta inima bătând ca într-o păsărică prinsă din zbor.

Râzând, Mitruț se plecă asupra obrazului proaspăt, cu gene lungi și cu gropițe. Îl privi de aproape, de mai aproape, și pleoapele fetei se zbătură. Iar după sărutarea aceea, care nu ținu decât o clipă în care inimile amândurora li se ridicaseră în gât, înăbușindu-i și umezindu-le ochii, se desprinseră și merseră tăcuți, încet, alături. Dar mânile lor rămăseseră ca lipite una de alta. Abia pe prispă vorbi Mitruț, privind în altă parte și încercând să risipească stinghereala care se așternuse între ei:

— Nu știam că ai atâta putere în mâni! Ai putea să mânuiești o suliță!

— O suliță, nu știu! zâmbi Domnica și dințișorii ei licăriră albi și bine rânduiți. Dar să trag cu arcul, știu!

Mitruț se miră.

— Nu se poate! își deschise el ochii mari. De unde știi?

— M-a învățat tătuța.
— Și poți?
Ea alergă în casă și ieși cu arcul lui badea Tudose.
Era un arc mare, cu cornurile îndoite. Domnica își propti piciorul stâng înainte, apucă cu o mână arcul ridicându-l la înălțimea obrazului, își plecă ușor capul pe umărul stâng și cu mâna dreaptă trase coarda spre ea. O ținu așa, chip să aibă timp să ochească, îi dădu drumul și își întoarse fața zâmbitoare spre Mitruț. Obrazul ei era roșu de încordarea la care se supusese.
Mitruț luă arcul, îi încercă și el mlădierea și puterea și întrebă:
— Dar să ținteşti, poți?
— Stai! se repezi ea în casă, întorcându-se îndată cu săhăidacul lui badea Tudose. Uite ici! Și potrivind o săgeată, se întoarse către poiană, ochi mult trunchiul unui copac și trase. Săgeata zbură alături de țintă și se pierdu într-un tufar. Stai! se mânie ea și potrivind altă săgeată, ochi iar.
— Nu așa! se apropie Mitruț pe la spate. Și apucând-o de coate, îi ridică brațele cu arcul la înălțime potrivită. Așa! zise. Și capul, uite așa! mai zise el, aplecându-i capul cu cosițe bălăi pe umărul stâng. Era de mirare cum mâinile acele mari și vârtoase, puteau să umble cu atâta gingășie. Prinde săgeata, sus, între două degete, o sfătui el, să nu vâște nici în dreapta nici în stânga. Închide ochiul stâng, potrivește vârful săgeții spre țintă… Când ținta nu se mai vede din pricină că o întunecă vârful săgeții se cheamă că ai ochit bine… De acu poți trage coarda, dar nu mișca umerii că se mișcă și săgeata și greșește… Trage așa! îi apucă el cotul drept trăgându-l înapoi, în vreme ce cu pieptul îi sprijinea umerii să steie drepți. Ai ochit?
— Da! îngână ea.
— Dă-i drumul!
Nici acu nu nimeri ținta. Dar săgeata zbură mult mai aproape de copac.
Ea rămase așa, cu umerii sprijiniți de pieptul lui și el nu se mișcă. Amurgul cădea încet, într-o pace desăvârșită și de departe se auzi buciumul lui badea Tudose, vestindu-și sosirea…
Astfel cei doi tineri născociră o nouă joacă. De acuma înainte copacii din poiană începură a fi scrijeliți de vârfurile săgeților Domnicăi și Mitruț se simțea mândru de ucenica lui. Îi arătă cum se poate păli și cu jungherul, de departe. Sârguincioasă și fudulă să-și arate dibăcia, Domnica apuca jungherul de mânerul de corn de cerb, își încorda brațul și-l repezea spre țintă. Fierul zbura ca un fulger, se înfigea în lemnul copacului și rămânea acolo tremurând abia simțit. Din zi în zi, depărtarea între ucenică și țintă se făcea tot mai mare.
— Tu știi că ai putea să fii un ostaș de nădejde? râdea Mitruț alintând mâna ei mică, dar vârtoasă.

— Dacă nu pot mânui ghioaga, degeaba, se întrista ea, lăsându-se sprijinită de pieptul lui larg și puternic.

— Încearcă!

Și ea încerca. Dar ghioaga lui Mitruț nu putea fi mânuită de o fetișoară ca dânsa și Domnica se lăsa păgubașă și se cuibărea trudită, pe prispă, cu capul pe umărul lui.

— Dacă știi să arunci jungherul de departe, o mângâia Mitruț, cel cu ghioaga nu mai are timp să te ajungă!…

Din zi în zi cei doi tineri se despărțeau tot mai greu și tot cu mai multă părere de rău. Și Mitruț n-ar fi lipsit nici într-o zi de pe prispa lui badea Tudose și cu niciun preț…

În sara aceasta însă a trebuit să-i spuie că se duce la Iași, că-l cheamă acolo măria sa, nu se știe pentru ce și că are să întârzie, poate două, poate trei săptămâni. Iar Domnica a lăcrămat, s-a prins de gâtul lui cu amândouă brațele și a stat îndelung tăcută, cu fruntea pe umărul lui. Pe urmă l-a petrecut până la marginea poienii ținându-l de mână și a rămas acolo mult, luminată de lună, în șopotul pădurii…

Când se lumină de ziuă, cei doi străjări se aflau gata de drum, cu caii hrăniți, cu armele toate și cu desaga cu merinde pentru ei și cu grăunțe pentru cai.

Porniră și se îndreptară spre Siret, pe drumul jilav de rouă. Departe, oamenii care începuseră a ieși la arat, cu toate că vremea încă nu se încălzise și se mai așteptau și zilele babei Dochia, se îndreptau de șale și priveau la cei doi călăreți, care treceau cu tropot mare. Stoluri de vrăbii săltau gălăgioase în crengile încă goale ale copacilor și cârduri de ciorii zburau sub cerul cenușiu. Un iepure țâșni departe și dispăru în copci lungi, între tufele unei dumbrăvi. Iar călăreții mergeau în trap domol, așa cum se merge la drum lung, cu grijă de cal și de puterile lui.

Când ajunseră în lunca Siretului, se întâlniră cu alții care urmau același drum. Erau și unii boieri și conducători de oaste și erau și țărani și străjări ca dânșii. Se alăturară boierii între dânșii și ceilalți între ei și merseră împreună. Curând se cunoscu că în adevăr mulți moldoveni aleargă la scaunul domniei, la chemarea domnului. Aduceau oamenii vești din toate părțile, le spuneau în gura mare, se sfătuiau și vorbeau după cum le era feleșagul. Iar sara poposeau în jurul focurilor și adormeau înveliți în cojoace, cu stelele înghețate deasupra și cu murmurul Siretului nesfârșit și fără hodină umplând noaptea.

Și într-o sară se pomeniră sub zidurile Iașului. Iar a doua zi dimineață, când începură a bate clopotele, intrară în cetate și se buluciră pe tăpșanul care se întindea până departe, în fața curții domnești. Vuietul adânc al mulțimii se împrăștia în văzduhul liniștit. Erau acolo oameni de toate stările, oșteni și meșteșugari și boieri de

mâna a doua și a treia și răzăși și preoți, norod venit cu traista de merinde la șold și cu bâta în mână. Și pridvorul cel deschis al curților era plin. Forfotea de mulțimea boierilor celor mari, a celor cu slujbe însemnate la curtea măriei sale și a mai marilor oștirii și cetăților. Și drept în mijlocul acestei mulțimi se deschidea o cărare de loc slobod, care cobora de la ușile cele mari ale curții până la parmaclâc, împărțind în două și pridvorul și boierimea adunată. Iar dacă cineva ar fi privit cu băgare de samă, ar fi cunoscut că pâlcurile marilor boieri stăpânitori de pământuri, nu se amestecau bucuroase cu pâlcurile marilor povățuitori de oști, comandirilor de cetăți și celorlalți boieri ridicați de mâna lui Ion Vodă. Aceștia erau oameni credincioși măriei sale, fără putință de tăgadă. Doar măria sa îi suise în ranguri înalte și pe lângă puterea țării, le dăduse pe mâni și avuții însemnate, ca răsplată credinții lor. Erau deci oameni a căror stea ar fi apus odată cu steaua măriei sale și care aveau numai folos să-l sprijine în toate. Boierii cei mari însă, a căror putere și dobândă se trăgea din stăpânirea pământurilor lor din vechi, aveau alte gânduri, alte cumpăniri, și – ținându-se mândri de obârșia și starea lor – se arătau făloși și se amestecau mai mult cu cei de o samă cu dânșii întru ranguri și avuții.

De pe dealurile din jur coborau alți oameni, străbăteau în târg și se alăturau celor strânși pe tăpșan, iar mulțimea creștea mereu și larma ei se zbătea ca un talaz și se ridica până la cer.

Iar în timpul acesta, în cămara sa, Ion Vodă se plimba cu pași apăsați și cu mânile împreunate la spate. După fruntea înclinată tare și după ochii neguroși, aplecați spre pământ, se cunoștea că era frământat de gânduri grele. Dintr-un scaun înalt de stejar lustruit, Prea Sfinția sa Isaia îl privea cu o umbră de mare îngrijorare în ochii adânciți sub arcul subțire al sprâncenelor. În lărgimea scaunului aceluia cât o strană de biserică, trupul său firav și slab părea și mai îngust și mai puțintel.

Ion Vodă își opri plimbarea în fața sa:

— Vra să zică, ești încredințat că cu toată primirea care ți-au făcut-o la Cracovia și cu toată prietenia ce ne-au arătat-o, leșii n-au să ne ajute?

Prea Sfinția sa Isaia clătină ușor din cap.

— N-au să ne ajute, măria ta, vorbi el moale, dar lămurit. Pentru ce să ne ajute? Craiul lor cel nou – franțuzul – s-a suit în scaunul Poloniei cu îngăduința sultanului. Țara lui de baștină este prietenă cu Stambulul, cu care, țara lui cea nouă – Polonia – este legată prin tratate. Și noi cine suntem pentru dânșii? O țărișoară supusă de turci, înglobată în hotarele acestora și care se ridică împotriva stăpânilor! Dacă ne-ar ajuta și-ar strica prieteniile călcându-și tratatele… N-au să ne ajute, măria ta!

— Și totuși vrei să le scriem și să le cerem ajutorul…

— Asta da, măria ta! Să le scriem și să le cerem, ca să ne ușurăm sufletul și de această datorie și să ținem minte că s-au împotrivit! Ziua de mâne nu se știe niciodată.

Ion Vodă îl privi adânc și își urmă plimbarea. De afară, vuietul mulțimii pătrundea prin zidurile groase, numai ca o părere.

— Și cazacii? întrebă deodată măria sa oprindu-și mersul.

— Ei nu au nici tratate, nici prietenii cu turcii, măria ta! Dimpotrivă! Pentru dânșii ar fi încă un prilej să pălească în cei care stau veșnic gata să le cotropească pământurile și slobozenia. Cazacii ne vor ajuta, măria ta. Numai că ajutorul lor nu va putea fi atât de însemnat cât ne-ar trebui într-o asemenea împrejurare. Ei au a-și apăra pământurile lor de cânii turcești de la Crâm, de tătarii lui Ghirai care atâta așteaptă: să-i vadă împrăștiați și cu puteri puține. N-ar putea deci veni prea mulți la Moldova…

— M-aș mulțămi și cu atâta! vorbi Ion Vodă. Dacă ei izbutesc să ție pe loc năvala tătarilor lui Ghirai – care nesmintit vor primi poruncă de la Stambul să ne sară în coastă – și dacă pe deasupra ne vor trimite și ajutor de oaste, ce am mai putea cere de la dânșii?

Măria sa tăcu o clipă, cu ochii duși spre priveliștea care se vedea pe fereastră.

— Ai dreptate, Prea Sfințite, urmă el cu glas neliniștit, parcă zbuciumat. Așa am gândit și eu despre leși și despre cazaci. Am vrut numai să știu cugetul Prea Sfinției tale, să văd dacă nu cumva greșesc…

— Și cu toate acestea, măria ta stărui în hotărâre! clătină din cap episcopul.

— Ți-e frică? îl întrebă Ion Vodă ridicându-și capul.

Sfinția sa își înălță umerii înguști, ușor, abia simțit.

— Nu mi-e frică! vorbi el domol. Numai sunt îngrijorat. Am vorbit și eu cu unul și cu altul… Cunosc că mai mult de zece mii de oameni nu putem ridica… și încă cu strânsură cu tot. Vistieria nu are bani mai mulți, iar boierii cu oastea de strânsură se lasă greu! Să nu le rămână pământurile nelucrate…

— Și cazacii? își ridică măria sa glasul. Uiți cazacii? Câtă oaste a avut Ștefan bătrânul la Racovăț, Prea Sfințite? A izbutit el, om izbuti și noi! I-au prins frica – turcii – lui? Ne-or prinde-o și nouă! Și când or da în Țara Moldovei peste aceeași virtute și hotărâre și-or lua de samă! Părinte – urmă Ion Vodă cu glasul schimbat, mai adânc, mai greu – eu poate am să mor din încercarea aceasta. Dar vreau ca în ceasul cel din urmă să nu-mi fie rușine că am trecut prin scaunul Moldovei și am lăsat-o tot atât de ticăloșită, precum am găsit-o! Am vrut să fac oleacă de bine norodului istuia și sărman și flămând și rufos… Și el a văzut și a simțit! Și era atâta de însetat de o facere de

bine și de un gând și o faptă cu dreptate, atâta de flămând de slobozenia lui și a Moldovei lui, încât abia am aruncat o vorbă și o chemare, și iată-i… Măria sa întinse brațul către fereastra pe care vuietul de afară străbătea acuma ca un val. Și îndată ai să-l auzi – urmă el – ai să-l auzi, Prea Sfinte, cum cere el singur să răspundă turcului, așa cum se cuvine! Să mergem, Prea Sfinte, și să-l întrebăm… În ușă se opri și adăugă: De șapte ori a trimis până acum turcul după răspuns. Acuma are să-l audă!

Afară, tăpșanul se umpluse. Vuietul mulțimii se înălța puternic și se amesteca cu sunetul clopotelor care pornea din toate clopotnițele Iașului auind peste întreaga întindere dintre dealuri. Și toți ochii erau îndreptați asupra pridvorului în care trebuia să se ivească Ion Vodă.

Deodată, un slujitor deschise ușile cele mari din fundul pridvorului și în spatele lui se iviră câtiva ostași cu halebarde. Toate capetele se întoarseră într-acolo. Vuietul începu a se potoli, iar clopotele tăcură lăsând în aer numai un fior, ca o tremurare a liniștei ce se lăsase.

În sfârșit, Ion Vodă se ivi în pragul ușilor, iar în urma sa se strecură și Prea Sfințitul Isaia. Norodul se descoperi. Măria sa aruncă o privire repede peste capetele mulțimii care rămăsese mută și neclintită și, cu mersul său mlădios și tânăr, înaintă către mijlocul pridvorului, pe cărarea rămasă slobodă între cele două pâlcuri de boieri. Era mai înalt cu un cap decât toți cei din preajma sa, iar umerii largi și întreaga lui statură, față de cei din jur, vădeau putere neobișnuită. Boierii se plecară adânc și rămaseră nemișcați, în așteptare.

Măria sa îi privi cu o ochire repede, își înălță capul nedomolit și porni să vorbească cu un glas pătrunzător și limpede, care se auzea până la cele din urmă șiruri ale mulțimii:

— Dragilor mei boieri și voi iubitele mele slugi, greul de astăzi întrece toate relele de mai înainte. Tăcu o clipă, ca pentru a răsufla adânc și urmă cu glas și mai puternic: Lăcomia turcilor cere un haraci îndoit!… Un murmur surd străbătu mulțimea și scăzu treptat. De-l vom da – urmă domnul – el nu va zăbovi a ne stoarce și mai mult, până ne va stinge cu totul, căci aceasta o vrea păgânul… Stătu ca norodul să priceapă grozăvia zilelor ce-l așteptau, și ca vuietul care crescu dintr-odată, ca o apă, să se potolească. De nu vom da – își înălță el din nou glasul – ne așteaptă război, stricarea țării, foc și sabie… Tăcu iar. De data aceasta nu se auzi niciun vuiet și norodul nu se tulbură. Amenințarea rostită nu-l neliniștise și nu-l înspăimântase. Cugetați și alegeți, întinse domnul brațele în lături, asupra tuturor celor adunați. Supunându-ne orbește vrăjmașului nostru vom pieri desigur și vom pieri ca mișei. Sculându-ne asupră-i, chiar de nu vom izbuti, pentru păcatele noastre, tot încă vom avea mângâierea de a pieri bărbătește, noi, femeile noastre, copiii, cu toții!… Răsuflă iar, adânc și urmă: Voi știți că haraciul nu-l plătesc eu, ci voi și ai voștri.

Puțin dară mi-ar păsa, de nu m-ar durea inima pentru țară. Mi-e milă de voi și pentru voi toți îmi voi pune capul, dragilor mei. Să chemăm pe dumnezeu într-ajutor, ca să plece pe vrăjmașii noștri, sub picioarele noastre. Să trăim slobozi, ori să piară până și urma noastră. Fiți cu mine și cu noi va fi izbânda!

Domnul tăcu și liniștea rămase neclintită. Norodul, luat pe nepregătite, fără un sfat și o chibzuială mai adâncă, după obiceiul lui și cum s-ar fi cuvenit la o cumpănă ca aceasta, nu știa ce să răspundă. Iar boierii se pândeau, se măsurau și așteptau să vadă cine va apuca taurul de coarne.

Deodată, din pâlcul celor care înconjurau pe bătrânul Berheaci, se înălță un glas ascuțit:

— Să ne ierți, măria ta, dar mirarea de care ne vezi cuprinși ne-a amuțit glasurile. Măria ta ai rostit vorbe care ne umple de adâncă mâhnire și îngrijorare. Să nu uităm că se află în târgul nostru un sol al strălucirii sale sultanul, care ar putea pârî la Înalta poartă cele ce s-au vorbit aici. Și atunci, cine ne va scoate capetele de sub primejdie? Se cuvine dar să vorbim cu cumpăt și dreptate și să dăm fiecăruia cinstirea ce i se cuvine…

— Dacă vrei să săruți tălpile dușmanului, fă-o singur! izbucni glasul marelui postelnic Petru Mălai.

— De ce dușman? se ridică alt glas din pâlcul lui Berheaci. Sunt doar aceiași care acum doi ani l-au adus și l-au așezat pe măria sa în scaun. Atunci nu erau dușmani? Și tot lor le-am plătit haraci până azi și nu i-am mai socotit dușmani. Cum așa, deodată?… Pentru că ne-au mărit haraciul? L-au mărit și mai înainte și nu au mai fost socotiți dușmani. Dacă ei sunt așa cum cutezați a-i numi, ce sunt aceia care îndrăznesc a înălța capul și a nu se supune înfricoșatei lor puteri?

— Oameni întregi! răsună iar glasul lui Petru Mălai. Și moldoveni. Nu vânzători, care-și pleacă fruntea în țărână și sărută urmele pe unde au călcat vrăjmașii.

— Nu sunt vânzători cei care se supun poruncilor slăvitului padișah, se ridică zădărât alt glas, din stânga pridvorului, ci sunt oameni cumpăniți, care știu că noi nu putem lupta cu puterea lui. Cei pe care îi numești domnia ta vânzători, nu vor să strice țara și să omoare lumea, pentru ca la urma urmei să îngenunche tot în fața aceleiași puteri. Nu uitați că grumazul plecat, sabia nu-l taie! N-a fost așa în vremurile de mai demult?

— Pe vremurile acele poate erau mai puțini moldoveni care să se arate orbi și surzi, când era vorba de necazurile și slobozenia țării! se ridică dintr-odată mânios glasul marelui vornic Dumbravă. Poate că aveau mai multă rușine și mai multă vârtute. Zicala aceea cu grumazul plecat și cu sabia a scornit-o un vânzător ca toți aceia care se fac a nu vedea că țara piere sub apăsarea și stoarcerea turcilor!

La aceste vorbe, pâlcurile boierilor celor mari se vânzoliră zbuciumându-se, și un murmur lung se umflă ca un val și crescu deasupra mulțimii de pe tăpșan, care asculta sfada dintre boieri.

— Măria ta, după cum înțelegem noi, chemi țara la război! se înălță glasul fostului logofăt Toma Berheaci. Socotit-ai oare, dacă nu cumva războiul pe care îl cauți, va sărăci Moldova mai tare decât haraciul care ni se cere cu pace și vorbă bună? Nu cumva războiul pe care îl stârnești are altă pricină?

De data aceasta, murmurul crescu chiar în pridvor, în preajma lui Ion Vodă. Numai el rămase împietrit, tăcut și cu ochii duși departe, pe deasupra capetelor mulțimii.

Acum, înfățișarea trufașă a marelui logofăt Golăi, care ascultase neclintit, cu un zâmbet șters în colțul buzelor strânse, se schimbă și căpătă viață. Trupul lui păru a se înălța cu pieptul înainte și cu capul sus. Barba, ca o coamă albă, tremură pe straiul de mătasă și pletele boierului se clătinară pe umerii lui puternici.

— Cu cine te încumeți să te măsori, măria ta, și pentru care pricină? întrebă el pe domn, cu glas pătrunzător și cu mare cutezanță. Cu oastea turcească? Cea care a cuprins lumea întreagă? Cea care este atât de tare și de făloasă încât n-are să se hodinească până n-are să plătească toate batjocurile îndrăzneților ce, socotind că se găsesc acum la adăpost, cred că n-are să-i ajungă niciodată mânia strălucitului sultan? Tremură lumea înaintea padișahului și îngenunche, și cu toate acestea, eu văd aici pe unii care socot că a venit vremea să tremure padișahul înaintea lor! Înaintea Moldovei! Înaintea unui pumn de oameni! Zic că dacă nu plătești aduc pe altul? Au să-l aducă, dacă măria ta te împotrivești poruncii! Ci din două alege-ți pe cea mai bună: sau pleacă-ți capul înaintea sultanului, sau întoarce spatele și părăsește țara! Dar cu turcii nu te apuca la luptă!

Cele din urmă vorbe se pierdură în vuietul care începuse a clocoti când cutezătorul boier rostise cuvintele „părăsește țara”. Pâlcul boierilor din dreapta pridvorului se zbuciumă năprasnic, iar Dumbravă duse mâna la jungherul care-i spânzura la brâu.

— Asta vreți! strigă el către ceata boierilor care îndrăznise să înfrunte pe domn. Asta vă doare! Nu durerile Moldovei!

Dar Ion Vodă ridică mâna deasupra capetelor tuturora și îndată se făcu tăcere.

— Așadară – vorbi el cu un glas de parcă nimic nu s-ar fi petrecut în jurul său, care să-l zădărască și să-l mânie – așadară, fără să mai întrebe norodul, boierii cei mari ai țării hotărăsc să plătim cât cere turcul și să ne plecăm capul, așa cum zice cinstitul nostru boier Golăi. Asta, nezmintit înseamnă că domnia sa a și aflat de unde putem lua banii care ne sunt de trebuință pentru această întocmire…

Tăcu și toată lumea tăcu la fel și așteptă. Dar niciunul dintre boierii

cu pricina nu ridică glasul sau ochii. Stăteau cu privirile în pământ neîndrăznind să se uite măcar unul la altul.

— Ori n-am înțeles eu cum se cuvine? întrebă Ion Vodă și ochii săi, ca două picături de păcură, licăriră sub sprâncenele stufoase. Dacă haraciul trebuie plătit, așa cum stăruiți domniile voastre, apoi negreșit trebuie luat de undeva. De unde socotiți să-l luăm?

— De unde l-am luat și până acuma! răspunse marele logofăt.

— Adică de la norod! spuse Ion Vodă apăsat și cu glasul răsunător, ca să fie auzit până departe.

Tăcu și privirea sa grea căzu peste pâlcurile de boiernași, târgoveți, meșteșugari și răzăși, grămădite pe tăpșan. Mai așteptă o clipă, dar nimeni nu îndrăzni să înalțe capul.

— Atunci să spuie norodul dacă mai dă! Dacă mai poate da! vorbi de nou măria-sa înaintând către parmaclâcul de care se sprijini cu amândouă mânile înclinându-și trupul înainte. Privi mulțimea care îl privea și ea în tăcere și nimeni nu cuteză să ridice glasul, ca să rostească răspunsul așteptat.

— Poate că încă nu sunteți destul de deslușiți, spuse Ion Vodă către norod, de data asta cu glas mai potolit și parcă mai mâhnit. Am să vă deslușesc eu, după puterile mele, ca să puteți judeca cu toată știința și înțelepciunea voastră. O clipă tăcu și pe urmă glasul său căpătă acea mlădiere sfătoasă, care te apropie de moldoveni și care te încredințează că cele ce se spun sunt nezmintit adevărate.

— Este, oameni buni, în Țara Românească un slăbănog, un bicisnic, care poftește scaunul Moldovei. A făgăduit turcilor celor mari de la Stambul că dacă i-l dau, el are să plătească un haraci de două ori mai mare decât acesta pe care îl plătim noi. Și stăruie și se roagă de turci și împarte în dreapta și în stânga peșcheșuri și bacșișuri, numai să-i capete de partea lui și să-i dea Moldova pe mână. Banii ce-i sunt de trebuință pentru treaba asta, îi ia de la fratele lui, care și el îi stoarce de la necăjitul și sărmanul norod al Țării Românești, al cărui domn este. Se înțelege că dacă acel bicisnic are să ajungă în scaunul acesta, are să stoarcă de la voi cât i-a trebui, ca să-și despăgubească fratele. Vra să zică vinde țara înainte de a-i fi pășit hotarul! Îi vinde avuțiile, slobozenia și vă robește turcilor pe vecii vecilor! Iată pentru ce turcii mi-au trimis vorbă că dacă nu dau eu atâta cât le făgăduiește acel Petru Șchiopul, îl ridică pe el în scaunul Moldovei…

Tăcu, își roti privirea peste mulțimea care îl asculta cu capetele înălțate și cu mare băgare de samă și urmă:

— Faceți-vă o socoteală: are să-i trebuiască să-și despăgubească fratele, să plătească haraciul îndoit și să agonisească și el cât a putea mai mult, pentru zile grele… Asta face cam de patru ori haraciul pe care îl plătiți acuma din sărăcia voastră!

Un murmur ca un freamăt de pădure bătută de vânt se înălță din

mulțimea care se frământa pe loc.

— Eu știu, urmă Ion Vodă, că de patru ori haraciul înseamnă ca munca voastră să fie de patru ori mai mare și sărăcia voastră de patru ori mai cumplită.

Oamenii se frământară iarăși și freamătul crescu astfel, încât măria sa fu nevoit să se oprească din nou. Așteptă să se potolească și urmă cu glas împăciuitor, de părinte care înțelege și pe care îl doare inima de copiii lui.

— Pe mâne însă, mă dor necazurile voastre și ale Moldovei. De aceea, eu nu pot să fac ceea ce are de gând să facă acel Petru. Dar nici să plec așa cum ar vrea unii – și domnul întinse brațul către stânga pridvorului – și să las Moldova de izbeliște, pradă turcului și gâtuită de însuși domnitorul ei, nu se poate.

— Nu se poate, măria ta, izbucni dintr-odată glasul bătrânesc al sutașului Știrbu care se urcase pe o piatră în mijlocul mulțimii.

— Nu se poate! strigară îndată după dânsul glasurile feciorilor lui, iar strigătul lor trecu din om în om, se învălmăși și se înălță în văzduh, ca un vârtej uriaș!

— Asta nu se poate, măria ta!

Ion Vodă se plecă mai tare peste parmaclâcul cerdacului cuprinzând mulțimea cu privirea. Astfel stătu și așteptă, cu inima bătând de mulțămire, să se potolească vuietul. Iar când sutașul Știrbu coborî de pe piatra lui, domnul își înălță capul și vorbi iar:

— Știu că are să fie greu și pentru mine și pentru țară. Ați auzit doar din gura dumnealui boierului Golăi și știți și voi cât de înfricoșată este puterea turcească și cât de tare și neîndurată și gata de răzbunare este oastea sa. Cu oastea aceasta are să vie turcul să-și ia singur ceea ce nu vrem noi să-i dăm de bunăvoie. Are să trebuiască să ne împotrivim, să-l biruim și să-l gonim din hotarul nostru pentru totdeauna.

O clipă, tăcerea rămase neclintită și parcă plină de spaimă și nehotărâre. Și deodată, un glas tânăr și înalt izbucni de undeva din mijlocul mulțimii:

— Să poftească!... Și-ai să vezi măria ta, cum știm noi să le plătim!...

Privirile domnului căutară pe cel care buciumase acest strigăt de bărbăție, neauzit încă.

— Cine a vorbit? întrebă el, cu o lumină de bucurie în ochii întunecați.

— Mitruț al Joldii, străjărul, se auzi același glas și o ghioagă grozavă se ridică deasupra capetelor celorlalți.

Domnul îl privi cu bucurie.

— Iată, s-a nimerit să fii tu cel dintâi, care să ne arate că nu șovăie, și cutează a se împotrivi poruncii sultanului, Mitruț al Joldii, zâmbi

măria sa, cu mare îngăduință, uitându-se peste mulțimea care parcă încremenise.

— Și Mihai străjărul! se înălță un glas cunoscut și mânios. Și altă ghioagă, tot atât de fioroasă, se arătă alături de cea a lui Mitruț.

— Vra să zică, doi! numără Ion Vodă.

— Măria ta, se înălță limpede glasul boierului Pătrașcu de la Vadul Părului, eu socot ca poți să ne numeri pe toți! Și pe cei de aici și pe cei care au rămas acasă!

— Așa e! izbucniră feciorii Știrbului înălțându-și ghioagele. Dacă-i vorba de bătaie, aici suntem, măria ta!

— Și noi, și noi! se auziră glasuri din toate părțile și alte ghioage se înălțară, urmate de simple ciomege, purtate de oameni care nu aveau asupra lor arme. După ele se înălțară altele și după acestea altele, până când, deasupra mulțimii părea că crescuse o pădure de ghioage și de ciomege acoperind grămada de oameni, care striga acum furtunos: „Și noi, și noi, măria ta!”, într-o larmă care nu se mai sfârșea.

Inima voievodului creștea de bucurie. De o jumătate de secol, poporul moldovenesc nu mai fusese tulburat de un asemenea simțământ de înălțare vitejească. Ion Vodă așteptă să se liniștească vuietul și întrebă iar, cu un zâmbet de mare tulburare:

— Vra să zică toți?

— Toți, toți, măria ta! repetară glasurile oamenilor învălmășite din nou ca într-o vijelie.

— Vă dați sama, vra să zică, de greutăți și totuși nu vi-i teamă și nu dați îndărăt? găsi domnul cuvintele potrivite pentru acea pornire vitejească a mulțimii.

Atunci, bătrânul sutaș Știrbu își ridică statura înaltă, cu pletele sure în vânt și – cu căciula în mână – cuteză să vorbească el pentru toți:

— Nu ni-e teamă și ne dăm sama, măria ta. Are să se întâmple ce s-a mai întâmplat și înainte de măria ta. Au să vie turcii cu putere și au să năvălească în țară. Asta – cum spun – s-a mai întâmplat. Numai că acuma s-a petrecut ceva ce nu s-a mai petrecut de când țin eu minte. Anume, acuma ne-a chemat domnul țării la sfat și a stat cu noi, cum ar sta cu cei de-o samă cu dânsul! Și ne-a întrebat ce-i de făcut, ca pe niște oameni vrednici și plini de virtute, fără să caute că sufletul în noi este umilit și bolnăvit de ticăloșiile oamenilor și vremurilor prin care am trecut. Iaca, asta n-au făcut-o domnii pe care i-am apucat. Apoi, dacă măria ta crezi că și noi suntem oameni și dacă socoti că suntem vrednici, credem și noi că suntem vrednici și ne ridicăm capul. Și dacă ai cunoscut în noi virtute, apoi oi face și eu ca Mitruț al Joldii: să poftească!

— Chiar dacă ei or fi de zece ori mai mulți decât noi? îl zădărî, cu zâmbetul strâmb, fostul logofăt Berheaci.

— Chiar și așa, boierule, hotărî moș Știrbu dârz. Iaca, feciorii mei au spus nu demult că iau pe samă câte zece dușmani de fiecare. Câtu-s de bătrân, iau și eu zece! Voi câți luați? se întoarse moș Știrbu către ceilalți.

— Și noi! Și noi! Și noi! se auzi din toate părțile și pădurea de ghioage și ciomege se înălță din nou deasupra mulțimii.

— Parcă au mai multă cutezanță și vitejie decât domnia ta! spuse Ion Vodă întorcându-se către boier și privindu-l țintă.

— Au și mai puțină cunoaștere și înțelegere, măria ta! se plecă boierul zâmbind veninos. Chiar de aceea am vrut să încerc dacă nu cumva cutezanța cu care se laudă e un fel de joacă…

Fără să-i răspundă, Ion Vodă se întoarse către norod făcându-i semn să se liniștească.

— Așa se și cuvenea să răspundă niște moldoveni cu durere pentru țara lor, se bucură măria sa cu glas puternic. Dacă ne mântuim de turci, se cheamă că vom putea duce aici o viață slobodă, liniștită și mai bună decât până acum. Asta se știe. Iar dacă nu vom izbuti, mă gândesc…

— Nu mai încape gând, măria ta! strigă moș Știrbu. Și după dânsul, feciorii lui și pâlcul de răzăși mai bătrâni care-l înconjuraseră strigară într-un glas:

— Nu mai încape gând, măria ta!

— Dacă a fi să murim, urmă moșneagul, om muri! Parcă viața asta de îngenunchiere în fața dușmanului, cu țara închinată turcului, viață se numește?

— Nu uitați că mai sunt și nevestele și copiii… adăugă Ion Vodă privindu-l adânc.

— Și nevestele și copiii, măria ta! Decât să rămâie robi la turci, mai bine să se isprăvească odată. Nu-i așa, măi oameni buni? se întoarse moș Știrbu către ceilalți.

O învăluire de strigăte cutremură văzduhul și ghioagele și ciomegele se înălțară din nou. Glasul tineresc al lui Mitruț se auzi iar acoperind vuietul.

— Murim lângă măria ta, pentru Moldova! Du-ne și nu te îngriji de viața noastră!

— Murim lângă măria ta, pentru Moldova! repetă mulțimea aprinsă. Dă-ne arme și du-ne!

— Să juruim! strigă Mitruț mai tare decât toți.

Și glasurile celorlalți se dezlănțuiră ca o răbufnire de vânt:

— Să juruim!…

Ion Vodă își înălță capul și răsuflă adânc. Privi în vălmășagul acelei omeniri – tulburată ca o mare în furtună – cu inima bătând de bucurie. Ochii lui cercetau fețele aprinse ale acelor oameni care nu demult trecuseră printr-atâta umilință și zdrobire și care acum se

ridica ca un talaz uriaș, în fața căruia nimic nu mai putea sta. Văzu statura înaltă a lui Mitruț al Joldii învârtind ghioaga pe deasupra capetelor și strigând mai tare decât toți și întinse brațul către el. Iar când se făcu puțină liniște, îi strigă:

— Dacă-i așa, voi străjării de margine să fiți cu băgare de samă. Primejdia are să vină dinspre Țara Românească. Acolo-i cel ce ne poftește scaunul! Să nu treacă nici paserea dinspre ei încoace, fără știrea voastră și a mea!

— Să n-ai grijă, măria ta! strigă Mitruț, aprins.

Și glasul lui moș Mihai hui îndată, adânc:

— Să n-ai grijă!

— Iar cât despre juruință, dacă așa vă este voia, să juruim unul altuia, după datina și legea creștinească. Nu mie, ci ca frații de cruce, pe viață și pe moarte…

Și în scurtă vreme, printre cele două pâlcuri de boieri din cerdac, statura înaltă și subțire a Prea Sfințitului Isaia își făcu loc înaintând spre parmaclâc, cu evanghelia în mână. Se plecă așezând-o pe prichiciul unuia din stâlpii de piatră și, ridicându-se din nou, întrebă cu glasul său adânc:

— Cine vrea să înceapă?

— Eu! răspunse repede sutașul Știrbu făcându-și loc cu coatele, spre cerdac.

Și ajuns acolo, în timp ce episcopul făcea asupra lui semnul crucii, bătrânul ridică brațul, atinse cu degetele marginea evangheliei și rosti rar și limpede, după Isaia, în timp ce oamenii ceilalți îl ascultau în tăcere și cu căciulile în mâni:

— Juruim aici, în fața domnului din cer și înaintea celui de pe pământ, noi, norodul moldovan care ne aflăm aici, credință și ascultare și ajutorință unul altuia, întru nimicirea dușmanului, până la izbânda de istov asupra lui, până la izbăvirea norodului de vrăjmași sau până la pieirea noastră, cu arma în mână. Iar pe cel care își va hicleni credința, să-l bată pământul, și focul, și apa, și văzduhul, și pânea, și vinul, și sabia, și dumnezeu și Maica Domnului.

Moșneagul își dezlipi degetele de pe marginea cărții sfinte, le sărută și împreunându-le își făcu cruce și se dădu la o parte. Îndată, cel mai mare dintre feciorii săi, cu chipul liniștit și senin, cu pletele pieptănate frumos peste cap, atinse marginea evangheliei și rosti și el, apăsat:

— Juruiesc!

Iar după dânsul veniră la rând ceilalți feciori ai Știrbului și Mitruț al Joldii, și moș Mihai, și tot norodul adunat pe tăpșan, boiernași de țară și târgoveți, și meșteșugari și țărani, unul după altul, cu aceeași mișcare a brațului ridicat și același cuvânt răsunător „juruiesc”, care se înălța în aerul limpede și se amesteca cu vuietul clopotelor ce începuseră să bată.

Întru acestea, boierii de sfat fură poftiți în divanul cel mic, pentru a sta de față când domnul va chema pe solul turc, spre a-i face știută hotărârea sfatului cu țara.

Marele logofăt păși drept până în fața scaunului domnesc, se înclină adânc și rosti deslușit:

— Măria ta, mă știi! Eu ce gândesc, aceea spun. Am socotit să apăr țara și pe măria ta de primejdie și am spus-o! Țara vrea altfel, să fie așa cum vrea ea și măria ta. Dar cugetul meu a fost curat și cinstit. Mă rog de iertare.

Domnul îl privi fără mânie.

— Tocmai pentru că vorbești ceea ce gândești, mare logofete, și nu umbli cu ascunzișuri și înșelăciune, îmi place să te țin alături de mine! Nu sunt supărat și nu am ce-ți ierta. Așază-te la locul domniei tale, să chemăm pe ceaușul turcesc, care trebuie să fie nerăbdător.

Măria sa porunci ca ceaușul să fie lăsat să intre. Iar când acesta pătrunse în cămara de sfat și se opri în fața domnului, semeț, cu capul sus, cu straiul de mătasă și cealmaua strălucitoare, Ion Vodă îl privi o clipă cu ochii aceia negri care biruiau și nimiceau, și rosti puternic și cu mândrie:

— Pleacă! Pleacă și spune împăratului tău că de azi înainte necum să-i plătim optzeci de mii de galbeni, dar nu va vedea nici cât primea până acu. Cu banii haraciului, am să-mi fac oști și apoi vom vorbi. Pleacă.

Plin de cutezanța neamului său, care pe atunci ținea ridicat asupra Europei un pumn de veșnică amenințare, solul își înălță fruntea să dea răspunsul îndrăzneț pe care îl socotea potrivit. Dar ochii săi întâlniră privirea domnului, fulgerându-l întunecat de sub sprâncenele încruntate și citi în ei atâta ură și pornire, încât se cutremură, își înclină capul și ieși înspăimântat.

CAPITOLUL III

1

Acuma, la curtea domnească de la Iași se statornicise o grabă, un du-te-vino și o frământare, cum nu se mai văzuse până atunci. Portarul Sucevei, Ieremia, marele logofăt Golăi, marele vornic Dumbravă, marele vornic Grumază și marele vistiernic Iani erau chemați de mai multe ori pe zi la domn și toată lumea îi vedea umblând repede, tăcuți și plini de griji.

Alergători pe cai iuți soseau din toate zările și plecau în toate părțile ducând poruncile și răspunsurile măriei sale. Căpetenii de oștire descălecau la poarta curților de pe cai în spume, așteptau nerăbdători să fie primiți la voievod, iar când ieșeau, coborau în fugă treptele, încălecau și porneau gonind. Cămara largă și scundă, cu lespezi și stâlpi de piatră, de lângă cancelarii, era veșnic plină de oameni care își așteptau rândul să intre la măria sa.

Ion Vodă aproape nu mai ieșea din cămara sa de lucru. Trimisese sol la Cracovia și la pragurile Dniprului și rânduise adunarea oștilor de nevoie. Crainicii săi îi purtau ca vântul poruncile, până în cele mai depărtate colțuri ale țării și în urma lor, focuri de veste se aprindeau noaptea pe culmi și buciume sunau prelung peste plaiuri.

Din porunca măriei sale, boierii țării erau înștiințați, fiecare pe la așezările lor, să aibă grijă de oastea de strânsură, care după datină cădea sub mâna lor și să stea gata așteptând semn de la domnie.

Acuma mai trebuiau strânși caii – fără de care nu se putea purcede la război pe vremea aceea – șeile, frâiele, armele, zahereaua, carele cu boi, trebuiau întemeiate tabere de adunare pentru oameni și animale în anume locuri și trebuia rânduită o tabără mare, la Copou, înzestrată cu toate cele de nevoie. Și toate acestea, măria sa le gândea, le punea la cale și avea grija împlinirii lor, folosindu-se până la istovire de portarul Sucevei, de marele logofăt, de cei doi mari vornici, de vistier căruia îi poruncea zi cu zi ce bani trebuie să sloboadă, de alergători și crainici și oșteni în leafă și slujitori de tot felul.

Doamna cu pruncul domnesc și curtea ei plecaseră să se adăpostească la cetatea Hotinului. Tabăra lor de care și rădvane se îndreptase de mult către miazănoapte, înconjurată de străji călări, înarmate. Pe același drum apucaseră și cele mai multe jupânese și jupânițe ale boierilor mari, care ceruseră îngăduința ca familiile lor să rămână în preajma doamnei.

În curțile domnești de la Iași stăpânea acum numai freamătul pregătirii războiului.

Iar freamătul acesta trecuse peste zidurile curții și se împânzise în toată țara. Drumurile începură a se umplea de care, de vite, de cai și de oameni. Focuri de popas luminau noaptea neliniștea țării și călăreți

grăbiți treceau în goană speriind întunericul și stihiile.

Iar în ceasuri târzii, când cocoșii cântau apropierea zorilor, trudit de muncă și veghere, domnul se scula de la masa lui de lucru și își ștergea obrajii cu palmele. Stătea o vreme în picioare la fereastra deschisă să se răcorească și, privind în noapte, către miazăzi, șoptea îngrijorat:

— Numai de-ar veghea toți cu luare-aminte… și străjării de margine din jos…

Hotarul de miazăzi al Moldovei, însemnat pe râul Milcov, n-a înfățișat niciodată o opreliște de neînvins. Apa puțină, domoală, putea fi trecută cu piciorul, ori pe unde. Iar în vreme de secetă se putea sări din piatră în piatră, fără să-ți uzi talpa. Malul moldovenesc era jos, coborât până în prundurile albiei. Numai malul dimpotrivă era mai înalt. Primăvara, când se topeau zăpezile, apa bătea în malul acela, îl săpa și uneori îl surpa. Atunci, copacul care se afla în dreptul surpăturii se pleca asupra apei, se prăbușea și o pornea și el la vale, cu rădăcinile în sus. Pe unele locuri, malul acela era mai greu de coborât. Dar în cea mai mare parte a anului, în albia largă, mărginită numai de o șuviță de apă pe sub malul muntean, creșteau buruieni nalte cât omul și mănunchiuri de mladă de răchită. De o parte și de alta, și pe malul moldovenesc și pe cel muntenesc, dumbrăvile se întindeau cât vedeai cu ochii, întrerupte din loc în loc de măguri goale, verzi, iar departe, către Siret, o pădure deasă, bătrână, nepătrunsă, întuneca zarea.

Așa arătau locurile pe care Mitruț și moș Mihai, ca și ceilalți străjări, trebuiau să le păzească zi și noapte, după porunca măriei sale.

Trecuse pe acolo și un sutaș de la Crăciuna, rânduise pază strânsă, cu schimburi de noapte și de zi, și hotărâse fiecăruia bucata de loc aflată în sama sa. Dăduse sfaturi: dincolo, pe malul dimpotrivă, dușmanul stă la pândă. Nu se vede, dar e acolo, după tufe, după copaci, culcat în mărăcinișuri, ascuns ca șarpele în iarba naltă și în buruieni. Așteaptă o clipă prielnică să se strecoare dincoace. Să aducă scrisori, înțelegeri cu vânzătorii, semne și porunci și să se strecoare înapoi, cu răspunsurile. Deci străjărul moldovan trebuie să fie mai isteț decât iscoada, mai ager, mai neadormit. Să stea nevăzut, nesimțit și cu ochii în patru. O iscoadă scăpată e o primejdie pentru țară și o batjocură pentru străjăr.

Străjării luară aminte.

Mitruț avea acum locul lui de strajă într-un colț al malului, unde umbra copacilor era atât de deasă, încât ți se părea mereu că se face sară. Cerceta cu ochi ageri ungherele mai întunecate și stătea cu urechea la pândă. Își lega calul mai în desimea tufărișului, de unde să nu poată fi văzut și auzit. Iar el se aținea cu ghioaga în mână, gata să

sară asupra unei iscoade care nu se mai arăta. Stătea astfel ceasuri întregi în tăcerea care nu era înfiorată decât de susurul nesfârșit al vântului în crengile copacilor sau de piuitul ori șuieratul unei paseri de pădure.

Cât făcuse ucenicie, alături de moș Mihai, Mitruț nu simțise toată greutatea răspunderii sale. Poate că nici nu pătrunsese cum trebuia însemnătatea slujbei pe care o făcea. Acuma însă, se schimbase socoteala. Acolo, pe tăpșanul din fața curților domnești de la Iași, înțelesese cumplita primejdie care sta gata să se prăvale peste Moldova și în clipa aceea tâmplele începuseră să-i zvâcnească. Atunci, fără să mai stea pe gânduri, strigase: „Să poftească!" Și toată țara văzuse cum se prinsese el s-o apere, iar măria sa îi deslușise ce însemna să fii, în clipele acele, străjăr pe hotarul Moldovei. Când își aducea aminte de toate acestea, Mitruț strângea ghioaga mai tare în palma lui pietroasă și gândea: „N-are să aibă a se jălui de noi, nici măria sa, nici țara! Mai degrabă are să se jăluie dușmanul care mi-a încăpea în mână!..."

Sara, când străjărul care trebuia să vegheze până în ziuă îi lua locul pe hotar, Mitruț se întorcea acasă, mânca în grabă și pornea spre pădurăria lui badea Tudose. Acolo afla liniștea și alinarea grijilor lui cele noi. Acolo, o fată cum nu mai era alta pe lume, stătea lângă dânsul pe prispa de lut, sub lumina de aur a lunii. Cânta pădurea un cântec abia simțit, alcătuit din șoapte și oftări, foșneau ușor frunzele și sclipeau departe stelele. Pluteau miresme de flori de pădure și de iarbă crudă și uneori – din marginea poienii – un pui de căprioară ori un cerb își scotea capul din umbră și se uita mirat la dânșii. Atunci Domnica se rezema înfiorată de umărul lui căutând parcă ocrotire și mâna ei mică și caldă strângea palma lui groasă și mare... Iar a doua zi, pe hotar, Mitruț zâmbea și căuta să ocolească cu privirile florile de cicoare, să nu le vadă, ca să nu-i mai aducă aminte de ochii Domnicăi, tocmai atunci când slujba lui îi cerea mai multă luare-aminte...

De cum sosise de la Iași, Mitruț povestise prietenilor săi din satele din vale toate întâmplările de la scaunul domniei. Iar prietenii săi le povestiseră altora împrăștiindu-le din sat în sat și din vale în vale, în toate casele, pe toate prispele și la toate focurile de pe dealuri.

„N-am jurat numai pentru noi cei care ne aflam acolo, îi lămurise Mitruț. Am jurat și pentru voi și pentru toată Moldova. Primejdia ne paște pe toți deopotrivă, după cum și dacă izbândim, ne vom izbăvi cu toții". Și așa lămureau și ei pe cei care stăteau de vorbă cu dânșii. Acuma, acei prieteni și alți flăcăi din sate băteau drumul, în fiecare duminică, la Răchiți. Și odată ajunși în bătătura lui Joldea, se așezau pe prispă și începeau sfatul. Știau câte brațe bune de luptă se găsesc în fiecare sat, cum îl cheamă pe fiecare flăcău care ar putea mânui o ghioagă și aduceau la Răchiți aceste științe.

— Pe tine te socotim mai mare peste oastea noastră, iar pe noi ne socotim atamanii tăi! glumeau ei. Oștenii noștri sunt gata. Dar nu avem arme…

— Dar coase aveți? întrebă Mitruț într-o sară.

— Avem, răspunseră ei.

— Și bădița Gligore ce face? se întoarse el către Drăguș.

— S-a îndreptat, spuse Drăguș. E încă slab, dar lucrează în covălie…

— Bun, spuse Mitruț. Haidem la dânsul.

Și se duseră la Plopi, sara, pe lună.

Bădița Gligore nu era „încă slab”, cum spusese Drăguș. Din omul puternic, spătos, cu brațul de criță, cum fusese odinioară, rămăsese numai o amintire. Degerăturile îi trecuseră, oblojite toată iarna cu frunze de curechi murat. Dar urmele lor rămăseseră. Nasul mai cu samă, jupuit și cu pete roșii, părea un lucru străin pe obrazul acela cu pielea încrețită bătrânește, înainte de vreme. Părul lui bădița Gligore albise tare, iar sprâncenele, albe și ele, se lăsau ca un mărăciniș peste ochii lui adânciți. Slăbănog, cu oasele mari, al căror ascuțiș se bănuia prin pânza cămășii, Gligore Jitarul nu mai semăna cu cel care fusese nu demult. Profirița îl privea cu ochii mari și fără pic de zâmbet, iar mâna ei nu mai părăsea poala maică-sii. Parcă-i era frică…

Bița Gligore zâmbi lui Mitruț și întinse brațul rezemându-și palma de umărul voinic al băiatului. Nu mai uita dimineața aceea de iarnă, cu vânt înghețat care-i vâjâia pe la urechile degerate și flutura coama și coada calului ce-l aducea acasă. Așa trecuseră atunci văile și dâmburile, în izbeliștea vântului, el culcat pe gâtul calului, iar Mitruț alergând pe jos și trăgând de dârlogi, până ajunseseră în fața covăliei. Iar acolo, Mitruț îl luase în brațe ca pe un copil și-l culcase în căsuța înghețată, în care nu se făcuse niciun pic de foc în iarna aceea.

— Bine, măi Drăguș, voi nu aveți nicio surcică? întrebase mirat Mitruț.

— Da’ de unde să avem, dacă boierul nu ne dă voie în pădure? răspunsese Drăguș. Nu ne dă voie decât dacă vrem să ne îndatorăm cu muncă pe vara care vine și mama nu vrea să se îndatoreze.

— Și mămăliga cum o fierbeți?

— Mai sunt câțiva cărbuni pe vatră, în covălie… acolo o fierbem!

— Adu toporul, se mânie Mitruț. Ia și căruțul cela al vostru… și hai cu mine! Dacă sare vreun vătaf, îl culc!

Așa se duseseră în pădure și aduseseră lemne, un căruț, două căruțe, trei căruțe… Nu i-a prins niciun vătaf, iar bița Gligore s-a putut încălzi.

Dar acestea erau întâmplări trecute. Acuma, bița Gligore stătea în covălie, rezemat de ilău și asculta cererile flăcăilor.

— Stați să vă arăt cum are să fie, spuse el.

Căută o vreme într-o grămadă de fier vechi dintr-un colț și scoase o frântură de coasă. Drăguș aprinse focul în vatră și începu să mânuiască foiul. Când fierul se înroși, bița Gligore îl prinse cu cleștele și îl așeză pe ilău. Potrivi apoi un priboi și Drăguș puse mâna pe baros. Din două lovituri, priboiul făcu două găuri în partea lată a frânturii de coasă. Gligore o aruncă într-un ciubăraș cu apă, ca s-o răcorească. Apoi o scoase, o potrivi în capul unei cozi de coasă, în lung, și o prinse cu o scoabă groasă turtindu-i capetele cu ciocanul. Astfel, din frântură de coasă ieși o lance lungă și ascuțită.

— Poți să tai cu ea și picioarele la cai și gâtul la dușmani, zâmbi el întinzând lancea și ținând-o cu o mână de capătul cozii și cu cealaltă de coporâie. Dacă o ții cu amândouă mânile, urmă el, nu mai ai grijă că o scapi ori că ți-o smulge careva…

Puseră la cale să se dea de veste la toți cei din satele lor să-și aducă coasele la covălie, și bădița Gligore se prinse bucuros să lucreze cât a fi nevoie…

— Când n-am să mai pot eu, are să fie aici Drăguș și poate că îi veți da și voi o mână de ajutor…

De la bița Gligore trecură la bița Todirașcu, Luară și de acolo sfaturi și puseră la cale unde și cine și cum au să se facă ghioagele de trebuință.

Iar de la bița Todirașcu coborâră în sat la Seaca și se duseră la moș Bolocan, să-i învețe cum se fac arcurile și săgețile…

Curând, în tot cuprinsul acela dintre ape, se statornici o forfotă care nu mai înceta nici zi nici noapte. În covălia lui bița Gligore, foiul sufla ca un vânt fără sfârșit și ciocanele băteau fără întrerupere. Focul în vatră nu se mai stingea, iar în jurul ilăului se ridicau mănunchiuri de scântei care pârâiau și luminau obrazul scobit al faurului. Vuietul năvălea afară, în serile liniștite și se auzea până departe. Iar oamenii stăteau nerăbdători rezemând păreții covăliei și așteptând să le iasă lăncile, pentru ca la rândul lor să le potrivească pe bâtcele înfipte în pământ, să le bată cu ciocanul ca să le subție tăișul și pe urmă să le netezească cu cutea, până vor ajunge ca briciul… Niciodată o coasă n-a fost mai îngrijită și mai ascuțită pe moșia boierului Mândru, ca în acele zile de pregătire și îngrijorare înfrigurată.

Alții cercetau pădurile tinere căutând un ulm după măsura trebuințelor lor. Când îl găseau, îi dezgropau cu grijă rădăcinile și potriveau din ele o ghioagă grea, cu capul rotunjit și cu coada după puterea brațului celui care o mânuia. Oamenii apucau ghioaga de capătul cozii și o ridicau, o repezeau în dreapta, în stânga și izbeau de sus în jos. Pe urmă mai tăiau din lungimea cozii ori își alegeau alta mai potrivită, pe care o curățau de coajă, o lăsau să se zvânte la umbră câteva zile și pe urmă o pârleau la foc potolit, cu răbdare și cu meșteșug. Iar când această pregătire era gata, nimereau cu ghioaga tot

la bița Gligore, s-o ghintuiască și să-i puie cercurile de trebuință, ca să nu crape de izbituri sau de uscăciune. Pentru ghintuit se alegeau anume colți și piroane, potrivindu-se să se asemene întru totul cu ghioaga lui Mitruț.

La Seaca, în bătătura lui moș Bolocan, se făcea clacă în fiecare noapte. Flăcăii aduceau anume lemn, îl murau, îl zvântau, îl pârleau și îl ciopleau sub supravegherea bătrânului. Făceau arcuri, săgeți și săhăidace. Iar duminicile coborau în lunca Siretului și învățau să ochească și să tragă cu arcul. Copacii din lemn moale, aleși drept țintă, erau plini de răni și de zgârieturi, care vădeau sârguința acestor ucenici războinici.

„Atamanii” lui Mitruț erau neobosiți. Se arătau pretutindeni – și la covălie și în casele gospodarilor și în luncă și în bătătura lui moș Bolocan, ori unde se afla nevoie și, sub priveghherea lor, flăcăii se deprindeau să asculte și să-și mânuiască armele.

Știința aceasta o dobândeau de la Mitruț, iar Mitruț, la rândul său, o învăța de la moș Mihai, pe care îl hărțuia toată ziua. Ar fi pătruns acești „atamani” și în lunca Milcovului, să-și caute prietenul, nerăbdători să-i dea de știre despre truda lor și despre sporul făcut. Dar în luncă stătea neadormit moș Mihai, care nu vroia ca dușmanul ascuns „dincolo” să vadă aici mișcare neobișnuită și pregătire. Și cu moș Mihai nu era de glumit. Rămânea deci să se întâlnească în anume bătături și pe anume prispe, unde fetele făceau și ele clacă. Împleteau bete subțiri și tari, din in sau din cânepă, din care flăcăii își făceau lațuri cu care să-și lege ghioaga de încheietura pumnului. Astfel, arma aceea fioroasă nu le scăpa din mână și nici nu le putea fi smulsă. Numai că betele de trebuință lui Mitruț, se împleteau în altă parte; se împleteau pe prispa căsuței lui moș Tudose pădurarul, în marginea pădurii, departe. Iar Mitruț, „mai marele oștirii din satele din vale” se abătea cât putea mai des pe la acea pădurărie, grijuliu să vadă cum merge lucrul…

2

În umbra verde a copacilor bătrâni, ascuns după un tufar frunzos, Mitruț încremenise. Dincolo, pe malul dimpotrivă se mișca cineva. Nu se vedea cine. Dar tremurau crenguțele subțiri într-un lăstăriș legănându-se ușor și doar nu se simțea nicio adiere de vânt, care să le legene și nicio pasăre nu le atinsese. Era încredințat că sub lăstăriș se clintise ceva, numai ca o boare de vânt, și nu se arăta acolo nici om, nici fiară. Mitruț se sprijini în ghioagă și rămase neclintit, cu ochii ațintiți în același loc. Și deodată tresări; deasupra lăstărișului, între vârfurile subțiri ale mlădițelor, se ivise un cap rotund, cu mustăți. Stătea acolo, încremenit și el ca o cioată uscată, de copac. Clipele treceau una după alta, lungi, cât veșniciile. Mitruț simțea cum îi bate

inima și cum îi zvâcnește sângele în tâmple… „De-ar veni… de-ar trece albia… de-aș pune mâna pe dânsul”… îi trecea lui prin minte, în timp ce ochii îl dureau de încordare. O mierlă fluieră departe într-un frunziș și o ciocănitoare începu a bate toaca într-un copac. Auzul ascuțit al lui Mitruț deosebea zgomotul abia simțit pe care îl făcea calul departe, în spatele locului de pândă, rupând iarba cu dinții. „De nu s-ar auzi”, se îngrijoră Mitruț și în clipa aceea capul de dincolo se făcu nevăzut. Ochii străjărului se rotiră speriați. „Unde poate fi?” gândea el, necăjit că poate pierduse prilejul, singurul prilej care i se înfățișase de când își începuse slujba pe hotar. Dar în aceeași clipă, inima îi zvâcni din nou, puternic: pe malul dimpotrivă, de sub un frunzar care cobora până lângă apă, lunecă la vale trupul lung al unui om cu căciulă și cu traistă pe după gât. „Iscoada!” gândi Mitruț, umezindu-și buzele care i se uscaseră. Omul păși prin șuvița de apă de sub malul muntean, ieși pe prund între tufele de mladă de răchită și se așeză jos. Își scoase opincile din traistă și începu să se încalțe. Mitruț îi vedea toate mișcările și mâna lui strângea neliniștită coada ghioagei. În sfârșit, omul se sculă, stătu o vreme privind în dreapta și în stânga, cu băgare de samă și porni către malul moldovenesc. Nu avea mult de mers, doar zece, doisprezece pași, dar îi făcea cu atâta luare-aminte și pază, încât lui Mitruț i se părea că de la o tufă de mladă la altă tufă de mladă, făcea un ceas. În sfârșit, omul ajunse la malul scund, moldovenesc. Acuma stătea cu un picior pe prund, cu celălalt pe mal, și cu gâtul întins, cerceta împrejurimea. Mitruț își ținea răsuflarea. Era atât de aproape, încât într-un salt ar fi putut fi lângă iscoadă. Dar vroia să-l vadă suit cu totul pe mal, ca să fie sigur că nu-l pierde. Și tocmai clipa aceasta de așteptare îi strică toate planurile, pentru că chiar atunci calul său necheză, în ascunzătoarea lui. Speriată, iscoada se răsuci, gata să se arunce înapoi, spre albia apei, între tufele de mladă. Totul se petrecu cât ai clipi. Mitruț, socotind că îi scapă omul chiar de sub mână, întinse brațul și repezi ghioaga. Nu avusese de gând să ucidă. Știa doar că o iscoadă trebuie prinsă vie și cercetată cu răbdare, cu știință și meșteșug, până spune tot ce trebuie. Așa îl învățase moș Mihai. Numai că asta era cea dintâi pălitură de ghioagă pe care o dădea în plin. Acum afla ce armă primejdioasă este ghioaga și mai afla că el nu știe s-o mânuiască așa cum trebuie. Iscoada zăcea nemișcată, jumătate pe prund și jumătate într-o băltoacă rămasă de la ploi. Mitruț ieși din hățiș și se plecă asupra lui. Nădăjduia că mai suflă. Dar omul stătea cu fața în sus, cu brațele întinse cruce și cu capul zdrobit. Îl pipăi în toate felurile și îl descinse. Scoase din cingătoarea lui o mână de bani turcești și un inel de aramă cu piatră albastră. Se uită la el și îl strecură în cingătoarea sa. Știa că inelul este un semn care-i putea îi de folos lui moș Mihai. Altăceva nu mai găsi. Mitruț stătu toată ziua aceea stingherit de vecinătatea mortului. Nu se

putea hotărî nici să-l tragă la mal, nici să-l împingă în apă. Și nici nu putea să-l vadă. De aceea stătu toată vremea cu spatele la dânsul. Sara, după ce sosi străjărul care trebuia să facă pânda de noapte, el se duse la moș Mihai, care cercetă îndelung inelul și întrebă:

— Ești încredințat că n-a avut asupra sa altăceva? Vreo hârtie ori o scrisoare?

— L-am cercetat peste tot, răspunse Mitruț. Afară de inel și niște gologani turcești, nimic nu mai avea.

Moș Mihai fluieră a pagubă privind din nou inelul pe toate părțile și dintr-odată se mânie, iar nasul lui începu să se strâmbe a primejdie.

— Bine, măi Strâmbă-Lemne! Măi ursule! Măi Sfarmă-Piatră! strigă el la Mitruț care stătea rușinat de isprava pe care o făcuse, cum de te-ai apucat tu să faci una ca aiasta? Umblăm noi, o grămadă de oameni, de două săptămâni, să prindem o limbă și când în sfârșit ne aduce norocul una, tu-i dai la cap s-o amuțești. Cum vine asta? Dacă află sutașul ori căpitanul ori vornicul, de râs te faci, pe toată viața. Străjăr ești tu? Știi tu ce înseamnă inelul ista? Înseamnă că veștile pe care le aducea iscoada erau atât de însemnate, încât cel care le-a trimis n-a cutezat să le scrie pe hârtie. Hârtia se prăpădește ori ți-o fură careva și e primejdie. I-a spus numai din gură ce avea a vesti acolo unde l-a trimis și i-a dat inelul semn. Ca să fie crezut. Și tu te apuci să-l ucizi, în loc să-l cercetăm noi și să aflăm măcar la cine se duce și cine din meleagurile noastre e vânzător, că numai către un vânzător a fost îndreptat. Acuma ce-i de făcut? Acuma nu mai putem face nimic. Numai să știi că cel care l-a trimis are să aștepte răspuns. Și dacă are să vadă că nu vine, are să trimită altă iscoadă. Vezi de-l ucide și pe acela dacă te mănâncă spinarea!

Și din cale afară de supărat, moș Mihai îi întoarse spatele. Mitruț se îndreptă spre casă, amărât. Dar nu făcu nici zece pași și moș Mihai strigă în urma lui:

— Ia mai stăi, ia mai stăi, că fetele le găsești tu și mai târziu, și ajungându-l din urmă, bătrânul își schimbă glasul și își domoli mânia. Și eu sunt vinovat, vorbi el mai potolit. Nu te-am învățat destul. Nu mai da, măi băiete, cu ghioaga, că tu nu știi s-o stăpânești și îndată faci moarte de om! Dacă vezi că prinsul face urât, dă-i mai bine cu pumnul. Numai așa, ca să-l amețești, până-l legi. Moș Mihai privi la pumnii lui Mitruț și se răzgândi, cu deznădejde. Nu mai da nici cu pumnul! Nu mai da, că ori pumnul tău ori ghioaga, tot una! Mai bine să-i dai o palmă. Are să amețească și are s-o ție minte toată viața. Auzi tu?

Mitruț se uită la palma lui deschisă și vorbi cu îndoială:

— Bine, moș Mihai. Dar are să fie de ajuns o palmă?

— Ajunge, ajunge, se grăbi să-l încredințeze moș Mihai. Să nu-ți pui mintea cu dânsul cumva și să-i dai două! Înțelegi?

— Înțeleg, moș Mihai, una am să-i dau, dar te-aș ruga… despre cel de astăzi…

Bătrânul îl privi pe sub tufele sprâncenelor și zâmbi strâmbându-și nasul și făcându-și ochiul mic:

— Să nu afle Domnica? Cum să nu afle, măi băiete, că doar nu trăim pe altă lume! Are să afle și are să râdă cum se și cuvine, nu te teme! Și lăsându-l rușinat, își văzu de drum.

Învățătura aceasta de minte folosi lui Mitruț, o săptămână mai târziu. Se așezase la pândă în același cot, după ce atârnase de capul calului o traistă cu ovăz, ca să nu mai necheze tocmai când nu trebuie. Își potrivise o deschizătură îngustă în desimea hățișului și privea prin ea malul dimpotrivă. Nimeni n-ar fi putut bănui că acolo se ascunde un pândar. Și iată că dintr-o tufă, de dincolo de apă, se ivi un cap mustăcios, ca și mai dăunăzi. Stătu o vreme mișcându-și numai ochii în dreapta și în stânga. Părea el însuși un ciot neclintit, în umbră. După o lungă cercetare, iscoada ieși la iveală.

Era un om slăbănog, cu nasul mare și cu mustățile lungi. Stătu altă vreme privind peste apă și, încredințat că nicio primejdie nu-l așteaptă pe malul moldovenesc, începu să se descalțe. Își luă subțioară opincile și obielele, veni până la malul apei și mai stătu de pândă un timp, cu ochii țintă dincoace. Pe urmă intră în apă și păși încet. Mersul lui nu făcea niciun zgomot. Ieși din umbra pe care copacii o lăsau peste albia râului. Păși pe prund și se așeză și el să se încalțe, între tufele de mladă, cum făcuse cel’lalt, nu demult. Pe urmă se sculă și porni să treacă albia cu băgare de samă. Din loc în loc stătea, privea cu luare-aminte fiecare tufă, fiecare adânc de umbră și asculta cu urechea la pândă, ca un câne de vânătoare. Pe urmă pornea iar, tot atât de încet și nesimțit. Era un om care știa meșteșugul trecerii peste hotar și se vedea că nu-l face pentru întâia oară. Mitruț, în ascunzătoarea lui, nici nu mai sufla. Așteptă încremenit până ce omul puse piciorul pe mal, chiar acolo lângă dânsul. Era atât de aproape, încât atunci când se aplecă să-și lege o nojiță, Mitruț putu să întindă mâna și să-l apuce de picior. Trase, și prinsul se rostogoli cu un strigăt de spaimă, scurt și gâtuit. Omul își sprijini coatele de pământ și se zvârcoli ca un țipar. Mânios, Mitruț trase iar de picior și trupul prinsului alunecând pe iarbă ajunse aproape sub pieptul său, cu fața în jos, așa cum căzuse. Dar acuma, zbuciumul lui ajunse atât de puternic și deznădăjduit, încât Mitruț rămase foarte încurcat. Ridicase odată pumnul dar își aduse aminte de moș Mihai și se lăsă păgubaș.

„Aș vrea să-l văd acuma pe dânsul, gândi Mitruț cu ciudă, cum ar face să dea o palmă slăbănogului istuia care nu-mi arată decât ceafa?” Și, necăjit, îl apăsă cu o mână lipindu-l cu burta de pământ și strecurându-și cealaltă mână pe sub fruntea prinsului, îl apucă de nas. Strânse odată tare și când celălalt gemu de durere, îl apucă de umăr și

îl întoarse cu fața în sus. Pe urmă, strângându-l mereu de nas, îi trase capul spre el și îl izbi de două ori cu ceafa de pământ.

Speriat de acest fel de luptă pe care încă nu-l cunoștea, străinul își bulbucă ochii spre străjăr, pe urmă îi închise și se liniști. Mitruț îl privi o clipă cum sta neclintit și vânăt la față, și înspăimântat dintr-odată să plecă spre el, să vadă dacă nu cumva murise și acesta. Dar în aceeași clipă, iscoada îl apucă de gât și începu să strângă cu deznădejde. Mitruț își încordă spinarea și cu podul palmei izbi în bărbia celui care îl gâtuia. N-a fost nevoie decât de o singură lovitură. Mânile dușmanului se desprinseră, căzură ca moarte pe iarbă și iscoada rămase nemișcată. Acuma însă, Mitruț nu mai avea încredere. Căută un capăt de ștreang, legă brațele celui leșinat și îl priponi de un copac. Pe urmă se așeză pe iarbă, să se odihnească.

— Ei, bată-te să te bată de păcătos! ocărî el. Ia uite ce muncă pentru un slăbănog viu. Dacă era să dau cu ghioaga, domoleam până acuma zece. Numai de n-ar fi murit! se îngrijoră el cu gândul la moș Mihai. Se plecă asupra prinsului, îl întoarse în toate felurile și, desprinzându-l de la pripon, îl târî până la mal și îl băgă cu capul în râu. Iar când îl văzu că scuipă apa din gură și se scutură ca un câne ud, se liniști. Îl legă iar de copac și se potoli cu totul. Privi chipul posomorât al omului cu mustățile pleoștite și cu un fir de sânge care mai curgea de la lovitura în bărbie.

— Ai un nas gospodăresc, vorbi el domol. Fără el nici n-aveam cum să te apuc și să te liniștesc. Îl privi o vreme tăcut și îl întrebă foarte firesc: Încotro te duceai?

Omul tăcu posomorât și încăpățânat. Mitruț îl cercetă cu ochii râzători și vorbi iar:

— Faci rău că nu-mi spui mie. Eu te întreb cu binișorul și nici n-am de gând să te pun la cazne. Dar dacă te întreabă moș Mihai are să fie rău! Îl cunoști pe moș Mihai?

Străinul deschise ochii în care se vădea o spaimă grozavă.

— A-ha! se bucură Mitruț. Îl cunoști. Ei, dacă te întreabă el, alt chip nu-i decât să-i spui tot. Așa te sfătuiesc eu! De ce stai așa de amărât? Ori poate te-ai supărat că te-am pălit? N-am avut încotro! M-ai izbit cu picioarele și te-ai zbuciumat ca o zvârlugă. Ce te apucase? Acuma, dacă ți-ai mușcat limba, când te-am pocnit, să vezi că iar se mânie moș Mihai. Nu zău, chiar nu poți vorbi?

Iscoada își încleștase fălcile și privea neclintit în pământ. Mitruț îl lăsă în pace, și stătu, păzindu-l, până veni străjărul de noapte.

— Ai prins o spurcăciune? se bucură acesta.

— Am prins, biță Păune, dar mă tem că-i mut! se jălui Mitruț. Nu scoate nicio vorbă!

Păun străjărul se învârti în jurul iscoadei și îl privi în față, cu băgare de samă.

— Nu l-am mai văzut, grăi el, dar pare a fi un țăran de-ai noștri. Cască gura! se răsti el la prins. Iar când acesta se supuse la poruncă, Păun se întoarse către Mitruț: văd că limbă are! Și de auzit, aude!

— Aude și înțelege.

— Apoi, nu-i mut. Du-l la moș Mihai și ai să vezi cum are să vorbească.

Legară prinsul de oblânc cu o frânghie care să-i îngăduie să meargă pe jos, în urma calului, și Mitruț porni ducându-l. Merse o bucată de loc la pas. Și deodată simți că frânghia se întinde mai tare decât ar fi fost firesc. Mitruț se întoarse din șa, privi în urmă și, mânios, sări jos. Iscoada își răsucea mânile cu deznădejde chinuindu-se să scape din laț. Dacă n-ar fi băgat de samă, ar fi rămas fără el. Se apropie de dânsul, cu sprâncenele încruntate.

— Vra să zică tot moș Mihai a avut dreptate, strigă el. Trebuie numaidecât să-ți cârpesc o palmă ca să te liniștesc? Eu am vrut să te iert. Dar dacă nu se poate, nu se poate! Ce să fac? Și în aceeași clipă îl pocni atât de repede și de puternic, încât omul căzu frânt în două, ca un vreasc netrebnic. Mitruț îl prinse în brațe, îl aburcă pe cal în fața lui și porni la trap.

Din dumbrava în care păzea moș Mihai, îl întâmpină glasuri furioase și vuiet de luptă. Mitruț se repezi. Trei oșteni străini îl încolțiseră pe moșneag cu sulițele repezindu-se la el din trei părți iar moș Mihai singur, se apăra și ataca în același timp. Calul său cel unguresc, ridicat în două picioare, stătea gata să se prăbușească peste unul din cei trei. În aceeași clipă, ghioaga cea grozavă a bătrânului, frângând una din sulițe, se plecă fulgerător, izbi în cap pe ostașul astfel dezarmat și se întoarse spre celălalt, care îl amenința din coastă. Al treilea însă, scăpat de sub amenințarea calului, se pregătea să străpungă pe bătrân din spate. Mitruț văzu primejdia și sări. Ostașul nu avu vreme nici să se vaite. Ghioaga lui Mitruț îl doborî dintr-o lovitură. Răsucindu-se sprinten, Mitruț se repezi îndată spre cel care mai rămăsese, dar nu mai avu vreme să-l ajungă. Silit să facă o mișcare în lături, ca să se ferească de calul ce dădea peste el, omul primi drept în creștet ghioaga lui moș Mihai și se prăbuși. Moșneagul sări jos. Privi la cei trei doborâți și răsuflă ușurat.

— Ia te uită păcătoșii! gâfâi el. Ai văzut cum au închipuit ei să treacă hotarul? Unul a venit drept spre mine. Părea singur. Și s-a repezit cu sulița. Până să-l pocnesc, ceilalți doi și trecuseră malul, unul prin dreapta, celălalt prin stânga. Dacă nu veneai tu… Moș Mihai tăcu și privi din nou trupurile răsturnate în iarbă. Dacă nu veneai tu, aveam acuma trei iscoade scăpate pe pământ moldovenesc. Păcat că a trebuit să-i ucidem! oftă el nemulțumit. Acuma nu mai putem afla nimic de la dânșii…

— Am eu o limbă, se grăbi Mitruț, bucuros. De la amiazi ți-o

păstrez, că mie nu vrea să-mi spuie nimic! Și vesel și mândru sări jos și dezlegă prinsul, îl coborî și îl puse binișor la picioarele bătrânului.

— Nu cumva?… se sperie moș Mihai, plecându-se spre iscoadă și văzându-i obrazul vânăt și ochii închiși.

— Trăiește, trăiește! se apără Mitruț. Nu i-am dat decât o palmă când umbla să scape din legătoare. Cu pumnul n-am dat!

— Adu-l colea lângă apă, să-i facem o scăldătoare. Dacă trăiește ai să vezi cum își vine în fire, grăi moșneagul.

Mitruț își luă prinsul subțioară, îl coborî la mal, îl băgă iar cu capul în apă, așa cum mai făcuse odată în acea zi. Și în adevăr, omul deschise ochii. Era încă amețit.

— L-ai pălit tare, băgă de samă moș Mihai.

— Nu se află! strigă Mitruț dezvinovățindu-se. Numai l-am atins odată și atâta. Da-i un slăbănog, nu-l vezi?

Omul cătă la Mitruț cu ochii încă împăienjeniți, coborî privirile spre mânile lui uriașe și se înfioră.

— A-ha! se bucură moș Mihai. A început să te cunoască de stăpân. Acuma să facem un focușor și să-l încălzim puțintel, ca să mă cunoască și pe mine. Să vezi tu ce repede vorbește el cu moșul. Are să spuie și laptele pe care l-a supt de la maică-sa!

Neliniștit, omul prinse a se suci și a căta în lături.

— Îl vezi? se bucură bătrânul. A și început a pricepe. Eu n-am să te rog, vorbi el către străin. Nici măcar n-am să te întreb. Ai să-mi spui tu singur, de bunăvoia ta, tot ce știi. Pe urmă ai să aștepți să văd dacă ai spus adevărul ori nu și dacă ai să te dovedești om cinstit, la urma urmei, poate ai să capeți și slobozenia să te întorci la cei care te-au trimis. Dar pentru treaba asta, eu tot trebuie să-ți mulțămesc încălzindu-te puțintel, că e păcat ca un om ca tine să moară de umezeală din pricina nepriceputului istuia de băiet, care te-a vârât îmbrăcat în apă!

În adevăr, straiele prinsului ciuruiau și Mitruț credea că lui moș Mihai chiar i se făcuse milă de străin și că vrea să-l usuce și să-l încălzească. Dar omul nu era de aceeași părere. Își bulbucase ochii înspăimântați și se uita la moșneag, care scăpără într-un amnar ca să aprindă o bucățică de iască și să dea ioc unor găteje, în dosul unor tufe, așa fel încât flacăra să nu se vadă de dincolo de apă. Iasca se aprinse. Moșul suflă în ea, o înconjură cu un mănunchi de iarbă uscată, suflă iar și când o flacără palidă îi lumină mustața zburlită și nasul poznaș, vârî șomoiogul sub găteje și se lăsa mulțămit pe iarbă.

— Acuși e gata, se bucură el ca de o ispravă bună și nevinovată. Bagă de samă peste apă, Mitruț! Să nu ne pomenim cu alții peste noi!

Acuma, flăcările se înălțară luminând tufișurile întunecate și făcând să pârâie vreascurile uscate. Moș Mihai arătă cu un deget picioarele iscoadei și îl pofti frumos:

— Descalță-te!

Omul își strânse picioarele sub dânsul și în ochii lui se întunecă o spaimă grozavă.

— Nu binevoiești? îl întrebă bătrânul, cu dulceață.

Celălalt începu să tremure și Mitruț se uita la el cu mirare pentru că i se părea că străinul cunoaște mai bine pe moș Mihai decât îl cunoaște el însuși.

— Vrei să te descalț eu? mai întrebă moșul și nasul începu să i se strâmbe a primejdie.

Străinul își strânse și mai tare picioarele sub el și izbucni răgușit:

— Nu-i nevoie! Spun singur! Nu-i nevoie!

Moșneagul îl privi cu îndoială.

— Mă tem că tot are să trebuiască, măcar așa, de-o cercare, vorbi el, pentru că de spus, vezi bine că ai să spui, numai că ai să spui minciuni și pe urmă, n-ai să spui tot ce știi. Mai întâi dă-mi scrisorile.

— N-am nimic, spuse celălalt speriat. Nici scrisori, nici semn. Caută-mă! N-am venit pentru ce crezi dumneata. Sunt ostaș, nu iscoadă plătită…

— Așa! se minună moș Mihai. Apoi dacă ești ostaș, de ce te-ai îmbrăcat ca un om de rând?

— Așa am socotit, ca să nu fiu cunoscut.

— A-ha! Și ce căutai aici?

— Am venit numai ca să dau o raită până jos la cotul Siretului, la moșia boierului Voilă și să mă întorc înapoi.

Moș Mihai fluieră încetișor, cu fruntea dintr-odată încrețită și întunecată.

— Așa! răsuflă el adânc. Vra să zică cunoști locurile?

— Sunt moldovan, răspunse omul, cum să nu le cunosc?

Bătrânul tăcu o clipă, ca lovit cu ceva în cap. Apoi se ridică în genunchi, se sprijini cu pumnii în iarbă, se plecă spre iscoadă și îl scuipă drept în ochi, cu silă.

— Ești moldovan, păcătosule! Și încă mai spui! Vorbește tot ce știi că te zdrobesc aici! strigă el cu glas atât de grozav, încât și Mitruț se înfioră.

— Vine oaste! scânci celălalt înspăimântat. Vine oaste multă turcească și muntenească, să puie domn la voi pe Petru Șchiopul… Atâta știu!

— Câtă oaste? se repezi moșneagul la dânsul.

— Nu știu, gemu iscoada. Da-i câtă frunză și iarbă!

— Unde i-ai lăsat?

— Când m-au trimis încoace, muntenii poposeau la Buzău și așteptau pe turci. De atunci nu-i decât o zi și o noapte.

— Vin repede?

— Așteaptă! Așteaptă și pe turci și vești de dincoace, că au trimis

mai multe iscoade, arătă el spre cei trei ostași, care zăceau în întuneric și urmă: Iar cu turcii trebuie să se întâlnească înainte de a ajunge la hotar…

— A-ha! bătrânul tăcu o clipă și se scărpină în cap. Ochiul lui cel sănătos sticlea sub tufa sprâncenei. Apoi se întoarse către Mitruț: Tu ții minte ce a spus păcătosul ista?

— Vorbă cu vorbă, îl încredință Mitruț.

— Bun, spuse moș Mihai întunecat. Și tu mai știi ceva? întrebă el pe cel culcat la picioarele lui.

— Nimica, mărturisi acesta. Am spus tot ce am știut. Mă jur…

— Nu te jura. Am eu altă putință să mă încredințez. Descalță-l, Mitruț!

Mitruț îngenunchie lângă prins și îi scoase încălțările, cu tot zbuciumul, zvârcolirile și rugămințile lui.

— Tot am spus, strigă omul înspăimântat. Să n-am parte să-mi văd copiii acasă, dacă am ascuns ceva. Nu mă calici, moșule! Fă-ți pomană cu mine și nu mă calici! Că-mi rămân copiii pe drumuri! Nu-s iscoadă! Sunt oștean în leafă! Nu-s iscoadă! Iartă-mă, moșule dragă, că ți-oi sluji ca un câne. Ia-mă rob, dar nu mă calici.

— Dacă a spus tot, îndrăzni Mitruț, ce nevoie…

— Tu să taci! îl repezi bătrânul. Aici nu-i vorba de tine sau de mine, să-l iertăm sau să-l credem când vrem noi. E primejdie pentru tot norodul, auzi tu? O singură minciună îl poate prăpădi. Ține-i piciorul pe jăratic.

Ocărât, Mitruț trase piciorul omului către jăratic.

— Iartă-mă, moș Mihai, că nu mai fac! răcni iscoada zvârcolindu-se.

— Ce-ai spus? se miră bătrânul ridicându-și sprâncenele. De unde mă cunoști tu pe mine?

— Eu sunt feciorul lui Zamfir de la boierul Voilă, moș Mihai. Am fugit de sub vânzare, că ne dăduse tătuca pe toți boierului. Am fugit când eram tinerel, de aceea nu mă cunoști… Și de aceea sunt acuma în leafă la munteni. Acolo am fugit.

Mitruț îi slobozi piciorul din strânsoare și moș Mihai îl privea aiurit.

— Acolo ai fugit! repetă el răsuflând greu. Te-ai dus la plăcinte! Nu-i tot atâta de necăjit norodul de acolo?

— Tot…

— Nu-i tot prigonit și jăfuit și stors de puteri, ca și aici?

— Tot…

— Și tu – acolo – nu ești tot vecin, cum erai aici lângă taică-tu? Nu tot sub biciul unui vătaf?

— Tot…

— Atunci ce ai folosit, păcătosule? Și de ce vii acu împotriva

părinților și neamurilor tale?

Omul își plecase capul umilit și mustața udă îi cădea jalnic peste gură.

Moș Mihai îl fulgeră cu ochiul său singuratic și deodată păru a-și aduce aminte de ceva și întrebă aspru:

— Știe taică-tu că tu faci pe iscoada?

— Nimeni nu știe, moș Mihai, mărturisi omul cu glas rugător. Numai boierul Voilă știe și boierul Hudăi și boierul Mândru… de când le-am adus scrisori de dincolo. Da' acuma nici nu-s iscoadă! Am trecut numai…

— Stai! răcni bătrânul mânios dintr-odată. Când le-ai adus scrisori?

— Să tot fie două luni…

— Dar răspunsurile lor le-ai trecut în Țara Românească?

— Răspunsuri nu mi-au dat! Să n-am parte să-mi văd copiii!

Moș Mihai se ridică în genunchi, îl cercetă cu ochiul lui singuratic și dintr-odată își înălță ghioaga. Prinsul se cinchi la pământ.

— Și acuma de ce-ai trecut? tună glasul bătrânului, atâta de cumplit, încât Mitruț se cutremură.

— Am vrut să spun tătuții s-o ia încolo spre munți că vine prăpădul…

— Te-a apucat mila de taică-tu, ai? Da' aista ce-i? răcni moș Mihai apucând mâna iscoadei și trăgându-i din deget un inel de aramă cu piatră verde.

Iscoada căzu cu fața la pământ. Dar când simți că ghioaga străjărului se înalță iar, își ridică mânile slabe ca să-și apere capul și scânci:

— Nu da că spun tot, moș Mihai! Mă duceam la boierul Mândru de la Putnișoara să-i spun să strângă boierii credincioși lui, să iasă cu ei înaintea măriei sale Petru și să-l ducă în scaun la Iași!

— Atâta? răcni iar moșneagul, cu ghioaga sus.

— Atâta! mărturisi omul, ridicându-se și el în genunchi și făcându-și cruce. De acuma poți să mă omori!

— Bine! vorbi moș Mihai, mai potolit. Măi Mitruț, omul ista a spus drept. Acu eu zic să-l iei și chiar în clipa asta să pornești cu dânsul la Iași, la domn. Așa i-am făgăduit, așa facem!

— Îl duc, răsuflă Mitruț, bucuros.

— Da' nu-l scapi? mai întrebă moșul arătând spre cel care rămăsese în genunchi, ca la rugăciune.

— Nu fug! strigă el, cum să fug după ce-mi dăruiești viața? Ba-ți sărut mâna, moș Mihai, că m-ai cruțat și au să te pomenească copiii mei toată viața lor…

— Mâna mea nu are a fi îmbălată de toate spurcăciunile! îl repezi moșneagul, furios. Ia-l, Mitruț, și s-o ții numai o goană. E primejdie mare. Pricăjitul ista de fecior al lui Zamfir să ia calul meu. Auzi tu,

măi păcătosule? se îndreptă el spre iscoadă. Dacă mărturisești măriei sale ce-i cu scrisorile pe care le-ai adus de dincolo pentru boierii iștia vânduți, poate să scapi cu viață. Cu toate că dacă ai crăpa într-un șanț, n-ar fi nicio pagubă.

Bătrânul îi întoarse spatele cu scârbă și grăi către Mitruț:

— Tu, Mitruț, să nu sufli o vorbă pe drum despre cele ce ne-a spus păcătosul ista. Iar dacă vrea să vorbească el, ucide-l pe loc!

— Moș Mihai, făcu Mitruț plecându-se în șa, să spui mămuței…

— A-ha! bombăni moșul, numai ei?

— Și lui Nică…

— Și Domnicăi nu? îl fulgeră el cu ochiul lui ca de uliu.

Rușinat, Mitruț trecu o frânghie peste legătura mânilor celui dat în sama sa, lăsându-i numai putința să țină între degete frâul și când fu gata cu această treabă, răspunse cu glasul gâtuit:

— Ba… dacă vrei… și ei!

— A-ha!

Atâta mai avu vreme moș Mihai să râdă, căci caii porniră în goană pe drumul dintre sate, ca să iasă la șleahul cel mare, către Siret.

Moș Mihai rămase singur în întunecimea dumbrăvii.

Sus pe muche, Mitruț trase de frâu și opri. Privi o vreme spre răsărit, în umbra îndepărtată în care dormea pădurăria lui badea Tudose. Până acolo n-ar fi fost decât o fugă de cal… Își întoarse capul spre iscoada care se gheboșase pe cal și oftă. Apoi strânse pulpele și porni către miazănoapte.

3

În noaptea aceea, tropotul cailor care duceau pe Mitruț al Joldii și pe prinsul său la Iași, trezi răsunete adânci în tăcerea satelor dintre ape.

În întuneric, covălia lui bița Gligore se vedea de departe, cu ușa larg deschisă. Înăuntru se mișcau umbre nedeslușite, luminate numai de cărbunii de pe vatră și de un opaiț, pe care un braț îl ținea sus, deasupra capetelor. Ciocanele băteau cu sunet mare, iar scânteile săreau roșii și dese. Din fața covăliei și de pe prispa căsuței o grămadă nelămurită de oameni se ridică neliniștită la auzul tropotului grăbit. Mitruț opri. Oamenii se apropiară. În covălie, vuietul încetă. Gligore ieși în prag. În spatele său se zăreau capetele „atamanilor” lui Mitruț.

— Tu ești, Mitruț?

— Eu, biță Gligore.

— Încotro?

— La Iași, duc un prins…

— Nu-l duci la Crăciuna?

— Nu. De-a dreptul la domn. Așa am făgăduit, așa facem…

— D-apoi singur, măi băiete?

— Singur. L-am legat fedeleș. Nu mi-e frică de dânsul…

— Nu ți-o fi ție frică, dar până la Iași e departe… Mai este și truda… și somnul… doar e o săptămână de drum… Eu nu zic că nu se poate, dar e greu… Aș zice să iei pe Drăguș să-ți ajute.

— Merg, Mitruț! sări Drăguș arătându-se în lumina opaițului, cu părul lui zburlit, cu ochii pieziși și cu obrazul uns de funingine.

— Da' noi, adică, de ce să nu mergem? se auziră glasurile tinerești ale „atamanilor", care își făcură loc și se apropiară.

— Și coasele și arcurile și ghioagele pe seama cui le lăsați? îi întrebă Mitruț.

— Îs gata toate, n-ai grijă! îl încredință Ilieș.

— Mergem, măi Mitruț, stărui Ionică. Nu-i bine să umbli singur cu prinsul. Mai știi ce se poate întâmpla? Mergem cu toții și îl păzim cu toții. Dacă îl duci tu la domn, apoi degeaba nu-l duci. Cine știe ce poamă e și ce vești aduce…

Oamenii înconjuraseră calul iscoadei și priveau mirați la călăreț. Prinsul se gheboșă în șaua lui.

— Ptiu, spurcăciune! îi scuipă lița Saveta, ieșită de undeva din întuneric. Ia-i, Mitruț, dragul mamei, vorbi ea cu glas mare. Ia-i, să nu scapi păcătosul ista pe drum. Dacă i-a trebuit juvăț, de juvăț să aibă parte!

— Dar de unde cai? se mai împotrivi Mitruț, care ar fi fost bucuros să aibă însoțitori pe drum.

— De la Scridon Herghelegiul! strigă grăbit Drăguș. Am pus la cale cu dânsul toate cele de cuviință. Ne dă cai, că doar nu vine vătaful să i-i numere în fiecare zi. Ne dă câți ne trebuiesc. Iaca, până ieși tu în deal la Brusturi, noi suntem în urma ta, cu caii…

Flăcăii se făcură nevăzuți în noapte. În sat se auzeau uși scârțâind. Alți oameni se adunau în jurul călăreților. Păreau miște umbre negre care alergau și se strângeau într-un întuneric și mai negru.

— Vine dușmanul? întrebă un glas din mulțime.

Mitruț tăcu o clipă gândindu-se.

— Poate că moș Mihai să știe mai multe decât mine, răspunse el șovăind.

Oamenii înțeleseră că străjărul nu putea vorbi.

— Spune domnului că suntem aici! strigă cineva din grămadă.

— Am să-i spun! făgădui Mitruț pornind.

Și se făcu nevăzut în noapte lăsând în urmă tulburare și grijă și pe unele prispe bocete de femei înfricoșate…

Pe locurile acele se știa din părinți și din bunici ce înseamnă năvala și prada dușmanilor. De aceea stăteau cu urechile la pândă, ca la cel dintâi semn să pornească bărbații la luptă și femeile în bejenie.

În zori, o ceată de călăreți ieși dintre lanuri și porni în goană pe șleahul cel mare. În frunte călărea Mitruț cu prinsul lui. Iar în urmă,

pe cai fără șele, alergau patru flăcăi cu cușme înalte, cu ilice zdrențuite și rupte în coate, cu ițari sparți în genunchi și cu opinci bine sprijinite în scările de lemn. Purtau pe umeri arcuri, la șold săhăidace cu săgeți și la oblânc ghioage fioroase cu colți de fier… Vântul le șuiera pe la urechi. Siretul vâjâia coborând larg către miazăzi și crengile din luncă se plecau legănându-se asupra lor. Curând se pierdură în depărtare și tropotul cailor se stinse.

CAPITOLUL IV

1

De dimineață, alergători grăbiți menind dinspre răsărit trecură în goană spre curtea domnească. Ostașii din tabăra de la Copou priviră lung în urma lor. Nu mult după aceea începură a bate clopotele și dinspre cetate se simți mare mișcare. Porțiile cele mari de la curtea domnească se deschiseră larg și domnul, călare pe armăsarul său de Anatolia, ieși în pas grăbit și se îndreptă spre dealul Copoului. Îl urmau călări boieri, curteni, ostași și slujitori, alcătuindu-i un alai strălucit. Toți păreau înfrigurați și neliniștiți. „Vin cazacii”, își șopteau unii altora înălțându-se în șei și privind spre răsărit, cu palma pavăză la frunte. Într-acolo privea și domnul, cuprins parcă de aceeași neliniște. Buluciți la porți și suiți pe garduri, târgoveții priveau alaiul cu cușmele în mâni. Dimineața era senină și cerul se boltea înalt, albastru.

Pe coasta dealului, către Fântâna Păcurarului, pășteau slobozi caii oștirii moldovenești tăbărâtă pe tăpșanul înalt și larg al Copoului. În dreapta taberei, carele cu podvezi și zaherea așteptau nemișcate, cu tânjalele îndreptate către miazăzi și cu jugurile rezemate de pământ, alcătuind un șirag al cărui capăt se pierdea în zare. La vale, în câmpul întins ca un islaz nemărginit, pășteau boii, sub privegherea umor ostași călări. În fundul priveliștii, către răsărit, se înălțau corturile căpeteniilor oștirii, înconjurând cortul larg și cu flamură deasupra, ridicat în mijlocul celorlalte, pentru domn. De câteva zile, Ion Vodă chiar se și mutase în cortul său. Era mereu gata de drum. Numai aseară trebui să coboare la curte, unde-l așteptau anume treburi grabnice. Acuma primise vești bune și se întorcea în tabără, grăbit și parcă bucuros. În drumul său, vuietele obișnuite unei mari îngrămădiri de oșteni se potoleau și oamenii se grămădeau să-l vadă.

Ajuns sus, se întoarse cu fața spre răsărit și își duse mâna la frunte, ca să se apere de soare. Stătu așa o vreme și deodată se înălță în scări și își plecă trupul înainte. Pe drumul bătut și vânăt, în ceața subțire a răsăritului, o oaste de călăreți venea în trap domol și în rânduri regulate și strânse. Deasupra capetelor celor ce soseau, vârfurile lănciilor se plecau ușor, iar săbiile late legate de cingători luceau în soare și se loveau cu clinchet slab de scările șeilor.

La această priveliște, Ion Vodă își duse mâna la ochi, ca să-și ascundă o mare tulburare și poate și o undă umedă. Pieptul i se umflă ca ușurat de o mare grijă și brațul lui făcu un semn spre curteni. Atunci începură a suna surlele și a bate tobele, iar cântecul acesta ostășesc se înălță în văzduhul dimineții amestecându-se cu tremurul adânc al clopotelor, care trecea departe, peste dealuri.

În vuietul necurmat de mare sărbătoare și bucurie, tropotul cailor

se apropie și îndată, în fața lui Ion Vodă, se opri un călăreț înalt și slab, cu căciula mică pusă pe o sprânceană, cu o șuviță de păr bălai tremurând în vânt și cu o mustață la fel de bălaie, lăsată în jos, Străinul călărea pe un cal sprinten, cu cap mic și isteț și cu urechii neliniștite.

— Svercevski, dragul meu! strigă Ion Vodă tulburat și, plecându-se într-o parte, din șa, se îmbrățișă cu cazacul care râdea cu toată gura. În spatele lui Svercevski se înșiruiseră, într-o clipă, cu deosebită măiestrie, călăreții sosiți. Știam eu că n-ai să mă lași! urmă Ion Vodă, îmbrățișându-l din nou și ștergându-și ochii umezi. Ce mi-ai adus?

— Puțin lucru, măria ta, numai douăsprezece sotnii, vorbi cazacul arătând spre ostașii săi.

— Nu-i puțin, răspunse domnul, cu aceeași tulburare. Cine vă cunoaște, cum vă cunosc eu, știe că fiecare sotnie face cât o mie de oșteni dușmani.

Vorbeau în limba rusească, pe care Ion Vodă o cunoștea încă din vremea în care stătuse la Crâm și colindase meleagurile Dniprului. Tot de atunci îl știa pe Svercevski și pe alte căpetenii ale căzăcimii, cu care legase prietenii.

Măria sa făcu un semn și slujitorii se apropiară cu darurile pregătire pentru mai marii sotniilor. Împărți cu vorbe bune de bucurie și de bună venire săbii de preț, șei împodobite, frâie cusute cu fir de argint și de aur, dăruindu-i pe toți.

Astfel isprăvindu-se ceremonia acelor clipe sărbătorești, multe dintre căpeteniile oștirii moldovenești se repeziră să-și îmbrățișeze prietenii ce se găseau printre cei sosiți. Se cunoscuseră și luptaseră împreună când hatmanul Tomșa se sculase împotriva lui Despot Vodă, cu vreo unsprezece anii în urmă. Chemase atunci Tomșa pe cazaci în ajutor scriindu-le cum pradă Despot bisericile de odoare și cum umblă să strice credința creștinească ortodoxă și să treacă întregul norod moldovan la biserica protestantă. Și cazacii veniseră cum făcuseră și acum. Iată pentru ce bătrânul sutaș Știrbu apucase în brațe pe un cazac înalt, cu ciuful și mustața cărunte și se bucurau amândoi ca doi frați regăsiți. Iată pentru ce căpitanul de călăreți Bardașul prinsese mânile unui cazac mustăcios și i le scutura, râzând amândoi cu gura până la urechi. Și iată pentru ce, dumnealui Zurbă, căpitan de panțiri, om mare și greu, cu pletele bălăi până la umeri, înaintase între oaspeți, prinsese între brațele lui groase pe un cazac subțire ca o nuia și-l strângea și-l ridica de la pământ și se băteau amândoi cu palma peste umeri și râdeau vorbind într-o limbă pe care ei o înțelegeau cu mare ușurință: oleacă moldovenește, oleacă rusește și mai mult semne și schime numai de ei știute. În limba aceasta, întrebările curgeau ploaie:

— Ați venit? întrebau bucuroși moldovenii.

— Cum să nu venim? râdeau cazacii. Nu-i vorba să batem pe turci? Nu sunt ei dușmanii noștri cum sunt și ai voștri? Nu umblă să ne răpească și nouă pământurile și slobozenia, cum umblă să vi le răpească și vouă? Se putea să nu venim?

— Așa-i! strigau moldovenii tulburați și cu inima caldă de mulțămire și dragoste. Și îmbrățișările și strângerile de mâni se făceau mai puternice și mai bărbătești.

— Dar Casian unde-i?

— În stepă, pe urma tătarilor care ne necăjesc!

— Și Stiopa?

— Tot acolo!

— Dar Bodnarenko?

— L-au ucis turcii, toamna trecută!

— Și Lesov?

— Și!...

O clipă, ochii prietenilor se plecau, ca spre cinstirea amintirii acelor viteji cazaci, morți în lupta cu dușmanul lor de totdeauna și pe urmă întrebările porneau din nou.

Masă lungă și îmbelșugată fu întinsă în fața corturilor, sub frunzișul copacilor rari, care împodobeau dealul Copoului. Cei câțiva dintre boierii credincioși care însoțiseră pe Ion Vodă în tabără, boierii de sfat, căpeteniile oștirii moldovenești și cele ale sotniilor căzăcești se așezară în jurul ei. Măria sa pofti la dreapta sa pe Svercevski, cu care porni să-și aducă aminte despre locurile depărtate ale căzăcimii, despre viața de neliniște și vitejie a neamului aceluia de oameni care luptau fără hodină și fără frică împotriva acelora care le pândeau slobozenia și neatârnarea, despre cunoscuții și prietenii lor și despre întâmplările crâncene sau vesele prin care trecuseră.

La dreapta și la stânga lor, căpeteniile cazace așezate între cele moldovenești păreau la ele acasă. Cu gluma pe buze, cu glasuri puternice, cu suflet deschis, priveau drept în ochii gazdelor, închinau paharul și râdeau bucuroși. Mulți moldoveni, purtați prim lupte și prin locuri depărtate, știau rusește și unii cazaci, care mai călcaseră pământul acesta cu alte prilejuri, știau moldovenește. Deci vorbe bune începură a zbura de la unul la altul și glume porniră a se încrucișa peste masă. Numai în ochii unora dintre gazde mai stăruia nedumeriri și parte din ei se uitau la oaspeți cu ochi mirați! Aceștia să fie oare vajnicii luptători care stăpâneau stepele Ucrainei și a căror vitejie gonea pe tătari în bârlogul lor din Crâm, zgâlțâia tronul Lehiei și strica somnul și liniștea sultanului de la Țarigrad? Dar erau oameni ca toți oamenii! Iată, acuma când și-au lăsat cușmele de o parte, par niște oaspeți liniștiți, puși pe petrecere și voie bună, cu zâmbet larg, cu ciuful pe frunte tremurând ușor în vântul care vine dinspre răsărit și cu mustața plină, bălaie, lungă, lăsată de o parte și de alta a gurii...

Niște oameni cumsecade care n-ar face rău nimănui! E greu să ți-i închipui pornind ca o vijelie din malurile Dniprului, străbătând stepa nesfârșită către miazănoapte și izbind ca trăznetul cetățile mândrilor pani ai Lehiei… Ori pornind în jos, cântând legănați pe crupele neostoite ale cailor de stepă și pierzându-se în ierburile nalte cât omul, ca dintr-o dată să se ivească în jurul aulelor tătărăști, strigând, tăind, descătușând robii și pornindu-i spre casele lor, spre slobozenie… Ori vâslind pe apele neliniștite ale Mării Negre, ținându-se în umbra malurilor râpoase, cățărându-se pe ele într-o noapte fără lună, izbind cetăți, țărmuri bogate, case de piatră și întorcându-se pe aceeași cale, urmăriți de corăbiile turcești, neputincioase…

Cine să se poată păzi de acești stăpâni ai stepei fără sfârșit, a căror sete de neatârnare nu putea fi potolită decât cu moartea, a căror vitejie întrecea cele povestite despre ei la vetrele bordeielor, pe prispele căsuțelor, la focurile de pe dealuri, cântate de cântăreții rătăcitori, și trecute din gură în gură, ca naște basme neasemuit de frumoase…

Da, așa erau când se arătau ca dușmani, ca luptători, ca răzbunători… Dar ca prietenii, iată-i! Închină paharul rostindu-și urarea cu glas tare, cântă toți împreună cântece legănate, care îți aduc aminte de nesfârșirea stepelor părăsite ca să-ți dea ajutor ție, și se bucură ca niște frați adevărați când se revăd după ani de despărțire! Sunt atât de plini de prietenie și de dragoste, încât în fața lor, inima ta se deschide și îi primește și îi îmbrățișează.

Șase butoaie cu vin moldovenesc fură desfundate în cinstea acelei sărbători. Închinară deci și cinstiră cu bucurie frățească și se veseliră vorbind despre isprăvile lor trecute și cele ce aveau să vie, ca la un ceas ca acela de bună înțelegere și bărbătească tovărășie de arme.

Și tocmai în ceasul acela, un tropot de cai răsună peste veselia tuturora și Mitruț al Joldii, venit din prundurile Milcovului cu tovarășii săi, descălecă și ceru unui curtean să-l ducă numaidecât la măria sa. Curteanul se plecă la urechea domnului și îndată măria sa își înălță capul cu ochii sfredelitori. Văzu pe Mitruț care stătea de o parte, cu cușma în mână și fața sa se lumină.

— Tu ești? întrebă el bucuros.

— Eu, măria ta. Mitruț al Joldii, străjărul. Îți aduc o iscoadă.

— Cu ce fel de vești? întrebă Ion Vodă îndepărtând paharul din fața sa.

O clipă, Mitruț stătu în cumpănă. Își aduse aminte de moș Mihai.

— Măria ta, vorbi el tare, am poruncă să-ți grăiesc numai între patru ochi…

Domnul se sculă și intră în cortul său și Mitruț păși după dânsul învârtindu-și căciula în mâni. Iar peste o clipă ieșea să-și aducă prinsul și un slujitor chema în cort pe Dumbravă, pe portarul Sucevei și pe

marele logofăt Golăi.

În fața acestora, prăbușit în genunchi, prinsul adus de Mitruț își spuse toată povestea despre oastea dușmană care venea și care poposise la Buzău și mai cu samă despre scrisorile pe care le purtase între vornicul Ivașcu din Țara Românească și boierii Hudăi, Voilă și Mândru din Moldova…

— Boieri, căpetenii de strânsură! strigă domnul năpraznic și vinișoare roșii se adunară în ochii lui scăpărători.

Marele logofăt stătea neclintit și cu ochii pierduți în gol. Ieremia rămăsese încremenit și se făcuse galben. Iar Dumbravă își netezea în neștire barba și se gândea adânc, cu ochii țintă la prins. Și deodată îl întrebă:

— Tu nu cumva cunoști pe unul Rașpă?

— Cunosc! răspunse iscoada. Rașpă îi omul de încredere al boierului Mândru de la Putnișoara…

Marele vornic își trecu palma peste frunte și răsuflă adânc:

— Măria ta, vorbi el, dacă e vorba așa, a, m pus mâna pe toți vânzătorii. Rașpă acela pe care l-au ucis oamenii lui Niculiță, înainte de a-l fi putut cerceta, purta veștile de la Putnișoara lui Mândru la Țigănașii lui Berheaci și Buciumii lui Sandu… Am mărturii, oameni care știu și au oblicit că adevăratul cuib al vânzătorilor, la Țigănași se găsește… Ce poruncești?

Ion Vodă se sculase cât era de înalt și chipul lui arăta atât de încruntat și de întunecat, încât Mitruț se feri într-o parte.

— Berheaci și Sandu în fiare… și cei care s-or mai găsi în legătură cu dânșii. Până în sară îi judec… Unde se găsesc acum Voilă, Mândru și Hudăi?

— În drum, măria ta. De ieri trebuia să fi plecat cu neamurile și slujitorii lor încoace, spre tabără… Aduc și cete de strânsură de pe pământurile lor.

— Bine! spuse. Domnul. Dă poruncile de trebuință pentru Berheaci…

Dumbravă ieși. Ieremia rămăsese mut, gheboșat dintr-o dată.

— Îți aduci aminte când îl apărai pe fostul logofăt? îl fulgeră măria sa cu ochii. Ieremia încremenise cu privirile în pământ. Ion Vodă se plimbă o clipă cu mânile împreunate la spate, după obiceiul său, călcând apăsat, și, dând peste trupul iscoadei, prăbușită la picioarele sale, se întoarse din nou către Ieremia: Să-l ia de aici! porunci el.

— Măria ta, îndrăzni Mitruț, moș Mihai a spus către păcătosul ista așa: „Măi, i-a spus, dacă mărturisești domnului cum a fost povestea cu scrisorile și vânzarea boierilor, poate scapi cu viață…”

Ion Vodă se oprise în fața lui și îl privea întunecat.

— Dacă cu prețul ista i-a smuls Mihai străjărul mărturisirile… bine! vorbi el. Dar vânzătorii și uneltele lor nu sunt vrednici de milă, Mitruț

al Joldii. Nu uita!

Mitruț se plecă umilit și se trase în colțul lui.

— Să-l ia de aici și să-l bage în temniță, porunci iar măria sa făcând un semn spre iscoadă și un slujitor se repezi. Tu, Ieremia, se întoarse Ion Vodă către portarul Sucevei, adu aci pe boierii de sfat, pe căpeteniile oștirii și pe Svercevski.

Ieremia ieși repede să împlinească porunca, bucuros parcă să se depărteze din preajma mâniei domnului.

Mitruț stătea mereu lângă intrarea cortului, cu căciula în mână.

— Tu, străjărule, du-te și te hodinește…

— Nu-s trudit, măria ta. Eu mai bine aștept afară poruncile măriei tale… că după cât văd, îi grabă mare…

Se plecă adânc și ieși să-și găsească tovarășii.

Curând, în cortul măriei sale se adună sfatul de război.

Cei chemați nu aveau pe ce să se așeze. Stătură deci în picioare, iar Ion Vodă, cu mânile la spate și privirea grea, în mijlocul lor.

— Vin dușmanii, vorbi el scurt. O oștire de munteni întârzie lângă Buzău… Așteaptă, să sosească altă oștire, de turci, de la Dunăre și să se unească cu dânsa… Vra să zică, luptă în câmp deschis împotriva lor – noi având numai nouă mii de ostași moldoveni și o mie două sute de cazaci – nu putem da. Socot deci că mai cuminte ar fi să-i tragem la un loc închis, un loc pe care să-l alegem noi, după nevoile și puținătatea noastră. Iar pentru această ispravă, iarăși socot că nimic nu poate fi mai potrivit decât o hărțuială de zi și de noapte, care să-i ducă pe nesimțite acolo unde ne va veni nouă bine… Tăcu o clipă, privi întunecat la cei din jur și urmă: – Trebuiesc păliți fără veste, cu oști puține și repezi, care să se tragă înapoi într-o clipeală, să-i pălească în altă parte, unde nu se așteaptă, să taie, să ucidă, să înspăimânte și repede să alerge tocmai în partea dimpotrivă, să-i izbească și acolo, să-i taie și acolo, să-i lase năuciți și peste un ceas de vreme să se arate unde nici nu visează dușmanul și să facă aceeași ispravă… Pentru o oaste care luptă pe pământ străin și necunoscut, nimic nu este mai grozav decât spaima de un potrivnic pe care nu-l vezi, n-ai de unde-l apuca, nu-i cunoști puterile, nici planurile, care te ține în veșnică neodihnă și neliniște și teamă…

Căpeteniile se priviră cu înțeles. Se pricepeau și ei la o astfel de luptă care șpârcuie puterile vrăjmașului, înainte ca acesta să poată să te silească la o bătălie hotărâtoare.

— Pentru asemenea război, urmă măria sa, trebuie oaste sprintenă… călăreață…

— Mă duc eu – vorbi Dumbravă hotărât – cu călăreții mei…

— Și eu, rosti Svercevski întrerupându-l.

Domnul îi privi o clipă și rosti simplu:

— La voi mă și gândeam, dragii mei. Va trebui să plecați chiar

acum. În șase, șapte zile sunteți la hotar. Îmi trimiteți zilnic vești, în urmă. Noi aceștialalți, cu grosul oștirii, ne mișcăm mâne în zori și umblăm mai încet, să nu trudim caii și gloatele... Dumbravă, în drum ai să întâlnești pe Voilă, pe Hudăi și Mândru cu ai lor... Pune mâna pe boieri și ține-i bine până sosesc eu... Așază în locul lor alte căpetenii peste cetele de strânsură...

Când domnul ieși din cort, cinci flăcăi cu cinci cușme înalte pândeau de sub umbra unui copac, să-l vadă. Ochii lor străluceau de mulțămire și bucurie. Își smulseră căciulile de pe cap și strigară toți într-un glas, ca sfătuiți:

— Să trăiești, măria ta!

Lom Vodă îi privi mirat. Mitruț cuteză să se apropie:

— Măria ta, sunt flăcăi de la noi, care m-au ajutat să aduc prinsul. Acolo la noi, lumea și-a făcut arcuri și ghioage și săgeți și stă să audă porunca. Când am pornit noi într-acoace, norodul aștepta să vie boierul cu porunca măriei tale și să-l urmeze, după rânduiala oștilor de strânsură. Mi-au spus: „Spune măriei sale că suntem aici”... Și la noi, oamenii sunt tari, măria ta... Tăcu nemaiștiind ce să spuie și dintr-o dată își aduse aminte: Măria ta, eu și prietenii iștia ai mei îndrăznim în fața măriei tale cu o rugăminte... Să ne lași să luptăm sub mâna dumnealui vornicului... să nu mai stăm adică sub mâna boierului nostru Mândru de la Putnișoara cum e datina... că ne-ar fi rușine!

Domnul îl privea cu ochii îmblânziți.

— Bine, Mitruț străjărule, vorbi el cu bunătate. Să se facă voia ta și a istorlalți. Dar vornicul pleacă chiar acuma... trebuie să vă grăbiți!

— Să trăiești, măria ta! strigară cei cinci flăcăi înălțându-și cușmele în mânile lor groase și bătătorite. Și alergară într-un suflet pe urma marelui vornic.

O clipă, Ion Vodă rămase în ușa cortului privind după ei și ochii lui se micșorară și se luminară de un zâmbet scurt.

Departe, o ceată de călăreți alerga cu frâiele slobode către Țigănașii lui Toma Berheaci și alta urca dealul Buciumului către curțile stolnicului Sandu. Spre apus, soarele cobora într-o mare de sânge.

2

Cu Svercevski și Dumbravă în frunte și cu Mitruț chiar în urma lor, călăreții moldoveni și cazacii zaporojeni treceau în trap ușor prin umbra verde a luncii Siretului. Se lăsau legănați în șeile înalte tătărăști, de cântecele ciudate pe care acei călăreți, veniți din stepele îndepărtate ca să lupte pe viață și pe moarte cu oștile sultanului turcesc, le cântau, de parcă mergeau la nuntă. Cazacii aveau cai sprinteni, cu capul mic și chișița subțire, dar cu pieptul lat și puternic. Uneori, câțiva cai care păreau slobozi, fără călăreți, porneau din

rândurile din urmă, treceau înaintea tuturora în goană alergând cu urechile plecate pe spate, ca niște sălbăticiuni, se înălțau în două picioare, săreau cu toate patru copitele odată și își răsuceau în toate părțile capetele cu gura căscată, ca după un dușman închipuit, pe care umblau să-l sfâșie. Și deodată, de sub ei, se iveau și călăreții, cu căciulile pe ceafă, cu moțul de păr fluturându-le pe frunte, cu frâul în mână și cu zâmbetul larg, până la urechi. Așa intrau la locurile lor, între ceilalți cazaci care îi sărbătoreau, cântând în limba lor vorbe potrivite cu împrejurarea. Sara se opreau la popas, intrau călări în apele Siretului, așteptau să se adape caii îndelung și se așezau pe urmă în jurul focurilor, între moldovenii cu care se împrieteniseră de părea că se știau de când lumea. Astfel mergeau domol și poposeau devreme, ca să nu trudească prea mult caii, a căror întreagă vlagă le era de trebuință în luptă.

La un asemenea popas le ieșiră înainte cetele de călăreți și glotași ai boierilor din ținutul Putnei și al Tecuciului. Era oaste de strânsură, îmbrăcată țărănește și înarmată cu arcuri, cu lănci făcute din coase, cu ghioage, topoare și baltage cu două tăișuri și coadă lungă. Iar printre căpetenii se vedea boierul Mândru având de o parte pe boierul Hudăi și de cealaltă pe Gavrilaș Voilă, toți trei purtând căciuli rotunde cu pană albă și haine scurte, mărginite cu blăniță ușoară, aruncate pe un umăr, peste cămașa de zale. Se vedea de asemenea boierul Pătrașcu de la Vadul Părului, tânăr, sprinten și voinic, călărind un cal neastâmpărat și purtând căciuliță neagră cu pană de cocoș, scurtă de postav și, la șold, sabie lungă și lată, cu mânerul cruce. Și mai erau și alți boiernași de țară, fiecare aducând cearta de glotași de pe pământul lui.

Ostașii din ambele părți chiuiră și își aruncară cușmele în sus. Erau bucuroși de întâlnire și mulți din cei sosiți aveau cunoscuți și prieteni între călăreții lui Dumbravă. Mitruț alergă în întâmpinarea lor. Văzu pe cei din Plopi și din Seaca și din Brusturi și din Putnișoara, și se bucură tot atât cât s-ar fi bucurat dacă ar fi văzut pe mama și pe Nică și pe moș Mihai.

— Ne-au venit cazacii în ajutor! le dădu el de veste arătând spre sotniile care opriseră într-o rânduială desăvârșită.

Oamenii se grămădiră să vadă pe acei vestiți luptători, ale căror vitejii treceau din gură în gură și îndată se amestecară, se însoțiră și se împrieteniră la focurile de sară.

Un oștean chemă în cortul marelui vornic pe boierul Pătrașcu și boierul descălecă sprinten și alergă la poruncă.

— Mitruț! strigă de departe un glas cunoscut și Toader ciobanul își făcu loc prim mulțime. Purta arc și săhăidac atârnate pe după gât.

— Ce faci aici, bădiță Toader? întinse brațele Mitruț, bucuros.

— Iaca, sunt oștean în ceata de strânsură a boierului Mândru! grăi

ciobanul cu chipul întunecat și ochii crunți. A slobozit poruncile acu o săptămână și am și pornit. Din toată stâna, numai eu. Ceilalți îi păzesc oile în Poiana Surului, iar moș baciu ne-a lăsat cu sănătate.

— Cum! tresări Mitruț ca lovit drept în inimă și ochii lui priviră îngroziți la cioban. Cum ne-a lăsat cu sănătate?

— Da, își înclină capul Toader, moș baciu s-a dus acolo unde nu mai sunt necazuri, nici boieri ca al nostru... și nici nu mai este nimeni vecin!... Își trase cușma din cap, își făcu cruce și rosti cu glas înăbușit privind în jos: – Dumnezeu să-l ierte!

— Dumnezeu să-l ierte! îngână și Mitruț, cu căciula în mână și cu ochii în lacrimi. Spune-mi, biță Toader, cum s-a putut întâmpla una ca asta? Cum să moară? A ridicat careva mâna asupra lui?

— La noi la stână, nimeni, măi băiete! Nimeni nu-i vinovat! Fără decât opincile lui Cozma Prepeliță... dacă opincile, ar avea înțelegere și suflet... Altul nimeni!

Se traseră de o parte din hărmălaia oștirii de strânsură care se vânzolea împrejurul lor și Toader ciobanul povesti cum murise cel care fusese moș baciu.

Cinci zile după plecarea lui Mitruț cu prinsul său la scaunul domniei, zările către răsărit începură a se roși noaptea și focuri de veste, depărtate, se aprinseră pe culmi. Asta însemna – după semnele și obiceiurile acelor vremuri – că unele ceambuluri de tătari din Buceag fuseseră slobozite să bată în iureș curmezișul țării, împrăștiind spaimă și bejenie și pojar... Așa își pregăteau turcii războiul lor în Moldova...

O noapte întreagă, moș baciu a stat la stână, cu privirile îndreptate spre răsărit și cu palma pavăză la ochi prubuluind depărtările și iuțeala iureșului. Iar în ziuă, când văzu că se aprind focuri de veste din ce în ce mai aproape, s-a hotărât. Și-a luat din cui opincile cele căpătate la târg la Putnișoara, de la Cozma Prepeliță – și pe care nu le purta decât pe vreme rea – le-a privit o vreme cu sprâncenele coborâte peste ochi, s-a încălțat, și-a luat ciomagul lui vechi și lung cu măciulie de plumb și a grăit așa:

— Măi, oameni buni, eu de acu mă duc! Am o datorie de plătit lui Cozma Prepeliță la Sânger și am și un legământ luat către dânsul și către Pavăl Pricup. Trebile stânei și ale boierului or mai aștepta până m-oi întoarce!

Și-a făcut cruce și s-a dus. Ciobanii au rămas cu cușmele în mâni și Ghivirdic plângea.

Pe urmă, în aceeași zi, un slujbaș de la curte a adus poruncă lui Toader să vie îndată în oastea de strânsură care se aduna la Putnișoara și celorlalți să plece grabnic cu oile...

Moș baciu s-a tot dus la vale și a umblat toată ziua aceea cu pasul lui lung, cu trupul drept și cu cușma dată pe ceafă, cum avea obiceiul.

Iar noaptea, când a ajuns la malul Siretului dinspre Sânger, a găsit mare răcnet și zbucium. Trecuse o parte din oameni luând fiecare ce a putut să ia – ca la o grabă ca aceea – și, acuma se grăbeau să urce râpele malului, se vânzoleau, împingeau la căruțe și la tărăboanțe și răcneau îndemnându-se. Răcneau și cei care rămăseseră pe celălalt mal și trăgeau zadarnic de odgonul podului, iar podul stătea neclintit la malul cestalalt, cu un colț băgat în niște răchitiș.

— Cozma Prepeliță e aici? a început a striga moș baciu străbătând cu greutate prim mulțime. Măi Cozma! Măi Pavăl! N-auziți?

— Nu-i mai striga degeaba, că ei n-au izbutit să treacă! țipă ascuțit o femeie cu un prunc în brațe. Nu-i auzi cum răcnesc de dincolo? S-a rupt o funie și ei nu pot trage podul înapoi!

Moș baciu înțelese. Sări pe pod și începu a căuta beteșugul. Era lună și vânt și larmă mare și dinspre răsărit se ridicau vâltori de foc, din ce în ce mai aproape. Moșneagul își băgă ciomagul cu un capăt în apă și merse așa de jur împrejurul podului căutând capetele odgonului rupt. Găsi un capăt de funie, găsi și pe celălalt, se culcă pe pod cu fața în jos, mocoși îndelung și în sfârșit se sculă și răcni către malul dimpotrivă.

— Trageți!

Și îndată podul se clinti și începu a luneca în curmezișul apei.

Bătrânul stătea luminat de lună, singur în mijlocul podului, în picioare, cu cușma pe ceafă și cu ciomagul în mână.

— Tu ești, bade baciule? răcni un glas de dincolo.

— Eu, Cozmo, răspunse bătrânul, liniștit. Nu ți-am spus c-am să vin?

Deodată, podul se opri în mijlocul apei. Nodul făcut de moșneag ajunse la vârtej.

— Nu mai trageți! strigă moș baciu și se culcă din nou cu fața în jos. Împinse nodul cu amândouă mânile sângerându-și degetele, potrivi funia pe jghiabul vârtejului și se sculă. Trageți, răcni el gâfâind.

Dar în clipa aceea, umbrele călări ale unei trâmbe de tătari se și iviră pe muchia dealului. Un răcnet uriaș se înălță în noapte. Podul lunecă smuncit până aproape de mal și se opri. Umbrele negre călări, alergau acuma la vale către apă, una câte una, pe cărarea, îngustă. Oamenii lăsară odgoanele. Nu mai aveau vreme să se slujească de pod. Unii se mistuiră în întunericul luncii, alții săriră în apă și începură să înoate către malul dimpotrivă.

— Trage, Cozma! Trage Pavăl! Repede! răcni moș baciu, speriat.

— Tragem! se auziră glasuri învălmășite și podul se clinti iar. Dar acuma era prea târziu. Cel dintâi călăreț ajunsese la mal. Împunse cu o suliță și vâjâi un juvăț. Un răcnet deznădăjduit se înălță deasupra larmei și podul se opri.

— Nu ne lăsa, bade baciule! se înălță dintr-o dată glasul lui Cozma și, de pe pod, moș baciu îi răspunse liniștit:

— Nu vă lasă baciul, măi copii!

Își slobozi ciomagul în unde, căutând adâncimea. Și când se încredință că apa nu-i ajunge decât până la piept, sări. Înaintă cu greu împotriva șuvoiului și puse piciorul pe mal, lângă o răchită groasă. Se înălță în umbra întunecată a copacului și își învârti ciomagul cu măciulie de plumb. Izbi și, cu o icnitură adâncă, un tătar se rostogoli de pe cal. Din întunecimea altor răchiți, Cozma Prepeliță și Pavăl Pricup învârtiră în același timp ciomegele lor grele, de carpen. Câțiva cai se desprinseră și se învălmășiră fără călăreți. Câteva leșuri zăceau între copaci. Șiragul tătarilor se opri. Apa se umpluse de oameni care înotau cu deznădejde. Se întoarseră către apă și moș baciu și Cozma și Pavăl. Dar nu avură vreme să se clintească din umbra răchiților. Tătarii se buluciră. Suliți lungi împunseră întunericul de sub copaci. Dar sulițele zburară pe sus, sub izbiturile puternice ale ciomegelor. Un cal pălit îngenunchie astupând drumul celorlalți și îndată după dânsul altul. De la adăpostul acestui stăvilar, ciomegele vâjâiră năprasnic și alte trupuri de tătari căzură sângerate lângă cai. Atunci un juvăț șuieră în văzduh și moș baciu își simți grumazul apucat. Bătrânul prinse cu stânga juvățul și cu dreapta izbi. Capul ras al tătarului se repezi către umăr și trupul păgânului se nărui în lături. Calul stătu. Moș baciu trase de juvăț să-și sloboadă gâtul. Dar frânghia era legată la oblânc. Se înălță să pășească spre calul tătarului și spre oblânc. Atunci alt juvăț vâjâi și bătrânul se simți apucat din nou și tras în partea dimpotrivă. Se răsuci năpraznic și păli cu deznădejde. Doborî și pe acest nou dușman, dar calul înspăimântat sări în lături, iar juvățul legat de șa se întinse și strânse grumazul moșneagului, într-o încleștare smuncită. Moș baciu îngenunchie și mânile lui scăpară ciomagul. O clipă prinse în pumni o creangă de răchită și încercă o împotrivire. Dar tot atunci, o suliță îl păli între umeri și se înfipse adânc. Trupul lui, tras de calul speriat, lunecă pe iarbă și se opri neclintit, pentru totdeauna, lângă o tufă de salcie... Cu altă suliță înfiptă în grumaz, Cozma Prepeliță își dădu sufletul lângă o movilă de leșuri, iar Pavăl Pricup, care trăsese jos de pe cal un tătar, îl apucase cu dinții de gâtlej și se rostogoliră amândoi în iarbă. Tătarul îl prinsese și el cu mâna de gât și strânseră și unul și altul, unul cu dinții, celălalt cu degetele, strânseră cu deznădejde, cu furie și ură, până ce își dădură sufletul amândoi, în aceeași clipă.

Toader ciobanul isprăvise de mult de povestit și Mitruț încă tot stătea mut, cu cușma în mână și cu ochii îngroziți privind în gol.

— Așa mi-au povestit și mie băjenarii care au scăpat, vorbi iar Toader și eu, măi Mitruț, n-am să mă las, până când, pentru omul ista, pentru moș baciul nostru, n-am să omor măcar zece păgâni, cu mâniile

iste ale mele!… Poarte nu m-a lua dumnezeu până atunci!

— Te căutăm! strigară de departe „atamanii” lui Mitruț alergând. Boierul Mândru și boierii Voilă și Hudăi, care au venit acu în fruntea oștirii de strânsură, au fost chemați la marele vornic. Noi ce facem?

În clipa aceasta, ura și mânia crâncenă, grămădite în inima lui Mitruț la vestea morții lui moș baciu, își găsiră un drum pe care să se reverse și un nume asupra căruia să se abată: boierul Mândru! Ticălosul de la care au pornit toate necazurile lor și ale lui moș baciu. Și fără să răspundă, Mitruț alergă la cortul marelui vornic. Curând ieși și își strânse prietenii.

3

Boierii Mândru, Hudăi și Voilă descălecaseră și împărțiseră porunci cetașilor, pentru popas și hrană. Iar când un ostaș veni să-i poftească – după cuviință – la domnia sa vornicul, ca pe niște oaspeți scumpi ce se aflau, se bucurară și se îndreptară spre cortul lui Dumbravă, pe care îl aflară sub pază strașnică. De o parte și de alta, cetașii boierului Pătrașcu stăteau încremeniți, ca de piatră, iar intrarea era păzită de însuși boierul de la Vadul Părului. Cei trei boieri zâmbiră tainic. O strajă ca aceasta arăta, fără putință de tăgadă, în ce spaimă trăiește marele vornic pornit la război!… „Iată, își ziceau ei, cine cutează să se împotrivească puterii înfricoșate a padișahului”…

Trecură mândri prin fața boierului Pătrașcu, pătrunseră în cort și îndată, în spatele lor, răsări Mitruț cu „atamanii” săi. Dumbravă îi aștepta în picioare, cu chipul întunecat și cu mâna pe crucea paloșului care-i atârna de cingătoare.

— Intrați, intrați! îi pofti el, părându-i-se că musafirii șovăie în prag. Vă aduc știri de la dumnealui Toma Berheaci, de la Țigănași!

Pe chipurile celor trei boieri se zugrăvi o mirare fără margini. Cum, știri de la fostul logofăt? Să fi intrat și marele vornic, adică, în lagărul lui Berheaci?

Dar Dumbravă nu le dădu timp să se dumirească:

— Aflați, urmă el, că în ziua în care am plecat într-acoace dumnealui Toma Berheaci se afla în temniță, împreună cu prietenii săi întru uneltiri și așteptau judecata domnului și osânda, cu lanțuri la mâni și la picioare. Iar la ceasul ista sunt încredințat că se leagănă în ștreanguri! Ați mai rămas numai domniile voastre credincioși ai boierului Toma la hotar și oameni ai marelui vornic Ivașcu din Țara Românească…

Chipurile celor trei boieri se făcuseră cenușii. Vânzătorii înțeleseră că se află la capătul vieții lor. Un vânt de spaimă și deznădejde li se învârteji în minte. Fără veste, Voilă și Hudăi își scoaseră săbiile late. Dar, în aceeași clipă, brațele lor fură răsucite cu putere, săbiile căzură zăngănind și ei se pomeniră cu mânile goale, în fața lui Mitruț și a

prietenilor săi. Numai boierul Mândru nu încercase nici o împotrivire. Se gheboșase, își înălțase umerii ca spre apărare și buza de jos îi căzuse, groasă, descoperindu-i dinții galbeni și rari. Ochii lui se uitau țintă la Dumbravă, micșorați, lăcrimoși. Dintre flăcăii care stăteau, la spatele lor, Mitruț îl privea cu scârbă.

Ceilalți doi boieri, după o zvârcolire zadarnică, încremeniseră, domoliți, iar privirile lor țínteau cu ură neputincioasă pe marele vornic.

— Nu așa! îi dojeni acesta. Aș fi putut să scot și eu sabia și să ne batem în luptă dreaptă. Dacă nu pieream eu, piereați voi de moarte cinstită și ostășească… Dar asta nu se cuvine. Pe voi trebuie să vă judece numai domnul și să vă ucidă numai gâdele! Sunteți doar vânzători de țară!… Iar cu asemenea spurcăciuni, nici eu și nici alt ostaș cinstit n-ar încrucișa sabia! Căutați-i, porunci el flăcăilor.

Dar nu era nevoie să caute mult. Din brâul cel de mătasă roșie al boierului de la Putnișoara căzu singura scrisoare pe care o aveau asupra lor. Dumbravă o ceti clătinând din cap și privi cu atâta mânie, încât toți își plecară ochii înfricoșați.

— Poruncă de la Petru Șchiopul! tună marele vornic, abia stăpânindu-și mânia. Petru Șchiopul vă poruncește vouă! Poruncă să se ducă boierii țării și să i se închine dincolo de hotar… să-l aducă în scaun, cu alai… iar voi să treceți în partea lui în toiul luptei cu ostașii voștri!…

Își înălță capul și-i fulgeră cu ochii.

— În toiul luptei! Mișeilor! Să se ucidă moldovan pe moldovan! Și voi să treceți de partea dușmanului, să-l ajutați să strângă juvățul în jurul gâtului Moldovei!… A Moldovei care v-a îmbogățit și v-a umflat de bunătăți și v-a îngăduit pe pământul ei ca pe niște șerpi, ca pe niște fiare turbate!… Ticăloșilor! Ticăloșilor! Ticăloșilor!

O clipă, mânia păru că-l îneacă. Cei trei vânzători își pierdură toată îndrăzneala. Atârnau, ca niște cârpe în mânile flăcăilor care îi țineau.

— Pătrașcu! strigă Dumbravă. Luați-i! Duceți-i în tabăra de care, în urmă. Legați-i! Să fie păziți ca ochii din cap, până la sosirea domnului… Și băgați de samă să nu moară! Mai cu seamă să nu moară vreunul!…

— Pe aista dă-mi-l mie! se rugă Mitruț de marele vornic, apucând brațul boierului Mândru.

— E al domnului, nu al tău! îi răspunse Dumbravă, încruntat.

— Măcar să-l judec până la tabăra de care…

— Judecă-l, dar răspunzi cu capul de viața lui…

— Răspund!

Legară cu mânile la spate pe cei trei vânzători și ieșiră. Afară era noapte. Ceata de călăreți ai boierului Pătrașcu îi înconjură. Micul pâlc trecu tăcut printre ostașii care se pregăteau de hodină. În întuneric nu

se vedea pe cine duc. În marginea taberei se opriră.

— Să se ducă cineva după cai, se rugă Mitruț de Pătrașcu. Tabăra de care a rămas tare departe, în urmă. Dacă mergem pe jos, pierdem toată noaptea!

Ilie și Drăguș se desprinseră și dispărură în noapte. Mitruț se apropie de boierul Mândru și îi cercetă legăturile.

— Să nu cumva să te rătăcești prin întunericul ista! se îngrijoră el.

Se descinse și își trecu betele prin nodul care lega mânile boierului.

— Iaca, urmă el, ți-am lungit frânghia de la pripon!

Boienul Mândru gemu scurt și se prăvăli. Trebuiră să-l urce pe un cal.

În tabăra de care, prinșii rămaseră în paza cetei boierului Pătrașcu. Mitruț și „atamanii" săi stătură să vadă cum sunt legați fiecare din ei în alt car și se încredințară că nu mai au nicio putință de scăpare.

Suit cu un genunchi pe draghina căruței, Mitruț se plecă asupra boierului Mândru, care gemea încetișor. Două șiraguri de lacrimi ieșeau din ochii stăpânului de la Putnișoara și-i curgeau pe obrajii buhăiți.

Mitruț se strâmbă cu greață:

— Plângi, spurcăciune? Și un voinicos ca tine a putut să țină șapte sate de oameni vrednici, sub genunchi, atâta vreme!… Și să uneltească și vânzarea țării!

Scuipă cu scârbă într-o parte și coborî din căruță.

4

În aceeași noapte, marele vornic așeză alte căpetenii în locul celor trei vânzători și a doua zi porniră iar, cu aceeași rânduială, mereu către miazăzi.

Într-o sară, Mitruț începu a se ridica des în scări și a privi în toate părțile. Începuse a cunoaște dealurile, dumbrăvile și tufele. Își făcu o socoteală și se alătură de Dumbravă vornicul.

— De-acuma, zise el, ajungem în locuri care pot fi călcate de iscoade dușmane, dacă au scăpat cumva din mâna străjilor.

— Dacă e așa, spuse Dumbravă, tu și cu prietenii tăi, care cunoașteți cărările și coturile, luați-o înainte. Împânziți-vă și în lături, cercetați toată împrejurimea și deschideți ochii. Umblați cu băgare de samă, să nu vă simtă nimeni. În șleah, la o fugă bună de cal în urma voastră, am să trimit o ceată de călăreți, pentru ajutor la nevoie… Și vă așteptăm aici…

Astfel, oștirea rămase pe loc, dar Mitruț cu „atamanii" săi se pierdură după niște tufari. Trecură în curmeziș lunca și intrară în gura unei văi, de unde începea moșia boierului Mândru. Urcară o costișă și se opriră privind dincolo de muche. Jos se întindea albia Milcovului, care șerpuia liniștit printre prunduri și tufe. Nici urmă de oaste

dușmană. Nici pândarii munteni, care se vedeau uneori în anume locuri nu se zăreau. Numai un vuiet nedeslușit, departe, slab, se ridica din jos, poate de dincolo de pădurea care înnegrea în depărtare, spre pârâul Râmnei.

Își luară caii de căpăstru și coborâră în luncă. Merseră de-a dreptul spre locul de pândă al lui moș Mihai și zăriră printre tufe pe moșneag. Moș Mihai părea crunt și îngrijorat.

— Vin spurcații! ațintí el pe Mitruț cu ochiul său negru și neliniștit. Îi auzi?

— Îi aud, vorbi Mitruț, dar nu știu unde-s.

— Vuietul vine de jos, dinspre Râmna. Bănuiesc că-s dincolo de Poiana Trecătoare, departe, dar nu se văd din pricina dâmburilor. Și poți să vorbești mai tare, că pândarii lor au fost trași înapoi, de cum a sosit oștirea. Pe urmă, straja au s-o facă ostașii. Deocamdată umblă să treacă iscoade, în putere, cât mai multe deodată, să științiceasă despre oastea noastră. Unde-i domnul?

— Vine, moș Mihai, dar eu cu mă pot înfățișa înaintea măriei sale fără nicio știre. Trebuie să mă încredințez, să văd dușmanii cu ochii mei și să știu ce să-i spun. Eu trec dincolo! Și voi treceți cu mine! se întoarse el spre ceilalți.

Moș Mihai îi privi întunecat.

— Dacă nu veneați voi treceam eu, măi copii. Nu vedeți cât îs de tâlhari și de isteți? S-au oprit tocmai la dracu-n praznic ca să nu le știm de știre prea devreme. Dar voi cunoașteți drumurile cele bune?

— Peste apă și prin pădure, răspunse Mitruț.

— Luați-o mai înspre Siret, îi sfătui moș Mihai, că și pândarii lor de acolo au fost trași înapoi. Și nu ieșiți din pădure până nu se mai înserează. Atunci vă suiți pe dealul de dincoace de Râmna și nu se poate să nu-i vedeți. Dintr-acolo se aude vuietul.

— Am fost pe acolo când am pornit cu oile la Brăila, spuse Mitruț.

Încălecară. Din urmă, glasul lui moș Mihai se auzea sfătuindu-i:

— Și nu vă repeziți ca proștii. E bine să nu afle ei că noi am prins de veste. Poate prindeți și o limbă, măi băiete. Tu, Mitruț, bagă de samă, ucide-o dacă vrei să vezi pe dracu…

Codrul tăiat de apa Milcovului încăleca hotarul și părea fără sfârșit și spre miazăzi, în Țara Românească, și spre miazănoapte, în Moldova. Cei cinci flăcăi străbătură cotul păduros păzit de badea Tudose și se opriră o vreme lângă un vad. Cercetară cu ochii și cu urechile desimile și tăcerile și pe urmă își îndreptară caii către apă. Trecură hotarul, fără supărare, se încredințară că locurile sunt pustii și porniră, în buiestru lin, către miazăzi. Când ieșiră din pădure, vuietul acela nedeslușit crescu năprasnic înălțându-se de dincolo de măgura la poalele căreia curgea pârâul. Mitruț știa că într-acolo se adăpostește, între dâmburi, sătucul Jiliștea. Urcară coasta, străbătură un crâng cu

iarbă deasă și ajunseră pe muchea măgurii. Descălecară și se întinseră drept pe muche. Înlăturară buruienile care le împiedicau vederea și, scoțând capul printre ele, întinseră gâtul deasupra tăpșanului care se vedea jos, coborât abrupt sub ei.

Și atunci trebuiră să-și stăpânească un strigăt de mirare și obidă. Jos, între dâmburi domoale, ca în fundul unui găvan neasemănat de mare, acolo unde făcuse Mitruț popas cu moș baciu în drum spre Brăila, furnica hărmălaia nesfârșită a unei mulțimi fără număr. Care venind unul după altul dinspre miazăzi scârțâiau intrând pe tăpșanul care înfățișa fundul găvanului. Boi mugeau, cai nechezau, oameni se vânzoleau, strigau, ridicau corturi, trăgeau puștile cele mari, aprindeau focuri, într-o lipsă de rânduială atât de cumplită, încât se vedea că nu au nicio grijă și că nici nu se gândesc la putința unei întâlniri cu dușmanul. De sus de pe muche sunetele se auzeau limpezi și puternice. Era o adevărată tabără tabăra dușmană, uriașă, de zece ori mai mare decât cea pe care o văzuseră la Copou. Și cu mulțimea aceasta nesfârșită aveau să se măsoare călăreții lui Dumbravă și ai lui Svercevski și puțina oaste cu care vine domnul din urmă! Abia atunci înțelese Mitruț întreaga grozăvie a cumpenei care venea peste țară. Stătură să-și dea sama de locuri și împrejurimi. Cum ședea cu spatele către Milcov – care rămăsese cale de un ceas în urmă – Mitruț avea în față tabăra dușmană, în fundul căreia, către miazăzi se vedea pârâul Râmna, iar dincolo de pârâu, șleahul cel mare către Brăila, pe care îl știa. Măgura pe care stătea el împiedica vuietul să se răspândească spre miazănoapte și ascundea tabăra de către hotar. În dreapta și în stânga taberei, alte dâmburi se învăluiau lin și între ele, văiugile care le despărțeau erau pline de iarbă.

Mitruț înțelese de ce moș Mihai auzea numai un vuiet nedeslușit, dar nu vedea nicio mișcare. Jos, furnicarul urma să se învălmășească, uriaș. Oameni mulți scoteau caii din tabără, le puneau piedici la picioare și îi mânau spre văiugile ierboase dintre dâmburi.

„Îi mână la păscut, gândi Mitruț. Și dacă-i împiedică, înseamnă că nu au de gând să-i păzească. Se simt ca acasă la ei…”

Priviră iar tăpșanul și împrejurimile până departe spre pădure, spre Râmna și îndărăt spre lunca Milcovului, unde aștepta moș Mihai.

Acuma, jos în tabără, o mișcare deosebită le atrase luare-aminte: o ceată de călăreți se alegea într-o margine, gata de plecare. Cei cinci flăcăi deschiseră ochii mari: dacă totul părea pornit pe hodină lungă și fără grijă, ce voiau acești călăreți care se și puseră în mișcare ieșind din tabără printr-o văiugă și pornind încet spre hotarul moldovenesc?

— Străjile! se dumiri Mitruț dintr-odată.

Coborâră măgura în fugă, își prinseră caii care pășteau slobozi, încălecară și intrară în pădure. Goniră pe margine, fără să piardă din vedere pâlcul străjilor care, călărind fără grijă către lunca Moldovei,

se opriră la jumătate cale, se împânziră într-un șirag lung, cu un capăt spre pădure, cu celălalt către sihlele dinspre asfințit și se liniștiră.

Mitruț își îndemnă calul și „atamanii” săi făcură la fel. Porniră în goană. Dar când ajunseră în lunca Milcovului, Mitruț smunci dintr-odată frâul și opri. Un gând ascuțit îi fulgeră prin minte: mama și Nică! Dacă puhoiul uriaș al dușmanului se va revărsa peste hotar, ce se va face mama și Nică și… Domnica? N-ar fi mai bine să treacă întâi pe la Răchiți și să le dea de veste? Întoarse capul și căută cu ochii locurile lui dragi. Privi cerul, văzu umbrele amurgului și înclină capul. Când să se mai ducă? Îl aștepta Dumbravă și oastea și poate și măria sa!… Își închipui cu câtă grijă și nerăbdare privesc ostașii și mai marii lor către miazăzi, în calea lui, în calea veștilor și își strânse umerii ca de frig. Ce să facă? Să trimită pe unul din „atamani”? Dar ei ar vrea să zboare mai întâi la ai lor… să-i vestească, să-i puie la adăpost! Cum să-i mai împiedice, când el însuși ar ruga pe unul din ei să se ducă la Răchiți? Și chiar dacă ar trece unul și pe la Răchiți, ce-ar zice vornicul când l-ar vedea pe dânsul, pe Mitruț, venind singur? Mai privi odată umbrele serii căzând peste întinderi, își îndepărtă cu greu din gât un suspin care se încăpățâna să pornească și strânse pulpele. Ai lui l-or pricepe și l-or ierta! Tăcuți, „atamanii” se urniră după dânsul. De când văzuseră tabăra dușmană, le pierise graiul. Iar pregătirile lor de luptă și înarmare, de la covălia lui bița Gligore și moș Bolocan, li se păreau neînsemnate, în fața prăpădului care venea.

5

— Vin! strigă Mitruț, descălecând înaintea lui Dumbravă. Și gâfâind, povesti tot ce văzuse.

În graba cea mai mare, Dumbravă trimise alergători să iasă înaintea domnului și să-i dea de știre. După aceasta se sfătui cu Svercevski și puseră la cale prinderea străjilor dușmane. Alergară la Milcov să cerceteze locurile cu ochii. În fața lor, o câmpie se întindea plină de iarbă legănată de vânt, până departe către tabăra dușmană. În dreapta câmpiei, măgurile, sihlele și hățișurile se învăluiau domoale, iar în stânga înnegrea pădurea de către Siret, pe care o străbătuse Mitruț cu prietenii săi. Între pădure și sihle, de-a curmezișul câmpiei, trecea o dungă de copaci singuratici, la mare depărtare de hotar.

— Aiasta-i Poiana Trecătoare și acolo sunt înșirate străjile! arătă Mitruț cu mâna spre acea dungă de copaci. Păzesc locul ista, pentru că numai pe aici ar putea veni o oaste mai mare asupra lor. Dincolo de pădure e Siretul, iar dincolo de sihle încep măgurile care nu se mai mântuie până în munți…

Dumbravă privi îndelung peste apă.

— Îi învăluim pe departe și-i prindem pe tăcute! hotărî el. Unul singur dacă scapă și duce vestea în tabără, ne strică toate socotelile!

Tu numai arată-ne pe unde putem trece apa fără să ne simtă străjile lor de hotar.

— Pe acelea le-au tras înapoi de cum a sosit oștirea, răspunse Mitruț aducându-și aminte de vorbele lui moș Mihai.

Dumbravă și Svercevski chemară pe sutași și dădură porunci. Două șiraguri de călăreți trecură apa, în cea mai mare tăcere, se împânziră ca două brațe, unul prin sihlă și celălalt prin pădure și, în scurt timp, capetele celor două brațe se întâlniră în spatele șiragului de străji închizând cercul. Atunci, unii călăreți descălecară și porniră târâș. Iarba se învălura ca de vânt. Curând, unele icnete, unele gemete, răcnete scurte și bușiri surde se auziră ici-acolo, dar fură repede stinse. Pe urmă cazacii și moldovenii, care înaintaseră târâș, se sculară în picioare și la anume semn, cercul începu a se strânge și a cerceta fiecare tufă, ca niciun dușman să nu rămână pitit pe undeva. Și când se încredințară că nimeni nu scăpase, își împinseră prinșii spre hotar și, trecând apa, se traseră spre tabăra moldovenească. Aici, Dumbravă porunci să i se înfățișeze prinșii, ca să-i cerceteze. Era o ceată de oameni necăjiți, țărani din Țara Românească, pe de o parte rușinați că fuseseră prinși dormind, pe de alta bucuroși că pentru dânșii războiul se isprăvise. Dumbravă le privea mânile bătătorite și negre și chipurile tăbăcite.

Oamenii spuseră că în jos, la Jiliștea, au sosit și turcii și muntenii și că sunt atât de mulți, încât tabăra lor de care ține tot drumul până la Râmnic. Că oastea muntenească este cumplit de vlăguită și că chiar de aceea domnul Alexandru al Țării Românești cu fratele său Petru, pe care îl aduce să-l așeze în scaunul Moldovei, au poruncit un popas mai temeinic. Vor aștepta în vremea aceasta să le vie și puștile cele mari, care au rămas în urmă, cu boii osteniți... Din pricina asta, nu-i nicio grabă să treacă hotarul, cu atât mai mult cu cât au fost înștiințați că în sus de Milcov nu se vede nici picior de ostaș moldovan și deci este vreme destulă de așteptare și hodină... Acum s-au așezat la somn...

Dumbravă chibzui îndelung cu Svercevski și chemă iar pe Mitruț.

— Hai să văd și eu locurile și tabăra dușmană, porunci el. Încet și cu băgare de samă, să nu ne simtă.

Și nu peste multă vreme se aflau amândoi culcați în iarbă pe muchea măgurii, de pe care se uitau în tabără ca într-un blid.

— Iaca văile unde pasc caii lor, arătă Mitruț trecătorile dintre dâmburi.

Vornicul stătu mult și privi împrejurimile. Pe urmă rămase cu ochii ațintiți drept înainte, acolo unde înserarea cădea peste întinderi nedeslușite.

— Acolo-i spatele taberei, Mitruț? arătă el cu mâna.

— Spatele taberei! întări Mitruț.

— Ce-i acolo?

— Șleahul cel mare către țara lor, către Dunărea, către Brăila… Pe acolo au venit. Altă trecere pentru puștile cele mari nici nu-i. Din șleah dai în Râmna și din Râmna pe tăpșan. Treci tot printre dâmburi, ca și aici…

— Este loc pe unde să ajungi acolo, primprejur, fără să te simtă dușmanii?

— Este, răspunse Mitruț. Din malul Siretului, prin spatele făgetului de colo, trecem Milcovul, după ce facem o bucată de loc prin pădure. Acolo-i postata care cade în răspunderea lui badea Tudose pădurarul. Pe urmă străbatem dumbrăvile, care se văd în mâna stângă și ieșim în șleah, în spatele taberei.

— Se poate strecura pe acolo o oștire, noaptea, pe tăcute?

— Se poate. Merg eu și-i arăt drumul!

— Bun, Mitruț. Prietenii tăi cunosc acuma locurile ieste? Știu pe unde se poate veni încoace? Pot arăta drumul la nevoie?

— Cât și mine! îl încredință Mitruț. Îs oameni de nădejde…

Mai priviră odată spre tabără. Nu se vedea nicio mișcare și nu se auzea niciun vuiet. Dușmanii dormeau.

Porniră înapoi și ajunseră la timp: alergătorii aduseseră vestea sosirii măriei sale și tropotul greu al grosului oștirii începuse a se desluși în noapte.

Dumbravă ieși înaintea măriei sale. Alaiul era strălucit. Ion Vodă cu platoșă de argint purtând pe cap o căciuliță leșească cu surguci și la șold o sabie ușoară, cu mâner bătut în pietre scumpe, călărea pe armăsarul său negru de Anatolia. Pe un umăr i se legăna în vânt haina de postav subțire, mărginită cu blăniță cenușie și prinsă cu cataramă de aur sub bărbie, iar brațele îi erau ocrotite de umerare de argint și mâneci din inele de zale. Puțin în urmă și în stânga sa, îmbrăcat în cămașă de zale, călărea marele spătar purtând buzduganul și sabia cea grea de luptă a măriei sale. Iar în rând cu marele spătar și în dreapta domnului strălucea împlătoșat pan Ieremia, portar al Sucevei și mare hatman al oștirii moldovenești. După ei, în șiraguri largi, veneau călări boierii cei mari, curtenii și slujbașii domnești și boierești. Penele de la căciulițele lor de preț se legănau în pasul cailor, săbiile clincheteau ușor, lovite de scările șeilor și lumina scăzută a amurgului strecurată printre copacii luncii arunca luciri fugare pe platoșe, pe zale și pe arme. În urma lor, oastea moldovenească cu căpeteniile ei se întindea în șiraguri dese și pământul vuia surd sub tropot.

Voievodul opri în dreptul lui Dumbravă și hotărî pe loc popas pentru tabără. Și îndată și măria sa și boierii descălecară și ținură sub copaci sfatul de război de trebuință.

Dumbravă istorisi prinderea străjilor și mărturisirile lor. Arătă cum era așezată tabăra vrăjmașă dincolo de Poiana Trecătoare și ce anume văzuse pe tăpșanul de la Jiliștea. Dădu sama că are oameni care știu

drumul și locurile, cunoscându-le și noaptea pe întuneric și că acei oameni așteaptă acu poruncile măriei sale…

Ion Vodă ascultase în tăcere privind în jos. Ceru apoi să i se mai spuie odată așezarea taberei de la Jiliștea întrebând despre cele mai mici semne și amănunțimi și pe urmă vorbi cumpănind cu băgare de samă fiecare vorbă și fiecare gând:

— Un oștean vrednic, călare, e mai tare decât cinci oșteni descălecați. Mai gândi o clipă și întrebă: Spune-mi, Dumbravă, ce depărtare să fie de la gura acelor văiugi în care pasc caii până la pădure?

— Să tot fie patru, cinci sute de pași, măria ta! răspunse Dumbravă.

— S-ar putea găsi atâția oșteni aleși și dibaci, care să cuteze a se strecura, a tăia piedicile cailor, a-i mâna în pădure și a-i împrăștia acolo, fără să fie simțiți de dușman?

— Cerem sutașilor să aleagă pentru treaba asta toți oamenii pricepuți la cai, măria ta. Herghelegii. Nu se poate să nu izbutim. Caii aceia n-au pază.

— Atunci trimite și bagă de samă! Treaba asta e grea din cale afară. Sunt cai mulți.

Dumbravă se repezi să dea poruncile de trebuință și se întoarse îndată.

— Pe urmă – vorbi iar Ion Vodă – cele trei văiugi unde pasc acuma caii și care duc de-a dreptul în tabără, ca niște trecători, – cum spune Dumbravă – să fie apucate la noapte de oastea noastră, fără ca dușmanul să prindă de veste. Pentru aceasta, Ieremie, împărțim oastea în trei cete mari, de câte două mii de oameni. Fiecare ceată are a apuca o trecătoare. Zici că ai călăuze bune. Dumbravă?

— Flăcăi din partea locului, măria ta, care cunosc toate cărările și coturile! încredință Dumbravă gândindu-se la prietenii lui Mitruț.

Domnul își trecu privirile negre peste ceata boierilor și curtenilor și vorbi iar:

— Ieremie!

— Poruncă, măria ta! se plecă portarul Sucevei.

— Tu ai să duci ceata din stânga și ai să apuci trecătoarea din stânga!

Ieremia se plecă și se trase un pas înapoi.

— Grumază! chemă iar Ion Vodă.

— Poruncă! înaintă marele vornic al Țării de Sus.

— Tu apuci trecătoarea din dreapta!

— Ascult, măria ta! se plecă și Grumază.

— Iar pe cea din mijloc, o apuc eu! urmă domnul. Tu, Petrea, privi el pe marele postelnic Mălai, te așezi în capul oștirii care rămâne și aștepți, la o bătaie de săgeată în urma mea, să-ți trimit poruncă. Atunci năvălești pe toate trei trecătorile dintr-odată. Altfel, nu te

miști. Să ne rămâie o parte din oștire hodinită…

— Ascult, măria ta! grăi Petrea Mălai plecându-se adânc.

— Tu, Dumbravă și tu, prietene Svercevski, mai stați. Am să vă spun când să porniți și să apucați vrăjmașul prin spatele taberei, ca să-l luăm din două părți. Deocamdată, cei arătați să se ducă și să privegheze ca cele hotărâte să se făptuiască întocmai. Pe urmă veniți la mine să chibzuim asupra năvalei. Iar până atunci, niciun vuiet, niciun nechezat, nicio flacără, nicio vorbă.

Portarul Ieremia, Dumbravă, Grumază și Mălai se repeziră printre cetele de oșteni căutând pe căpetenii. Îndată, vuietele se potoliră și niciun foc nu se aprinse în tabără. În adâncurile luncii se simți o mișcare uriașă, tainică, tăcută și din oastea venită cu Ion Vodă se despărțiră trei șiraguri lungi, care se furișară în noapte, sub arătările „atamanilor” lui Mitruț. Curând se pierdură în întuneric.

Ceata boierilor și curtenilor rămase tăcută sub copaci. Nu lipsea dintre boierii de sfat decât marele logofăt Ion Golăi și marele vistiernic Iani, rămași la Iași pentru împlinirea unor anumite porunci lăsate de măria sa. Curând, Dumbravă și Ieremia se arătară din întuneric și se alăturară lor. Într-o latură a luncii, în umbră, cazacii lui Svercevski așteptau neclintiți.

Acuma, glasul Siretului care își mâna apele la vale se înălța singur în răcoare și întunecime și pusese stăpânire peste întinderi. Ramurile copacilor din luncă tremurau nevăzute și printre ele susura, abia simțită, boarea care venea dinspre apă.

Ion Vodă păru că ascultă o vreme această răsuflare a nopții, ușoară ca o dezmierdare. Pe urmă înălță capul și întrebă cu glas adânc:

— Unde-s vânzătorii?

— La tabăra de care, măria ta! răspunse Dumbravă.

— Adu-i!

Dumbravă făcu un semn și cineva se desprinse din mulțime și se făcu nevăzut încolo, spre fundul taberei.

Din nou se lăsă asupra tuturor vuietul atotstăpânitor al Siretului și boierii de față părură dintr-odată gârboviți, într-o așteptare plină de spaimă. Portarul Sucevei, Ieremia, încremenise cu capul plecat și cu obrazul vânăt. Se auziră pași grei, o cărare se deschise în rândurile celor de față și în fruntea unui pâlc păși repede boierul Pătrașcu, de la Vadul Părului. Se înclină adânc:

— Să trăiești, măria ta!

Trei umbre negre căzură la picioarele voievodului.

— Îndurare! izbucni plângător un glas gâtuit de frică. Milă!

Și alt glas, după dânsul, repetă ca un ecou:

— Îndurare!

— Îndurare? bubui dintr-odată mânia dezlănțuită a măriei sale. Glasul său se înălță năpraznic. Milă pentru vânzătorii țării? Cu cine ați

uneltit? repezi măria sa întrebarea, ca o lovitură în capul celor îngenunchiați.

— Cu vornicul Ivașcu, bâlbâi unul din glasuri.

— Cu clucerul Balotă, șopti altul.

— Ce ați pus la cale? scrâșni cu aceeași mânie, abia stăpânită.

Dumbravă întinse măriei sale scrisoarea găsită asupra lui Mândru.

— Să trecem de partea lor cu călăreții, în toiul luptei… răspunse Hudăi.

— Călăreții știu?

— N-am avut vreme! sughiță de spaimă unul dintre glasuri. Dumbravă ne-a…

— A-ha! se dumiri Ion Vodă. Vra să zică dacă nu era Dumbravă… Cine mai era cu voi?

— Toma Berheaci… el ne-a scos din minți, el a făcut jalba la Stambul… el ne-a legat de Ivașcu și de Balotă… Noi am dat numai parale și i-am purtat scrisorile… atâta!

— Vra să zică sunteți nevinovați! tună Ion Vodă privindu-i cum se târăsc la picioarele lui și sărută pământul. Mielușeilor! Aduceți dușmanul în țară, îi dați Moldova pe mână s-o prade, s-o îngenunche și mai tare, s-o nimicească și n-ați făcut decât „atâta!” Ticăloșilor!

Era atâta dispreț și silă în cuvântul acesta, încât cei de față se cutremurară.

— Nu ne lăsa, Ieremie, bociră dintr-odată cei trei vânzători și frunțile lor se plecară lovind pământul.

Vânăt, Ieremia tresări, își înălță umerii și își rezemă barba în piept.

— Și aiștia sunt prietenii tăi? îl întrebă Ion Vodă, cu același nesfârșit dispreț în glasul nedomolit.

— Dacă au vândut, nu mai sunt prietenii mei, răspunse portarul Sucevei, sugrumat.

Un scâncet gâtuit se auzi și boierul de la Putnișoara se lungi moale, pe iarbă, la picioarele Voievodului.

— Dumbravă! strigă măria sa, nepotolit. Să-i ia și… juvățul!

Înălță un braț către crengile copacilor și întoarse spatele către cei trei ticăloși.

Se auzi o vânzoleală prin întuneric, câteva strigăte repede înăbușite și se făcu tăcere. Dumbravă se arătă dintre copaci și în spatele lui se iviră, tăcuți, boierul Pătrașcu și Mitruț, care se apropie într-o latură, cu cușma în mână, cu arcul pe umăr și cu ghioaga rezemată de celălalt…

Se făcuse dreptate.

Și iarăși, o clipă lungă, se înălță deasupra tuturor glasul covârșitor al Siretului.

O vreme Ion Vodă se plimbă în sus și în jos, cu mâinile strânse la spate și cu capul plecat. Din pricina întunericului, fața lui nu se vedea.

Numai șporii de la încălțări zuruiau lin, abia auzit. Boierii stăteau încremeniți privindu-l și așteptând poruncile de trebuință pentru clipa grea care venea.

Dintr-o dată, măria sa se opri și își înălță capul.

— Acuma tu, Dumbravă, vorbi el. Zici că te duce careva până în spatele taberei?

— Flăcăul ista, măria ta, Mitruț al Joldii, străjărul.

— Tot tu ești? întrebă mai potolit Ion Vodă în întunecime.

— Tot, măria ta, se auzi glasul lui Mitruț, înalt și tânăr.

— Știi tu un asemenea drum, Mitruț?

— Știu, măria ta. Cu ochii închiși îi duc.

— Și în câtă vreme crezi tu să fii acolo, cu oastea călare?

— Măria ta, cum dăm în spatele pădurii, putem să alergăm în fuga cea mai mare, că nu ne mai aude nimeni din tabără. Și dacă mergem așa, într-un ceas de vreme socot să ajungem. Să punem două. Pentru că mergem o bucată de loc prin pădure. Luna, măria ta, iese târziu, dacă n-a fi nour…

— Nici nu e nevoie de lună, spuse Ion Vodă. Dumbravă, cum ajungi, aprinde un foc să-l văd și eu. În clipa aceea, am să pornesc eu din partea asta și tu cu Svercevski din spatele taberei. Ar fi bine să se potrivească cam către crăpatul zorilor. S-avem o zare de lumină. Dar nu prea multă.

— Am înțeles, măria ta.

Ion Vodă îmbrățișă pe cei doi căpitani și, întinzând brațul, își rezemă palma de umărul lui Mitruț. Tăcu o clipă și spuse cu glasul scăzut:

— Duceți-vă!

CAPITOLUL V

1

Noaptea e străvezie și cerul senin. Călăreții lui Svercevski și ai lui Dumbravă merg tăcuți către miazăzi. S-a dat poruncă să nu se audă niciun vuiet, de aceea ei umblă pe iarbă, ca să nu se deslușească nici tropotul adânc al cailor.

În fruntea șiragului, alături de marele vornic și de căpetenia cazacilor, călărește Mitruț arătând drumul. În spatele lor, între ostașii călări, vin alături, scară lângă scară, legănându-se pe cai, „atamanii".

Mitruț tace. Străbat acum locurile pe care și-a petrecut toată copilăria lui. Iată măgura pe care păștea oile în fiecare an la vremea asta. Își aduce aminte de Hoțu, cu capul lui mare și cu ragila pe pieptul lat. Stâna se vede întunecată și părăsită. Pe ce coclauri or fi alergând ciobanii ca să ferească avuția boierului din calea oștilor? Acum, călăreții aleargă pe sub poala dumbrăvii, pe drumul pe care de mult moș Mihai îi povestea despre boierul de la Putnișoara. „Caua", își aduce aminte Mitruț. Dar „Caua" spânzura acum de creanga unui copac și când au să afle aceasta oamenii din satele obijduite de el, au să răsufle mai slobod. Iată vadul de la apa Putnei. Aici, moș Mihai se așezase cândva jos încălțându-și opincile și îl lămurise de ce trebuia să păzească el, Mitruț, oile boierului Mândru…

Iată și tăpșanul pe care păștea el vaca și tăia capul buruienilor cu iușca, închipuindu-și că taie turci, când era mic… În străveziul nopții, cei doi frasini se mai pleacă și azi, ocrotitori, peste căsuța lui Joldea, ca niște pete înalte, mai negre decât noaptea. Undeva urlă un câne. Satul pare pustiu. Nicio zare de lumină, niciun opaiț, nicio vatră cu tăciuni…

Mitruț se înfioară. Oare dorm toți oamenii din sat și n-au aflat nimic despre primejdia care-i paște?

— Aș opri numai o clipeală, să bat în ușa ceea de colo, spune el lui Dumbravă, cu glas rugător.

— Casa ta? întrebă vornicul trăgând de frâu.

— A mea…

Mitruț descalecă și Drăguș se repede să-i ție calul. De departe, ușa pare deschisă, Mitruț aleargă: „Or îi fugit… s-or fi pus la adăpost"… Se împiedică și cade. Sub el, un trup cu brațele cruce. Se ridică speriat în genunchi și întoarce trupul. Răcnește: „Nică!" și rămâne aiurit. Nică e țeapăn, cu gâtul aproape despărțit de trup, de o tăietură groaznică… Mitruț își duce mâna la ochi, își strânge obrajii în palme, privește năucit în jur și i se pare că în prag zace alt trup. Se târăște… Cei din drum îl privesc tăcuți, cu ochii mari, cu inimile strânse. Îl văd cum pășește pe genunchi, cum se apleacă asupra pragului și îl aud cum scâncește ca un copil părăsit: „Mămuță!"

Atât. Trupul lui Mitruț s-a plecat mult asupra pragului. Din drum nu se vede ce face. Numai plânsul lui zguduitor tulbură tăcerea.

Dumbravă descalecă și cei patru „atamani" sar jos. Aleargă. Înconjoară pe Mitruț să-l ajute, să-l mângâie. Dar ce-i pot spune? Își scot cușmele, își fac cruce și se trag într-o parte. Au văzut: mama zace cu fruntea spintecată de iatagan…

O vreme trece așa. Apoi, Dumbravă se apropie încet, se pleacă asupra lui Mitruț și îl atinge ușor cu palma. Rostește cu glas mângâietor, de tată îndurerat:

— Nu întârziem, Mitruț?

Plânsul s-a oprit. O clipă lungă, Mitruț nu s-a mișcat. Parcă revine dintr-o lume străină, de foarte departe. Caută mâna mamei și își pleacă obrazul pe ea, cu un suspin atât de adânc și sfâșietor, încât cei din jur se înfioară. Se ridică încet. Pășește până lângă Nică. Se pleacă asupra lui, îl ia în brațe și îl așază pe prispă. Intră în tindă, se întoarce cu trupul mamei în brațe și îl așază lângă al lui Nică. Mai stă o clipă privindu-i și – cu mersul șovăitor – se întoarce și își caută calul… Svercevski se apropie de el și îl prinde de mijloc. Cazacul îi vorbește ceva în limba sa îmbărbătându-l, strânge în fața ochilor lui un pumn mare și ciolănos și cu un gest arată ghioaga care atârnă fioroasă la oblânc. Apoi îl apucă de braț, ușor ca o mângâiere și ca un semn de prietenie.

Mitruț înțelege. Îi rămânea ghioaga să plătească… și va plăti! Dar inima lui e prea plină de durere. Merge încet, între Svercevski și Dumbravă și, din vreme în vreme, un suspin izvorât din adânc și repede înăbușit, îi cutremură umerii. Un gând ascuțit îl ghiontește dintr-odată: dacă s-ar fi abătut pe acasă, acum câteva ceasuri, n-ar fi scăpat și mama și Nică? Nu cumva el singur este vinovat de moartea lor? Își înclină capul tare și e gata să izbucnească în plâns: „Mămuță!"… Ascultă tropotul adânc al cailor, simte lângă el dragostea și inima caldă a „atamanilor" și a tuturor celorlalți și își înalță capul. Privește în jur. În bătăturile căsuțelor din Răchiți se văd alte leșuri cu brațele cruce. Fusese măcel…

Acuma se apropie de pădure. Inima lui se strânse de o nouă grijă. Intrară în poiana în care căsuța lui badea Tudose pădurarul își arăta pereții vineți și prispa scundă de lut. Mitruț ieși din rând și alergă. Sări jos de pe cal, intră în casa rămasă cu ușa deschisă, privi cu băgare de samă în jur și răsuflă ușurat. Domnica fugise la vreme.

Încălecă și porni în trap grăbit, cu șiragul călăreților după el. Intră în pădure și încetini mersul. Sub crengi, întunericul se lăsase asupra lor ca un hobot. Vreascuri uscate se rupeau sub copitele cailor, iar trosnetul lor străbătea desimea stârnind ecouri scurte și strângând inimile de grijă. Cu ochii măriți, călăreții cercetau întunericul, iar urechile lor stăteau la pândă, cu auzul încordat.

Și deodată, un glas grozav izbucni în noapte, chiar lângă Mitruț:

— Stai, că dau! Care ești acolo?

Glasul răsună ca un tunet amorțit, până în fundul pădurii și călăreții, fără să vrea, strânseră frâiele.

— Nu da! strigă în aceeași clipă glasul înalt al lui Mitruț. Nu da, moș Mihai, că eu îs!

— Tu, Mitruț?

— Eu, moș Mihai!

— Cu cine ești?

— Cu-ai noștri. Vrem să trecem dincolo și să cădem în spatele dușmanilor.

— Atunci mergem și noi! hotărî bătrânul. Aici nu mai avem ce face! Ne-am strâns mai mulți ca să ne împotrivim iscoadelor. Umblă să treacă în putere, câte zece, cincisprezece odată… Ce te faci tu singur în fața lor? Iacă și Tudose și Domnica… Până s-a lămuri într-un fel e mai bine aici decât acasă…

— Numai mămuța și Nică au rămas! șopti Mitruț sugrumat.

— Ai trecut pe acasă? tresări moșneagul.

Un singur suspin îi răspunse.

— Au dat spurcații peste ei, vorbi moș Mihai și glasul lui se muiase atât de tare, încât nu mai era de cunoscut. Nu s-a mai putut păzi hotarul cum trebuie! Au trecut… pe unele locuri!… Și Nică a sărit să-și apere mama! Așa trebuie să fi fost! Că n-am putut, măi Mitruț, să las hotarul și să mă reped să-i sfătuiesc și să-i duc undeva la adăpost!… N-am putut!… Moș Mihai își înclină capul ca un vinovat.

Mitruț tăcea. Moș Mihai „nu putuse”, așa cum nu putuse nici el. Și dacă moș Mihai a gândit așa, înseamnă că nici el, Mitruț, nu greșise. Și totuși îl durea, îl durea, încât îi venea să răcnească în neștire, până când usturimea aceea din inima lui s-ar fi mântuit odată cu ghemul de plâns ce i se așezase în gât iar, și îl sugruma gata să izbucnească și să umple lumea… Și atunci, o mână mică și caldă, o mână pe care o cunoștea, se strecură între cureaua frâului și palma lui și rămase acolo, ca o mângâiere liniștită și sfioasă.

— Să mergem, Mitruț! șopti glasul abia auzit al Domnicăi, cu o mlădiere de plâns. Ne așteaptă oastea…

Mitruț își scutură umerii și își înălță capul.

— Mergem, rosti el peste umăr, ca să-l audă toți, și porni înainte. În dreapta i se alătură moș Mihai și în stânga, Domnica. Lângă ea, badea Tudose clătina o ghioagă cât un bostan și mârâia vorbindu-și singur:

— Lasă, măi băiete! Îți sărez eu inima, n-ai grijă! Dacă nu dobor zece pentru unul, să nu-mi zid tu mie Tudose!

— Și tu unde mergi? tresări Mitruț deodată, cătând înspre Domnica.

— Merg cu tine, Mitruț, spuse ea firesc. Cum am să rămân singură

în pădure! Şi în altă parte, unde să mă duc?

Mitruţ tăcu. Fata avea dreptate. Singură, acolo, era mai rău decât în mijlocul bătăliei. Cazacul Svercevski îşi scoase jungherul de la cingătoare şi îl întinse fetei, ca să aibă şi ea o armă de apărare, pentru orice împrejurare. Mergeau la luptă doar. Iar Mitruţ vorbi îngrijorat:

— Să te ţii în spatele meu şi al lui moş Mihai, auzi? Şi iacă şi jungherul meu. Îţi mai aduci aminte cum îl foloseşti?

Fata şopti:

— Da, Mitruţ!

— Şi nu uita: un jungher cu care păleşti de departe, este un jungher pierdut. Dacă dai cu al meu, îţi rămâne celălalt, al hatmanului! Pe acela să nu-l azvârli! Îl ţii strâns şi te aperi de aproape… Nu sări în luptă şi nu te grăbi… Numai la mare nevoie, Domnica, auzi?

— Da, Mitruţ!…

Trecură Milcovul şi se adunară din nou în codru.

— Mai la stânga, Mitruţ, se auzi dintr-odată glasul lui moş Mihai. La stânga tare, să nu dăm peste spurcăciuni!…

Şi Mitruţ făcu la stânga către Siret. Ieşiră curând în marginea pădurii, de către apă. O limbă de pământ, îngustă de câţiva stânjeni, închipuia un drum acoperit de iarbă, care înăbuşea tropotul cailor, porniţi în goană. Vuietul greu al copitelor se amesteca cu murmurul fără sfârşit al apei şi cu freamătul pădurii, pe care un vânt dinspre apus îl ridica uneori ca un vâjâit depărtat de valuri. Nu scotea nimeni nicio vorbă. În fundul apei, care îşi mâna undele la vale, tremurau stelele unui cer curat şi rareori o pasăre de noapte tăia, speriată, o linie neagră în văzduh. Pe nesimţite, drumul se depărta de malul Siretului cotind spre asfinţit. Ocolea larg marginea pădurii, urca şi cobora câteva dâmburi şi dintr-odată, zarea se lămuri. Mitruţ opri la malul Râmnei.

Tabăra vrăjmaşă era departe, în dreapta lor. O poruncă alergă înapoi printre rânduri şi întregul şirag de călăreţi trecu râul fără cel mai mic zgomot. La răsărit, cerul pălea către zori. O strajă trimisă înainte se întoarse ca o umbră şi vesti că duşmanii dorm fără grijă. Asta însemna că nici nu simţiseră nimicirea străjilor lor. Călăreţii înaintară pe şleahul cel mare, până ajunseră în dreptul taberei şi acolo se bulucită închizând trecătoarea largă care ducea pe tăpşan. Era ca un fel de poartă a lagărului, singura lui poartă către miazăzi.

La un semn al lui Dumbravă, cazacii şi călăreţii moldoveni rămaseră neclintiţi şi, orice zgomot se stinse.

2

Când umbrele nopţii deveniră cenuşii, Dumbravă ridică mâna. Moş Mihai bătu în amnar şi îndată, cu iarbă uscată şi câteva vreascuri, un foc înălţă flăcări neliniştite în vânt. Şi dintr-odată, de departe tare, de

dincolo de tăpșan și de apă, se înălță un vuiet fără seamăn, un răcnet speriat și repetat de zeci de mii de guri – și o învălmășeală cumplită puse stăpânire pe întreaga tabără.

Dincoace, cazacii și călăreții moldoveni se împânziră și când Dumbravă, suit pe un dâmb, văzu întreaga oștire dușmană – zăpăcită, înspăimântată, sculată din somn adânc, cuprinsă de panică și vânzolindu-se într-o lipsă de rânduială cumplită – ridică brațul și strigă o poruncă. O ceată de cazaci se repezi și într-o clipă căruțele dușmanilor, care împiedicau drumul, fură date la o parte făcând loc iureșului călăreților.

Și atunci începu cea mai ciudată năvală pe care și-a închipuit-o cineva vreodată. Caii cei sprinteni ai cazacilor, cu călăreții culcați pe gâtul lor, de părea că nu se află nimeni în șa, se repeziră prin locul slobod, ca o herghelie sălbatică. Străbătură depărtarea ca o vântoasă împotriva căreia nimic nu mai putea sta și căzură în spatele dușmanilor, ca un vârtej. Călcau cu copitele dinainte, zvârleau cu cele dindărăt, se ridicau în două picioare și se prăbușeau peste trupurile celor care nu mai aveau unde se feri, mușcau ca fiarele în dreapta și în stânga și rânchezeau fioroși, cu ochii aprinși ca niște cărbuni și cu gurile căscate. Astfel pătrunseră în rândurile dușmanilor înspăimântați năruindu-i unul peste altul, împingându-i, zdrobindu-i, înainte de a avea vreme să apuce o armă sau să încerce o apărare. Iar când această năvală ajunse atât de adânc înlăuntrul taberei, încât orice înaintare devenise peste putință din pricina desimii celor grămădiți, de pe grumazul și din coama acelor cai turbați se dezlipiră, înălțându-se în șei, cazacii, cu săbiile late în mâni, urlând ca lupii și tăind în grămadă cu o iuțeală și cu o putere, în fața căreia nimeni și nimic nu se mai putea împotrivi. Cărări acoperite cu leșuri se deschideau de o parte și de alta a iureșului și dușmanii prăbușiți își ridicau mânile, ca să-și apere capul și să nu mai vadă moartea care venea asupra lor. Cei de pe laturile acestui drum al pierzaniei se trăgeau în întuneric cu nădejdea mântuirii, dar această nădejde nu ținu nicio clipă. Cu un chiot care făcu să tremure inimile dușmanilor, călăreții moldoveni se repeziră pe urmele cazacilor lărgind cărarea tăiată de aceștia. Sulițele lungi împunseră în grămezile prăbușite ale dușmanilor și ghioagele se ridicau și se lăsau ca trăsnetul sfărâmând oasele, spărgând capetele, rupând spinările, prăbușind în colburi – unii peste alții – pe cei îngenunchiați spre îndurare, pe alții care mai încercau o apărare deznădăjduită, și pe cei care își căutau izbăvirea în fugă. Pe o latură, Mitruț, cu fruntea încruntată, cu ochii întunecați și cu un ascuțiș în inimă care-i aducea aminte de mama și de Nică, ridica ghioaga fioroasă cu care luptase și Joldea și o lăsa cu atâta putere, încât dușmanul cădea trăsnit, rupt, cu ciolanele fărâme. Brațul lui se înălța și cădea ca fulgerul, iar calul i se ridica în două picioare călcând și

mușcând, așa cum făceau caii cazacilor. Ca un vârtej al mâniei, al durerii și al morții, așa înainta Mitruț, cu dinții strânși, cu răsuflarea șuierătoare și cu puterea lui de uriaș dezlănțuită, să pedepsească, să sfărâme, să turtească, să nimicească pe răufăcătorii care năpădiseră locurile moldovenești să prade și să ucidă, așa cum îi uciseseră mama și fratele…

La spatele său, ghioaga cât un bostan a lui badea Tudose sfârșea ce mai era de făcut după Mitruț. Se înălța și se prăbușea, cu o bătaie neîndurată și regulată, în mijlocul vaietelor și răcnetelor, iar calul său strivea cu copitele piepturile celor căzuți, astfel ca nimic viu să nu mai rămână în urma celor doi luptători.

Pe cealaltă latură, fruntea o ținea moș Mihai. Răcnea atâta de cumplit, izbea atâta de iute cu ghioaga lui cea cu colți fioroși sfărâmând fără alegere cai și călăreți, privea atât de străpungător cu singurul lui ochi care ardea ca un cărbune aprins, încât în fața lui se făcea locul gol și dușmanii, luați fără veste și înspăimântați, se rostogoleau unii peste alții ca să ajungă mai repede dincolo de depărtarea la care putea păli ghioaga aceea blestemată și luptătorul acela fioros. Când ajunse în dreptul corturilor, moș Mihai se repezi atâta de puternic, încât cei care mai stăteau în fața lui se prăbușiră cu fața în țărână. Calul bătrânului se înălță în două picioare și se nărui peste cel dintâi cort care îi stătea în cale. Sub pânza prăvălită, trupuri se vânzoliră zbuciumându-se. Ghioaga lui moș Mihai se înălță și se abătu în grămadă, odată, încă odată și încă odată. Gemete grele crescură și se stinseră și calul bătrânului sări către alt cort. Îl nimici și pe acesta, el dintr-o parte și badea Tudose din alta, în timp ce Mitruț sărise către al treilea, cel mai mare și cu două tuiuri în fața intrării. Dar când calul său ridicat în două picioare stătea gata să se prăvale peste cort, un alt cal, la fel de mare și furios, se înălță în fața sa și o sabie lungă îi fulgeră prin fața ochilor. Sabia luneca în lungul ghioagei lui Mitruț și călărețul turc se trase cu grijă într-o parte. Dar în aceeași clipă sări din nou. Dușmanul mânuia sabia cu o mână puternică și dibace și o înălța vâjâind și răsucind-o primejdios asupra lui Mitruț. Badea Tudose rămase cu măciuca în văzduh și un strigăt ușor și subțire se auzi de la spatele lui. Dar în același timp, jungherul dăruit de Svercevski Domnicăi zbură prin aer și se înfipse în obrazul vrăjmașului, sabia întâlni măciuca lui Mitruț și se rupse ca o surcică, iar ghioaga, dezlănțuită, se abătu peste capul calului, zdrobindu-l și trântind jos și cal și călăreț. Mitruț călcă peste ei spărgându-le coastele cu copitele furioase ale fugarului și trecu înainte ducând prăpădul și moartea tot mai adânc în rândurile dușmanilor, în timp ce, în cealaltă parte a taberei, larma se auzea din ce în ce mai puternică și vaietele din ce în ce mai cumplite.

Acolo, poruncile lui Ion Vodă fuseseră împlinite întocmai. Caii

dușmanilor rătăceau acuma împrăștiați prin pădure, iar în locul lor, în văiugile care dădeau pe tăpșan, se grămădiseră cele trei oști moldovenești, împărțite sub ascultarea domnului, a lui Ieremia și a lui Grumază. Iar când dinspre Râmna, focul aprins de moș Mihai își înălță flăcările, măcelul începu. Din trei părți, pe cele trei guri, călăreții moldoveni țâșniră în iureș cumplit. „Taie, ucide!” se înălța până la cer strigătul lor de luptă, într-o larmă uriașă, chiuită de mii de glasuri. Părea că văzduhul întreg se cutremură.

Deșteptați din somnul lor adânc, în acest prăpăd care se rostogolea peste dânșii, buimăciți, fără cai, și negăsindu-și în întuneric armele, dușmanii nu mai aveau decât un singur gând: să fugă, să-și caute scăparea. Dar din gurile celor trei văi izvorau fără sfârșit călăreții moldoveni, iar în spate, departe, se înălța, ca un uragan, vuietul luptei cazacilor și călăreților lui Dumbravă. Din față, oștirea moldovenească înainta ca un zid împungând cu sulițele, tăind cu săbiile și zdrobind cu ghioagele, răcnind, chiuind și călcând în picioarele cailor pe oricine s-ar fi încumetat să se împotrivească. În fruntea bulucului din mijloc înainta însuși Ion Vodă având de o parte și de alta, ca strajă, pe bătrânul sutaș Știrbu, care nu voise cu niciun preț să rămână acasă și pe cei cinci feciori ai lui, cu ochii aprinși ca jăraticul, cu brațele încordate și cu ghioagele sus. Sabia măriei sale, lungă și lată, pe care alții abia ar fi învârtit-o cu amândouă mânile, vâjâia în văzduh, se abătea ca un fulger și se înălța iar, repezită și în lături și în jos, ca și cum pălea din toate părțile dintr-odată. Iar trupul uriaș al domnului, călare pe calul puternic și înalt, se înclina ușor în șa, la fiecare lovitură, în timp ce ochii săi negri se umpluseră de vinișoare roșii și licăreau în pâcla cenușie din preajma zorilor.

În spatele măriei sale, marele spătar nu se mulțămea să poarte buzduganul și cealaltă sabie a voievodului după datină, ci fulgera cu acel buzdugan în dreapta și în stânga împărțind loviturile după dreptate și vorbind singur: „Na și ție! Na și ție!” Și de câte ori izbea, își dobora dușmanul fără greș.

Lângă dânsul, ceilalți boieri veniți cu măria sa nu se lăsau mai prejos. Domnia sa Cozma Murgul își dăduse căciulița pe ceafă, își suflecase puțin mâneca dreaptă, ca la o treabă ca aceea și pălea atâta de furios, încât sabia se părea că fulgeră. La fel luptau și dumnealui Lupe Huru, pârcălabul de Hotin, și dumnealui pârcălabul de Neamț, și dumnealui pârcălabul de Roman, și marele stolnic, și marele comis, și atâția alții. Iar domnia sa Bucium, ceașnicul, care fusese împuns ușor de sulița unui turc, mai mult din greșeală, se mâniase atâta de rău, încât își apucase cu amândouă mânile paloșul greu și lung și îl mânuia atât de cumplit și răcnea atâta de fioros, încât în fața sa dușmanii cădeau cu fața la pământ.

Astfel înaintând în lumina tulbure a zorilor, oastea de sub

ascultarea lui Ion Vodă întâlni pe cea de sub mâna lui Ieremia, împreunându-se și luptând alături.

— Să trăiești, măria ta! strigă de departe portarul Sucevei.

Domnul nu răspunse. Brațul său se mișca repede ca o pârghie neostenită, în timp ce cu ochii căta din vreme în vreme la isprăvile lui moș Știrbu. Sutașul nu mai semăna cu bătrânul pe care îl știa măria sa. Părea un uriaș dezlănțuit, în fața căruia vrăjmașii cădeau unii peste alții rostogolindu-se în pulbere.

— Taie, ucide! răcnea bătrânul pălind cu ghioaga când în dreapta, când în stânga calului.

— Taie, ucide! răspundeau de alături glasurile feciorilor săi, care trăsneau fără hodină, cu sete, cu icnet, zdrobind totul în jur și înaintând pas cu pas, ca niște uriași înfuriați, fără oprire și fără îndurare. Taie, ucide! răcneau ei iar și strigătul acesta era repetat după dânșii de mii de glasuri puternice băgând spaima în inimile dușmanilor.

Lângă ei, boierul de țară Pătrașcu își pusese căciulița în brâu, ca să-i fie mai ușor, își suflecase mânecile și, lupta cu amândouă mânile: cu dreapta tăia cu sabia și cu stânga se apăra cu sulița. „Taie, ucide!” răcnea și el odată cu feciorii Știrbului ducându-și calul numai cu strânsoarea pulpelor și lucrând cu amândouă brațele. „Taie, ucide!” și, repezindu-se cu calul, prinse în vârful suliței o căpetenie turcească, îl săltă de la pământ și-l azvârli între dușmanii îngroziți.

— Pătrașcu îți zice? strigă în clipa aceea Ion Vodă izbind cu sabia sa de sus în jos într-un vălmășag de turci.

— Pătrașcu, măria ta! răspunse bucuros boierul împungând cu sulița și tăind cu sabia în același timp.

Fără să privească la isprăvile celorlalți, marele vornic Grumază număra.

— Șaptesprezece! striga el cu glasul gros și în aceeași clipă, sabia sa culca la pământ un dușman. Optsprezece, nouăsprezece…

— Douăzeci, nu nouăsprezece! îl îndreptă de departe strigând dumnealui Lupe Huru, socrul domnului care, știindu-i obiceiul trăgea cu coada ochiului urmărindu-i loviturile.

— Cum, douăzeci? se mânie marele vornic repezind trei izbituri una după alta, fulgerătoare. Nu te mai amesteca, pârcălabe, că-mi uit socoteala! Iacă, trebuie s-o iau de la început! Și ca să arate că hotărârea domniei sale era neclintită, marele vornic dădu altă izbitură și strigă tare și gros, ca să se știe: Una!…

Zăpăciți, înspăimântați, dușmanii aruncau armele. Zadarnic glasurile căpitanilor răcneau ca să-i îmbărbăteze și să rânduiască măcar o ceată de apărare pentru domnul Țării Românești, pentru fratele său care poftea scaunul Moldovei și pentru căpeteniile turcești. Nimeni nu mai asculta, nimeni nu mai știa încotro să-și afle

mântuirea. Ici, colo, oameni care nu mai aveau nicio nădejde, se repezeau, zăpăciți, să scape, să fugă încotro vedeau cu ochii. Dar cădeau zdrobiți sub picioarele cailor, năruiți sub prăpădul ghioagelor, urlând sub împunsătura sulițelor și tăietura săbiilor. Câte un pâlc cuprins de deznădejde năvălea ca într-un vânt de nebunie, cu armele sus, să-și vândă scump viața. Cădeau atunci și unii moldoveni și unii cazaci, așa cum se întâmplă în orice luptă. Dar pâlcul acela era de îndată nimicit, șpârcuit, spulberat și dacă mai rămânea vreun dușman, acela îngenunchia cerând iertare, sau arunca arma și murea cu brațele ridicate deasupra capului, ca spre cea din urmă apărare!

În mijlocul taberei, câțiva căpitani turci izbutiseră să înjghebe o ceată rânduită în patru laturi, cu sulițele întinse, dese ca peria, și cu oștenii atât de înghesuiți unul în altul, în rând și în adâncime, încât păreau un singur trup. Era ca un arici uriaș, care – de unde te uitai la dânsul – nu-ți arăta decât țepi, ca să nu ai de unde-l apuca. În jurul acestui nou fel de luptă, călăreții se roteau, izbeau fără mare folos și se vânzoleau în lumina tulbure a zorilor. Și tocmai atunci, sotniile de cazaci, care străbătuseră toată tabăra călcând peste trupuri omenești, văzură ariciul dușmanilor. Svercevski se înălță în scări. În focul luptei, căciula îi lunecase pe ceafă și ciuful lung și bălai îi flutura în vânt. Sub nasul drept, mustățile îi cădeau de o parte și de alta a gurii și broboane de sudoare luceau pe obrazul și pe fruntea lui. Numai ochii albaștri îi licăreau ca oțelul vânăt și o dungă adâncă i se ivise între sprâncene. Ridică sabia deasupra capului și răcni o poruncă. În aceeași clipă porni ca vântul și când ajunse lângă pâlcul dușman, calul lui își făcu vânt, sări ca într-un zbor pe deasupra capetelor și căzu drept în mijlocul grămezii, turtind, dărâmând, învălmășind totul în jurul său. După el, ceilalți cazaci săriră la fel și cât ai clipi întreaga ceată fu împrăștiată, năruită, ucisă.

Acum nu mai era niciun chip de împotrivire. Dușmanul nu putea folosi puștile lui cele mari. Învălmășeala era atât de mare, încât orice lovitură de tun ar fi vătămat deopotrivă și prieteni și dușmani. Din această pricină, nu putură folosi nici archebuzele, nici arcurile, cu toate că lumina zorilor se mai limpezise. Pe de altă parte, oastea domnului Alexandru al Țării Românești aflând slobod fundul taberei, care în urma înaintării cazacilor și călărimii lui Dumbravă rămăsese nepăzit, se repezi ca printr-o poartă deschisă, scăpă de pe tăpșan și se împrăștie alergând peste lanuri și prin dumbrăvi. Și curând după dânsa porniră să alerge, spre acea poartă, cete răzlețe de oaste turcească, nemaivrând să știe de îndemnurile și răcnetele deznădăjduite ale mai marilor.

Ridicat în scări, Ion Vodă văzu și înțelese că biruința era a sa. Dar oastea dușmană trebuia prinsă, nimicită și făcută nevătămătoare. Măria sa repezi porunci către postelnicul Mălai să astupe celelalte

trecători și să prindă fugarii, și către Dumbravă, Svercevski, Grumază și Ieremia, să pornească de o parte și de alta a tăpșanului închipuind brațele unui clește uriaș și să astupe și acea poartă dinspre miazăzi. Și împlinirea acelor porunci începu.

„Taie, ucide!” strigau oștenii moldoveni de sub ascultarea măriei sale, a portarului Ieremia și a vornicului Grumază, înaintând pas cu pas și călcând în sângele și peste leșurile dușmanilor. „Taie, ucide!” răspundeau din cealaltă parte oștenii de sub mâna vornicului Dumbravă, care luptau alături de cazaci. „Taie, ucide!” strigau și cazacii, bucuroși că învățaseră acele două vorbe moldovenești, de mânie și izbândă.

Înfierbântat, Dumbravă pășea acum înaintea călăreților săi și paloșul său lat fulgera ca un șarpe care se abătea, sărea, izbea și se înălța iar. Aici, Svercevski, moș Mihai, Mitruț și badea Tudose pădurarul înaintau mereu pe caii lor care ajunseseră atât de furioși, încât se repezeau singuri asupra dușmanului. Și după ei, întreaga oaste moldovenească și căzăcească mergea pas cu pas curățind drumul de cei din urmă năvălitori care cutezau să le mai stea în cale sau nu mai puteau și nu mai aveau pe unde fugi.

Astfel, încet, brațele cleștelui se apropiau și luptătorii moldoveni, care înaintau unii către alții, începură să se deslușească.

— Aici sunt, Mitruț! izbucni deodată glasul tineresc al lui Ionică al lui Lupu Condrea. Și după dânsul, toți „atamanii” lui Mitruț îi dădură de veste strigând: „Și eu! Și eu! Și eu!” Și la fiecare strigăt, brațele lor învârteau ghioagele și izbeau de nădejde, să-i vadă „căpitanul” lor cât sunt de vrednici. Până și Toma, amărâtul acela de Toma, cu nasul lui lung și strungăreață largă, se arăta vesel și înfierbântat.

— Uite, ia! striga el repezind coasa prefăcută în lance de bița Gligore și de fiecare dată, dușmanul pălit se prăbușea.

Dar Mitruț, luptând între moș Mihai și badea Tudose, nu avea vreme să le răspundă. Înălțați în scări și cu pieptul plecat asupra vrăjmașilor, cei trei țărani călări, cu cușmele mari pe ceafă, cu pletele lungi căzute în ochi și peste obraz, cu ghioagele uriașe, mânuite cu iuțeală și dibăcie, păreau în faptul dimineții trei arătări din vremurile de început ale omenirii. Țineau gurile pe jumătate deschise, ca să răsufle mai în voie și la fiecare izbitură, din pieptul lor se auzea un icnet înăbușit, ca la oamenii care taie copaci în pădure și lovesc cu toporul în trunchiurile groase și tari.

Când cele două brațe se împreunară în fundul taberei, luptătorii se opriră și Ion Vodă răsuflă ușurat. Dușmanii care mai rămăseseră teferi pe tăpșan îngenunchiaseră și cereau îndurare, cu glasuri mari, pe limba lor, iar învingătorii începură să lege prinșii. Întinderea pe care stăteau împrăștiate carele, chervanele pline ale dușmanilor, animalele, armele rămase în mânile biruitorilor, era nesfârșită. Iar vrăjmașii

prinși, morți și răniți, înfățișau un număr de oameni mult mai mare decât al moldovenilor și cazacilor la un loc…

3

Acuma, sutașii străbăteau câmpul de bătaie căutându-și morții. Îi ridicau pe tărgi de creangă de copac și-i rânduiau de o parte, la umbra unui dâmb. Iar când sfârșiră această treabă, își traseră cușmele de pe cap, și își făcură cruce. Ion Vodă se apropie și se descoperi. Se descoperiră și boierii aflați în urma sa și toată oștirea rânduită în șiraguri strânse.

Măria sa privi îndelung, pe cei adormiți pentru totdeauna și dintr-odată tresări:

— Acela nu-i sutașul Știrbu? întrebă el făcând un pas către morți.

— El este, măria ta, tătuța! răspunse gâtuit unul din feciorii Știrbului.

— Și cel de alături? întrebă iar domnul făcând alt pas.

— Bădița Ștefan! răspunse același glas. Tata Ilenuței.

O clipă, măria sa rămase pe loc uitându-se la cele două trupuri neînsuflețite și gândul său mâhnit până la durere zbură la răzășia aceea liniștită din dealul Buciumului. Pe urmă păși încet de-a lungul cărării lângă care se aflau așezați cei uciși, veni înapoi către mijloc și se opri.

— Să se ia însemnări și să se trimită marelui logofăt la Iași, porunci el. Țara Moldovei trebuie să răsplătească vitejia și viața lor! Apoi își făcu cruce și rosti cu glas tare: Dumnezeu să-i ierte!

— Dumnezeu să-i ierte! spuseră și boierii, urmând pilda măriei sale.

— Dumnezeu să-i ierte! se închină întreaga oștire și glasurile mulțimii se pierdură în vânt, ca un răsunet depărtat.

Sutașii priveghiară astrucarea[7] cuvenită.

Moș Mihai și badea Tudose pădurarul stăteau tăcuți unul lângă altul, rezemați de cai. Erau trudiți. La spatele lui Mitruț, Domnica își ținea calul de frâu și își mușca buzele neștiind ce să facă. Cu gândul s-ar fi întors acasă, bucuroasă că scăpase de învălmășeala care trecuse ca un vis rău; cu inima n-ar fi vrut să-l lase singur pe Mitruț… când mai erau poate atâtea primejdii de înfruntat!… Chiar ghiontise de vreo două ori pe badea Tudose încercând să-l întrebe și să se sfătuiască. Dar badea Tudose se supărase:

— Aici poruncește domnul, copilă, nu eu!

Și Domnica rămăsese cu ochii la măria sa care stătea de vorbă cu Svercevski, cu Dumbravă, cu Ieremia și alte căpetenii.

Ion Vodă nu era mulțămit.

— Am scăpat din mână și pe domnul Alexandru și pe fratele său Petru, spunea el. Vra să zică rădăcina răului n-a fost smulsă, pentru că

au să vină iar și poate cu puteri și mai mari… Trebuiesc urmăriți și prinși. Au fugit călări cu câțiva dintre cei mai credincioși ai lor. Nu se ascund prin ogoare, ca nimernicii. Se duc să se închidă într-o cetate undeva… cum e Brăila de pildă…

— Măria ta, își scoase cușma moș Mihai, dacă nu v-a fi cu bănat, eu am văzut încotro au luat-o. Cei dintâi care au scăpat au pornit spre Brăila. Ceilalți s-au împărțit; o parte a rupt-o la fugă încolo în jos, către Gura Ialomiței; cealaltă a luat-o spre asfințit, către București!…

— De mult, Mihai străjărule? întrebă Ion Vodă cunoscând îndată glasul și chipul ciudat al bătrânului.

— Măria ta, cei care au fugit către Brăila socot că nu mai pot fi ajunși. Ceilalți, s-ar putea, cu cai hodiniți și de-a dreptul, cine știe scurta drumul, pe cărări… Numai cai și oameni hodiniți să fie, măria ta!

— Să vie postelnicul Mălai cu ceata lui hodinită! strigă domnul. Iar când postelnicul se înfățișă, porunci: Mergem spre București, Petrea! Mergi și tu, Dumbravă, cu oamenii tăi! Iar tu, prietene Svercevski, cu cazacii și călărimea lui Ieremia și Grumază, te duci spre Brăila. Dacă au ajuns și s-au închis în cetate, mă așteptați înconjurându-i, vorbi iar Ion Vodă. Cine arată drumul?

— Eu, măria ta, ieși Mitruț cu un pas înainte și Domnica își înălță capul, cu chipul îngrijorat.

— Tot tu, Mitruț străjărule? zâmbi domnul și o clipă chipul său întunecat se însenină. Du-te, Mitruț, și să te întorci sănătos!

Măria sa stătu de vorbă cu Svercevski pe limba acestuia și flăcăii din satele boierului Mândru se rânduiră în spatele lui Mitruț.

— Cine cunoaște drumul către Gura Ialomiței? mai întrebă Ion Vodă.

— Eu, măria ta, își scoase cușma, ținând cu stânga ghioaga lui cât un bostan, Tudose pădurarul…

— Bine, Tudose pădurarule, rosti măria sa, du-te și arată drumul și să te întorci sănătos!

— Tu să te duci acasă și să mă aștepți! șopti badea Tudose către Domnica.

— Rămâi sănătos, moș Mihai, vorbi și Mitruț. Spune oamenilor din satele dintre ape și celor care au mai rămas la stână că au scăpat de boierul de la Putnișoara. L-a spânzurat măria sa în lunca Siretului… Să aibă încredere, că îi scăpăm noi și de turci. Și, moș Mihai, să îngropi pe mămuța și pe Mică!… Glasul lui Mitruț se frânse.

Bătrânul clipi din ochiul lui cel sănătos mai repede decât ar fi fost de trebuință și răspunse cu glasul mai hodorogit decât totdeauna:

— Am să-i îngrop, Mitruț!

— Și, moș Mihai… ia-o pe Domnica… și ai grijă de dânsa…

— Am, dragul moșului! șopti moș Mihai, încet, stins.

— Mitruț! se apropie și Domnica de dânsul și mâna ei se rezemă de greabănul calului. Mitruț, acuma dacă ai să te întorci, n-ai să găsești pe nimeni acasă… să vii la noi…

Mitruț își plecă spre ea privirile adânci, întunecate. Văzu ochii ca cicoarea care îl priveau sfioși și stingheriți și simți o undă caldă în piept.

— Am să vin, Domnică, să mă aștepți… Și deodată își aduse aminte: Tu ai azvârlit cu jungherul în obrazul celui care mă încolțise cu paloșul lângă corturi?

— Eu! și ochii Domnicăi râseră ca două albăstrele proaspete, așa cum râseseră de mult, la ghilit pânza, pe malul apei…

Mitruț strânse mâna pe care fata n-o trăsese încă de pe gâtul calului și se înălță în șa.

— Să trăiești, măria ta! strigă el tare.

Și toată oastea umplu văzduhul cu un strigăt covârșitor:

— Să trăiești, măria ta!

Pământul vui de tropot. Ion Vodă încălecă și, urmat de Dumbravă, de postelnicul Mălai, de boieri și de oștire, porni către asfințit. Ceilalți porniră, o parte spre miazăzi, ceilalți către răsărit. Încet, încet se făcură nevăzuți între sămănături și mănunchiuri de copaci și de tufe, iar vuietul copitelor se auzi din ce în ce mai slab, până se stinse.

PARTEA a IV-a

CAPITOLUL I

1

Peste câmpia Țării Românești s-a întins un cer posomorât de fum și funingine. Noaptea zările se aprind și snopi de scântei zboară duși de vânt și se sting îndată. Ard curțile boierești și coșerele golite și cirezile de paie și toată strânsura lor, și pe drumurile lungi, către Moldova, curg mereu cârduri de vite și de cai și de oi și căruțe acoperite cu covergi…

Înspăimântați, boierii Țării Românești – acei care n-au urmat pe Alexandru spre Moldova – și-au părăsit moșiile și au fugit care încotro. Unii au apucat spre Dunăre, căutând scăpare sub aripa turcească. Alții au trecut munții, cerând sprijin și ocrotire de la voievodul Ștefan Bathory al Transilvaniei. Iar cei mai puțini, cei care n-au putut fugi, ori erau deprinși să pescuiască în ape tulburi și dușmăneau pe domnul lor, s-au strâns la București, socotind ca acolo să-și cruțe capetele, să aștepte întâmplările, să uneltească și să-și pregătească sforile pe care să le tragă împotriva oricui și pentru binele și huzurul lor.

Iar în ziua în care au pornit a bate clopotele și s-au auzit în depărtare surlele și tobele și a urcat către cer vuietul îngrămădirii oamenilor de rând, ei au alergat până în lunca Colentinei să întâmpine acolo pe biruitori și să-și plece capul lângă scara de argint în care se odihnea încălțămintea colbăită a acelui neînfricat călăreț.

Acuma, din înălțimea scaunului în care se află așezat și înconjurat de boierii cu care venise din Moldova, Ion Vodă îi privește tăcut, gândind întrucât ar putea ajuta rânduielilor și trebuințelor sale necredința și nestatornicia lor?

Iată-i. Strânși umăr în umăr – în fundul încăperii divanului celui mare al Țării Românești – cu chipurile galbene și ochii speriați și fugari, boierii stau de față și așteaptă să se isprăvească țeremonia urcării în scaun a măriei sale Vintilă. Abia după aceea au a sta de vorbă cu măria sa Ion Vodă al Moldovei, a se închina lui și a-i asculta poruncile sau osânda…

Popii cântă cu glasuri mari. Lumânări înalte de ceară de albine își fulgeră lucirile pe odăjdii. Vuietul adânc al clopotelor intră învălmășit pe ferestrele deschise larg. Fumul subțire de tămâie urcă din cățui, se risipește sus în bagdadia cu grinzi groase și iese cenușiu, împrăștiindu-se în lumina aurită a primăverii de afară.

În picioare, lângă Ion Vodă al Moldovei, măria sa Vintilă se uită pe deasupra celor adunați în jurul său, lăsându-și privirile să rătăcească peste acoperișurile cetății spre cerul luminos de mai. Gânduri grele, învălmășite, rupte de cântecul popilor și de neașteptatul împrejurării în care se află, se ciocnesc în mintea sa. Cu o săptămână în urmă nici nu visa la o asemenea răsturnare de istov a vieții sale. Trăia liniștit în

îmbelșugata sa așezare, acolo în pacea întinderilor păduroase, departe de uneltirile obișnuite ale boierilor munteni și craiovești, departe de mâniile sângeroase ale lui Alexandru Vodă și străin de cele puse la cale pentru sugrumarea Moldovei și stăpânirea tronului de la Iași.

Și iată, ca un vârtej, Ion Vodă a spulberat puterea lui Alexandru, a pus stăpânire pe Țara Românească și același vârtej s-a abătut și asupra sa, a lui Vintilă, l-a ridicat ca pe o frunză în vijelie și l-a coborât în scaunul lui Alexandru. Și toate acestea s-au petrecut atât de fără veste, încât nu era de mirare că în ochii noului voievod al Țării Românești mai stăruia încă o umbră vădită de neliniște și teamă.

Fumul din cățui urca spre bagdadie și cântările puternice ale popilor bubuiau în cămara divanului.

Pe fereastra deschisă a încăperii Ion Vodă văzu doi călăreți oprind în poarta curților domnești, vorbind cu străjile și descălecând. Și dintr-odată măria sa își înălță ușor capul și privi țintă. Unul dintre călăreți era acel străjăr de margine pe care-l chema Mitruț al Joldii și care, de la Jiliștea, pornise cu Svercevski și cu Ieremia spre Brăila, să le arate drumul.

Domnul făcu un semn ușor către Dumbravă, și marele vornic, veșnic la pândă, ca un câne credincios, îl înțelese din ochi, aruncă o privire pe fereastră și ieși nesimțit.

Acuma, înalt prea sfințitul mitropolit ridică evanghelia cu amândouă mânile, făcu cu ea semnul crucii în aer, către răsărit, și o înfățișă măriei sale Vintilă, cuvântând:

— Dumnezeu să dea putere măriei tale să stăpânească această țară, după lege și datină!

Vintilă Vodă își făcu cruce, se plecă și sărută cartea sfântă. Apoi se înclină către Ion Vodă și pe urmă către boieri și mitropolit, care se îndrepta către domnul Moldovei.

— Înalt prea sfinte, – grăi acesta, – aș pofti ca domniile lor, boierii, care s-au grăbit să primească și să îmbrățișeze pe noul lor domn, să-i juruiască credință și supunere, cu mâna pe evanghelie și în fața înalt prea sfinției tale.

Mitropolitul se înclină tăcut și se întoarse spre boieri. Și în timp ce aceștia se grăbeau să împlinească porunca, fără să mai numere de câte ori juraseră în viața lor și își călcaseră juruința, Dumbravă se ivi în prag și se plecă la urechea domnului. Ion Vodă se sculă și ieși în cămara alăturată.

— Ce este, străjărule? întrebă el cu un zâmbet mare, dar cu ochii neliniștiți.

— Să trăiești, măria ta! se înclină Mitruț și chipul lui străluci de bucurie și tulburare, așa cum se întâmpla ori de câte ori se afla în fața domnului său. Aduc vești de la domnia sa Svercevski.

— Spune-le, Mitruț! îngădui Ion Vodă, așezându-se.

— Domnia sa Svercevski te poftește la Brăila, măria ta! începu Mitruț. Zice așa: „Spune măriei sale că vânatul pe care îl caută se află în cetate la Brăila. Nu știu dacă amândoi hăituiții s-au oploșit acolo, dar unul din ei este, fără chip de tăgadă!” Și zice: „Eu n-am atâta oaste cât să împresur cetatea și s-o bat. Nici hușnițe n-am și nici măcar treascurile de trebuință la o asemenea îndeletnicire nu le am. Dar, – zice, – am apucat toate drumurile și de scăpat, vânatul, nu scapă. Numai că, – zice, – am oblicit că până a nu apuca noi drumurile, dușmanul a slobozit alergători către Bugeac ori către Cetatea Albă. Iar dacă-i vine ajutor de la turci ori de la tătari, – zice domnia sa Svercevski, – eu n-am să pot face două trebi dintr-odată: să mă împotrivesc lor adică și să țin și drumurile!… Deci, – zice, – să poftească măria sa cât a putea mai repede și să aducă și puștile cele mari!”… Atâta-i, măria ta!

În liniștea care se lăsă, domnul își plecă ochii și rămase tăcut. Dumbravă îl privea țintă și aștepta. De alături se auzeau nedeslușit glasurile celor ce jurau credință lui Vintilă Vodă.

— Când ai plecat de acolo? se întoarse Ion Vodă către străjăr.

— S-au împlinit patru zile și patru nopți, măria ta, răspunse Mitruț. Am venit repede și aproape fără popas, pentru că am dat, mai peste tot, de ostași moldoveni în dobândă și am schimbat mereu caii. Numai un popas mai îndelung am făcut într-un bordei, nu departe de apa Buzăului…

Mai tăcură un timp. De dincolo străbăteau acu glasul noului domn al Țării Românești, care vorbea cu boierii.

— Bine, Mitruț străjărule! grăi iar Ion Vodă. Du-te și te hodinește, pentru că are să trebuiască să pornești înapoi. Iar după ce Mitruț, plecându-se cuviincios, ieși din cămară, măria sa se întoarse spre Dumbravă: Să vie și Vintilă Vodă, – porunci el, – și să ne sfătuim. Văd că are să trebuiască să ne despărțim…

— Și despre Alexandru n-ai nicio știre, măria ta? întrebă Vintilă Vodă după ce ascultase veștile aduse de Mitruț și stătuse îndelung cu capul în mâni.

— Încă nu! răspunse Ion Vodă. Și nu pricep… Dar eu știu la ce te gândești; te îngrijorează să nu fi scăpat Alexandru…

— Nu la el mă gândesc atâta, măria ta, – vorbi Vintilă Vodă, – cât la zăvozii lui, la vornicul Dragomir, la comisul Mitrea, și paharnicul Bratu, și pârcălabul Ioan… cei cu care a gâtuit țara și au muls-o întru folosul lor! Au acești boieri cetele lor tari, cât în leafă, cât în dobândă, și-s deprinse la harț și la năvală… Că dacă și ei au scăpat, cu ce putere aș cuteza eu să mă împotrivesc, rămânând fără măria ta și singur?

— Din prăpădul de la Jiliștea nimeni și nimic n-a scăpat teafăr, îl încredință Ion Vodă. Și, să zicem că Alexandru ar fi slobod și te-ar

putea păli cu puterea pe care o mai are. Dar ce oaste a mai putut să-i rămâie! Iar cât despre împotrivire, îți las pe Dumbravă și îți las și anume oaste bună și încercată…

Chipul lui Vintilă Vodă se lumină și privirile lui și ale marelui vornic Dumbravă se căutară, se găsiră și ei zâmbiră bucuroși.

— Numai că, – îi sfătui Ion Vodă pe amândoi, – să fiți cu ochii în patru. Cu oastea pe care v-o las puteți izbândi într-o împotrivire, dar nu puteți bate un război. Va trebui să faceți la loc oastea Țării Românești, și s-o faceți cât s-a putea mai grabnic. Iată: boierii care au juruit credință măriei tale chiar acu și care așteaptă dincolo în cămara divanului, să alerge îndată la moșiile lor și să adune, în graba cea mai mare, oaste de strânsură – în leafă și în dobândă – cât or putea mai multă. Dumbravă să dea acelor boieri semnele de trebuință, ca să nu fie prinși și stingheriți de cetele moldovenești… Să dați sfoară în țară pentru adunarea oștilor celor risipite ale lui Alexandru. Făgăduiți-le răsplată și leafă și țineți-le gata pentru orice nevoie. Nu uitați că primejdia cea mare e turcul, nu Alexandru… Iar pe măria ta, doamne, – grăi el către Vintilă Vodă, – te sfătuiesc ca la orice nevoie îi avea, pe norod să te sprijini și pe boieri aleși, bine știuți și credincioși. Fă oamenilor dreptate și ei s-or închina în numele măriei tale. Apără-i de asupriri și ei te-or îmbrățișa și te-or sluji cum nu te-a slujit nimeni în viața măriei tale. Iar dacă ți-or simți sufletul aplecat asupra necazurilor lor, și-or înțelege că în virtutea lor ți-ai pus nădejdea și pe brațul lor ți-ai sprijinit credința, te-or răsplăti punându-și viața pentru măria-ta și te-or ocroti până la cea din urmă suflare… Că-s vrednici și tari cât niște urieși și sărmani și necăjiți ca niște robi, măria ta!… Iar boierii, îi știi! Cei credincioși vor să domnească domnul. Alții vor să domnească ei, fiecare pe moșia lui! Aiștia, cât ești tare și ei înțeleg că au a tremura în fața puterii tale, dau pe brânci, se arată supuși și credincioși și nu te sapă decât cu băgare de samă și în mare taină! Dar când or simți că-ți apune steaua, te înfruntă pe față și te vând pentru o lingură de apă! Pentru dânșii, îngenuncherea în jugul turcesc nu-i robie! Nu-i osândă! Nu-i rușine! Și mulți îl caută și-l poftesc și se închină acelui jug care le dă putere împotriva domnului și a norodului… Poți avea credință în ei?

Măria sa Ion al Moldovei tăcu, privi chipul îngândurat al lui Vintilă Vodă și adăugă cu glas adânc și tulburat:

— Dacă om pune umărul amândoi și om izbuti să ne izbăvim noroadele de sub puterea și de sub jăcuirea turcească, se cheamă că am dobândit dreptul să închidem ochii împăcați și cu încredințarea că țărișoarele istea ale noastre nu s-or prăpădi și ne-or slăvi în veac!… Iar dacă n-om izbuti, măria ta, și-om pieri în strânsoarea asta cu dușmanul… cu mai mult de o moarte nu suntem datori! Dar om pieri ca niște bărbați slobozi și vrednici, iar nu ca niște mișei sub

genunchiul vrăjmașului…

Măria sa Ion tăcu o vreme și nimeni nu cuteză a-i întrerupe gândurile.

— Dumbravă, – vorbi el într-un târziu, cu glasul scăzut, – să vie postelnicul Mălai și ceilalți boieri și să punem la cale cele de trebuință.

2

— Porunca măriei sale este să pornești îndată! vorbi marele vornic Dumbravă, privind cu mare îngăduință chipul zâmbitor al lui Mitruț. Te-ai hodinit?

— Dacă-i calul bun, nu mai am nicio grijă! răspunse Mitruț. Am învățat să dorm în șa! Dar nu dorm decât cu un ochi. Cu cel'lalt îs treaz și nu mă încred în nimeni, milostive! Așa-i porunca lui moș Mihai al meu!

— Îl știu, Mitruț! zâmbi marele vornic, aducându-și aminte chipul ciudat al acelui vestit străjăr de margine. Mai ai vreun tovarăș de cale?

— Am unul care a ajuns aici odată cu mine…

— Numai unul?

— Mai am alți doi care vin pe alt drum. Când plec, le ies înainte și-i iau cu mine, dacă-i trebuință. Numai că… pentru aista care-i aici… aș avea a-ți face o rugăminte, dacă nu ți-a fi cu bănat!

— Spune, Mitruț.

— Aista-i un pribeag și un năpăstuit, milostive. Îi vrednic și tare și cumsecade și de credință cum nu se mai află! Dar la Brăila nu poate merge. Se roagă el, și mă rog și eu pentru dânsul, să îngădui, milostive, să rămâie aici și să lupte sub mâna milostivirii tale…

— De ce să nu poată merge la Brăila? se miră marele vornic. A făcut ceva pe acolo? Are pe cuget vreo faptă osândită de lege? Ori îi fugar din temniță, ori ce-i?

— N-a ucis și n-a prădat, milostive, nici din temniță n-a fugit. Numai a dat un năcaz peste dânsul! A scăpat, vra să zică, mâna în părul domniei sale boierului la care era vecin…

— Ce? își înălță capul Dumbravă. Cum se poate una ca asta?

— Năpastă! urmă Mitruț, ca cerându-și iertare. Omul n-a vrut! Nici nu s-a gândit, milostive! Numai de mare durere și usturime, că l-a bătut cu harapnicul, cu plumbi și i s-a făcut negru înaintea ochilor! Și atunci a repezit mâna, a înfipt-o și a tras! Nu s-a mai gândit că-i capul dumnealui Albului!…

— Alexa Albu? tresări marele vornic.

— Domnia sa! întări Mitruț. Dar de tras n-a tras omul decât o singură dată, că l-au doborât vătăjii!…

— Cum îl cheamă pe omul acela? se întoarse spre Mitruț

Dumbravă.

— Drăgan îi zice... din Covurlui.

— L-aș ține aici la mine, – grăi marele vornic, – dar grija ta este zădarnică. Din partea domniei sale Albului, nimic nu i se poate întâmpla. Drăgan să nu aibă frică. Tu să vorbești cu domnia sa Svercevski și cu dumnealui marele hatman Ieremia, că omul se află sub ocrotirea domnului, pentru că din porunca domnului pornește el cu tine în chip de alergător. Iar vorba asta s-o afle și dumnealui Albul, care are a răspunde în fața domnului și a mea de viața lui Drăgan. Deci ia pe Drăgan și pe ceilalți doi alergători pe care-i aștepți, împânziți-vă, ca să puteți întâlni cetele ce se află în dobândă în Munteneasca și strigați tuturora porunca măriei sale; care cum auzi-o, să întoarcă și să pornească în cea mai grabă spre Brăila, unde au a se înfățișa măriei sale. Iar pentru orice zăbavă ori neascultare, vinovatul își primejduiește capul. Ia-te după fum, după pojar, după bucium, prinde știri de la oștile întâlnite pe drum, trimite în toate părțile vorbă strașnică și arată peste tot pecetea măriei sale, pe care am să ți-o dau ca să fii crezut, și poruncile să fie ascultate și împlinite. Iar de hodinit... te-i hodini la Brăila! Iar oștile pe care le-i întâlni sunt datoare a-ți da cai de schimb. Până aici ai înțeles, Mitruț?

— Înțeles! răspunse Mitruț care stătea nemișcat, cu ochii țintă la marele vornic și asculta poruncile cu cea mai mare băgare de samă.

— Bun! grăi Dumbravă. Ascultă mai departe: dacă în drumurile tale oblicești ceva despre oastea muntenească fugită de la Jiliștea spre Gura Ialomiței, unul dintre oamenii tăi să se întoarcă numaidecât și să aducă știrea măriei sale Vintilă, la București. Iar tu să porți acea veste la domnul nostru, când te-i înfățișa lui la Brăila.

— Am înțeles! șopti Mitruț.

— Acu, – urmă marele vornic, – dacă tot drumul nu afli nicio știre despre acea oaste fugară, te înfățișezi domniei sale marelui hatman Ieremia și domniei sale hatmanului Svercevski și le spui așa: Măria sa domnul a pornit din București și vine atât de repede cât îi îngăduie căruțele cu arme și zahereaua. Are să trimită în fiecare zi alergător cu vești, ca domniile voastre să vă faceți socoteala de trebuință. Dar măria sa nu are nici o știre dinspre Gura Ialomiței. Deci să se sloboadă îndată iscoade istețe într-acolo, și să se adune grabnic vești. Și mai poruncește măria sa să se trimită iscoade și către Cetatea Albă, ca să oblicească despre lucrarea acelor alergători turci, care au scăpat într-acolo, după cum i-a trimis vorbă domnia sa Svercevski... Atâta-i, Mitruț! Acuma spune, dacă ții minte tot și dacă ai înțeles cum se cuvine.

Iar Mitruț – vorbind rar și cu luare aminte – spuse aproape cuvânt cu cuvânt tot ce rostise marele vornic.

— Bine, Mitruț, încuviință acesta cu anume tulburare în glas.

Acuma, măi copile, noi doi ne despărțim. Eu rămân aici. Ne-om mai vedea… nu ne-om mai vedea – nimeni nu știe ziua de mine! Și mai cu samă la război… Viața unui om nu prețuiește nici cât un pai… Marele vornic se sculă și își puse mânile pe umerii străjărului. Mergi cu bine, Mitruț! adăugă el. Și dacă a fi să nu ne mai vedem și om pieri, măcar să pierim cu vrednicie și cu cinste. Să afle dușmanul că pământul nostru-i păzit și apărat și că nu-i sat fără câni… cum a socotit el!

La fel de tulburat și cu o mare greutate pe suflet, Mitruț se înclină adânc și ieși. Iar marele vornic se întoarse spre fereastră și stătu mult, singuratic, împietrit în gândurile lui și cu chipul întunecat.

Când ieși pe poarta curților domnești, cu Drăgan după dânsul, Mitruț zări la o fereastră statura uriașă a domnului Moldovei și tresări. Zâmbi cu mare bucurie, strigă la Drăgan, își scoase amândoi cușmele și trecură înainte, încet, cu capetele întoarse, descoperite. Abia mai departe – când nu mai erau în vederea curții – își aduseră aminte, își puseră cușmele pe cap și răsuflară adânc. Strânseră frâiele și porniră în goană, pierzându-se în depărtare.

În aceeași zi, căruțe cu covergă, răspândite pe meleaguri muntenești, prinseră a durui, depărtându-se către răsărit.

Mitruț și soții săi fură văzuți pe șleahurile cele mari, pe șleahurile cele mici, pe drumuri de țară și la focurile de popas ale oștenilor, și peste tot vorbele lui și pecetea măriei sale stârneau grabă și frământări și porunci repezite și plecări neașteptate în puterea nopții. Iar alergătorii nu zăboveau nicio clipă. Strigau poruncile, schimbau caii și plecau mai departe, fără popas.

Numai despre oastea care fugise către Gura Ialomiței, Mitruț și soții săi nu aflară nimic, oricât întrebară și cercetară și obliciră. Se părea deci că acea oștire ori se închisese în cetate și se tupilase acolo vlăguită și înspăimântată, ori se risipise de istov pe drum.

Și mai era un lucru care nu avea niciun înțeles și nu putea fi lămurit cu niciun chip. Unde se mistuise oastea moldovenească plecată spre acea cetate, sub călăuzirea lui badea Tudose pădurarul?

A doua zi sara, Mitruț și soții săi își opriră caii însetați la apa largă a Buzăului, acolo unde aceasta – fremătând și strecurându-se printre limbi înguste de prund – primește revărsarea grăbită, puțină și plină de zvon a apei Slănicului.

Trecură apa și se depărtară în trapul cel mare al cailor către răsărit. Iar umbrele amurgului căzură încet peste dânșii.

CAPITOLUL II

1

În adevăr, Svercevski „apucase drumurile” așa cum spusese Mitruț al Joldii vorbind către domnul Moldovei.

Cu cei o mie de cazaci care-i rămăseseră după bătălia de la Jiliștea și cu călărimea lui Ieremia și Grumază, Brăila nu putea fi înconjurată și ținută temeinic. Dar oastea aceasta fusese de ajuns pentru paza tuturor drumurilor care duceau la cetate și faptul se dovedise a fi de cea mai mare însemnătate. Cele din urmă întâmplări se petrecuseră atât de repede și de fără veste, încât nici oastea turcească aflată în cetate, nici norodul – alcătuit tot din turci – care furnica în târgul acela vestit pe atunci în părțile acestea de lume, nu se așteptaseră și nu se pregătiseră cu cele de trebuință la o asemenea vreme de război și împresurare.

Ședeau deci ziua întreagă pe ziduri, căutând cu ochii în toate părțile, doar or zări vreo tabără de care, ori vreo turmă de vite sau de oi, trimise cine știe de unde pentru îndestularea lor, așa cum pornise cândva, spre același târg, moș baciu și Mitruț, cu oile, de la țarcurile din Putnișoara. Iar când zăreau în adevăr vreo tabără ori o turmă înnegrind zarea, ostașii turci din cetate se repezeau în iureș grăbit să le înconjoare și să le ducă la adăpost. Dar cazacii și moldovenii, veșnic trezi și la pândă, le ieșeau în cale. Cete de călăreți tăiau câmpul în curmeziș, le cădeau în coastă, îi păleau din față, din spate, din lături și după o crâncenă învălmășeală îi goneau înapoi spre cetate, în timp ce alte cete puneau mâna pe carele cu zaherea sau pe turme și le mânau în tabăra lor din bălțile Brăilei.

Atunci ostașii biruitori chiuiau aruncându-și cușmele în sus și prinzându-le în suliți, iar turcii le arătau pumnii de pe ziduri, și răcneau sudalme și amenințări. Și nu rareori unii dintre ei – care se simțeau mai în putere și mai cu știință întru mânuirea armelor – se repezeau pe poartă, ieșind la harț. Atunci cazacii, și după ei moldovenii, le săreau înainte. În luptele acestea singuratice – după anume datină împământenită în oastea leșească și în țările din asfințit – nu era îngăduit să sară mai mulți asupra unuia singur și această regulă era păzită cu cinste și de o parte și de cealaltă. Se vedea atunci un cal repezindu-se asupra altui cal, și în mânile călăreților săbiile încovoiate ale turcilor și săbiile drepte ale cazacilor și moldovenilor fulgerau în văzduh, izbeau vâjâind și scoteau scântei. Iar caii, îndemnați de pintenii și genunchii luptătorilor, se împingeau unul într-altul, se despărțeau, se roteau și se mușcau, parcă dușmănindu-se și ei de moarte, ca și oamenii din șa. Uneori lupta se isprăvea repede. Unul dintre călăreți, lovit de sabie sau împuns cu sulița, se lăsa păgubaș, îmboldea calul și părăsea câmpul de luptă. Alteori însă,

călăreții se înverșunau, se repezeau scrâșnind unul asupra celuilalt, loveau cu furie, sulițele se rupeau zburând în aer, săbiile fulgerau rotindu-se și pălind și deseori unul dintre luptători scăpa frâul și arma și se răsturna din șa pe iarbă. Atunci cei de pe ziduri, urmărind lupta, strigau bucuroși și batjocoritori când învingătorul era de-al lor, și izbucneau în amenințări neputincioase când biruitor era dușmanul.

În întâlnirile acestea sângeroase, Svercevski se dovedise a fi luptătorul cel mai de temut. Calul lui cel sur, cu capul mic și cu urechile neastâmpărate, se repezea în copci lungi, alergând ca un iepure, drept spre dușmanul ales pentru luptă, de ai fi spus că înțelege și el despre ce este vorba și că are o anume socoteală pusă la cale cu călăreții. Niciodată nu se oprea lângă dușmanul ales. Ci trecea ca o săgeată pe lângă dânsul, și, în aceeași clipă, Svercevski făcea două mișcări fulgerătoare și totdeauna aceleași: cu cea dintâi izbea în sabia dușmanului, aruncându-i-o în aer, iar cu a doua pălea în plin. Și trecea înainte fără să se mai uite în urmă. Se știa că nu mai are de ce zăbovi. Dușmanul lovit scăpa frâul și se rostogolea jos, cu piciorul în scară. Nicio apărare nu era cu putință în fața acelei săbii care nu greșea niciodată și dușmanul asupra căruia se ridica se știa dinainte pierdut. De aceea, de la o vreme turcii începură a-l cunoaște de departe, iar cel către care se repezea nu mai aștepta întâlnirea ci întorcea calul și o rupea de fugă.

Cu totul altfel se purta în asemenea împrejurări marele vornic Grumază, cel care avea obiceiul să-și numere loviturile și dușmanii răpuși. Domnia sa Grumază era om greoi. De aceea și avea un cal pe măsura sa, înalt, mare și puternic. Și mai era și om cu socoteală: stătea întâi să vadă care dușman se arată mai grozav și are mai multe izbânzi și răspândește mai multă spaimă în jurul lui și, când îl ochea, strângea frâul și pornea asupra lui, mânând din ce în ce mai repede de părea că se cutremură pământul. Și când îl ajungea pe cel ales, strângea frâul atât de scurt și repede, încât calul se ridica în două picioare, gata să cadă peste calul dușmanului, care se ferea, grăbit, într-o parte. De această mișcare se folosea domnia sa vornicul să-și lovească vrăjmașul, fără greș. Uneori îl pălea cu sabia și isprăvea cu dânsul. Alteori însă, poftind dumnealui să ia plean, lăsa sabia și punea mâna pe buzdugan. Avea marele vornic al Țării de Sus un buzdugan scurt, cu măciulie cât un ou de gâscă, cu opt colți potriviți cu mare meșteșug de către un meșter de la Liov și strașnic de greu. Cu buzduganul acesta își pălea dușmanul drept în coif. Și atunci se puteau întâmpla două lucruri: ori se spărgea coiful și turcul cădea moale în brațele învingătorului, ori se înfunda coiful peste ochii dușmanului, orbindu-l, și atunci marele vornic îl apuca de apărătoarea de fier din jurul gâtului și, cu tot cu cal, îl târa spre tabăra moldovenească. Câte odată se întâmpla chiar să-l smulgă din șa și să-l așeze de-a curmezișul pe

calul său cel mare și greu și așa îl ducea viu, nevătămat, între ai săi. Că era dumnealui Grumază om tare și cu braț care nu se mai aflâ de puternic și iute.

Marele hatman Ieremia nu se amesteca în aceste încăierări. Zicea că slujba domniei sale nu se potrivește cu asemenea jocuri, care oricât de sângeroase or fi, nu au a face cu o bătălie adevărată în care domnia sa să stea și să poruncească cum se cuvine unui hatman, și nimeni nu-l ținea de rău, pentru că toată lumea știa că marele portar al Sucevei e om care nu se dă în lături de la o întâlnire cu dușmanul.

Boierul Pătrașcu însă, cel de la Vadul Părului, nu avea pricină să stea cu mânile încrucișate. Își sufleca ușurel mânecile, apuca în dreapta sabia, în stânga sulița și pornea. Și era atât de sprinten și el și calul său, încât parcă numai pe dânsul îl vedeai alergând, lovind, apucând prinși, lepădându-i între oamenii săi și pornind iar tot atât de repede și neostenit.

Câteodată, însă, în aceste lupte, în care cel dintâi cuvânt îl aveau sabia și sulița, se amestecau și ghiogarii. Dar meșteșugul acestora – în luptele singuratice – trebuia să fie de două ori mai mare și mai greu. Pentru că ghioaga nu avea nici tăișul, nici apărătoarea pentru mână a săbiei și nici ușurința ei. Ghioagele erau grele ca niște maiuri și pentru mânuirea lor cu iuțeală trebuiau brațe neobișnuit de puternice și sprintene. De aceea erau puțini ghiogarii care se încumetau să înfrunte un dușman înarmat cu iatagan. Iar printre cei puțini, Mitruț era cel dintâi. Dar nici el n-a cutezat până ce n-a cerut mai întâi, de la domnia sa boierul Pătrașcu, sfat și învățătură. Dar când boierul Pătrașcu i-a arătat cum se poate păzi cu ghioaga de o pălitură de sabie și ce trebuie să faci cu calul când te strânge un dușman cu suliță mai lungă decât ghioaga ta, îndrăzneala lui n-a mai cunoscut margini. Sărea unde era primejdia mai mare, iar după luptă număra pe coada ghioagei tăieturile care fuseseră hărăzite lui, dar nimeriseră în lemn.

— Domol, și cu socoteală! îl probozea mereu boierul Pătrașcu, uitându-se la dânsul cu mare dragoste, dar și cu anume grijă. Domol și cu socoteală, pentru că o singură dată dacă greșești, ori îi dușmanul mai iute și mai ager decât tine, nu mai ajungi tu să vezi Răchiții, măi băiete!

Dar tinerețea și vrednicia lui Mitruț aveau atâta socoteală și meșteșug și înțelepciune, încât și boierul Pătrașcu și ceilalți povățuitori din oastea moldovenească și căzăcească se uitau la dânsul ca la un luptător desăvârșit și ca la un viteaz fără pereche. Iar purtarea lui din timpul bătăliei de la Jiliștea era povestită la focurile de veghe, cu deosebită mândrie și fală, de către moldovenii care-l știau de mai demult și îl văzuseră crescând.

Chiar peste un asemenea harț dădură Mitruț și Drăgan în clipa în care intrau în tabăra moldovenească, venind dinspre București.

Drăgan privi o clipă priveliştea şi, cum stătea călare, îşi trase săhăidacul dinainte şi puse mâna pe arc. Dar Mitruţ îl opri:

— Nu se poate, bade Drăgan, spuse el. Legea harţulul îi alta. La harţ trebuie să-şi arate omul vrednicia fără ajutorul altuia. Dacă nu se simte în putere, să nu iasă, că doar nu-l trimite nimeni. Asta-i luptă de bunăvoie. Numai când duşmanul ar călca legea şi s-ar grămădi mai mulţi asupra unuia singur dintr-ai noştri, putem sări şi noi mai mulţi. Altfel stăm şi ne uităm!

— Dar am putea sări cu ghioagele, tot aşa cum sar şi ei cu săbiile. Adică om asupra om! Nu se poate?

— Cu caii iştia trudiţi, nu se poate! zâmbi Mitruţ de graba pe care o arăta Drăgan. Lupta iasta îi grea şi cu primejdie. Priveşte!

Stătură deci călări şi aşteptară să se isprăvească harţul, ca să se înfăţişeze cui trebuia cu veştile şi poruncile ce aduceau.

Departe, calul lui Svercevski alerga ca o sălbăticiune, cu urechile pe spate. Haina călăreţului flutura în urmă ca un steag. Sabia lui dreaptă şi lungă lovea cu mişcări scurte, abia văzute şi îndată calul duşmanului pornea încotrova zăpăcit, târându-şi stăpânul rămas cu un picior în scară.

— Aşa! striga Drăgan, lovindu-şi palmele una de alta şi nemaiputându-se stăpâni. Aşa! Încă unul! Şi acu să vezi că năruie pe altul!

— Acela-i hatmanul Svercevski! îl dumiri Mitruţ. Încă nu s-a născut duşman care să-l lovească! Iar cel'lalt, cela cu calul cât o mănăstire, care aleargă de duduie pământul, acela-i domnia sa marele vornic al Ţării de Sus, Grumază. Uită-te la dânsul, că ai ce învăţa!

Şi în adevăr avea Drăgan ce vedea şi învăţa! Calul marelui vornic se ridicase în două picioare, cum avea obiceiul, şi duşmanul se ferise plecându-se în lături şi întorcându-şi pe jumătate şi calul. Dar în aceeaşi clipă buzduganul cel ghintuit la Liov îl păli drept în vârful coifului şi turcul se pomeni apucat de apărătoarea gâtului, scos din şa, purtat pe sus şi lepădat ca un lucru netrebnic în mijlocul ostaşilor moldoveni.

— De pielea gâtului! Ca pe căţei! strigă Drăgan cu un râs uriaş. Aista om! se întoarse el spre Mitruţ, hohotind.

Dar Mitruţ nu-l asculta. Stătea cu gâtul întins şi privea cu mare băgare de samă şi grijă undeva pe câmpul de bătaie. O învălmăşeală mare se iscase într-un loc. Un călăreţ moldovan dăduse gata un duşman care se rostogolise pe iarbă între picioarele cailor şi alergase asupra altuia, care, după înfăţişare, părea să fie un povăţuitor, o căpetenie, un fruntaş cu mare însemnătate, pentru că, la ivirea lui, turcii rămaseră privind, cu armele în mâni. Călăreţul moldovan însă nu se înspăimântă. Se repezi cu suliţa pe care o ţinea în mâna stângă şi în clipa în care duşmanul izbi cu iataganul ca să înlăture lovitura, el

păli cu sabia pe care o ținea în mâna dreaptă. În aceeași clipă iataganul zbură pe sus, cum zboară o așchie de sub tăișul toporului, și vârful paloșului moldovenesc intră adânc în grumazul turcului. Un zvon cumplit de răcnete urcă în văzduh și o ceată de dușmani se repezi. Dar în același timp, Mitruț înfipse pintenii și porni cu Drăgan după el. Ajunseră în preajma călărețului biruitor în același timp. Ghioagele se înălțară și izbiră în grămadă fulgerător, o dată și încă o dată. În același timp, călărețul lovea și el tot atât de repede și cu sulița și cu sabia. Iar de departe, sosea strigând puternic un pâlc întreg de oșteni moldoveni, cu armele sus. Turcii se lăsară păgubași și se traseră spre cetate. De pe ziduri se înălțară strigăte și blesteme, iar oștenii moldoveni și cazaci, stăpâni pe câmpul de luptă, chiuiră după obicei și își aruncară cușmele în sus.

— Am să țin minte, Mitruț! strigă călărețul cel vajnic, către străjăr, apropiindu-se de dânsul.

— Bine te-am găsit cu sănătate! strigă și Mitruț bucuros, scoțându-și cușma. Iar dacă turcii rup datina harțului și sar buluc, apoi să nu le pară rău dacă om rupe-o și noi! Domnia ta să nu te superi, milostive boier Pătrașcule, că am sărit! Că doar nu era să lăsăm să te bați cu o liotă întreagă! Am socotit că e bine să le dăm oleacă de învățătură!

— Cum să mă supăr, Mitruț? râse domnia sa Pătrașcu, prinzând cu brațul umerii străjărului. Dacă nu veneai la vreme, nu știu ce se putea întâmpla. Dar cine este istalalt voinic, care umblă pe lângă tine, ca umbra pe lângă om?

— Aista-i Drăgan, milostive! Alergător al măriei sale domnului și al domniei sale marelui vornic. Iar povestea lui am să ți-o istorisesc mai târziu, când om fi singuri și mai ales când n-om trece prin preajma domniei sale Alexa, pe care-l văd colo!

Boierul Pătrașcu privi la Drăgan, întoarse capul să vadă pe boierul Alexa stând cu picioarele depărtate și cu mânile în sold, departe, în pragul unui cort, și se uită iar la Mitruț.

— Bine, Mitruț! vorbi el nedumirit. Să fie cum zici tu. Spune-mi când ai sosit și ce vești aduci?

— Acu am sosit! răspunse Mitruț, mergând alături de boier. Iar despre vești, dacă ai bunăvoință să mergi cu mine la domnia sa Svercevski, pe care-l văd cu marele vornic Grumază, ai să le auzi îndată. Eu ți le-aș spune aici, numai vezi că am poruncă să le spun domniilor lor, nu domniei tale… să nu-ți fie cu bănat, milostive. Porunca… știi domnia ta!…

— Știu, Mitruț, și așa te vreau! se bucură Pătrașcu. De aceea ai și fost trimis tu la o treabă ca asta, de mare taină și încredere, pentru că te-au știut vrednic și înțelegător și cuminte. Hai să mergem la ei!

Și porniră spre corturile hatmanilor, cu umbra lui Drăgan după dânșii.

Chiar în sara acelei zile, alergători aleși cu grijă porniră către miazăzi spre Gura Ialomiței și alții către miazănoapte, spre Bugeac și Cetatea Albă.

Mitruț aduse pe Drăgan la focul de veghe al „atamanilor” săi și îl dădu în grija și paza acestora. Deocamdată boierul Alexa nu știa nimic despre sosirea lui Drăgan în tabără și deci nu era nicio primejdie. Va afla însă, fără îndoială, și atunci nu se știa ce se va putea întâmpla. Boierul era din cale afară de iute și necugetat și mai totdeauna amețit de băutură.

Când ieși din cortul marelui hatman Ieremia, unde povestise toate cele poruncite de la București și văzute și aflate de el însuși, față fiind hatmanul Svercevski, marele vornic Grumază și domnia sa Pătrașcu, Mitruț văzu focurile nenumărate care înconjurau târgul Brăilei și la care veghea oastea moldovenească și cea căzăcească. Un vânt ușor bătea dinspre apă clătinând flăcările și purtând scânteile de ici-colo. Pe zidurile cetățuiei se clătinau alte flăcări, zugrăvindu-se pe cerul de noapte. Turcii stăteau și ei de veghe, cercetând cu îngrijorare focurile celor care-i împresurau.

2

În dimineața aceea, peste zvonurile obișnuite ale pâlcurilor de călărime care păzeau drumurile ce duceau la cetate, un glas de bucium depărtat se înălță dintr-odată ca o adiere. Curând un altul îi răspunse, parcă mai aproape, și oștenii înălțară capetele. Pe zidurile cetății, se arătă îndată anume mișcare și neliniște. Și, fără veste, sunete slabe de surle și bătăi de tobe răzbătură din depărtare și străjării de veghe, de pe dealurile și dâmburile din zare, alergară ca vântul spre corturi, dând de știre cu glasuri mari:

— Vine domnul!

Îndată căpeteniile oștirii încălecară să-i iasă în cale și o mare bucurie cuprinse întreaga tabără. Pe ziduri se iviră fruntașii oștirii turcești, care priviră îndelung de sus și se sfătuiră între ei. Și cum cele dintâi rânduri ale oștirii moldovenești începură a se arăta, tunurile mici ale cetății trosniră toate odată și crestele zidurilor se acoperiră de fum. Cetatea dădea astfel de veste că e păzită și că nu gândește să se închine.

Dar tunurile ei nu făcură nimănui niciun rău. Oastea moldovenească se întinse în jurul târgului ca două brațe uriașe și curând împresurarea fu încheiată, iar treascurile sosite bubuiră de jur-împrejur, ca și cei din cetate să știe că puterea măriei sale Ion Vodă nu are a se teme nici de ziduri, nici de tunuri. Îndată oștirea moldovenească strigă cu un singur glas uriaș; „Să trăiești, măria ta!”, și strigătul puternic se urcă spre cer, văzduhul se cutremură și stoluri nesfârșite de păsări se înălțară din smârcurile Dunării și bătură grăbit

din aripi, depărtându-se. Zidurile cetății se făcură negre de lume.

Domnul își opri calul și privi neclintit într-acolo. În urma sa opri întreaga ceată a boierilor și căpeteniilor. Vântul clătina ușor penele de la coifuri și căciuli. Colburile și ostenelile drumului se cunoșteau pe straiele strălucite ale soților măriei sale.

Tăcut, Ion Vodă descăleca și intră în cortul lui Ieremia. Purta încălțăminte înaltă de piele moale, roșie, și platoșă de argint peste cămașa de zale. Penele de la coiful său scurt tremurau ușor la fiecare pas și, de sub marginea coifului, ochii săi întunecați și neliniștiți priveau cercetător în jur. În urma sa intrară toți boierii de sfat, iar Svercevski, Ieremia și Grumază se plecară adânc și stătură în picioare, gata să dea samă de slujbele pe care le împliniseră.

Domnul îi privi cu zâmbet și prietenie și întrebă uitându-se la Ieremia:

— Ați păzit bine vizuina?

— Am păzit-o, măria ta! răspunse hatmanul. Și de scăpat, n-a scăpat nimeni, dar mă tem că nu ascunde în ea decât un singur mistreț. Avem prinși din cetate, pe care i-am cruțat anume pentru vestea asta. Dacă măria ta binevoiește a-i asculta…

— Adu-i, Ieremie! vorbi domnul și, la un semn, un oștean ieși în goană.

Îndată un turc mare și gras, cu mânile legate, cu straiele rupte și cu urme de grea cercetare, fu împins în fața sa. Prinsul dădu în genunchi și mărturisi pe limba lui tot ce știa. Nu se afla în cetate decât Petru Șchiopul. Despre măria sa Alexandru nu mai știa nimic, încă de la Jiliștea. Oastea din cetate are merinde și arme și pulbere mai multă decât îi trebuie. Numai târgul nu are ce mânca și așteaptă, de la Cetatea Albă, ajutor de oaste, care nu poate zăbovi. Iar cetatea nu poate fi luată decât prin foame, pentru că zidurile ei sunt întărite și nici de hușnițe n-au grijă…

Alți doi prinși mărturisiră la fel. Fruntea măriei sale se întunecase.

— Așadar, – vorbi el, după ce prinșii fură îndepărtați, – numai Petru este în cetate. Celălalt mistreț, de colții căruia aș fi avut mare trebuință să i-i scot, a scăpat. Tăcu o vreme gânditor, uitându-se în pământ. Și deodată întrebă, fără veste; Spune-mi, Ieremie, cine a pornit cu oastea de la Jiliștea către Gura Ialomiței?

— Am rânduit luptători vrednici, măria ta! răspunse hatmanul. Vrednici și cu deprindere la război și la toate cele ale lui. Iar în fruntea lor a fost pus Slăvilă hatmanul și ca drept mână de ajutor, pentru orice împrejurare, i s-a dat și pe Bilăi stolnicul…

— Slăvilă hatmanul și Bilăi stolnicul! murmură Ion Vodă, privind mereu în pământ.

Tăcură toți și vuietul taberei pătrunse în cort, nedeslușit.

— Și de la dânșii nicio veste? întrebă dintr-odată domnul.

— Nicio veste!… Am trimis iscoade și alergători…

Liniștea căzu iar grea. De departe, zvonul oștilor care rânduiau cele de trebuință pentru o temeinică împresurare, străbătu potolit, șters, cuprinsul. Boierii se uitau unii la alții, stingheriți. Iar dumnealui boierul de sfat Cozma Murgu se făcuse galben și își plecase capul. Se știa neam și prieten cu Slăvilă și cu Bilăi și pomenirea numelor acestora cu gând de bănuială sau neîncredere, îi cădea greu pe suflet.

— Bine! sparse în sfârșit liniștea Ion Vodă, sculându-se și făcând câțiva pași după vechea sa obișnuință. Era cu un cap mai înalt decât cei din jurul său. Să ne mulțămim deocamdată cu un singur vânat. Celălalt va trebui să mai aștepte puțin, dacă altfel nu se poate!

Măria sa porunci să se împingă treascurile de jur-împrejur, apropiindu-se la anumită depărtare de cetate, să se așeze lângă ele pulberea și ghiulelele de trebuință, ca pentru o lungă bătălie, să se hodinească oastea și să i se dea hrană îndestulătoare, ca să prindă puteri. Totodată să pornească alergători înapoi pe drumul Bucureștilor, pentru a grăbi mersul hușnițelor, rânduindu-li-se din loc în loc schimburi de bivoli, astfel ca mersul lor să nu înceteze nici zi, nici noapte.

Pe urmă alcătui vorbă către mai marele cetății, cerându-i să lepede de la sine pe acei care porniseră război pentru scaunul Moldovei și acu se adăpostesc în cetate.

Iar pentru purtarea acestei solii, hotărî să se ducă domnia sa Pătrașcu, ca unul ce știa limba turcească și ca luptător vestit ce-și câștigase faimă în fața cetății și era bine cunoscut și prețuit de luptătorii turci.

3

Când intră în cortul său, domnia sa Cozma Murgu dădu peste boierul Alexa Albu, care nefiind nici divanit, nici căpetenie însemnată în oștire, nu putuse lua parte la sfatul domnesc.

Boierul Alexa era băut, ca de obicei, supărat și venise după știri. Ascultă cu fruntea încrețită și neliniștit cele petrecute în cortul lui Ieremia și întrebă deodată, mânios:

— Ei, și? Acu ce aveți de gând să faceți?

Domnia sa Murgu zâmbi cu îngăduință prietenească și vorbi domol:

— Ai luat-o cam de dimineață, pan Alexa! Acu, ce să avem de gând? Mai întâi să smulgem pe Petru din mâna turcilor și să-l spânzurăm de un copac. Pe urmă, să batem pe turci, să-i fugărim de pe pământul nostru și să ne întoarcem acasă!

— Și atunci cine are să fie stăpân în Țara Moldovei? întrebă boierul mânios și cu ochii tulburi.

— Cine să fie? Măria sa Ion și… noi! Cum a fost și până acu! Domnia ta vrei altfel?

— Eu nu vreau nimic! se apără boierul Alexa, întunecat. Eu vreau să nu faceți pe proștii! Asta vreau! repetă el sculându-se în picioare. Adică voi nu știți ce înseamnă stăpânirea lui Ion Vodă, fără turci? Ai? se plecă el de mijloc, mirosind a vin și privind încruntat la boierul de gazdă. Mai încearcă tu o judecată – ca din vechi – cu un nimernic de răzăș, dacă-ți dă mâna! își repezi el vorbele stropindu-le printre dinți. Mai încearcă tu, boier, să fii domn și împărat pe moșia ta, cum ai apucat de la părinți! Să poți osândi un păcătos care se pune de pricină! Să poți îngenunchea un zurbagiu, care nu-și pleacă grumazul! Încearcă! Încearcă, pan Murgule! Să vezi atunci cum îți zboară capul de pe umeri! Neam de neamul vostru are să pomenească prostia pe care o faceți!…

Încremenit o clipă, boierul Murgu se repezi la intrarea cortului, își scoase capul să privească afară și, încredințându-se că nu a fost nimeni în preajmă care să audă cele spuse de bețiv, se întoarse spre el, furios:

— Pan Alexa, – vorbi el apăsat și stăpânindu-se, – când îi pofti să mai vorbești cum ai vorbit acu, te rog să-ți cauți alt cort și alte urechi! Eu țin sama că ești băut și nu știi ce faci! Altfel…

— Eu nu știu? se mânie boierul cu încăpățânare de om beat. Eu nu știu, ori voi? De ce faceți pe fățarnicii? Pe mine nu mă prostiți cu strâmbăturile voastre. Dacă turcii nu mai țin din scurt pe domnii Moldovei și nu ne mai ocrotesc pe noi împotriva lui, două parale nu mai face pielea noastră, cât om fi noi de boieri! Doar știți bine că dacă am adunat oleacă de stare și avem oleacă de putere, stăpânirii turcești o datorăm! Și voi în loc să sărutați turcului papucul, ajutați pe Ion Vodă să-l dea afară din țară!

Cozma Murgu nu se mai putu stăpâni. Apucă pe nepoftit de mijloc, îl împinse afară din cort și, astupând intrarea cu umerii săi largi, îi hotărî:

— Pan Alexa, în cortul meu te poftesc să nu mai intri. Nici chiar când îi fi teafăr! Eu nu vreau să-mi primejduiesc capul pentru că domnia ta bei zi și noapte și nu mai știi pe ce lume ești! Îmi pare rău de prietenia noastră cea veche, dar mai mult nu te pot răbda!

Se uită iarăși în jur, cu grijă, și apoi trase perdeaua de la intrare, lăsând pe boier afară.

— Vă știu eu, fariseilor și fățarnicilor! strigă furios, vorbind singur, dumnealui Alexa Albu. Toți gândiți ca mine, dar toți vă prefaceți, vulpoi bătrâni ce sunteți! Am băut! Și ce-i dacă am băut, iscariotule? mai întrebă el odată, depărtându-se. Am băut din via ta?

4

Domnia sa Pătrașcu își încinse sabia și jungherul, își încătărămă platoșa și își puse pe cap coiful scurt, cu pană îngustă de vultur și apărătoare pentru ceafă.

— Îmi ajung cinci oameni, vorbi el către Mitruț care umbla în jurul lui, ajutându-l. Tu și „atamanii” tăi. Că și așa sunteți prea mulți. Datina solilor este alta.

— Dacă n-a fi cu bănat, – stărui Mitruț, – acu între „atamani” a intrat și Drăgan, milostive. Trebuie să-l luăm și pe dânsul, că – după cum ți-am povestit, – să-l lăsăm singur în tabără, nu-l putem lăsa! Dă domnia sa Alexa peste dânsul și nu-l mai găsim când ne întoarcem!

— Bine, îngădui Pătrașcu. Să meargă. Mi s-a părut că-i braț de nădejde.

— Cât zece! se bucură Mitruț. Dacă se iscă o nevoie, ceva, n-are să-ți pară rău!

Afară îi așteptau „atamanii” cu Drăgan, călări și voioși că sunt luați la o treabă ca aceea. Străbătură tabăra și când ajunseră sub împrejmuirea târgului, Mitruț desfășură flamura albă.

Se văzu atunci mișcare pe ziduri, porunci fură strigate, o punte fu lăsată peste șanț și o poartă îngustă fu deschisă într-o latură.

Călăreții intrară într-o uliță îngustă și strâmbă. În colbul până la glezne, copitele cailor nu se mai auzeau. De o parte și de alta, cocioabe scunde și sărmane se înghesuiau sprijinindu-se una pe alta, iar obloanele de lemn, lungi cât toată fațada lor, lăsate înspre drum și sprijinite pe țăruși, slujeau și de tarabe și de ferestre. Din loc în loc, case de lemn mai răsărite și mai încăpătoare se vedeau în mijlocul ogrăzilor largi, pline de saraiuri, de grajduri, de țarcuri și de ocoale. Adăposturi de ziduri groase, joase și boltite după moda turcească, ascundeau roadele care porneau din Țara Românească și se scurgeau fără preget prin mânile neguțătorimii din târgul acesta, către foamea niciodată astâmpărată a Stambulului. Și cu cât drumul se lungea mai către apă și cetate, cu atâta aceste așezări se dovedeau a fi mai multe și mai bogate, pentru ca pe malul Dunării să se întindă cât bătea ochiul. Pe apă se legănau încet corăbiile care așteptau să fie încărcate și să pornească spre Stambul.

Pătrașcu opri calul, privi lung și vorbi cu năduf:

— Munca și avuția Țării Românești, măi copii! Se scurg pe aici, după cum munca și avuția Moldovei se scurg pe la Galați! Iar tâlharii, care le jăfuiesc și le duc, sunt cei ce stau colo și ne privesc arătându-și colții ca niște câni prinși în lanț!

În adevăr, încremenită de o parte și de alta a uliței, mulțimea oamenilor bărboși, cu turban, cu ilic și șalvari, privea tăcută și încruntată ceata de călăreți cu steag alb. De când se ivise oastea lui Ion Vodă și de când târgoveții zăriseră de pe ziduri împresurarea puternică din care nu mai vedeau cum ar putea scăpa, purtarea lor se schimbase. Nu mai strigau ocări și blesteme din înaltul parapetelor și nu mai arătau pumnii. Acu priveau cu chipurile îngrijorate și teama pusese stăpânire pe inimile lor.

Călăreții ajunseră la cetate și Pătrașcu bătu puternic, cu mânerul săbiei, în poartă. Un oblon se deschise într-o latură și capete de oșteni turci se arătară înghesuindu-se și privind întunecat.

— Ce poftești? întrebă un glas de dincolo de poartă.

— Sunt solul măriei sale domnului Moldovei și vreau să vorbesc cu mai marele cetății.

O clipă se făcu tăcere și pe urmă același glas răspunse:

— Mai marele cetății e aici și ascultă.

— Măria sa domnul și stăpânul meu, – rosti Pătrașcu rar și cu glas puternic, – întreabă dacă voievodul Alexandru al Țării Românești și fratele său Petru Șchiopul, care au pornit cu război și silă asupra Moldovei, se află ascunși în cetate. Dacă cei căutați se află în adevăr aici, măria sa domnul meu cere mai marelui cetății să-i scoată și să-i lepede în mânile mele, adică ale solului său. Iar dacă mai marele cetății va urma să le fie lor gazdă și ocrotitor și nu va da ascultare cererii făcută de domnul și stăpânul meu, cu cinste și pace, atunci cetatea va fi bătută până când se va nărui de istov și apărătorii ei vor fi hărăziți morții fără alegere și fără cruțare. Iar târgul va fi trecut prin foc și pradă și sabie!…

Pătrașcu tăcu și o liniște grea căzu peste ceata de călăreți de dincoace și peste turcii de dincolo de poartă. De pe ziduri, ostașii dușmani priveau neclintiți, muți.

— Spune stăpânului tău, – răsună deodată același glas de dincolo de poartă, – că-i vom trimite răspunsul în tabăra sa, mai târziu!

Și oblonul se închise.

O clipă Pătrașcu rămase nehotărât. Nu se așteptase la un asemenea răspuns. Dar nu mai putea face nimic. Întoarse calul și, urmat de soții săi, porni la pas pe uliță și ieși pe poartă. Mitruț înfășură flamura albă care nu mai era de niciun folos.

Străbătură câmpul în curmeziș, mergând la trap mare, și când ajunseră în tabără, încetiniră. Oamenii printre care treceau îi priveau cu gâtul întins. Voiau să știe cu o clipă mai devreme răspunsul dușmanului, de care atârna pacea sau războiul.

Deodată, dintre corturi, un om se repezi și prinse de hăț calul pe care călărea Drăgan. Ceata se opri și Pătrașcu întoarse capul; boierul Alexa Albu, cu pumnul strâns pe frâu, se uita țintă la călăreț. Duhnea și mai tare a băutură și pleoapele grele îi acopereau pe jumătate ochii. Din înălțimea calului său, Drăgan îl privea cum privește uliul puiul de găină și chipul lui se boțise, se întunecase și se încruntase atât de tare, încât cei din jur simțeau clipa în care mâna lui are să se ridice și ghioaga pe care o strângea între degete are să sfarme capul boierului.

— De unde ai scos arcașul ista? întrebă domnia sa Alexa uitându-se la boierul Pătrașcu și vorbind cu limba grea.

— Ia mâna de pe frâu, boier Alexa! rosti Pătrașcu cu glas aspru.

Ostașul se află sub ocrotirea mea și după cum vezi face parte din straja solului. Ori nu știi că-ți primejduiești capul atingându-te de sol și de ai lui?

— Îi omul meu! se încăpățână boierul smuncind cu putere frâul. Îi omul meu și fac cu el ce vreau!

— Pan Alexa, dacă ai ceva să-mi spui mie, despre omul ista, ori despre altele, te aștept după ce voi da sama domnului. Acuma lasă-ne să mergem că așteaptă măria sa! Dă drumul!

— Nu dau! smunci iar boierul de frâu. N-ai decât să te duci singur, că doar tu ești sol, nu păcătosul ista! Nu te amesteca unde nu-ți fierbe oala!

Pătrașcu nu mai pierdu vremea. Ridică teaca săbiei, izbi cu ea peste mâna boierului și plecă înainte urmat de „atamani” și de Drăgan, care nu deschisese gura și nu făcuse o mișcare tot timpul cât a durat această întâmplare.

Boierul Alexa Albu își duse la gură mâna pălită și privi cu ură în urma lor.

5

Pe șleahul cel mare care ducea de la București la Brăila venea un om trudit. Mergea pe jos ducându-și calul de căpăstru. Pășea rar, cu opincile mari și nerase și arăta a fi înalt și voinic, dar se purta puțin adus, de trudă. Pe umărul stâng se hlobănau încet arcul și săhăidacul… Iar calul călca șchiopătând și ducea, legată de oblânc, o ghioagă mare cât un bostan.

O strajă dădu semn dintr-o culme și alta ieși înaintea drumețului. Pe urmă, omul fu îndreptat către tabără și alt semn de bucium pluti peste câmpie, în timp ce el cobora încet, privind oștirea care înconjura târgul și zidurile înalte ale cetății cu umbrele negre ale străjărilor dușmani.

În tabără, drumețul ceru să vorbească cu domnia sa Dumbravă. Iar când înțelese că acesta se află la București, se scărpină îndelung pe sub căciulă răscolindu-și pletele cărunte și pe urmă, hotărându-se, ceru să fie dus la măria sa.

— Pentru asta are să trebuiască să mai aștepți, – i se răspunse, – și mai întâi să ne spui cine ești și de unde vii?

— Eu sunt Tudose pădurarul, răspunse drumețul. Am fost trimis călăuză cu oastea spre Gura Ialomiței… și-am venit să dau samă…

Se vede că vestea aceasta era mult mai însemnată decât își închipuiseră cei care primiseră pe badea Tudose, pentru că îndată se făcu anume învălmășeală, câțiva oșteni strigară, alergară și se întoarseră și drumețul fu poftit în cortul domnului, fără altă zăbavă.

Badea Tudose își trase cușma din cap, își netezi pletele cu palma și intră. Strigă din ușă; „Să trăiești, măria ta!” și rămase acolo

încremenit. Nu e chiar așa de ușor să vorbești cu domnul țării!

Ion Vodă făcu grăbit un semn și un pisar care ședea jos pe pământ, la picioarele sale și scria pe genunchi, își luă ulcica cu zeamă de poamă de boz și mănunchiul de pene de gâscă, se sculă și se strecură afară.

— Dă-te mai aproape, Tudose pădurarule, – rosti atunci domnul, – și spune ce este la Gura Ialomiței?

— La Gura Ialomiței îi pace și bine, măria ta! răspunse badea Tudose, după ce tuși să-și dreagă glasul, că era tulburat tare și nu-și găsea vorbele. Îi pace și bine! mai spuse el odată, înghițind în sec.

— Spune ce-ați făcut acolo? îl îndemnă Ion Vodă cu glas potolit și prietenos.

— Apoi, ce să facem? îi mai veni bătrânului inima la loc. În dimineața ceea, când ne-ai trimis măria ta, noi am pornit ca vântul. Știam drumul de puteam să merg cu ochii închiși. Dar multă vreme n-am putut oblici urmele dușmanului, fiind atuncea zi de sărbătoare și câmpurile pustii. Le-am aflat tocmai sara și atuncea ne-am încredințat că n-are să fie chip să ajungem pe fugari. Aveau multe ceasuri de drum înaintea noastră – se vede treaba că erau tare grăbiți – că, de când lumea, iepurele fuge mai iute decât vânătorul!…

Măria sa binevoi să zâmbească auzind această dreaptă și potrivită zicală moldovenească, și badea Tudose urmă:

— Și cum zic, încredințându-ne noi că suntem pe urme bune și socotind că ei s-or închide în cetate și noi i-om păzi pe dinafară până când ni-i trimite măria ta ajutor, am mers gospodărește și a doua zi sara am ajuns. Așa hotărâseră și poronciseră și domniile lor Slăvilă și Bilăi, care erau căpitani. Bun! Dar când am ajuns și am stat noi în vederea cetății, ș-am întrebat pe unul și pe altul – să iertați de cuvântul cel prost – am rămas cu gura căscată! Dușmanii nu erau aici! Ce-i dreptul, trecuseră pe lângă cetate, dar nu se opriseră decât un ceas, cât a fost de trebuință celor dinăuntru să se pregătească, să iasă buluc și să pornească și ei cu fugarii spre asfințit! Iar în cetate nu rămăseseră decât străjile! Am stat noi să chibzuim, ș-am făcut tabără de noapte, ș-am pus străji, ș-am aprins focuri de veghe, iar domniile lor, căpitanii, se tot frăsuiau că nu pricepeau încotro să fi fugit dușmanii și pentru ce să fi fugit, dacă era acolo cetate unde să se puie la adăpost?

Iar în sara aceea am prins doi turci care veneau, târziu, cu căruța cu pește de la baltă. Și prinzându-i noi și strângându-i puțintel, au spus turcii aceia tot ce știau: adică cum veniseră fugarii, cum aveau între dânșii și căpetenii însemnate turcești, cum căpeteniile au dat poruncă oștirii care se afla înlăuntru pentru paza cetății și cum au ieșit aceia din cetate și au pornit cu toții spre asfințit, tot ținând malul Dunării!

Domnul se mișcă neliniștit în scaun și badea Tudose urmă:

— Se duceau, vra să zică, să facă strigare mare și să cheme oameni în dobândă și în leafă, ca să întregească oștirea lor cea sfărâmată și să izbăvească țara de urgia măriei tale… Iar după cât obliciseră turcii aceia, măria sa domnul Țării Românești se afla între fugari…

Badea Tudose tăcu și își șterse mustățile cărunte cu dosul mânii, iar domnul se uită lung și întunecat într-o parte. Și abia atunci văzu pădurarul că în cort, mai într-o latură, erau și alții care stăteau în picioare, neclintiți, și ascultau. Tuși deci iar ca să-și dreagă glasul și povesti înainte:

— Și atunci, în vederea noastră, a oștirii, domniile lor Slăvilă și Bilăi au chemat sutașii și au făcut sfat. Și au zis așa: Să bată cetatea și s-o cuprindă, n-aveau cu ce: cu ghioaga și cu arcul nu se pot lua cetăți, nici atunci când îs apărate numai de strajă. Asta-i una. Și pe urmă, ce să facă cu o cetate pustie? ziceau. Să pornească pe urma fugarilor… las' că nici nu știau unde să-i afle, dar fugarii era acu întăriți cu oastea din cetate și se întăreau mereu cu cei strigați în leafă… și în dobândă… Iar dacă au apucat spre apus, apoi nesmintit au să deie peste măria ta, care tot într-acolo ai apucat! Așa ziceau.

Badea Tudose se mai opri o clipă și privi chipul întunecat al măriei sale, care acu părea încremenit, ca de piatră. Urmă:

— Au hotărât deci să sloboadă oastea în pradă, că se aflau, – ziceau, – pe pământ dobândit cu arma. Și aflând domniile lor gândul ista bun și cu folos, s-au cinstit cu vin toată noaptea aceea de marți spre miercuri, iar miercuri, fiind vlăguiți, s-au hodinit până în sară… Porunca fusese dată ca cei plecați în dobândă să se întoarcă tot pe acolo, iar drumul înapoi spre Moldova să-l facem împreună… Ș-am stat noi ș-am așteptat până acu patru zile, cu strajă puțină, să vie oastea și n-a mai venit. Și aflând noi de la alții precum că cei sloboziți în pradă au aprins niște curți boierești și încet, încet s-au tot tras în dobânda lor către miazănoapte, spre casă, strașnic s-au mâniet domniile lor căpitanii noștri și au strigat, și de scârbă s-au apucat iar să se cinstească…

— „Vrednici și cu deprindere la război și la toate cele ale lui”… Ieremie! rosti domnul întorcând capul spre boieri, iar vorbele sale căzură ca plumbul, sfredelind tăcerea. Nu răspunse nimeni și măria sa își întoarse capul spre pădurar. Două șănțulețe de mare amărăciune se adânciseră pe obrazul său, pornind de la colțurile gurii, în jos.

Iar badea Tudose urmă:

— Noi i-am lăsat să se veselească între domniile lor și am adormit… Dimineața când ne-am trezit, însă, nu mai erau acolo! Încălecaseră mânioși așa cum se aflau și încălziți de vin și porniseră și domniile lor spre casă, numai cu câțiva străjări după dânșii… Acu, măria ta, eu ce era să mai fac? Am luat pe cei doi-trei străjări care mai

rămăseseră și am pornit. Iar când am ajuns în șleahul cel mare, străjării s-au tot dus către miazănoapte, către țară adică, iar eu am venit într-acoace…

Badea Tudose se opri dintr-odată înspăimântat. Chipul domnului se întunecase atât de cumplit și ochii săi cătau atâta de încruntați, încât bătrânul dădu un pas înapoi. Dar măria sa nu se uita la dânsul. Măria sa căta iar către șiragul de boieri care stăteau neclintiți în umbră și priveau îngrijorați. Unul din ei mai cu samă, cu chipul cenușiu, cu cercuri vinete sub ochi și cu barba castanie, săracă, se gheboșase de parcă stătea gata să intre în pământ. Iar altul, negricios, cu mustăți lungi, negre și barbă rotundă, scurtă, parcă tot voia să se ascundă după spatele celorlalți. Și toți până la unul stăteau încremeniți și galbeni sub privirea grea a domnului. Iar tăcerea care se lăsase peste ei părea și mai grea decât privirea aceea.

Încet, măria sa își întoarse ochii spre bătrân și întrebă cu glas schimbat și abia stăpânit:

— Spune-mi, Tudose pădurarule, tu de ce nu te-ai dus spre țară cu străjării aceia? De ce ai venit încoace?

— Vezi că, – se îndreptăți badea Tudose înghițind în sec și vorbind cu mare sfială, – când am ajuns în șleahul Brăilei am aflat că măria ta ai trecut cu oastea într-acoace… Și atunci am stat eu ș-am chibzuit: Măi, am zis, ție ți-a încredințat măria sa o slujbă! Ți-a poruncit: „Du-te și arată drumul și să te întorci sănătos!” Apoi, unde să te întorci sănătos? Acasă? Pe cuptor? N-ai a da samă de slujba ta? Ș-am venit să dau samă!

Trupul măriei sale se răsuci năprasnic spre boieri și aceștia tresăriră.

— Ați auzit? se dezlănțui glasul lui Ion Vodă, ca scăpat de sub o puternică stăpânire. Tudose pădurarul socoate că are a da samă! Tudose pădurarul – trimis numai călăuză – vine să dea samă! Și dumnealui Slăvilă hatman, și dumnealui Bilăi stolnic, socot că nu au a da samă! Nu vin să dea samă domniile lor! Dar lasă oastea dușmană să fugă nezăticnită, să crească, să se întărească și să străbată spre București, unde am lăsat pe Dumbravă numai cu oleacă de oaste și fără tunuri!

Abia acu înțeleseră boierii toată greutatea purtării celor doi căpitani și se cutremurară. Iar badea Tudose văzu pe cel negricios, cu mustăți lungi, negre și barbă rotundă, ieșind în fața celorlalți și vorbind cu mare plecăciune:

— Măria ta, boierii Slăvilă și Bilăi mi-au fost neamuri și prieteni până a nu cuteza să facă ce-au făcut! Din clipa asta, însă, nu-mi mai sunt nimic. Poruncește, măria ta, să răscumpăr eu fapta lor cea nechibzuită, dă-mi oastea de trebuință și lasă-mă să alerg la București în ajutorul lui Dumbravă. Ori îmi las ciolanele acolo, ori îți aduc

izbândă!

Boierii ceilalți îl priviră adânc și chipul măriei sale parcă se mai îmblânzi.

— Îi prea târziu, pan Murgule! grăi domnul. Câte zile au trecut de atunci până azi și câte or mai trece până când ai ajunge domnia ta la București? Îi prea târziu! Mă mir chiar că n-am primit încă vestea cea rea. Dar de întârziat, nu mai poate să întârzie…

Corogit sub izbucnirea de mânie a domnului, badea Tudose se trăsese pe nesimțite înapoi și ieșise din cort, tulburat. Cugetul lui, de om cumpătat și plin de bună-cuviință, îi spunea că nu mai are ce căuta acolo unde el își isprăvise treaba, iar măria sa își probozește boierii, ori poate chiar îi osândește. Iar afară dăduse peste Mitruț, care aflase despre sosirea lui, alergase într-un suflet și acu îi ținea calul de dârlogi.

Din cort, boierii ieșiră și trecură tăcuți pe lângă dânșii. Numai unul din ei șopti către cel cu care mergea alături:

— Ai văzut cap la Murgu? Îi neam cu cei doi și se temea!… Și cu o singură vorbă a izbutit să înlăture mânia domnului de deasupra lui, ba încă să se arate mai credincios și mai cu durere decât toți, pentru cele ce au putut să se întâmple lui Dumbravă!

— Se gândea el să pornească la București cum mă gândesc eu acu să mă fac mitropolit! mormăi celălalt, trecând înainte.

Iar Mitruț, întorcându-se, cunoscu pe dumnealui hatmanul Ieremia și pe dumnealui Grumază, marele vornic al Țării de Sus.

6

Vestea că măria sa domnul s-a închis în cortul său și stă acolo singur, scârbit și mânios, străbătu în scurtă vreme tabăra și stârni fel de fel de vorbe.

— Dacă Alexandru Vodă a izbutit să-și alcătuiască altă oaste, să știți că mâne-poimâne ne cade în spate și ne ia ca din oală! se înspăimântau unii, ascunși în corturile lor și vorbind pe șoptite.

Mânia domnului apăsa pe umerii fiecăruia și cobora asupra cugetelor tuturora o îngrijorare și o teamă de fiecare clipă. Mulți stăteau cu ochii spre zidurile cetății dincolo de care Petru Șchiopul aștepta să-i sosească ajutoare, să spargă încercuirea și să se repeadă ca un hultan asupra scaunului Moldovei. Și atunci – socoteau aceștia – ce se va alege din boierimea care-l ținea acu împresurat în cetate și lupta împotriva lui?

Erau unii care înălțau umerii, gata să scuture de pe ei greutatea acestei rânduieli. Dar își aduceau aminte de Ion Vodă și dârzenia lor îngenunchea îndată sub apăsarea acestei amintiri, a chipului acela hotărât, care-i privea cu ochii sfredelitori, și a voinții aceleia neîndurate și zdrobitoare în fața căreia nimeni și nimic nu se putea

împotrivi. Și atunci umerii lor cădeau neputincioși și capetele lor se plecau înfricoșate. Iar gândurile de închinare către Petru Șchiopul, către cel care, dacă va birui, va stăpâni peste ziua lor de mâne, se risipeau în vânt.

Dar cugetele acestor șovăielnici nu aflau liniște niciodată. Alexa Albu – și mai erau și alții ca dânsul – se pricepea de minune să răscolească gândurile, să vânture spaimele și să ațâțe zbuciumul.

— Nu e vorba de puterea lui Alexandru Vodă sau de mâniile lui Petru Șchiopul! zicea el. Deschideți-vă ochii! E vorba de puterea turcească, boieri dumneavoastră! Domnii trec, dar turcii rămân! Domnii te pot ierta și te pot milui, după buna lor voință. Dar de turci cine te mântuie? Și credeți, domniile voastre, că turcii au să uite usturimea de la Jiliștea?

Atunci gândurile acelor boieri se zvârcoleau neputincioase și liman nu aflau nicăieri.

Altfel cugetau și vorbeau însă oștenii de rând, adică oamenii de jos, vecinii și răzășii care-și lăsaseră pământurile și meșteșugurile și alergaseră la chemarea buciumului.

— Cum să nu fie mânios și scârbit? grăiau aceștia privind cu îngrijorare și părere de rău spre cortul domnului. A avut în mână pe domnul Munteniei, să-i plătească după cuviință, și nu-l mai are. A avut nădejde în domnul cel nou de la Țara Românească și în domnia sa Dumbravă și nădejdea aceea i s-a spulberat în vânt. A mai avut și oastea pe care a trimis-o în jos, la Gura Ialomiței, și s-a irosit și aceea, risipindu-se și întorcându-se toți la vetrele lor, pentru că domniile lor căpitanii au lenevit și s-au îmbătat! Apoi ce nădejde să mai ai într-înșii și cum să mai lași țara pe mâna unor asemenea boieri și căpitani?

— Pe boierii de sfat i-a probozit și i-a rușinat în fața mea! spunea badea Tudose, care rămăsese în tabără să se hodinească după truda drumului său cel lung și singuratic. Le-a zis: „Iaca un pădurar ca Tudose, o călăuză vra să zică, a socotit că are a da samă de faptele sale, iar domniile lor au gândit că-i mai bine să lese totul baltă și să se întoarcă în Moldova!” Așa a strigat la dânșii! Iar ei tăceau și stăteau cu frunțile plecate și cu ochii în pământ.

Așa vorbeau oștenii și orice voie bună se stinsese în tabără și din șaga celor mai tineri și mai fără grijă nu se mai auzea niciun zvon.

Și în liniștea aceasta plină de mâhnire și de zbucium ascuns răsunară dintr-odată trâmbițele din cetate și pe ziduri se văzu anume mișcare. O poartă îngustă se deschise într-o latură, o punte căzu peste șanț sunând din lanțuri și îndată ieșiră în câmp patru călăreți, purtând flamură albă. În urma lor, pe jos, mergeau patru oșteni de rând, purtând pe brațe o mare greutate înfășurată într-o pânză de cort.

— Solii! Solii! se auzi din toate părțile și cercul de oșteni din jurul cetății se deschise lăsând loc de trecere spre tabără.

Călări, cu bărbile late răsfirate pe pieptarele de zale, cu mâna în șold, semeți, solii turci se apropiau în pasul cailor, uitându-se în dreapta și în stânga, cu capul sus, cu privirea batjocoritoare.

În picioare, în fața cortului său și înconjurat de boierii de sfat, domnul îi privea venind. Buciume sunau stăruitor din depărtare, dar în clipa aceea nimeni nu le luă în samă.

Solii se opriră în fața măriei sale și – fără plecăciunea de cuviință și fără măcar să descalece – unul din ei încercă să vorbească.

— Jos de pe cal! tună atunci, fără veste, marele vornic Grumază, făcând un pas înainte și glasul său grozav făcu să tresară inimile celor de față. Iar chipul său era atâta de roșu și mânios și întreaga lui înfățișare atâta de dârză și pornită, încât turcii se grăbiră să descalece. Învățaseră să cunoască pe marele vornic din luptele singuratice de sub zidurile cetății și știau ce fel de om este și ce sabie nebiruită și nepotolită are.

Domnul fulgeră cu ochii spre îndrăzneț, dar în privirea sa nu era mânie, ci mulțămire și îngăduință.

Și în clipa în care turcii puneau piciorul pe iarbă și întindeau brațul să prindă caii de frâie, domnia sa Pătrașcu, sosit în goană, își făcu loc și se plecă la urechea măriei sale. În spatele său se opri șchiopătând un oștean acoperit de colburi și cu toate semnele unui drum din cale afară de lung și trudnic. Pătrașcu vorbea încetișor, acoperindu-și șoapta cu palma, cu ochii plecați și cu fruntea încrețită, iar domnul îl asculta nemișcat, cu privirea neclintită și din ce în ce mai întunecată. Când Pătrașcu isprăvi, chipul lui Ion Vodă era atât de împietrit, atât de schimbat, atât de cenușiu, încât boierii dădură un pas înapoi și făcură loc gol în jurul lui. Numai domnia sa Pătrașcu rămase alături, parcă așteptând porunci. Iar oșteanul cel trudit rămăsese neclintit la spatele său. Dar măria sa nu dădu nicio poruncă și nu făcu nicio mișcare din care să se înțeleagă pricina acelei schimbări. Stătu o vreme așa împietrit și pe urmă, făcând un semn către căpetenia solilor, acesta își înălță capul semeț și începu să vorbească cu glas tare și cu mare cutezanță:

— Înălțimea sa mai marele cetății știe că tu ești unul din supușii strălucirii sale sultanului, altfel nu s-ar înjosi să stea de vorbă cu tine!

La aceste vorbe, sabia domniei sale marelui vornic Grumază zurui puternic, lovită de lanțul cu care era legată, iar câteva murmure se auziră în rândul boierilor. Numai domnul rămase nemișcat și cu aceeași privire împietrită.

— Înălțimea sa, – urmă solul, – nu ascunde că unii din cei pe care îi cauți tu se află în cetate. Dar îți dă de știre că ei se găsesc sub ocrotirea sa, de sub care tu nu ești vrednic a-i scoate și a-i ucide, așa cum ai făcut cu atâta oaste împărătească, ridicându-te împotriva poruncilor măritului sultan, ca un răzvrătit și hain ce ești.

Din nou se auzi sabia lui Grumază și murmurul boierilor, și din nou domnul rămase neclintit, dând pildă de răbdare și înțelepciune.

— De aceea, – vorbi înainte solul, – înălțimea sa îți trimite vorbă să-ți ridici de îndată oastea din jurul cetății și să te supui poruncilor strălucirii sale padișahul. Iar dacă nu vrei să asculți această poruncă și stărui în răzvrătirea și rătăcirea ta, și vrei să guști numaidecât din bunătățile ce ascunde târgul nostru, înălțimea sa mai marele cetății îți trimite o probă din bucatele cu care are să te ospăteze, până când n-ai să mai poți și ai să le lepezi înapoi pe gură…

Turcul făcu un semn și cei patru pedestrași, care veniseră în urma solilor, făcură un pas înainte și, desfăcând pânza de cort pe care o ținuseră în brațe, dezveliră la picioarele domnului zece ghiulele mari de hușniță, zece ghiulele mai mici de treascuri și două săgeți turcești, scurte și cu vârful lat.

În tot timpul acesta domnul nu făcuse nicio mișcare, iar chipul său rămăsese încremenit și întunecat, așa cum se arătase după șoaptele lui Pătrașcu. Iar când trimisul turcesc își isprăvi solia și tăcu, cu capul sus, falnic și cu un braț întins spre grămada de ghiulele, măria sa întoarse ușor capul și rosti un singur cuvânt răgușit și fără răsunet, o poruncă:

— Gâdea!

Domnia sa Pătrașcu se repezi să împlinească porunca. Boierii, unii își înălțară umerii ca spre a-și ascunde capul și își înăbușiră un geamăt de spaimă, alții își zăngăniră săbiile mulțămiți. Numai turcii – neînțelegând despre ce este vorba – rămaseră senini și semeți. Iar când gâdele se înfățișă urmat de ajutoarele sale, cu același glas răgușit de mânie, rece, tăios și fără răsunet, domnul, întinzând brațul spre soli, porunci osânda. Și acolo, sub ochii tuturora, într-un vălmășag de răcnete și zbucium, li se tăie nasul pe care și-l ridicaseră mai mult decât se cade, buzele cu care își rostiseră cutezanțele și necuviințele și urechile cu care ascultaseră poruncile stăpânului lor, socotind că acela e stăpân și peste domnul Moldovei. Iar după ce s-au împlinit acestea toate, solii acei semeți fură țintuiți de una și aceeași bârnă, străpungându-li-se cu piroane potrivite gleznele picioarelor, ca la berbecii tăiați pentru ospețele strălucirii sale sultanul. Și așa, fură duși și zvârliți la poarta cetății, spre pilduirea înălțimii sale mai marelui și a celor ocrotiți și găzduiți de dânsul…

Iar când toate acestea se isprăviră, măria sa păru a se înălța ca de sub o grea apăsare, își întoarse capul către mai marii oștirii și glasul său obișnuit tună:

— Strângeți împresurarea! Năvală!… Pradă și toc!… Întâi târgul! Unul să nu rămâie! Nici sămânță de tâlhari să nu rămâie! Treascurile să steie gata îndreptate asupra porților cetății și să aștepte porunca! Repede!…

Ieremia, Svercevski, Grumază și Pătrașcu se repeziră. Se repeziră

după ei și ceilalți mai mari ai oștirii. O larmă uriașă se ridică dintr-odată, umplând văzduhul. Cât ai clipi, cazacii fură sub împrejmuirea târgului, acolo unde treascurile de pe ziduri nu puteau bate. Oastea moldovenească strânse cercul împresurării și se buluci cu strigăte de moarte. Treascurile cetății începură a bubui și crestele zidurilor se umplură de fum. Pedestrași săriră peste împrejmuirea târgului, tăiară într-un iureș împotrivirea târgoveților și deschiseră porțile cele mari.

Și atunci năvala începu. Un vaier cumplit cutremură văzduhul, și cetele de călăreți și pedestrime, intrate în goană pe poarta târgului, se risipiră pe ulițele întunecoase și strâmbe. Și dintr-odată se deschiseră și porțile cetății. Puntea cea mare coborî de-a curmezișul șanțului și oastea turcească se buluci să iasă în iureș năvalnic, să zăgăzuiască prăpădul, să apere târgul. Dar treascurile moldovenești, îndreptate toate asupra acelei ieșiri, bubuiră năprasnic și bulucul se frânse. O nouă încercare se prăbuși sub alte bubuituri. Câteva pâlcuri izbutiră totuși să străbată afară. Socoteau să tragă după ele oastea moldovenească și cea căzăcească repezite în târg și să mântuie ce s-ar mai putea mântui. Dar în câmp pâlcurile dădură peste domnia sa Pătrașcu, cu oștirea lăsată deoparte, tocmai pentru o asemenea împrejurare. Și vânătoarea de turci începu. Dezlănțuiți într-o goană fără frâu, Mitruț și „atamanii" săi, printre care se număra acuma și Drăgan și se alăturase și badea Tudose, porniră în frunte. Izbite din toate părțile, pâlcurile turcești se risipiră ca un stol de paseri la ivirea vindereului. Le mai rămânea o singură putință de mântuire, dincolo de poarta pe care ieșiseră. Dar acea poartă, bătută fără hodină de treascurile moldovenești, nu mai putea fi folosită. Și atunci turcii se întoarseră și făcură față morții. Păleau și ei, cu dinții strânși, cu cele din urmă puteri adunate în ochii crunți și în brațele încordate și cădeau fulgerați sub ghioagele care se prăbușeau asupra capetelor lor ca o năvală de trăsnete fără sfârșit. „Unul să nu rămâie!" strigase măria sa adineauri, și Mitruț și ceata lui și ceilalți ostași se grăbeau să împlinească porunca domnului!…

Iar când văzu că toate se rânduiesc și se împlinesc după porunca sa, Ion Vodă întoarse spatele cetății și intră în cortul său, urmat de acel oștean șchiop și trudit, care pătrunsese în preajma sa, adus de domnia sa Pătrașcu, și care stătuse tot timpul nemișcat și mut, deoparte.

7

De două zile negutătorii turci din târgul Brăilei plăteau cu viața și cu avuția lor neîndurarea cu care bântuiseră zeci de ani pământurile de la Dunăre, jăcuirile, uciderile și sărăcia cumplită în care ținuseră noroadele acestor meleaguri, pe care se socotiseră stăpâni. Erau căutați cu răbdare și stăruință și scoși de prin beciuri, de prin poduri, de sub clăile de fân și din movilele uriașe de grâie care le umpleau

saraiurile. Și judecata lor se făcea pe loc, cu sabia și cu ghioaga. Flăcări înalte se ridicau din lemnăria veche a caselor și cocioabelor, fumul îneca tot cuprinsul și din sipetele cercuite cu fier și sparte în curmezișul ulițelor scăpau lucirile ușoare ale galbenilor de aur și ale șiragurilor de mărgăritare, asupra cărora se plecau mânile lacome ale boierilor amestecați în pradă. Ei știau ce să aleagă și cu ce să-și umple buzunarele…

Cei din cetate, stând mereu sub amenințarea treascurilor care băteau fără hodină crestele zidurilor și sub apăsarea oștenilor lui Pătrașcu, gata în orice clipă să se repeadă asupra lor, nu puteau da niciun ajutor târgoveților și stăteau ascunși la umbra întăriturilor, speriați și cu sufletul la gură.

Iar în timpul acesta domnul aștepta în cortul său să se împlinească osânda și să se plătească dobânda nelegiuirilor făptuite din veac de asupririle și siluirile turcești.

A doua zi sara sosiră hușnițele și îndată fură îndreptate asupra zidurilor. Trăsnetul lor zgudui pământul și ghiulelele izbiră întăriturile iscând nouă spaimă și mare îngrijorare între apărătorii lor.

Și tot în sara aceea iscoadele trimise de către Svercevski spre Cetatea Albă și Bugeac se întoarseră cu vești însemnate: o oștire întreagă de turci se grăbea către Dunăre să dea ajutor celor încercuiți la Brăila. Iar după un scurt sfat de război, cazacii părăsiră tabăra pe tăcute, ca să nu prindă de veste cei din cetate și porniră cu iuțeală în întâmpinarea ei…

Dar oricât de meșteșugit și tainic a fost înfăptuită această pornire, totuși dușmanii prinseră de veste. Și sfătuindu-se ei și socotind că prin această despărțire de oști puterea lui Ion Vodă a slăbit și s-a împuținat, hotărâră să încerce o nouă ieșire din cetate cu toată sila și cu tot sprijinul pe care îl puteau aștepta de la treascurile lor. Dar și de data aceasta socotelile lor dădură greș. Treascurile moldovenești bătură cumplit poarta vrăjmașilor, împrăștiindu-le bulucul, iar călărimea lui Ieremia și Grumază tăiară în curmeziș drumul năvălitorilor. Trâmbițele de pe ziduri sunau mereu semne de îmbărbătare și în adevăr turcii se băteau ca niște viteji. Dar nicio vitejie de pe lume nu putea sta în fața dezlănțuirii moldovenești. Și de data aceasta oastea boierului Pătrașcu se arătă vrednică de cinste. Iar în fruntea ei, ceata lui Mitruț cu Drăgan și badea Tudose, se prefăcuse într-un vârtej care mătura totul din fața sa. Luau prinși, îi înconjurau cu caii lor, îi mânau în goana cea mai mare spre tabără, îi lepădau în brațele celor care așteptau acolo anume pentru această treabă și se întorceau alergând iepurește, trăsnind cu ghioagele lor neobosite, împrăștiind spaima cu strigătele lor: „Taie! Ucide!” și desprinzându-se iar de grosul oștirii, cu alți prinși pe care îi împingeau cu sulița în coastă, spre tabără.

Călare pe calul său înalt și puternic, Ion Vodă stătea neclintit și privea desfășurarea luptei, iar ochii săi întunecați se luminau privind isprăvile de laudă și de mirare ale acelui străjăr de margine, pe care el îl scosese din vecinie și-i dăduse slobozenie și care se numea Mitruț al Joldii. Îi plăcea de asemenea și vrednicia celorlalți care luptau alături de dânsul și îi plăcea mai cu samă purtarea acelui pădurar care fusese călăuză la Gura Ialomiței și care acuma se arăta a fi un luptător din fața căruia dușmanii fugeau ca iepurii din fața vânătorului. Măria sa privea ghioaga aceea care nu semăna cu nici o altă ghioagă și dintr-odată își aduse aminte că o mai văzuse la lucru, acolo unde bătălia de la Jiliștea fusese mai grea și mai crâncenă și zâmbi mulțămit în barbă.

— Dar ce mai caută ei aici, când slujba lor e acolo pe hotar? gândi măria sa cu mirare, privindu-i cu îngăduință și nedumirire.

Domnul cuprinse cu ochii întreg câmpul de luptă, apoi dădu o poruncă și buciumele moldovenești izbucniră aruncând semne tari și repezi. Și dintr-odată, pe poarta cea mare a târgului se bulucí ieșind la luptă toată ostășimea moldovenească care mai rămăsese înlăuntrul târgului, cercetând cele din urmă uliți și mahalale.

De sus de pe ziduri, mai marele cetății văzu primejdia și sunete de trâmbițe chemară oastea turcească la adăpost. Și curând câmpul de luptă se liniști și, deasupra lui, numai trăsnetul hușnițelor care băteau fără răgaz cetatea rămase stăpân.

Oprit lângă perdeaua pe sub care intrase în cortul domnesc. Mitruț își ținea cușma în mână și aștepta să audă porunca pentru care fusese chemat. Din scaunul său măria sa îl privea cu zâmbetul de mare îngăduință, care se vedea acu, pe fața sa, din ce în ce mai rar.

— Ți-am văzut isprăvile, Mitruț străjărule, – grăi domnul domol, – și pentru purtarea ta în luptă și aiurea, socot că ești vrednic de laudă. Dar ți-ai împlinit datorințele peste cele de trebuință și a venit vremea să te întorci acasă. Drept e că avem și aici lipsă de oameni tari și cu virtute, dar și pe hotar trebuiesc asemenea oameni, Mitruț străjărule. Întoarce-te deci la locul tău, pe hotar, și ia și pe acel Tudose pădurarul care s-a arătat luptător cumplit și om cinstit și cuminte, și care iaca lipsește și el de la slujba lui, de atâta vreme!

Mitruț își plecase ochii, își învârtea cușma în mână și pe fața lui se lăsase o mare mâhnire. Tăcu o clipă și pe urmă, socotind că tăcerea, când domnul așteaptă, este o necuviință, se hotărî cu greu și grăi:

— Măria ta… să nu-ți fie cu bănat… dar eu cu mâna goală nu mă pot întoarce acasă!… Și cetind pe chipul măriei sale o adâncă nedumirire, tuși încurcat și urmă: Măria ta… poate-ți aduci aminte când am fost eu la scaunul măriei tale la Iași, cu moș Mihai… Îngenuncheam eu atuncea la mila măriei tale pentru slobozenie din mâna stăpânului meu și moș Mihai îngenunchea pentru norodul din

satele boierului Mândru, cerând de la mila măriei tale pământurile furate de acel boier. Iar măria ta ai poruncit atunci să se facă grea cercetare și acele pământuri, care s-or găsi furate, să se ia de la boier și să se întoarcă celor obijduiți și prădați de domnia lui… Pe urmă au venit vremurile ieste și cercetările acele s-au curmat. Dar măria ta ai binevoit a da poruncă să fie spânzurat boierul Mândru ca vânzător și hain ce se alia. Vra să zică, dacă a pierit acel boier, cercetarea poruncită nu mai este de trebuință. Asta-i drept! Numai că oamenii tot fără pământuri au rămas și așteaptă porunca măriei tale să și le ieie înapoi. Și acea poruncă, ei așteaptă să le-o duc eu… ca unul care cunosc năcazul ista și care am stat cu slujba în preajma măriei tale… Iar dacă eu m-oi duce fără poruncă, oamenii au să fie tare scârbiți și n-au să mai aibă nădejde în mine, care le-am adus întâi și întâi cuvântul măriei tale.

Tăcu o clipă, privi în jos ca rușinat și grăi iar, mai încet și frământându-și cușma:

— Mai cu samă în fața lui moș Mihai nu cutez a mă înfățișa cu mâna goală, măria ta! Că de gura și de râsul lui nimeni și nimic nu mă poate mântui! Încât stau eu și mă gândesc ce-am să pot să-i spun întru apărarea mea?

Mitruț grăise atâta de amărât și uitându-se atâta de stăruitor la cușma lui, încât nu văzuse zâmbetul care creștea pe buzele domnului – pe măsură ce el vorbea – și dezvelea dinții albi și puternici ai măriei sale.

— Asta era povestea! se dumiri Ion Vodă, vorbind cu adâncă bunătate în glasul parcă pornit pe șagă. Apoi asta nu-i pricină de supărare, Mitruț străjărule. Spune oamenilor să-și ia fiecare ce-i al lui și să fie vrednici să-și apere răzășiile! Că, uite, dușmanii!… Iar tu să ții răbuș de toate cele și să știi că are să vie slujbaș domnesc la fața locului, să se încredințeze de dreptul fiecăruia și să tragă hotar nou. Pentru că ceea ce n-a fost furat de la răzăși, adică adevărata moșie a celui spânzurat, îi dreptul domniei!…

Inima lui Mitruț se umpluse de atâta dragoste și dăruire către domnul care se arăta înțelegător și cu dreptate pentru norodul său, încât vorbele se înnodară în gâtul străjărului și ochii lui se umeziră.

— Măria ta, dacă faci una ca asta… începu el, dar nu putu să-și isprăvească vorba și nici nu știa ce să mai spuie. De zeci de ani jaful boierilor întinsese sărăcie cumplită în satele „dintre ape”, de zeci de ani țăranii se jăluiau, răbdau și se târau muncind pe pământuri furate spre folosul stăpânilor și abia acu căpătau din nou pământul lor, dreptul lor și slobozenia lor, iar cel care le ducea acasă dreptatea lui Ion Vodă era el, Mitruț al Joldii! Copleșit de tulburare, Mitruț dădu să-și plece genunchiul la pământ, dar domnul îl opri. Îi puse palma pe umăr și-i vorbi râzând:

— Iar lui moș Mihai al tău să-i spui că așa îi trimit eu vorbă: țara care are străjări ca dânsul și moșul care are nepot ca tine au a se mândri și a sta cu fruntea în sus în fața lumii! Așa să-i spui! Iar cât despre râs, Mitruț, moș Mihai șuguiește ca un om cumsecade, precum se află!…

8

Badea Tudose s-a culcat pe suman cu capul pe cușmă și a ațipit. Focul de veghe al „atamanilor” înalță flăcări drepte în văzduhul liniștit, luminând chipul trudit și ars de soare al bătrânului. Barba lui netunsă de mult e căruntă tare și acoperă obrazul ciolănos cum acoperă otava – după cosire – un fânaț.

Flăcăii îl privesc din timp în timp și vorbesc încetișor, să nu-l trezească. Vorbesc anume lucruri de taină, care – și fără asta – nu trebuiesc auzite de badea Tudose și nici nu se cuvin spuse cu glas tare. Iată, Ilie al lui Niculai Miron din Seaca ține de mânecă pe Mitruț și-i șoptește cu mare însuflețire și stăruință:

— Eu nu știu ce-ai găsit tu la Ghivirdic acela al tău, de-l tot lauzi! Mai întâi și mai întâi că-l cheamă Ghivirdic! Aista-i nume de om? Și pe urmă îi cârn! Și cu obrazul cela prelung și numai ochi!… Acela-i flăcău? Apoi dacă-i om de treabă cum zici tu, ce caută el să se amestece unde nu-i fierbe oala? Când îl cauți, Ghivirdic pe prispă la bița Oană al lui moș Bolocan! Este careva de sama lui acolo? Nu-i! Că doar Olina nu-i de nasul lui! Spune și tu! Da-i atâta de prost, bre, că nu pricepe! Și dă buzna. Mai ales acu, că a rămas acasă – că el era la oi când am plecat noi – să vezi că toată ziua acolo-i curg ochii! Tu, dacă te duci acasă și-l vezi, mai deschide-i capul. Iar dacă treci pe la bița Oană, spune Olinei că eu îs sănătos… iar de cele ce știe ea… om grăi când m-oi întoarce acasă…

Mitruț privește chipul bălan, cu ochii albaștri, senini, ai lui Ilie și-i vine să râdă: Ilie vorbește de rău despre nasul lui Ghivirdic, că adică Ghivirdic e cârn! Dar și Ilie e cârn! Cum de s-au întâlnit amândoi, nas în nas, lângă șperla aceea de fetișcană a lui bița Oană?

— Mitruț, – îl ghiontește pe furiș Ionică al lui bița Lupu Condrea, – dacă ajungi acasă, treci și pe la Brusturi. Spune tătuții și mămuții că-s sănătos și mă port cuminte… să nu aibă grijă… Numai lui bădița Nistor, care stă alături de noi, să nu-i spui nimic. Nu știu de ce se tot încruntă când mă vede! Dar dacă te uiți în ograda lui și zărești pe Elinca singură… ei poți să-i spui… dacă te întreabă… Iar dacă nu te întreabă… nu-i mai spune nici ei!…

Mitruț îl privește mirat. Mucalitul acesta de Ionică, îndesat, neastâmpărat, sprâncenat și pistruiat și cu nasul sumes, parcă s-a schimbat dintr-odată. De obicei râde mereu. De obicei, acolo în sat, afli câte trei-patru fete în jurul lui. Și toate râd cu dânsul! Ce l-a găsit

acu' să se întunece la față, să-și plece ochii și să gângăvească și să rupă în neștire o frunză lungă și tăioasă de papură, ca o sabie? Negruța aceea de Elinca? D-apoi el nu știe că Elinca moare după dânsul?

— Are să întrebe, Ionică! îl încredințează el zâmbind. De tine să nu întrebe? Parcă tu nu știi?

Dar Ionică nu arată chiar atâta de încredințat. O clipă în ochii lui s-a aprins scânteia aceea nebiruită a veșnicei lui veselii. Dar se stinge îndată și flăcăul întoarce capul.

— Doar nu-i prost să te creadă! bodogănește amărât Toma către Mitruț. Ele acolo… voi aici… Dracul mai știe ce-a mai fi prin sat?

— Bine, Toma, – îl zădărește Mitruț, – să știi că dacă văd pe Parasca lui Trifan Oniță, așa am să-i spun! Să știe și ea ce credință ai tu într-însa!

— Da' ce am eu cu Parasca lui badea Trifan? mârâie Toma. Nu m-a ocărât maică-sa și a aruncat cu o scurtătură după mine, când m-a prins prin jurul bătăturii sara? Aceea așteaptă un răzăș… ori chiar un fecior de boier s-o ieie! Nu știu eu cine-i Parasca? Are să se uite ea la un nimernic de ficior de vecin ca mine?

Chipul smolit și posomorât al lui Toma s-a întunecat de tot. Ochii lui negri lucesc neliniștiți deasupra nasului lung, iar dinții lui, cu strungăreață largă, parcă stau gata să muște.

— Tu nu mai ești vecin, Toma! grăiește Mitruț cu glas potolit, dar îndesat. Iar când ai să ajungi acasă, Parasca are să știe că a venit feciorul răzășului Costache al Vadanei, care stăpânește iar pământul ce i-l furase boierul. Așa are să afle și are să se bucure! Lasă că și fără asta… dar nici tu nu crezi ce spui, bre! O fi zvârlit maică-sa cu scurtătura… nu zic nu! Mamele cam așa fac când te arăți prea des pe la poarta lor… Dar Parasca n-a zvârlit. De ce vorbești cu păcat?

Toma îl privește cu ochi mari.

— Răzaș? Tu râzi de noi, Mitruț?

— Porunca măriei sale, Toma! Cine să râdă de ea?

Toma lui bița Costache al Vadanei se scoală în picioare, ca prins de o mare neliniște, și repede se așază din nou pe ilic:

— Mare poznă! Mitruț rogu-te, – vorbește el cu glasul schimbat, – dacă-i așa, tu ai să treci pe la tătuța, vezi bine!… Și dacă vrei să treci și pe la bița Trifan Oniță, spune-i și lui… Și n-are decât să audă și Parasca, numai așa… să vedem ce are să zică!… Iar pentru măria sa, măi oameni buni, brațele mi le dau, pielea mi-o dau, capul mi-l dau… chiar dacă nu mi le cere!

Flăcăii râd înfundat, cu mâna la gură, ca să nu-i audă badea Tudose, și Toma se oprește înciudat.

— Dar tu, – se uită Mitruț la Drăguș, – n-ai nicio vorbă a trimite la Plopi? Are să mă întrebe Dușca și n-am să știu ce să-i spun.

Drăguș râde tăcut și dinții lui albi sclipesc în umbră. Iar ochii

piezişi râd şi ei sub fruntea înaltă şi sub hălăciuga de păr nedomolit care se clatină pe capul lui descoperit.

— Să-i spui că eu mănânc turci fripţi, ca să mai cresc! răspunde el copilăreşte. Că zice că-s mititel, măi oameni buni, şi mă tot amână până ce-oi creşte mare! se jăluie el mucalit. Dar dacă ea e mare, cum se crede, de ce mi-a făcut baiera asta de la ghioagă atâta de slabă, încât s-a şi destrămat? Drăguş râde şi arată celorlalţi betele ţesute de Duşca! Aşa să-i spui, Mitruţ, şi să-mi facă alta!... Şi flăcăul se pleacă dintr-odată la urechea lui Mitruţ şi şopteşte îngrijorat: Când am plecat, mămuţa era bolnavă, Mitruţ! Nici nu s-a putut scula să mă petreacă până în drum!... Iar Profiriţa plângea în jurul ei, de-ţi era mai mare jelea!... Nu ştiu ce-a mai fi pe acolo!

Ochii lui Drăguş clipeau des şi Mitruţ îl privea cu inima strânsă, cu palma pe umărul lui.

— Întâi pe acolo am să mă duc! îl încredinţă el tot atâta de încet şi tăcură amândoi, cu ochii îndreptaţi spre jocul flăcărilor. Cineva mai aruncă pe foc un snop de papură uscată şi toţi rămaseră muţi şi nemişcaţi. Îşi simţeau sufletul plin şi gata să reverse o năvală de vorbe şi amintiri şi înduioşări. Dar niciunul nu se pricepea să vorbească atâta cât ar fi vrut şi cum ar fi vrut. Iar badea Tudose, de la o vreme, se întoarse pe cealaltă parte. Numai un ochi din cale afară de cercetător ar fi putut desluşi – pe chipul lui de om care doarme adânc – un zâmbet uşor, ascuns şi şugubăţ.

Mitruţ se sculă. În ziuă trebuia să pornească şi mai avea aşi lua rămas bun şi de la alţii. Trecu încet printre trupuri adormite cu mâna pe ghioagă şi cu arcul alături, uitându-se cu băgare de samă la fiecare. Căută îndelung şi se aşeză încet în preajma altui foc, lângă oşteanul acela necunoscut adus de domnia sa Pătraşcu când cu osândirea solilor şi care, pe urmă, intrase după domn în cortul măriei sale. Şi cu acel om stătu de taină până în zori. Iar când încălecă cu badea Tudose şi porniră amândoi pe drumul care ducea către Moldova şi către Răchiţi, chipul lui arăta atât de întunecat şi trist, încât bătrânul îşi coborî cuşma pe frunte, se încruntă şi călări alături multă, multă vreme, fără să scoată un cuvânt.

9

Pădurea vâjâie.

Vuietul porneşte din depărtări neştiute, se apropie ca un talaz care umple cuprinsul, creşte stăpânind întreg văzduhul, zbuciumând copacii, frământând frunzişurile şi izbind între ele crengile înnebunite, şi se sparge ca o năvală dezlănţuită de ape.

— Aşa huieşte numai pădurea de stejari, grăieşte domol badea Tudose, ridicând un deget către uriaşa nelinişte a codrului. Pădurarul care a avut poruncă să-şi dureze coliba într-o poiană ca aiasta, şi nu-i

om tare de feleșagul lui, poate înnebuni de la o vreme. Că nu oricine poate asculta cu liniște cum se prăvale lumea peste dânsul! Dar dacă-i om așezat și domol, se deprinde și cu asta și încet-încet, nici nu mai aude vâjâitul. Dacă pădurea-i de fagi, de pildă, altfel sună. Și altfel cea de ulmi, ori de carpeni. Fiecare fel de copac sună altfel. Eu, dacă-s pădurar de atâta amar de vreme, cunosc copacii fără să mă mai uit la dânșii. Numai după sunet îi cunosc. Iaca, nu avem prin părțile ieste brazi. Dar dacă ai auzi tu cum sună vântul într-o pădure de brazi, nu l-ai mai uita în viața ta! Nu vâjâie greu ca-n stejari. Dar șușuie atâta de puternic și atâta de năvalnic, încât fără să vrei îți pleci capul. Se sfâșie în frunzele subțiri și tari ca acele și șuietul acela nu coboară spre tine, să te ieie, să te cuprindă cum îi aista care-l auzi. Dar rămâne acolo sus, huind necurmat, de parcă gonește o apă a văzduhului peste puțintica tină din care suntem noi plămădiți… Pe urmă mai sunt și copacii cu frunza subțire și măruntă, care sună fiecare după puterea lui: freamătă numai ca o năframă bătută de vânt, ori țiuie ca un roi de gâze deasupra unei bălți, ori oftează ușurel și fără popas, șuierând din vreme în vreme, ca un om știrb… Așa-s răchițile și sălciile și salcâmii… iar plopii se pleacă până la pământ și frunza lor flutură și tremură și se întoarce pe dos…

Badea Tudose tace și se gândește ce să mai spuie. Toate câte le știe din îndelungata lui slujbă de pădurar, toate cele văzute și înțelese de dânsul în umbra codrilor și în amurgul rariștilor și în lumina poienilor, toate le spune și ar mai spune și altele, la popasul acesta, numai să vadă că gândurile lui Mitruț au luat alt drum, că fața lui se înseninează și că se hotărăște și el să grăiască măcar un cuvânt în această lungă călătorie a lor către Moldova.

Stau amândoi la umbra unor stejari și se hodinesc. Caii pasc alături. Badea Tudose a scos din traistă turta de mei și legăturica de sare, a pus alături câteva cepe și ospătează încet, vorbind domol și furând cu ochii chipul întunecat al lui Mitruț. Iar Mitruț stă cu o bucată de turtă între degete și privește tăcut la zbuciumul greu al frunzișurilor și la înfățișarea împrejurimii aceștia, pe care o știe și o cunoaște. Iată colo, sub poala copacilor din cealaltă margine a poienii, se înălțase odată cortul acelui neguțător turc, pe care l-a prins Zamfir fugarul, ajuns lotru în stufăriile apelor megieșe. Iar aici, chiar unde s-a așezat el la popas cu badea Tudose, a poposit atunci acel om minunat care fusese moș baciul, și cu el, și cu ceilalți ciobănași, a făcut focul și a stat în preajma oilor până când le-au luat lotrii și le-au dus în stuf…

Amintirea trece ca un zbor prin mintea lui Mitruț și gândurile lui se opresc iar la pricina de jale și la greutatea de cuget de care nu se poate scutura…

— Bade Tudose, – grăiește el de la o vreme, – mata nu l-ai cunoscut pe dumnealui Dumbravă vornicul. L-ai văzut atunci în bătaie la

Râmna, dar nu l-ai cunoscut. Nici n-ai știut că era un om care nu se mai află de vrednic și de cu dreptate și credință către măria sa și către cei necăjiți! Odată în viața lui l-a cunoscut pe moș Mihai și nu l-a mai uitat. Iar pe mine m-a îmbrățișat de la început și m-a ajutorat și s-a purtat cu mine și m-a sfătuit ca un tată… Bade Tudose, iaca, nu-s nici două săptămâni de când și-a pus, uite așa, mânile pe umerii mei și a grăit cu adâncă tulburare: „Mergi cu bine, Mitruț, – mi-a zis, – iar dacă a fi să nu ne mai vedem și om pieri, măcar să pierim cu vrednicie și cinste!"… Parcă știa că-l paște prăpădul și zdrobirea…

Tace o clipă și își trece palma groasă peste frunte.

— A pierit? tresări badea Tudose, înălțându-și sprâncenele cărunte.

Mitruț își îndreaptă cușma pe cap și își stăpânește tulburarea.

— N-a pierit, – vorbește el, – dar a trecut prin grea cumpănă și a fost înfrânt și umblă pribeag pe la uși străine să-și puie capul la adăpost. Un om ca dânsul atâta de vrednic și atâta de viteaz să-și plece genunchiul la mila unor oameni pe care nici nu-i cunoaște și care-l pot vinde, ori îl pot ucide când or vrea… Bade Tudose, îmi vine să răcnesc că nu pot să zbor la dânsul, să-i dau o mână de ajutor, cum mi-a dat el mie, la vremea lui…

Badea Tudose l-a ascultat cu răbdare și în tăcere. Acuma în ochii lui joacă o lumină de adâncă înțelegere și de mare mulțămire. Îl doare inima și pe dânsul de neizbânzile și întâmplările cele crâncene ale vornicului Dumbravă, dar pe lângă aceasta, tatăl Domnicăi mai simte și o tainică bucurie că feciorul Joldii se arată așa cum este: cu dragoste și cu durere către cel care i-a arătat dragoste și sprijin, plecat să plătească facerile de bine pe care le-a primit și cu inima proaspătă, fragedă, neîntinată de ticăloșiile vieții și neînvârtoșată de zdrobirile lumii acestia.

Deasupra, codrul de stejari geme și vâjâie răscolit din adâncuri. Dincolo de drum, valurile verzi de stuf se frământă alungate de vânt. Iar badea Tudose, gândindu-se adânc, găsește în sfârșit gândul și vorba care să-l tragă pe flăcău către lumină și zâmbet:

— Sunt oameni pe care nu-i poți doborî în luptă dreaptă, măi băiete! grăiește el încet și cu socoteală. Așa a fost cu taică-tu, pe care numai săgeata l-a putut ucide, pentru că săgeata pălește de departe și fără veste, iar cel care o azvârle nu-i vrednic să-ți steie înainte. Pe cei mari însă, dacă-s vrednici, nu-i doboară decât vânzarea, pentru că de vânzare nu te poate păzi tăria brațului! De aceea zic, dacă domnia sa Dumbravă îi așa cum spui tu, și dacă n-a aflat vânzare în jurul lui, să n-ai grijă. A scăpa fără ajutorința nimănui și s-a întoarce iar sub mâna măriei sale Ion, cum a mai fost. Iar eu zic să spunem și Domnicăi cum este acel bărbat viteaz și cu milă și înțelegere către tine și-ai să vezi că Domnica îndată are să facă o rugăciune și are să aprindă o lumânare pentru sănătatea și izbânda lui… Iar rugăciunile celor curați la suflet

îs primite și împlinite, măi băiete…

Mitruț rămâne cu ochii duși și, încet-încet, chipul lui parcă se mai îmblânzește. O clipă – din fundul amintirii – privirile ca două albăstrele ale Domnicăi se îndreaptă asupra lui râzând… ca acolo la malul apei, la ghilit pânza… ca în serile cu lună, pe prispa pădurăriei… și trupul ei puțintel, dar tare și sprinten ca o zvârlugă, se pleacă ușor asupra unei lumânări aprinse departe… în colțul întunecos, cu icoană…

Mitruț înalță capul. Valurile de stuf se alungă mătăsoase și însorite, ca apa mării sub vânt, iar pădurea vuiește altfel…

Iar de aci înainte călăresc mai repede și fac popasuri mai rare, ca doi oameni grăbiți precum se află.

CAPITOLUL III

1

Călare, cu pletele în vânt, cu buciumul legat de o șitoare, peste umăr, în curmezișul spatelui, Ghivirdic alerga către satele dintre ape.

Ghivirdic nu mai era acel băiețaș mititel, slăbuț și gata de plâns, care se lipise de Mitruț ca puiul de cloșcă cu atâția ani în urmă. Ci un flăcău nălțuț, cu plete castanii, cu ochii mari, căprui, plini de înțelegere, cu fața prelungă și cu boiul drept și sprinten. Din fosta răzășie a părinților lui căpătase numai o bucățică de pământ pe care să se hrănească singur. Așa hotărâse boierul Mândru când plecase la război, și tot atunci pusese și anume opreliște: Ghivirdic nu trebuia să părăsească stâna decât după sfânta Maria Mică, adică după ce s-or aduna oile birnicilor la țarcurile de la Putnișoara. Dar când aflară că din porunca măriei sale boierul pierise în ștreang, iar curtea de la Putnișoara se risipise și se pustiise, ciobanii își împărțiră oile între ei și porniră fiecare spre bordeiele lor, așteptând ca dreptatea lui Ion Vodă să le întoarcă răzășiile furate. Așa pornise și Ghivirdic. Iar când Toader ciobanul, trimis cu oastea spre Gura Ialomiței, a ajuns acasă singur, flămând și trudit, și fără să fi săvârșit vreo ispravă, ceilalți ciobani îi dădură și lui atâtea oi câte i se cuveneau, cu dreptate și fără obijduire, și se simți și acesta, deocamdată, mulțămit și împăcat. Izbutise să smulgă de la boier un capăt de ogor, ca și ceilalți, și acu trudea cu gândul la ceasul izbăvirii de istov a silniciei, asupririi și apăsării pe care le îndurase atâta amar de vreme.

Când s-a zvonit, ca dintr-un vânt purtat peste ogoare, că la Răchiți, la pădurăria lui badea Tudose, ar fi poposit Mitruț, Ghivirdic n-a mai așteptat. A prins un cal de pe câmp – acuma caii boierului pășteau slobozi și rătăciți pe imașuri – a încălecat pe deșelate și a pornit vijelie. Iar în bătătura lui badea Tudose a sărit drept în brațele lui Mitruț. I se părea că regăsise tot sprijinul lui pe lumea aceasta și toată mila și crezarea și dragostea, pentru că Ghivirdic era un biet copil fără părinți și în scurta lui viață numai dragostea și ocrotirea lui Mitruț le cunoscuse.

Stătură deci îndelung de vorbă și când înțelese bine ce are de făcut, Ghivirdic porni.

Acum iată-l: aleargă furtună, cu pletele în vânt, cu buciumul în curmezișul spatelui, oprește pe creasta dâmburilor, trage buciumul către gură și sună prelung a bucurie, a chemare, a veste mare, a poruncă. Și când socoate că a fost auzit de toată suflarea, coboară dâmbul în goana calului, intră în sate și strigă din răscruce în răscruce și din ușă în ușă, gâfâind:

— A venit Mitruț! Aduce poruncă de la măria sa! Oameni buni, măria sa domnul ne dă pământurile înapoi, așa cum au fost ele când

ni le-a luat boierul cu japca! Căutați-vă pecețile cele vechi și duceți-vă la Răchiți, la badea Tudose! Vă așteaptă Mitruț, care are să facă însemnări pe răbuș, să iasă toate cu dreptate…

Zicea, bătea calul cu călcâiele și pornea iar ca vântul, să ducă vestea peste tot.

Un zbucium și o zvoană cumplită puseră stăpânire peste sate. Oamenii își căutau tășulcile în care își țineau îndreptările și pecețile cele din vechi și alergau spre Răchiți. Iar Toader ciobanul, călare și ducând de căpăstru un al doilea cal înșeuat, gonea în vremea aceasta la mănăstioara de sub munte, să aducă pe cuviosul Filimon, ca să aibă cine ceti și tălmăci acele peceți și îndreptări și izvoade…

Iar la pădurărie toate se petreceau ca în vis sau într-o poveste frumoasă. Cel puțin așa i se părea Domnicăi, ai cărei ochi albaștri se deschideau cu mirare spre atâtea fapte neobișnuite și atâta bucurie, și atâta viață nouă, stârnite de Mitruț „al ei”, care se arăta a fi cel mai însemnat om din câți cunoscuse ea până acum.

Îmbrăcați cu schimburi curate, spălate și ghilite de mâna Domnicăi, badea Tudose și moș Mihai stăteau pe prispa pe care Domnica așternuse un läicer țesut de mânile ei. Chipurile lor erau liniștite și zâmbitoare, iar vorbele potolite și înțelepte, cum se cuveneau la bătrânețele și la starea lor de sfetnici și de neamuri ale unui om ca Mitruț al Joldii! Stăteau marturi doar la o faptă cum nu se întâmplă două într-o viață și mândria că Mitruț ai lor poartă porunca și voia domnului, și aduce bucurie și dreptate pentru toți, le umplea inimile de mulțămire. Din pragul ușii, cele două albăstrele proaspete ale Domnicăi râdeau spre cei care veneau să ceară sfat și deslușiri, iar Mitruț, cuminte și așezat ca totdeauna, se scula în picioare în fața celor mai bătrâni, grăia domol, povestea cele întâmplate acolo unde domnul și căpitanii săi și norodul adunat purtau război împotriva dușmanilor, lămurea porunca dată de măria sa și punea la cale cele ce sunt de făcut pentru împlinirea ei.

— Băgați de samă, măi oameni buni, – grăia la urmă moș Mihai, – să se tragă haturile cele noi după dreptate și să nu se treacă cu nicio palmă deloc peste cele ce sunt scrise în peceți și în îndreptări. Că tot ceea ce nu este legiuit al vostru, este al domniei, și băietul ista are a răspunde în fața măriei sale pentru toți. Să nu-l facem de rușine, după ce el ne face nouă numai bucurie și bunătate!

Iar oamenii plecau voioși și cu inima plină să-și vadă locurile care fuseseră mai demult ale lor și să pună anume semne ca să ușureze munca hotărnicirii care trebuia făcută cu socoteală și cu mărturii, ca să rămâie tare și neclintită până în veac!

Bătrânii, ca moș Bolocan și Batcă cel surd și alții, fură scoși din bordeiele lor și trimiși la Răchiți. Ei cunoșteau hotarele cele vechi, care acum nu se mai vedeau, iar atunci când pecetea domnească scria,

de pildă, că marginea cutării răzășii „pornea din dâmbul lui Beg și mergea la vale până la balta lui Ivăncuț”, ei știau care fusese dâmbul lui Beg, căruia acu i se pierduse numele, și unde sticlise balta lui Ivăncuț, secată cu mulți ani în urmă.

Numai că moș Bolocan se lăsa greu.

— Măi oameni buni, – grăi el hotărât, – asta-i o treabă atât de mare și atâta de strașnică și nemaivăzută pe meleagurile ieste, încât nimernici am fi dacă n-am cinsti-o după cuviință! Și pe urmă, cum să calci tu, om bătrân, atât amar de loc, atâtea hotare, fără să găsești din popas în popas măcar oleacă de lapte, să mai prinzi putere?

Bătrânul zâmbea poznaș și ochii lui mici luceau neastâmpărați sub cătina sprâncenelor.

— Dar ce, tot n-ai înțărcat încă, moș Bolocan? îl împunse Anica lui Dumitrache Carare, vădana, care știa multe din vremea când lui moș Bolocan abia îi mijea mustața.

— Nu-i vorba de ce ții tu minte și-ți pare rău că nu mai este! îi plăti îndată moș Bolocan împunsătura. Bătrânii sug altfel de țâță, Anica! Tu n-ai auzit că vinu-i laptele moșnegilor?

Moș Batcă ascultase cu palma căuș la ureche și cu gura deschisă ca orice surd. Dar tâlcul acestor vorbe îl prinse mai repede decât s-ar fi putut aștepta și îndată râse bucuros și mulțămit.

— Asta așa-i! încuviință el gros și mucalit. Tâlharul ista de Bolocan a simțit că în pivnița ceea părăsită, de la curte, au mai rămas niște poloboace…

— Acelea-s pentru altă trebuință! sări Anica, fulgerând cu ochii spre Domnica și spre Mitruț.

— Acelea-s pentru altă trebuință! întări și lița Saveta a lui Gligore Jitarul, care – de la moartea Zoiței – socotindu-se un fel de mamă a lui Mitruț, venea în fiecare zi la pădurărie și ajuta la cele de cuviință pentru noua căsnicie ce se punea la cale.

Din pragul ușii unde stătuse, Domnica se mistui rușinată în umbra bordeiului, iar Mitruț, cercetând cu băgare de samă tăișul baltagului lui badea Tudose, se prefăcu a nu auzi și a nu înțelege.

Bătrânii zâmbiră cu tâlc.

— Adevărat! grăi moș Mihai, domol. Muierile ieste au pus gând rău pivniței celui spânzurat. Dar, dragă Anică și dragă Savetă, când oamenii își văd înapoi răzășiile, după atâta vreme de robie, nu se cheamă că au o sărbătoare mai însemnată chiar decât o nuntă? Și pe urmă, eu zic că s-a găsi acolo destul și pentru o trebuință și pentru alta… Mă mir cum de n-au năvălit unii să mântuie de istov tot ce se află ascuns în întunericul hrubelor…

— Ar fi năvălit, – lămuri Anica, – dar când au dărâmat curtea, au năruit peste gura pivniței și gârliciul și căsuțele vătăjilor, care erau alături. Are să trebuiască să mergem cu sapele și cu topoarele… să

dezgropăm…

— Om merge! îngăduiră bătrânii.

Și s-au dus.

Iar ceea ce aflară în hrubele întunecoase ale fostelor curți de la Putnișoara, îi răsplăti îndeajuns pentru muncă și osteneală.

Ca să nu zăhăiască treaba, rânduiră să nu iasă la câmp toate neamurile care alcătuiau obștiile răzășiilor ce urmau a fi din nou hotărnicite. Ci fiecare obștie să trimită numai pe cel mai bătrân dintre oamenii ei, sau pe cel cu mai multă știință a locurilor și hotarelor. Iar pentru început, hotărâră să meargă din neamul Condrenilor numai bița Lupu, iar din obștea răzășiei Palmașilor – care se megieșea din vechi cu cea a Condrenilor – să meargă numai bița Ion, cel care cânta din fluier la jocurile de duminică. Duceau într-o căruță un maldăr de țăruși ascuțiți cu toporul, o balercuță, câteva ulcele și o turtă de mei într-o traistă. Se opriră într-o dumbravă rară, mai mult cioate decât copaci și, o clipă, priviră tăcuți peste întinderi. Apoi bița Lupu scoase din brâu tășulca cu pecețile, le desfăcu, își făcu cruce și începu să le citească. Hotarul răzășiei trebuia să pornească din colțul acelei dumbrăvi, să coboare către apa Putnei până într-un cot al albiei, însemnat cu niște plopi străvechi, și să se întoarcă pe muchia unei costișe care fusese de la început hotarul de către miazăzi între răzășia lui bița Lupu și cea a lui Ion Palmașu.

Bătrânii pășiră căutând cu băgare de samă cornul dumbrăvii, iar acolo își puseră palmele pavăză la ochi și cătară în zare. Cunoscură plopii cei mari de lângă apa Putnei și malul râului și văzură costișa cu pricina, coborând în văiugi și urcând pe muchie. Iar cele știute de ei, potrivindu-se cu cele scrise în peceți, însemnarea hotarului putea începe.

Atunci moș Mihai scoase cepul de la balercuță, lăsă să curgă șipotul grăbit al vinului în ulcele și întinse fiecăruia câte una:

— Pentru sănătatea măriei sale Ion Vodă! rosti bătrânul și ca la o poruncă toți își traseră cușmele din cap și stătură drept, neclintiți, în lumina crudă a dimineții. Pentru o asemenea facere de bine, – urmă moș Mihai, și glasul său tremura, – nu suntem vrednici a-i mulțămi și orice am face și orice am spune, nu poate plăti mila și dreptatea lui… Doar cu viața…

— I-oi da-o! grăi bădița Lupu, răgușit, dintr-odată. Am trimis feciorul în bătaie, m-oi duce și eu și, dac-a fi trebuință, mi-oi lua și muierea… i le-om da pe toate… Bădița Lupu tăcu, înghițind în sec și privind într-o parte.

— Dumnezeu să-l răsplătească și să-l aibă în grija și în paza sa!

Băură toți și badea Toader și moș Mihai își șterseră mustățile și grăiră amândoi într-un glas:

— Poți începe, Lupu…

Bița Lupu alese din căruță un țăruș și luă toporul. Păși până lângă copacul din cornul dumbrăvii, așeză țărușul cu vârful în pământ și, ridicând toporul, izbi odată cu muchia. Dar îndată, parcă aducându-și aminte ceva, lăsă toporul jos și își duse mâneca ilicului la ochi… Apoi se întoarse către Mitruț, îl cuprinse cu amândouă brațele și îl strânse cu putere la sine.

— Pentru tine, care ai stăruit și ai alergat și ne-ai adus poruncă, Mitruț, n-am închinat, dragul bădiții! Ochii omului erau uzi și tulburarea îi gâtuia vorbele. Ne-a fost bucuria atâta de mare, că te-am uitat… Să ne ierți! mai izbuti el să grăiască și tăcu.

— D-apoi că de asta nu-i nicio supărare, încercă moș Bolocan să șuguiască mai mult ca să-și ascundă tremurul glasului. Și scoțând din nou cepul balercuții, umplu ulcelele.

— Dragul bădiții, – închină Lupu Condrea, – am fost cu taică-tu ca un frate și tu-mi ești ca un fecior… Și te-ai dovedit asemenea lui, care nu avea asemănare!… Numai că el nu ajunsese până la măria sa, nici pentru dânsul, nici pentru alții… cum ai ajuns tu… să ne dai… și nemaigăsind vorbele de trebuință, bădița Lupu tăcu, întinse spre Mitruț țărușul pe care îl avea în mână și își întoarse chipul în altă parte.

Se întoarse și moș Mihai către dumbravă, și badea Tudose către apa Putna, ca să bea în liniște și fără să se vadă unii pe alții. Iar bădița Lupu bău ulcica până în fund, o izbi de roata căruții, sfărâmând-o, și apucând un braț de țăruși porni să-și însemne harnic hotarul răzășiei…

2

Vestea întâmplărilor și bucuriilor de la Răchiți și din satele dintre ape trecu Siretul și se răspândi ca un vânt până în depărtări. O aflară oamenii de la Sânger – acolo unde pierise moș baciul luptându-se cu tătarii – și de acolo trecu în satele de pe moșia celui ce fusese Gavrilaș Voilă și mai departe pe pământurile celuilalt spânzurat, boierul Hudăi. Și în toate satele acele se ridică zvoană mare și oamenii fură cuprinși de neliniște și porniră sfaturi nesfârșite.

Și la pădurăria lui badea Tudose era mare forfotă și zvon. Mitruț nu mai dădea pe acasă decât noaptea, fiind prins toată ziua de trebuințele hotărnicirilor.

Moș Mihai și badea Tudose se întorseseră la treburile lor în lunca Milcovului și în pădure și se arătau numai la ceasurile îngăduite de aceste datorințe. Dar la pădurărie, Domnica nu rămânea singură nicio clipă. Pentru niște copii fără mamă, cum era și ea și Mitruț, se găsiseră dintr-odată trei mame. Întâi era lița Saveta, care nu uita niciodată cât bine îi făcuse Mitruț și cum – după ce ceruse de la domnie slobozenia lui bița Gligore din temniță – i-l adusese acasă într-o iarnă, degerat și

aproape mort. Fără să-i fi spus nimeni, lița Saveta știa că în casa lui badea Tudose trebuia să se facă nuntă, că Domnica și Mitruț, fiind din cale-afară de săraci, nu aveau nici de unele și că, pentru noua căsnicie, lipsurile trebuiesc împlinite. Venea deci din zori de zi cu Profirița după dânsa și se apuca de treabă. Iar după ea venea Irina lui Ilie Sumanaru, veșnic mâhnită după pierderea năprasnică a bărbatului ei și veșnic gata de plâns și îndată se arăta și cealaltă vădană, Anica lui Dumitrache Carare, umplând casa cu vorba ei puternică și repezită, cu râsul ei molipsitor și cu hărnicia ei neastâmpărată. Cele două vădane, care nu puteau uita pe Zoița, socoteau pe Mitruț ca pe un copil al lor și se credeau datoare să-l sprijine și să-l ocrotească, mai ales într-o împrejurare plină de bucurie și de dragoste și înduioșată tulburare, cum era pregătirea nunții lui cu Domnica. De aceea, cum veneau, începeau a desfășura valurile de pânză aflate în zestrea Domnicăi, și altele aduse de ele, și măsurau cu cotul și tăiau cu foarfeca, după o anume știință a lor, și porneau a coase și a încerca și a încheia, sporovăind mereu ca la o clacă veselă precum și era. Storceau zeamă de toporași și de frunză de nuc ori de poamă de boz, sau de cireșe negre, pădurețe, scoteau astfel boiele rare, pe care le fierbeau cu oțet acru de perje, ca să le întărească, și muiau în ele fire subțiri de cânepă și de in, să aibă cu ce coase altițe și izvoade și cu ce țese cele de trebuință pentru zestrea miresei și a mirelui. Zestrea creștea. Domnica, bucuroasă și harnică, trebăluia învârtindu-se ca un prisnel și cele trei femei râdeau și povesteau. Pe urmă, vădanele își aduceau aminte cum le-au pierit bărbații, odată cu Joldea, în luptă cu tătarii, cum le-a făcut farmece baba Păduroaia, cum s-au dus sa le cetească părintele Paramon, și cât îs ele de amărâte și de singure, și atunci prindeau a lăcrăma… Iar bordeiul era mereu plin de vorbă și de neastâmpăr…

Într-o asemenea zi poposiră la pădurărie oameni străini. Cerură a vorbi cu Mitruț, ori cu moș Mihai, ori cu badea Tudose și neaflând pe niciunul, întârziară hodinindu-se sub copaci, căci veneau de departe. Iar sara, când cei căutați sosiră acasă, îi găsiră în jurul unui foc, afară, ospătând din puțina merinde pe care o aduseseră în traiste.

Erau niște oameni sărmani – cu obrajii scobiți și ochii înfundați sub frunte – de pe moșiile de dincolo de Siret. Veniseră desculți și zdrențăroși, cu ițarii suflecați și picioarele pline de glod până sub genunchi. Plouase două zile și ei călcaseră de-a dreptul prin bălți și prin noroaie.

— Am venit după sfat și ajutorință! grăiră ei către badea Tudose și moș Mihai, după ce spuseră cine sunt și de unde vin. Am aflat și noi cele ce petrec aici, că huiește lumea de norocul vostru și de dreptatea lui Ion Vodă. La noi, acolo, toate s-au întâmplat cu boierii și cu pământurile întocmai ca la voi. Tot așa ne-au obijduit boierii și sub strânsoarea lor ne-am prăpădit răzășiile și am ajuns vecini. Și tot așa

acei boieri ai noștri au fost prinși de măria sa cu uneltire și vânzare și au fost puși în ștreang, cum a fost pus și al vostru. Căci boierii noștri erau acel Gavrilaș Voilă din ținutul Tecuciului și acel Hudăi, a cărui moșie era jumătate tot în ținutul Tecuciului, iar cealaltă jumătate trecea în ținutul Covurluiului și se întindea până în hotarul pământurilor domniei sale Alexa Albului. Iar curțile lor au fost arse de norod și s-au risipit în patru vânturi. Numai pământurile au rămas cum au fost, că – din pricina războiului, se vede – n-a venit nimeni să facă rânduială și n-am avut cui ne jălui… Acu, am zis noi așa: Măi oameni buni, dacă în satele dintre ape a venit feciorul Joldii cu poruncă de la măria sa și dă înapoi oamenilor pământurile furate de cel spânzurat, se vede că așa se cuvine și așa-i dreptatea lui Ion Vodă. Vra să zică am putea și noi să ne luăm înapoi pământurile furate de spânzurații noștri!… Numai, vedeți voi, noi nu avem poruncă de la măria sa și fără poruncă nu cutezăm… De aceea am venit să vă facem știință și să rugăm pe feciorul Joldii că dacă a isprăvi treaba aici, să vie și la noi… s-o isprăvim și acolo!…

Moș Mihai se scărpină repede-repede în barba netunsă de mult.

— Dreptatea lui Ion Vodă așa-i cum ați socotit voi! grăi el cântărindu-și vorbele. Asta-i adevărat. Dar de potrivit, nu ne potrivim, oameni buni! Pentru că despre cum au fost aici stările și obijduirile și cum au urmat tâlhăriile boierului, în satele dintre ape, măria sa știe de mai bine de un an de zile, de când am fost noi la domnie, cu pâră… trimiși de norod. Și încă de atunci măria sa a dat marelui vornic poruncă să facă cele cuvenite ca să-l dovedească pe boier de japcă și furtișag. Fosta-ți voi să îngenunchiați cu pâră din partea voastră?

— N-am fost…

— Apoi dacă n-ați fost, de unde vreți să știe măria sa necazul vostru? Asta-i una. Și al doilea, feciorul Joldii, pe care-l vedeți aici lângă mine și care mi-i nepot, are porunci numai pentru satele dintre ape și pentru moșia boierului Mândru. Pentru satele și moșiile boierilor voștri n-are. Iar dacă voi, care sunteți cu paguba și cu păsul, nu cutezați fără poruncă, cum să cuteze el, tot fără poruncă și încă și fără știință de cele ce sunt pe la voi?

Oamenii se priviră cu chipurile amărâte și își plecară capetele. Bătuseră atâta cale purtând încoace o licărire de nădejde a lor și a tuturor acelora care-i trimiseseră și acuma înțelegeau bine că trebuie să se întoarcă cu mâna goală.

— Nu vă mâhniți, oameni buni! le vorbi și Mitruț, îmbărbătându-i. Cine îl știe pe măria sa cum îl știu eu, cunoaște și este încredințat că dreptate trebuie să se facă. Pentru că nu-i pe lumea asta om mai bun și mai cu milă și mai cu înțelegere pentru cel nedreptățit. Numai cât am deschis gura și am îndrăznit a-i aduce aminte și mi-a și poruncit: „Să-și ia fiecare ce-i al lui, dar să nu apuce din dreptul domniei la

împărțeală. Și să-și apere răzășiile, că uite dușmanul!”…

— Le-om apăra! grăi hotărât unul din oamenii de peste Siret. Doar pricepem noi singuri că boierii nu le apără. Când a buciumat porunca de război și s-au vânzolit vătăjii să cheme strânsura sub steag, boierii au strâns numai câțiva oameni și s-au dus cu aceia. Noi, cei mai mulți, am fost lăsați acasă, să muncim pe lanurile boierești… Da’ acu… dac-a fi să ne luăm înapoi pământurile, cine să mai rămâie acasă?

— Asta așa-i! grăi iar Mitruț. Vra să zică are să fie nevoie să ajungeți și voi la măria sa, să-i înfățișați pâra și să căpătați porunca… Numai că acu îi vreme tulbure tare! Măria sa bate război cu turcul și acolo are altele pe cap… Are să trebuiască să așteptați să isprăvească și să se întoarcă iar în scaun! Și atunci îți afla vremea cu priință…

Oamenii își plecară din nou capul și priviră în jeratic.

— Poate a avea nevoie de noi și ne-a chema la sine, acolo! grăi deodată unul din ei, sculându-se neliniștit și cu o lumină nouă în ochii adânciți. Ne-am duce, l-am ajuta și i-am spune…

— Și asta s-ar putea! îngădui Mitruț. Numai că o asemenea chemare ar trebui să vă găsească pregătiți… Să știți dinainte adică cine are să meargă și cine are să rămâie acasă, să aveți arme, adică ghioage și arcuri și săgeți și baltage și coase și cai… Iar cei care au a merge, să știe a mânui o armă și să știe a încăleca un cal… Și dacă stai și te gândești bine, asta ar fi cea mai nimerită împrejurare, ca să vă dobândiți înapoi pământurile furate!

Un mare neastâmpăr puse stăpânire pe oameni. Înconjurară îndată pe Mitruț și-i cerură deslușiri despre război, despre măria sa și despre cele de trebuință ca să ajungi până la el. În noaptea aceea stătură până târziu, iar în ziuă drumeții se sculară și porniră către satele lor depărtate. Și din clipa aceasta o nouă nădejde însufleți norodul din cele două ținuturi și în fiecare bordei, și la fiecare foc de sară, și la fiecare popas, oamenii își spuneau unii altora veștile de pe câmpul de bătaie, pătrunse până la ei, și se pregăteau, așteptând, ori să se isprăvească războiul, ori să-i cheme măria sa la sine și ei să pornească cu mic, cu mare ca să-i dea ascultare și ajutorință…

3

Peste pădurăria lui badea Tudose amurgurile acelea de mai cădeau încet, străvezii. Soarele cobora nesimțit, departe, dincolo de pădurile nesfârșite, dincolo de apa Siretului, lăsând în urma lui cerul roșu, scăldat ca într-o apă verzuie. Umbrele se lungeau mereu spre răsărit, până înecau tot cuprinsul. Și atunci lița Saveta și cele două vădane părăseau bordeiul pădurăriei și grăbeau spre gospodăriile lor.

Departe, pe dealuri, buciumele se îngânau. Luna urca de undeva din codri, mare și roșie. Câte un foc de veghe licărea într-o culme și altul se zărea mai departe. Abia atunci pe cărare se auzea tropotul

cailor celor duși. Veneau Mitruț și moș Mihai și badea Tudose, toți trudiți și flămânzi. Descălecau, își îngrijeau caii și se adunau în jurul mămăligii și fierturii de sară… Pe urmă, bătrânii se așezau pe prispă, la sfat, și tinerii, aproape de ei, în poiană, în lumina săracă a lunii.

Glasurile groase ale moșnegilor se auzea vorbind domol. Copacii foșneau ușor în boarea vântului de sară și greierii țârâiau umplând văzduhul. Uneori, o bufniță se jăluia într-un desiș și un liliac trecea negru și tăcut, aproape. Rar un strigăt de spaimă, scurt și neomenesc, spărgea tăcerea codrului, departe, lăsând în urma lui o înfiorare. Dar liniștea cobora iar, îndată. În pădure, ca și pretutindeni în lume, stăpânea domnia celui mai puternic.

Domnica trăia ca în vis. Luna lumina pentru ea, pădurea șoptea pentru ea, greierii cântau pentru ea și toată lumea aceasta parcă se îmblânzise, parcă se făcuse mai bună, fără dureri și fără suferințe, numai de dragul copilei lui badea Tudose pădurarul, care avea să se mărite cu feciorul Joldii, cel mai vrednic și mai vestit și mai chipeș fecior din țara asta a Moldovei!…

— Spune-mi cum a fost atunci cu lupta ceea? întrebă ea ținându-și mâna mică și caldă în palma groasă și mare a flăcăului.

— Cu care luptă? se făcea a nu pricepe Mitruț.

— Aceea cu turcii, despre care vorbea tătuța! Când umblau să iasă din cetate! Știi tu!

— Cum să fie? ocolea Mitruț întrebarea. Ca orice luptă. Turcii păleau în noi… noi păleam într-înșii… și până la urmă i-am răzbit.

— Nu-i adevărat! se mânia Domnica îndărătnică. Unde te arătai tu, pustiu se făcea locul și când păleai tu, doborai trei dușmani! Și ai băgat spaima într-înșii și ai luat prinși și au să te ție minte și pe lumea cealaltă!…

— Am făcut și eu ce au făcut toți oștenii! se apăra stingherit Mitruț. De unde scoți tu că numai eu?…

— Mi-a spus tătuța! se înciuda fata. Oștean ca tine, – zice, – n-a mai pomenit! De ce nu vrei să-mi spui?

— Nu s-a pomenit oștean ca dânsul, Domnica! răspundea Mitruț, cinstit. Tu nu l-ai văzut cum a luptat la Jiliștea?

— Ba l-am văzut, că doar eram la spatele lui! Dar nu lupta ca tine!

— Apoi, dacă-i vorba așa, – șuguia Mitruț, – stăi să-ți spun eu! Când am dat odată cu ghioaga, a căzut o jumătate din dușmani. Când am dat a doua oară, a mai căzut o jumătate din dușmani. Iar a treia oară, am pălit în zid și s-a năruit cetatea și a căzut în apa Dunării și s-au înecat și turci și turcoaice, și tot…

De data aceasta Domnica se mânia de-a binelea. Trebuia ca Mitruț s-o împace și s-o îmblânzească și treaba asta mergea greu, pentru că Mitruț nu se pricepea la vorbe cu meșteșug, iar cât despre îmblânzit, ar fi fost mai la largul lui să îmblânzească un cal nărăvaș. Până la

urmă Domnica se împăca singură și atunci se repezea cu altă întrebare:

— Care turcoaice?

— Apoi nu ți-a spus badea Tudose că am intrat în târgul Brăilei și că erau acolo negutători turci și turcoaicele și copiii lor?

— Despre turcoaice nu mi-a spus!...

— A fi uitat! Dar era târgul plin...

Domnica alerga la taică-su să se încredințeze și se întorcea gânditoare.

— Mitruț, – grăia ea pe jumătate hotărâtă, pe jumătate rugându-se, – de acu înainte am să merg și eu cu tine!...

Bătea luna printre crengi și pădurea șoptea domol. Licurici se aprindeau clipocind ca niște lumânări în poiană, și în fundul codrilor boncăluiau cerbii. Sus, departe, ardeau nemișcate stelele și, în frunzișuri, privighetorile își făceau de cap. Iar ei stăteau alături, neclintiți, în strălucirea domoală a lunii și socoteau că viața asta ar putea trece și așa cum o simțeau ei acuma, unul lângă altul, fără necazuri, fără lupte cu vitregia boierilor și fără războaie cu turcii.

Într-un târziu, moș Mihai se sătura de vorbă și pornea spre căsuța lui, șontâcăind pe cărarea plină de iarbă și bocănind cu ciomagul lui gros. Atunci badea Tudose striga pe Domnica și totul intra în liniște și rânduială.

Despre nunta care se pregătea, bătrânii încă nu vorbiseră așa cum cerea datina. Numai într-o sară, plecând, moș Mihai se opri în mijlocul cărării și, întorcând capul, grăi parcă mai hârâit decât de obicei:

— Tudose, mâne dimineață, duminică, nu mă duc pe hotar. Am să vin încoace, cu Saveta... și aș vrea să te găsesc acasă...

Badea Tudose rămase tăcut o clipă și pe urmă vorbi și el cu glasul schimbat:

— Să veniți sănătoși, Mihai!...

Și a doua zi moș Mihai și lița Saveta veniră împreună la pădurărie. Bătrânul avea o înfățișare sărbătorească. Era îmbrăcat cu neobișnuită grijă: purta cămașă albă ca laptele, ițari curați și opinci cu nojițe negre, încrucișate până sub genunchi. Avea barba tunsă cu deosebită băgare de samă, chiar de lângă piele, astfel că obrazul lui părea ras, iar mustățile stufoase i se clătinau ușoare la fiecare pas. Chiar pletele, de obicei nedomolite, erau acuma retezate frumos și rânduite cum se cuvine sub căciulă. Iar lița Saveta purta o broboadă galbenă, proaspăt despăturită, cămașă cu altițe liliachii, cu mâneci largi strânse creț lângă pumn și catrință cu dungi late, curmezișe.

Intrară, dădură bună dimineața cuviincioși și moș Mihai își scoase cușma și o așeză alături, pe laiță.

— Tudose, – grăi el tulburat, după ce tuși îndelung să-și dreagă glasul, – noi am venit pentru băiet... adică pentru fată... Se opri din

nou, tuși iar să-și alunge din gât un fel de ceață și nu găsi ce să mai spuie. Se uită în pământ, icni ca atunci când ridici o mare greutate și urmă: Tudose, pe băiet îl știi și ne știi… Ce să mai spun? întrebă tot el, parcă nedumirit, și ajuns la capătul cuvântării.

— Îl știu și vă știu! grăi și badea Tudose răgușit și, nemaiaflându-și nici glasul, nici vorbele de trebuință, se sculă în picioare cât era de înalt, netezindu-și pletele cu palma. Și dintr-odată își aduse aminte: Mihai, – vorbi el iar, – fata n-are zestre!

— Nici băietul! grăi și moș Mihai, stingherit. Doar știi…

— Nu-i adevărat! se repezi atunci lița Saveta. Au amândoi straie pentru nuntă și schimburi noi-nouțe!… Iar hârburi, câte au rămas de la Zoița și câte are Domnica, ajung. Cât despre pământ, Domnica are a primi ogorul părintesc – atunci bade Tudose, când a hotărî ursita și ți-a veni ceasul cela neștiut de nimeni – iar Mitruț are pământul rămas de la părinții lui…

— Și de la mine! întrerupse moș Mihai.

— Poftim! își întinse brațele în lături lița Saveta, roșie de tulburare și neastâmpăr. Iată zestrea! Să fie ei sănătoși și să poată lucra cum trebuie și cât trebuie! Și dacă n-or putea, or face copii care să-i ajute la muncă și să le bucure gospodăria!

— Da’ bine, asta-i casă pustie? strigă badea Tudose sculându-se iar în picioare. N-avem noi fată mare și întrebată? N-avem noi oleacă de vin în balercuța ceea cu care am fost la hotărnicii?

Dar nimeni nu răspunse la strigătele lui, iar lița Saveta ieșind să caute fata, o găsi ghemuită pe prispă și plângând cu lacrimi și suspine! Se plecă asupra ei s-o cuprindă, s-o mângâie și s-o ogoaie, iar fata o strânse la sine cu amândouă brațele și atunci plânseră amândouă, cu lacrimi curate și suflete ușoare, până se liniștiră și se uitară una la alta, râzând.

Iar când intrară în bordei purtând cofița cu vin și ulcelele, aflară pe bătrâni mai liniștiți, grăind așezat și rar, ca de obicei. Domnica sărută dreapta lui moș Mihai și moș Mihai, așezându-și palma pe creștetul ei, mângâie ușor cosița bălaie și frumos pieptănată. Pe urmă, Domnica sărută dreapta liței Saveta și îngenunchie cu capul plecat în fața tatălui său. Iar badea Tudose, împreunându-și degetele, făcu semnul crucii asupra ei și rosti cu mare tulburare:

— Dumnezeu să-ți deie noroc, copilă! Și când copila, izbucnind în plâns, fu scoasă afară de brațul ocrotitor al liței Saveta, bătrânul puse mâna pe ulcică și rosti cu mare îngăduință și bunătate un singur cuvânt:

— Muieri!

Iar moș Mihai zâmbi tot atât de îngăduitor, bău ulcica până în fund și, ștergându-și mustățile cu palma, rosti și el cu adâncă înțelegere și iertare:

— Ce să le faci!

Cinstiră iar câte o ulcică de vin și puseră la cale nunta, în două vorbe:

— Om chema pe cuviosul Filimon să le cetească și gata! Băietu-i aici… fata aici… ce atâta nuntă?

Numai că lița Saveta, ca o femeie cu știință și cu credință pentru datini și obiceiuri, precum se afla, avea alte socoteli. Auzi de pe prispă cele prubuluite de bătrâni și îndată tăbărî asupra lor asuprindu-i și rușinându-i cu glas înalt și mânios:

— Cum se poate una ca asta? se minună ea plesnindu-și palmele una de alta. Da' ce, sunteți păgâni? Treaba asta are o rânduială și o lege! Cum să-i cunune un călugăr? Călugărul poate ceti o slujbă, dar nu poate săvârși o cununie, că el nu are „dar” cum are popa! Ia uitați-vă și cruciți-vă, dragele mele, se jălui ea către un sobor nevăzut de femei: când îi vorba de cele sfinte, să te ferească dumnezeu să încapi pe mâna unor bărbați, că rămâi necununată și nelegiuită în vecii-vecilor!…

Bătrânii se uitară unul la altul, cu umerii și cu sprâncenele ridicate. La treaba asta, în adevăr nu se pricepeau!

— Și pe urmă, – vorbi iar lița Saveta, – cum vine asta: „băietu-i aici… fata-i aici”…? Da' voi, când v-ați însurat, ați stat până la cununie sub același acoperiș cu fata? Unde s-a mai pomenit așa ceva? Dacă n-aș băga de samă, fata asta n-ar mai putea scoate capul în lume de rușine și de vorbele ce i-ar ieși! Află, moș Mihai, și află, bade Tudose, că în clipa asta în care noi cinstim vin și punem la cale, Irina lui Ilie Sumanaru și Anica lui Dumitrache Carare se află la bordeiul Joldii, curățind și măturând și muruind, că n-a mai intrat nimeni în el, de la moartea Zoiții și a lui Nică, dumnezeu să-i ierte! Și după ce-or isprăvi, călugărul Filimon are să cetească în acel bordei o slujbă pentru hodina și liniștea răposaților și pentru alungarea duhurilor cele necurate, care or fi sălășluit acolo, ca în orice casă pustie. Iar după toate aiestea, Mitruț al nostru are să se mute acolo și are să steie singur până la cununie. Că doar este o datină și o lege, pe care numai păgânii și oamenii fără dumnezeu le calcă…

Umiliți și rușinați astfel, bătrânii se dădură bătuți:

— Savetă, fă cum știi și cum crezi! Noi… de! ca cei mai bătrâni… și cum zici tu: ca bărbații!

Și punând mâna pe cofiță și pe ulcele, se traseră deoparte, în poiană, la umbră, lăsând pe Saveta să rânduiască și să poruncească după datină și lege…

4

Doi vornicei coboară coasta dealului către Seaca.

Unu-i Ghivirdic, flăcăiaș cu tuleie castanii sub nasul cârn, parcă

șăgalnic. Celălalt e Toader ciobanul, flăcău tomnatic, îndesat, cu umeri puternici și mustața plină. Amândoi poartă solia mirelui către norodul satelor dintre ape. Deocamdată se duc să vestească druștele care au a îngriji de mireasă și a o însoți până la despărțirea ei de părinți. Și pentru acest sfârșit, călăresc veseli către gospodăria lui bița Oană al lui moș Bolocan. Este acolo o fetișoară pe care a ales-o mai mult Ghivirdic, decât Domnica. Iar Mitruț s-a uitat la nasul vornicelului, a zâmbit a șagă și s-a gândit îndată la „atamanul" Ilie al lui Niculai Miron, care, acolo sub zidurile Brăilei, îi încredințase lui anume vorbe pentru fetișoara aceea…

Caii celor doi vornicei sunt atâta de îngrijiți și curățați, încât părul pe ei strălucește. Poartă fiecare câte o basma albă, legată de căpețeală sub bărbie și spânzurând spre pământ, iar de-o parte și de alta a tarniței, prinse în belciuge, atârnă câte un ulcior de lut închistrit și astupat cu dop de salcie și câte o ulcică cu toartă.

Cu pene de cocoș la cușmele înalte, cu opincile bine rezemate în scările de lemn și îmbrăcați cu bundițe din blană de miel, scurte și fără mâneci, cei doi călăreți vin drept către căsuța lui bița Oană. Olina e afară. Muruie prispa. Îi vede de departe și înțelege. Se repede în casă izbind ușa. Își bagă mânile într-o strachină cu apă să le spele de humă, se învârte într-un picior prinzându-și catrința de duminică, își aruncă pe umeri broboada cea curată a maică-si și, până să ajungă oaspeții în bătătură, află vreme să iasă afară, să rupă o floare de nalbă dintr-o tufă de lângă prispă și să și-o prindă în cosiță.

În urma ei iese bița Oană și după dânsul se arată și gospodina, lița Nasta, scuturându-și catrința.

Călăreții opresc în dreptul lor și își scot cușmele, iar Toader ciobanul – ca mai mare între vornicei – cuvântează după datină și după știința rămasă din moși-strămoși și din nuntă în nuntă, și cere gospodarului și gospodinei, să împrumute pentru domnița lui Alb-împărat pe fetișoara lor: ceea mică, subțirică, iute ca o rândunică, cu lumina ochilor, cum îi frunza codrilor și iarba poienilor… că de când împărăteasa și-a întors de la lume fața, și-a pus fruntea la pământ, s-a dus și n-a mai venit, sărăcuța domnița, singurică-singurea, plânge ca o turturea că n-are cu cine sta, nici n-are cu cin' se duce, nici până la sfânta cruce, n-are cine-o milui, până s-a spovădui, nici cine-o ajutora, până când s-a cununa…

Toader ciobanul tace, desprinde un ulcior din belciugul tarniței, umple o ulcică și o întinde lui bița Oană. Mai toarnă una și o întinde către lița Nasta și cuvântează iar, cu veselie și cu ulciorul înălțat:

— Ne plecăm în fața voastră, să gustați din cinstea noastră. Pentru dumnealui gospodarul, închinăm ulcior cât carul, iară către gospodină, cum îi floarea din grădină, închinăm ulcica plină.

Olina își ține capul în pământ și buzele ei se frământă să

stăpânească râsul care o muncește de când s-a ivit Ghivirdic. Iar Ghivirdic s-a îmbujorat la obraji, umblă cu ochii fugari și nu cutează să se uite la fată. Vezi că acuma el e gătit nevoie mare! Are opinci noi cu nojite negre, cămașă albă cum îi lamura, bondiță de blană de miel, albă, cu floricele negre și căciulă înaltă, nouă! Iar dracul de copilă știe că opincile și bondița și căciula sunt de împrumut! Le cunoaște! Și de gura și de râsul ei se teme Ghivirdic mai tare decât de orice!

Lița Nasta gustă rușinoasă din vin, iar bița Oană își șterge mustățile, pregătindu-se, bea ulcica până în fund, gospodărește, și întinzând-o, goală, vornicelului, grăiește bucuros:

— Mulțămim de cinste vouă, vorniceilor, și măriei sale împăratului și domniței pentru care umblați, pământul cutreierați, soață bună să-i aflați! Dar ceea ce căutați dumneavoastră nu se află-n casa noastră. Iar aceea frumușață, cât la trup și cât la față, cu lumina ochiului, cum îi iarba câmpului și poiana codrului, n-o cunoaște și n-o știe, în aiastă-mpărăție, nici bătaia vântului, nici apa pământului, nici lumina zilelor, nici știrea copilelor!

Bița Oană tace, întinde brațul și ia din mâna lui Toader a doua ulcică plină, după rânduială. Și tot după datină și regulă, Toader ciobanul întoarce capul spre Ghivirdic și-i face semn să urmeze, cum îi datoria celui de al doilea vornicel la o treabă ca aceasta. Iar Ghivirdic tușește, se face stacojiu la față și se pregătește să înceapă. Dar chiar atunci face greșeala să fure cu coada ochiului pe Olina. Iar în ochii Olinei este atâta râs și atâta pornire spre veselie și hârjoană și atâta cazně să nu izbucnească, încât Ghivirdic, care deschisese gura, rămâne cu ea deschisă, căutând cu privirile zăpăcite un ajutor care nu vine de nicăieri! Lița Nasta simte de unde pornește stricăciunea și își fulgeră fata cu ochii, iar Olina bufnește odată, își astupă râsul cu amândouă palmele și țâșnește pe ușa tinzii, în casă!

Toader ciobanul râde bucuros, bea și el o ulcică închinând cu bița Oană și pe urmă, văzând că Ghivirdic nu și-a venit în fire, urmează tot el cu aceeași temeinică știință:

— Biță Oană, dumneata ai o fată chiar așa, cum o cere domnița. O luăm, ori o furăm și cu lacrimi te lăsăm?

— Ba v-o dăm de bunăvoie, că după o asemenea răutate nu mai lăcrămează nimeni! se preface lița Nasta mânioasă, stricând rânduiala și trăgând cu sila din casă pe fetișoara care se împotrivește și ține o mână la ochi ca să-și ascundă plânsul.

S-ar părea în adevăr că Olina e rușinată tare și nu mai poate de părere de rău că, cu purtarea ei nechibzuită, a tulburat datina poftirii. Dar Ghivirdic nu-i prost și știe cu cine are a face! Se uită la fată, o vede cum își mușcă buzele cu dinții, ca să-și stăpânească râsul, îi vede pe sub mâna pe care ea o ține la ochi gropițele din obraji, pe care știe că nu le face decât când râde și nu se înșală. Înghite în sec, se înalță în

scări ca orice bărbat în toată firea și privește mândru în altă parte. Dar în gând nu se poate opri să nu ocărască amărât:

— A dracului șperlă!

La bădița Trifan Oniță din Putnișoara, însă, se schimbă socoteala. Mai întâi și mai întâi, bădița Trifan Oniță n-a fost niciodată vecin. Și pe urmă, e om mândru care nu se mai află. Iar Parasca lui, mândră ca și tată-su, nu se uită chiar așa la fiecine. Alege! De aceea, iaca a trecut de douăzeci de ani și nu se mărită! S-au tot învârtit pe la poarta ei unii și alții, și printre ei și Toma cel știrb al lui bița Costache al Vadanei, dar fata nu s-a prea uitat la dânsul. Pe de o parte, Toma e și mai tânăr decât ea, iar pe de alta, nici nu-i place. De o bucată de vreme însă, și anume de când a venit Mitruț în sat cu poruncă domnească și Toader ciobanul a intrat în stăpânirea fostei lui răzășii, lucrurile parcă ar merge către o anume dezlegare. Pentru că Toader nu mai este omul acela amărât, încruntat, cu vorba aspră și repezită, de la stâna boierului Mândru. Toader s-a schimbat cu totul. A înălțat capul, umblă îmbrăcat cu cămașă albă și cu ițari curați, grăiește liniștit și așezat și pare alt om. Iar într-o zi a oprit-o pe Parasca în drum și a întrebat-o a șagă:

— Ce ai de gând, tu, Pachiță? Nu socotești că ți-a venit vremea?

— Da’ de ce îmi ții mie socoteală, bădiță Toader? s-a îndârjit Parasca, rumenindu-se. Ți-e de șagă, ori de batjocură?

— Nici de una, nici de alta, Pachiță, i-a răspuns Toader, domol. Dar cunosc eu pe cineva care acu are cu ce să ție o femeie ca tine, ca pe palme!…

— Acela, dacă-i bărbat și nu i-i rușine, să poftească la tătuța! i-a întors vorba Parasca, mândră. Și oi cântări eu atunci cât îi poate vorba și lauda!

Și s-a dus.

Pe urmă s-au mai întâlnit ei, și Toader hojma rămânea în drum și se uita lung după dânsa. Iar ea trecea fudulă și numai din colțul uliței se răsucea pe jumătate și îl fura cu coada ochiului.

Acuma, iată, la ușa lui bădița Trifan Oniță, Toader stă pe cal în chip de al doilea vornicel și Ghivirdic rostește poftirea cum făcuse Toader la ușa lui bița Oană. Iar Parasca, cu cozile groase puse cunună pe cap, cu ochii plecați și chipul frumos rumenit, ascultă dreaptă și fără zâmbet. Numai inima îi ciocănește tare. Știe ea că Toader este acela care a ales-o drușcă și faptul acesta o tulbură peste măsură. Pentru că să fii drușcă la nunta lui Mitruț, doar nu-i șagă!

— …iară pentru gospodină, cum îi floarea din grădină, închinăm ulcica plină! își isprăvește Ghivirdic poftirea, întinzând câte o ulcică de vin către bița Trifan și către lița Stanca.

Iar bița Trifan și lița Stanca prețuiesc cum se cuvine cinstea care se

face fetei și casei lor și mai știu și acele puține întâmplări care s-au urmat între Toader vornicelul și fata lor. Și Toader vornicelul ar fi tocmai pe gustul lui bădița Trifan și al liței Stanca! De aceea gospodarul și gospodina beau închinând cu mare cuviință și bița Trifan răspunde după datină, mulțămind de cinste și rostind cu zâmbet mare că: „Aceea frumușață, cât la trup și cât la față… n-o cunoaște și n-o știe!”…

Dar când ajunge la aceste vorbe rânduite și știute, Toader ciobanul se înalță în scări voinicește și, privind țintă la Parasca, rostește cu glasul lui de mai demult, cel aspru și îndârjit, ca la stâna privegheată de moș baciu:

— Biță Toader, dumneata ai o fată chiar așa, cum o cere domnița. O luăm, ori o furăm, și cu lacrimi te lăsăm?

Lița Stanca a tresărit și s-a uitat la fata care-și mușca buzele și se făcuse ca bujorul. Iar bița Trifan Oniță și-a înălțat capul, și-a lunecat privirile spre nevastă și spre fată, a tușit cu tâlc și a înălțat dintr-un umăr, așa cum avea el obicei:

— Vornicele, dumneata, fata mea nu mi-i fura, dacă n-a fi voia mea! Tăcu o clipă ca să-și adune vorbele, care de acu erau altele decât cele din datină și știință, și rosti rar și apăsat: Da’ de-om sta și-om chibzui, poate că ne-om învoi… dac-om avea ce cinsti!…

— Avem! strigă Toader ciobanul, sărind sprinten de pe cal cu ulciorul în mână. Dă-te jos, bre Ghivirdic! adăugă el tulburat. Este oleacă de zăbavă, dar nu-i nicio pagubă, că până în sară mai va!

Și Ghivirdic descalecă foarte mirat de cele ce vede și înțelege și gândește în sinea lui: „Ia te uită! Să știi că lui Toma cel știrb are să i se lungească nasul încă odată pe atâta! N-aș vrea să mă văd în pielea lui!…”

De acu înainte munca celor doi vornicei se dovedi a fi mult mai ușoară. Opreau caii din ușă în ușă, turnau în ulcele și, întinzându-le către gospodari, îi pofteau frumos la nunta lui Mitruț al Joldii cu Domnica lui badea Tudose pădurarul. Și oamenii mulțămeau cuviincioși, bucurându-se, închinau către vornicei și beau ulcelele până în fund. Dar mai ales fetele și flăcăii se bucurau, iar în satele dintre ape porni o pregătire înfrigurată, veselă și plină de neastâmpăr: fetele să-și rânduiască gătelele, fără de care niciuna n-ar fi cutezat să se arate la o asemenea petrecere, iar flăcăii să pună la cale vămile și încurările de cai, fără de care nu se putea pomeni nuntă de oameni vrednici.

Nici la pădurărie nu era liniște. Lița Saveta, Irina lui Ilie Sumanaru și Anica lui Dumitrache Carare nu mai aveau astâmpăr și hodină. Bătrânii făceau drumuri la pivnița cea dezgropată de la fostele curți ale boierului Mândru, de unde agoniseau vin să fie cu îndestulare

pentru tot norodul poftit la nuntă, iar Mitruț umbla după un cal frumos, să-l aibă ținut deoparte pentru vama cea mare!

Neastâmpărul pusese stăpânire și pe gospodarii din sate. Mitruț doar era acela care adusese porunca măriei sale și-i înstăpânise pe fostele lor răzășii. Se putea să se ducă la nunta lui cu mâna goală? Nu se putea! Dar nici ce-i duce nu aveau. Foștii vecini erau tot atât de sărmani ca și mai înainte, pentru că abia își recăpătaseră pământurile și abia începuseră să muncească pe ele. De aceea peste cugetele lor stăpânea și bucuria și un simțământ de stinghereală și amărăciune.

Nunta fusese hotărâtă pentru duminica după care urma hramul Sfinților împărați. Iar cu trei zile înainte, adică joi pe la chindii, din toate culmile și văile satelor dintre ape porniră a suna buciumele. Repezeau chemări tari, vesele, grăbite, care se îngânau, alergau una după alta și se țeseau ca o cântare a văzduhului risipită peste toată întinderea. Și pe cărări se iviră călăreți veseli, cu straie albe, cu pene de cocoș la căciulă și cu basmale fluturând la căpețelele cailor. Nu erau decât flăcăi și mergeau voioși, purtând buciumele legate în curmezișul spatelui. Dealurile răsunau de chiote și prin sate femeile și fetele ieșiseră pe prispe și pe culmi să-i vadă. Iar ceata se depărta încet către Milcov, întâlnindu-se la răscruci cu alte cete pornite din alte sate, spre aceeași țintă. Așa întâlniră și ceata din Brusturi cu Ion Palmașu în frunte, și Ion Palmașu se legăna în tarniță și zicea din fluier, și așa, cu chiote și cântec, intrară în Răchiți și se îndreptară spre căsuța lui Joldea.

Sub umbra ocrotitoare a celor doi frasini bătrâni, căsuța părea mai mică și mai sărmană decât totdeauna. Dar bătătura era măturată, păreții proaspăt muruiți, ușa de la tindă era dată la o parte și de vârtejul ei spânzura un ștergar alb, până în pământ. În prag, Mitruț cu capul descoperit, cu zâmbet mare și cu plosca sus, își primi oaspeții după datină. Și oaspeții descălecară, îl înconjurară și, îndemnați de fluierul lui Ion Palmașu, învârtiră în jurul lui o voinicească furtunoasă, ale cărei strigături și chiote se înălțară în văzduh, trecură dâmburile și toloacele și se auziră până sub coasta codrului, la pădurăria lui badea Tudose. Acolo, Domnica și femeile care lucrau sprintene și voioase tăcură o clipă, plecară urechile și se uitară una la alta cu înțeles și zâmbet larg.

Iar după ce se mai domoliră chiotele și voiniceasca. Ion Palmașu căută în tindă și scoase la vedere scăuieșul cel cu trei picioare – care slujea și pentru mestecatul mămăligii – îl așeză la umbra frasinilor, pofti pe Mitruț să șadă și porni a scociorî în traista pe care o purta cu baiera pe după gât. Scoase la lumină o custură, făcută dintr-un vârf de coasă ruptă, o scafă de salcie nouă-nouță, frumos scobită și rotunjită, și o pereche de foarfeci lungi și groase, din cele pentru tuns oile. Și porni să săvârșească cea din urmă tunsoare a mirelui, ca flăcău.

Potrivi pletele negre ale lui Mitruț, netezindu-le frumos peste cap, așeză scafa deasupra și vorniceii o apucară de o parte și de alta și o ținură nemișcată, cu marginile lipite de ceafă. Iar Ion Palmașu, suflecându-și mânecile, puse mâna pe foarfeci și porni să reteze pletele, cu grijă și băgare de samă, drept pe sub acea margine, ca niciun fir să nu rămâie mai scurt sau mai lung.

În jurul lor, flăcăii se făceau a plânge, își ștergeau ochii cu mânecile cămășilor, boceau în gura mare, se apucau cu mânile de plete – cu mare jale și deznădejde – și cântau ca popa la îngropăciune. Iar alții scăpărau cu amnarele, aprindeau câte o bucățică de iască, dădeau foc părului tăiat și căzut în iarbă și se afumau unul pe altul, să le treacă sperietura și să gonească primejdia care ar putea da și peste dânșii, cum a dat peste Mitruț

— Doamne ferește!...

Iar Mitruț stătea cuminte sub scafa și foarfeca lui Ion Palmașu, râdea de poznele flăcăilor și aștepta cu răbdare să se isprăvească și această datorință.

De custură. Ion Palmașu nu avu trebuință. O adusese să radă barba mirelui, dar obrajii acestuia – afară de tuleiele negre de sub nas – erau curați și fragezi ca ai unei fete! Își strânse deci uneltele, le băgă în traistă și puse mâna pe fluier. Iar Mitruț așeză pe prispă balercuța cu vin dinainte pregătită, scoase cepul și umplu ulcica și, din prag, închină pentru toți oaspeții lui și în chip deosebit pentru Ion Palmașu, mulțămindu-i pentru osteneală, și bău el întâi. A doua închinare o făcu Ion Palmașu, iar ceilalți flăcăi se rânduiră cu larmă și bucurie mare către șipotul acela vesel de vin, care suna curgând în ulcele și făcea stropi jucăuși ca mărgelele.

În sara aceea, flăcăii s-au întors târziu pe la casele lor și până către miezul nopții dealurile răsunară de buciume și chiote voinicești.

Vineri fiind zi de post, în care datina și popii nu îngăduie petreceri, babele din satele dintre ape ridicară mare glas de împotrivire și probozenie, și flăcăii nu avură încotro. Trebuiră să se domolească.

Dar sâmbătă era hotărâtă a fi „ziua cernutului”, și asupra acestei datini nicio împotrivire nu se mai putea ridica. Porni deci zvoană mare peste dealuri și Mitruț, călare și cu pană naltă la cușmă, fu dus cu alai la casa miresei. De data aceasta însă veniseră numai vorniceii și flăcăii cei mai de aproape ai mirelui, iar la ei se adăugară gospodarii prieteni ai lui moș Mihai și ai lui badea Tudose, având în fruntea lor pe bița Gligore din Plopi, pe Lupu Condrea din Brusturi, pe Costache al Vădanei din Putnișoara și pe Niculai Miron din Seaca, părinții „atamanilor” care fiind departe, acolo unde Ion Vodă bătea război cu turcii, nu puteau lua parte la nunta „căpitanului lor”. Iar druștele, femeile gospodarilor poftiți, și fetele, prietene ale Domnicăi, așteptau la pădurărie desfășurarea obiceiurilor, după lege.

Cu Mitruț în frunte, alaiul de călăreți opri în poiană, la cuviincioasă depărtare de casă, și glasuri vesele și pornite pe șagă și petrecere cerură să vadă mireasa. Îndată druștele și fetele și gospodinele, strânse ceată în prag, făcură loc dându-se într-o latură și în alta, și printre ele – adusă de mijloc, gătită cu ștergare albe, lungi, care-i ascundeau fața, și cu cunună de maci roșii, mari, pe cap, acoperindu-i părul cu totul – „mireasa” înaintă puțin și rămase nemișcată.

— Iaca mireasa, nuntași dumneavoastră! vorbi cu glas mare lița Saveta, care se arăta a fi căpitanul întregii orânduiri de la pădurărie. Are părul ca fuiorul și trupul ca rășchitorul, iar pentru obrajii ei, se bat în iad tartorii, și juruiesc mărturii, jos pe talpa iadului, că alta mai brează nu-i!

Fetele și femeile din jurul „miresei” își țineau cu greu râsul, iar călăreții strigară care mai de care cu larmă veselă:

— S-o vedem! S-o vedem!

Și atunci lița Saveta, cu mișcări încete și socotite, ridică ștergarele și îndată de sub cununa de maci și între nodurile albe ale gătelilor se ivi negru chipul slut al babei Păduroaia, cu zbârciturile ei adânci în lungul obrajilor, cu negi păroși în bărbia ascuțită și cu un larg rânjet de veselie, care-i descoperea gingiile goale, cu cei doi colți galbeni și tociți din față…

Un hohot de râs prelung urcă sub bolta copacilor și stârni în pădure ecouri depărtate, iar o samă de flăcăi se făcură a se repezi cu caii asupra babei care fugi speriată! Iar în locul ei, în pragul ușii, între cele două druște ale sale stătu mireasa cea adevărată, cu obrajii rumeni, cu flori în cosițe, cu ochii strălucitori, plini de zâmbet și voie bună. Un hăulit puternic și vesel o primi și flăcăii își fluturară cușmele și descălecară. Descălecă și Mitruț și stătu între cei doi vornicei ai săi.

Cu mare grijă și băgare de samă, lița Saveta puse pe brațele Domnicăi cămașa de mire, păturită frumos și cusută și înflorată de mânile harnice ale Domnicăi în acele zile de neastâmpăr și pregătire, și mireasa, înaintând încet către Mitruț, se opri în fața lui, cu ochii în jos, se plecă frumos și îi întinse – cu amândouă mânile – darul. Iar Mitruț se înclină în fața ei, primi cămașa și o trecu vorniceilor, și în timp ce flăcăii chiuiau bucuroși, lița Saveta prinse pe mireasă de mijloc și, întorcând-o, o duse din nou în casă. Până după cununie nu era îngăduit fetei să întârzie mai mult lângă flăcău.

Acuma badea Tudose și moș Mihai înaintară cu capetele descoperite către oaspeți și poftiră pe gospodari la masă. Iar – ca un fel de hrană pentru flăcăi și fete – Ion Palmașu își trase fluierul din brâu și începu o cântare săltăreață și măruntică, la auzul căreia nu se aflau picioare care să se împotrivească. Îndată flăcăii se repeziră, fetele zburară în brațele lor, fustele largi se rotiră ca niște flori uriașe și pământul dudui…

Iar când răsări luna și vântul de sară adormi în copaci, femeile și gospodarii se sculară. Ion Palmașu își strânse fluierul în brâu și porniră cu toții spre case, pentru că a doua zi era nunta și oamenii trebuiau să se hodinească. Și cu toate acestea, pădurea mai răsună o bucată de vreme, repetând chiotele celor care nu se îndurau să se despartă.

5

Din vechea herghelie a boierului de la Putnișoara, cel spânzurat în lunca Siretului, nu se mai alesese nimic. O parte din cai plecase la război cu oastea de strânsură adunată de acel boier, alți cai fuseseră luați de vătăjii care fugiseră înspăimântați când – după moartea boierului – vecinii dărâmaseră curțile dându-le foc, iar ceilalți, rămași fără pază, se risipiseră pe câmp și prin pădure și fuseseră prinși de oameni, care acum îi întrebuințau la muncile câmpului.

De când însă Mitruț adusese vorba măriei sale, cum că, din averea boierului spânzurat, tot ceea ce nu este de drept al țăranilor este al domniei, oamenii începuseră să se îngrijoreze.

— Are să trebuiască să dăm caii când or veni slujbașii domnești să vadă cum și ce! Mai bine să le dăm drumul de pe acuma, decât să pățim cine știe ce rușine!

— Nu! se împotrivise Mitruț. Eu socot că nu au a se mânia acei slujbași, că ați ținut caii sub pază și i-ați hrănit și i-ați îngrijit. Mai bine decât să se rătăcească și să-i mănânce dihăniile codrului, țineți-i și mai departe, și când a fi i-ți da cui trebuie și-ți primi și mulțămire.

De aceea oamenii i-au păstrat și i-au îngrijit, iar acu – adunați cum sunt în poiana cea mare de lângă pădurărie – ți-e mai mare dragul să te uiți la dânșii. Părul lor strălucește în soarele acelei dimineți de mai, în care iarba plină de rouă și toate florile poienii și tufele de liliac, care înconjoară căsuța pe trei sferturi, îmbălsămează tot cuprinsul, învăluindu-și miresmele până departe. Căpețelele cailor sunt împodobite cu flori și cu basmale albe, tarnițele sunt acoperite cu lăicere curate și ei înșiși, caii, parcă simt că se află la o sărbătoare neobișnuită. Sforăie, bat pământul cu copitele proaspăt curățate și nechează răspunzându-și unul altuia, bucuroși.

Iar oamenii sunt mulțămiți. Atâta de mulțămiți, cum nu-și aduc aminte să mai fi fost vreodată. Flăcăii zburdă umplând poiana cu neastâmpărul lor bucuros, iar bătrânii și ceilalți gospodari, așezați pe iarbă la o parte, își spun unul altuia vești aflate cine știe cum din bătăliile lui Ion Vodă, își întorc capetele către răsărit, într-acolo pe unde măria sa fugărește pe dușmani și-i doboară și-i spârcuie, și făcându-și cruci cu gestul încet și solemn, rostesc cu glasuri groase și din fundul inimii:

— Ține-l, doamne!

De acolo, din poiană, până departe la malul Milcovului, întinderea coboară lin și slobodă de orice dâmb, sau văiugă, sau copac. Pe acolo se ducea Domnica să ghilească pânza la râu și tot acolo o petrecea Mitruț acasă, sara, ducându-i în brațe valurile ghilite. Acuma, vremea aceea de joacă a trecut, valurile de pânză au fost prefăcute în zestre, gata pregătită sub privegherea liței Saveta, iar pe drumul dragostei de atunci vor încura astăzi, călări, flăcăii care așteaptă neliniștiți, trăgându-și caii de urechi și încercând cu grijă chingile tarnițelor.

În fund, lângă malul apei, oamenii au înălțat o movilă de prundiș și au înfipt în ea un țăruș înalt, cu ștergar alb în vârf, ca să se vadă bine de departe. Încurarea va trebui să pornească din poiană, să ajungă la Milcov, să înconjoare movila de prund și să se înapoieze de unde a plecat. Privegherea sosirii o va face însăși mireasa, iar înconjurul movilei de prund – ca să nu fie nicio pricină de bănuială sau neînțelegere între alergători – îl va priveghea chiar mirele.

Acuma lița Saveta a scos din casă o laiță îngustă pe care a așternut un läicer și, așezând-o la umbră, într-o latură, pofti să șadă pe ea mireasa și așeză, în dreapta și în stânga ei druștele. Zece flăcăi încălecară grăbiți și, strângând pulpele, se opriră unul lângă altul, la cuviincioasă depărtare în fața miresei. Glume și râsete porniră din toate părțile și gospodarii se sculară în picioare să vadă mai bine. Numai cei zece călăreți nu râdeau. Strângeau fălcile, strângeau în mâna stângă frâiele, strângeau în mâna dreaptă câte o nuia de alun curățată de frunze și așteptau cu ochii la mireasa care privea zâmbind.

Acuma Parasca se plecă la urechea ei, șoptind, iar Domnica ridică în aer un ștergar alb, ținându-l cu amândouă mânile. Stătu așa o clipă – în care se făcu tăcere mare de jur-împrejur – și îndată scutură ștergarul în văzduh. În aceeași clipă porniră și caii. Chiotul și șuierăturile flăcăilor rămași izbucniră puternic pe urma lor. Dintre caii porniți, unii alergau cu urechile pe spate, iepurește, luând-o în fruntea tuturora, alții rămaseră în urmă, năzuroși și speriați, iar doi se învârteau pe loc, săreau în două picioare și aruncau cu copitele dindărăt, de câte ori călăreții, furioși, îi loveau cu nuielile. Asupra acestora mai cu samă tăbărâră râsetele, glumele și împunsăturile celor din poiană. Când, în sfârșit, porniră și cei doi întârziați, ceilalți erau departe. Flăcăii din poiană săriră pe cai să vadă mai bine. Strigau îndemnuri către cei ce alergau, își îmbărbătau prietenii și își aruncau părerile în vânt, neîntrebați și neascultați de nimeni. Neastâmpărul întrecerii pusese stăpânire pe toți cei de față. Domnica și druștele se ridicaseră de pe laiță și se tot săltau în vârful picioarelor, privind după călăreți.

— Au ajuns! strigă cineva.

— Înconjoară movila! strigă altul.

— Mitruț le face semn cu cușma!

— Se întorc! Ia! Cine-i în frunte?

— Nu se cunoaște!

— Uitați-vă! Îl întrece altul! Și încă unul trece înainte! Ca iepurii! Hai!... Hai!... Hai!...

Copitele bufnesc înfundat. Mireasa și druștele s-au suit în picioare pe laiță. Și primul călăreț sosit își scoate cușma înaintea miresei și i-o întinde gâfâind și asudat. Domnica ia cușma, prinde de ea, de jur-împrejur, un ștergar subțire de in și o întoarce biruitorului, care și-o așază pe cap așa fel, încât partea cea lungă a ștergarului să-i atârne peste ceafă, la spate.

Flăcăii chiuie și biruitorul râde bucuros și coboară de pe cal, să-l mângâie, să-l șteargă de sudoare și să-l hrănească, din mână, cu mănunchiuri de iarbă proaspătă, pentru că în curând are să aibă iar nevoie de el.

Alți zece călăreți se înșiră în fața miresei și pornesc la semn. Poiana zumzăie ca un stup uriaș și fluierături haiducești și chiote prelungi sfredelesc văzduhul și întovărășesc pe cei care se duc și se întorc ca vântul. De trei ori pornesc câte zece flăcăi, iar a patra oară numai șase se duc și se întorc, pentru că, cu aceștia, se pune capăt celor care au năzuit la întrecere. În cele cinci sate dintre ape nici nu se aflau mai mulți flăcăi. Patru dintre ei poartă acuma, mândri, ștergare albe prinse la cușmele înalte și printre ei, Toader ciobanul și Ghivirdic. Și mai cu seamă Ghivirdic e fudul tare și atâta de neliniștit și îmbujorat și îngrijorat, încât petrecerea nu-i tihnește. Pentru că întrecerea nu s-a isprăvit. Cei care au biruit până acuma, au a mai alerga odată, numai ei, și abia atunci are să se aleagă învingătorul adevărat! Iar Ghivirdic ar fi vrut – tare ar fi vrut – să dovedească Olinei lui bița Oană cine-i el adică și ce poate!...

Dar deocamdată caii trebuie să se odihnească și Ion Palmașu a scos din brâu fluierul. Astăzi Ion Palmașu are și un ajutor. Este un omuleț smolit și cu mustăți lungi, care strânge la subsuoara stângă burduful de capră al unui cimpoi. Și cunoaște omulețul acela atâtea „mărunțele" și „voinicești" și le zice atât de bine și de repede și cimpoiul țipă atât de tare, încât se aude până departe în pădure și nu-i chip să stai liniștit când îl auzi! Iar alături de cântecul pătrunzător al cimpoiului, fluierul lui Ion Palmașu mlădie un șuier ca de grangur, ușor, plin, cald, săltăreț și poiana bubuie și fustele largi ale fetelor se rotesc, și flăcăii chiuie...

Numai mireasa stă neclintită la locul ei. În locul druștelor care joacă în poiană trecând din mână în mână, de o parte și de alta a Domnicăi s-au așezat lița Saveta și lița Anica și lița Irina, cele trei „mame", care au pregătit petrecerea aceasta. S-au grămădit toate în jurul miresei și o țin de vorbă, pentru că mireasa nu are voie să joace decât după cununie și atunci începând numai cu mirele. Dar atunci nu

se vor mai juca jocurile acestea mai mult băiețești, zbânțuite și fără socoteală. Ci jocul va fi dus, după cuviință, de moș Bolocan și de bița Lupu Condrea, cu rânduiala știută din vechi. Așteptând, cei doi fruntași stau între bătrâni, sfătuiesc, cinstesc vin din ulcele noi și țin în mână toiagul poleit, care arată înalta însemnătate a slujbei lor, într-o împrejurare ca aceasta.

În sfârșit, Ion Palmașu și-a pus fluierul în brâu, cimpoiul a mai scos un țipăt scurt și gâtuit și s-a oprit, iar dănțuitorii au început a se împrăștia, făcând loc larg în mijlocul poienii. Cei patru învingători au strâns chingile tarnițelor, au încălecat și s-au înfățișat, unul lângă altul, în fața miresei. Domnica s-a ridicat în picioare, și-a înălțat brațele, cu ștergarul întins. Cei patru călăreți înghițiră în sec, își strânseră buzele și se îndesară în scări. Și deodată ștergarul flutură în vânt și caii porniră furtunos. Toată lumea din poiană, urcată pe cai, pe buturugi, pe prispă, și – cei mai tineri – prin copaci, păru să-și ție răsuflarea. Druștele Domnicăi se suiră pe laiță. Se sui după ele și mireasa. Parasca se făcuse galbenă și strângea dinții. Olina încremenise cu un zâmbet pe buze și cu ochii țintă, iar mâna ei răsucea în neștire capătul unei năframe. Numai Domnica era liniștită. Mitruț al ei nu lua parte la întrecere. Așa era datina și legea mirilor.

— Toader a trecut înainte! strigă un glas și oamenii întinseră gâturile și puseră palmele la frunte.

În adevăr, dintre cei patru alergători care merseseră până acum aproape în rând, unul izbea calul cu nuiaua și se depărta vădit de ceilalți. Obrajii palizi ai Parascăi se îmbujorară dintr-odată și fata oftă încetișor. Iar mâna Olinei rămase încremenită și umerii ei începură a cădea încet.

— Sunt aproape de movilă! strigă un glas tulburat din cale afară.

— Uitați-vă! Uitați-vă! strigă alt glas nestăpânit. Îl ajunge altul din urmă!... L-a ajuns!... Îl întrece!... Înconjură movila! I-a luat-o înainte!...

— Ghivirdic! îl recunosc dintr-odată unii flăcăi și alții strigă tare, îndemnând, mirându-se, bucurându-se sau întristându-se: Ghivirdic! Ghivirdic!

Olina a prins brațul Domnicăi și strânge tare. Umerii căzuți i s-au înălțat iar. Ochii ei nu mai râd ca de obicei. Și-au apropiat pleoapele una de alta și privirea lor se strecoară printre gene ca două tăișuri negre. Parasca a îngălbenit din nou!...

Alergătorii se apropie. Ghivirdic, în adevăr, e în frunte și Toader îndată după dânsul. Poiana freamătă și strigătele privitorilor umplu văzduhul și hăulesc, îngânându-și ecourile în codru. Și deodată, din urmă, un cal roib țâșnește ca o sălbăticiune, se întinde în copci lungi, cu urechile pe spate, trece de Toader, trece și de Ghivirdic și acu ține fruntea lăsând între el și ceilalți depărtare din ce în ce mai mare.

Călărețul nu-și bate calul. S-a plecat pe tarniță atât de mult, încât chipul lui amestecat cu zbuciumul coamei, nu se mai vede. Numai căciula i se vede, iar ștergarul cel alb dat de mireasă saltă pe sus și flutură în vânt.

— Îi Isac al lui bița Petrea Ghindă! îl cunoaște cineva, mai mult după cal.

— Isac! Isac! strigă flăcăii peste măsură de tulburați.

Bița Petrea Ghindă din Seaca s-a suit pe o buturugă și își duce amândouă palmele la frunte, ca să se apere de soare. O fetișoară negruță, cu cozile pe spate și cu ochii piezişi, se cațără pe un cal, la spatele unui flăcău, și de la acea înălțime râde arătându-și toți dinții și bate dintr-amândouă palmele de să și le rupă!

Lupta însă nu s-a sfârșit. Calul lui Toader ciobanul, îndemnat de călăreț, cu călcâiele și cu nuiaua, trece dintr-odată pe lângă Ghivirdic și se apropie primejdios de cel din frunte. Dar mai mult nu poate face și această din urmă zvâcnire l-a prăpădit. Rămâne în urma lui Ghivirdic și îndată rămâne și în urma celui de al treilea călăreț…

Calul lui Isac izbucnește în poiană ca aruncat din praștie și oprește greu în fața miresei. Larma a ajuns atât de puternică, încât nu se mai înțelege nimic. Domnica pune în capul calului o cunună de liliac, iar călărețul sare din tarniță, se pleacă în fața miresei și spune ceva care nu se aude.

Pocăit și parcă gata să plângă, Ghivirdic își domolește fugarul înaintând spre laiță, fără nicio tragere de inimă. Știe că-l așteaptă râsul și împunsăturile Olinei și i se pare că se duce la moarte. Dar Olina nu râde. Olina are ochii umezi de mare tulburare și obrajii îmbujorați. Face doi pași dinaintea călărețului, pune și ea o cunună de flori de câmp în capul calului care nu biruise și, rezemându-și palma de grumazul lui, privește la călăreț.

— Nu fii mâhnit! șoptește ea cu mare sfială. Tu ai făcut ce-ai putut. Numai calul n-a fost vrednic… Sandule…

Fata s-a tras repede spre laița ei și Ghivirdic a rămas aiurit! De când ține el minte nu i-a mai spus nimeni Sandule! Sare jos ca luat de vânt, cu obrajii în flăcări, cuprinde gâtul calului cu amândouă brațele, gata să-l sărute, și pornește cu el pierzându-se în larma uriașă care cutremură poiana.

Parasca stătuse neclintită privind cu mare nedumirire la cele ce făcuse Olina. Și dintr-odată obrazul ei întunecat se luminează, un zâmbet senin îi îmblânzește ochii și fata pune mâna pe cununa ei de flori de câmp și încet, cu băgare de samă, să n-o strice, o atârnă de grumazul calului lui Toader, care s-a oprit în fața ei.

— Pachiță, – grăiește Toader, tulburat și vlăguit, îmblânzindu-și chipul întunecat de luptă și încordare, – Pachiță, dacă ar fi fost să alerg pe jos, nu m-ar fi întrecut o sută ca Isac!…

— Știu, bădiță! șoptește fata și se trage și ea repede de-a stânga miresei.

Cimpoiul și fluierul izbucnesc pe deasupra vuietului și neastâmpărului tuturor și flăcăii se pregătesc de joc. Dar lița Saveta se ivește dintr-odată în mijlocul poienii, învârtindu-se cu brațele în lături.

— Opriți, nuntași dumneavoastră! strigă ea cu glas înalt. A ajuns soarele în crucea amiezii și până în sară mai avem și alte rânduieli. Acu lăsați jocul și poftim la masă!

Și bucuroși, nuntașii pornesc a se așeza pe iarbă, la umbra copacilor sub care cele trei „mame" și alte femei, grăbite să dea o mână de ajutor, rânduiesc de o bucată de vreme blide cu mâncare și ulcioare cu vin…

6

La chindii, pe cărarea care șerpuia de la Răchiți până la bisericuța din lunca Siretului, șiragul nuntașilor înainta încet, unduindu-și culorile sub lumina soarelui de mai. Duceau pe mire între lița Saveta și Irina lui Ilie Sumănaru și pe mireasă între bița Lupu și moș Bolocan nănașele și nănașii rânduiți de bătrânii casei. Cânta fluierul lui Ion Palmașu și cimpoiul cimpoierului, sunau toate buciumele nuntașilor și glasul lor se înălța în văzduhul liniștit, umplându-l, de parcă tot cuprinsul cânta. Flăcăii călări își încurau caii peste câmp de o parte și de alta a șiragului, râsetele izbucneau, țâșneau ca izvoarele de munte și chiotele se înălțau puternice stăpânind întinderea. Și întreg alaiul intră în lunca Siretului și se pierdu către bisericuță, în umbra sălciilor și răchiților sub care, nu de prea multă vreme, Ion Vodă judecase și osândise pe boierii vânzători de țară.

Și nu mult după aceea șiragul nuntașilor se ivi din nou, ieșind din umbra luncii și făcând cale întoarsă. Numai că de data aceasta – pentru că popa săvârșise cununia și dăduse binecuvântarea lui – Mitruț mergea alături de Domnica, amândoi bucuroși și râzători. Iar înaintea lor jucau, mergând, vorniceii și druștele și băteau talpa și alți flăcăi și alte fete, pe când fluierul și cimpoiul, îndârjite ca într-o întrecere pe viață și pe moarte, parcă înnebuniseră!

De la o vreme, făcându-i-se lehamite de atâta hărmălaie și chiot, moș Mihai făcu semn câtorva mai bătrâni și, strângând frâiele cailor, porniră în goană spre casă. Iar când ajunseră în vederea pădurăriei, buciumară puternic să iasă Anica lui Dumitrache Carare, rămasă să păzească și să rânduiască toate. Și cum o văzu, moș Mihai strigă la ea cu glasul lui grozav:

— Anică, iată cad la ușa asta niște drumeți vlăguiți și morți de sete! Cu ce le stai tu înainte?

Anica se învârti într-un picior – de parcă nu avea atâția ani în

spinare – scoase la vedere un ulcior și o ulcică și, ridicându-le în slavă, strigă bucuroasă și cu glas mare, așa cum avea ea obicei:

— Ia stați, și descălecați, și din cinstea mea gustați!

Și toți descălecară repede și însetați. Numai moș Bolocan, luându-i vorba anapoda și râzând mucalit pe sub mustață, află pricină de cârtire:

— Anică… de! Eu ți-aș face gustul, dar… am trecut de optzeci de ani și la anii iștia!…

Și râseră bătrânii cu glasuri groase și puse pe șagă și Anica, cu gura ei mare și vorba bogată, răspunse râzând cu toți dinții pe care, în ciuda anilor, îi avea sănătoși:

— Da’ bine că te-a domolit dumnezeu! Că pe vremea dumitale, șapte sate nu aflau liniște!

Iar când sosi nunta, îi găsi așezați temeinic pe treabă, cu un ulcior între dânșii și cu ulcelele în mână.

Dar mirele și mireasa nu putură ajunge nestingheriți la ușa casei. O trâmbă de călăreți se învârteji în poiană și se așeză ca un zid, între ei și pădurărie.

Nunta se opri și cântăreții tăcură.

— Mitruț, – strigă unul dintre călăreți cu glas mare, – dacă vrei să intri în casă și să stai la masă, să dai vamă pe mireasă, că doar cu noi îi crescută, cu noi ocrotită, de noi îi jucată și n-o dăm de-a gata!

— Dau! strigă Mitruț bucuros și râzând din toată inima. Pentr-o zână ca a mea, dau oala și balerca! Și arătă pe prispă, gata pregătită, o balercuță cu vin, acoperită cu un snop de flori de liliac.

Zidul de călăreți se sparse și flăcăii porniră cu balercuța sub copaci.

În pragul ușii se ivi atunci lița Saveta, ținând pe palmele întinse o pâne de casă așezată pe un ștergar alb și alături un pocriș cu sare și, pe un blid, un fagure de miere. Mirele și mireasa se apropiară, în timp ce lița Irina le taie drumul, vărsând în curmezișul cărării o cofă cu apă, iar lița Anica, cu gestul străbun al semănătorilor, aruncă pe urma apei o mână de boabe de grâu. Și în timp ce mirii frângeau câte o bucățică de pâne, o întingeau în sare și o duceau la gură, pentru ca pe urmă să guste din fagure, lița Saveta rostea asupra lor binecuvântarea cea din veac întocmită anume pentru asemenea împrejurare:

— …pentru cei încununați, cu sfântul mir însemnați, și se-nchină aici de față, dă-le doamne viață cu dulceață! de-or ieși la plug, să are bielșug, de-or ieși cu coasa, să le umple masa, și-mprejur gloată, să-ncheie roată și să umple lumea toată!…

Se înțelege că mireasa se rușină și mirele se prefăcu a nu pricepe. Dar ceilalți râseră și își dădură coate și numai Ion Palmașu și cimpoierul puseră capăt glumelor, în timp ce baba Păduroaia boscorodea descântând la spatele liței Saveta, deasupra unei oale din care ieșeau aburi.

Câteva scânduri așezate pe țăruși bătuți, în pământ, în lungul prispei, și acoperite cu ștergare albe de in pe care se înșirau blidele, ulcioarele și ulcelele, înfățișau masa cea mare, în capul căreia fură rânduiți Mitruț cu Domnica. Pe de lături se așezară moș Mihai și badea Tudose, cele trei „mame”, cu bița Gligore, druștele cu părinții lor, și vorniceii și moș Bolocan și bița Lupu cu toiegele lor poleite.

Și abia se așezară mesenii și abia se umplu cel dintâi rând de ulcele, că moș Bolocan, ca nun mare și cel mai bătrân dintre nuni și ca răzăș precum se afla, se sculă, își dădu pe ceafă cușma înaltă și țuguiată, și rosti cu glas mare:

— Tu, Mitruț, și tu, copilă, pentru voi și pentru gloata ceea de care grăia Saveta, „pun pe masă” o vițea care are astăzi un an și jumătate și care, când a porni gloata, vițeaua are să fie vacă și are să vă îndestuleze casa!

Se înțelege că moș Bolocan nu punea pe masă darul făgăduit. Dar dacă spunea el așa, însemna că a doua zi dimineață vițeaua are să fie nesmintit la ușa însurățeilor.

Iar când bătrânul isprăvi vorba și mirele cu mireasa se plecară în fața lui mulțămindu-i, cimpoiul și fluierul țâșniră de undeva din umbră, se opriră la spatele moșneagului și cântară în cinstea sa cântec de slavă și bucurie. Muzicantul acela negricios, cu cimpoi din burduf de capră, se dovedea a fi om purtat și cu știință multă în împrejurări de acestea. Și Ion Palmașu se arăta un învățăcel cu multă tragere de inimă, pentru că după ce cântară în cinstea lui moș Bolocan, cântară și în cinstea lui bița Gligore, care „puse pe masă” o ghioagă nouă cu măciulie de plumb și cu colți de fier ascuțiți și rotunjiți cu pila, și în cinstea tuturor răzășilor care se grăbeau să dăruiască ce puteau: un caș, un miel, un blid cu faguri, un ulcior cu oloi, o măsură de grâu… după putința și sărăcia fiecăruia.

Și când se isprăvi rânduirea răzășilor la masa cea mare, bița Lupu se sculă în picioare și îndată, de-a dreapta și de-a stânga lui, se iviră cele două fetișoare ale sale. Una ținea în brațe un snop de iarbă amestecată cu flori de câmp, așa cum fusese cosită din fânaț, cealaltă un mănunchi de grâu, verde, crud și abia crescut de două palme.

— Mitruț, – grăi bița Lupu, tulburat, – noi aiștialalți… care abia acu am căpătat răzășiile, n-avem ce pune pe masă…

În spatele lui bița Lupu se rânduiseră acu toți vecinii scăpați de sub japca boierului Mândru și îi sprijineau vorbele:

— Așa… așa!

— Om avea la toamnă când om culege și atunci brazda cea dintâi și snopul cel dintâi pentru tine și pentru casa ta au să fie!… aiasta punem pe masă, că deocamdată… tot atât de sărac cât suntem și noi te știm…

— Așa… așa!… întăriră ceilalți.

— Tot atâta de sărac, măcar că nouă ne-ai adus atâta pământ ș-atâta dreptate… ș-atâta slobozenie… care cu niciun fel de roadă pe lumea asta nu se poate plăti… Mitruț!

— Așa… așa!… se umflară ca un val glasurile celorlalți.

— Da' până atunci, iaca așternem sub picioarele voastre o pală de iarbă și un mănunchi de grâu verde, cosite de pe pământurile noastre… acelea pe care ni le-a întors dreptatea lui Ion Vodă! Bița Lupu dezlegă la picioarele mirilor iarba și grâul și urmă: Iar atunci când îi avea norocul să-i mai stai în față, să-i spui… așa să-i spui, Mitruț: Măria ta, eu am călcat cu picioarele mele pe pământul lor, pe iarba lor, pe grâul lor, și m-am încredințat, măria ta, că dreptatea măriei tale s-a împlinit… Și oamenii aceia pe care i-ai miluit, făcându-le dreptate, sărută pământul, sărută fânațul și ogorul, îngenunchind în fața măriei tale și mulțămindu-ți!…

Oamenii rânduiți la spatele lui bița Lupu își traseră cușmele din cap, și ceilalți, care se îngrămădiseră de jur-împrejur, făcură la fel. Și de jur-împrejur se făcu tăcere mare.

— Și să-i mai spui, Mitruț, că și cei pe care i-a ajuns dreptatea și mila lui, și cei care au auzit de ea și o așteaptă de acu înainte, se juruiesc, cu inima și cu trupul se juruiesc, să fie oamenii lui! Să poruncească, și ne-om supune! Să ne cheme, ș-om veni! Să aibă trebuință de viața noastră, ș-om pieri! Așa să-i spui!

Bița Lupu tăcu peste măsură de tulburat și valul glasurilor tuturor celor adunați acolo crescu.

— Așa! Așa!

Departe, în fundul codrului, ecoul păru a se izbi de un zid, se umflă și se întoarse limpede, izbucnind sub bolțile frunzișurilor:

— Așa! Așa!

Bițu Lupu se așeză pe laiță și puse mâna pe ulcică și Ion Palmașu își duse fluierul la gură. Dar cimpoierul îl trase de mânecă:

— Pentru măria sa, – grăi el, – nu sunt vrednice cântecele noastre! Doar să cânte toată Moldova și să strige chiuind toată Moldova, ca să ajungă chiotul și cântecul până la el… Și parcă tot n-ar ajunge!…

Și atunci, ca la un semn și ca la o poruncă, un chiot puternic izbucnit din pieptul tuturora, în cinstea lui Ion Vodă, țâșni către bolțile întunecate și urcă năprasnic, cutremurând văzduhul și izbind adâncurile codrului. Și altul îi urmă tot atât de puternic și clocotitor, și oamenii își aruncară cușmele în sus, prinzându-le din zbor și bucurându-se ca într-o dăruire de istov a inimilor lor, ca și cum Ion Vodă ar fi fost de față și i-ar fi văzut și s-ar fi bucurat odată cu dânșii.

Și tot atunci porniră și fluierul și cimpoiul, iar moș Bolocan și bița Lupu se sculară de la masă cu toiegele lor poleite și jocul începu după datină și cuviință…

Rânduielile cele vechi se isprăviseră de mult și acuma oamenii de la masa cea mare stăteau la vorbă și la cinste.

Lița Saveta atârnase un opaiț de o creangă, iar deasupra, peste întinderea cu ape și păduri și plaiuri a acelui colț de țară, se aprinseseră stelele și luna. În poiană, flăcăii și fetele hrăneau necurmat un foc uriaș care își pâlpâia para, în timp ce frunzișurile megieșe se luminau dintr-odată, sau se întunecau fără veste, după cum scădeau și se înălțau flăcările.

Larma nuntașilor nu înceta nicio clipă, iar cântecul fluierului și al cimpoiului nu se întrerupea decât atunci când cei doi muzicanți puneau mâna pe ulcele, să se răcorească. Decât acuma nu se mai juca după regulă ca sub porunca lui moș Bolocan și a lui bița Lupu. Acu pământul duduia sub vârtejurile furtunoase ale fetelor și flăcăilor, rămași de capul lor, iar cei doi fruntași se trăseseră către masa cea mare ca spre un loc de hodină și binecuvântată răcoare.

Era aici o voie bună și un râs cum nu se mai pomenise pe acele locuri. Ulcelele pline umblau hojma din mână în mână, bătrânii se încălziseră și amintirile lor din vremea tinereții nu mai aveau sfârșit. Mai cu samă moș Mihai și moș Bolocan erau înconjurați și ascultați, și mai cu samă de snoavele lor se făcea hazul cel mare…

— Vra să zică, – își urmă moș Mihai snoava, – iaca vine măria sa Ștefan Vodă cel Sfânt, trage o bătaie muntenilor și le ia ținutul ista al Putnei! Că zicea el, măi, aici se face niște vin, din care numai moldovenii se cade să beie, că numai ei se pricep la asemenea bunătate! Că este omenire pe lumea asta fel de fel, dar care nu-i deprins cu asemenea împărătească băutură, nici n-o prețăluiește cum trebuie, nici gustul nu i-l află! Că dacă la treaba asta omul n-ar fi om și n-a avea virtute, nimica nu face! Iar măria sa știa ce pot moldovenii lui! Bun!… Și dacă a luat ținutul Putnei și a așezat hotar, a pus străjări după cuviință și le-a hotărât: Măi, băutura-i băutură, și hotaru-i hotar! Să nu vă prind că nu vă faceți paza cum trebuie, că ai vostru-i dracul! Drujba-i drujbă, da’ slujba-i slujbă! Și oamenii au luat aminte! Acu, iaca, se arată într-o zi un muntean, cere îngăduință să treacă apa și se ia la sfadă cu unul de-ai noștri: – Măi, zice, de ce ați luat voi viile ieste, dacă nu știți ce să faceți cu dânsele? Voi, – zice, – știți ce-i aceea băutură? Da’ moldoveanul de colo, zice: – De ce să ne sfădim degeaba? Hai și ne-om întrece, și care știe mai bine, s-a vedea! Și se pun ei pe băutură! Beau câte o balercuță de căciulă, se uită unul la altul – teferi! – Mai bem câte una? zice moldoveanul. – Mai bem! face munteanul. Și mai beau ei câte una și iar se uită unul la altul. Teferi, măi, oameni buni, de parcă atunci se sculaseră din somn. Erau oameni vrednici, nu ca Bolocan care dacă bea două-trei vedre se duce acasă să se culce! Bun! Acu, caută moldovanul în traistă și scoate la vedere un mălai și o legătură de ceapă și sare. Și mai scociorăște el ce scociorăște

și scoate o frunză de hrean în care învelise un boț de brânză frământată, iute bre de să-ți sară cușma din cap! Și zice el către muntean: – Hai, bre, să gustăm oleacă de brânză cu ceapă și pe urmă om da cep la altă balercuță! Da' munteanul de colo face: – Nu umbla tu să mă prostești pe mine! Adică să mă umflu cu mâncare și să n-am unde turna băutura? Mănâncă tu! – Bine, – zice moldovanul, – iaca mănânc! Și s-apucă, măi oameni buni, și mănâncă el toată brânză ceea și ceapa. Da' acu îl ustura gura de-i venea să șuiere! Și dau ei cep la altă balercuță ș-o beau și pe aceea, și cum băuse pe nemâncate, se moaie munteanul de tot și începe a gângăvi ca pruncii cei din covățică, de nu se mai înțelegea nimica ce spune! – Ai schimbat ochii cu dracul! face moldovanuI nostru. Mai poți? – De băut, pot! bâlbâie munteanul, numai mâna n-o pot ridica să duc ulcica la gură! – Ei, atunci, – îl ia în râs moldoveanul, – să caut niște oameni să te ajute. Doi să te ridice de cap și unul să-ți toarne! – Dar nu s-ar putea – face munteanul, – să mă ridice numai unul și să-mi toarne doi? Că era și acela, măi oameni buni, o sculă de om care nu se mai află! Intrase în joc, juca! Numai picioarele le aducea strâmb. Și începe a-l adăpa moldovanul, ca pe copiii cei mici: parte dreaptă! Numai că din trei ulcele, două le scăpa pe gâtul lui! Vezi că muncea omul și i se făcea sete! Și când a ajuns vremea în desară, s-a dărâmat munteanul s-a adormit acolo pe loc. Iar moldovanul se uita la dânsul și-l prohodea în legea lui: – Măi, – îi zicea, – dacă n-ai fi adormit tu de băutură, se isprăvea vinul și muream eu de sete!

Hohotele de râs care izbucniseră în tot timpul povestirii crescură acuma topindu-se într-unul singur, puternic și nestăpânit. Iar ulcelele avură îndată mare și bucuroasă căutare.

— Și iacă de atunci s-a făcut Mihai străjăr de margine! puse moș Bolocan un fel de sfârșit la istorisirea moșneagului.

— Ce are a face? îl aținti moș Mihai cu ochiul cel sănătos, nepricepând.

— Are! râse moș Bolocan. Că dacă vine alt muntean la întrecere, tu ce mai bei?

Și râsetele se înălțară din nou, clocotind.

Spre răsărit cerul se rumenea.

Lița Saveta făcu semn mirilor și apoi se plecă la urechea lui moș Mihai și a lui badea Tudose.

Mitruț și Domnica se sculară în picioare. Se sculară și ceilalți meseni, iar Ion Palmașu și cimpoierul se apropiară îndată. Băură cu toții ulcica pentru cale albă, lița Saveta, moș Mihai și badea Tudose mai binecuvântară odată pe miri, iar druștele și vorniceii îi înconjurară și-i porniră către apă, spre căsuța lui Joldea, în timp ce fluierul și cimpoiul cântau și flăcăii chiuiau. Dar nu făcură zece pași și

un lanț de flăcăi, ținându-se braț de braț, le aținu calea. Muzicanții tăcură și strigătele încetară.

— Mitruț, – se înălță un glas tineresc în întuneric, – flăcău de-o samă ne-ai fost și ți-ai întors fața de la noi; frate ni te-ai arătat și la bătut potecile, și la rezemat prispele, și la jucat mândrele, și ne-ai lăsat ca să nu te mai întorci; căpitan te-ai înălțat și când a fost vorba de luptă ne-ai uitat și te-ai dus să te bați singur cu dușmanul! Cu ce ți-am greșit să ne osândești și să ne obijduiești, și ce avem noi să facem fără un flăcău de-o samă, fără frate, fără căpitan?

Mitruț înălță capul și zâmbi.

— Puteți să mă proboziți, – grăi el cu glasul lui înalt și limpede, – dar să nu mă părăsiți! Că vă las zălog, căluț pintenog, cu jar destulat, cu vin adăpat, cu șa înșeuat – când a necheza odată, am să fiu la voi la poartă, să mă-nchin iar ca un frate, și la bine și la toate!

Fluierul și cimpoiul izbucniră furtunos. Ghivirdic alergă la un șopron dosnic și scoase de acolo calul pe care Mitruț îl pregătise de mult pentru această opreliște care se chema vama cea mare și flăcăii își desfăcură brațele să treacă mirele, cu mireasa, cu druștele și cu vorniceii. Iar ei rămaseră pe loc, cu muzicanții în mijlocul lor, frământând pământul într-o voinicească vijelioasă, în timp ce mica ceată a celor plecați se ducea încet, sub lumina lunii, departe, către căsuța ocrotită de cei doi frasini bătrâni și gheboșați peste acoperișul ei…

Iar la masa cea mare – după ce scuturase ștergarele, le așternuse din nou și umpluse ulcelele – lița Saveta aduse pe un blid un cocoș întreg, fript și învelit cu penele lui, cu creasta pe o ureche și cu coada secere. Și până să pună mâna bătrânii pe ulcele, și până să se gândească să se înfrupte din friptură, cocoșul începu să cânte „cucurigu” cu glas zgâriat și gâtuit și rupt. Parcă băuse și el și nu mai putea.

— Ei, bată-te dumnezeu de gobaie! tresări un uncheș care se muiase de tot de băutură.

— Ia vedeți, bre, care cârâie sub masă? se dumiri moș Bolocan și îndată oamenii scoaseră dintre țăruși pe baba Păduroaia, cu gura până la urechi și cu cei doi colți galbeni, la vedere.

— Cântă cucoșii, oameni buni! strigă ea cu același cotcodăcit zgâriat. Se face ziuă!

Și bătrânii o luară la goană, stropind-o cu vin din ulcele dar se sculară încet-încet, mulțămind pentru ospăț și închinându-se către gazde.

Iar până după răsăritul soarelui, peste tot cuprinsul satelor dintre ape, hăuliră văile și răsunară ponoarele de chiotele și cântările celor ce se întorceau de la nunta lui Mitruț al Joldii!

CAPITOLUL IV

1

În tabăra măriei sale Ion Vodă au sosit oaspeți.

De dimineață – vestit de buciumele străjilor de departe și de mai aproape – domnia sa Luca Repede, mai marele tuturor îngrijitorilor și vătăjilor de pe moșiile măriei sale, s-a arătat la cornul unei dumbrăvi, mergând domol, la țăcăneală, cu patru oșteni după dânsul. Astfel apropiindu-se de tabără, boierul și-a lăsat calul la pas și a început a cerceta cu ochii acea vremelnică așezare de război a oștirii. Iar când ajunse între corturile cele mari, se pomeni strigat cu glasuri bucuroase, din toate părțile, și vorbe de bună venire se încrucișară, întâmpinându-l.

Boierul opri, râzând. Domnia sa era foarte cunoscut și foarte căutat pentru feleșagul său de om deschis, fără ascunzișuri și răutăți și pentru vrednicia cu care făcea față și la treabă și la pahar. Iar de slujba pe care o avea, și care-l ținea mereu în preajma și în încrederea domnului, nu se folosea să umble cu vorbe ori cu pâră. Și mai avea boierul Luca Repede o fire veșnic plină de voie bună și de zâmbet. Nimeni nu l-a văzut niciodată mânios ori întunecat. Iar chipul lui de om îngăduitor, cu obrajii rotunzi și roșii, cu mustața lungă și dreaptă și cu fruntea înaltă, de sub care te priveau drept doi ochi ca cerul primăvara, înlătura orice gând de dușmănie ori de răutate.

Acum, când a coborât de pe cal, se vedea bine că avea și oleacă de pântec, poate că chiar mai mult decât se cuvenea. Cu toate acestea, mișcările lui erau iuți și mai sprintene decât s-ar fi putut crede.

Cu zâmbet mare strânse mânile care se întindeau spre dânsul și intrând, mai mult dus, în cortul unui boier, se silea să răspundă tuturor întrebărilor cu care-l copleșeau.

Da, fusese și pe la Iași, dar mai demult. Acu venea de la moșii, să vadă pe domn și să dea sama despre toate.

Da, anul se arată bun. Grâiele au crescut de două palme și-s dese ca peria. Și meiul e frumos, dar plin de buruiană. Fânețele-s aproape gata, dar este nevoie mare de oameni mai mulți la munci…

— Dar ce stau eu să vă deslușesc pe domniile voastre, care sunteți oameni mai cu cap decât mine și cunoașteți mai multe? Mai bine să mă duc la domn, să nu afle că am venit și că nu m-am grăbit…

— Acu nu te poți duce, grăi careva. Domnul și-a chemat pisării și pe urmă au intrat la măria sa și domniile lor Grumază și Ieremia. De acuma, până pe la amiază, nu-l mai poți vedea.

— Ba, Grumază și Ieremia au ieșit, vesti alt glas. Iată-i colo, stau de vorbă cu marele paharnic…

— Ei, cu paharnicul aș avea și eu o vorbă, mai pe îndelete, desară de pildă! șugui boierul Luca. Numai să aibă cele de trebuință după un

drum ca aista pe care l-am făcut!

— Are! se lumină dintr-odată Alexa Albu. Și încă lucru bun, de la Cotnari! Da-i zgârcit, foc! Poate domnia ta să scoți ceva de la dânsul!

— Fiecare îi zgârcit în felul lui, pan Alexa. El la vin, domnia ta la oameni și la cheltuieli… Dar nu te supăra! Desară ne împăcăm noi, n-avea grijă! râse iar boierul Luca cu mare veselie și ieși din cort să se ducă la măria sa.

2

Așezat în fața domnului, pe un scăuieș de lemn, domnia sa Luca Repede își întrerupse dintr-odată povestirea și privi cu băgare de samă chipul lui Ion Vodă.

— Să nu fie cu bănat, măria ta, dar mie îmi pare că te-ai mai tras la față.

— Se poate, Luca! răspunse domnul cu glasul scăzut, prietenesc. Ostenelile! De atâta vreme numai pe cal și numai în tabără… de fier să fii!… Și, pe urmă, grijile… Și cum spuneai?

— Spuneam, măria ta, de Hotin. Iaca, am cutezat fără să te mai întreb. Am mai încărcat cinci cară cu cele de trebuință – merinde vra să zică – și le-am trimis să aibă doamna și curtea sa. Am pus de toate, măria ta. Ba am mai adăugat și niște miei vii și niște cuști cu păsări… Să aibă. Și am trimis vorbă și la curțile boierilor, ale căror jupânese și jupânițe s-au dus cu doamna și s-au adunat de la fiecare câte un car, două pe deasupra… Încât, până la urmă, s-a făcut o tabără întreagă… Am rânduit strajă bună și, la vremea asta, socot că au ajuns. Sameșul care s-a dus cu carăle are cu dânsul izvoadele de cuviință și la întoarcere trebuie să aducă scrisoare de la măria sa doamna…

Ion Vodă asculta încuviințând, domol, din cap.

— Cum îs grâiele? întrebă el.

— Strașnice! ridică boierul o mână să arate, cât de nalte au crescut. A dat dumnezeu an bun. Numai meiul e cam buruienos… și nu prea am ce-i face. Că n-am cu cine…

Luca Repede își înălță privirile așteptând o întrebare. Dar domnul tăcu și el urmă:

— Iaca izvoadele, măria ta, de la mori, de la piuă, de la oloiernițe, de la prisăci, de la sare și de la pește… Îs însemnate toate pe rând cu mâna mea. Și făcând eu o socoteală, una peste alta, pot spune cu toată încredințarea că și din partea asta am avut un an bun… Acu, măria ta, aiestelalte izvoade înfățișează toată socoteala cu pan Tadeus Cazimir…

— A venit? tresări, parcă bucuros, Ion Vodă.

— A venit, măria ta, și încă cu mare împuternicire de la tatăl său, pan Cristofor. Iaca scrisoarea. Zice așa, că pan Cristofor și pan Martin Camenis, din porunca domniilor lor Albert Lasky și Constantin Curnar,

poftesc să cumpere toată roada pe care o avem de prisos. Că, aflându-ne noi în război cu turcii, se cheamă că nu mai suntem datori să ascultăm de opreliștile lor asupra negoțului nostru, și vra să zică putem vinde și în Lehia, ca și oriunde vrem, numai să avem de vânzare. Iar domniile lor au mare nevoie de roada noastră…

Domnia sa Luca Repede tăcu o clipă, căută privările domnului și, neaflând în ele nici încuviințare, nici împotrivire, urmă:

— …Și aflând eu această judecată și dreaptă și cu priință, și căpătând preț foarte bun la toate… am vândut!… Adică am făcut socoteală și izvod și am luat și o parte din bani înainte, dându-i dumnealui Iani vistiernic în păstrare. Numai, neavând îngăduința măriei tale pentru asemenea însemnată vânzare, am pornit către hotar o parte din cele vândute – cu câte cară am putut aduna – dar m-am înțeles cu pan Tadeus să nu treacă în Lehia până nu aduc dezlegare de la măria ta… De aceea am și venit. Iaca, am aici izvodul cu socoteala oilor și deoparte izvodul lânei. Iaca și socoteala grâului și deoparte a făinei, cât apucasem a măcina până atunci. Aici avem însemnarea cailor și a vitelor cornute și a porcilor… Iar dincoace, iaca mierea, ceara, oloiul și vinul. Mare parte din ele au rămas pe loc, că n-am avut în ce le încărca. Pan Tadeus, cum a ajunge în Lehia și a descărca, are să se repeadă înapoi, aducând și căruțe leșești, cu cai, și atunci i-oi mai da și eu cară câte oi putea, să încarce tot… Mai avem, măria ta, vin vechi și piei de vite și de cai și blăni de lup și de vulpi și vidre, dar pentru aieste, feciorul lui pan Cristofor n-a avut poruncă…

Tăcut, Ion Vodă cetea cu băgare de samă izvod după izvod, făcea socoteli în gând și apoi așeza izvoadele unul peste altul, în bună rânduială. Pe chipul său liniștit se vedea mulțămirea.

— Bine, Luca! vorbi el potolit. Ai oprit cele de trebuință nouă, până la roada viitoare?

— Am oprit, măria ta, cât ar trebui, chiar dacă anul care vine ar fi secetă.

— Așa! își înclină capul Ion Vodă, cu îngăduință pentru cumințenia boierului. Ai căpătat prețuri de zece și de douăzeci de ori mai bune decât cele pe care le-am fi putut căpăta de la turci.

— Apoi… turcii pradă, măria ta! Iștialalți cumpără! rosti boierul încetișor.

— Trimite alergători pe urma lui pan Tadeus, – vorbi iar domnul, – să-i spuie că poate scoate din țară tabăra de cară și se poate înapoia, cât mai curând, să încarce ce-a mai rămas. Trimite vorbă și vătăjilor ce au de făcut…

— Asta am și rânduit-o, măria ta. Am oameni de credință și cu anume știință în treaba asta. Și pe urmă, dacă oi isprăvi aici treaba ce-o mai am cu măria ta, am să mă grăbesc și eu într-acolo…

— Despre ce altă treabă-i vorba? își înălță sprâncenele, domnul.

— O treabă foarte însemnată, măria ta, grăi boierul. Pe la noi s-a iscat o zvoană cum că o parte din oaste a fost slobozită să se întoarcă acasă, la muncile câmpului…

— Da… s-au dus unii, vorbi cu zăbavă Ion Vodă. Boierii, stăpânii lor, au rămas datori să-i aducă înapoi îndată ce s-a ivi nevoia…

— Apoi, măria ta, eu și pentru treaba asta am venit. N-am cu cine isprăvi muncile. Am scos muierile… au ieșit și copiii… Măria ta, – adăugă el, – sloboade măcar pentru două-trei săptămâni oamenii noștri, să vie acasă. Ne piere meiul și fasolea în buruiană. Îi mai înalt știrul decât cânepa, iar bostanul nici nu se mai vede! Ce mă fac eu?

Ion Vodă nu răspunse. Prin intrarea cortului, a cărui perdea rămăsese ridicată, privirile sale rătăceau neliniștite asupra taberei. Dezbrăcați de ilice și cu capetele descoperite sub bătaia soarelui de mai, ostașii își vedeau de treburile lor. Fumuri subțiri se ridicau în văzduhul străveziu dintre corturi. Departe, pe sub marginile unei costișe, carele cu zaherea închideau tabăra din trei părți. Treascurile și hușnițele, rânduite la adăpostul unui dâmb, luceau ușor în lumină, alături de o pădure de lănci înfipte cu cozile în pământ. În depărtare, caii și bivolii pășteau liniștiți, răspândiți pe câmpia verde. De acolo răzbătea slab câte un nechezat de cal, câte un muget prelung.

Boierul Luca Repede rămăsese neclintit, așteptând răspunsul.

— Ascultă, Luca, – vorbi, în sfârșit, domnul, – am îngăduit să plece unii oameni acasă, pentru puțină vreme, ca să nu mai văd chipuri întunecate în preajma mea și ochi răi. Au cerut-o asta boierii cei mai zgârciți și mai apucători. Li e frică să nu rămână săraci, dacă n-or munci pământul la vreme! Și ei se scaldă în aur, Luca! Dar așa-i vremea! Am nevoie de toată suflarea și de toată bunăvoința și sârguința fiecărui. De aceea m-am plecat. Acuma însă, …Svercevski, cu cazacii lui, îi departe. Curăță locurile de cele din urmă cete de turci care or mai fi rămas între Cetatea Albă și tabără… Din oastea moldovenească, afară de cei sloboziți la munci, am trimis strajă tare pe Nistru, de către tătari. Am trimis alte străji și iscoade și umblători în jos, departe, de către Țara Românească și de către Brăila, a cărei cetate am lăsat-o întreagă… Aștept să sosească dușmanii dintr-acolo, Luca. Și au să sosească. Cum au să mă ierte turcii și domnul Alexandru și bicisnicul cela de frate-su? Au să sosească, și eu nu știu când! Pot oare să mai slăbesc oastea care mi-a rămas pe loc? Negreșit, Svercevski trebuie să pice din zi în zi. La cea dintâi buciumare trebuie să alerge și oamenii care au fost sloboziți la muncile câmpului. Dar dacă or zăbovi?

Boierul ascultase cu toată băgarea de samă și cu un fel de încordare, pe care domnia sa o simțea ori de câte ori stătea în fața domnului. Acuma însă, brațele îi căzură neputincioase și chipul i se întristă.

— Fără oameni, măria ta… anul ista are să iasă rău…

— Are să iasă cum a putea, Luca. Crezi că pe mine nu mă ustură paguba? Dar deocamdată nu cutez. Aștept vești. Din multe părți aștept vești. Or fi bune? Nu pleci de aici cu mâna goală. Or fi rele? Te-i întoarce acasă și mi-i trimite și oamenii care au mai rămas acolo! Am avut ani buni… om avea și unul rău, dacă nu s-a putea altfel! Vra să zică mai zăbovește câteva zile și atunci om putea ști ce să facem…

3

Și mai sosi un oaspete de departe, fără veste, în tabăra lui Ion Vodă.

De data aceasta nu mai era un călăreț care să-și mâie calul după pofta inimii și din înălțimea lui să privească în voie toate cele din jurul său. Ci un vârtej de cai sloboziți în goană peste hopuri, bulgări și hârtoape, ducând, ca luat de vânt, un călător care dârdâia, scuturat, clătinat, zbuciumat într-o căruță ce suna din toate mădularele ei de lemn uscat și răsunător ca toaca.

Vârtejul se opri între corturile cele mari și omul care mâna de-a călare se întoarse să vadă dacă nu cumva și-a pierdut pe drum călătorul.

Și tot atunci marele vornic Grumază își înălță brațele către cer și se repezi, peste măsură de mirat.

— Prea sfinția ta ești?

Dar prea sfinția sa nu putea răspunde. Era în adevăr episcopul Isaia, tot atâta de îngust în umeri și puțin la trup ca totdeauna. Dar acu, cum stătea pe maldărul de fân acoperit cu o cergă, cu brațele în lături și cu mânile strânse cu deznădejde pe draghinile căruței, avea un chip atâta de împietrit de spaimă și niște ochi atâta de rătăciți, încât marele vornic se sperie.

— Ce-i? își plecă el făptura mare și puternică asupra căruței. Ți-i rău, prea sfințite? Nu poți coborî?

— Nu pot! făcu semn din cap episcopul.

— Ce-ai făcut, măi, cu prea sfinția sa? se întoarse Grumază către vizitiul care descălecase și privea și el de cealaltă parte a căruței, stând cu biciușca într-o mână și cu cușma în alta.

— Nu i-am făcut nimica, milostive! se dezvinovăți el cu glas gros. Se vede că l-a zdruncinat puțintel căruța! Pe drumurile iste… căruțele cam scutură. Eu zic să-i dăm oleacă de apă!

— Stai să te ajut eu! se plecă iar marele vornic asupra drumețului. Și, apucând în brațele sale puternice trupul acela firav, îl săltă ca pe o pană și-l așeză, ușurel, cu picioarele pe pământ. D-apoi prea sfinția ta, cu asemenea mișelie de cărucioară călătorești? se minună el cu mâna la gură.

Episcopul se mai ținu o vreme de gâtul vornicului, așteptând să-și

vie în fire și să-și înzdrăvenească picioarele amorțite de drum lung și, în sfârșit, se simți în stare să vorbească, mai mult șoptind:

— Dar cu ce alta? Călare nu pot! Cu rădvanul, de-a dreptul peste câmp și peste curmături și hârtoape, aș fi rămas cine știe pe unde! Și eu aveam mare grabă… Dar căruța asta iaca m-a adus!…

— Putea să te omoare, părinte! se înspăimântă marele vornic. Prea sfinția ta nu-i deprins cu asemenea osteneală și asemenea alcătuire bună numai pentru ruperea ciolanelor!

— Iaca, nu m-a omorât! șopti prea sfințitul Isaia, regăsindu-și zâmbetul său subțire. Ce face măria sa?

Dar domnia sa Grumază nu avu vreme să răspundă. Atrași de vuietul căruței și de înfățișarea ciudată a călătorului pe care nu-l cunoscuseră de departe, boierii aflați în împrejurimi se grăbiră să se apropie și acum plecăciunile și glasurile învălmășite cu „sărutăm dreapta, prea sfințite”, nu se mai isprăveau. Ceva mai înzdrăvenit, episcopul ridicase mâna cu degetele împreunate și acum făcea semnul crucii asupra celor ce se plecau și răspundea mai mult cu zâmbetul decât cu vorba la întrebările care se încrucișau din toate părțile. Mai cu samă boierii de sfat ar fi poftit să știe rosturile acestei călătorii neașteptate și mai cu samă lor se silea episcopul să nu le răspundă.

Ceva mai încolo o ceată de ostași se opri privind și oamenii își scoaseră cușmele cu mare cuviință la vederea acelei însemnate fețe bisericești. Prea sfinția sa Isaia înălță iar brațul, îi blagoslovi de departe și ostașii se traseră înapoi, mulțămiți.

— Aș vrea să văd pe măria sa, grăi el, domol.

— Îi singur! Acu vin de la dânsul, se repezi boierul Pătrașcu să ducă veste în cortul domnului. Și ieșind îndată, ținu perdeaua ridicată până ce intră oaspetele, pe urmă o lăsă să cadă și rămase drept ca de strajă, lângă ea.

O clipă, ceilalți boieri îl priviră mirați, ridicând din umeri, și încet-încet se împrăștiară.

Măria sa se sculă repede, cum se scula el de obicei în fața episcopului Isaia, și-i întinse mâna de departe.

— În sfârșit, ai venit! grăi el cu glasul scăzut și părând ușurat ca de o greutate. Îl trase ușor spre un scăunieș de lemn și, lăsându-l să se așeze, îi cercetă cu ochii chipul. Nu pari prea bucuros! adăugă el privindu-l țintă. Ai fost?

— Am fost, măria ta, oftă Isaia încetișor.

— Spune…

Domnul își trase alt scăunieș în fața episcopului și așteptă.

— Am fost întâi la voievodul Ștefan, după poruncă…

— Da…

— Și… nu ni s-a dovedit dușman. Dar mi-a arătat buzduganul și

sabia pe care sultanul Selim i le-a trimis acu un an, statornicindu-l voievod, cu tribut, al Ardealului și dându-i în același timp și porunca să nu facă prietenii cu niciun prinț creștin, fără știrea Înaltei Porți…

— Și el, creștin, a rămas credincios unui asemenea legământ?

— Așa l-am întrebat și eu, măria ta. Și atunci a scos și mi-a arătat altă poruncă a sultanului, pe care a primit-o acu vreo lună și jumătate. „Iată, – mi-a spus, – îmi scrie sultanul tot ceea ce s-a petrecut în Moldova și în Țara Românească, de la mazilirea lui Ion Vodă până acuma. Și îmi cere să trimit grabnic ajutor către Alexandru Vodă, toată oastea mea, cu căpitani și treascuri, împotriva domnului de la Moldova. Iar eu, prea sfinţite, m-am grăbit, după poruncă, dar până acu n-am putut trimite niciun ostaș”… Așa mi-a spus! Și vorbind așa, voievodul Ștefan s-a uitat la mine cu adânc înțeles și a mai spus odată, apăsat: „N-am putut!” Și pe urmă a vorbit așa: „Eu știu ce are să urmeze acu. Acu are să mi se trimită altă poruncă și are să mă probozească și are să mă amenințe. Și eu am să mă silesc din toate puterile mele să mă supun poruncii… Dar dacă iar n-am să pot… ce vinovăție îmi poate găsi!… Iar voievodului de la Moldova să-i spui că dacă n-aș fi legat de învoiala cu turcul și de porunca cu care sultanul m-a statornicit aici, nesmintit ar avea în ajutor toată oastea mea de creștini împotriva necredincioșilor… Așa să-i spui!” Și iaca, măria ta, ți-am spus…

Măria sa rămase o vreme cu cotul pe genunchi și cu obrazul în palmă, privind în jos. Pe urmă vorbi cu anume greutate, clătinând din cap:

— Chiar dacă a vrut să spuie cu asta că n-a vrut să împlinească porunca sultanului, cu chip să mă ajute și să mă ușureze.pe mine… și chiar dacă a fost așa cum a lăsat el să se înțeleagă, asta nu însamnă că nu m-a lăsat singur împotriva dușmanului? Singur…

— Da, măria ta, grăi prea sfințitul Isaia, aproape șoptit. Voievodul de la Ardeal are minte ascuțită și limbă dezlegată… Și se pricepe! Dar în vreme de război se prețuiesc mai cu samă faptele…

Ion Vodă își mișcă umerii, parcă vrând să scuture de pe ei greutatea unui gând sau a unei strânsori.

— Pe urmă? întrebă el cu glas surd.

— Pe urmă, m-am dus la Cracovia… Măria ta, – vorbi Isaia, hotărât dintr-odată, – aici nu s-a mai încurcat nimeni cu îngăimări diplomaticești ca voievodul de la Ardeal. Aici luminăția sa riga a vorbit lămurit: „Nu putem da niciun ajutor voievodului de la Moldova, pentru că avem tratat și prietenie cu turcii. Nu ne stricăm prietenia turcească, pentru că nu avem nimic de câștigat de la cea moldovenească!” Iar marilor boieri – binevoitori măriei tale – care totuși stăruiau pe lângă dânsul, le-a hotărât cu glas de poruncă: „Pe mine și pe domniile voastre trebuie să ne doară mai mult liniștea și

huzurul Lehiei, decât soarta Moldovei!” Altfel ar fi stat lucrurile, măria ta, dacă alegerea de anul trecut n-ar fi adus pe tronul Lehiei pe franțuzul acela!…

Prea sfințitul Isaia privi o clipă chipul împietrit și întunecat al domnului și urmă:

— Și tot nu m-am lăsat bătut, măria ta. Am stat de vorbă în taină cu prietenii măriei tale, m-am sfătuit cu dânșii și am stăruit să vorbesc iar cu luminăția sa. Și când am izbutit, i-am spus: „Orice om cuminte înțelege că luminăția ta nu poți strica pacea țării, călcând tratatul cu turcul pe care toți îl știm cât de rău și de viclean este. Vra să zică, pe față, luminăția ta nu ne poate da niciun ajutor și de aceea nici nu-l mai cerem. Cerem numai, cu adâncă plecăciune și cu mare îndatorare către scaunul Lehiei, ca luminăția ta să nu se împotrivească și să steie, ca și cum nici n-ar auzi strigarea pe care avem de gând s-o facem aici la Cracovia și la Leopol și la Camenița și în alte târguri ale țării leșești. Vrem, luminate doamne, nu să strigăm ca din porunca sau cu îngăduința luminăției tale, ci numai așa… neguțătorește, cum s-ar spune: Care vrea să vie în leafă, oștean, la măria sa Ion Vodă, să vie și are să aibă plată cât a cere, și straie și arme și toate cele de trebuință… Atâta! Iar luminăția ta n-ai să știi și n-ai să auzi nimica!”

— Așa! răsuflă adânc Ion Vodă. Și?

— Și nici aiasta n-a îngăduit-o, măria ta! „Ce fel de rigă aș fi eu, – zicea, – dacă n-aș cunoaște cele ce se întâmplă în târgurile mele? Și ce aș putea răspunde sultanului dacă m-ar întreba?”… Și iaca, se cheamă că am venit acasă cu mâna mai goală decât oricând!

Domnul se sculă, făcu câțiva pași apăsați și se opri în fața episcopului și solului său.

— Vra să zică singuri ca totdeauna, părinte! oftă el. Dacă n-ar fi fost nici cazacii… Și totuși, – își înălță el capul nedomolit, – vom avea ajutor de oaste leșească, fără știrea rigăi și fără voia lui! Numai că aici încetează treaba și știința solului! Iar despre prietenia și bunăvoința cu care ne-a primit și ne-a îmbărbătat la nevoia în care a căzut Moldova, vom ține minte!

Mai făcu câțiva pași și, întorcându-se către oaspete, păru că abia acu vede starea de adâncă osteneală și slăbiciune în care se afla acesta.

— Du-te și te hodinește, prea sfințite, vorbi el cu glasul dintr-odată scăzut și îmblânzit. La anii pe care îi ai și la șubrezenia trupului prea sfinției tale, înțeleg cât trebuie să fii de trudit după un asemenea drum… Ș-om vorbi mai încolo…

În prag, episcopul ridică brațul și făcu semnul crucii asupra capului plecat al domnului. Apoi se întoarse tăcut și ieși.

În urma sa, Ion Vodă rămase o vreme gânditor, plimbându-se cu ochii plecați. Se opri dintr-odată și bătu din palme.

Boierul Pătrașcu se înfățișă de îndată și măria sa îl privi mirat.

— Domnia ta ești? întrebă el.

— Sunt de strajă! se îndreptăți boierul. Ș-am socotit că atâta cât îi vorbi cu prea sfinția sa, e bine să steie lângă perdea cineva în fața căruia urechile cele îndrăznețe să se depărteze… Ș-am stat eu.

— Cum adică? își ridică Ion Vodă sprâncenele. Cortul ista nu are straja lui?

— Ba are, măria ta! De jur-împrejur are strajă, după cuviință! Sunt oamenii mei și de ei răspund eu, cu capul…

Domnul îl privi lung și, o clipă, își rezemă palma de umărul boierului de la Vadul Părului.

— Am început să te cunosc cum trebuie, Pătrașcule, vorbi el, domol. Trimite, te rog, să vie Luca Repede la mine.

Și boierul Luca se înfățișă îndată.

— Luca, – vorbi domnul, – cunoști unde-și are moșia pan Cristofor Cazimir, în Lehia?

— La hotarul nostru de miazănoapte, măria ta, în fața Hotinului, peste apă…

— Și moșia lui pan Martin Camenis?

— Alături, în hotar cu pan Cazimir, și mai către miazănoapte…

— Așa! Poți trece la dânșii fără să te simtă nimeni? Adică străjile crăiești?

— Cu ochii închiși, măria ta! Vorbesc leșește ca pe apă și am și anume cimotie în partea locului…

— Ascultă Luca, – vorbi Ion Vodă după o clipă de tăcere, în care ochii săi priviră țintă în jos, – am cerut craiului ajutor de oaste și nu mi-l dă. I-am cerut să ne îngăduie să facem strigare în leafă, prin târgurile leșești și nu ne îngăduie. Nici boierilor săi nu le îngăduie să ne ajute… I-i frică de turci și n-are inimă pentru Moldova!… Și atunci m-am gândit că nici nu avem nevoie de strigare. Am să scriu prietenilor noștri – cărora le-ai vândut roadele – și care sunt și prietenii domniei tale. Și am să scriu și marilor mei prieteni Albert Lasky și Constantin Curnar… Iar cu scrisorile ai să te duci domnia ta. Or face cum or ști și ți-or pune la îndămână oameni… cât mai mulți și cât mai voinici… Și or plăti cu banii pe care mi-i datorează pentru vânzarea de dăunăzi… Dacă n-or ajunge trimite alergător la Iași, la pan Iani! Și oamenii pe care îi capeți, îi treci peste hotar, îi lași în mâna domniei sale Lupe Hurul, pârcălabul de la Hotin, și el îi va îmbrăca, le va da cele de trebuință și mi-i va trimite încoace!… Îi treci noaptea, Luca! Să nu simtă nici pământul! Și repede! Am mare nevoie de dânșii!

— Măria ta, sunt gata! se plecă boierul Luca Repede. Dă-mi scrisorile și pornesc! Am cai buni și soți tari. În patru-cinci zile socot să trec hotarul…

— Așa! Du-te și te pregătește. Iar aici, toată lumea să știe că te întorci la moșii… la treabă!

Boierul Luca se plecă adânc asupra mânii pe care domnul i-o întinse prietenește.

4

Cu turban pestriț și ilic albastru peste brâul lat care-i încingea șalvarii, turcul – cu mânile legate la spate – călărea corogit. Alături, călărețul care-l aducea ținea, legat de oblânc, capătul unei frânghii trecute prin legătoarea prinsului.

Priveliștea era ciudată și neobișnuită. Ostașii din tabăra lui Ion Vodă o priviră o vreme de departe și pe urmă se îngrămădiră.

— Uite turcu! strigau ei râzând. Ce cauți aici, Ali? Te-a trimis sultanul să ceri pace?

— Salamaleikum! îl salută unul în bătaie de joc, plecându-se până la pământ.

— Salam Alecu! auziră și repetară ceilalți, râzând. De unde știi că-l cheamă Alecu?

— Îl cheamă Mahomet, – strigă alt glas, – așa cum îl cheamă pe Cristosul lor, către care are să se ducă îndată! Nu simțiți că a început să miroasă a pământ?

— Ascultă, Mahomet, – râse altul mergând în pas cu calul prinsului, – voi când mai dați pe aici, să vă aduceți și săpunul, în buzunarul șalvarilor, că gâdea ista al nostru n-are decât frânghie…

În râsetele care nu se mai isprăveau, boierul Pătrașcu alergă.

— De unde-l aduci? întrebă el pe oștean.

— Din jos, de la Coada Iezerului. Mi l-a dat în primire altă strajă, care și el îl primise de la altul și mai din jos…

— L-ați căutat?

— I-am luat armele…

Se adunară îndată și câțiva boieri.

— Trebuie să aibă scrisori! vorbi unui din ei.

— Se poate, vorbi domnia sa Decusară. Dac-or fi, are să i le găsească domnul.

— Să-l căutăm noi! se repezi Albu.

— De ce noi? se amestecă și căpitanul Arbore. Avem noi îngăduința asta?

Domnia sa Pătrașcu, care știa turcește, întrebă pe prins dacă are asupra sa scrisori și, la răspunsul acestuia, se întoarse către boieri:

— Dacă are scrisori, acelea se cuvine să le vadă întâi măria sa, după cum bine au spus domniile lor Decusară și Arbore. Pe urmă le-om cunoaște și noi… dacă vom avea îngăduința… Coborâți-l de pe cal! porunci el oștenilor. Și când prinsul ajunse cu picioarele pe pământ, boierul porunci iar: Aduceți-l la cortul măriei sale.

— Dar până când să ne tot lăsăm călcați în picioare de boierașul ista? strigă dintr-odată dumnealui Alexa Albu, tăind drumul Pătrașcului. Cine ești domnia ta, aici, de poruncești tuturora ca un hatman? se propti el în picioare, ridicându-și capul cu ochii tulburi și obrajii înflăcărați.

Domnia sa Pătrașcu îl privi din înălțimea trupului său puternic, cu umeri largi.

— Atâta vreme cât sunt eu de strajă peste tabără, eu poruncesc, pan Alexa! răspunse el. Când îi fi domnia ta de strajă, îi porunci domnia ta! Și asupra acestor vorbe îi întoarse spatele și se depărtă cu prinsul, în timp ce două suliți se încrucișară în fața ochilor dumnealui Albu.

Boierul dădu înapoi, speriat. De la capătul unei suliți îl priveau, micșorați ca de mare șagă și obraznică veselie, ochii pieziși ai „atamanului” Drăguș; de la capătul celeilalte îl aținteau ochii adânci și întunecați, scobiți parcă în obrajii creți ai lui Drăgan. Boierul avu o tresărire nestăpânită, de parcă ar fi vrut să se repeadă. Dar căutătura aceea neagră era atâta de cruntă și hotărâtă, iar boldul suliței se apropiase atât de mult de chipul său, încât socoti mai cuminte să se mai tragă cu doi pași înapoi și să se amestece în ceata celor ce se depărtau. Boierii Grumază, Șeptelici, Decusară, Arbore îl priviră fără bunăvoință.

— Într-o zi ai să dai de dracu’, pan Alexa! îl probozi întunecat Decusară.

În cortul lui Ion Vodă, prinsul dădu în genunchi.

— Cine ești? întrebă domnul în turcește.

— Mehmet ceauș! făcu o mătanie turcul, la picioarele măriei sale.

— De unde vii?

— De la Stambul…

— Ce cauți?

— Am dus o scrisoare la Ibraila…

— Și?

— Și mă duceam în Ardeal, de-a dreptul…

— De-a dreptul? Atunci cum de te-au prins?

— S-au revărsat apele… Și am tot ocolit, am tot ocolit… până m-am rătăcit! Așa m-au prins…

— Ce să faci în Ardeal?

— Duceam și acolo o scrisoare către măria sa voievodul Ștefan…

— Unde-i?

Prinsul își plecă privirile către brâul său lat, roșu și răsucit de mai multe ori în jurul mijlocului.

— Pătrașcu! porunci domnul.

Boieriul Pătrașcu se plecă, desfășură brâul și găsi scrisoarea.

— Altăceva mai ai?

— Numai viața, măria ta, – făcu prinsul altă mătanie, – și sărăcia și copiii… îndură-te!…

Și în timp ce ceaușul încremeni la pământ sub ochii boierului Pătrașcu, măria sa desfăcu scrisoarea și citi:

„Voievodule al Ardealului Ștefan Bathory, puternicul dumnezeu să-ți dea viață îndelungată. Sosind acolo porunca aceasta, așa să știi: Ai trimis la Înalta Poartă o scrisoare în care m-ai vestit că ai pregătit oștirea ta, treascurile tale și celelalte unelte de război și le-ai trimis lui Alexandru Vodă din Muntenia. Dar până acum, nu le-a primit. Mă mir că atâta timp ai întârziat trimiterea ajutorului, pentru că de atunci de când porunca împăratului a sosit la tine și ai și răspuns, au trecut douăzeci și trei de zile. Vra să zică de douăzeci și trei de zile oastea ta n-a ajuns unde trebuia. Dacă o vei trimite după ce lucrul va fi scos la capăt și nu va fi plăcut împăratului, degeaba îți va fi munca și fără folos ajutorul tău. Trimite deci oastea ta îndată ca să fii pe placul împăratului și deoarece înțelegi ce înseamnă asta, nu te mai sfătuiesc. Deocamdată Ion Vodă, făcătorul de rele, a ars și a pustiit biata țară muntenească. De aceea pe ceaușul Mehmet nu pentru alta l-am trimis la tine, ci după ce-ți vei trimite oastea, să trimiți și mai multă după ea, treascuri cât vei putea, iar căpitanii care s-or duce cu oastea să nu zăbovească pe drum ci să grăbească cât vor putea. Iar când vor fi împreună cu oastea muntenească, cu beiul de Nicopole și cu cel de Vidin, să treacă apa Siretului. Beglerbegul de Rumelia cu nouă sangiaci și cu două mii de ieniceri și douăzeci și cinci de treascuri, să meargă din altă parte asupra lui. Și tot atunci va năvăli și hanul tătăresc cu beiul de Akkermann. Iar ție îți poruncim ca oastea ta să fie acolo mai înainte de a fi trecut beii Dunărea. Așa să știi.”

Ion Vodă mai ceti odată sfârșitul acestei scrisori pe care marele vizir o trimisese lui Ștefan Bathory: …„Beglerbegul de Rumelia, cu nouă sangiaci și cu două mii de ieniceri…”

Vra să zică aceasta era: beglerbegul de Rumelia cu nouă sangiaci, două mii de ieniceri, oastea lui Ștefan Bathory, cea a lui Alexandru, cea a beilor de Nicopole și de Vidin și de Cetatea Albă și tătarii!… Câți tătari? Câți tătari?…

Domnul se lăsă greu pe scaunul său de lemn și păru, dintr-odată, gârbovit. Atinse cu piciorul fruntea prinsului și porunci:

— Scoală-te! Iar după ce acesta se ridică în picioare, măria sa vorbi iar, tot atât de scurt și de tăios: Vrei să vorbești fără cazne?

— Orice! se plecă iar până la pământ prinsul. Spun orice, numai îndură-te, măria ta!

— Știi ce scrie în scrisoarea aceasta?

— Știu cât s-a șoptit pe la curtea marelui vizir… Oamenii vorbesc…

— Știi câți tătari a cerut sultanul la Crâm?

— Cincizeci de mii, se spune…

— Și câți oameni au a ridica sangiacii și beii și voievozii?

— Peste tot… și cu tătarii, o sută cincizeci de mii… poate mai mulți, poate mai puțini… eu am auzit numai zvonuri…

În tăcerea și umbra cortului, vorbele ceaușului căzură grele ca plumbul. De aci, vuietele taberei se auzeau șterse, depărtate. Pătrașcu încremenise cu chipul alb și privind statura, parcă ostenită, a domnului.

Măria sa își înălță dintr-odată umerii și întrebă iar:

— Ce făcea beglerbegul când ai plecat tu la drum?

— Își striga oastea și corăbiile care sunt departe, pe mare…

— Și când socotea să pornească?

— Cu toată graba, până într-o lună n-are să poată pleca, măria ta… încarcă zahereaua s-o aducă pe mare… și trebuie să aducem noi răspunsurile de la Crâm, din Ardeal…

— Când ai plecat tu de acolo?

— Acu cinci zile, măria ta… pe apă…

O clipă tăcerea căzu iar grea, nepătrunsă. Pe urmă, domnul se întoarse spre boier:

— Pătrașcu, – grăi el românește și parcă mai răgușit, – ceea ce am auzit noi aici, nu trebuie să mai audă nimeni! Cunosc pe unii care au suflet de iepure și limbă de babă bocitoare! Și odată speriați, nimeni și nimic nu i-ar mai putea îmbărbăta! Omul acesta nu trebuie să mai poată vorbi… Ia-l și…

Ion Vodă făcu un semn și boierul Pătrașcu, înclinându-se în chip de supunere și ascultare, ieși cu prinsul.

5

În umbra cortului, boierul Luca Repede rămase nemișcat lângă intrare.

— Pleci chiar acuma, Luca! își urmă domnul poruncile începute. Și te abați pe la Hotin. De acolo iei pe doamna cu curtea ei și tot ce are asupra sa, o treci hotarul și o duci la curtea lui pan Lasky… Iată, i-am scris și doamnei și lui pan Lasky, ca să nu mai fie trebuință să dai alte lămuriri. Aveți grijă de cocon… Măria sa tăcu o clipă, își alungă din gât un fel de răgușeală stăruitoare și urmă: – Pârcălabul Lupe Hurul să rămâie în cetate cu toată straja… Să poruncească meremetisitul stricăciunilor, dacă zidurile au stricăciuni… Poate să avem nevoie de ea! Iată scrisoarea către pârcălab. Are să primească zaherea destulă… să aibă grijă s-o adăpostească și să nu se părăduiască nimic. Iar asupra acestei porunci, iată scrisoare către marele logofăt Golăi și către marele vistiernic Iani, la Iași, să facă cele de cuviință…

— Trec pe la Iași, măria ta?

— Treci pe la Iași… în mare grabă. Și ajungând acolo, dai porunca

asta marelui logofăt Golăi, să cheme în leafă și să-mi trimită grabnic aici pe toți oamenii vrednici de luptă din breslele meșteșugarilor și negutătorilor și totodată slobozi poruncile de trebuință către privighetorii moșiilor și către vătăjii lor. În zece zile – cel mai târziu – să primesc aici, sub mâna vătăjilor, toți oamenii de pe toate moșiile domniei, care sunt în stare să poarte armele. Să li se dea cai, câți avem, și opinci bune și armele care ne-au mai rămas la păstrare…

Domnia sa Luca Repede rămăsese cu sprâncenele ridicate și cu ochii bulbucați. Auzea și nu-i venea să creadă.

— Toți oamenii, măria ta? Păi… munca…

— Știu, Luca! Dar nu mai este vorbă de tărăgăneală și de jăluit asupra pagubei pe care om avea-o! Om păgubi un an… și… poate… om trăi o viață întreagă, slobozi…

Boierul își înclină capul. Știa că nicio împotrivire nu-i cu putință. Pe urmă întrebă cu glasul scăzut:

— Vin dușmanii, măria ta?

— Credeai că n-au să vie, Luca? Au întârziat numai ca să se pregătească mai temeinic!

— E primejdie, măria ta? întrebă iar boierul, cu glasul tainic, dintr-o dată.

— Primejdia are să dăinuiască până om tăia de istov ghiarele lupilor de la Stambul! Și tot până atunci n-om avea liniște…

— Apoi dacă e vorba așa, să facă toată boierimea jertfa pe care o faci măria ta! grăi Luca Repede. Să-și lase și ei moșiile nelucrate și să-și aducă oamenii la bătălie…

— Au să-i aducă! răspunse domnul. N-au să aibă încotro! O cută întunecată i se înfipse ca o săgeată în rădăcina nasului și rămase acolo amenințătoare. Au să-i aducă, repetă el. Iată și celelalte scrisori, urmă Ion Vodă. Ia-ți oamenii și du-te!

— Ascult, măria ta! se plecă boierul asupra mânii pe care domnul i-o întinse prietenește.

— Trimite-mi din Lehia oameni cât mai mulți… cât mai mulți… Și aveți grijă de cocon… și de doamna!…

În cortul încăpător al domnului, boierii chemați la sfat de război se rânduiră după rang și însemnătate. Chiar în fața măriei sale se grămădiră sfetnicii divanului domnesc, care se aflau atunci în tabără. În frunte stătea, – după dreaptă cuviință – prea sfinția sa Isaia, care încă nu se simțise destul de hodinit, ca să plece către treburile și datorințele sale. La dreapta se afla portarul Sucevei, Ieremia, iar la stânga marele vornic al Țării de Sus, Grumază. Și îndată după dânșii se rânduiau marele postelnic Petrea Mălai, domnia sa Cozma Murgu, marele spătar Gligorie, marele ceașnic Bucium, pârcălabul de Neamț, Toader, pârcălabul de Cetatea Nouă, Ion Caraghiuzel și pârcălabul de

Orhei, Danciul. Iar după aceștia stăteau amestecați mai marii oștirii, hatmani și căpitani și stolnici.

Stăteau în picioare, pentru că în cort nu se aflau atâtea scaune câți oameni. Iar pentru deosebită cinstire către anii și cinul călugăresc al episcopului, măria sa pofti să se așeze numai pe prea sfinția sa Isaia.

Chipurile boierilor erau îngrijorate. Știau toți că asupra acelui ceauș prins se găsise cel puțin o scrisoare și că desigur turcul nu fusese dat pe mâna gâdelui până nu spusese tot ce știuse. Era vorba deci de o veste mare, iar adunarea aceasta neașteptată, în sfat de război, arăta tuturora despre ce putea fi vorba.

— Dragilor mei boieri și căpitani, – vorbi domnul cu glas stăpânit, – așteptarea noastră aici în tabără se sfârșește. Am primit veste, fără putință de tăgadă, că dușmanul s-a hotărât să ne izbească. Deocamdată se află încă dincolo de hotare, unde-și strânge oaste și cele de trebuință… Tăcu și privi chipurile boierilor care rămăseseră nemișcate, ca împietrite. Numai obrazul unora se făcuse mai galben și al altora mai roșu. Boierii priveau pe domn cu ochii ațintiți și tăceau. Acuma, dragilor mei, v-am poftit să chibzuim, urmă Ion Vodă. Trebuie mai întâi să alegem noi locul bătăliei, unde adică ne-a veni nouă mai bine… și pe urmă să ne rânduim oastea potrivit cu locul și cu puterea dușmanului.

Tăcu iar și așteptă cu ochii întrebători.

Portarul Ieremia făcu un pas înainte:

— Pentru o oaste vrăjmașă, mare, – vorbi el, – locul ales de noi ar putea fi prea mic și atunci dușmanul s-ar feri să intre în capcană… după cum pentru o oaste mică s-ar putea să fie prea larg și nu ne-ar fi de nici un ajutor. Vra să zică dacă nu știm care este puterea dușmanului, nu avem de unde ști ce fel de joc s-ar potrivi, măria ta.

— Socoteala e ușoară, Ieremie, vorbi domnul. Dacă noi am izbutit a nimici oastea lor de la Jiliștea, se înțelege că acuma au să vie cu alta mai mare…

— Așa e! Poate chiar de două ori mai mare! grăi marele vornic Grumază.

— Se poate! îngădui domnul. Vra să zică avem a alege un loc potrivit pentru o putere, să zicem, de două ori mai mare decât cea de la Jiliștea și a ne rândui oastea noastră pentru o asemenea putere. Iar ca să nu greșim, ca-n toate cele bune chibzuieli, hai să trecem, de la noi și să zicem… de trei ori mai mare decât cea de la Jiliștea! Mai mult decât atâta nici nu știu să fi trimis turcii vreodată în Moldova!

Boierii se mișcară stingheriți și chipurile lor se întunecară.

— Cine cunoaște locurile prin partea asta de țară, să vorbească! sfârși domnul.

— Le cunosc eu, grăi domnia sa căpitanul Arbore, mișcându-și mustățile grele și bălăi. Și socot că știu și locul care te-ar fi cu priință.

Este măria ta, dincoace de Obliucița, și pornind chiar de lângă Dunărea, un iezer ce-i zic iezerul Cahulului. Îi lung, măria ta, de peste zece miluri și are păpuriș și mâluri și bulboane și adâncime. Încât dacă pui tabăra pe malul lui, niciun dușman nu te-ar putea lua fără veste din partea aceea. Aiasta-i una. Pe urmă, către răsărit de dânsul, este alt iezer, mai lung și mai mare, căruia unii îi zic iezerul Cohurluiului, alții îi zic al Ialpugului. Eu le știu pentru că sunt de loc de prin părțile ieste. Ș-aista pornește tot de lângă Dunărea și depărtarea între dânsele să tot fie șase-șapte miluri. Vra să zică dacă ne punem tabăra între iezerele ieste, se cheamă că o avem păzită și din dreapta și din stânga, și chiar între dânsele, pe Dunărea, vine Oblucița… Dacă vine turcul pe acolo, cum are el obicei, al nostru-i! Într-un ceas de vreme, cu treascurile mele, nimic nu mai rămâne dintr-însul!…

— Mai cunoaște careva locul acela? întrebă domnul uitându-se la boieri.

— Cunosc eu, răspunse domnia sa Țarălungă. Când am fugărit odată pe tătarii care năvăliseră în iureș peste Prut, pe acolo am trecut, și pot spune că dumnealui căpitanul Arbore are dreptate.

— Măria ta, am să pun oameni cu știință și cunoaștere să cerceteze, – vorbi hatmanul Ieremia, – și dacă-i așa cum spun domniile lor, putem zice că locu-i găsit…

— Mă duc și eu cu acei oameni ai domniei tale! vorbi și boierul Pătrașcu. Și dacă locul acela n-a fi potrivit, om căuta altul fără să mai zăbovim și tot în preajma Dunării. Cu chipul ista, dușmanul n-are să poată pătrunde adânc în țară, să facă stricăciuni…

— Bine, îngădui domnul. Om cerceta, om vedea și om hotărî. Acuma, dragilor mei, socotind că locul de trebuință a fost găsit, vă întreb pe domniile voastre cum socotiți să rânduim noi oastea ca să facă față unei puteri de două… ori de trei ori mai mare decât cea cu care am luptat la Jiliștea?

Tăcură toți, uitându-se unii la alții. Ce fel de întrebare era asta? Rânduiala oștirii se face după cum se arată și se poartă dușmanul. Cum s-o hotărăști înainte?

— Noi nu înțelegem despre care oaste-i vorba, măria ta, vorbi iar boierul Pătrașcu. Că doar ne aflăm aici tot cu oastea cu care am luptat la Jiliștea… ba încă mai împuținată, după toate luptele pe le-am purtat de atunci până acu, și mai slăbită! Eu unul nu socot că această oaste ar putea sta în fața unei puteri dușmane de două, ori de trei ori mai mare… Și pe urmă, la Jiliștea, am izbit fără veste, noaptea… i-am prins dormind! Altfel ar fi fost greu să răzbim unul împotriva cinci! Dar acu, dacă-i vorba de o putere dușmană îndoită, ori întreită și nemaiputându-ne sprijini pe o izbitură fără veste, apoi eu socot, mă rog de iertare dacă greșesc, eu socot că oastea aceasta pe care o avem aici ar trebui împătrită… dacă nu încincită…

Boierul Pătrașcu tăcu. Domnul îl privea țintă, neclintit. Ceilalți se mișcară stingheriți și se uitară unii la alții. Toți înțelegeau că Pătrașcu are dreptate. Dar oastea, aceasta era, nu alta! Cum s-o înmulțești?

— Eu socot ca și domnia sa Pătrașcu! grăi căpitanul Arbore.

Și după dânsul boierii Șeptelici, Decusară, Buhuș și marele vornic Grumază stăruiră cu adâncă încredințare:

— Așa! Așa!

— Măria ta, – vorbi portarul Sucevei, Ieremia, – eu zic să mai încercăm la vecini... În Lehia m-aș duce chiar eu... Măria ta știi câți ani am trăit eu acolo, câți boieri cunosc și pe cine... Nu se poate să mă întorc cu mâna goală! Iar în Ardeal s-ar putea duce dumnealui Toader, pârcălab de Neamț, care cunoaște comandiri în preajma domnului de acolo și ar putea afla sprijin...

Episcopul Isaia privise neclintit pe cel ce vorbise și pe chipul său abia se zărea o părere de zâmbet pornit din crețurile ochilor micșorați. Iar acu, după ce Ieremia tăcuse, prea sfinția sa își strânse buzele și își înclină capul tăcut.

Răspunse domnul:

— Îți mulțumesc de sfat și de gândul cel bun, Ieremie. Dar sfatul pe care ni l-ai dat, nu ne poate fi de folos. Am căpătat dovezi că nici riga Lehiei, nici voievodul Ardealului n-au să se miște în ajutorul nostru. Frica de turc îi mai mare decât datorința pe care ar avea-o acei domni creștini în fața legii lui Hristos...

— Vra să zică suntem singuri, măria ta! izbucni dintr-odată glasul parcă mânios ai pârcălabului Danciul.

— De ce singuri, Danciule? întrebă domnul, potolit și cu sprâncenele înălțate a mirare. Cum putem spune că suntem singuri, când avem Moldova, toată Moldova cu noi?

— Dar Moldova-i aici, măria ta! se încălzi Danciul, arătând cu brațul întins către tabără. Îi atâta cât se vede!

Cu murmur greu, cei mai mulți dintre boieri își ridicară capetele și își înălțară umerii, arătând că și ei înțelegeau lucrurile ca și pârcălabul. Asta așa era. Moldova, adică atât cât putuse da Moldova, se vedea afară, în jurul lor. Dar nu toți gândeau la fel.

— Asta-i Moldova? se miră făcând ochii mari domnia sa Buhuș. Mâna asta de oameni?

Și după dânsul boierii Șeptelici și Decusară și Zurbă întrebară cu mare uimire:

— Asta-i Moldova?

— Aș vrea să spun și eu o vorbă, grăi Pătrașcu, uitându-se la domn.

— Spune Pătrașcule, îl îndemnă Ion Vodă. De aceea v-am chemat, să vorbiți și să chibzuim.

— Vreau să spun că domnia sa pârcălabul are dreptate! începu Pătrașcu. Măria sa îl privi țintă în vreme ce Danciul pârcălab își rotea

ochii în toate părțile, cu mare mulțămire și fudulie, iar Buhuș și cei care-i sprijiniseră vorbele se mirară și mai cumplit.

— Are dreptate! repetă Pătrașcu. Moldova-i aiasta care se vede și mai cu samă aceea care a rămas acasă! Cu aceeași mișcare, boierii de față își întoarseră capetele către stăpânul de la Vadul Părului. Și ca să nu mai fie chip de tăgadă, – urmă acesta, – eu aș întreba pe dumnealui Danciul pârcălab, câți oameni a adus la oaste, din cele opt sate și opt moșii ale sale?

La aceste vorbe, cu toată sfiala pe care o simțeau în fața măriei sale și bunacuviință pe care o păstrau de obicei cu plecată umilință, boierii capi de oaste își îngăduiră să râdă tăcut, iar ceilalți se arătară neliniștiți și mânioși, și murmurul lor crescu. Ce se amesteca acest boiernaș de țară, pe care nimeni nu-l știa mai de aproape, în cele ce făceau și dregeau domniile lor marii boieri! Nu le cerea domnul socoteala câți oameni au adus la război, și le-o cerea calicul acesta de la Vadul Părului! Cine a auzit de o moșie adevărată care se cheamă Vadul Părului? Este drept că se știa de mult o datină: boierul mare are a îmbrăca și înarma și a aduce la război atâția oameni, boierul de mijloc atâția și boierul de țară – dacă se poate numi boier – atâția! Dar datina aceasta s-a pierdut de mult și nici alți domni n-au dezgropat-o, nici Ion Vodă nu le-a hotărât nimic în privința aceasta. Atunci?

— Patruzeci am adus! își înălță glasul pârcălabul Danciul scuturându-și brațul în aer, cu chip să capete ascultare. Patruzeci de arcași. Nu-s de ajuns? Să spuie dumnealui care mă întreabă, domnia sa câți a adus?

— Eu, boierule, – vorbi iar Pătrașcu, – n-am opt sate și opt moșii! N-am niciuna singură mai de doamne ajută. Am un petic de pământ și o moară, clironomie de la bătrâni. Și tot am adus cincizeci de oameni. Și pentru că mi-au mai rămas câțiva la vite și la cai, am să le trimit vorbă să lase vitele pe sama copiilor și să vie și ei!... Eu, când are nevoie Moldova, nu mă târguiesc! Văd de pe chipurile domniilor voastre că unii stau gata să râdă – de prostia mea, adică – iar alții stau gata să se mânie. Dar nu vă supărați degeaba. Eu, adevărat este, nici nu sunt boier așa de mare ca domniile voastre, nici n-am slujbe și averi. Dar am fost la Iași când a chemat măria sa țara la sfat și am juruit să apăr Moldova. Nu vă mai aduceți aminte cum ați jurat și domniile voastre? Iaca, prea sfințitul Isaia e aici... că după prea sfinția sa am rostit noi atunci, cu mâna pe evanghelie: „... Credință... și ascultare... și ajutorință unul altuia... întru nimicirea dușmanului... până la izbăvire ori până la pieirea noastră cu arma în mână”... Așa am juruit și eu și domniile voastre, boieri! Apoi cum vreți să nimicim dușmanul? Cu cei patruzeci de arcași ai domniei sale Danciului? Poate că mintea mea e puțină și neînțelegătoare, dar eu am gândit așa, să sărim cu toții, toți care pot ține o armă în mână... boier, răzăș, vecin,

care și cum ar fi! Tot norodul a juruit și a înțeles ca și mine. Numai că trebuie adus aici… să lupte! Cum să-și ție el juruința, dacă domniile voastre l-ați lăsat acasă?

Peste vorbele cutezătoare ale boierului de la Vadul Părului, o tăcere grea căzu și se statornici în lumina puțină a cortului. Boierii se uitau în pământ, stingheriți și încurcați și domnul îi privea mut și nemișcat.

— Aista-i gândul domniei tale! rupse tăcerea Danciul pârcălab. Dar nu poate fi al nostru. Domnia ta singur ai spus că n-ai decât un petic de pământ. Așa fiind, ce nevoie ai de oameni să-i ții acasă? I-ai adus aici pentru că nu te doare! Cu noi însă, se schimbă socoteala. Noi avem pământuri și pământurile se cer lucrate! Ori îi liniște, ori îi război, cum a fi, se cer lucrate. Altfel boierul sărăcește, și dacă sărăcește boierul, vra să zică sărăcește și țara! Apoi cine să le lucreze dacă om aduce toți oamenii aici, cum îți trece domniei tale prin cap? Iar cât mă privește pe mine, am adus și eu cum au adus toți. Iaca, domnia sa Ieremia, cu toate pământurile sale, a adus numai o sută cincizeci de oameni și toți de strânsură… cu coasele. Și domniile lor Bucium și Gligorie și Murgu și alții care nu-s aici… Numai dumnealui, postelnicul Mălai, a adus mai multișor, domnia sa căpătând abia nu demult satele și neavând încă o rânduială temeinică a moșiei… Iar dacă marele vornic Grumază a adus oameni mulți și pregătiți și înarmați… de! domnia sa stăpânește peste un colț întreg de țară. Are de unde!

— Dar dacă am lăsa oamenii acasă pe moșii și ar năvăli turcii și-ar prăda roada trudită de dânșii, cum ar fi? întrebă cu glas mare dumnealui Buhuș.

— Nu-i mai bine să alungăm întâi pe dușman și pe urmă să ne întoarcem pe moșiile slobode și scăpate de grija lui? răsună și glasul domniei sale Decusară.

— Pe care moșii? îi tăie vorba boierul Cozma Murgu, înfruntându-l. Pe sforile voastre de pământ, late cât palma?

— Vra să zică asta vă este juruința! spuse Pătrașcu clătinând din cap cu adâncă amărăciune și dezamăgire și privind pe Cozma Murgu și pe Danciul.

— Am jurat să luptăm, nu să sărăcim! răspunse mânios Danciul. Și… luptăm!

— Dacă ați fi vorbit așa atunci, la Iași, eu socot că măria sa nu se mai încredea în juruința domniilor voastre, și dacă nu se mai încredea, poate că făcea altfel… Noroc că a juruit și norodul! Și norodul se ține altfel de vorbă!

Tăcură toți stingheriți, întunecați, mânioși. Și dintr-odată glasul domnului sparse tăcerea.

— Mă uit la domniile voastre, dragilor mei, și mă prinde mirarea. Despre ce-i vorba aici? Despre lucrul câmpului, ori despre război?

Drept este că la început, neștiind nimeni cum are să se înfățișeze războiul acesta, a adus fiecare ce a putut și cum a putut. Acu însă, e altăceva. Acu, știm! Și pentru că știm, am fi niște nebuni să ne lăsăm oamenii la secere și la coasă, când ne calcă turcul țara cu chip să ne ia și secera și coasa și roada! Ce-am folosi? Iar această judecată, eu socot că este la mintea fiecăruia. De aceea, altăceva trebuie să vă lămuresc eu acu. Noi nu avem atâta nevoie de strânsură, de oameni în dobândă adică, cum au adus cei mai mulți din domniile voastre. Turcul nu vine cu strânsură. Turcul are cea mai tare oștire din lume. De aceea avem nevoie de oșteni în leafă, bine înarmați și cu știință la război, că arme sunt. Trimite porunci, Ieremie, să ni se aducă toate armele dobândite la Jiliștea, precum și praful și ghiulelele cele mici și mari. Am să scriu și eu domniei sate Golăi să poruncească meșterilor din târguri sulițele și lăncile de trebuință. Iar domnia ta, căpitane Arbore, cercetează toate treascurile și hușnițele, și cele vechi ale noastre și cele dobândite de la dușmani, și rânduiește să fie meremetisite și puse în stare să bată. La fel să faci și domnia ta, căpitane Buhuș, cu archebuzele domniei tale. Iar domnia ta, Ieremie, și domnia ta, Arbore și domnia ta, Buhuș, să veniți și să-mi dați sama ce ați făcut. Cât despre oameni… aflați boieri dumneavoastră că chiar în clipa aceasta în care noi ne sfătuim aici, domnia sa Luca Repede, pleacă din tabără în graba cea mai mare și duce poruncile mele la Iași către marele logofăt Golăi, către marele vistiernic Iani și către toate moșiile domniei. Chem în leafă pe meșteșugarii și târgoveții care nu trudesc acu pentru îndestularea oștirii. Vistieria are să plătească. Pe urmă, eu știu, dragilor mei, că din răzăși au rămas tare puțini acasă. Moșnegii și neputincioșii. Ceilalți sunt aici. Dar vecinii sunt mult mai mulți decât răzășii în țara asta a Moldovei. Și nădejdea noastră se sprijină pe ei ca și pe răzăși. Iar eu, care stăpânesc cele mai multe sate și moșii și am cei mai mulți vecini, am socotit să aduc la bătălie oastea care se cuvine potrivit cu starea mea. Este drept că au mai rămas și la mine mulți oameni tari și în stare să poarte o armă. Apoi, domnia sa Luca Repede tocmai după aceștia se duce. Domnia sa Golăi are să rânduiască cu mai marii satelor și târgurilor, domnia sa, Iani are să plătească, și la mine pe moșii, n-are să mai rămâie niciunul dintre aceștia! Am să păgubesc, dragilor mei, și are să-mi rămâie holdele pe câmp. Asta-i drept. Dar nu-i mai bine să putrezească pe câmp decât să le dea foc ori să le prade dușmanul? Mă gândesc că la vara care vine, dacă scăpăm de turci, om face roadă îndoită!… De la domniile voastre, însă, nu cer atât!

Tăcu o clipă, iar boierii își înălțară capetele pândind și parcă înseninându-se la față.

— După socotelile mele, – urmă domnul, – oastea noastră, ca să poată sta cu cinste în fața dușmanului care vine, trebuie cel puțin…

întreită… dacă nu împătrită. Vra să zică, cine a adus la început… o sută de oameni, să zicem, să mai aducă măcar două sau trei!… Am spus „măcar”, pentru că cu cât mai mulți, cu atât mai bine! Despre aceasta, domnia ta Grumază, să ții izvod cu cea mai mare strășnicie, iar domnia ta, portare Ieremie, ca hatman ce te afli, să-i iei în primire de la marele vornic și să-i împărți, după puterea și știința fiecăruia, la lănci, la arcuri, la coase, la halebarde ori la puștile cele mari… Iar porunca aceasta s-o știe toți cei aflați în tabără și toți boierii mari și mici care cu sunt în tabără și stau în huzur pe la curțile domniilor lor… cum sunt, de pildă, cei care au fost la Gura Ialomiței și atâția alții…

La aceste vorbe, boierul Cozma Murgu se făcu alb la față, se plecă adânc și vorbi către domn:

— Măria ta, când s-a isprăvi sfatul… aș avea a-ți spune o vorbă.

— Bine, pan Murgule, să mi-o spui, răspunse domnul. Vra să zică – urmă el, – să fie înștiințați toți, cu bucium, cu crainici, să vie aici la datorința lor. Așa este porunca mea și nimeni să nu facă altfel. Iar domniile voastre și ceilalți boieri, aflați în tabără, trimiteți umblători la moșiile domniilor voastre să ducă porunci și să aducă oamenii, cu izvod… Grumază și Ieremia au a veni la mine în fiecare zi și a-mi da sama!

Domnul se sculă în picioare. Vorbise mai domol și mai binevoitor decât totdeauna, dar atât de hotărât, încât fiecare își dădu sama că împotrivire ori neascultare nu se poate. Ieșiră deci încet, unul după altul, cu chipurile întunecate și îngrijorate, rostind din prag cuvenitul „Să trăiești, măria ta!”

Pătrașcu privi în jur, văzu pe cei care-i sprijiniseră spusele – Arbore, Buhuș și Decusară – și ieși cu ei odată.

Cozma Murgu rămase singur în fața domnului. Alături, pe scăuieșul lui, prea sfințitul Isaia stătea nemișcat.

— Ce este, pan Murgule? întrebă Ion Vodă.

— Măria ta, – șovăi boierul, – ți-ai adus aminte adineauri de păcătoșii aceia de Slăvilă și Bilăi…

— Da…

— Că adică stau în huzur acasă și nu binevoiesc să vie la datorința lor… Și eu am vrut să-ți spun că nu stau în huzur și nu stau acasă… dar nu cutează, măria ta, să se arate, știindu-te atât de mânios pe dânșii… Ei îngenunche la iertarea măriei tale, să se uite faptele lor cele proaste și nechibzuite, pe care nu le-au făcut cu cuget rău și să îngădui măria ta să-și ia fiecare slujba și ostenelile sale, în tabără, întru mulțămirea măriei tale…

Domnul tăcu o vreme, privind în lături.

— Ți-s neamuri, pan Murgule?

— Neamuri, măria ta, nu mi-ar mai fi fost!

— Pan Murgule… vezi și domnia ta că acu… nu e vremea să ne lipsim de ajutorul nimănuia… Să fie iertați și să-și ia fiecare slujba lui! Dar nu-i nevoie să se înfățișeze la mine… Altă dată! Mai târziu! Pe domnia ta, însă, te rog să-i iei sub strânsa domniei tale priveghere. Au făcut fapte nechibzuite… să nu mai facă, pan Murgule. Sfătuiește-i și ține-i din scurt! Sunt aici?

— În cortul meu, măria ta…

— Bine, pan Murgule. Și să-și aducă fiecare oamenii lor de la moșii. Cât mai mulți!…

PARTEA a V-a

CAPITOLUL I

1

La Răchiți, viața curgea pașnică și liniștită. Moș Mihai se mutase la pădurărie cu badea Tudose, iar Mitruț și Domnica stăteau în căsuța lui Joldea. Ar fi vrut ei să stea toți împreună, dar amândouă căsuțele erau din cale afară de strâmte. Când nu erau de rând pe hotar și în pădure, bărbații munceau la câmp, în timp ce Domnica îngrijea de amândouă gospodăriile. Mitruț muncea cât doi și nu ostenea niciodată. Când isprăvea treaba pe ogorul lui, trecea pe ogoarele bătrânilor și o isprăvea și acolo. Puterea brațelor lui părea fără capăt.

— Joldea în picioare! tăinuia moș Mihai cu badea Tudose. Că nici pe Joldea nu l-am văzut niciodată ostenind!

Iar când străjării cu ogoare megieșe le strigau binețe și vorbeau despre vreme și roadă, bătrânii se mândreau cu asemenea nepot și asemenea ginere.

„Moșul care are asemenea nepot...!” își aducea aminte moș Mihai vorbele pe care i le trimisese măria sa, și rostea aceste vorbe și când se potrivea, și când nu, fălindu-se cu ele.

— Asta numai pentru că în clipa aceea măria sa nu știa că Mitruț are să se însoare! își făcea socoteală badea Tudose. Că de-ar fi știut, ar fi spus ceva și despre socru! Altfel nici nu s-ar fi putut!

Moș Mihai îl lăsa să se mângâie cu asemenea gânduri deșarte și ochiul lui cel sănătos licărea a șagă și a voie bună.

Erau zile frumoase de mai, șuierau granguri în pădure și cântau cucii. Rezemat în coada sapei, moș Mihai se hodinea cu privirile pierdute în limpezimea văzduhului albastru. Își aducea aminte de vremea când Joldea cânta ca cucul, s-o scoată pe Zoița afară din bordeiul părinților ei. Și ar fi vrut să zvârle o șagă despre cuci și despre unele tinereți, dar își aducea aminte de moartea năprasnică a lui Joldea și cea tot atât de cumplită a Zoiței și a lui Nică și tăcea.

„Aici, pe hotar, nu moare nimeni de moarte bună!” gândea el, plecându-se din nou asupra ogorului.

Sara, când se întorceau acasă, Domnica îi aștepta cu fiertura gata. Mâncau în liniștea înserărilor limpezi, ascultând glasul privighetorilor și freamătul pădurii. Pe urmă, bătrânii rămâneau așezați pe prispă, cu palmele pe genunchi și cu bătaia lunii în pletele sure. Erau trudiți. Iar Mitruț și Domnica porneau spre căsuța lor care aștepta pitită sub revărsarea de crengi și frunze a celor doi frasini, să adăpostească dragostele și tinerețile lor fără prihană.

A doua zi, munca începea din nou, aspră, grea, obositoare, și ei – ca toți oamenii săraci – n-o puteau întrerupe niciodată. Căci străjării erau săraci. Abia puteau să-și sclipuiască cele de trebuință pentru viață, pentru un strai, pentru o opincă... Iar la câmp umblau desculți, să

cruțe opincile. Erau slobozi și aveau ogoarele lor, asta era adevărat, dar ogoarele erau mici și rodeau puțin. Trebuia trudă multă ca să-ți ții zilele. Totuși erau mulțămiți că nu aveau stăpân cu vătăji și cu silnicii.

Cu oamenii din satele dintre ape abia se mai vedeau. De când își recăpătaseră pământurile, oamenii aceia munceau atâta de cumplit, încât își uitaseră și sărbătorile. Munceau cu râvnă, cu dragoste, cu patimă, și încredințarea că și pământul și roada sunt ale lor, numai ale lor, că sunt slobozi și nu mai au a da samă vătăjilor de la Putnișoara, le alunga orice oboseală.

Și peste liniștea și încordarea aceasta în muncă trecu dintr-odată un fior. De departe, de foarte departe și numai ca o părere, străbătu într-o zi o adiere de bucium. Alte adieri plutiră după o vreme, tot atât de departe și tot dinspre răsărit, și se stinseră.

La capătul ogorului său, Mitruț rămase nemișcat, cu ochii mari și urechile la pândă. Pe urmă se îndreptă de șale și privi într-acolo. Din ogorul alăturat, moș Mihai îl privea țintă. Își scoase căciula, părându-i-se că așa aude mai bine. Iar mai încolo, badea Tudose, cu un braț înălțat către zare, părea că arată ceva celorlalți străjări de pe câmp, care stăteau și ei nemișcați și ascultau.

Buciumele acele se stinseseră de mult, dar oamenii au stat toată ziua gânditori. Sub sară, buciumele începură iar și parcă mai aproape. Mitruț lăsă sapa și urcă o culme. Stătu acolo vreme îndelungată, umbră înaltă și nemișcată zugrăvită pe siniliul cerului de răsărit. Se întoarse încet și nedumirit.

— Se aud din locuri deosebite, – lămuri el, – dar toate dinspre răsărit se aud și unele parcă se apropie. Nu-i vorba de tătari. Pentru tătari s-ar aprinde focuri de veste. Sunt ai noștri… Ori au mântuit războiul și se întorc acasă, ori aduc porunci…

Acasă, Domnica îi întâmpină tăcută și cu ochii întrebători. Privirile ei cercetau îngrijorate fețele închise și îngândurate ale celor trei bărbați. Noaptea aceea trecu liniștită, dar Mitruț nu dormi. Se scula din vreme în vreme, asculta încordat cum țiuie tăcerea uriașă a întinderilor și, neauzind altăceva, se culca iar. Dar în ziuă, pe când se pregăteau să plece la locurile lor de strajă, un bucium izbucni undeva aproape și îndată tropote grăbite răpăiră ca un vârtej care umplu pădurea și se opri în poiană. Până să se dumirească Mitruț, „atamanii" și săriseră de pe cai și-l apucaseră în brațe din toate părțile, chiuind.

O învălmășeală de strigăte și râsete umplu văzduhul și bătrânii ieșiră din casă, nedumiriți. Numai că – pentru orice împrejurare – își luaseră și ghioagele în mâni.

— Da' astâmpărați-vă măi dracilor, că speriați lumea! probozi bodogănind Drăgan cu glasul lui gros, uitându-se la ghioagele bătrânilor și rușinat de purtarea nestăpânită a „atamanilor".

Și „dracii" se astâmpărară într-atât cât să stea o clipă liniștiți și

râzători în fața gazdelor și să se plece cuviincioși către mânile lor aspre, cât să răspundă la cele dintâi întrebări ale lor și cât să rămâie cu ochii largi și cu gurile până la urechi în fața Domnicăi, care – cu broboada femeilor măritate pe cap – ieșise în pragul ușii și îi privea râzând cu toată primăvara caldă a minunatelor ei albăstrele.

Pe urmă fură întrebările și răspunsurile și lămuririle și peste veselia celor dintâi clipe veștile din tabără și amenințarea dușmană plutiră încet ca o umbră, iar albăstrelele Domnicăi feriră în lături și își stinseră strălucirea.

„Atamanii" se grăbiră către casele lor, după ce lăsară cuvânt să se întâlnească a doua zi și să hotărască ce este de făcut, iar Drăgan rămase la pădurărie să stea de vorbă pe îndelete cu Mitruț și să-i povestească toate cele de trebuință.

Glasuri de bucium se auzeau acum lămurit, străbătând pe departe și pe mai aproape curmezișul Moldovei. Străjării de margine din Răchiți aflară despre sosirea celor din tabără și veniră după vești. Stăteau la umbră, în poiană, cu spatele rezemat de trunchiurile copacilor groși și ascultau tăcuți. Iar Drăgan povestea, cu rânduială și fără să uite nimic, întâmplările toate, așa cum urmaseră ele de când Mitruț și badea Tudose părăsiseră tabăra de la Brăila. Rând pe rând, vorbind cu glasul lui gros și arătând cu mânile puternice cu degete boante, omul istorisea, faptă după faptă și bătălie după bătălie, cum a luptat și ce a făcut domnul, cum au pălit și s-au purtat „atamanii" și el însuși, Drăgan, și cum a luptat domnia sa Pătrașcu în toate locurile și împrejurările. Iar oamenii ascultau tăcuți, strângând în palme ciomegile ce purtau, încordându-se când Drăgan ajungea cu povestirea la toiul unei lupte și răsuflând ușurați când aflau că bătălia a fost câștigată și dușmanul nimicit.

— Iar acu, – sfârși Drăgan, – domnul având nevoie de oaste mai multă, mai cu samă în leafă, noi suntem trimiși – în chip de umblători domnești, vra să zică – să aducem vestea aista aici în satele dintre ape, care au rămas fără stăpân și n-au boier să împlinească datorințele datinei către domnie. Iar eu mai am a mă duce și la Vadul Părului, să dau o scrisoare și să iau în primire o ceată de oameni… De arme nu-i nevoie. Arme sunt destule din dobânda luată la Jiliștea și domnul a dat poruncă să se împartă oamenilor care or veni. Numai mie îmi trebuie o anume armă, cum încă nu s-a văzut! Eu, măi oameni buni, am fost bătut în viața mea cu biciul cu plumbi. Și cunoscând eu usturimea făcută de o asemenea sculă, vreau să pălesc pe turci și să-i fugăresc din țară cu biciul cu plumbi. Am eu așa o socoteală! Îmi trebuie însă un bici pe măsura mea. De aceea am rugat pe domnia sa căpitanul Buhuș să-mi deie o bucată de plumb de la căruțele archebuzelor sale și am adus-o în traistă. Am mai adus sub tarniță o piele de bivol, să-mi fac curelele cuvenite, iar „atamanul" Drăguș mi-a

făgăduit că tatăl lui are să-mi dureze un bici cum îmi place mie, el fiind și oleacă de meșter faur și având și scule de trebuință…

Oamenii îl ascultau acuma numai cu o ureche. Se gândeau la porunca măriei sale și la chipul în care ar putea-o ei împlini.

— Dar despre străjării de margine n-ai nicio poruncă? întrebă dintr-odată Păun străjărul, întrerupând vorba lui Drăgan.

— Despre asta, – răspunse acesta, – n-am auzit. Da' adică străjării nu sunt oameni ca ceilalți?

— Sunt, da'… se cheamă că au slujba lor… Fără poruncă anume n-o pot lăsa! Și au căpitan… la Crăciuna…

— Poate să primim poruncă de la căpitan, Mitruț! grăi moș Mihai, limpezindu-și glasul. Eu zic să ne pregătim!

— Să ne pregătim! spuse și badea Tudose, neliniștit.

Oamenii îi priviră mirați. Moș Mihai era îmbătrânit tare. Prin deschizătura cămășii, vinele gâtului său scorojit se vedeau ca niște funii subțiri. Sub ochiul cel scurs pielea se boțise, încrețindu-se neagră și păroasă. Obrazul lui bătrân și slăbit era brăzdat de crețuri adânci, iar cu piciorul cel șchiop călca din ce în ce mai greu. Numai ochiul cel teafăr licărea viu și neastâmpărat. Iar badea Tudose bolea încă de la nunta lui Mitruț, tușea rău și arăta trudit, cu umerii căzuți și spinarea puțin adusă. Domnica îl îmbia mereu cu ulcica cu fiertură de buruiene, care însă nu-i făcea niciun bine. Ce fel de oșteni puteau fi ei pentru ostenelile unui război ca acela care se aștepta?

Așa cugetau oamenii, dar în fața lor nimeni nu cuteza să se împotrivească. Și așa cugeta și Mitruț.

— Moș Mihai, – grăi el cu greutate, – eu zic că mata și tătuța Tudose să așteptați porunca de la Crăciuna, și dacă porunca aceea a zice să porniți, îți porni. Eu însă nu pot aștepta. Eu mă socot dator să duc măriei sale oamenii pe care i-a ocrotit și i-a împământenit pe locurile lor și să dau samă de faptele mele. A zice domnul după aceea să vin acasă și să stau pe hotar? Oi veni și oi sta pe hotar. A zice să rămân acolo și să lupt? Oi rămâne și oi lupta. Vra să zică m-oi supune poruncii lui. Mata însă și tătuța Tudose nu aveți nici poruncă, nici a da samă. Vra să zică nu puteți părăsi hotarul, cum nu-l poate părăsi nici bița Păun, nici ceilalți străjări.

— Asta așa-i! încuviință gros Drăgan, care înțelesese că Mitruț vrea ca bătrânii să rămână acasă, însă nu cutează să le amintească de anii și neputințele lor, nici să le clatine credința că sunt încă în putere și pot birui ostenelile unui război. Asta așa-i! Măria sa, dacă ar fi vrut să-i aducem acolo și pe străjări, ne-ar fi poruncit: „Aduceți străjării!” Dar dacă nu ne-a poruncit nouă, se vede că a poruncit altora și au să vă spuie aceia ce aveți de făcut. Ori poate că are trebuință să păziți hotarul…

— Și asta se poate! vorbi Păun străjărul.

Judecata aceasta fiind limpede ca ziua, bătrânii trebuiră să se dea bătuți. Dar se sculară să-și cerceteze ghioagele și arcurile și săhăidacele, să încerce curelele șeilor și chingile și căpețelile, să se uite cu băgare de samă la potcoavele cailor și să ceară Domnicăi să ție gata merindea de nevoie pentru drum…

Iar Domnica se zbuciuma să le facă pe toate și tăcea îndărătnică, cu capul înclinat și broboada trasă pe frunte. O lacrimă limpede se aninase de genele ei lungi și tremura acolo parcă speriată. Iar albăstrelele ei se întunecaseră ca două floricele veștejite.

2

După ce trimise pe Ghivirdic și pe Toader ciobanul peste Siret, să scoale satele boierilor Voilă și Hudăi, Mitruț se repezi în satele dintre ape. Dar aici nu mai găsi nimic de făcut. „Atamanii” împliniseră porunca. Nici ei nu avuseseră mult de furcă. Vestea că măria sa a trimis umblători anume, să-i poftească la război, străbătu ca vântul în bordeie, colindă dealurile și umplu tot cuprinsul.

— Să vedem cine-i acela care rămâne acasă? strigase bița Lupu Condrea, ca un fel de amenințare, care însă se dovedise zădarnică.

Oamenii nu aveau nevoie de asemenea îndemn. Își aduceau aminte vorba lui Mitruț din ziua în care le-a adus porunca domnului să-și ia fiecare pământul lui: „Să le ia și să fie vrednici să-și apere răzășiile, că uite dușmanul!” Apoi, pentru ce îi cheamă măria sa la bătălie? Nu să-și apere pământurile?

Iată de ce în fiecare bordei se pregăteau de luptă și tata și feciorul, iar femeile și fetele coceau în spuză turte de mei – să aibă oamenii hrană pe drum – spălau rufele celor ce plecau și împleteau pentru ei bârnețe, să aibă cu ce-și lega ghioagele de încheietura mânii. Lucrau și suspinau în taină, rușinoase să nu fie văzute plângând. Ar fi râs de ele bărbații și flăcăii, al căror neastâmpăr nu-și mai afla margine.

— Luați caii boierului! îi sfătuia Mitruț. Caii iștia sunt ai domnului. Și îi ducem domnului, acolo unde are trebuință! Pregătiți tarnițe și scări și căpețele și traiste și duceți caii la potcovit la bița Gligore. Măria sa are să ne deie arme. Ne înfățișăm adică, nu ca strânsură, în dobândă. Ne înfățișăm ca ostași în leafă și om lupta cu armele care ni s-or da! Dar ghioagele și arcurile să nu le lase nimeni acasă! Îi drum lung și poate fi primejdie!

Și oamenii se pregăteau după povața aceasta. De când Mitruț le împărțise pământurile din porunca măriei sale, și acuma purta în traista lui răbușurile și însemnările acelor pământuri, însemnătatea lui crescuse uriașă și în ochii celor mai bătrâni decât dânsul, iar povețele lui erau socotite drept porunci. Îl priveau toți ca pe un fel de căpitan în care măria sa are credință și nădejde! Întocmai așa cum îl priveau „atamanii”.

De aceea îi vedeai acu muncind fără oprire, tăind din piei de vită opinci și curele de trebuință pentru scările de lemn, întocmindu-și tarnițele după toată rânduiala, strigând la femei să isprăvească mai repede traistele și desagii, cercetându-și caii și alergând cu ei la Plopi, la bița Gligore, să le bată potcoavele.

Iar la bița Gligore, în ogradă și în drum și împrejurul casei, erau atâția oameni și cai, încât nici nu mai puteai străbate până în covălie. Și era de mirare cum șperla aceea de copilă a lui bița Mateiaș Păcurarul, căreia îi rămăsese numele Dușca de când fusese mititică, era de mirare cum se putea strecura ea prin asemenea desime, cu cofa cu apă rece, până în pragul covăliei! Dar se strecura pe mică pe ceas și întindea de departe cofăielul către Drăguș, care, cu mânecile suflecate și muruit tot de funingine și colb de cărbune, ajuta lui bița Gligore la ilău. Mai înlăuntru nu cuteza fata să intre, pentru că neastâmpăratul cela de Drăguș, oricât era de înglodat în munca aceea fără hodină și fără răsuflet, tot găsea vreme să întindă un deget plin de funingine și să facă un benchi pe nasul fetei! Ceea ce văzând Dușca, se mânia atât de cumplit, încât nu mai aducea apa rece decât hăt… peste un ceas de vreme. Și atunci, din fundul grădinei megieșe, unde sta ea, trecea dupăind cu altă cofiță cu apă, ștergându-și nasul cu mâneca și fără să vadă pe lița Saveta care o urmărea cu un zâmbet șugubăț, ascuns în colțul gurii.

De data aceasta mai era un meșter în covălie. Era Drăgan, care, în fundul colibei, se așezase în genunchi pe pielea de bivol adusă sub tarniță din tabără și croia din ea, cu o custură de coasă, curelele de trebuință, pentru biciul pe care-l prubuluia. Lucra cu mare grijă și băgare de samă să scoată curele lungi, de cel puțin doi coți și late de două degete, să fie și să ție! Iar când isprăvi această însemnată îndeletnicire, se alătură de vatră și începu să poarte foiul, călcând tălpigul de lemn, fără să se mai oprească. Socoteala lui era să ajute pe meșteri să isprăvească mai repede treaba și să se apuce de scula care îi trebuia lui. Dar rândul său veni abia după miezul nopții, când bița Gligore și Drăguș cădeau de osteneală.

— Cum zici să fie? îl întrebă atunci faurul, istovit.

— Iată cum… își scoase Drăgan din traistă bucata lui de plumb. Taie-mi plumbul ista în zece bucăți tot una, fă-le rotunde și dă-le bortă la mijloc, să am pe unde trece curelele. Și pe urmă îi facem o codirișcă…

Bița Gligore îl privi mirat:

— Dar cât de mari ai vrea să fie? Mai mari decât nucile?

Drăgan se scărpină sub căciulă:

— Socot să iasă mai mari decât două nuci! Că plumb este…

— Apoi dacă tai eu tot plumbul ista numai în zece bucăți, au să iasă cât merele!

— Așa! Cât merele! se bucură Drăgan. Chiar așa îmi și face trebuință!

— Dar cine crezi tu că are să poată purta un asemenea bici? se minună bița Gligore.

— Eu am să-l port! rosti Drăgan frecându-și palmele. Eu îl port, numai să ție codirișca!

— La asemenea greutate ar trebui o codirișcă de fier! își făcu socoteala bița Gligore.

— Să-i facem! se grăbi omul, cu piciorul pe tălpigul foiului.

Iar când, către ziuă, isprăviră și această treabă, Drăgan mulțămi frumos și, încălecând, porni spre pădurăria lui badea Tudose, cu biciul pe umăr.

— Acu aș vrea să văd pe acela care se poate apropia de mine! vorbi el singur pe drumul bătut de lună.

Și învârtind acea nemaipomenită armă pe deasupra capului, izbi într-un copăcel care se afla în fața lui și trecu înainte. Iar în clipa aceea frunzarul des și rotat al copăcelului se frânse pârâind și căzu în iarbă, iar trunchiul lui rămase ciuntit și despicat ca de trăsnet.

3

Cele trei zile și trei nopți care trecuseră de la sosirea „atamanilor" din tabără, Domnica le petrecuse mai mult pe afară. Își găsea fel de fel de treburi, unele mai grabnice decât altele, alerga de ici-colo cu broboada mereu trasă pe frunte și stătea mai ales întoarsă cu spatele către cei de față și atât de tăcută, încât bătrânii îi uitaseră glasul. Numai că bătrânii nu puteau fi înșelați. Ei știau că fata își ascundea jalea și neliniștea și plânsul. Se uitau unul la altul, se scărpinau în cap pe sub cușmă și înălțau din umeri, privind în altă parte.

„Asta-i acu! gândeau ei stingheriți. Dar ce are să fie când om pleca și noi?"

Pentru că ei erau încredințați că porunca – ce desigur s-a dat pentru străjări – are să sosească nesmintit și de aceea se și pregătiseră temeinic și erau gata. Războiul și legea oșteanului și poruncile domnești, gândeau ei, nu au a se înduioșa de bocetul muierilor! Le e greu și lor, asta-i la mintea oricui, dar așa-i datina și scrisa muierilor, de când lumea!

Nici Mitruț nu putea fi înșelat. Știa și el că Domnica plângea noaptea și își stăpânește cu greu suspinele care i se grămădesc în gât. Nu-i văzuse ochii de trei zile, atâta de bine știa ea să și-i ferească. Dar și-i închipuia plânși și întunecați și uzi și plini de deznădejde și lui îi părea rău de i se frângea inima și nu putea spune nimic pentru alinarea ei. Nici nu se pricepea la asemenea vorbe. Se făcea că nu vede și că nu înțelege. Se silea să vorbească cu glas obișnuit și chiar vesel, ca și cum nimic deosebit nu se întâmpla, dar când încăleca să se ducă

în sate pentru rânduirea celor din urmă pregătiri, își mâna calul cu atâta iuțeală și zbucium, încât bătrânii îl priveau cu spaimă.

Nici celelalte neveste din sate nu o duceau mai bine, iar fetele se ascundeau pe după bordeie, să plângă în voie.

În noaptea cea din urmă – a treia – cei doi trimiși în satele de dincolo de Siret sosiră în goana cailor. Isprăviseră toată treaba și a doua zi oamenii de acolo au să-i aștepte în drum să meargă odată cu oamenii dintre ape. Aflând deci vreme slobodă până în ziua, Ghivirdic stătu pe prispă la bița Oană, alături de Olina, iar Toader pe prispă la bița Trifan, alături de Parasca, în văzul urnii și fără teamă de gura satului. Acu nu mai avea nimeni niciun fel de taină și niciun ascunziș. Iar pe celelalte prispe, alți flăcăi și alte fete își luau rămas bun, despărțindu-se și făgăduindu-și să se întoarcă și să se aștepte…

Decât că în noaptea aceasta vremea trecea mai repede decât totdeauna și dintr-odată toți cucoșii satelor porniră a cânta din trâmbițe.

Ghivirdic și Toader ciobanul săriră pe cai și porniră fără să se mai uite în urmă, lăsând pe prispele celor două căsuțe două umbre frânte de mijloc și cu umerii zbuciumați de plâns stăpânit… întocmai așa cum se vedeau alte umbre pe prispele celorlalte căsuțe…

La pădurărie, Drăgan, cu cei din Vadul Părului, sosise. Purta pe umăr arma ceea ciudată întocmită de bița Gligore și despre care vorbea acum toată lumea ce se frământa acolo neliniștită și nerăbdătoare, privind-o cu mirare și nepricepere.

Începură a sosi și „atamanii” cu cetele lor. Acuma poiana era plină de tropot de cai și de glasuri. Se înțelege că nu se găsiseră atâția cai câți oameni și o bună parte din cei ce plecau trebuiau să facă drumul pe jos. Dar Mitruț rândui să meargă toți odată, așa cum toți odată vor trebui să se înfățișeze domnului, fiecare „ataman” având a sta în fruntea călăreților și pedestrașilor din satul său.

„Atamanii” se aflau însă parcă încurcați și oarecum sfiiți. Erau acolo și bița Lupu Condrea din Brusturi, tatăl lui Ionică, și bița Costache al Vădanei din Putnișoara, tatăl lui Toma cel știrb, și bița Niculai Miron din Seaca, tatăl lui Ilieș, și bița Gligore din Plopi, tatăl lui Drăguș. Și flăcăii se simțeau stingheriți să aibă adică, sub mână și sub povață, pe bătrânii lor! „Bătrânii” era numai o vorbă pe care o obișnuiau feciorii când vorbeau de părinții lor. Dar oamenii aceia nu erau bătrâni. Erau în toată puterea lor, încă neajunși la cincizeci de ani, pietroși, cu mușchii de criță și deprinși cu truda și răbdarea. Numai bița Gligore rămăsese, din temniță, mai șubred și părea mai îmbătrânit. De aceea chiar lița Saveta se împotrivise la început:

— Unde te duci, omule? lăcrimase ea, luând de marturi cerul și pământul. Nu te vezi? Acolo abia o duce unul care-i de două ori cât

tine! Dar tu?

— Savetă, – grăise domol, dar hotărât, bița Gligore, – nu plânge degeaba! Așa cum mă vezi, slăbănog și sur, măriei sale îi datoresc viața. Că dacă măria sa nu dădea poruncă să mă sloboadă, îmi putrezeau ciolanele în temniță și acum îmi făceai parastase. Apoi nu-i mai bine în bătaie? Eu știu că nu-s chiar cât trebuie de voinic. Dar dacă n-oi putea lupta, măcar oi potcovi caii și tot oi da o mână de ajutor, când mi-o cere domnul! Că acolo unde-s cai, trebuiesc și potcoave…

— Iar eu merg cu barda! râse bița Todirașcu. N-oi avea ce ciopli, oi da cu ea în vrăjmaș, că asemenea sculă, pentru orice trebuință îi bună. Și punându-și barda în brâu, se alătură de bița Gligore.

Și lița Saveta n-a avut încotro. S-a uitat la femeia lui Todirașcu și femeia lui Todirașcu s-a uitat la ea. Și au tăcut. Acu lița Saveta stă rezemată de un copac, cu Profirița de mână, și își plimbă ochii de la bărbat la fecior și înapoi.

Iar „atamanii", sfătuindu-se, hotărâră ca fiecare din ei să-și lase ceata de pedestrași sub mâna bătrânului său și îndată se simțiră mai ușori și cu cugetul mai slobod.

— Suntem toți aici? strigă Mitruț dintr-odată, cu glas mare.

— Toți! răspunseră care mai de care, strigând, și femeile tresăriră.

Se aflau acolo nevestele și mamele și fetele și până și moșnegii. Nalt, cu umerii înguști și cu mustața pleoștită, moș Bolocan pășea încet printre cete, sprijinindu-se în bățul său poleit, pe care îl luase așa cum îl lua numai la mari sărbători, pentru a duce fruntea jocurilor. Bătrânul arunca vorbe de șagă, în dreapta și în stânga, după cum îi era feleșagul. Dar glasul lui era schimbat, iar un nod care se pusese de-a curmezișul se încăpățâna să rămâie mereu în gâtlejul lui uscat. Moș Batcă, cel adus de șale, prinsese a lămuri pe niște flăcăi ce-i de făcut atunci când tu ești cu coasa și dușmanul vine cu calul asupra ta. Și – surd fiind – nu auzea nici întreruperile, nici întrebările celor care își stăpâneau zâmbetul. Iar moș Mihai și badea Tudose prinseseră pe Mitruț de pulpanele ilicului și-i dădeau de grijă, vorbind amândoi odată:

— Cum ajungi, măi băiete, vezi: s-a dat ori nu s-a dat porunca ceea pentru străjări? Ori poate or fi uitat-o și domnul nu știe nimic! Și trimite-ne răspuns să venim!

Iar Mitruț le răspundea în neștire și cu ochii aiurea. Pentru el venise acuma clipa cea mai grea. Trebuia să-și ia rămas bun de la Domnica și pe de o parte îi era un fel de rușine de lumea care se uita la dânsul, iar pe de alta se temea că Domnica are să plângă și asta nu s-ar fi cuvenit într-o asemenea clipă și într-o asemenea împrejurare. O căută cu ochii și o văzu ascunsă pe jumătate după calul lui. Ținea capul calului în brațe, își lipise obrazul de fruntea lui și cu palmele îi

bătea ușor grumazul, mângâindu-l. Un suspin stăruitor i se suia de la inimă până în gât și ea îl stăpânea și îl trimitea înapoi cu toate puterile, cu fruntea încrețită sub îndărătnicia împotrivirii și hotărârii ei, și cu un singur gând bătând în mintea deșartă de orice altă înțelegere: N-am să plâng! N-am să plâng! N-am să plâng!…

Cu pași hotărâți, Mitruț se apropie. Purta pe umăr arcul și săhăidacul. Își agăță ghioaga la oblânc, încercă chinga și se întoarse spre Domnica:

— Tu, copilă, – grăi el mai mult șoptit, – să ai grijă de bătrâni…

Domnica își înclină capul în chip de supunere și privi în jos:

— Ei n-au să plece? întrebă ea tot atât de încet.

— Mă tem că nu, dar nu le spune…

Domnica dădu repede din cap și își prinse degetele în coama calului:

— …Da, Mitruț… șopti ea înghițindu-și vorbele.

— Eu am să vin… adăugă el. Să mă aștepți…

— …Da, Mitruț…

— …Atunci… așa…

Ea dădu repede din cap, cu ochii țintă la opinca lui:

— …Da, Mitruț…

— Apoi… încercă el să spuie cea din urmă vorbă, dar nu avu vreme.

— Sărută-ți nevasta, Mitruț! se auzi glasul cald al liței Saveta.

Și ca împins de spate, se plecă asupra obrazului înflăcărat al nevestei lui, o sărută apăsat și repede și, în aceeași clipă, sări în șa.

— Apoi… eu zic să pornim! strigă el înălțându-se în scări.

— Pornim! strigară glasuri repezite și oamenii încălecară.

În învălmășeala care se făcu, femeile și fetele se dădură în lături și Mitruț porni.

— Sărutăm dreapta, moș Mihai și tătuță Tudose! spuse el trecând pe lângă bătrâni.

— Nu uita! strigară ei, înălțându-și brațele. Iar el dădu din cap și trecu înainte.

Încet-încet se urniră toți. Acuma, din poiană, nu se mai vedea decât spatele celor din urmă pedestrași, cu crângul lor de lăncii îndreptat spre cerul limpede. Iar de dincolo de dâmb se auzi dintr-odată fluierul lui Ion Palmașu, care – pornind și el la luptă – înțelegea să umble cântând…

Și abia atunci Domnica, izbucnind în plâns, se răsuci în brațele ocrotitoare ale liței Saveta…

Dar femeile și fetele porniră în goană să urce culmea, să-i mai vadă odată cum se duc. Și după ele porniră și lița Saveta și Domnica și Profirița… Acu stăteau toate înșirate pe muchia acoperită cu iarbă mare și priveau spre răsărit, cu palmele la frunte. Șiragul lung al celor

ce se duceau șerpuia pe drumul de țară, printre fânețe și ogoare. Fluierul lui Ion Palmașu se stinsese de mult și un glas de bucium depărtat se înălță deasupra oștenilor duși de Mitruț al Joldii măriei sale Ion Vodă. Pe urmă nu se mai auzi nici buciumul, cei din urmă oșteni trecură de cotul unei dumbrăvi și umbrele lor se șterseră în pâcla depărtării.

Pe culme, femeile și fetele se lăsară în iarbă, cu picioarele tăiate ca de mare trudă. Și rămaseră acolo, zugrăvite pe zarea răsăritului, până trecu soarele de crucea amiezii…

4

Drumeții trecură Siretul pe la Sânger, călăreții prin apă și pedestrașii pe podul umblător pe care trecuse cândva și moș baciu, ducându-se la moarte. Buciumară de pe mal și îndată le ieșiră înainte, gata de drum, oamenii locului. Iar în frunte alergau cu frâiele slobode Ghivirdic și Toader ciobanul.

— De acu noi ne ducem drept înainte prin satele pe care le-am sculat, să le dăm de veste că veniți, strigară ei. Și să grijim să nu fie zăbavă…

Și îndată întoarseră caii și porniră în goană. Iar buciumele lor se auziră din ce în ce mai slab.

Așa trecu Mitruț și oamenii săi prin satele de pe moșia lui Gavrilaș Voilă și ale lui Hudăi, cei spânzurați în lunca Siretului din porunca măriei sale. Aflară acolo oamenii care fuseseră nu demult la pădurăria lui badea Tudose și care hotărâseră încă de pe atunci să ajungă la măria sa, dacă-i va chema. Poposiră, în amurgurile limpezi de mai, în satele acelor oameni, aprinseră focuri de veghe și se hodiniră în jurul lor, în timp ce buciumele lui Ghivirdic și Toader ciobanul se auzeau tot înainte, mereu înainte.

Iar la chemarea lor, cetele de răzăși, care mai rămăseseră încă la vetrele lor, nu mai avură răbdare până la sosirea lui Mitruț cu ai săi, ci îi ieșiră înainte și poposiră în drumul lui, cu caii, merindele și armele lor.

Când ajunseră la marginea ținutului Tecuci, cei doi buciumași se întoarseră vlăguiți și vestiră că de aci trec în ținutul Covurluiului, pe alte moșii care au stăpânii lor și vra să zică, au isprăvit cu satele ale căror boieri au fost spânzurați, și că de acu până or da în șleahul cel mare al Bârladului au a întâlni mai cu samă cete mici de răzăși stârniți de crainici și buciume.

Mitruț se uită în urmă. Șiragul celor sculați să meargă în ajutor măriei sale se întindea șerpuind până departe. Din fiecare sat se sculaseră oamenii cu mic cu mare și porniseră după el, fără zăbavă și fără să mai ceară lămuriri, și peste tot rămăseseră numai moșnegii, femeile și copiii. Nu întâlniseră bocete și jale, cum era obișnuită lumea

din alte războaie. Drept că femeile și fetele mai lăcrimaseră uneori după cum îi feleșagul lor blestemat din veac, dar bărbații porniseră dârzi, fără a se mai uita îndărăt iar Ion Palmașu își aflase tovarăși de fluier și mulțimea mergea acuma ca orice oaste alcătuită cu temei și cu fluierașii în frunte. Iar când făceau popas pe unele coaste de dealuri – cu toată truda lor – flăcăii începeau să chiuie ca la nuntă, văzduhul răsuna și cârduri speriate de rațe sălbatice zburau grăbite către păpurișuri depărtate.

— Îți aduc oaste mai multă decât aduc boierii, măria ta! își șoptea Mitruț singur, în nopțile în care privea cu mândrie și mulțămire mulțimea focurilor de veghe din jurul său. Primește-o, măria ta, și nimicește dușmanul, nimicește-l să nu mai rămâie unul și să ne izbăvim de spurcăciuni țara și ogorul și bucățica noastră de mămăligă!...

În nopțile acele, oamenii de dincolo de Siret se strângeau în jurul lui, povestind și ascultând istorisirile altora, își spuneau necazurile care – de când se pomeniseră ei – erau aceleași pe pământul oropsit al Moldovei și nădejdile către care se înălțau toată vrerea și setea lor de dreptate și slobozenie. Știau ce făcuse Ion Vodă pentru oamenii „dintre ape", îl socoteau deci om drept și alergau nădăjduind în dreptatea lui...

La un popas, într-o sară, dădură peste un pâlc de oameni necunoscuți. Purtau cușme înalte și țuguiate, opinci de piele crudă și nojițe din păr de cal. Aveau arcuri și săhăidace, iar din brâul lat, cu care era încins fiecare, se vedea ieșind mânerul unui cuțit lung, în teacă de piele. Aceasta părea o ciudățenie la care oamenii priveau cu nedumirire. Dar ceea ce părea și mai ciudat erau iataganele turcești care spânzurau la șoldul acelor străini, prinse de câte o curea lată, trecută în curmeziș peste umăr.

Stăteau în jurul unui foc sărac și ospătau pește fript pe cărbuni, fără pită, fără turtă de mei și fără sare. Iar la sosirea oamenilor lui Mitruț se opriră din mâncat și stătură tăcuți și cercetând cu ochii, fără frică și fără sfială.

— Bună vremea! le spuseră noii sosiți, descălecând.

— Bună vremea! răspunseră ei.

— V-am văzut venind de cum ați intrat în valea Suhatului, – adăugă unul, – ș-am înțeles că sunteți singuri... De aici, de pe culme, se vede până la Siret...

— Cum adică, singuri? se miră „atamanul" Drăguș, care se potrivise lângă ei.

— Așa... singuri!... răspunse unul dintre străini, cu glas ciudat de hodorogit. Adică... fără stăpân... fără boier... de capul vostru, vra să zică!... Vă duceți la măria sa?

— La măria sa! răspunse Drăguș. Și voi tot acolo?

— Tot acolo! răspunse omul. Sunteți „dintre ape”?

— „Dintre ape”! se bucură Drăguș. Ne știi satele?

— Le știu! Era acolo odată un baci… la o stână… poate ai auzit de dânsul. Și avea el un ciobănaș… feciorul Joldii, străjărul…

— Mitruț! strigă Drăguș răsucindu-se în șa. Iaca, avem tovarăși la drum… și un om care l-a știut pe moș baciu și te știe și pe tine!

Mitruț se apropie șerpuind cu calul printre oameni. Străinul cu care vorbise Drăguș îl privea țintă. Avea obrazul negricios, brăzdat adânc de crețuri pornite în jos spre curmătura fălcilor și plete sure ieșite încâlcit de sub cușma neagră.

— Mitruț – grăi el cu același glas hodorogit, – nu mă mai cunoști?

Mitruț îl privea cu ochii mari. Nu-l cunoștea.

— Mi-ai dat bucățica ta de mămăligă, când umblai cu oile boierului de la Putnișoara, vorbi din nou necunoscutul. Iar pe șleahuI Brăilei, în marginea stufului, ți-am luat oile și ți-am plătit răscumpărare…

— Bădiță Zamfir! își aminti Mitruț. Dumneata ești?

— Eu, măi băiete! Eu și oamenii mei! M-am schimbat tare, știu! În stuf îi greu de trăit! Și tu te-ai schimbat! Ai crescut, te-ai împlinit și, din ciobănaș cum te știam, te aflu în fruntea oștii iștia, ca un „ataman”! Te duci la măria sa?

— Mă duc, bădiță…

— Eu te-aș ruga să descaleci și să zăbovești oleacă, Mitruț, – grăi Zamfir cu o urmă de rugă în glas, – că am a-ți încredința o vorbă… mai în taină!

Și când Mitruț, descălecat, se așeză la locul oamenilor din stufurile Siretului, Zamfir își coborî glasul și grăi cu mare tulburare:

— Măi Mitruț, măi dragul bădiții, noi acolo în stuful nostru am aflat despre toate faptele care s-au petrecut în țara asta de o bucată de vreme încoace. Știm despre osânda care s-a dat boierului care te-a robit pe tine și despre osândirea boierului din pricina căruia m-am îngropat eu în stuf… Mă bătea odată gândul să ajung și eu până la măria sa și să-i pup încălțarea: „Bine ai făcut, măria ta! Să trăiești!” Numai vezi tu, măi băiete, eu nu pot avea asemenea îngăduință! Eu sunt hoțul din stuf! Lotrul Zamfir!… S-au jăluit boierii și turcii împotriva mea și într-o vreme s-au trimis călărași să mă stârpească… Cum să mă duc? Am aflat și de dreptatea lui Ion Vodă, pe care ai dus-o tu în satele „dintre ape” și stăteam în cumpănă: să ies din stuf, acu când boierul meu a fost spânzurat… să nu ies… ce să fac? Capul meu îi pus la preț de unii boieri pe care i-am supărat mai tare!… Ajung eu până la măria sa? Nu cumva mă ucid slujbașii și boierii înainte de a afla domnul de mine și de a-i spune eu cum și ce?

Zamfir oftă din adânc și capul lui, cu chipul încrețit de foame îndelungată și de răbdări și de suferință, se plecă greu, luminat de flăcările galbene. Urmă:

— Iaca de ce, măi Mitruț, cu toate că boierul meu a fost spânzurat, eu tot în stuf am rămas… Acu, am auzit buciumele. Am ieșit la lărgime să văd ce-i și am aflat că cheamă măria sa țara la luptă. Și după altele pe care ți le-oi spune, am pornit cu toți ai mei!… Suntem doisprezece… Ți-am știut toate faptele și mișcările și de două zile te așteptăm aici… pentru că, măi Mitruț, noi am avea o mare rugă către tine…

Zamfir fugarul își scoase cușma din cap, o puse alături pe iarbă și vorbi iar, cu aceeași tulburare:

— Măi, dragul bădiții, nu știi tu ce a făcut badea baciul, dumnezeu să-l ierte, cu răscumpărarea pe care i-am plătit-o pentru oi… acolo în stuf?

— Cum să nu știu? grăi Mitruț, bucuros de această aducere aminte. Două săptămâni eu am tot umblat din poartă în poartă și din om în om! Îi chemam să vie la stână! Și moș baciu le punea în palmă răscumpărarea oilor, pe care le-ai dat-o dumneata…

— Și a plătit-o tuturora, Mitruț, dragul bădiții?

— Tuturora, bădiță Zamfire! Și toți oamenii aceia și-au făcut cruce și s-au închinat pentru sănătatea matale! Așa a fost! Iaca, cei mai mulți dintre ei sunt aici. Biță Niculai! strigă el către Niculai Miron din Seaca, făcându-i semn cu mâna. Și când omul se apropie: Îți mai aduci aminte de răscumpărarea aceea pentru oi, pe care ți-a adus-o moș baciu din stufurile Siretului?

— Cum să nu-mi aduc aminte? râse bița Niculai, bucuros. Aceea a fost ca o pomană căzută din cer!…

— Iaca cine ți-a trimis-o! arătă Mitruț pe Zamfir.

Bița Niculai făcu ochi mari și Zamfir se uită la dânsul cu grijă, cum te-ai uita la un judecător. O clipă ochii lor se întâlniră și Niculai, întinzând brațul, apucă pe străin de umăr.

— Să trăiești, om bun! grăi el cu mare mulțămire și cu mare zâmbet. Află că în anul acela, atâta aveam la viața mea: cinci mioare! Și mi le luase turcul, pe nimica, lăsându-mă calic! Să trăiești că ne-ai făcut dreptate! Noi am auzit multe, că s-au și grăit multe despre tine. Dar știind noi că faptele sunt mai tari decât vorbele, ți-am pus numele „Om bun” și așa ai rămas!

Zamfir îl asculta cu adâncă tulburare și părea că toată ființa lui soarbe mulțămire și bucurie din vorbele calde ale omului.

— Mitruț, – grăi el cu mare ușurare, – dacă te-ar întreba măria sa, așa ai spune și tu?

— Tot așa, bădiță Zamfire! Cum altfel?

— Atunci iaca ce te rugăm noi, măi băiete: noi, față de lege și de datină, nu mai suntem oameni ca toți oamenii. Suntem lotri și lotrul trebuie prins și spânzurat, dragul bădiții. Așa-i legea lui! O știm, dragul bădiții, și cu toate astea eu vreau să mă înfățișez măriei sale!

Vreau să îngenunchi la mila lui cu toți oamenii iștia ai mei și să-mi supun capul. Poate să capăt iertare, Mitruț, și să-mi îngăduie să lupt și eu cu turcii ca oricare, și dacă oi scăpa din război, să mă întorc în lume… acasă… că nu mai pot! Că viața aiasta pe care o duc eu nu-i viață de om, Mitruț! Aiasta-i viață de fiară fugărită, flămândă, pârjolită de soare și vântoase, bătută de geruri și udă de ploi și mucegăită în baltă! Cine s-o mai rabde? Și-am zis că poate tu, care ai stat de vorbă cu măria sa și ai intrare la dânsul, să mă iei și pe mine și să mă ocrotești până oi ajunge la picioarele sale. Altfel mă spânzură cei care m-or prinde și nu mai ajung eu să văd chipiul domnului…

Zamfir stătu cu capul înclinat și cu spinarea corogită, și din glasul lui străbătea o hotărâre nestrămutată și o deznădejde adâncă.

— Bădiță Zamfire, – vorbi cu milă Mitruț, – eu te duc. Numai că stau și mă întreb: dacă legea aceea despre care vorbești îi atâta de aspră… ce nădejde mai ai? După cât îl știu eu, măria sa îi om drept… Are să calce el legea?

— Poate s-a îndura de mine, dragul bădiții! Așa am eu o socoteală și o încredințare. Mai întâi și mai întâi eu nu mă duc cu mâna goală! Îi duc măriei sale zălog de preț, care nu se mai află!

Zamfir se sculă, strigă către oamenii lui să se dea la o parte și îndată Mitruț și cei din jurul său văzură – trântit în iarbă și legat de mâni și de picioare – un turc cu chipul cenușiu, cu barba rară și încâlcită și cu capul sur.

— Măria sa mai marele cetății Brăila! rosti lotrul cu glasul lui hodorogit.

Oamenii săriră în picioare și priviră mirați la prins și la cei care îl străjuiau acolo.

— Puteți să-l vedeți mai de aproape! vorbi iar Zamfir, că nu mai mușcă! L-am îmblânzit! Și așezându-se din nou în fața lui Mitruț, urmă: Noi, dragul bădiții, am aflat de la cunoscuții noștri „dintre ape” și de la cei din satele de dincoace de Siret care au fost la Răchiți, ori au venit, sloboziți fiind din tabără, am aflat, zic, de toate cele întâmplate la Brăila când cu împresurarea cetății de către măria sa. Știm vra să zică despre arderea și prada târgului, despre cum a înfruntat mai marele cetății pe măria sa și despre cum au plătit cu viața – solii turcești – cutezanța mai marelui lor. Și putem să-ți spunem, Mitruț, că aflându-ne noi pe aproape – în bălțile Brăilei – îndată după plecarea măriei sale și a oștirii moldovenești, am stat marturi cum au sărit turcii din cetate, hămesiți de foame, și cum au umplut toată împrejurimea căutând de mâncare. Ca lupii umblau în toate părțile mușluind și spârcuind de ți se rupea inima de biata omenire care încăpea pe mâna lor. Atunci ne-am aținut din stufurile noastre și am pălit. Și iarăși pot a-ți spune, dragul meu, că am ucis de ne-au amorțit brațele! Și de făcut n-aveau ce ne face, pentru că ei

necunoscând potecile noastre, nu ne puteau prinde în stuf. Iar care a încercat a fost sorbit de mâluri și a pierit acolo, neștiut și neajutorat de nimeni. Așa am stat noi la pândă și la harță până acu două zile. Iar acu două zile am pus mâna pe tatăl lupilor acelora! Pe dumnealui mai marele cetății! Venise cu câțiva soți să se încredințeze și să vadă cu ochii lui ce este acolo, în locurile acele în care se prăpădește atâta oștire și ce are domnia sa de făcut întru apărarea de cuviință! Și a văzut! Cu arcanul l-am prins de gât, l-am smuls din șa și l-am tras în stuf! Și cercetându-l și aflând noi că în adevăr prinsul îi acel om însemnat care a cutezat a înfrunta și a se împotrivi măriei sale, n-am mai stat pe gânduri! L-am legat precum îl vedeți, l-am suit pe cal și am pornit să-l ducem domnului. Aista-i mântuirea noastră! am zis eu către soții mei, iar ei m-au crezut și m-au urmat, încredințați fiind într-o răscumpărare și o iertare a păcatelor noastre de lotri!

Tăcu o vreme și în gâtul lui scorojit și vânos nodul ascuțit al înghițitoarei urcă și coborî zbuciumat. Urmă:

— Bun! Vra să zică aista-i zălogul! Îl punem la picioarele măriei sale și îngenunchiem alături: „Măria ta, aista-i un dușman al măriei tale și al Moldovei. L-am prins cu mânile noastre și ți-l dăruim. Și-ți aducem pe lângă dânsul, capetele noastre, pentru că noi suntem lotri în stufurile Siretului și bălților și – lotri fiind – cerșim viață de la mila măriei tale. Iar cum am hoțit noi acolo a pune mărturie credinciosul măriei tale Mitruț al Joldii, străjărul, și oamenii lui. Ne rugăm numai să nu fim uciși fără mărturia asta a lor!...” Iar tu, Mitruț, și oamenii iștia, îți spune cum îți ști!...

Tăcu, își înclină fruntea și oamenii îl privir înfiorați.

— Mergi cu noi, bădiță Zamfire! vorbi Mitruț cu glasul coborât de milă și de tulburare. Te-om duce la măria sa și ne-om pune chezași. Și după cum îl știu, eu socot că n-are să se grăbească să te judece, până n-a chibzui și n-a cumpăni toate faptele și dreptățile care te-au mânat. Măria sa îi domnul dreptății, bădiță Zamfire!...

5

Dincolo de apa Prutului, pe șleahul care cobora de la Cahul spre Dunărea, tăind în două fosta așezare tătărască din Cișmichioi, treceau mereu cete mai mici și mai mari de oameni înarmați către tabăra lui Ion Vodă. Armele lor erau mai cu samă arcurile, ghioagele, baltagele și coasele, și cele mai multe cete stăteau sub mâna câte unui vătaf boieresc, chemat de stăpân pentru împlinirea poruncii măriei sale. Se cunoștea că acea poruncă – cu toată îndărătnicia unora – aflase anume ascultare. Buciume depărtate vesteau că alte cete se grăbeau spre același drum.

Oprită la popas pe tăpșanul din marginea șleahului, oastea lui Mitruț se odihnea, privind. La focuri rare și sărace oamenii își

pregăteau prânzul, scoţând din traistele trecute pe după gât merindea luată de acasă, o frântură de turtă de mei, coaptă în spuză, o fărâmă de brânză, o ceapă… Potriveau ceapa pe genunchi, o sfărâmau cu pumnul, întingeau bucăţele în sarea din colţul ştergarului şi ospătau cu ochii la drumeţi.

Pe şleah treceau către tabără oameni fel de fel şi mai mult pedestraşi. Opincile lor, în colbul drumului, nu făceau niciun vuiet. Câte un bucium izbucnea fără veste, după un dâmb, şi îndată altă ceată se arăta păşind prin colbul moale către miazăzi, cu coasele şi suliţele pe umăr.

Şi deodată un vuiet adânc şi depărtat străbătu cuprinsul, întâi slab, mai mult ca o părere, ca o tremurare a văzduhului şi crescând cu fiecare clipă până când se lămuri într-un tropot regulat de cai.

— Călăreţi mulţi! rosti Mitruţ, sculându-se în picioare.

Se ridicară şi alţii şi priviră cu capetele întoarse către miazănoapte-răsărit, de unde se auzea tropotul. Un şirag lung de călăreţi se zugrăvea acum pe zarea albăstrie, mergând în pasul larg al cailor, pe un drumeag de ţară, coborând în şleah şi apucând spre Cişmichioi.

— Cazacii! strigă Mitruţ cunoscând de departe caii suri şi cuşmele scurte ale călăreţilor.

— Cazacii! se răspândi vestea din om în om, şi acum toată oastea, în picioare, privea către şleah.

Mitruţ porni în goană, coborî tăpşanul şi sări în drum. Săriră în urma lui şi „atamanii” şi Drăgan. Se înşirară în curmeziş şi cei dintâi cazaci se opriră în faţa lor.

— Mitruţ! se bucură hatmanul Svercevski, trăgând de frâu.

Nu ştia moldoveneşte mai marele cazacilor, dar prinsese dragoste de Mitruţ şi punea preţ de viteaz pe vitejia acestuia.

— Mitruţ! strigară şi sutaşii şi cazacii ceilalţi, râzând către el cu dragoste şi prietenie.

Iar sutaşul Kozlovski, care ştia moldoveneşte, sări îndată în ajutorul tuturora, lămurind şi pe unii şi pe alţii, în chip de tălmaci. Astfel află Mitruţ de isprăvile cazacilor care curăţaseră pământurile către răsărit de cei din urmă turci – scăpaţi până atunci cine ştie cum – şi aflară Svercevski şi ostaşii lui cum putuse aduna Mitruţ atâta oaste s-o ducă măriei sale.

— N-am adunat-o eu! se împotrivi Mitruţ, parcă dezvinovăţindu-se. S-au sculat ei singuri, fără îndemn şi fără zăbavă, să ajungă cât mai repede la domn şi să deie ochii cu turcii. Moldovenii noştri îs oameni tare necăjiţi, – urmă el, – grăind către mai marii zaporojenilor. Ei ştiu că turcii sunt aceia care-i farmă sub puterea lor şi le fură bucăţica de la gură. De aceea şi socot ei, cu adâncă încredinţare, că a ucide turc, ori a ucide tătar, nu-i păcat! Iar în măria sa ei şi-au strâns toate nădejdile… să-i ducă la izbândă, să le deie înapoi slobozenia şi să le

facă dreptate! Iaca de ce s-au grăbit să lase la pământ toate ale lor și să pornească…

Ostașii cazaci se împrăștiaseră pe tăpșan, aciuindu-se la focurile moldovenești. Chiotele flăcăilor îi primiră cu mare pornire tinerească și dragoste. Ospătară, vorbiră prin semne și râseră până osteniră. Și curând, cântece bărbătești, în care se legănau nesfârșirile stepelor părăsite, isprăvile fără asemănare ale eroilor cazaci și vitejiile acelor neîmblânziți străjări ai vieții fără jug și fără stăpân urcară în aerul limpede și umplură cuprinsul.

— Dacă primejdia din partea turcului nu-i prea grabnică, – spunea Svercevski așezat la focul lui Mitruț – eu aș mai trage o raită, către miazăzi… prin Bugeac. Parcă nu mă rabdă inima să mă știu atât de aproape de cânii aceia de tătari și să-i las în pace!

Mitruț rămase o vreme cu ochii duși.

— Tătarilor, – grăi el, – aș avea și eu a le plăti o datorie… care mă usturǎ… Oare n-aș putea să merg și eu? întrebă el dintr-odată întorcându-se către hatman. Rog bunătatea domniei tale, milostive, să mă ieie și pe mine… cu încă patru-cinci oameni ai mei. N-are să-ți pară rău! Și de pe sufletul meu ai să ridici mare negură și apăsare!

Cazacul zâmbi bucuros și îl bătu peste umăr cu palma lui largă și aspră.

— Ca un viteaz din neamuri vestite de viteji care nu știu ce-i teama și truda, Mitruț! grăi el domol. Ai un ghimpe în inimă și ai umbla mări și țări să cauți alinare! Așa avem noi cântece pe care le știm din veac, despre suflete nedomolite și brațe cum nu se mai află… care s-au ridicat pentru dreptate și au plătit după cuviință. Cum să nu te iau, Mitruț? Numai că are să trebuiască să capeți îngăduință…

— Am s-o capăt! grăi Mitruț hotărât.

Și multă vreme după aceea stătu tăcut și cu gândurile duse. Iar după ce plecară cazacii și rândurile lor – ca trase cu sfoara – porniră a ocoli și a coborî către Cișmichioi, Mitruț își chemă „atamanii” și le vorbi, întinzând un braț într-acolo:

— Îi vedeți? Iaca așa se cuvine să meargă o oștire! Nu cu grămada și ca la nuntă! Așa! Să-i crească inima măriei sale când ne-a vedea!

6

Tabăra lui Ion Vodă sosise de mult pe locul ales de către căpitanul Arbore și care se dovedise a fi bun. Oastea se statornicise cu o latură apărată de iezerul Cahulului și cu fața către miazăzi. În întinderea dintre iezerul Cahulului și cel al Ialpugului, care – cu cinci miluri mai spre răsărit – pornea din preajma Dunării și se lungea către miazănoapte, oastea avea unde se mișca în voie, iar domnul socotea acea apropiere a Ialpugului drept altă apărare din stânga. Astfel, aflându-se între cele două ape stătătoare și cu Dunărea în față, tabăra

putea să fie încredințată că din cele trei părți nu va putea fi lovită fără veste, iar loc avea destul unde să-și rânduiască puterea, după trebuințele luptei.

— Numai de ar intra ei între ape! se îngrijoră Grumază privind, cu mâna la frunte, depărtarea spre miazăzi.

— N-au să aibă încotro! vorbi potolit domnul, care – din drumul lui de priveghere prin tabără – se oprise acolo unde marele vornic aștepta cetele cele noi de oști. Dacă-i pălim la Oblucița și ne tragem cu spatele încoace, n-au să vie după noi?

— Se înțelege că au să vie! Numai că eu mă gândesc dacă au să vie pe la Oblucița!

— Așa e, că tu nu știi! se dumiri domnul. Ceaușul pe care l-am prins dăunăzi a mărturisit că dușmanul își aduce zahereaua și tunurile cu corăbiile pe mare. Și vadul lor – de zeci de ani de zile – la Oblucița este. Acolo le-om aține calea!

— Înțeleg, doamne!… Vra să zică, dacă i-am păli cum se cuvine la Oblucița, poate n-or mai avea putere să vie-ntr-acoace!…

— Așa zic și eu, Gnumază! grăi domnul întorcându-se încet către bărăganurile dinspre miazănoapte, călcate și pustiite de mult de podghiazurile tătărăști. Dintr-acolo spatele taberei nu avea nicio apărare. Are să trebuiască să avem grijă din partea aceea, adăugă Ion Vodă dus pe gânduri. Pe urmă își plimbă ochii peste forfota necurmată din tabără, care acuma părea mult mai mare decât totdeauna și, întorcându-se către marele vornic, întrebă: Cum îi cu însemnările domniei tale?

— Îi bine, măria ta, răspunse Grumază apucând un izvod din mâna pisarului care scria pe genunchi la picioarele sale. Iaca, până acu s-a făcut oștirea de trei ori cât am avut-o la Jiliștea, măcar că am mai prăpădit oleacă de oaste chiar acolo, oleacă am dat-o lui Dumbravă, oleacă a mai rămas de istov la Brăila și la Tighina și la Căușăni… Război fără asta nu se poate! Dar iaca tot s-a făcut de trei ori mai mare…

— Mai trebuie, Grumază, mai trebuie! grăi domnul, domol și dus pe gânduri.

— Mai trebuie! Și cazacii, ieri au sosit și azi se pregătesc iar de drum! se miră marele vornic, nedumirit.

— Da… dar numai pentru zece zile, răspunse domnul. Nu-i rău să vadă ce fac tătarii în Bugeac și să-i scarmene oleacă! Măcar de ei să ne încredințăm că nu ne-or sări în spate! Svercevski îi știe și-i scoate și din bortă de șarpe!

Buciume se auziră de departe pe drumul dintre Cișmichioi și domnul și marele vornic își întoarseră capul într-acolo.

— Vin alții, măria ta! se bucură Grumază.

În adevăr, pe coasta domoală care cobora prelung spre iezer se ivi

de după cotul unui dâmb – ieșit ca un pinten spre șleah – un șirag de călăreți. Și îndată după dânșii, o ceată deasă de pedestrași ocoli dâmbul, mărșăluind în urma călăreților, într-o fluturare vânătă de colb. Și nu isprăviră bine pedestrașii să treacă de pintenul acela, că de dincolo de dâmb se iviră alți călăreți și după dânșii alți pedestrași și alții, și alții, într-o rânduire de oșteni vechi și hârșiți în știința meșteșugului ostășesc.

Domnul își dusese palma la frunte și privea mirat frământarea de colb sub care pășea acea nesfârșită înșiruire de oameni. Glasuri de bucium pluteau din ce în ce mai aproape și dintr-odată boierul Pătrașcu răsări de undeva din tabără alergând către cei care veneau.

— Îi cunoști, Pătrașcule? strigă Grumază după dânsul.

Boierul își întoarse capul și, văzând pe domn, se opri.

— Măria ta, un bucium l-am cunoscut. Sunt oamenii mei de la Vadul Părului. Ceilalți… nu pot ști…

— Dar e o oaste întreagă! rosti domnul, uimit. Cine o poate aduce?

Și ca un răspuns la această nedumirire, fruntea șiragurilor acelora, ocolind coada iezerului, intră în tabără și opri într-o latură. Iar în spatele celei dintâi cete se rânduiră îndată celelalte și, ca la o poruncă, oamenii își traseră cușmele din cap, sloboziră un strigăt puternic: „Să trăiești, măria ta!” și rămaseră pe loc, încremeniți. Iar Mitruț, descălecând, alergă spre domn cu cușma în mână și – roșu de tulburare și mulțămire – se opri la câțiva pași și strigă și el, cu mare și bucuros zâmbet:

— Să trăiești, măria ta!

— Tu aduci oștirea asta? făcu domnul ochii mari, nevenindu-i să creadă.

— Eu, măria ta! se roși și mai tare Mitruț. Adică… au venit ei singuri… eu numai i-am sfătuit… și i-am rânduit…

— Dar de unde i-ai luat? mai întrebă domnul, tot atâta de mirat.

— Apoi, aiștia-s oamenii către care m-am dus eu de la Brăila cu porunca măriei tale… pentru pământuri… „Acu, – au zis ei, – măria sa ne-a dat pământ și iaca ne buciumă să ne ducem și să ni-l apărăm. Haidem!” Ș-au venit!

— Atât de mulți erau oamenii aceia? mai întrebă domnul.

— Nu se află, măria ta! Aici mai sunt și cei din satele celorlalți spânzurați… Voilă și Hudăi. Și boierii aceia au prădat pe răzăși ca și boierul Mândru. Numai că pe oamenii de pe moșiile lor încă nu i-a ajuns dreptatea măriei tale! Dar au zis ei: „Pruncul până nu plânge, mă-sa nu-i dă țâță!” Ș-au venit să bată pe turc și să se înfățișeze măriei tale cu necazul lor!… Și mai sunt răzășii din ținutul Putnei și al Tecuciului și al Bârladului, și alții mai de sus, care abia așteptau să-i buciumăm, măria ta!

Ion Vodă mai cătă odată la rândurile dese ale celor sosiți și care-l

priveau de departe, cu cușmele în mâni, neclintiți. Pe urmă se întoarse încet către Grumază și Pătrașcu, privindu-i și pe ei adânc.

— Iată ce poate face un singur om atunci când are dragoste și osârdie pentru împlinirea poruncilor noastre! Alții… n-au făcut nici pe sfert! Oftă încetișor clătinând din cap și vorbi iar: Însamnă-i, Grumază! Iar Ieremia să-i împartă după trebuință…

— Măria ta, – cuteză Mitruț, – noi am socotit că ni s-a îngăduit să luptăm sub mâna domniei sale Pătrașcului… Ni-i megieș cu pământurile și-l știm…

— Bine, Mitruț! îngădui măria sa cu bunăvoință. Ia-i, domnia ta, Pătrașcule!

Boierul se înclină mulțămit:

— Ascult, doamne!

— Și pentru că acu ai să ai nevoie de sutași, – urmă măria sa, – iacă ți-l dau pe Mitruț, străjărul! Îl primești?

— Cu amândouă mânile îl primesc, măria ta, pentru că știu că are să-mi fie de folos și mână dreaptă!… Mulțămește măriei sale! șopti el către Mitruț.

— Să trăiești, măria ta! se plecă și Mitruț, stingherit. Eu… nici n-am visat una ca asta! Și mă tem că nici n-am să pot… că doar nu cunosc… Eu la altă rugăciune mă gândeam!

— Care alta, sutașule? Spune-o! îl îndemnă domnul.

— Eu, măria ta, am grăit cu domnia sa Sverevski să mă ieie și pe mine în Bugeac… Am eu a plăti acolo o usturime!… Și dacă măria ta îngădui…

— Bine, sutașule. Te poți duce și acolo și când te-i întoarce, să-ți vezi de slujba ta. Despre ce usturime vorbești?

— Măria ta, – grăi cu multă cuviință Mitruț, – acu nu demult, când au dat tătarii până-n Siret, ș-au ars, ș-au prădat, baciul sub mâna căruia slujeam eu la stâna boierului s-a dus la Sânger să-și ajute niște cunoscuți, și dacă a putea, să-i mântuie de spurcăciuni. Și l-au ucis tătarii! Iar eu, fiind un copil fără tată, atâta am avut pe lumea asta: pe moș Mihai – pe care-l cunoști – pe moș baciu, aista pe care l-au ucis și pe… măria ta! Fiecare fiindu-mi ca un tată și ocrotindu-mă și ajutorându-mă! Acu, aflându-mă eu aici în coasta Bugeacului și potrivindu-se ca și domnia sa Svercevski să pornească într-acolo, m-am gândit să-mi plătesc cuvenita datorință de suflet către acel părinte al meu! Să ucid măcar zece spurcăciuni și pe urmă să pot zice, cu inima ușurată: „De acu poți dormi liniștit, moș baciule, că Mitruț al matale nu te-a uitat!” Răsuflă adânc, se uită cu îngrijorare la chipul măriei sale și grăi iar: Și mai am acolo o treabă, măria ta. Se află acolo mulțime de moldoveni prinși cu arcanul de tătari, pe care n-a avut cine-i răscumpăra. Cine poate ști ce-or fi făcând, cum or fi muncind, ce-or fi mâncând?… Mă bate gândul, măria ta, să mă străduiesc întru

mântuirea lor și să aduc acasă câți oi putea!… De aceea ziceam…

Mitruț se înecă și tăcu. Domnul făcu un pas către dânsul, îl prinse de umăr și acu – cu ochii lui ageri și străpungători – se uita țintă în ochii mari ai străjărului și părea el însuși nespus de tulburat.

— Să te duci așa cum ți-e voia, Mitruț sutașule! vorbi Ion Vodă stăpânindu-și glasul. Dumnealui Pătrașcu are să te aștepte să-ți iei slujba sub mâna sa când îi veni. Mă bucur, copile, de cum gândești tu, de cum făptuiești și te înfățișezi… și cu un oștean ca tine mă pot mândri oriunde și oricum! Du-te, copile! Iar când oi avea răgaz, om îngriji și de oleacă de zestre pentru sutaș, după datină!

Mitruț încercă să-și plece genunchiul, dar domnul îl opri.

— Ce neam de oameni cuminți și viteji și cu inima pe palmă are Moldova asta… atâta de zbuciumată și atâta de fără noroc! îngână Ion Vodă, uitându-se cu ochii micșorați după Mitruț care alerga spre șiragurile lui de oșteni.

De departe, alte buciume se auziră și curând, în fața domnului, feciorul cel mai mare al Știrbului își scoase cușma și zâmbi cu sfiiciune și cuviință:

— Să trăiești, măria ta!

Iar răzășii din ținutul Iașilor și al Cârligăturii și al Romanului și al Vasluiului, buluciți în spatele său, cu cușmele în mână și cu chipurile aprinse de osteneală și tulburare, strigară într-un glas:

— Să trăiești, măria ta!

7

În lumina săracă a cortului domnesc, Zamfir stătea în genunchi, ținându-și cușma la piept cu amândouă mânile. Pletele lui cădeau în neorânduială peste obrajii ciolănoși, supți și arși de vânturi. Iar gâtul, scorojit și numai vine, ieșea din gulerul descheiat al cămășii arătându-și nodul ascuțit și neliniștit al înghițitoarei.

Lângă intrare, Mitruț încremenise cu ochii la domn, iar boierul Pătrașcu aștepta în picioare, într-o latură. Într-un colț, zăcea legat prinsul din bălțile Brăilei.

— Așa a fost, măria ta! își sfârși Zamfir istorisirea și dezvinovățirea. Ș-atunci când am văzut că pământul mi l-a prădat boierul, c-am ajuns vecin, sărman, că mi s-au împrăștiat copiii de foame și sărăcie, ș-am rămas singur pe lumea asta, și fugar și fără a afla nicăiri milă și crezare… ce era să mai fac? Să mă dau cu capul într-o fântână? Ori să intru în stuf? Ș-am intrat în stuf!…

Domnul stătea neclintit, privindu-l.

— Alegere n-am avut, măria ta! urmă Zamfir limpezindu-și glasul. Da’ și-n stuf trebuia să mănânc. Și de la cine să mănânc? De la cei obijduiți ca și mine și care nu aveau nici ei? Ori de la cei care nu mai puteau de bine și tâlhăreau și apăsau? Ș-am pălit în cei bogați și răi, ș-

am dat și altor sărmani! Asta am făcut! Iar când prindeam un turc, îl beleam și întorceam păgubașilor toată prada! Pe turc nu l-am iertat niciodată, măria ta! Că eu știu că de la dânsul pornește toată răutatea și stricăciunea în țara asta!… Iacă, băietul ista ți-a spus cum a fost cu oile… ș-or spune și alții!…

…Acu, am auzit buciumul măriei tale. Ș-am zis așa: Iaca, am doisprezece oameni. Vra să zică doisprezece ostași împotriva dușmanului! Îi iau și mă duc! Duc măriei sale și turcul ista care a cutezat pe pământul nostru ca acasă la el! A vrea măria sa să mă ierte și să-mi îngăduie să stau în rând cu oștenii? Bine! A vrea să mă spânzure după cum îi legea lotrilor? Am să-l rog, în genunchi am să-l rog, să mă spânzure după război! Să îngăduie întâi să-mi sărez inima și să ucid în dușmani, până mi-or amorți brațele! Că viața mea nu mai are preț, măria ta! Ce-s eu mai mult decât un câne turbat, de baltă și de stuf? Legea mă hăituiește, boierii mă hăituiesc, turcii mă hăituiesc… iar viața mea, acolo, să n-o mai trăiască nimeni. Măcar dac-o dărui… s-o dărui pentru o treabă acătării: să dau adică o mână de ajutor întru izbăvirea pământului istuia…

Tăcu. Își pusese cușma jos, lângă genunchi, întinsese brațele – numai ciolane și vine – către domn, își înălțase capul și aștepta osânda…

— Dar când ai aflat că boierul tău și-a ispășit păcatele în ștreang, de ce n-ai venit la mine, să-mi spui și să te îndreptățești? întrebă iar domnul, cu același glas potolit.

— Frica și nepriceperea mea, măria ta! Că dacă nu era războiul ista și buciumul măriei tale și turcul ista pe care am pus mâna, nici acum nu ieșeam din stuf!

— Vra să zică numai pentru război și pentru prins, ai ieșit?

— Numai, măria ta! Altfel nici nu mai apucam eu să văd fața măriei tale! Că până la dumnezeu…

Se făcu iar tăcere. Ochii lui Mitruț lunecară spre chipul boierului Pătrașcu, căutând un semn de înțelegere sau de îndemn spre ajutorarea lui Zamfir. Dar boierul Pătrașcu stătea, neclintit, cu privirile ațintite la domn.

— Nimeni nu are îngăduința în țara asta să săvârșească faptele de care se jăluie unii că le-ai săvârșit tu, grăi măria sa după o lungă tăcere. Poate că toate cele spuse de tine sunt adevărate. Dar decât să fi intrat în stuf, mai bine veneai la mine de la început, iată, cum a venit Mitruț… sutașul, și nimic din toate acestea nu s-ar mai fi întâmplat. Mărturia pe care o face Mitruț cântărește ușor în cumpăna ta, omule! Iar fapta că ai ieșit din stuf ca să te bați cu turcii, după ce ai stat lotru atâta vreme, nu cântărește mai greu… Mai greu cântărește prinderea dușmanului istuia, fiind o faptă vitează… De război… De aceea, rămâi sub chezășia lui Mitruț – cum a cerut el – și te luptă. Iar după ce s-or

isprăvi toate, am să pun să se cerceteze faptele tale și ale soților tăi, și dacă s-or dovedi așa cum le-ai spus tu, aveți să vă întoarceți toți la casele și răzășiile voastre! Pentru că de izbăvit fără cercetare și dovadă, nu vă pot izbăvi…

Zamfir se plecă adânc și sărută pământul. În ochii lui scobiți în crețurile obrazului tăbăcit licări o undă umedă și nodul ascuțit al gâtlejului i se zbătu.

„Să trăiești, măria ta!” voi el să strige, dar nu mai putu. Și deodată își puse cușma la frunte și rămase așa, nemișcat.

Mitruț îl prinse de umăr și îi făcu semn să iasă. În prag, Zamfir se întoarse și mai îngenunchie odată, plecându-se și sărutând pământul. Și ieși încet, cu spatele înainte.

— Ești de strajă, Pătrașcule? întrebă Ion Vodă.

— De strajă, măria ta.

— Să vie Ieremia și Grumază cu izvoadele. Ia și prinsul și… ștreangul.

— Ascult, măria ta!

8

În cortul portarului Sucevei, Alexa Albu făcu o plecăciune mai adâncă decât de obicei și vorbi cu mare zâmbet:

— Pan Ieremia, am adus făgăduința. Îi cal vrednic de hatmanul oștirii moldovenești, și la înfățișare și la umblet. Dacă binevoiești a-ți da puțintică osteneală, poți să-l vezi, că-i chiar aici.

Ieșiră din cort și Ieremia stătu o vreme privind animalul cu încântarea omului care cunoaște și prețuiește. Buzele sale subțiri, întinse și lipite de dinții galbeni, stăruiau într-un zâmbet ciudat, fără veselie. Iar ochii lui fugari treceau iscoditori de la crupa lustruită a calului la grumazul încordat, la chișița subțire și la pieptul lat, oprindu-se asupra argintăriei podoabelor și fugind din nou spre alte semne și înfățișări. În lumina soarelui, chipul prelung al portarului Ieremia se vedea bine. Obrajii scobiți și ciolănoși nu izbuteau să-și ascundă culoarea cenușie sub umbra bărbii sărace, castanii. Iar cercurile vinete de sub ochi parcă erau mai late și mai întunecate. Boierul Albu îl privea cu băgare de samă, căutând pe obrazul lui un licăr de mulțumire și, neaflându-l, strigă:

— Dinții, Jujău!

Și Jujău se alătură de grumazul calului, apucă cu amândouă mânile botul cald și îi suflecă buzele. Dinții puternici ai animalului se arătară în lumină, mestecând neliniștiți fierul căpețelii.

— Încalecă-l! strigă iar boierul Alexa.

Vătaful sări călare și porni în pas jucat, în sus și în jos. Calul se arăta a fi un animal minunat, tânăr, frumos și bine ținut.

— Bine! vorbi în sfârșit Ieremia. Numai să nu fie prea scump, pan

Albule!

— Am spus, de când am plecat, că are să te coste mai nimic! răspunse repede și bucuros boierul. Și mă țin de vorbă, pan Ieremie!

— Spune! stărui marele portar.

Pan Alexa privi în jur și își scăzu glasul:

— N-am putea intra în cort? întrebă el repede. Și fără să aștepte răspunsul, strigă către Jujău: Dă calul în mânile slujitorilor domniei sale hatmanului și așteaptă-mă!

Intrară și rămaseră în picioare, gazda privindu-și oaspetele cu răbdare și nedumirire:

— Spune, pan Alexa!

— Nimic! răspunse cu zâmbet larg boierul. Chiar nimic! O neînsemnată îngăduință, care nu prețuiește nimic, îngăduie, pan Ieremie, ca oamenii pe care i-am adus eu să rămâie sub mâna mea! Știu că a dat poruncă măria sa să-i împărți pe toți după anume rânduială…

— Și după rânduiala aceea i-am și trimis, jumătate către Decusară și cealaltă jumătate către Manole Grabă, adică ghiogari și cosași…

— Asta-i adevărat! zâmbi iar, larg, Alexa Albu. Domnia ta i-ai trimis, numai că ei nu s-au dus!… I-am oprit eu, să vorbesc întâi cu domnia ta și să te rog…

— Îmi primejduiesc capul, pan Alexa! se lepădă Ieremia de ispită. Cum, sub mâna domniei tale, dacă domnia ta nu ești nici măcar sutaș! Pot eu să te fac comandir? Și ce răspund măriei sale dacă face o întrebare? Ia-ți calul, pan Alexa, că ceea ce vrai domnia ta nu se poate! Acu, dacă după noua rânduială ți-am luat strânsura de sub mână, domnia ta urmează să lupți ca orice boier care n-are drept de poruncă, adică sub mâna mea, în călărimea boierească… ușoară! Cum ai să lupți în călărime, cu pedestrașii domniei tale?

— Eu am aflat o rânduială care nu înfățișează nicio primejdie pentru domnia ta și nicio călcare de poruncă! stărui, cu glas șoptit, boierul. Domnul a îngăduit ca Slăvilă hatmanul să-și împlinească iar slujba și datorințele sale de căpitan de sulițași, după cum domnia ta cunoști. Iar Slăvilă hatmanul mă primește cu bucurie cu toți oamenii mei și are și suliți…

Pentru întâia oară ochii fugari ai lui Ieremia se opriră mai cu stăruință asupra boierului.

— Da… grăi el șovăind. Asta s-ar putea… Dar spune-mi, pan Albule, ce folosești domnia ta din treaba asta?

— Pan Ieremia, domniei tale îți spun drept: pe mine mă doare inima de oamenii mei! Nu că-s cine știe ce odoare! Că-s niște păcătoși leneși din care numai cu biciul poți scoate vreun folos. Dar așa cum sunt, iaca eu mă slujesc de dânșii. De ce să-i las pe mâna altuia, care dacă nu-i cruță, eu plec acasă de aici, singur… și atunci cine-mi mai

muncește moșia? Dacă ar fi sub mâna mea, i-aș mai… cruța! I-aș mai… feri… că are să fie un măcel aici cum nu s-a mai văzut pe lume!

Ieremia îl privi mai cu băgare de samă.

— Asta de unde-o știi, pan Alexa?

Din pragul ieșirii, Alexa Albu își roti ochii în toate părțile și se întoarse iar spre Ieremia:

— Din întâmplare, vătaful meu a auzit o vorbă între domn și marele vornic! răspunse el aproape șoptit. Se bucura, adică, marele vornic că oastea moldovenească a ajuns acu de trei ori cât a fost la Jiliștea și că mai vin cete peste cete. Și domnul nu s-a arătat mulțămit! Zicea: „Mai trebuie, Grumază, mai trebuie!” Așa zicea și se arăta întunecat și îngrijorat. Întreb eu, pan Ieremia, de unde știe domnul că mai trebuie? Știe el ceva ce nu știu boierii și comandirii? Vezi bine că știe, că doar scrisorile ce s-au aflat asupra ceaușului celui prins, numai el le-a văzut! Știe! Și pentru că știe se arată atâta de îngrijorat și spune: „Mai trebuie! Mai trebuie!” Vra să zică vine prăpăd, pan Ieremie! Prăpăd! Și hatmanul oștirii moldovenești, portarul Sucevei, nu știe nimic! Dus de nas ca un prunc!… Iartă-mă, pan Ieremie, n-am vrut să te mânii! se plecă el dintr-odată, văzând chipul mai cenușiu decât oricând al marelui portar întorcându-se încruntat s-pre dânsul.

— Vrei să spui că Grumază știe mai multe și le tăinuiește? întrebă Ieremia, răgușit.

— Nu, n-am vrut să spun asta! se apără boierul, îngrijorat. Iacă, despre marele vornic nici n-am întrebat! Dacă socoți… vătafu-i aici…

— Cheamă-l! porunci scurt Ieremia. Și când Jujău intră în cort, înfricoșat, frânt de șale și cu ochii pânditori, adăugă: Întreabă-l!

— Nu mi-ai spus, ce a răspuns marele vornic, atunci când măria sa i se jăluia: „Mai trebuie, mai trebuie!” se întoarse pan Alexa către vătaf.

— Eu, milostive, am băgat de samă mai mult la vorbele măriei sale, se îndreptăți Jujău, frângându-se iar de șale. Dacă aș fi știut…

— Adu-ți aminte! se încruntă pan Alexa bătând din picior, și ochii de viezure ai vătafului clipiră înspăimântați.

— Îmi aduc aminte, – șovăi el, – dar nu chiar așa, vorbă cu vorbă…

— Spune așa cum știi! porunci boierul.

— Domnia sa marele vornic a înălțat din umeri și a zis… cam așa: „Apoi dacă nici aiștia nu ajung, de ce ai îngăduit cazacilor să plece, că-i văd pregătindu-se de drum!” Atâta știu, milostive!

— Și pe urmă?

— Pe urmă, domnul și marele vornic s-au întors către cetele care intrau în tabără și eu văzând că pot trece fără să mă bage în samă, am fugit…

În umbra cortului, chipul lui Ieremia părea încremenit. Cercurile vinete de sub ochii lui mici arătau mai adânci și mai întunecate, iar

privirile lui, de obicei fugare și neliniștite, lunecaseră pe sub perdeaua ridicată a intrării și rămăseseră nemișcate asupra păpurișului din iezer, unde nu vedeau nimic. Așa stătu o vreme, neclintit, iar boierul Alexa, tot atât de nemișcat, îl pândea cu ochii tulburi și bulbucați.

— Bine! spuse în sfârșit Ieremia. Pan Alexa, ia-ți oamenii și du-te la hatmanul Slăvilă. Să le dea sulițe și să-i învețe cum să le poarte și cum să lupte cu dânsele... Boierul Albu se înclină cuviincios și șopti:

— Să stăpânești sănătos calul, pan Ieremie! Îl cheamă Iluță... și vine când îl strigi...

9

În cortul domniei sale Alexa Albu, boierii cinstesc. Pentru această gospodărească îndeletnicire au făcut o tovărășie ciudată, dar care lor li se pare dreaptă: gazda a pus băutura, iar oaspeții bucuria lor care se cere numaidecât udată! Pentru că oaspeții sunt hatmanul Slăvilă și stolnicul Bilăi, cei care și-au luat pe samă slujbele lor cele vechi și au cutezat, în sfârșit, să părăsească ascunzătoarea din cortul domniei sale Cozma Murgu și să iasă la lumina soarelui, fără frică. Acum lucrează: domnia sa Slăvilă își rânduiește oastea de sulițași al cărei comandir este, iar domnia sa Bilăi, cu sutașii de cuviință, își învață oamenii să mânuiască sulița, cu toate că oamenii aceia nu prea au nădejde în arma asta, nouă pentru dânșii.

— Eu, fraților, dacă trebuie să împung cu sulița, oi împunge cu sulița, dar ghioaga n-o părăsesc! a grăit de la început Bubuioc către ceilalți. O bag în cureaua cu care mă încing peste brâu, la spate – ca să nu mă stingherească – și o țin acolo. Se rupe drăcia asta de suliță? Ce mă fac eu dacă rămân cu bățul în mână? Așa... scot ghioaga și dau!

Și așa făcură toți. Dar mânuirea suliței trebuiră s-o învețe.

— Și o știu! se laudă în cort stolnicul Bilăi, încălzit de băutură.

Mai este în cort și domnia sa Cozma Murgu, venit după o șoaptă a dumnealui Albului:

— Să vii că am să-ți spun o taină mare!

Și a venit. Dar gazda nu poate vorbi slobod, atâta vreme cât Jujău n-a isprăvit cu rânduirea băuturii și a celorlalte lucruri de trebuință la o asemenea întocmire.

În sfârșit, vătaful a fost dat afară și boierul Cozma s-a repezit:

— Acuma spune!

Și povestea cu vorba dintre domn și marele vornic fu șoptită și tălmăcită cu toate înțelesurile și spaimele pe care le putea ascunde. Bărbile boierilor tremurau deasupra ulcelelor pline și chipurile lor se făcură galbene.

— La sfatul de război ne-a spus că s-ar putea ca turcul să aducă o putere de două sau de trei ori mai mare... S-avem adică grijă să crească și puterea noastră de două, de trei ori... șopti boierul Cozma,

cu umerii ridicați a nepricepere. Cum, acuma?...

— Iaca s-a făcut de trei ori și mai mult încă! îl înfruntă domnia sa Alexa. De ce „mai trebuie?” Să vă spun eu de ce! Pentru că domnul n-a vrut să spuie cinstit atunci: „Boieri dumneavoastră, vine prăpădul! Dacă nu ne-om mântui singuri, fiecare cum a putea, n-are cine ne mântui!” N-a spus-o, dar a știut-o și acu se zbate singur cu spaima: „Mai trebuie! Mai trebuie!” Ai înțeles acu, pan Cozma, ce caută în tabără cele câteva sute de leși cu care dumnealui Buhuș își stupește sufletul să-i învețe a trage cu archebuzele? Și ai înțeles de ce le plătește domnul leafă de trei ori cât unui moldovan? Pentru că „mai trebuie”, pan Cozma. Și să nu te miri dacă-i mai vedea și alte lepădături, și de la unguri și de la nemți și cine mai știe de pe unde! Oricine! Ori de unde! Care cum are să vie, are să fie bun! Cât mai mulți! Cât mai mulți! Cât mai mulți! Pentru că „mai trebuie!” Iar Luca Repede și prea sfințitul Isaia nu umblă degeaba pe unde umblă! Ca omul la deznădejde, pan Cozma!

— Cu plecăciune! răsună din prag glasul boierului Pătrașcu și cei de față tresăriră speriați, iar gazda se sculă în picioare. Măria sa îți trimite armele ieste, pan Alexa, pe care domnia ta le-ai... uitat într-o învălmășeală la vadul Sloboziei, urmă boierul Pătrașcu. Și-ți mai trimite măria sa și o vorbă care zice așa: „Pe ucigaș, domnul îl spânzură, chiar dacă a fost beat când a ucis!”... Atâta!... isprăvi domnia sa Pătrașcu, întinzând gazdei sabia și jungherul aduse de Mitruț.

Boierul Alexa Albu îl lăsă cu mâna întinsă și ochii lui se întunecară și cătară crunți.

— Aiasta-i treabă de copil de casă, nu de boier! răspunse el răgușit de mânie. N-am știut că măria sa ți-a făcut atâta cinste și te-a înălțat până la rangul ista de slugă!... Dar am să chem slujitorii să le dai armele, dacă așa ai poruncă!

Boierul Pătrașcu îl privi întunecat, aruncă armele jos și puse talpa pe ele:

— Nu-s nici copil de casă, nici slugă, ci boier ca și domnia ta, pan Alexa, răspunse el, stăpânit. Drept este că pentru o asemenea vorbă către domnia ta ți-aș fi putut trimite un slujitor din ogradă, ori de la vite... că tot atâta folos aveam. Am socotit însă că așa cum te știu, ai putea să te repezi la un asemenea trimis și atunci a zis domnul să vin eu, ca să aibă cine-ți da peste bot, dacă s-a arăta trebuința... Domnia ta, pan Murgule, să mă ierți că v-am stricat sfatul cel de taină!...

Boierul Pătrașcu ieșise de mult și oaspeții Albului stăteau încă încremeniți uitându-se unii la alții, iar pan Cozma Murgu rămăsese înlemnit și prăbușit în scaun, de parcă primise o lovitură în frunte!

— Am spus eu că domnia ta nu poți aduce decât pacoste pe capul celor ce te cunosc! se sculă el dintr-odată, furios. Ce nevoie ai avut să

sari la om? Ce ți-a făcut? Aducea doar o vorbă a domnului! Și dacă mă întrebă măria sa?

— Dacă te întreabă măria sa, sau dacă îi întreabă pe domniile lor Slăvilă și Bilăi, spuneți la fel! rânji boierul Alexa, punând mâna pe ulcică. Nu s-a purtat cu destulă cuviință față de niște boieri ca noi și l-am probozit! Între noi și un boiernaș de țară ca acela, n-are să creadă domnul pe Pătrașcu!... Iar domnia ta, pan Cozma, nu uita că ți-am făcut azi o slujbă pe care niciun frate nu ți-ar fi făcut-o!

— Ce slujbă? se întoarse boierul, mânios.

— Ți-am deschis ochii, îl privi Alexa Albu, cu ulcica în mână. Și încă odată îți spun: Ține minte, dacă nu ne mântuim singuri capul, nu ni-l mântuie nimeni!

Gazda își duse la gură ulcica și bău adânc, cu sete, iar boierul Cozma Murgu se repezi nestăpânit, să plece. Dar rămase în prag, sub perdea, pentru că nu voia să fie văzut de marele portar ieșind de la Alexa Albu. Iar marele portar stătea neclintit în fața cortului său, singur, cu umerii căzuți și privirile în pământ. În jurul său locul era pustiu și tăcut. Vântul se juca ușor cu câteva fire de paie, mânându-le spre iezer, și împingea într-o parte barba rară a boierului, fără ca acesta să bage de samă și fără să-l tulbure din gândurile lui.

— Îl vezi, pan Murgule? șopti Alexa Albu, apropiindu-se și el de perdea. I-am făcut și lui același bine și stă omul să se gândească. Nu sare la mine cu vorbe de ocară!

Boierul Cozma Murgu dădu drumul perdelei și se prăbuși din nou în scaun, cu mânile la tâmple.

10

Dinspre vadul Sloboziei, Dragomir Mirăuță venea călărind singur într-o pâclă străvezie de colb. Calul pietros călca în buiestru lin, lunecând printre tufarii tineri de sălcii și răchiți. Soarele sticlea frângându-și lumina în ochiuri depărtate de baltă și cârduri repezi de rațe sălbatice, cu gâturile întinse, zburau pe deasupra păpurișurilor.

Un bucium își mlădie glasul peste întinderi și Dragomir Mirăuță află slobozenie să intre în tabără.

Descălecă lângă cortul domnului și după puțină vreme căpătă îngăduință să se înfățișeze măriei sale.

În fața lui Ion Vodă omul îngenunche. Își puse cușma jos și scoțând din brâu un sul de hârtii, îl întinse și-l așeză pe colțul unei măsuțe.

— De la domnia sa pârcălabul! rosti el domol.

— De la Hotin vii? întrebă domnul.

— De la Hotin.

— Ce este acolo?

— Îi bine, măria ta! Domnia sa pârcălabul umple cetatea cu zaherea și întărește zidurile. Îi bine. Numai jupânesele și jupânițele

plâng că le-a părăsit doamna.

— Și doamna?

— Am trecut-o cu bine dincolo, cu coconul și cu toate ale sale. A trimis luminăția sa Lasky rădvan cuviincios și străji ș-am încărcat-o. Iar domnia sa pan Cazimir a venit la malul apei să se închine măriei sale doamnei noastre. Este aici însemnare scrisă, arătă el către hârtiile aduse. Tăcu o clipă și adăugă plecându-și capul pe un umăr: Iar drumul ista în curmezișul apei, mai cu samă coconului i-a plăcut! Și dacă ar fi fost după voia sa, ar fi trebuit să-l mai facem odată!

Un licăr de zâmbet luci în ochii întunecați ai domnului. Întrebă:

— Și boierul Luca?

— Domnia sa zace! A avut o săgeată în picior, dar i-am scos-o. Acu ar fi bine, dacă ar putea pune piciorul în pământ. Dar nu poate, că se tămăduiește tare greu! Și de la domnia sa este însemnare.

— Săgeată? se miră domnul. Ce săgeată? Ce s-a întâmplat?

— Măria ta... dincolo de apă s-a întâmplat ce s-a întâmplat. Au venit străji crăiești multe și umblă hojma pe hotar, încât nu-i chip să mai trecem niciun om! De acu, gata cu strigarea în leafă de la leși! Pe noi ne-au oblicit într-o noapte și ne-au fugărit. Atunci au tras și au pălit pe dumnealui Luca. Noroc că l-am putut trece dincoace! În spate l-am adus!

Ion Vodă îl cercetă o vreme cu ochii. Pe urmă îl întrebă:

— Tu ai știință că faptele aceste trebuie să rămâie tăinuite?

— Am și juruit, măria ta! se plecă omul. Am juruit și domnia sa Luca are nădejde în mine. Eu îs om de credință de la Miroslava măriei tale și mă cheamă Dragomir Mirăuță. Iar în slujba măriei tale umblu de doi ani, fără sminteală.

— Bine! rosti încet domnul. Du-te și așteaptă porunci!

Acuma, în umbra cortului, nu se mai auzea decât foșnetul hârtiilor. Ion Vodă cetea încet, își înălța uneori capul, privind cu ochii micșorați într-un ungher în care nu se vedea nimic și începea din nou să cetească în tăcere.

Așa îl găsi Ieremia venit cu izvoadele sale. Portarul Sucevei părea trudit, mai închis decât oricând și mai neliniștit. Cearcănele vinete de sub ochi arătau mai late și mai adânci, iar obrajii cenușii, mai scobiți. Se părea că chipul lui bolnăvicios slăbise și mai mult într-o singură noapte. Dădu samă de toate rânduielile puse la cale și de poruncile împlinite de istov, cetind din izvod pe rând și cu socoteală, așa cum îi plăcea domnului.

— Acu ne-au sosit și cele din urmă hușnițe, spuse el luând altă însemnare. Vra să zică, pe lângă cele șaizeci de treascuri, avem optzeci de hușnițe, ceea ce – după socotința mea – este mai mult decât poate aduce dușmanul la o asemenea depărtare... Le-a luat pe samă dumnealui Arbore să le cerceteze și să le grijească... Din prada de la

Jiliștea am dat o parte din arme domniei sale Pătrașcu. Oastea, pe care măria ta i-ai pus-o sub mână, învață acu să taie cu sabia… I-am mai dat și sulițe. Vrea să învețe pe unii călăreți să lupte și cu sabia și cu sulița… cu amândouă mâinile odată! Așa obișnuiește domnia sa.

Domnul își aduse aminte de isprăvile boierului Pătrașcu la Jiliștea și zâmbi.

— …Sulițe ne-au sosit și de la meșterii din Iași și din Vaslui, din Roman și Târgul Doamnei. Și având de unde, am mai dat și domniei sale Slăvilă, care are acu pâlcuri tari și le învață zi și noapte, urmă Ieremia. Platoșele și zalele și coifurile, rămase din pradă, le-am pus la îndemâna dumnealor Zurbă și Grumază, să-și împlinească trebuințele panțirilor… Iar archebuzele, câte au mai fost, le-am dat domniei sale Buhuș… Acolo învățătura merge bine și leșii aceia care ne-au venit se dovedesc a fi meșteri… Numai că domnia sa căpitanul îmi spune că i-ar mai trebui… Ochii mici ai marelui portar se zbătură și cătară ascuțit la domn. Tot de aiștia i-ar trebui, măria ta… adică tot leși… și i-am spus că au să mai vie și am să-i dau…

Ieremia tăcu și privirile lui iscoditoare rămaseră ațintite asupra chipului neclintit al lui Ion Vodă. În sfârșit acesta vorbi și glasul său păru domol și stăpânit:

— Să cauți în strânsură, ori la alți căpitani și să-i împlinești trebuința cum îi putea, Ieremie, că leși n-au să mai vie de acu! Iar de archebuzieri avem mare nevoie!

Ieremia clipi repede și ochii lui rămaseră la pândă:

— N-au să mai vie, măria ta? Atâta au fost?

— Atâta, Ieremie! răspunse domnul, parcă trudit.

Tăcerea căzu grea.

— Nici din altă parte? cuteză într-un târziu marele portar.

Răspunsul veni tot atât de târziu, de scurt și plin de înțelesuri:

— De nicăiri…

Cercurile de sub ochii lui Ieremia parcă se mai adânciră și se mai întunecară, iar chipul lui se făcu mai cenușiu și mai tras. Stătură așa o vreme, unul în fața altuia, privind în jos.

— Și… dacă „mai trebuie”? cuteză boierul, aproape șoptind.

Ion Vodă înălță ușor din umeri.

— Chiar dacă mai trebuie, Ieremie! Atâta-i! Cu asta trebuie să luptăm și să biruim. Și vom birui! Cu orice preț vom birui, Ieremie! își înălță domnul glasul dintr-odată, sculându-se de pe scaun și începând să se plimbe neliniștit, după obiceiul său. Avem tunuri mai multe decât pot aduce ei! urmă el nedomolit. Optzeci de hușnițe! Ce oaste poate năvăli în fața a optzeci de hușnițe? Și treascurile! Am să mă duc să văd ce face Arbore și ce ajutor îi mai putem da! Și Buhuș! Să-i dăm de două ori atâția oameni câte archebuze are. Moare unul, să-i ia altul arma! Am mare nădejde în panțiri! Trebuiesc cercetați caii lor cu cea

mai mare băgare de samă! Potcoavele, chingile, apărătorile, genunchierile, armurile călăreților și armele și știința lor… Grumază-i om de nădejde! Și Zurbă!… Bine face Pătrașcu! Avem trebuință de cât mai multe săbii! Turcii nu se așteaptă să afle aici sabie împotriva sabie! Și cu călărimea ușoară ce-ai făcut?

— S-a înmulțit, măria ta! răspunse Ieremia tulburat de puterea care părea că se risipește din glasul, din vorbele, din făptura lui Ion Vodă, pe care el o crezuse adineauri prăbușită sub greutatea primejdiilor ce aveau a veni. Avem acu, cu slujitorii lor cu tot, treisprezece mii de călăreți, – urmă el, – boieri fără slujbe în tabără, feciori de boieri, oameni de neam, cu cai hodiniți și tari, cu arme bune și cu meșteșug cuviincios. I-am pus sub mâna hatmanilor Veronic și Asan și Arapu și Carabăț și stolnicilor Ceaur și Goian și Crisobenghi și Darie și Crupenski și Ropcea… oameni cu bună știință, care-i scot în fiecare zi la învățătură și nu-i lasă să se liniștească decât noaptea la culcare…

— Așa! răsună iar puternic glasul lui Ion Vodă. N-avem nevoie de leși! Să fim noi tari în virtutea și credința noastră și vom birui! Am să mă duc să văd ce face Șeptelici și Țarălungă și Decusară și Manole Grabă, cu arcașii și lăncierii și ghiogarii și cosașii și halebardierii. I-am văzut la Jiliștea! Sunt și ei oameni de nădejde! Am să cobor printre cele două iezere până la Dunărea. Vreau să văd cu ochii mei toate laturile, toate împrejurimile și tot ce le mai rămâne turcilor de făcut!

Ridică perdeaua cortului și privi în lungul taberei. Departe, în fund, o dungă întunecată se unea cu cerul. Pe acolo, în umbra sălciilor bătrâne, dincolo de zăvoaie și desimi și păpurișuri curgea Dunărea și de acolo venea primejdia. Din acea adâncime de sub zare porneau, pe dreapta, către tabără, stufăriile nesfârșite ale iezerului.

Ieremia rămase în picioare, în umbră. Tăcu și el îndelung, cumpănindu-și gândurile, și șopti dintr-odată rar și lămurit:

— Și dacă or veni mulți… câtă frunză și iarbă… și n-om putea…

Ion Vodă lăsă perdeaua și se întoarse spre dânsul:

— Ieremie… ție pot să-ți spun! Numai ție! Ești prietenul meu cel mai bun, cel mai vechi și în tine am nădejde și credință că n-ai să vinzi vorba mea și n-ai să împrăștii spaima. Vin, în adevăr, Ieremie! Mulți, câtă frunză și iarbă, cum spui tu! Dar asta s-o știm numai noi amândoi! Nu uita că în luptă frica-i mai grea decât sabia! Vine cumpănă mare, dar nu mă tem! Dacă om fi vrednici… și bărbați… și înțelepți… om izbândi! Iar dacă a fi să murim, Ieremie, om muri, și gata! Măcar om muri cu mâna pe armă și luptând. Și mai mult decât c-o moarte nu suntem datori! Dar eu nu mă gândesc la moarte! Moldova asta are nevoie de brațe tari, nu de oameni morți! Iată, îmi scrie socrul meu, pârcălabul. Întărește zidurile și îndestulează cetatea cu cele de trebuință! Și… ne așteaptă!

— Hotinul?

— Hotinul! Putem aștepta acolo să vie iarna cu omătul și cu gerul! Iarna nu-i ca prietenii noștri din Lehia! Ea vine! Și odată cu ea om ieși și noi din cetate și om ucide ce-a mai rămâne din dușmani… dacă nu i-om putea oborî aici…

Tăcură iar o vreme, fiecare cu gândurile sale. Și iar șopti Ieremia, cu glasul sugrumat:

— Socot, măria ta, că te-ai gândit la toate… Crede că nu la mine cuget și nu la ciolanele mele! Ci la paza și la ocrotirea măriei tale… Dar… și cetățile cad!…

— Ei, Ieremie! Cad cetățile, cad domnii și cad și sfetnicii domnilor, e adevărat! Dar dacă n-om cădea, află că de la Hotin numai treci apa și te pomenești pe drumurile pe care le-am bătut amândoi altădată, cu căruța mea de negutător! Atuncea când pândeam clipa nimerită să intru în Moldova părintelui meu, să apuc un Scaun care mi se cuvine și să fac o fărâmă de bine țării iștia… Dacă a fi să batem iar acele drumuri, le-om bate! Le-om bate până om putea intra iar, să strângem puteri și să izbăvim pentru totdeauna Moldova… Ieremie! Eu atâta năzuință mai am în viața mea! Cu ea mă culc, cu ea mă scol, cu ea trăiesc!… N-oi izbuti acu, am să izbutesc mai târziu, dar am să izbutesc!…

În umbra cortului, portarul Sucevei mai rămase o vreme tăcut și cu gândurile vâjâind. Va să zică primejdia e atât de mare, încât domnul s-a gândit la toate! Și la Hotin și la iarna care are să vie și până și la drumurile Lehiei!… Drumurile Lehiei pentru el însuși, pentru Ieremia… Căruța de negutător și hai… hai… străin în țară străină, fără culcuș, fără căpătâi… pribeag… pribeag… pribeag… hăituit veșnic ca orice dușman al lui Petru Șchiopul… biruitorul… domnul Moldovei…

Când ieși, lăsând perdeaua să cadă după dânsul, Ieremia se opri o vreme lângă cortul domnului. Privi îndelung către miazăzi, spre dunga întunecată a zării, și pe urmă porni, pășind repede și dând din mâini, așa cum nu făcea altădată.

De departe, oamenii îl priveau nedumiriți.

11

Acuma, când tabăra s-a statornicit pentru mai multă vreme în același loc, boierii din jurul măriei sale au aflat vreme să întindă, în spatele cortului domnesc, corturile de trebuință pentru bucătării, cămări și slujitorime, iar ceilalți dregători mai însemnați ai curții, stolnicul cel mare și clucerul cel mare, au putut rândui ca obiceiurile pentru masa și viața domnului să urmeze neschimbate. Cămările începură a fi îndestulate cu vânat proaspăt, mai ales pană – aflându-se din belșug în împrejurimi – și pește prins în fiecare zi în bălțile Dunării și în apa Prutului.

Acum marele postelnic Petrea Mălai supraveghează de aproape pe boierii slujbași ai curții domnești, intră singur la domn la ceas hotărât și – înlăturând pe boierul înălțat în această slujbă – toarnă apă rece din ibric de argint, ca măria sa să-și spele mânile, iar dumnealui Bucium, mare ceașnic, drege câte puțintel vin în cupa domnului, luând credința la fiecare masă.

Din tabără nu se vede mișcarea oamenilor curții în jurul acestor treburi și obiceiuri, pentru că toate corturile acele sunt legate între ele. Dar când vânătorii aduc rodul ostenelilor lor, oștenii îi văd și își întind gâtul. Mai cu samă Zamfir își întinde gâtul după tăgârțele cu pește și nările lui adulmecă mirosul cunoscut căruia îi duce dorul. Și atunci se întoarce către iezer și privește îndelung, pe gânduri, unduirea molcomă a păpurișurilor.

— Lasă-mă, milostive, să pescuiesc în iezer! se roagă el de boierul Pătrașcu. Cui îi poate strica un pește fript pe cărbuni? Ne mai aducem aminte de stufurile noastre… Este nu departe, în luncă, un plop bătrân de când lumea. Doborât cum se află de furtuni și vechime, îl mănâncă bureții și putregaiul. Nu-i păcat? Într-o zi, cu oamenii mei, scobesc într-însul o ciobacă de-a mai mare dragul!…

Domnia sa Pătrașcu rămâne cu ochii duși asupra stufurilor.

— Du-te, Zamfire! îngăduie el. Dar eu nu mă gândesc la pește. Eu aș vrea că – dacă-ți scobești ciobaca de care vorbești – să colinzi iezerul în lung și-n lat, să-i afli adâncimile și grindurile și mâlurile și să capeți de istov încredințarea că prin apă și prin stuf nu se pomenește trecere… Îi bine să știm totdeauna ce se află în spatele nostru și mai cu samă dacă nu ne-am putea sluji noi la nevoie de o asemenea știință…

Zamfir a înțeles. Plopul cel mare din luncă s-a dovedit mai puțin putred decât a crezut el, iar oamenii săi, încălecându-l, l-au cioplit și l-au ciocănit cu barda și au scos dintr-însul o ciobacă gospodărească de zece coți. Osebit, oamenii aceia au mai cioplit din lemn de salcie și au alcătuit – prinzând lobdă de lobdă, cu cepuri de lemn – trei plute mai mici, ușoare și bune de mânat cu prăjina pe cărările din stuf. Iar după ce au cioplit și vâslele și prăjinile de trebuință, au adus cai și le-au târât pe toate până la coada iezerului, împingându-le pe apă și legându-le de țăruși. S-au dus apoi să-și pregătească scule pentru pescuit, după știința lor, și într-un zori de zi s-au făcut nevăzuți intrând în desimile de papură.

S-au întors în amurg. Și în vreme ce oamenii săi pârpăleau pești pe jăratic, Zamfir scoase din brâu un capăt de creangă de salcie, în coaja căreia crestase semne albe fel de fel și începu să le citească cu glas. Astfel domnia sa Pătrașcu află că dincolo de perdeaua de stuf, care închide vederea spre asfințit, se întinde un luminiș de apă care merge către miazăzi până la capătul dinspre Dunărea și în care adâncimea

coboară mai jos de două staturi de om. Că dincolo de acel luminiș pornește iar pădure de papură cu mâluri și adâncimi și grinduri înșelătoare gata să soarbă în adâncul lor pe oricine s-ar încumeta să treacă peste ele. Că mâlurile acele gem de forfota racilor, iar adâncimile se întunecă de mulțimea peștilor, lucruri care sunt de mare însemnătate și vrednice de știut… Cât privește drumurile cele mai bune și mai de-a dreptul de pe malul ista al iezerului, până la malul celălalt – pe pământ tare – Zamfir are a le învăța, cu oamenii săi, în zilele ce urmează… că doar, deocamdată, nici nu au alta de făcut…

În cortul său, domnia sa Pătrașcu mănâncă încet peștele proaspăt și ascultă tăcut cele ce i se spun. Pe urmă, Zamfir se duce să se așeze la focul oamenilor săi și boierul rămâne singur. Pe sub perdeaua ridicată, ochii săi cercetează cu băgare de samă mișcarea ferită, tainică, pânditoare, plină de teamă și de îngrijorare, care s-a statornicit de câteva zile între unii boieri din tabără. Boierul Pătrașcu stinge opaițul și rămâne în întuneric. Și tot prin întuneric vin la el să stea de vorbă prietenii Decusară, Șeptelici și Arbore.

Afară, sub lumina săracă a lunii, oameni tăcuți, cu umerii ridicați, străbat locurile slobode și se fac nevăzuți dintr-odată. Pe urmă, pe pânza unor corturi, luminate dinlăuntru de pâlpâirea feștilelor, umbre mari, negre, joacă crescând și, scăzând odată cu flacăra, se apropie barbă lângă barbă și șoptesc gheboșate, strânse în cerc, cu brațul ridicat, cu umerii cutremurați ca de spaimă. Târziu, se ridică și se despart, strecurându-se tăcute, tainice, prin întuneric, călcând cu fereală spre corturile lor și privind cu frică în toate părțile.

În cortul domnului lumina se stinge târziu. Și după ce sub lună nu mai rămân în picioare decât caraulele sprijinite în suliți, boierul Pătrașcu și prietenii săi mai văd o umbră care încă nu s-a îndurat să se ducă la culcare. Stă nemișcată, cu umerii înguști, cu capul plecat și barba ușor împinsă de vânt, privind încolo spre miazăzi, pe deasupra taberei, pe deasupra tuturor. De jur-împrejur e pustiu și tăcere. Numai chipul acela rămâne treaz și nemișcat în fața cortului marelui portar, până târziu. Iar când, în sfârșit, se hotărăște să intre la culcare, boierul Pătrașcu și ceilalți cunosc pasul și statura slăbănoagă a domniei sale Ieremia și, izbiți de bănuieli și uimiri, stau încă multă vreme cu capul în palmă, trudindu-se să priceapă înțelesurile ascunse ale unor asemenea fapte și faptele ascunse ale unor asemenea oameni.

— Ce coace oare capul acela cu obraz scofâlcit și cu purtări pline de taină? întrebă, șoptind înfiorat, domnia sa Decusară.

— Ce coc capetele tuturor guzganilor care se tem să nu ia foc corabia! răspunde adânc Pătrașcu. Numai că el îi mai sus decât toți, are în mână putere, că-i hatman, și de aceea deasupra lui stă ochiul domnului… Ar fi deci cel dintâi guzgan care și-ar pierde capul, dacă l-ar simți măria sa! Asta gândește și tăinuiește și-l muncește…

— Să băgăm de samă! șoptește și domnia sa Șeptelici, să băgăm de samă, să băgăm de samă…

Și au dreptate.

Târziu în noapte, boierul Cozma Murgu se strecoară prin întuneric și intră în cortul marelui hatman. Ieremia nu doarme. Stă treaz în culcuș, cu ochii deschiși, cu urechile la pândă. Se răsucește către musafir și întreabă, răgușit:

— Tu?

— Eu! șoptește boierul Cozma, căutându-și un loc prin întuneric, să se așeze.

— Ai vești de samă?

— Am și unele vești, dar mai ales o vorbă tainică aș avea a-ți spune!…

— Spune-o!

— Pan Ieremie, Alexa Albu știe că oștirea care vine asupra noastră îi mult mai mare decât ne închipuim noi și decât vrea domnul să ne spuie. Domnul se ascunde de noi și ne înșală! Și zice Alexa că ți-a spus-o și domniei tale! Vra să zică o știi! Și eu nu mă mir că Ion Vodă ține vestea asta în mare taină. El se gândește la zilele lui, nu la ale noastre. Dar domnia ta, hatmane, dacă o știi, de ce taci? Ce ai de gând? Ne duci la tăiere cu bună știință? Ori socoți să batem cu mânile noastre toată împărăția turcească?

Ieremia se scoală într-un cot:

— Spune bețivanului să-și ție gura! rostește el mânios. Să nu se împrăștie și să nu se afle o veste ca asta, că ar zice domnul că eu am împrăștiat-o!

— Ar zice domnul? Vra să zică ți-a spus-o și domnul?

— Mi-a spus-o! Numai mie mi-a spus-o și vra să zică numai de la mine se poate afla! Ține-l pe Albu din scurt, îți spun! Să nu-și primejduiască viața, că eu nu șuguiesc!

— Bine, am să-l țin din scurt! Dar nu-i vorba de capul lui! Îi vorba de capetele noastre ale tuturora! Că dacă ți-a spus și domnul, însamnă că-i așa! Și dacă-i așa, ce avem de făcut? Cum ne păzim? Ar trebui să chibzuim! Să punem la cale până nu-i prea târziu! Pan Ieremie, mă știi că sunt omul domniei tale! Și te slujesc cu credință! De ce te ferești de mine?

— Nu mă feresc, Murgule! Dar nu știu nici eu! Singur mă gândesc și singur mă frământ, pentru că n-am credință în nimeni! Și nu știu ce să fac! Încă de la Iași, de când s-a hotărât nesupunerea la porunca turcului, mă frământ. Dar poți să-l scoți pe Ion Vodă din hotărârile lui? Voi nu-l știți. Dacă aș fi încercat, acu cine știe unde mi-ar putrezi ciolanele! N-am putut! Am gândit să tac, să mă fac frate cu dracul până oi trece puntea! Și iaca se apropie funia de par și nu știu încotro s-o apuc. Sunt mare hatman, înțelegi? Ce poate să facă un mare

hatman când Ion Vodă îi stă în coastă și-i cetește gândurile? O vorbă, o mișcare nelalocul ei și capul meu zboară! La asta te-ai gândit? Ce să fac ca să ocolesc primejdia? Să iau un cal și să pornesc singur, într-o noapte, încotro oi vedea cu ochii? Unde? Iar peste hotare? Iar pribeag? M-am săturat! Și tu vii să mă întrebi ce-i de făcut? Te întreb eu, Murgule, ce-i de făcut?

Cozma Murgu rămăsese cu capul plecat, cu gândurile vraiște. Venise înspăimântat să caute o dezlegare, un sfat către mântuire, și iată ce afla!

— Te-am rugat, – urmă Ieremia, – să cercetezi, să oblicești, să te strecori în sufletul și în cugetul fiecăruia, ca să aflu și eu în cine mă pot încrede și în cine nu. Poate să ne fie de folos când a veni vremea. Mi-ai adus unele vești și unele bănuieli. Nu sunt mulțămit! Nu știu încă pe cine să mă sprijin la o vreme de nevoie! Du-te! Caută! Și ai nădejde în mine! Că doar nu-ți închipui că eu am să pornesc la tăiere cu mânile legate? Vrea Ion Vodă să se ducă el, treaba lui! I-am fost credincios cât a fost cuminte și înțelept. Nu mai vrea să fie? Eu mă trag într-ale mele! Am împărțit cu dânsul pânea amară a pribegiei. Vrea el să pornească iar în pribegie? Îi poftesc drum bun, dar fără mine! Vrea să moară sub securea gâdelui turcesc? Moară! Eu nu l-oi urma! Mie nu mi-au făcut turcii niciun rău și eu n-am nimic cu dânșii! Eu vreau să trăiesc aici în Țara Moldovei, lângă pământurile și strânsura mea, în pace și înțelegere și cu turcii și cu toți! Asta vreau! Dar cum am să mă mântui și am să ajung să-mi împlinesc gândul, nu știu! Aștept. Așteaptă și tu! Iar dacă vrei să-ți spun ce să faci tu, iaca: Să se vadă că ești om credincios lui Ion Vodă! Să se vadă că ești oștean viteaz pentru dânsul și gândurile lui! Să te gândești mereu că ai un cap pe umeri și că îl porți în tabăra și în oastea lui Ion Vodă! Și că Ion Vodă ți-l poate tăia, dacă te simte cu vicleșug! Ai înțeles?

Tăcu. Un cal speriat necheză departe.

Cozma Murgu își înălță capul, ascultă o vreme și șopti:

— Am să aștept! Dar mi-e frică, pan Ieremia! Mi-e frică… Și să știi: trebuie să ne păzim de Pătrașcu! Și să nu ne încredem în Decusară, nici în Arbore, nici în Șeptelici, sau Buhuș, sau Manole Grabă…

— Căpitanii și comandirii nu-s boieri ca noi! șopti și Ieremia, întrerupându-l. Sunt căpătuiții lui Ion Vodă. Tot ce au, el le-a dat! Cum vrei să nu ție cu dânsul? Asta o știam, Murgule. Altăceva ai mai aflat?

— Nici în răzăși să nu ne încredem… Și ei și vecinii sunt de partea lui…

— Doar nu-i fi crezând că sunt cu noi! Prostimea socoate că el îi domnul ei! Nu-l cunoaște! Nu degeaba-i prostime! Du-te, Murgule, și cercetează. Cercetează zi și noapte și vină și-mi spune! Ține din scurt pe bețiv! Nu uita! Mă tem că odată și odată avem s-o pățim rău din

pricina lui!... Și ține-ți și tu gura, Murgule! Nici lui taică-tu! Nici maică-ta din groapă! Înțelegi?

CAPITOLUL II

1

Aulul[8] pare pustiu. Bordeiele rare, lipite cu lut galben, pe jumătate vârâte în pământ și acoperite cu șovar, abia se văd din iarba și beldiile de floarea-soarelui, între care sunt risipite.

În bătăturile înguste, vetrele de lut afumate își arată cenușa rece, alături de parul prepeleacului în care se zvântă o oală de pământ ars și o scafă de lemn. Largi lese de nuiele împletite, ridicate pieziș, ca niște acoperișuri deasupra bătăturilor, se sprijină pe pari bătuți în pământ și țin umbră. Sus pe lese se usucă la soare iarbă proaspăt cosită.

Deasupra, în văzduhul limpede, berze albe vâslesc domol, coborând departe asupra unor maluri nevăzute. Le ajung din urmă șiraguri negre de nagâți, zburând unul după altul ca trași cu ața.

În liniștea uriașă, aulul pare în adevăr părăsit.

Numai pe cărare trece un om. Îl cheamă Huseim-abî. Are numai o mână și un picior. Așa a venit cândva dintr-un podgheaz în Moldova. Dar Hangarei-abî, care știe să cioplească în lemn fel de fel de lucruri, i-a făcut două cârje legate între ele printr-o spiță, astfel ca schilodul să le poată mișca pe amândouă cu o singură mână. Și ajutându-se cu ele și cu piciorul cel sănătos, Huseim-abî merge mai repede decât un om întreg și mânuiește biciul de piele ca un voinic. Iar capul lui ras, cu căciulița cât un pumn pusă pe creștet, cu obrazul negricios, rotund, tăiat de șfichiurile lungi ale mustăților, se mișcă în toate părțile, parcă speriat. Mai cu samă azi pare speriat Huseim-abî. Bocănește repede cu capetele cârjelor pe cărare, își zvârle trupul înainte printre ele, se sprijină în piciorul sănătos și iar bocănește cu cârjele, întinzându-le într-un pas uriaș.

Așa, iese din cărare, intră în iarbă, străbate fânațul în curmeziș, gâfâie, grăbește înălțându-se în cârji și cu mare greutate ajunge în marginea unei întinderi cosite.

Doi oameni adună cu țăpoaiele fânul uscat și-l încarcă pe o leasă largă, lângă care așteaptă un singur bou, înhămat. Alți câțiva boi pasc mai încolo, și o cireadă de vite se vede în depărtare, păzită de haidăi risipiți pe câmpie.

Cei doi oameni sunt aproape goi. Zdreanța de pânză, care spânzură pe trupul lor numai piele și os, mai mult îi descoperă decât îi îmbracă. Desculți, cu picioarele cenușii de gloduri uscate, cu mânecile sfâșiate, cu bărbile cărunte, nerase, zburlite, murdare, cu pletele căzute în ochi și în lungul obrazului scofâlcit, oamenii aceia par niște animale ciudate, flămânde, costelive, de care cineva și-a râs azvârlindu-le în spinare o ferfeniță fără nume, tăvălită prin gloduri.

— Alergați la cireadă! strigă la ei Huseim-abî. Să fugă! Să fugă repede! Să…

Dar nu-și mai isprăvește vorba. Spaima care l-a cuprins pe dânsul se vede că a cuprins și pe alți tătari din Iactî-Cul. Câțiva călăreți, gheboșați pe cai, aleargă spre cireadă. Alți călăreți care stătuseră până acum nemișcați pe culmi, străjuind întinderile în jurul cirezii și părând a sprijini zarea în suliți, le ies înainte. Sună unul din corn de bou, aproape, îi răspund alții de mai departe, și haidăii – oameni tot atât de goi ca și cei de la strânsul fânului – înalță ciomege, strigă la vite, se grămădesc, se învăluie și pornesc cireada spre miazănoapte. Bicele lungi de piele ale călăreților se învârtesc prin aer ca niște șerpi subțiri, negri, și izbesc spinările goale ale haidăilor.

Cei doi oameni care strâng fânul lângă sat au rămas cu țăpoaiele în mâni și privesc nedumiriți. Huseim strigă la ei cu ochii ieșiți, crunți, scuipând vorbe neînțelese, gâtuite. Se apropie, se sprijină numai în cârji și cu brațul sănătos desfășură un bici de piele și izbește. Oamenii își pleacă spinările și se supun poruncilor. Apucă hamul boului, se chinuiesc să-l desprindă de leasă, și mânile lor tremură. Huseim izbește înainte ca înnebunit. Pe cărările dintre bordeie câțiva tătari călări aleargă răcnind. Femei cu șalvari albaștri și părul negru împletit în codițe multe, date peste cap, străbat în goană cărările în curmeziș, cu câte un copil de mână, cu altul în brațe, și se mistuie îndată în iarba înaltă. Într-o clipă, aulul a rămas iar pustiu.

Acum tropotul se aude deslușit. E grăbit, din ce în ce mai puternic și cade peste aul ca o prăvală nesfârșită de pietre uriașe repezite din vârf de munte. Șumuiege de paie aprinse, purtate în vârful sulițelor de călăreți pe cai suri, aprind acoperișurile de șovar ale bordeielor și lesele de fân uscat care umbresc bătăturile. Focul pârâie și flăcările se înalță în învăluiri vălătucite de fum.

Un glas de bucium se înalță dintr-o dată și oamenii bătuți de Huseim își înalță spinările. Nu mai simt loviturile. Se uită unul la altul cu ochii bulbucați, cu gurile căscate. Nu le vine să creadă.

— Bucium! șoptește unul și buzele lui tremură.

— Bucium, bucium! șoptește celălalt și ochii lui se umplu de lacrimi.

Când buciumul se aude a doua oară, oamenii sar în sus. Nu mai este nici o îndoială.

— Ai noștri! strigă ei parcă înnebuniți. Aici! Aici! Aici! răcnesc cât pot și înalță brațele slabe spre cer.

Unul și-a băgat două degete în gură și șuieră ascuțit, puternic, șuieră fără oprire, până ce-și pierde răsuflarea. Înghite o gură de aer și șuieră iar. Huseim a întors spatele și grăbește, șchiopătând, spre iarba înaltă, să se facă nevăzut. Biciul desfășurat se târăște în urma lui ca un șarpe negru. Oamenii l-au văzut.

— Apoi nu! se repede unul ridicând țăpoiul. Să stai aici la judecată, câne!

Țăpoiul izbește în cârji și trupul călăului schilod se prăbușește la pământ.

Ca un vârtej, câțiva călăreți cu caii suri se ivesc la capătul postatei. Cei doi oameni înalță brațele, fac semne deznădăjduite și strigă gâtuit:

— Aici! Aici! Aici!

Călăreții îi înconjură.

— Moldoveni? răsună un glas înalt, tânăr.

— Moldoveni, mulțămescu-ți ție doamne! răspund oamenii și dintr-odată chipurile lor supte șiruie de lacrimi.

Dau în genunchi și își fac cruce.

— Ridicați-vă! strigă același glas înalt. Am venit să vă scăpăm! Unde-s tătarii?

— La fân! arată un om cu brațul întins spre răsărit.

— Și vitele, caii, oile, robii, știți unde-s?

— Robii suntem noi!

— Alții nu-s?

— Ba sunt… la cireadă și la herghelie și la oi… vă ducem în toate părțile, numai urcați-ne călare! răspund oamenii zbuciumați, nemaiputându-și stăpâni tulburarea.

Un călăreț înalt se apropie de ei, se pleacă din șa și privește vârcile proaspete, sângerii, pe care biciul lui Huseim le-a lăsat pe pielea lor. Călărețul întreabă ceva și oamenii nu-i înțeleg limba. Dar pricep după glas că li-i prieten și-i bănuiesc întrebarea. Se întorc, arată pe Huseim care se răsucește jos ca o râmă și unul din ei se pleacă și prinde cureaua biciului, pe care tătarul îl mai strânge încă în mână.

— Aista-i cânele cel mai rău din tot satul, așa schilod cum îl vedeți! vorbește omul cu năduf.

Fără vorbe, un alt călăreț se apropie și își pleacă sulița. O clipă, trupul schilodului se zbuciumă pe sus, în vârful suliței, pe urmă este zvârlit departe, în iarbă, ca un stârv netrebnic.

Cei doi robi încalecă la spatele călăreților din frunte. Unul din ei strânge în palmă codirișca biciului lui Huseim. Celălalt a rămas cu țăpoiul în mână.

— Unde mergeți întâi? întreabă ei.

— Întâi oamenii, tătarii adică. Pe urmă robii și vitele.

— Luați-o încolo către răsărit, colo unde se zăresc stoguri…

— Sunt mulți?

— Tot satul. Adică vreo sută de bărbați, răspunde omul uitându-se îngrijorat în jur. Or fi destui călăreți să-i doboare? și când vede înșirați în urmă pe toți cei o mie de cazaci ai lui Svercevski, chipul lui se înseninează. Toată întâmplarea aceasta i se pare un vis. Nu știe nici cine sunt călăreții, nici cum au ajuns aici să-i sloboadă pe dânșii din robie. Știe însă că a scăpat, și bucuria și tulburarea îl cuprinde ca un vârtej.

— Îi înconjurăm! strigă el zbuciumat. Niciunul nu poate să scape! Sunt colea lângă heleșteu… în dreptul stogurilor… iată colo unde coboară cârdul cel de rațe sălbatice… Acolo-s spurcăciunile. Fac cu mâna lor singura treabă care zic că nu-i necinstește. Așa zic! Strâng fân să aibă ce da iarna la cai. Toate celelalte munci le facem noi, robii… și acasă, muierile. Ei stau, mănâncă semințe de floarea-soarelui, scuipă coji și pun la cale. Iar vara pleacă în podgheaz, la furat! Atâta! Dar pentru cai fac orice. Pentru că fără cai sunt morți. Și acuma, la fân, sunt descălecați…

Mitruț – la spatele căruia călărește robul care nu mai tace – vorbește cu sutașul Kozlovski, iar Kozlovski tălmăcește hatmanului, care înalță un braț și oprește. În spatele lui s-a oprit întreg șiragul. Câtiva cazaci descalecă și pornesc înainte, pierzându-se în iarba înaltă. Alte străji și iscoade pornesc în lături, după meșteșugul căzăcesc în stepă, unde ei se simt ca acasă la dânșii…

Curând iscoadele se întorc. Hatmanul ascultă știrile și rânduiește lupta. Două șiruri de cazaci pornesc lungindu-se ca două brațe de clește. Merg încet prin iarba înaltă, în timp ce grosul oștirii așteaptă. Un braț înconjoară heleșteul și năvălește în fânaț, chiuind. Năuciți, înspăimântați, tătarii aleargă în partea dimpotrivă. Abia atunci se înalță din iarbă celălalt braț al cleștelui. Prinși în capcană, zăpăciți, se învârtesc, se întorc și năvălesc spre apus, spre aul. Dar aici dau peste grosul oștirii căzăcești. Răcnetele lor se înalță deznădăjduite în văzduhul limpede. Se apără cu țăpoaiele, se reped să spargă încercuirea, sunt viteji în adevăr. Dar împotrivirea lor se sfârșește repede. Cazacii aprind stogurile și flăcările urcă spre cer.

— Acuma arată-ne unde sunt robii! întreabă Mitruț, socotind că treaba lor aici la fânaț se sfârșise.

— Robi sunt peste tot! grăiește omul așezat la spatele lui. Și la cireadă și la herghelie și la oi… Eu aș zice să luăm întâi herghelia, să nu fugă…

Svercevski dă altă poruncă și acum toată oastea lui călărește repede peste câmpiile cosite, către miazănoapte.

— Herghelia trebuie luată din două părți! spune el lui Kozlovski. Din față și din spate. Altfel, dacă-i lăsăm loc să pornească în galop, n-o mai prindem.

Kozlovski tălmăcește porunca hatmanului și robul gândește o clipă și răspunde chibzuit:

— Este colea, pe dreapta, o vâlcea care poate ascunde cai și călăreți câți vrei. Pe acolo poate porni o parte din oaste, care când a da de malul unui pârâu, să buciume și să urce în câmpie, fără grijă. Să pornească pe urmă către noi, iar noi, auzind buciumul, om porni către dânșii! Și… aiasta-i! Herghelia se cheamă că-i la mijloc! Unde să mai fugă?

Și în timp ce hatmanul împarte poruncile de cuviință, omul își înalță capul către Mitruț și întreabă încet, nedumirit:

— Da… dumnealor cine-s?

— Cazacii! răspunse Mitruț, zâmbind.

— Cazacii! șoptește robul, cu sprâncenele ridicate a nepricepere. Și tu tot cazac ești?

— Eu sunt moldovan ca și dumneata, bădiță! zâmbește iar Mitruț.

— Așa! se miră robul. Mie îmi pare că te cunosc și nu știu de unde! îl privește el lung.

Ar vrea să mai întrebe, să iscodească, să se dumirească, dar nu are vreme. Svercevski a făcut semn și oastea s-a pus în mișcare. O parte pornește prin vâlceaua plină de iarbă, care se lungește către miazănoapte. În fruntea ei, alături de sutaș, călărește Drăgan, cu buciumul pe un umăr și cu biciul lui cu plumbi pe altul. Cealaltă parte pornește în urma hatmanului, mergând mai încet și cu băgare de samă.

Câmpul pare nesfârșit. Iarba se leagănă domol, alungându-și valurile până departe. Florile se pleacă și se ridică lin. Un pitpalac se aude aproape. Altul îi răspunde departe. Prepelițe se ridică fără de veste de sub pasul cailor și dumbrăvence greoaie, cu pene verzi și cenușii, zboară jos și se pierd în aerul care tremură ușor deasupra stepei.

Deodată, de departe, se aude buciumul. Svercevski se întoarce și înalță sabia. Pornesc în goană. Mitruț duce buciumul la gură și răspunde prelung. Curând se zărește herghelia. Paznicii cei cu suliți aleargă nedumiriți de la unul la altul. Mai sunt paznici călări, dar nu au suliți. Au numai ciomege lungi pe umeri și bice de cânepă.

— Robii! strigă omul care călărește la spatele lui Mitruț. Să mai buciumăm! Să înțeleagă ei că vine mântuirea și să vezi că-i ucid singuri pe tătari. Cu bâtele!

Mitruț buciumă. De departe buciumă și Drăgan. Sulițașii tătari se zbuciumă între caii hergheliei să-i sperie, să-i pornească în goană încotrova, să scape. Dar nu mai au timp. Acum cazacii strâng herghelia din toate părțile, iar între cai, robii fac rânduială. Nu mai au nevoie de niciun ajutor. Bâtele se învârtesc în aer, sulițele zboară frânte, tătarii se prăbușesc cu piciorul în scară și caii nu mai târăsc în urma lor decât leșurile lor sfărâmate de copite. Robii aleargă cu brațele ridicate spre mântuitori.

— Moldoveni! strigă ei de departe, cu glasuri sugrumate de tulburare, cu pletele în vânt. Moldoveni!

— Moldoveni! strigă Mitruț, făcându-le semne cu brațele.

— Moldoveni! strigă „atamanii”, aruncându-și cușmele în capătul ghioagelor și ridicându-le în sus.

Robii descalecă din goană. Îmbrățișează grumazul cailor.

Îmbrățișează picioarele călăreților.

— Fraților!... Fraților!... Fraților!...

În ochii lor lucesc lacrimi. Pe chipul lor zâmbetul a rămas încă nedumirit. Nu înțeleg.

— Luați-vă herghelia și porniți cu ea spre asfințit! le strigă Mitruț. Spre Moldova! Acasă! Acasă! La noi acasă! Că de acolo au furat-o tâlharii!

Acuma oamenii parcă înțeleg mai bine. Sar în sus. Își zvârl cușmele în aer. Încearcă să chiuie și nu pot. Își simt gâtlejurile strânse ca în clește. Se aruncă pe cai, gata să înfăptuiască porunca.

— Stați! le strigă Mitruț. Cu socoteală, nu așa. Mergem odată cu toții, dar luăm și oile și vitele!... Tot... tot ce au prădat ei de pe pământurile noastre!

Svercevski și cazacii au privit zâmbind bucuria dezrobiților. Și ei știu ce este robia.

Hatmanul dă alte porunci și sutașul Kozlovski le tălmăcește. Oastea se împarte în trei. O parte pleacă spre stână. Ghivirdic și Toader ciobanul, cu buciumele în curmezișul spatelui, călăresc în frunte.

— Buciumați de departe, și moldovenii noștri – dacă au ciomag în mână – se mântuie singuri! le strigă Mitruț din urmă.

Altă parte pornește, cu „atamanii" în frunte, spre cireadă. Iar cei care rămân cu Svercevski și Mitruț întorc spre aul, unde robii au a le arăta gropile cu grâie puse la păstrare.

Descoperiră gropile cu grâie și le dădură foc. Descoperiră ascunzișurile prăzilor și le împărțiră. Și arseră ceea ce mai rămăsese nears.

Departe se aud buciumele celor ce adună robii și oile și vitele. Să le ducă înapoi în Țara Moldovei...

2

Spre răsărit, cerul se luminase și hatmanul dădu poruncă de plecare. Se pregătiră deci în, grabă, încălecară și porniră. Mitruț și „atamanii" săi dădură ocol hergheliei, cirezii și turmei de oi, să vadă dacă toate sunt în bună rânduială. Întorceau în Moldova avuția care fusese prădată și simțeau că pe umerii lor apăsa o mare și însemnată greutate. Pentru asta doar plecaseră în Bugeac, și pentru slobozenia robilor. Se bucurau – mai ales Mitruț se bucura – că va putea plăti și datoria lui de suflet către moș baciu. Dar toate acestea se legau una de alta și se împleteau și cu gândul cel ascuns al hatmanului Svercevski, care căuta să pălească pe tătari atât de tare, încât să nu mai aibă grijă că – în toiul luptelor de la Cahul – ei ar putea să cadă în spatele oștilor lui Ion Vodă. De aceea, tot drumul, de la tabără până la Iactî-Cul, îl făcuseră ocolind pe departe toate aulele și așezările tătărăști, ca să nu fie simțiți. Iar Iactî-Cul era așezarea cea mai de către răsărit a

Bugeacului. De aci – către apus – până ce vor putea ajunge iar în tabără, vor putea merge drept, fără zăbavă, nimicind puterea tătarilor care nu se așteptau la acest atac.

— Nici un tătar din Bugeac nu se așteaptă să fie lovit dinspre răsărit! spusese Svercevski.

Și avusese dreptate. Spre răsărit, Bugeacul nu avea decât prieteni: turcii de la Cetatea Albă. Cine să-i pălească?

Cu toate acestea, cel dintâi aul spre apus de Iactî-Cul fu aflat pustiu. Se făcuseră nevăzuți și oamenii și vitele. Pe multe vetre cenușa era caldă încă, semn că cei de acasă fugiseră în pripă, de curând.

— Au fost vestiți! clătină din cap hatmanul.

— Hm! Eu am spus să curățim locul de muieri și de copii! vorbi înciudat un dezrobit. Aistora trebuie să le zdrobești capul ca la șarpe, fără milă! Că nici ei nu au milă! Acu au să alerge din aul în aul cu vestea și avem să-i aflăm pregătiți… ori fugiți!

Căutară gropile cu grâie și le dădură foc. Aprinseră și stogurile de fân și bordeiele și își urmară drumul către răsărit.

— Acum mergem către Acbunar! înștiință unul dintre dezrobiți, care cunoștea locurile. Îi așezare mare, cu oameni mulți și au sămănături… Aista-i semn că au și robi…

În adevăr, peste puțină vreme, drumeagul pe care se înșiruise oastea începu a se înfunda printre beldii crude și scurte de floarea-soarelui și niște ciocleji nalți cât omul, subțiri, galbeni, cu spic lung și rășchirat în vârf.

— Noi îi zicem mălai tătărăsc! vorbi același dezrobit. Are spicul plin de semincioare bune dacă le fierbi cu lapte, iar ciocleјii îs buni de foc. Pe aici nu-s lemne. Culegeam tot anul bălegarul de la vite și de la cai, îl puneam la uscat și-l clădeam sub lese lângă bordeie, alături de beldiile de floarea-soarelui și de ciocleji de-aiștia. Asta ard tătarii. Câte bătăi am mâncat pentru bălegarul ista, numai eu știu! Iată colo și ovăz! Samănă ovăz pentru cai! La dânșii, calul mănâncă mai bine decât omul. Ei își subție mațele cu catâc[9], cu ieremcic[10] și cu lapte de iapă, în care frământă turte de mălai tătărăsc coapte în spuză. Carne, când taie câte o oaie, numai ei o văd! Și oasele le rod! Ca niște câni flămânzi! Iar noi ne zămoram cu airan[11] și uneori sugeam la vaci – pe furiș – câte o gură de lapte! Că dacă ne prindeau era vai de noi!

Departe, în fața lor, pe o cărare lăturalnică, grăbea gâfâind și șchiopătând – cu un picior zgârcit – un tătar tânăr, aproape un copil. Parcă voia să ajungă pe cineva din urmă și nu putea. Îl strigară și el, șchiopătând și mai tare și sprijinindu-se într-un ciomag, încercă să se facă nevăzut în sămănături. Îl prinseră și-l aduseră la hatman. Dar nu se puteau înțelege cu el. Bâiguia nănăind pe limba lui, arăta cu mâna spre miazănoapte și învârtea ochii negri, pieziși și înspăimântați, în timp ce boabe de sudoare îi cădeau pe obrazul negricios. În sfârșit,

unul dintre dezrobiți izbuti să înțeleagă câteva vorbe: oamenii din Acbunar, vestiți de sosirea cazacilor, fugiseră. Se adăpostiseră într-un loc către miazănoapte, pe care tătarul îl știe, dar a rămas în urmă fiind șchiop…

— Au cai? îl întrebară.

— N-au…

— Au arme?

— N-au…

Tălmăciră hatmanului și Svercevski stătu pe gânduri. Privi îndelung la prins și prinsul vărsă lacrimi de frică și deznădejde…

— Spune-i că dacă-l prindem cu minciuna, piere! grăi hatmanul către tălmaci.

Și tălmaciul, cu puținele vorbe pe care le putea rosti, se sili să facă pe tătar să priceapă.

— Nu spun minciuni! se dezvinovăți prinsul, vorbind prin semne și asudând și lăcrămând.

— Să meargă înaintea noastră! porunci Svercevski.

Șchiopul porni șontâcăind. Străji călări fură repezite ca înaintași pe noul drum și alte străji se împânziră în lături. Dar se dovedi îndată că nu puteau face nicio ispravă. În stânga, locul cu mălai tătărăsc, des și înalt, nu putea fi cercetat, iar în dreapta, floarea-soarelui, naltă numai până la genunchiul calului, nu putea ascunde nimic. Astfel se depărtau mereu de drumul Acbunarului și prinsul mergea înainte cu piciorul lui zgârcit și din ce în ce mai șchiop.

— Ia-l pe cal! strigă cineva către străjărul care mergea pe cărare înaintea oștii.

Oșteanul se plecă, apucă pe șchiop de umăr și-l săltă să-l urce pe greabănul calului. Dar îndată îl lăsă să cadă la pământ și, plecându-și boldul suliței asupra lui, strigă speriat:

— Stați! Nu-i șchiop! Ne-a păcălit, spurcăciunea!

Cei din fruntea șiragului alergară, înconjurându-i.

— Cum, nu-i șchiop?

— Nu-i șchiop! Când l-am ridicat în sus, a uitat că are un picior zgârcit! Și l-a întins! Ne ducea să ne bage în cine știe ce capcană!

Oșteanul își apăsă sulița și, sub ascuțișul boldului, iscoada se zvârcoli ca un vierme și își întinse amândouă picioarele. Și tot atunci un nor de săgeți zbură din desimea beldiilor de mălai și se abătu asupra șiragului de oșteni.

În aceeași clipă, hatmanul strigă o poruncă și tot rândul de oșteni, care se abătuse din drumul către Acbunar, descălecă și rămase neclintit la adăpostul cailor și al înălțimii beldiilor. Departe, în urmă, cei care mânau vitele se opriră întinzând gâtul speriați.

Săgețile urmau să cadă zbârnâind, înfigându-se în pământ, dincolo de cărare, între tulpinile de floarea-soarelui. Din dosul calului său,

Svercevski cercetă împrejurimile. Șiretlicul tătarilor era acum limpede. Au vrut ca toată oastea căzăcească să se înșire călare pe marginea postatei de mălai tătărăsc, din desimea căreia ei să-i poată lua la ochi fără greș, ostașii călări fiind mai înalți decât beldiile înspicate! Cu chipul acesta ar fi putut nimici o oaste întreagă, dacă acea oaste s-ar fi încăpățânat să nu descalece! Postata de mălai era lungă și lată și cobora – în partea dimpotrivă – până la malul unui heleșteu lung și îngust.

„Pe acolo și-au pregătit fuga!” gândi Svercevski, dându-și sama că o năvală călare asupra dușmanului, ascuns în pădurea aceea de beldii, era peste putință fără mare pierdere de oameni.

O vreme stătu nemișcat. În adăpostul lor, cazacii așteptau cu ochii țintă. Privirile hatmanului alergau în toate părțile, căutând o ieșire. Făcu un semn, și oșteanul care stătea aproape i se alătură.

— Scapără! îi porunci șoptit.

Și după ce cazacul aprinse o bucată de iască, Svercevski rupse un cioclej de mălai și încercă să-l aprindă. Dar cu toate că părea aproape uscat, ciocleјul nu se aprinse și nu arse cu flacără, așa cum nădăjduise el.

— Kozlovski! chemă el, punând talpa pe iasca fierbinte. Și când sutașul își plecă urechea, îi șopti poruncile de cuviință și adăugă grăbit: Repede!

Kozlovski porni în goană înapoi spre drumul Acbunarului și îndată cele din urmă două sotnii descălecate, cu caii de dârlogi, se făcură nevăzute în spatele postatei. Dincoace, în cărare, cazacii își ridicară cușmele în săbii, astfel ca numai vârfurile lor să se vadă deasupra întinderii de spice.

Îndată un val de săgeți se abătu asupra lor, zbârnâind. Cușmele fură aplecate și înălțate iar, și din nou aplecate și înălțate, ca să țină toată luarea aminte a dușmanului ațintită asupra lor…

Și deodată bătaia săgeților se curmă. În adâncul lanului se simți o mișcare furișă, târâtoare, foșnitoare, și o învăluire ca o izbitură de vântoasă porni a zbuciuma desimea înspicată. Svercevski se prinse cu amândouă mânile de șa și își înălță capul deasupra spicelor. Nicio săgeată nu mai fu aruncată asupra sa. Tot fundul postatei – de către heleșteu – se învălura la fel.

Hatmanul sări jos și strigă o poruncă. Cât ai clipi, caii fură înlăturați din cărare, iar cazacii își traseră săbiile și așteptară. În jurul lui Mitruț, „atamanii” își pregătiră ghioagele. Și la altă poruncă, uriașul lanț de osteni descălecați și strânși cot la cot intră între beldii și porni, pas cu pas, înainte.

O clipă, mișcarea celor ascunși în desime se opri. Apoi un urlet deznădăjduit izbucni în tot lungul lanului, iar săbiile și ghioagele se ridicară și se abătură cu mișcări iuți, puternice, cu bufnituri înăbușite,

adânci. Ca o apă bătută de furtună, întreaga întindere cu mălai tătărăsc se zbătu. Și peste zbuciumul valurilor de spice, săbiile și ghioagele izbeau fără hodină, iar urletele unite într-unul singur, înalt, chiuit, ca urletul unei fiare uriașe, cu laba prinsă în capcană, umplea văzduhul. În cărare, caii își înălțau capetele, își ciuleau urechile și băteau în pământ cu copitele, neliniștiți.

De departe, cei care nu luau parte la această luptă ciudată se suiau pe spinările cailor și boilor ca să vadă mai bine. Iar vitele, speriate, cătau în lături loc de fugă.

Când între cazacii care înaintau și cei care veneau dinspre heleșteu nu se mai afla niciun dușman, oștenii își băgară săbiile în teacă. Ieșiră în cărare, încălecară, alergară înapoi spre drumul Acbunarului și, lăsând strajă tare pentru vite, porniră spre aul ca o vijelie. Puseră foc bordeielor, pătulelor, stogurilor, umbrarelor și gropilor cu grâie, aprinseră toate întinderile cu ovăz, izbiră în străjării care încă nu apucaseră să pună la adăpost vitele și caii și slobozirā robii. De data aceasta muierile și cei ascunși în fânețele înalte nu mai aflară cruțare. Robii sloboziți intrară după ei să-i caute și să le plătească după cuviință. Iar goana ținu până în amurg și se isprăvi când luceafărul de sară străluci ca o flacără aprinsă deasupra asfințitului sângeriu.

3

Acuma oastea lui Svercevski înainta cu mare chibzuială. Străji cu rânduială înțeleaptă colindau dealurile și văile la mare depărtare, cercetau zările și desimile și dădeau de veste. Iar în urma lor, oștirea se mișca încet, ca să nu lase prea mare loc slobod între ea și tamazlâcuri și cai și turme.

— Suntem în țară dușmană, lămurea Svercevski pe sutașii săi. I-am luat fără veste și asta-i pricina pentru care n-am întâlnit până acum decât puțină împotrivire. Dar țara asta nu-i nici pustie, nici lipsită de apărare. Iar oamenii ei au dovedit de multe ori că sunt viteji și în război au meșteșugul lor care-i vrednic de ținut în samă. Trebuie să fim cu luare aminte.

Într-o zi aflară vestea că străjile cele mai depărtate au oblicit fuga – din aulele către care mergeau – a tamazlâcurilor și hergheliilor, pornite cu mare iuțeală către miazănoapte. Mitruț alergă la hatman să-i ceară încuviințare și ajutor să le prindă și să le îndrepte și pe acelea pe drumul Moldovei. Dar hatmanul se împotrivi.

— Mitruț, – îi vorbi el cu bunăvoință, ca de obicei, – noi n-am venit în Bugeac numai să întoarcem țării tale prada cu care au sărăcit-o altădată tătarii. Se înțelege că e bine să facem și treaba asta când putem. Dar truda noastră are mai întâi alt temei. Noi trebuie să dăm de puterea tătarilor și s-o nimicim, ori măcar s-o slăbim și s-o împrăștiem într-atâta, încât să nu mai avem și grija ei atunci când om

lupta la iezerul Cahulului cu turcii! Se înțelege că tătarii din Bugeac nu înfățișează o putere ostășească de care să ne temem prea tare. Ei sunt mai mult tâlhari decât ostași. Dar când tu îți îndrepți toată virtutea și vlaga să lupți cu un dușman mai tare decât tine – cum sunt turcii – orice altă putere, cât de mică, dacă te pălește pe la spate, îți poate lua din mână izbânda. Așa a gândit și măria sa. Că dacă a fi să luptăm acolo cu turcii și poate și cu tătarii de la Crâm, măcar de cei din Bugeac să ne luăm de grijă!… De aceea nu-mi pot împrăștia oastea cum îmi ceri tu. N-o pot slăbi!

— Dar nu-i vorba s-o slăbim! stărui Mitruț. Cu o sotnie iau toate vitele Bugeacului și toți robii! Și pe urmă, unde-i puterea lor? Doar fug! Fug noaptea, înspăimântați…

— Cine fuge? zâmbi Svercevski cu mare îngăduință. Ai aflat de la străji că fug turmele și vitele. Dar despre oameni n-ai aflat nimic. Și n-ai aflat, pentru că oamenii nu fug. Sunt încredințat că se adună undeva, că ne pândesc și se pregătesc să ne întâmpine, să ne izbească și să ne ia înapoi prada pe care am făcut-o până acuma și să ne ia și viața! Trebuie să fim cu ochii în patru, Mitruț!

Îngrijorat, Mitruț se întoarse la aii săi. Înțelesese grijile hatmanului și temeiul cel mai de samă al trudei lor în Bugeac.

„Atamanii" îl așteptau așezați la popas pe malul unui pârâiaș care șerpuia domol printre ierburi. Tăiaseră un miel luat din turmă, îl spânzuraseră într-o cujbă deasupra unui foc de beldii uscate și-l sprijineau cu vârful sulițelor ca să se frigă pe toate laturile. Și râdeau. Lui Toma, căruia îi crescuse de mult tuleie negre și dese deasupra buzei de sus, începuse acum a-i crește și barbă, dar numai pe jartea aceea de obraz care nu fusese rășluită de suliță în bătălia de la Tighina. Cealaltă parte rămăsese lucioasă, trandafirie și stearpă, ca un obraz de fată. De aceea de câte ori se uitau la dânsul, și împinși mai cu samă de Drăguș care se ținea de ghidușii, „atamanii" pufneau de râs.

De cele mai multe ori Toma punea mâna pe o jordie și se lua după făptaș. Se începea atunci o goană și o hârjoană care nu se isprăvea decât când Drăguș era prins. Atunci Toma, care era mai mare și mai înalt, se arunca asupra vinovatului, îl ghemuia la pământ, îl turtea cu toată greutatea lui și Drăguș cerea în gura mare ajutor. Săreau deci ceilalți „atamani", săreau și cazacii cei mai tineri care stăteau de față veselindu-se și, punând mâna pe Toma, începeau să-i tragă în toate părțile ca să scoată pe cel de sub el. Îl apucau de brațe, de picioare, de brâu, de fundul ițarilor. Și Toma se ținea cu amândouă mânile de Drăguș, de iarbă, de buruieni, de picioarele altora și nu se da! De obicei Drăguș scăpa ciufulit și roșu și asudat și gâfâind. Dar mântuitorii lui, făcându-se că n-au băgat de samă, trăgeau înainte întinzând trupul lui Toma în toate părțile, până cerea și el ajutor. Și

atunci se auzea glasul gros al lui Drăgan, probozindu-i:

— Treabă-i asta, măi dracilor? Ori faceți a vreme rea! Astâmpărați-vă, că vă vede hatmanul și-i mai mare rușinea! Nu știu ce-a gândit măria sa și dumnealui hatmanul să facă ostași din toți plozii!

Ceea ce văzând și auzind „plozii" – moldoveni și cazaci – își puneau o mână pe inimă, se prefăceau pâșini și, pocăiți și se plecau în fața lui Drăgan, cinstindu-l ca pe un bătrân acsacal! Și până să-i ajungă bătrânul acsacal cu șfichiul unui bici tătărăsc, ca să le mulțămească de cinste și supunere, ei erau cine știe unde, zbânțuindu-se și, sărind „capra" cu o iuțeală și sprinteneală de mirare. De departe, Drăgan îi privea ocrotindu-i cu zâmbetul, cu ochii, cu dragoste. Și dacă nu i-ar fi fost rușine, mai că s-ar fi amestecat și el să sară capra și să-și aducă aminte de copilărie!

Popasurile de noapte, însă, treceau liniștite. Așa era și porunca hatmanului și așa erau și sufletele ostașilor. „Atamanii" se adunau în jurul lui Mitruț, își aduceau aminte de acasă, povesteau și uneori rămâneau tăcuți vreme îndelungată. Ghemuit lângă Mitruț, Ghivirdic se gândea la Olina lui și ofta încetișor, parcă să nu-l simtă nimeni. I-ar îi mărturisit el sutașului, o vorbă, dar îi era rușine. Iar Mitruț, cu gândul la Domnica, închidea ochii și o vedea aievea cum se mișcă, cum vorbește și cum îl privește cu albăstrelele ei de primăvară. Uneori ofta atât de puternic, încât Ghivirdic tresărea speriat și se uita la dânsul cu mare îngrijorare. Și când își dădea sama că și pe Mitruț îl dor aducerile aminte și-l frământă dorul de acasă, se alătura mai tare și se îndesa în coasta lui să i se simtă dragostea și mângâierea și jalea lui pentru amarul prietenului…

Oftau și ceilalți în nopțile acele cu lună plină, ori numai cu stele și cu cer limpede și adânc și adormeau târziu, întinși pe câte o brazdă de iarbă și cu capul pe cușmă. Numai Drăgan nu avea liniște. Se scula din vreme în vreme, pornea să cerceteze tamazlâcurile, caii, turmele și stătea îndelung în fața căruțelor tătărăști, chibzuind. În drumul de până aici aflaseră prin aule căruțe de cele cu roți înalte și covergă, pe care moldovenii le cunoșteau de mult, pentru că le văzuseră colindând meleagurile lor, venind goale și plecând pline cu pradă și păzite de ceambulurile tâlharilor. Le umpluseră deci și ei cu hamurile, armele și șeile găsite în bordeiele părăsite, înhămaseră la ele cai din herghelii și le purtau în urma oștirii, înmulțindu-le mereu, la fiecare alt aul întâlnit în cale…

Într-o asemenea noapte îi deșteptă din somn tropotul repezit al unei străji care venea în goana mare și tot atunci aflară veștile aduse: dușmanii porniseră să se miște. Trâmbe grăbite alergau în noapte către anume locuri, se adunau alcătuind tabunuri întunecate și – fără glas de corn și fără zare de foc – călăreau ca niște umbre tăcute, bulucindu-se între dâmburile și valuri de pământ depărtate, de la

Alibei. Iar acel Alibei era un braț mort al pârâului Aliaga, care curgea către miazăzi, tăind în două câmpiile până în jos la iezerul Chitailor… Deci, oricine se ducea drept către Moldova, trebuia să treacă și pârâul și acel braț mort. Numai că dacă pârâul putea fi trecut fără nici o greutate, brațul cel părăsit al apei avea malurile atât de pline de smârcuri și bălți și mocirle, încât – dacă nu cunoșteai locurile – nu puteai cuteza să le înfrunți, pentru că te afundai în ele cu cai cu tot…

— Dacă-i așa, de ce se mai bulucește oastea lor într-un singur loc, cum spui tu? întrebase hatmanul, nedumirit. N-ar avea decât să steie în smârcurile lor și să ne vâneze de acolo ca pe iepuri!

Întrebare la care straja n-a putut da niciun răspuns.

Chiar în noaptea aceea doi sutași, însoțiți de oameni de nădejde, porniră cu poruncă să aștepte ziua și să vadă la lumina soarelui locurile, oblicind gândurile dușmanului, având grijă strașnică să nu cumva să fie simțiți de tătari. Și poate că or putea prinde și o limbă…

Ostașii hatmanului Svercevski au stat toată ziua aceea în așteptare, chibzuind și cercetându-și caii și armele. Mitruț își aduse aminte de vorbele de deunăzi ale hatmanului, și rușinat, își făcu socoteala câte mai are de învățat din meșteșugul războiului.

„Nu ajunge să fii voinic și să pălești cu ghioaga!” gândi el privind la Svercevski cu mare dragoste și închinare în sufletul lui. Trebuie să fii înțelept, să știi a te gândi la toate și a descurca cugetul cel ascuns al dușmanului…

În amurg, străjile se înapoiară aducând și un prins. Nu fuseseră simțiți de dușmani și veștile lor erau acuma limpezi: între viroagele și valurile de pământ de la Alibei, în fundul văii prin care trecea fosta albie a pârâului, era o iezetură. Iezetura – lată, făcută din pământ bătut între garduri de nuiele împletite – acoperea în curmeziș brațul de apă, smârcurile și mocirlele dintr-o parte în alta. Din partea aceasta nu se putea vedea ce se petrece între viroagele și valurile de pământ de dincolo. Dar nici de acolo nu se vedea ce se petrece dincoace, dacă te așezai la adăpost. Dar cel care – coborând coasta malului – ar fi ajuns jos pe iezetură, ar fi putut fi luat la țintă, fie dintr-o parte, fie din alta, fără niciun chip de apărare…

— Acu înțeleg! se dumiri Svercevski. Asta era! Aduceți prinsul.

Și, cu jungherul la gât, prinsul răspunse și unul dintre dezrobiți tălmăci:

— Câți sunteți?

— Vreo cincisprezece sute…

— Unde v-ați aciuat?

— Între valurile de dincolo… în vâlcele…

— Ce aveți de gând?

— Să vă lăsăm să treceți și să vă sărim în spate fără veste, iar iezetura s-o batem cu săgețile, de la adăpost…

— Ce arme aveți?
— Arcuri, săgeți, săbii…
— Alt loc de trecere nu-i?
— Nu-i!
— Ajutoare așteptați?
— N-au de unde ne veni…
— Unde sunt mai marii voștri, batârii, mârzacii, bărbile-albe?
— Nu știu…
— Bine! Crestați-i tălpile și pârliți-i-le la loc! Poate își aduce aminte!
Și când cazna se dovedi fără folos, hatmanul porunci:
— Legați-l și luați-l cu noi. Spuneți-i că dacă a spus drept, îi iert viața. Dacă nu, îl jupuim de piele! Mai are vreme să se gândească și să mărturisească…
Porniră în noaptea aceea și merseră încet și fără vuiet.
În zori, culcați în iarbă deasupra iezeturii, hatmanul și sutașii săi cercetau locurile cu ochii. Capcana era în adevăr bine aleasă. De dincolo nu se simțea nicio mișcare.
Fu adus din nou prinsul.
— Unde sunt? întrebă Svercevski.
— După culmi. În toate vâlcelele de dincolo.
— De ce nu se simte nimic?
— Așa a poruncit Hasain-batâr.
— De ce nu nechează caii?
— Le dau ovăz din cușme…
— Zici că nu-i alt loc de trecere?
— Nu-i!…
Lăsară străji tari pe culmi și se întoarseră la oștirea care rămăsese departe în urmă, pe malul pârâului Aliaga ca să nu fie simțită de tătari.
Hatmanul chemă pe Mitruț.
— Trimite buciumași în urmă, îi spuse el. Să meargă înapoi pe unde am venit și să nu buciume până n-or ajunge la jumătatea drumului. Acolo să buciume din vreme în vreme și să aștepte până le-om da noi semn să se întoarcă. Vreau să înțeleagă dușmanul că suntem acolo, nu aici!
Pentru împlinirea poruncii plecară Toma și Toader ciobanul. Ghivirdic și ceilalți rămaseră cu Mitruț. Svercevski se sfătui îndelung cu sutașii. Într-un târziu aduseră prinsul și-l cercetară iar:
— Tot așa arată Alibei, în tot lungul lui?
— Tot…
— Până unde?
— Până departe, în jos, spre Chitai-aul…
— Și de unde începe?

— De departe… arătă tătarul cu mâna către miazănoapte.

— Știi drumul?

— Știu…

— Kozlovski, – chemă hatmanul, – ia-l! Ia și câțiva oameni și du-te în goană până unde pornește brațul Alibei. Trimite strajă înainte. Vezi, se poate trece acolo pârâul ca să luăm pe dușman pe la spate? Să nu te simtă!…

Și Kozlovski cu o roată de călăreți și prinsul, legat pe cal, porniră și se făcură îndată nevăzuți în ierburile înalte.

În ziua aceea stătură pitiți pe malul apei Aliaga, pândind tăcuți. De departe tare, Toma și Toader ciobanul dădeau din buciume semne aproape stinse, aduse rar pe pale de vânt.

Abia pe la chindii se întoarse Kozlovski cu caii în spume.

— Este loc! gâfâi el sărind din șa. Dacă nu putem trece iezetura pe aici, trecem peste Aliaga pe la coada albiei celei vechi unde apa-i numai până la genunchi și mocirlă nu se vede. Ocolim mâlurile și mergem pe pământ tare până în spatele dușmanilor!

— Bun! se bucură Svercevski. Am putea trece și iezetura, dar, din ascunzișurile lor, ne-ar nimici tâlharii. I-om sili însă să treacă ei și i-om nimici noi. Iar pentru acest sfârșit, împărțim oastea în două. O jumătate se duce pe drumul aflat de Kozlovski, le cade – nesimțit – în spate, noaptea, când nu se pot folosi de arcuri, și-i împinge către iezetură. Nici n-au să știe cine-i pălește! Au să fie bucuroși să treacă ei pe istlalt mal și să scape din măcel, pentru că pe noi ne socot departe, acolo unde sună buciumele!… Iar cealaltă jumătate îi așteaptă dincoace, în capul iezeturii, între văiugi și viroage…

Când se înnoptă, cazacii își adăpară caii în râu, le dădură ovăz din cușme ca să nu necheze și așteptară. De departe se auzeau uneori înmlădiindu-se în văzduh sunete ușoare de bucium, semn că Toma și Toader ciobanul își făceau slujba după cuviință.

Târziu, când Rarița porni să urce către adâncimile din răsărit, iar Cloșca cu Pui începu a coborî încet din crucea cerului înspre zările dimpotrivă, un răcnet uriaș umplu dintr-odată noaptea, sfărâmând tăcerea și văzduhul păru că se cutremură. Cazacii încălecară tăcuți și, alergând în urma hatmanului și sutașilor, străbătură până la malul Alibeiului, se pitiră între viroagele și curmăturile și valurile de pământ de deasupra iezeturii și stătură neclintiți, cu urechile la pândă și ochii deschiși larg în întuneric.

Drumul, care urca de pe iezetură spre ei, făcea un cot pe culmea malului și, intrând într-o vâlcică, ieșea îndată la lumină și se pierdea departe între dâmburi. Acolo, la cotul acela, de o parte și de alta a drumului, se așezară la pândă Mitruț și Drăgan și „atamanii”. O poruncă străbătu șirurile de oșteni: nimeni să nu fie zărit de departe și niciun vuiet să nu se audă. Și întreaga oaste se făcu una cu iarba și cu

întunericul.

Așteptară mult. Pe malul cel'lalt bătălia se desfășura din ce în ce mai crâncen. Răcnete furioase sau deznădăjduite zguduiau văzduhul, strigătul de luptă al cazacilor înfiora întinderile și bufniturile loviturilor repezite în plin se auzeau limpede. Și totuși nimeni nu-și căuta mântuirea pe iezetură, care rămânea pustie, luminată slab numai de sclipirea stelelor. De două ori hatmanul s-a strecurat până în marginea ei și de două ori s-a întors neliniștit și gânditor. În sfârșit, un călăreț se văzu țâșnind din umbră, în capătul de dincolo al iezeturii. Își opri calul cu o smucitură, înaintă la pas până la mijlocul văii și, oprindu-se, privi încordat spre capătul de dincoace, cercetând cu ochii și întorcându-și capul în toate părțile. Dar umbrele stăteau neclintite și tăcerea rămânea desăvârșită. Încredințat, călărețul alergă înapoi și porunca aruncată de el izbi ca o plesnitură de bici vuietul bătăliei. Îndată, din întunericul de dincolo se desprinse alt călăreț și după dânsul alții. Și cât ai clipi, iezetura se umplu de călăreți alergând în fugă deznădăjduită să treacă apa și să se mântuie.

— Gata, flăcăi! șopti Mitruț de după curmătura în care se adăpostiseră.

„Atamanii" răsuflară adânc și își băgară pumnii prin lațul betelor din capătul ghioagelor.

— Acu! gemu și Drăgan din viroaga de peste drum, strângând în palma lui pietroasă codirișca biciului cu măciulii de plumb.

Pământul dudui și cei dintâi călăreți dușmani, urcând în goană de pe iezetură, se risipiră pe mal. În dreptul lui Mitruț o ghioagă întinsă între picioarele celui dintâi cal îl făcu să se împiedice și îl dădu peste cap. Ghioaga se abătu asupra călărețului, bufnind înfundat. În dreptul lui Drăgan, biciul izbi cu o răpăială de oase rupte și cal și călăreț se prăbușiră trăsniți. Un al treilea fugar, țâșnind printre cei doi, se nărui doborât de sulița unui cazac, cu doi pași mai încolo. În întuneric caii veniți din urmă se împiedicară de cei căzuți și se prăbușiră peste ei. Ghioagele se abătură în grămadă, se înălțară și se abătură iar, și de acu încolo izbiră mereu cu rânduială și cu mare sârguință. De peste drum, biciul lui Drăgan pârâia rupând picioarele cailor și fulgerând moarte fără să scape niciun dușman.

— De sufletul matale, moș baciule! șoptea Mitruț la fiecare lovitură, izbind cu evlavia cu care altul și-ar fi făcut cruce.

Iar Drăgan, învârtind neobosit fioroasa lui armă, mârâia ca un urs înfuriat:

— Na, Moldovă! Na, Moldovă! Satură-te!

Acu tot malul din dreptul iezeturii clocotea de tropote, de vuietul pălițurilor și de răcnetele celor ce cădeau dărâmați, înainte de a vedea de unde le vine moartea. Cazacii puseseră mâna pe toate locurile care puteau fi călcate de cei ce urcau malul. Și cu o iuțeală fără margini

împungeau cu sulița și păleau cu sabia, cu grijă strașnică să nu le scape niciun fugar.

Din vale, răcnetele urcau până la cer. Cazacii din partea cealaltă, izbutind să împingă pe dușman pe iezeură, îl goneau din urmă tăindu-l în săbii și zdrobindu-l cu caii. Iar dușmanii, în goană spre malul dimpotrivă, umpluseră iezetura, se grămădeau, călcându-se unul pe altul și nemaiavând loc să urce spre mal, spre mântuire, credeau ei, se întorceau să facă față cazacilor și se prăbușeau peste marginea iezeturii, ca să moară în mâlurile și smârcurile de la Alibei.

— Ne mutăm, biță Drăgan! strigă dintr-odată Mitruț.

— O luăm la dreapta, Mitruț! strigă Drăgan.

Și se traseră toți dincolo de movila de hoituri de cai și de tătari care astupa cărarea, împiedicând pe fugari să ajungă până la ei.

Acuma, dușmanii, împinși de la spate de alți fugari, urcau malul unul după altul peste acea grămadă de leșuri și se repezeau în întuneric, orbiș. Din lături ghioaga lui Mitruț și cele ale „atamanilor” pârâiau rupând picioarele cailor și ciolanele călăreților și la fiecare lovitură a sa, Mitruț nu uita să șoptească aceleași vorbe ca o rugăciune:

— De sufletul matale, moș baciule!

Iar de peste drum, biciul cel fioros al lui Drăgan tăia aerul cu curelele zbârnâind ca niște strune și izbea cu răpăiala celor zece măciulii de plumb, fulgerând cai și călăreți. Și de fiecare dată, glasul gros al omului mârâia nedeslușit:

— Na, Moldovă! Să mai poftești!…

Din ceata care se zbătea pe iezetură, un călăreț țâșni vijelios și porni să urce coasta malului. Calul, deosebit de sprinten și iute, alerga în copci lungi și luciri fugare sclipeau în fierul iataganului gol și în podoabele șeii și frâului. Din locul în care stătea priveghind bătălia, Svercevski îi ieși înainte.

— Lasă-l! strigă el unui cazac care își pregătea sulița. Și cazacul își trase arma înapoi, lăsând pe hatman să lupte singur și nestingherit.

Călărețul văzu primejdia și nu o ocoli. Ci năvăli asupra hatmanului, cu iataganul sus. O clipă cei doi cai se alăturară furioși, încercând să se muște, și cei doi călăreți încrucișară armele. Dar numai o clipă. Pentru că îndată iataganul zbură în văzduh ca o surcea netrebnică și hatmanul apucă pe dușman de guler, îl trase spre dânsul, culcându-l pe șa și, punându-i vârful săbiei în grumaz, îl împinse în lături, între cazaci.

— Legați-l și țineți-l viu! porunci el.

Și repezindu-l jos de pe cal, se întoarse în luptă…

Dimineața, după ce oastea și prada și robii trecură peste iezetură și porniră către asfințit, Mitruț se înfățișă la hatman.

— Acu, – vorbi el, – am putea să fulgerăm către miazănoapte după vitele și hergheliile acele…

Svercevski îl privi cu mirare. Văzuse locurile pe care luptase Mitruț și se înfiorase în fața grămezilor de leșuri. Știa că peste dânsul, ca și peste toți ceilalți, trecuse o zi și o noapte de osteneli și muncă crâncenă. Și totuși, pe chipul lui nu se vedea nicio urmă de trudă. Ba chiar părea mai înseninat, mai deschis și aproape vesel.

— Ești, în adevăr, tare cum nu se mai află! zâmbi el și Kozlovski îi tălmăci vorbele. Altfel n-aș înțelege cum poți să arăți așa cum arăți astăzi!

Mitruț zâmbi larg și ochii lui sclipiră luminați.

— Aveam o greutate pe suflet, milostive, și am scăpat de dânsa! vorbi el. Trebuia să plătesc o datorință și am plătit-o. Acum, mulțămesc lui dumnezeu și milostivirii tale, mă aflu mai ușor și mai în apele mele!

— Știam, Mitruț! spuse hatmanul. Am trecut pe unde ai luptat și am văzut cum ți-ai plătit datorința. Socot că acu moș baciul tău doarme liniștit acolo unde se află!

— Atunci… am putea pleca după tamazlâcuri?

— Asta, nu! Nu ne mai putem îngădui nicio zăbavă. Am făgăduit domnului să ne întoarcem peste zece zile și iată, zece zile au trecut și noi suntem încă departe de tabără. De aceea mergem drept către ea, zi și noapte, și nu mai facem decât popasurile de mare trebuință. Tu rânduiește paza cuvenită pentru pradă, cu robii și cu oamenii tăi, ca să nu-i lăsăm în urmă… Iar ca să te mângâi de pagubă, iată, îți fac un dar!

Porunci și îndată prinsul, cruțat din porunca sa, fu adus în fața lor, cu mânile legate la spate, cu capul ras descoperit, cu beșmetul descins și fără iatagan.

— E al tău! zâmbi Svercevski, pentru că cercetându-l am aflat că el este „atamanul” tâlharilor care au prădat Moldova și au ucis și au dat foc! Ți-l dau ție să-i plătești toate pagubele și usturimile, ori să faci ce vrei cu el! Îl cheamă Hasan-batâr.

Mitruț privi țintă la tătar și prinsul nu-și plecă ochii, ci îl privi și el crunt, cutezător, cu fălcile strânse, cu chipul strâmb de ură.

— Îl vezi? vorbi iar Svercevski. Nu se înfricoșează. Îi numai furios că un păcătos de ghiaur a cutezat să puie mâna pe dânsul, să-l lege, să-l silnicească… pe dânsul, la picioarele căruia toți ghiaurii trebuie să se plece și să-i aducă în dar munca și avuția și viața lor, pentru că i se cuvin! Așa-i credința lor. Uite-te în ochii lui! Nu se vede decât ura… și mânia și amenințarea.

Mitruț zâmbi.

— Mulțămesc pentru dar, milostive! se înclină el în fața hatmanului, cuviincios ca totdeauna. Iar cât despre domnia sa

„atamanul” tâlharilor… poate că până la urmă s-a mai muia!…

4

Sus pe gorganul la poalele căruia meșterii fauri tăbărâseră cu căruțele lor de potcoave și caiele, Ion Vodă stătea neclintit cu palma pavăză la frunte. Statura lui înaltă și puternică se zugrăvea întunecată pe cerul limpede al dimineții. În fața sa, câmpia furnica de vite și de cai. Aproape, într-o latură, sotniile de cazaci se opriseră și stăteau rânduite și nemișcate. În față, ceata dezrobiților îngenunchease la anume depărtare, cu capetele descoperite, cu pletele în ochi, cu rupturile lor de straie abia acoperindu-le trupul.

Cei câțiva boieri de sfat, grămădiți la spatele domnului, priveau tăcuți și mirați.

Descălecat în dreapta măriei sale, Svercevski povestea întâmplările din Bugeac și poruncile împlinite acolo. Iar când isprăvi, domnul îl trase spre sine și îl îmbrățișă frățește.

— Nu numai că nu mai avem grija lor, în bătălia pe care o așteptăm, – vorbi Ion Vodă cu mare tulburare, – dar isprava pe care ai făcut-o are o însemnătate și mai mare. De acu înainte, o bună bucată de vreme Moldova are să aibă liniște de către Bugeac. Le-ai luat caii, și fără cai tătarii nu se mișcă. Socot că de mult n-au pătimit ei o asemenea rușine și pagubă.

— Despre cai și celelalte dobitoace, – râse Svercevski, – mai mult sutașul Mitruț al măriei tale a trudit și a agonisit. Eu numai l-am ajutat când a fost de trebuință…

Domnul își întoarse capul spre stânga și abia atunci Mitruț cuteză a rosti:

— Să trăiești, măria ta!

Stătea și el pe gorgan, în stânga, cu cușma în mână și cu ochii strălucind de bucurie că-și vede domnul. Iar glasul lui era gâtuit și tulburat, așa cum se întâmpla ori de câte ori se afla în fața lui.

— Tu ai adus hergheliile și tamazlâcurile ieste? se miră Ion Vodă cu mare zâmbet și cu aceeași pornire de luminoasă îngăduință și bună voie pe care o încerca totdeauna la vederea străjărului.

— Măria ta, – grăi Mitruț, – domnia sa hatmanul nu vrea să spuie, dar fără dânsul și fără cazacii săi, nimic n-aș fi împlinit. Că eu n-am avut decât câțiva oameni! arătă el cu capul spre ceata atamanilor care stăteau departe, cu capetele goale și cu chipurile roșii de tulburare.

— Voinic ca un urieș și rușinos și cuminte ca o fecioară! râse domnul. Spune ce-ai izbândit.

— Le-am aflat înapoi puțin din multul pe care l-au prădat ei în Moldova, măria ta, răspunse Mitruț. Caii îs moldovenești, după cum binevoiești a vedea măria ta singur. Mici și tari și iuți și cu unghiile groase, că nici n-ar avea nevoie de potcoave. S-au mai rătăcit printre

dânșii și cai tătărăști, cu chișița subțire, dar n-am avut ce le face! I-am luat și pe aceia! Iar despre tamazlâcuri, ce să mai vorbesc? Iată colo boi țapoși fălcienești, de-ai noștri vra să zică! Pot sta doi oameni între coarnele lor! Dincolo, boi tari, din Țara de Sus, că dacă înjugi patru, poți să-ți muți casa din loc! Vra să zică tot de-ai noștri. Și iaca dincolo boi de munte, mici, dar care trag la deal ca pe drum drept și nu ostenesc niciodată. De unde să aibă tătarii asemenea boi? Poate că între dânșii să fie și unii tătărăști... dar cine a stat să-i aleagă? Și mai vin și oi, măria ta! Oi moldovenești, de neam ghivirdic, oi țigăi și oi de Soroca... că le cunosc cum îmi cunosc palmele, fiind eu, în copilăria mea, cioban, după cum măria ta știi... Numai că turmele vin mai încet, păscând, după obiceiul lor, și până desară socot să fie aici. Le mână câțiva oameni de-ai noștri și zece moldoveni din cei sloboziți din robie.

— Ați dezrobit moldoveni? tresări Ion Vodă, înălțându-și dintr-odată capul nedomolit. Mulți?

— Câți am găsit, măria ta! răspunse Mitruț. Iată cei îngenuncheați, colo jos, în fața măriei tale, întinse el brațul, arătându-i, sunt una sută și doi. Și cu cei care vin cu oile, fac una sută și doisprezece, taman. Toți de ai noștri, de pe Bârlad, de pe Bârlăzăl, și de pe Siret, Moldova, Bahlui... care sărută pământul și stau acolo în genunchi, slăvindu-te pe măria ta că i-ai mântuit...

— Au să trebuiască hrăniți și îmbrăcați și hodiniți! porunci Ion Vodă întorcându-și capul spre boierii din urma sa și arătând neobișnuită grabă și neliniște.

— Apoi asta numaidecât, măria ta! vorbi iar Mitruț. Numai să rânduiască dobitoacele aduse, așa cum îi chibzui și-i porunci măria ta, și pe urmă... aș cuteza c-o rugăciune...

— Spune-o, Mitruț!

— Să îngădui, măria ta, să lupte și ei sub mâna dumnealui Pătrașcului, ca și mine... Că ei, alt chip de mulțămire către dumnezeu și către măria ta, pentru scoaterea lor din robie, n-au!... Dacă din viața lor cea ticăloasă, acolo, au ieșit la un liman și au cunoscut cum arată nemila și puterea dușmanului, apoi se cheamă că ei au înțeles că traiul liniștit și pacea n-au să se statornicească în Țara Moldovei, decât atunci când acei dușmani au să fie stârpiți, așa cum ai gândit și măria ta și ne-ai spus acolo la Iași... Și te roagă să le îngădui să deie și ei o mână de ajutor întru stârpirea și nimicirea spurcaților, în veac...

O vreme se făcu tăcere și domnul privi în pământ. La urechea hatmanului, Kozlovski șoptea tălmăcirea vorbelor rostite. Jos, în fața gorganului, cazacii așteptau neclintiți. Cu capetele plecate, dezrobiții stăteau în genunchi, tăcuți. Bătea soarele în pletele lor încâlcite și le lumina trupurile slăbănoage, ale căror coaste se vedeau printre zdrențele mișcate de vânt. Cu cușmele în mâni, „atamanii”

încremeniseră, într-o latură. Și la spatele gorganului, întreaga tabără, adică cei peste treizeci de mii de ostași, cu căpitanii și comandirii lor, stăteau privind într-acolo, înălțați în vârful picioarelor și cu gâturile întinse.

— Mitruț, – vorbi în sfârșit Ion Vodă, și glasul lui arăta foarte tulburat, – este în Țara Moldovei datină să se răsplătească vitejii, pentru faptele și slujbele lor cele bune. Pe tine, străjărule, cunoscând eu și prețuind slujbele tale, m-am supus acelei datini și te-am înălțat sutaș. Dar stăruind tu în drumurile cele bune și cu folos țării iștia și domniei mele, iată, pe lângă rangul pe care ți l-am dat, îți dăruiesc o parte din moșia Putnișoara, unde a sălășluit acel boier ticălos și vânzător, pe care l-am osândit. După bătălie, slujbași anume au a măsura și hotărnici pentru tine. Să-ți fie ție și femeii tale și urmașilor tăi răzășie și ocină în veac. Numai… sufletul tău, Mitruț, și al dezrobiților acelora, sufletul neamului istuia de moldoveni vra să zică, peste care am avut norocul să domnesc, eu nu-l pot răsplăti și socot că nicio avuție de pe lume n-ar ajunge să-l răsplătească. Și iarăși, nicio putere vrăjmașă n-are să fie vrednică să-l înfrângă și să-l îngenunchie, după cum, iacă, nici robia tătărască nu l-a putut îngenunchea… Spune, Mitruț, oamenilor acelora că rugămintea lor a fost ascultată. Iar tu să-i ai în grijă și să faci dintr-înșii ostași după măsura ta… copile!

Mitruț se plecă să sărute mâna măriei sale, dar domnul și-o feri și își așeză palma, ușor, pe creștetul sutașului, o ținu o clipă, ca o mângâiere și, întorcându-se încet, porni spre tabără.

Svercevski și boierii de sfat îl urmară.

5

În cortul domniei sale Pătrașcului, Gabidulin-acsacal stătea gheboșat între Tașmulla, care ținea pe umăr o suliță în vârful căreia se clătina o cârpă albă, și un alt tătar care slujea de tălmaci. Ținea în palma stângă o pungă de piele, în care – printre degetele slabe și lungi ale mânii drepte – lăsa să curgă un pârâiaș subțire de nestemate și mărgăritare. În umbră, pietricelele fulgerau sclipiri repezi, iar boabele rotunde, sidefii, luceau ușor și cădeau una peste alta, ciocnindu-se slab, abia auzit.

— Iată, Mitruț! vorbi domnia sa Pătrașcu. Bătrânul acesta a venit să răscumpere pe Hasan-batâr al tău. Dă pentru dânsul punga aceasta cu pietre scumpe și mărgăritare, cu care – după socoteala mea – poți cumpăra măcar două moșii mari! Tu ce zici?

— Ce să-mi folosească mie moșiile? chibzui Mitruț, fără să privească la punga tătarului. Eu sunt străjăr și țăran, milostive, nu boier! Iar cât îmi trebuie pentru bordeiul meu, am! Mi-a mai dăruit măria sa o răzășie cu care nu știu ce să fac! Iar prinsul are a răspunde

pentru faptele sale și alor săi, în fața oamenilor pe care i-a asuprit și i-a păgubit… Eu socot așa, milostive, că atâta jale și sărăcie și moarte nu se poate plăti cu o mână de prund de-aista!…

Tălmaciul vorbi pe limba lui către Gabidulin-acsacal, tălmăcindu-i spusele lui Mitruț. Iar bătrânul ascultă, cu ochii acoperiți pe trei sferturi cu pleoapele grele, cu obrazul ca de hârtie boțită, nemișcat și cu barba în piept. Pe urmă își deschise încet beșmetul, căută îndelung în brâu și scoase la iveală încă o pungă șoptind cu glas tremurat pe limba lui:

— Iată, – lămuri tălmaciul, – acsacalul mai adaugă o pungă cu zloți de aur, cu care s-ar putea răscumpăra toți robii care au mai rămas în Bugeac, nu unul! Dați-ne înapoi batârul…

— Îi auzi, milostive? se întoarse Mitruț către boier. Mai au robi în Bugeac și o spun fără nicio rușine! Cum să-i iertăm?

Bătrânul își strânse pleoapele și mai mult, lăsând între ele numai o ață de lumină. Vorbi îndelung cu cei doi soți ai săi și pe urmă tălmaciul întrebă:

— Câți robi moldoveni vreți pentru Hasan-batâr?

Mitruț rămase dintr-odată cu graiul pierit, cu ochii țintă la Pătrașcu. La asta nu se gândise. El ar fi dat pe toți batârii din lume pentru un singur rob și iată că acum îl întreabă „câți” vrea! Atâta de mult prețuiesc ei pe Hasan-batâr! Dar atunci se schimbă socoteala! Mai poate fi vorba de judecată și de viața batârului? Doar e vorba de moldoveni, de viața lor, de slobozenia lor, nu de un ataman!

— Toți! izbucni el nestăpânit. Toți robii voștri! Mai încape aici tocmeală?

— Stai! zâmbi dumnealui Pătrașcu de graba și pornirea sutașului său. Niciodată n-ai să știi câți sunt acei „toți”. Au să-ți aducă doi-trei schilozi care nu mai pot munci și au să-ți spuie: iaca, aiștia-s! Mai înțelept este să ceri un număr hotărât. Să se știe dinainte, cinci… zece… mai mulți n-ai să capeți!

— Douăzeci! strigă iar Mitruț. Douăzeci! Dacă vrei! Aduceți-i aici și slobozim pe batâr. Dacă nu, desară îl judecăm!

Gabidulin-acsacal închise ochii și stătu o vreme așa. Chipul lui încrețit bătea în galben, ca la morți. Se părea că numai o adiere de vânt ar fi putut prăbuși trupul acela slab, cu umerii înguști și căzuți. Ceilalți doi tătari stăteau, cu capetele plecate, tăcuți.

— Noi nu putem aduce aici atâția oameni! vorbi, în sfârșit, acsacalul și tălmaciul îi repetă vorbele pe moldovenește. N-au să ne creadă că-i aducem acasă și până aici au să se facă nevăzuți! Pentru că nu avem cu cine-i păzi! Hatmanul vostru ne-a ucis aproape toți bărbații buni de luptă! Ar fi mai bine să veniți să-i luați… și să aduceți și prinsul…

— Mă duc eu! se repezi Mitruț. Îngăduie, milostive, să-mi iau

numai tovarășii mei „dintre ape” și până în sară aduc robii!

Boierul Pătrașcu rămase tăcut, privind țintă la cei trei tătari care stăteau nemișcați, cu ochii în pământ.

— Treaba asta cere anume chibzuință, vorbi el cu zăbavă. Să iasă tătarii și să aștepte răspunsul nostru.

Și când Mitruț se întoarse singur, boierul își dădu gândul pe față:

— Eu știu că voi ați făcut un drum încolo și unul încoace. Atâta! N-ați cercetat Bugeacul de-a latul, în toate cotloanele și întinderile lui. Ați nimicit… poate două mii de oameni. Cum se face că nu le-au mai rămas bărbați nici cât să păzească douăzeci de robi fără arme?

Mitruț asculta cu ochii mari, parcă speriați.

— Înțelegi că ei au și pregătit o capcană? urmă domnia sa Pătrașcu. Nu-i crede și nu te purta cu dânșii cum ar trebui să te porți cu niște soli! Nu-s soli! Îs tâlhari!

— Atuncea… cum socoți domnia ta că ar trebui să fac? întrebă Mitruț, nedumirit.

— Iată cum, vorbi iar boierul. Batârul să rămâie aici. L-om da când ne-or sosi robii. Oprește zălog și pe moșneag. Pare a fi om tare însemnat la dânșii și tot atâta de prețuit cât și prinsul pe care vreau să-l scape, înșelându-ne. Să rămâie zălog! Și dacă se împotrivește, scutură-l de barbă. Nu te rușina! Așa sunt ei deprinși să te porți cu dânșii. Tu ia cu tine numai pe „atamanii” tăi și pe tălmaci. Dar în urma voastră să se ție o ceată de oameni vrednici, care să meargă nesimțit și să fie gata să vă ajute la nevoie… Nu te încrede în tătari!…

6

Între Mitruț și Drăgan, tălmaciul călărea tăcut. Tăcea și Mitruț. Se gândea la vorbele boierului Pătrașcu și cerceta cu ochii toate desimile și umbrele. Era încredințat că de undeva, de unde nici nu se așteaptă, trebuie să se ivească primejdia. Când i-a spus lui Gabidulin-acsacal că, pe lângă Hasan-batâr, rămâne și el zălog până or veni robii făgăduiți, bătrânul a tresărit, s-a gheboșat în beșmetul lui strângându-și pleoapele și s-a făcut pământiu la față. Tamulla încremenise cu mânile în capul mânecilor și barba tălmaciului tremura nestăpânit. Șoptiră între ei repede, speriați, pe furiș.

— Nu mă puteți opri! vorbi într-un târziu bătrânul. Sunt sol!

— Solul cui? strigă Mitruț care pricepu că boierul Pătrașcu a avut dreptate. Tâlhar, nu sol! Dacă până în sară nu avem aici cei douăzeci de robi, te spânzurăm lângă batârul vostru cel grozav! Ai înțeles?

Se vede că până la urmă acsacalul a înțeles că intrase el în capcana pregătită pentru alții. S-a sfătuit cu ceilalți, a dat un semn tălmaciului – să-l creadă cei de acasă – și l-a învățat cu șoapte tremurate ce să spuie și cum să facă. După care a rămas gheboșat ca un uliu cu aripile frânte, privind în urma celor ce plecau și ținându-și pleoapele grele,

coborâte pe jumătate.

Acuma „atamanii” goneau de mult, domolind fuga cailor numai când îi auzeau suflând greu. I-au adăpat într-un pârâu, au poposit atât cât au mâncat caii câte o cușmă de ovăz și au încălecat iar. Ziua era strălucitoare. Zburau ciocârlii către cerul limpede, stoluri de grauri sfârâiau din aripile scurte trecând pe deasupra fânețelor înalte și în văzduhul nemărginit berze albe vâsleau lin, ca într-o apă albastră. Și dintr-odată sunetul înalt al unui corn de bou izbucni în urechea călăreților. Mitruț se întoarse în șa, izbi peste brațul tălmaciului care scăpă cornul din mână și ridică ghioaga asupra lui:

— De ce ai sunat? strigă ei strângând frâul.

Opriră și ceilalți, înconjurându-l.

— Ca să știe că suntem prieteni! bâlbâi tălmaciul. Să nu tragă de departe asupra noastră…

— Cine să mai tragă dacă voi nu mai aveți nici atâția oameni câți să păzească douăzeci de robi fără arme?

Sub amenințarea ghioagei, tălmaciul se făcu mic în șa.

— Buciumă, Ghivirdic! strigă Mitruț și Ghivirdic își înălță buciumul, pe care-l purta legat în curmezișul spatelui, îl îndreptă către asfințit și sună prelung.

— Uite-i! strigă Drăgan. Cu glasul lui gros. Uitați-vă împrejur!

Din iarba înaltă, de jur-împrejurul cetei „atamanilor” și la mică depărtare răsărise un lanț larg de tătari, cu capete rotunde, cu ochii licăritori și cu arcuri întinse. Cât ai clipi, „atamanii” descălecară și se adăpostiră în spatele cailor, în timp ce tălmaciul se zbuciuma în șa, își înălța cât putea sulița cu cârpă albă în vârî și lătra către ai lui vorbe neînțelese.

Nicio săgeată nu porni. Tătarii ascultau cu gura căscată vorbele tălmaciului și dintr-odată începură a răcni, a-și frământa brațele în vânt, a urla ca lupii și a se bate cu pumnii în piept, cuprinși parcă de o furie neputincioasă. Mai tare decât ei, însă, urla tălmaciul, scuipându-și vorbele înspăimântat și înălțând mereu în aer sulița lui cu cârpă în chip de steag.

Mitruț înțelese îndată cât de înțelept fusese sfatul domniei sale Pătrașcului și izbucni mânios:

— Vra să zică dacă mă încredeam în voi și veneam aici cu prinsul și cu bătrânul vostru, îmi făceați de petrecanie! Dacă ni se clintește un singur fir de păr din cap, te jupim și pe tine și pe bătrân și pe batâr ca pe berbeci! Înțelegi? Spune-le așa! întinse el brațul către dușmani.

Și tălmaciul începu să vorbească iar pe limba lui, dar dintr-o dată vorba i se stinse și el rămase cu gura căscată și cu ochii bulbucați, în timp ce un urlet de deznădejde urcă fără veste din pieptul tătarilor, jur-împrejurul cărora un lanț de oameni călări răsărise ca din pământ și înainta cu armele sus.

— Aici suntem! se auzi glasul puternic al lui bița Niculai Miron.

Și după dânsul, bița Gligore și bița Lupu Condrea și bița Costache al Vădanei și Mateiaș Păcurarul și Ion Palmașu și toți oamenii „dintre ape” și Zamfir lotrul, cu ai lui, își vânturară pe sus săbiile și strigară ca o răbufnire de vijelie:

— Aici suntem! Poruncește, sutașule!

— Stați! le strigă Mitruț. Nu-i păliți! Împingeți-i încoace!

Și îndată tătarii se văzură îngrămădiți într-o latură, în fața „atamanilor”.

— Luați-le armele! porunci Mitruț. Și când și treaba aceasta se împlini, se întoarse spre tălmaci: Unde-s robii? întrebă el.

— Încă n-au venit! bâlbâi tătarul, înfricoșat. Se pot duce oamenii iștia să-i aducă! arătă el spre cei dezarmați.

— Nu! hotărî Mitruț. Să se ducă unul. Ajunge! Pe ceilalți legați-i și păziți-i! strigă el către ai săi. Dacă se simte o cât de mică părere de vânzare ori de minciună, ucideți-i fără milă! Iar robii să nu vie pe jos, se întoarse el către tălmaci. Călări pe cai buni… înșăuați! Spune așa cum poruncesc eu! strigă el, nedomolit. Ați vrut capcană? Na capcană, spurcăciunilor!

Un hohot uriaș se înălță în văzduh.

Legați de mâni și de picioare, tătarii se zvârcoleau la pământ ca viermii.

Sara, târziu, Mitruț înfățișă domniei sale Pătrașcu pe cei douăzeci de robi aduși și-i povesti toate cele întâmplate.

— Acu, – isprăvi el – ce se cuvine hoțomanului celui bătrân, care a pus la cale mișelia asta? Că fără sfatul domniei tale, milostive, ne ucideau acolo cu săgețile! Ei și-ar fi luat înapoi batârul și moșneagul și pe noi ne-ar fi mâncat ciorile! Asta nu se plătește?

— S-a și plătit! râse boierul. Învățătura pe care ai dobândit-o tu din toată întâmplarea asta este foarte scumpă. Acu știi cine sunt tătarii! Încolo… ține-te de cuvânt, Mitruț! Eu știu că tu ai vrea să le plătești altfel, așa cum li și se cuvine. Dar dacă te lași dus de mânie și-ți calci cuvântul, înseamnă că ești și tu ca dânșii și mai târziu, când ai să-ți aduci aminte, are să-ți fie rușine!… Ține-ți făgăduielile, ca să te simți totdeauna tare și curat și să fii mândru de tine, Mitruț! Și dușmanul să te prețuiască, dragul meu!…

Când se văzu în fața acsacalului, Mitruț nu se putu stăpâni. Îi puse ghioaga sub nas și-i strigă mânios:

— Ne-ai trimis la moarte, tâlhar bătrân! Ți-ar trebui una ca asta, în numele tatălui, să afle toată tătărimea ta cum plătim noi ticăloșilor! Uite-o, ia! Uită-te bine, s-o cunoști și să te ferești de dânsa – tu și ai tăi – cât îți trăi!

Tătarul încremeni, cu răsuflarea oprită și se făcu galben. Iar când

tălmaciul și Tașmulla îl apucară de subsuori, să-l ridice în șa, răsuflă ușurat.

Sprijiniră și pe Hasan-batâr să încalece, pentru că brațele și picioarele lui amorțiseră de cât stătuseră legate în căruța cu care fusese adus. Iar pe cel de al treilea cal încălecară și Tașmulla și tălmaciul, unul în spatele celuilalt. Și porniră așa, să iasă din cuprinsul taberei și să ajungă la câmp, spre răsărit.

— Mai poftim, milostive! strigă Drăguș către bătrân scoțându-și cușma cu o mișcare largă și plecându-se până la pământ.

— Poftim mai des! strigară alții, alergând din toate părțile să petreacă pe tătari.

— Și dacă vă mai trece prin cap să năvăliți în Moldova, să vă luați iertăciune de la muierile voastre cele cu șalvari albaștri! Că acolo vă rămân ciolanele!

— Huo!

Și toate strigătele se amestecară și se pierdură într-un hohot nesfârșit, în timp ce tătarii treceau încet printre oameni, cu capetele plecate și privirile în pământ. Așa ieșiră din tabără și se depărtară pierzându-se în adâncimea stepei.

Spre asfințit, luceafărul de sară răsărise de mult, iar drumul robilor încingea cerul în curmeziș.

PARTEA a VI-a

CAPITOLUL I

1

Cu zăbavă și, parcă șovăind, Ieremia întinse mâna spre icoană. Degetele lui subțiri și noduroase la încheieturi atinseră îmbrăcămintea de argint a celei fără prihană și tremurară. Stătu o vreme tăcut, privind în jos, își aruncă din gâtlej o ceață îndărătnică și, în sfârșit, șopti:

— Pe icoana maicei prea curate și a sfântului ei prunc, juruiesc credință Moldovei și domnului meu… Juruiesc să lupt din toate puterile, împotrivindu-mă năvalei dușmanului, acolo unde sunt trimis, și dacă nu l-oi putea birui de istov, să urmez a lupta cu credință sub mâna domnului meu, până la izbăvire. Așa să-mi ajute dumnezeu și să mă prăvale în focul cel nestins, dacă mi-oi călca juruita…

— Fă cruce și sărută icoana, Ieremie, vorbi domnul cu glas adânc.

Ieremia își făcu cruce și sărută icoana.

— Scoală, dragul meu!

Și când Ieremia se sculă din genunchi, Ion Vodă îl îmbrățișă și-i vorbi tulburat:

— Ție, cel mai credincios prieten al meu, nici n-ar fi trebuit să-ți cer juruință. Dar îți dau, Ieremie, jumătate din oastea mea, din oastea Moldovei! Vra să zică, trebuie să fim cu luare aminte! Dacă izbutești să oprești pe turci la Dunărea, se cheamă că Moldova ai mântuit-o tu! Dacă nu-i oprești, însă le slăbești puterea și te tragi încoace cu oastea ta nevătămată, încă ai făcut mare ispravă, pentru că slăbindu-i, i-om putea doborî mai ușor aici. Precum vezi, Moldova se află în mâna ta! Pentru ea ți-am cerut juruință, nu pentru mine!

Slab, cu obrajii scobiți și cu ochii înfundați, portarul Sucevei stătea încremenit în fața domnului. Pe chipul lui nu se putea ceti niciun fel de tulburare. Vorbi cu ochii în jos și fără vlagă:

— Pentru mine, Moldova și măria ta sunt una, doamne! Vra să zică, dacă înțeleg bine porunca măriei tale, eu mă duc acolo să nu las dușmanul să treacă Dunărea. Iar dacă n-oi izbuti, măcar să-l mai slăbesc… să-i mai storc din puteri… Și, în al doilea rând, să-ți aduc înapoi oastea cât mai nevătămată și neîmpuținată, fiindu-ne de trebuință aici…

— Așa, Ieremie, îngădui domnul. Prinde malul în fața Oblucței, de la bălțile de la vale, până la cele de la deal, vra să zică pe vreo cinci-șase miluri. Prin altă parte nu pot trece, că nu-i lasă bălțile și smârcurile, iar de descărcat, numai la Oblucița pot descărca. Trimite străji cât poți de departe să privegheze malurile și alte străji să treacă apa și să străbată în jos, cât or putea mai mult. Nu uita: numai zahereaua și tunurile le aduc pe apă. Oastea vine pe la Udrii[12], vra să zică pe drum și cu piciorul. Tu fii treaz și așteaptă. N-or veni azi, or

veni mâne, or veni poimâne! După socoteala mea, nu pot să mai zăbovească. Să te găsească gata.

Ieșiră din cort. Tabăra fierbea. Șiraguri lungi de pedestrași treceau către miazăzi într-un nor subțire de colb. Lăncile, sulițele, halebardele, coasele, purtate pe umeri, sclipeau în soare și se pierdeau în depărtare învăluite în ceața dimineții. Căruțe cu zaherea grăbeau pe delături, umplând văzduhul cu duruitul lor și în urma tuturora se urniră vuind greu treascurile trase de câte șase cai fiecare. În tabără rămânea călărimea ușoară, panțirii, hușnițele, o parte din treascuri, puțină pedestrime și strajă răspândită într-o parte până la Nistru și în cealaltă până dincolo de Prut, pusă sub mâna domniei sale vornicului Grumază. Boierul Pătrașcu pornise spre Dunărea, de unde avea poruncă să trimită către domn, de două ori pe zi, vești proaspete, cu oameni isteți și credincioși. Și în vederea aceasta luase cu dânsul pe Mitruț cu „atamanii” săi, călări pe cai iuți și hodiniți.

Ochii domnului cercetau neliniștiți forfota uriașă a taberei. Alături, Ieremia stătea ca împietrit, cu ochii duși către miazăzi, cu fruntea încrețită. Și când și cele din urmă treascuri se făcură nevăzute în depărtare, învăluite în colb, și vuietele se stinseră, boierul tresări ca trezit din somn:

— Îi vremea să mă duc, măria ta!

Ion Vodă cuprinse în palma sa uriașă mâna subțire, ciolănoasă, a portarului și i-o ținu o vreme strânsă.

— Du-te, Ieremia! rosti el în sfârșit, cu glas tulburat. Și să-ți ajute dumnezeu!…

De la Galați, de unde Dunărea se îndoaie de istov către răsărit, și până la vărsarea în mare, tot malul ei de către miazăzi arăta plin de bălți și smârcuri și mlaștini. Sclipeau nesfârșite ochiuri de apă între păpurișuri înecate, zburau pe sus nori de păsări de baltă, și vidre roșcate pescuiau nestingherite în cotloanele lutoase și întunecate. Numai la Oblucița, pe o întindere de șapte-opt mile, malul se vedea uscat, cobora pietros până la fața apei și o stâncă de cremene, înaltă, butucănoasă, adăpostea de vânturi o umilă așezare turcească.

Într-un amurg, pe malul dimpotrivă, opri domnia sa Ieremia, portar al Sucevei și hatman al oștirii moldovenești. Lângă el opriră căpitanii și comandirii puși sub ascultarea sa și o vreme stătură nemișcați privind peste apă. Vântul de sară flutura ușor cozile cailor și clătina crengile sălciilor plecate asupra undelor. În spatele călăreților, în adâncul luncii, se simțea și se auzea mișcarea fără hodină și vuietul necurmat al oștirii.

Malul acesta nu semăna cu cel dinspre miazăzi. Era, în tot lungul lui, mai înalt și mai abrupt. Numai în dreptul Obluciței cobora lin până la firul apei, dar îndată se înălța iar sălbatic și greu de urcat. De

aceea se și spunea locului acestuia vad, cu toate că Dunărea nu putea fi trecută cu piciorul și nici cu căruța sau călare, așa cum se trece printr-un vad. Erau și pe malul acesta bălți și smârcuri, dar mult mai rare și mai mici, iar în lunca largă și adâncă, pornind chiar de lângă apă, frunzișurile copacilor bătrâni umbreau iarba înaltă și desișurile tinere.

Dincolo de apă, în Oblucița, nu se vedea nicio mișcare, nu se aprindea nicio lumină. Iar în lungul malului pietros, priponite și adăpostite în cotloane înecate în umbră, se legănau ușor câteva lotci pescărești.

— N-au sosit! vorbi hatmanul, mai mult ca pentru sine. Ai avut grijă de iscoade, pan Murgule?

— Îs gata pregătite! răspunse domnia sa Cozma Murgu, împingându-și calul lângă al lui Ieremia. Le-am dat porunci și buciume să ne vestească de departe, de cum or simți ceva. Am găsit și o ciobacă… Cum s-a mai întuneca, îi pornesc.

— Și domnia ta, pan Arbore, ai aflat loc pentru treascuri?

— Am aflat. Numai că nu le pot așeza în sara asta. Una, să nu ne împotmolim, și al doilea, să nu le arătăm în vederea dușmanului. Pentru că de pustiu, pare pustiu satul acela al Obluciței, dar nu uitați că acolo-s numai turci și… câți turci, atâtea iscoade!

— Drept!… Adică, să vadă ei până aici?

— Ziua, în soare, ne văd cum avem să-i vedem și noi pe dânșii. Păcat numai că-i apa prea lată și nu-i ajung cu treascurile mele…

— Pan Murgule și domniile voastre toți, – vorbi iar hatmanul, – aveți grijă… Trebuiesc privegheate cetele să nu aprindă focuri decât departe, în adâncul luncii, să nu se audă vuiet și ziua să nu iasă nimeni afară din umbra copacilor și din desimi. Nu-i nevoie să ne simtă ei că suntem aici. Iar mâne dimineață om cerceta malul și om hotărî locul fiecăruia.

Ieremia mai stătu o vreme privind departe către miazăzi. Încet umbrele nopții înecară depărtările și stânca Obluciței nu se mai văzu. Pe urmă nu se mai văzu nici apa și numai șuietul ei uriaș umplu întunericul, stăpânindu-l. Calul bătu cu copita în prundul malului și Ieremia tresări. Privi în jur ca trezit din somn, își înălță umerii înguști și, întorcând, intră în luncă. Ceata soților săi îl urmă tăcută.

Iar peste puțină vreme o ciobacă se desprinse din întunecimea malului și se făcu nevăzută în curmezișul apei. Din fundul ei, ochii boierului Alexa priveau neliniștiți înapoi spre mal. Nu cumva l-a simțit careva? Dar malul era pustiu și boierul, liniștindu-se, izbi cu piciorul în spinarea vâslașului:

— Mână mai repede!

În adâncimile luncii, vuietele se stinseră încet…

În ziuă, Oblucița arăta tot atât de părăsită și pustie. Un om, pe care-l vedeau foarte mic din pricina depărtării, coborî malul și despriponi o lotcă. Scutură în vânt un crâsnic abia deslușit, îl azvârli în lotcă și, urcându-se alături, porni la vale, pe sub mal.

Dincoace, hatmanul Ieremia și căpitanii oștirii călcară lunca în lung și în lat, se sfătuiră și așezară tabăra: de o parte și de alta a vadului, sus pe înălțimea malului, urcară treascurile căpitanului Arbore și le înțepeniră pe tălpile de lemn aduse de la capul Iezerului. Se încredințară că gurile lor pot bate drept înainte asupra apei și pot să-și încrucișeze focurile dacă se va ivi trebuința, și domnia sa Arbore se arătă mulțămit.

— Dacă s-or gândi să treacă buluc, în putere – se bucură el, – prin altă parte n-au pe unde! Iar dacă-i împinge Nichipercea să se bulucească prin vad, unul nu scapă! Numai să umpleți gura vadului cu arme de foc și cu săbii bune…

Iar gura vadului fiind largă de aproape o milă, așezară în ea – rânduindu-i în adâncime – archebuzierii dumnealui Buhuș și cetele dumnealor Sima și Decusară, care, învățând meșteșugul săbiilor, părăsiseră ghioagele și coasele cu care luptaseră la Jiliștea. Mai așezară de o parte și de alta a archebuzelor halebardierii domniei sale Stroici și sulițașii sutașului Iurie, după care, căpitanul Buhuș, urcându-se pe creasta malului – unde se înșirau treascurile – și privind în adâncime, își scoase căciulița, își șterse fruntea de sudoare și rosti apăsat:

— Acu să poftească!

Pe urmă, gândindu-se să întărească malul în lungimea lui, așezară în stânga vadului, la vale, lângă treascuri, o jumătate din archebuzierii dumnealui Răducanului, arcașii lui Ghiorghieș Creangă, lăncierii lui Ilieș Saul și ghiogarii dumnealor Stoian Șărpe și Manole Grabă. Mai departe, către gurile Dunării, nu mai așezară pe nimeni, pentru că bălțile umpleau întinderea și nu mai era nevoie de nicio pază. În partea cealaltă a vadului, la deal adică, statorniciră cealaltă jumătate din archebuzierii Răducanului, după care se rânduiau unii după alții: arcașii dumnealui Șeptelici, lăncierii domniei sale Țarălungă și ghiogarii, sulițașii și săbierii hatmanului Slăvilă, stolnicului Bilăi și boierului Alexa Albu. Și după porunca hatmanului, câte un sfert din fiecare ceată rămase pe loc la hodină în adâncimile luncii, așteptând vremea lor. La aceștia, drept oaste proaspătă la nevoie, se adăugau oamenii înarmați cu topoare, de sub mâna domniei sale Ivașcu, precum și cei de la tabăra de care și de la cai, înarmați cu lănci și ghioage și sulițe.

Astfel, între capătul din stânga al taberei – aflat sub mâna

căpitanului Manole Grabă – și cel din dreapta unda poruncea hatmanul Slăvilă, oștirea pusă sub ascultarea lui Ieremia se întindea pe o depărtare de șase-șapte mile.

— Așa cum suntem așezați acu – dacă om fi vrednici – turcii n-au să poată trece, chiar dacă or fi de zece ori mai mulți decât noi! vorbi Pătrașcu, după ce străbătu lungul malului, cercetând.

Și într-același ceas, Mitruț porni călare să ducă domnului cele dintâi vești din tabăra de la vadul Oblucițеi…

Toată ziua aceea se scurse liniștită. Peste apă, în sat, se zări mișcare foarte puțină și oști nu se obliciră nicăieri. Numai Dunărea trecea puternică, uriașă, umplând singurătățile cu freamătul ei fără popas.

Sara, dumnealui boierul Gore pătrunse în tabăra archebuzierilor din gura vadului. Aflase că se găsesc aici ostași leși, și cum domnia sa era puțin cam băut, iar pe de altă parte le cunoștea limba, îi venise gust să audă anume vești din țara lor și poftise să stea de vorbă. Dar ostașii aceia se dovediră a fi niște morocănoși, liniștiți și închiși în ei. Erau niște oameni mâhniți, cu chipurile ciolănoase și obrajii scobiți. Priviră pe boierul acela gras, cu burtă mare și cu gușă și tăcură.

— Măi, voi arătați nemâncați! râse boierul Gore privindu-i cu ochii mici ca prin niște crăpături făcute în grosimea obrajilor căzuți.

— Doar nu-i fi crezând, domnia ta, că am fugit de bine din Lehia! răspunse un ostaș. De bine nu fuge nimeni, boierule! Iaca, domnia ta, dacă ești sătul de nu mai poți, nu fugi!

— Ba, dacă m-or grămădi turcii, fug și eu! râse gros boierul Gore și burta lui săltă sub brâul îngust. Fug la voi în Lehia!

Oștenii se uitară unul la altul și înălțară din umed. Pricepură că boierul e băut.

— Iaca, ăsta-i dreptatea lumii iștia! vorbi rar alt oștean. Oamenii cei necăjiți și flămânzi merg în frunte să stăvilească dușmanul, iar cei sătui și care crapă de bine stau la spate, la adăpost. Cum pier cei hămesiți sub fierul dușmanului, cum fug cei de la spate peste hotare… Așa-i boierul peste tot, milostive! Așa-i legea lui și aici, și la noi! El să trăiască! El să huzurească! El să se bucure! Noi… viermii pământului! Calcă boierul peste noi cu încălțările lustruite. Așa a lăsat dumnezeu, milostive! Numai că dumnezeu… Altfel…

— Ei, dar îmi pari veninos, tu, leahule! Auzi? Dacă la voi îi tot ca aici, de ce n-ai rămas acolo! Te-a gonit careva?

— M-a gonit! oftă omul clătinând încet din cap. M-a gonit sărăcia și foamea, precum ai spus domnia ta însuți, milostive. Eu știu să rabd și să tac, dar copiii plâng, n-ai ce le face! Și atunci iaca, primești un pumn de gologani de la boierul Luca, îi lași acasă să se ogoaie plozii și tu vii aici să înveți să tragi cu archebuza… Îi avea zile să te mai întorci să-i vezi… te-i întoarce! Nu-i avea… cum a vrea dumnezeu!

Tăcu, și toți ceilalți clătinară din cap cu mâhnire și tăcură și ei,

privind în jos.

— Parcă am nimerit la înmormântare! strigă boierul Gore, scârbit. Care din voi merge cu mine să-i dau un ulcior ca să vă mai înveseliți? întrebă el, darnic la băutură ca de obicei.

— Nu merge nimeni, boierule! se auzi de la spatele său glasul dumnealui căpitanului Buhuș. Ei așteaptă aici dușmanul și lupta… și la o asemenea îndeletnicire cată să fii treaz!

— Unde-i dușmanul? se întoarse speriat boierul Gore, luat fără veste.

— Ai să-l vezi, numai treaz să fii! răspunse căpitanul, aspru. Și să-l aștepți și domnia ta, că nimeni nu știe ceasul!

Furios, boierul de la Bârlăzăl orbăcăi în întuneric călcând peste trupuri adormite, auzi în urma sa vorbe mânioase și la ceas târziu de noapte ajunse la cortul domniei sale Albului, pe care îi știa bucuros de oaspeți, oricând.

3

Corabia joasă, pântecoasă, părea o broască uriașă care plutea greoi la deal. Se ivise pe neașteptate, departe, spre răsărit, urcând încet cursul apei pe lângă malul dimpotrivă și crescând cu fiecare clipă. Acu se vedea bine. Avea pânzele întinse, dar se ajuta și cu două șiraguri de vâsle care băteau apa cu o mișcare lungă, regulată. Toaca ce rânduia bătaia lor se auzea de departe ca o plesnitură uscată peste apă.

— Nu tragi, milostive? se uită Mitruț, nedumirit, la căpitanul Arbore.

Stăteau pe creasta malului, ascunși în umbra unor răchiți scorburoase. La stânga și la dreapta lor, toată oastea, în picioare, adăpostită sub copaci și în desișurile luncii, privea.

— De ce să trag? răspunse căpitanul mișcându-și mustățile grele, bălăi și răsucite în jos pe lângă colțurile gurii. Treascurile noastre nu bat până acolo. Vra să zică numai le-am da de știre că suntem aici și ei și-ar vedea de treabă și ar râde de niște neputincioși ca noi! Ei, dacă ar pluti mai aproape, pe la mijlocul apei, de pildă, ar fi altăceva! Și nici atunci… nu cred…

Mitruț tăcu rușinat. Pentru a doua oară în câteva zile avea prilejul să ia aminte câte din cele de trebuință războiului nu le cunoaște și are a le învăța!

În dreptul Oblucițèi, lângă malul care cobora până la firul apei, pânzele corăbiei căzură, vâslele încremeniră și corabia opri. Un roi de oameni sări pe mal trăgând odgoane și priponind vasul de stâlpii bătuți în pământ, după care alt roi coborî, pornind o forfotă pe care cei de pe malul dimpotrivă n-o puteau desluși.

— Or fi osteni? întrebă boierul Pătrașcu cu mâna la frunte și cu ochii ațintiți.

— Asta numai dumnealui Șeptelici, cel care vede atât de bine încât ucide gâsca sălbatică din zbor, cu săgeata, ar putea să ne spuie!

Iar căpitanul Șeptelici își făcu ochii mici și răspunse îndată:

— Nu-s oșteni! Îs salahori, pentru că văd pe unii că învârtesc biciul asupra celor care descarcă țuhali și butoiașe și le cară în saraiul cel de scânduri de sub stâncă…

— Care sarai de scânduri? se minunară boierii și căpitanii, umbrindu-și privirile, încruntându-se să vadă măcar cât de cât și nevăzând nimic.

— Saraiul cela, ia… în umbra stâncii… întinse dumnealui Șeptelici brațul într-acolo. Are o poartă de să intre pe ea carul cu boi! Nu vedeți?

Se lăsară păgubași, pentru că la o asemenea depărtare la care oamenii care forfoteau pe celălalt mal se vedeau nedeslușit și numai cât niște copii, era greu să vezi și ce se mai află „în umbra stâncii”!

— Mitruț! chemă boierul Pătrașcu, luându-și sutașul la o parte. Uită-te de la corabia ceea, la vale, sub mal. Vezi lotcile?

— Le văd, spuse Mitruț. Sunt cinci, priponite.

— Așa, cinci. Nouă ne-ar trebui numai două. Avem aici o ciobacă și două vâsle. Treci apa prin întuneric, dezlegi două lotci de acolo, le prinzi de ciobacă și le tragi dincoace, tocmai în capătul din stânga, unde poruncește dumnealui Stoian Șărpe și dumnealui Manole Grabă. Știi unde?

— Știu. La sălciile cele bătrâne, lângă bălți.

— Ai să nimerești prin întuneric?

— Am să nimeresc.

— Bun. Și nu-i nevoie să mai știe și alții. Au să știe numai „atamanii” tăi, care au să te aștepte acolo, cu mine.

— Pot să iau pe Drăgan la vâslit și pe Zamfir la cârmă?

— A venit Zamfir?

— A venit, milostive! Îl trage apa… și socoate să ne fie de ajutor.

— Ia-l! Pune mâna pe ciobacă din vreme și ascunde-o chiar aici sub mal. Pornești când îți spun eu…

Dunărea vuia. Departe de mal, în mijlocul apei, freamătul acela care se auzea din luncă se prefăcuse într-un huiet atât de puternic și atotstăpânitor, încât cei trei oameni din ciobacă amuțiseră tulburați și îngrijorați. Li se părea că pătrunseseră fără veste într-o pustietate fără margini, întunecoasă și răscolită de o vijelie care clătina lunca, scuturându-i ca pe niște frunze și răpindu-le glasul, auzul și vederea. În fundul apei, stelele cerului se clătinau ca bătute de vânt și își tulburau luminile de câte ori vâslașii își băgau lopețile în unde. În picioare, Zamfir ținea cârma și se uita grijuliu în toate părțile. Dincolo de stânca Obluciței se întoarse spre vâslași și le făcu semn, iar ei

ridicară vâslele deasupra apei și rămaseră nemișcați, așteptând.

O vreme, ciobaca pluti la vale în voia apei. Pe urmă, cârmaciul o îndreptă spre mal, pătrunse între două lotci legate de țăruși și sări pe prund. Săriră și ceilalți doi, în tăcere. Priponiră ciobaca, dezlegară lotcile și, umblând repede în apa până la brâu, le cercetară frânghiile și le prinseră în urma ciobacăi. Socotiră treaba gata, dar când să urce și ei și să pornească, un glas necunoscut, gâtuit de mirare, izbucni lângă ei:

— Ha?

Se întoarseră fulgerător. Din cea de a doua lotcă se ivise un fes și de sub fes, doi ochi bulbucați de spaimă îi priveau neliniștiți.

Zamfir își trase cuțitul de la brâu și se repezi.

— Nu-l ucide! îl apucă Mitruț de braț. Îl luăm cu noi!

Și în timp ce Zamfir ținea cuțitul sus, între ochii turcului mut de groază, Mitruț și Drăgan săriră în lotcă, legară prinsul de mâni și de picioare, tăiară nodul unei frânghii și i-l băgară în gură, în loc de căluș, și când îl văzură zăcând în fundul lotcii, fără mișcare, porniră grăbiți.

În umbra tufelor de pe mal, boierul Pătrașcu îi aștepta. Fluieră ușor când îi zări, iar când atinseră pământul, mânile puternice ale „atamanilor” se întinseră să-i ajute și alte mâni legară lotcile de trunchiurile copacilor.

— Numai să ne pregătim șumuiegele și mergem! se bucură boierul Pătrașcu nemaiaflându-și locul. Nu v-a simțit nimeni?

— Ba, ne-a simțit un turc care dormea în lotcă! râse Mitruț. De mirare îi pierise graiul! L-am adus aici să-l cercetăm.

— A rămânea aici până ne-om întoarce, porunci dumnealui Pătrașcu. Acu nu avem vreme. Gata, flăcăi?

— Îndată! răspunseră într-un glas Ghivirdic și Drăguș, care moșmondeau ceva în întuneric.

Căutaseră iarbă uscată din anii trecuți, o împletiseră în cununi și făcuseră din ele șumuiege. Iar acum ungeau șumuiegele cu seu, din cel păstrat la căruțe pentru opaițe.

— Avem douăzeci! strigă Drăguș. Ajunge?

Boierul Pătrașcu nu răspunse. Stătea pe muchia malului și privea țintă spre răsărit, în întuneric.

— Le-ai văzut? vorbi lângă dânsul glasul dumnealui Manole Grabă.

— Le-am văzut!

Departe, deasupra apei, se legăna încet o lumină și mult mai departe, în urma ei, alta.

— Fânare de corabie! cunoscu careva din întunecime.

— Fânare de corabie! șoptiră alții. Două, una după alta!

— Trei! vorbi glasul răgușit al lui Zamfir. Uite, milostive! Tocmai colo la marginea zării… vezi o scânteie? Îi alt fânar!

În luncă se auzi un freamăt nedesluşit de glasuri.

— Iaca, le-a văzut toată lumea! întinse braţul într-acolo Manole Grabă.

— Şi nouă ne-au stricat socotelile! vorbi boierul Pătraşcu.

Făcu câţiva paşi repezi, dar se opri dintr-odată şi se întoarse gânditor.

— Câte şumuiege ai zis că ai, Drăguş? întrebă el.

— Douăzeci, milostive!

— Ne trebuie optzeci! O sută, chiar! Până la miezul nopţii să fie gata! Puneţi mâna, flăcăi! se întoarse el către „atamani" şi către oamenii lui Zamfir care aşteptau în întuneric. Şi toate uscate şi împletite bine şi groase… să ardă cumsecade!

— Şi seu, de unde? se nedumiri Drăguş.

— Furaţi, dacă nu vă ajunge! Dar faceţi repede! Şi până atunci, aduceţi prinsul.

Prinsul era un om desculţ, cu labele picioarelor mari, murdare şi noduroase, cu şalvarii borteliţi şi cu cămaşa zdrenţuită. Era pescar şi dormea în lotcă, să poată pleca dimineaţa mai devreme la treabă. Nu ştia aproape nimic. Venise în adevăr o corabie. Salahorii descărcaseră butoaie mici şi saci şi-i duseseră în sarai, sub stâncă. Mai au de descărcat şi mâne. Străji n-a văzut. Turcii veniţi cu corabia dorm în sarai… că cei mai mulţi îs goi… A auzit că vine oaste mare… Când… cât… nu ştia… Îi tremura bărbia, înghiţea în sec, mişcându-şi mărul lui Adam, ascuţit, în sus şi în jos şi îşi rotea ochii speriaţi.

— Să nu fugă! porunci dumnealui Pătraşcu. Mâne dimineaţă îl ducem la hatman.

Corăbiile se apropiau. În întuneric, fânarele se clătinau încet şi bătaia vâslelor urca peste şuietul apei. Cea dintâi opri şi îndată se auzi nedesluşit vuietul mulţimii salahorilor aduşi. Opri şi a doua, şi după o vreme se apropie şi a treia şi rămase nemişcată lângă celelalte.

Departe, în noapte, glasuri multe se înălţau şi coborau, dar nicio lumină nu se aprinse.

— Nu-s grăbiţi să descarce! spuse încet domnia sa Pătraşcu, stând nemişcat pe creasta malului.

— Ce hotărăşti? întrebă de alături Manole Grabă.

— Aştept! Poate până la urmă s-or culca.

— Vra să zică tot te duci?

— Mă duc…

Boierul Pătraşcu chemă pe Mitruţ şi stătură îndelung de vorbă. După aceasta, Mitruţ sfătui mult cu „atamanii" săi, cu Zamfir şi cu Drăgan. Îşi pregătiră armele şi căpătară de la Manole Grabă şi câte o suliţă. Drăguş şi Ghivirdic se înfundară după tufărişuri, în luncă, să se încredinţeze dacă şumuiegele lor se aprind. Se înapoiară bucuroşi.

— Ard cu flacără şi pârâie ca aşchiile de brad uscat! vestiră ei.

Și așteptară.

Dincolo de apă vuietele descreșteau încet.

Din fundul cerului de miazănoapte Rarița se ivise sclipind și urcând încet în adâncul zării întunecate. Iar deasupra capului, Găinușa porni a luneca nesimțit spre apus. Un vântuleț ușor ca o boare aducea mireasmă de ierburi coapte. Țânțari bâzâiau ascuțit pe la urechile oamenilor, care se apărau cu mâna. De peste apă nu se mai auzea nimic.

— Haidem! se sculă boierul Pătrașcu din iarbă.

Îl urmară în tăcere Mitruț cu „atamanii” și Zamfir cu toți soții săi. Coborâră malul, așezară în lotci armele și șumuiegele și porniră. Îndată vuietul și neliniștea apei și singurătatea și noaptea îi înghiți…

În dreptul corăbiilor priponite, lotcile opriră. Oamenii stătură nemișcați, pândind. Dar pe corăbii și pe mal nu se desluși nicio mișcare. Vâsliră încet până ce lotcile dădură cu botul de mal. Săriră jos, cu grijă să nu se audă niciun zgomot. Își luară armele și înfipseră câte un șumuiag în vârful suliței. Mai stătură o vreme în umbra malului și când se încredințară că nimeni nu i-a simțit și nu-i nicio pază nicăieri, porniră unul după altul, călcând încet, către stâncă. În întuneric, saraiul lung și cu porțile deschise părea numai o umbră nesfârșită și mai neagră decât noaptea. Se lipiră de pereții de scânduri și iar stătură o vreme, la pândă. Pe urmă, cineva scăpără. Lovitura amnarului pe cremene se pierdu în șuietul apei. Îndată o suliță se înălță cu șumuiagul aprins în vârf și după dânsa alta și altele începură să alerge în jurul saraiului. Șumuiegele fură băgate sub streașine, în toate părțile și câteva – ca niște roate de flăcări – zburară pe porțile deschise, în întunecimea saraiului.

— Repede la lotci! porunci domnia sa Pătrașcu, cu glasul gâtuit și se repeziră în goană spre apă.

În urma lor un răcnet cumplit sparse tăcerea și o năvală deznădăjduită de oameni înspăimântați se buluci pe ușa saraiului.

Fugarii întoarseră capetele și se pregătiră de apărare. Dar nu-i fugărea nimeni. Oamenii aceia care țâșneau pe ușa saraiului, sărind unii peste alții, îmbrâncindu-se, căzând, sculându-se și rostogolindu-se în întuneric într-o învălmășeală cumplită, nu-i urmăreau pe dânșii, ci alergau înnebuniți spre largul câmpiei.

— Repede la lotci! strigă iar boierul Pătrașcu și glasul său sună îngrijorat.

Săriră în lotci, vâsliră cu putere și se depărtară de mal. Intrară cu băgare de samă în umbra celor patru corăbii priponite. Erau largi și pântecoase și atât de încărcate, încât punțile lor erau coborâte până aproape de apă. Deodată, dinspre sarai, o flacără țâșni spre cer. Un strigăt slobozit din sute de guri se auzi dintr-acolo și pe punțile corăbiilor, prin întuneric, se auzi o mișcare repezită și duduit de

picioare goale.

Domnia sa Pătrașcu fluieră ușor și dintr-odată șumuiege aprinse, ridicate în suliți, zburară și căzură din toate părțile pe punți, lăsând în aer dâre de scântei. Strigăte puternice răsunară în noapte, înălțându-se de pe toate corăbiile și din nou șumuiege zburară prin văzduh și după ele altele se învârtiră pe sus și căzură pe punți. Acuma duduitul picioarelor goale se prefăcu în fugă gâfâită și oameni mulți își făcură vânt, săriră pe mal, se rostogoliră unii peste alții, se îmbrânciră, se sculară și se pierdură în întuneric într-o fugă deznădăjduită.

— Gata! strigă boierul Pătrașcu. Repede la larg!

Și celei două lotci, mânate voinicește, cu câte patru perechi de vâsle, ieșiră dintre corăbii și porniră cu iuțeală, la vale. În urma lor, flăcările care ieșeau din sarai se înălțau pârâind. Vârtejuri de fum se buluceau pe sus, împreunându-se cu alte vârtejuri care începuseră a se înălța din cele patru corăbii. Și lotcile pluteau prin umbra malului, depărtându-se.

— Nu înțeleg! vorbi dintr-odată Mitruț către boierul Pătrașcu. Turcii aceia, în loc să sară la noi, să ne prindă și să ne facă sama, fugeau de le scăpărau picioarele! Și erau atâția!

— Ai să înțelegi îndată! îi răspunse Pătrașcu.

Și chiar în clipa aceea o bubuitură năprasnică despică văzduhul, o pară de foc țâșni spre cer și, din înălțime, la lumina flăcărilor, începură să cadă la mari depărtări bucăți de lemn, scânduri, snopi de scântei și lucruri aprinse, fără formă, învârtindu-se într-o învăluire nedeslușită.

— Mai pe sub mal! Mai pe sub mal! porunci dumnealui Pătrașcu, îngrijorat. Să nu ne cadă ceva în cap! și întorcându-se spre Mitruț, adăugă: Ai văzut de ce fugeau turcii? Butoiașele! Știau că au în ele iarbă de pușcă și că-i paște moartea!

Alte bubuituri porniră, atât de puternice, încât cei din lotci își duseră palmele la urechi. Flăcările care țâșneau în naltul cerului luminau apa și malul dimpotrivă, pe care oastea moldovenească ieșise, fără să se mai ferească, și stătea la priveliște. Astfel se văzură lotcile, luminate de flăcări, îndreptându-se cu iuțeală spre malul apărat de domnia sa Manole Grabă, se văzu cum țâșnește fumul din corăbii și cum fulgeră din ele pară înaltă, sfâșiind văzduhul. Și dintr-odată alte bubuituri cutremurară pământul și apa, iar corăbiile se despicară în două și se duseră la fund, într-o volbură de valuri, de pară și de fum…

A doua zi dimineață Pătrașcu fu chemat în cortul hatmanului. Pe drum întâlni pe Alexa Albu care trecu fără binețe.

4

— Parcă eu am dat o poruncă, pan Pătrașcule! îl întâmpină Ieremia. Să nu ne simtă dușmanul! Cum de ai înfrânt domnia ta

porunca mea și ai dat de gol așezarea oștirii noastre, cu isprava pe care ai făcut-o astă-noapte?

— Credeam că mă chemi pentru laudă și mulțămire! grăi Pătrașcu nedumirit. Isprava mea a înecat patru corăbii dușmane și a nimicit tot ce au adus turcii în ele: arme, zaherea, și mai cu samă iarba de pușcă! În clipa asta dușmanul n-are nici ce mânca și nu poate trage nici cu treascurile, nici cu archebuzele asupra noastră! Socot că asta-i o izbândă…

— Și cine te-a rugat sau ți-a poruncit să câștigi izbânda asta, cum îi zici? îl întrebă Ieremia, punându-și mânile în șolduri și înălțându-și chipul scofâlcit.

— Trebuie să cer voie ori de câte ori mi-a veni la îndemână să fac o pagubă dușmanului? întrebă Pătrașcu, ridicându-și glasul. Și îi pare rău unui hatman moldovan că am nimicit o parte din puterea care vine peste noi? Pan Ieremie, aud și nu-mi vine să cred!

— Dar dacă ți-oi aduce aminte că hatmanul are drept de viață și de moarte asupra celor pe care-i duce la luptă, ai să crezi? strigă marele portar, cu pumnul ridicat și cu barba tremurând. La asta nu te-ai gândit?

— Dar ce-am făcut? strigă și boierul Pătrașcu, ieșindu-și din fire. Ce vină îmi găsești? Pentru fapta aceasta, domnul m-ar fi răsplătit, pan Ieremia, nu m-ar fi amenințat cu moartea!

— Aici poruncesc eu, nu domnul! izbi Ieremia cu pumnul în vânt și de la colțurile buzelor subțiri o spumă ușoară împroșcă în aer odată cu fiecare vorbă ce-i ieșea din gură. Mi-ai înfrânt porunca, asta ai făcut! Poate că aveam de gând să pălesc altfel… poate… din altă parte! Nu să le arăt anume unde îi aștept! Să le fi făcut o pagubă mai mare…

— Mai mare nu se putea! rosti cu putere Pătrașcu. Tot ce au avut aici am nimicit!

— Să mai fi venit corăbii… să fi fost mai multe…

— Când au să mai vie, am să mă duc iar…

— N-ai să te duci! țipă hatmanul și umerii obrajilor ciolănoși se roșiră. N-ai să te duci nici domnia ta, nici alții! Cine îmi calcă poruncile își primejduiește capul, pan Pătrașcule! Oricine ar fi! Ai înțeles?

— Am înțeles că poate ți-am răsturnat anume puneri la cale pe care nu le-am știut!… Se poate. Socot că ar fi bine ca și domnia ta să ții sfaturi de război cum are obicei măria sa! Ș-atunci nu s-ar mai întâmpla…

— Nu mă-nvăța! îi tăie vorba Ieremia. Domnia ta ai fost trimis aici cu anume treabă. Ține-te de ea și lasă porunca și așezarea războiului pe sama noastră!

— Cum adică? N-am voie să lupt?

— Când ți-oi porunci eu, pan Pătrașcule! Nu înainte!

Boierul Pătrașcu stătu o clipă tăcut. Își aduse aminte că văzuse pe Alexa Albu ieșind de la hatman și păru a înțelege de unde venea atâta mânie.

— Bine! rosti el șovăind. Am adus și un prins de dincolo de apă. Nu vrei să-l asculți?

— Lasă-l aici, pan Pătrașcule, și trimite veste măriei sale că chiar acu ne-au buciumat iscoadele noastre că vin dușmanii… Atât!

5

Greoaie și mult mai mari decât cele ce veniseră înaintea lor, două corăbii urcau împotriva apei în după-amiaza acelei zile. De departe, înfățișarea Oblucițel părându-le ciudată, căpitanii acelor corăbii opriră cu mult înainte de a ajunge la vad și priviră îndelung. Deasupra apelor pustii, catargele rupte și scufundate pe trei sferturi împungeau aerul cu capetele lor negre de funingine, piezișe deasupra apei și singuratice. Din umbra vaselor sosite, o barcă se desprinse și porni în cercetare, vâslind cu băgare de samă către vad. Ocoli locul însemnat cu rămășițele corăbiilor scufundate, opri la mal și doi oameni, coborând, porniră încet, privind în toate părțile și îndreptându-se spre stâncă. Când se iviră din nou, alergau. Săriră în barcă și se îndreptară cu iuțeală către vasul lor.

Malul dimpotrivă părea pustiu. Căpitanii corăbiilor stătură mult sus, pe punțile lor și pândiră într-acolo. Dar nu văzură nimic, cu toate că fiecare copac și fiecare tufă sau desiș, sau frunzar, ascundea sute de ochi care cercetau apa și depărtările fără să se arate. Porunca hatmanului Ieremia se împlinea cu strășnicie. Numai când cele două vase sosite, ocolind larg mormântul de valuri al corăbiilor scufundate, ajunseră către mijlocul apei, căpitanul Arbore se deșiră cât era de lung, lângă copacul care-l ascundea

— Cum fraților, să-mi treacă pe sub nas asemenea țintă și să nu trag? strigă el, uitându-se de jur-împrejur, nedumirit și neputincios.

— Fără poruncă nu tragi! îi răspunse de alături sutașul Iurie, care stătea gata cu sulițașii săi. Nu tragi, că trage hatmanul în domnia ta!

— Măcar să alerge careva să-i ceară voie! se jălui căpitanul în gura mare, răsucindu-se către toți comandirii și luând de marturi cerul și pământul.

În adevăr, un călăreț a plecat în goană să găsească pe hatman. Dar până să se întoarcă, cele două corăbii ocoliseră locul cu primejdie, trecuseră la vale și se depărtaseră iar spre malul Oblucițel. Iar acolo, cu mare vuiet de lemnărie uscată și cu mare mulțime de salahori, începură descărcatul.

— Descarcă șăici și scânduri! înștiință domnia sa Șeptelici.

— Podul! Pod de șăici, după obiceiul lor! cunoscu căpitanul Buhuș, care știa acest meșteșug al turcilor. Leagă șăicile în curmezișul apei,

înțepenesc deasupra scânduri groase, anume făcute, și trec peste ele oameni și cai și treascuri și tot ce au!

— Vra să zică tot pe aici umblă să treacă, cum bănuia măria sa! vorbi boierul Pătrașcu. Să-i trimit veste…

— Nu te grăbi! îl domoli domnia sa Șeptelici, că mai avem și alte vești! Uitați-vă colo, în fundul câmpiei… nu vedeți nimic? Peste apă… de la stâncă la dreapta… sub zare! Ceva care înnegrește… și sclipește… și se mișcă! Vine oaste, boieri dumneavoastră!

Săriră toți să privească într-acolo și peste tabără trecu un fior de neliniște. În adevăr, acolo sub zare, parcă înnegrea ceva, parcă scânteia ceva din vreme în vreme, dar ceea ce vedea cu ochii lui de vânător de sălbăticiuni dumnealui căpitanul Șeptelici încă nu vedea nimeni altul. Curând însă nu mai rămase nicio îndoială. Venea oastea turcească! Veneau, întunecând zarea, pedestrași și călăreți, care la o asemenea depărtare păreau numai niște jucării. Și pe apă se arătară – către sară – alte corăbii care se înșiruiră în fața Obluciței, acoperind priveliștea pe toată lărgimea vadului.

Cu Cozma Murgu după dânsul, hatmanul Ieremia trecu în lungul taberei sale, oprindu-se din vreme în vreme și privind lung peste apă. Îl înconjurau căpitanii și comandirii, vorbind între ei, dar el nu vorbea cu nimeni. Tăcea cu fălcile strânse și privea. Parcă mai slăbise și chipul lui arăta și mai ciolănos.

— Spune, portare Ieremia, dacă-mi vin la îndemână niște corăbii ca acele, eu ce să fac? întrebă dumnealui Arbore. Să trag?

O vreme hatmanul rămase tăcut privind în altă parte.

— Tragi… dacă vin asupra noastră! răspunse el în sfârșit. Te aperi, adică! Altfel nu! Altfel așteptăm o împrejurare… în care să le facem cele mai mari pagube cu putință… Și atunci am să vă spun eu… Până atunci nu trebuie să ne știe aici… Asta-i porunca pentru toată tabăra!

Marele portar trecu și căpitanul Arbore rămase gânditor.

— Se înțelege că are în capul lui o socoteală! vorbi el nedumirit. Dar eu n-o pricep!

— Nici eu! întări domnia sa Pătrașcu. Uită-te peste apă. Într-un ceas, eu cu flăcăii mei le fur douăzeci de șăici, le aduc aici, încarc cinci sute de ostași, și până în ziuă toate corăbiile pe care le vezi acolo ard și bubuie de-a mai mare dragul! Unde mai pui că scufundându-le acolo, vadul ista nu mai este bun de nimic. Se-nfundă! Asta n-ar fi o treabă acătării?

— Și-n ziuă, hatmanul pune să-ți taie capul cu securea! Asta ar fi altă treabă acătării, pan Pătrașcule! vorbi Arbore. În război poruncile trebuiesc ascultate, dacă nu vrei să-ți pierzi capul!

Cu toate aceste gânduri și sfaturi pe care le ascultau și alții, mulți erau acei care se uitau la malul dimpotrivă și făceau zâmbre. Erau neliniștiți și nerăbdători să-și dezmorțească brațele și să-și săreze

inimile. Iar porunca dată de hatman era răstălmăcită nu numai de căpitani și ceilalți comandiri, ci și de oștenii de rând care-și stăpâneau cu greu pornirea și nerăbdarea.

— Eu socot că la noapte avem oaspeți! vorbi în amurg dumnealui Șeptelici. Sunt acolo două șăici pregătite, care – de câte ori le leagănă apa – își arată botul dintre corăbii… Mare lucru să nu puie ei ceva la cale!

Curând, două corăbii descărcate porniră la vale, spre mare, și după aceasta, cele două șăici se văzură luptând cu puterea apei în curmezișul Dunării.

— Iscoade și umblători! lămuri domnia sa Pătrașcu, alergând de la un căpitan la altul. Să luăm aminte să nu ne scape niciunul!

Îndată se dădură poruncile de cuviință și oamenii așteptară în cea mai desăvârșită tăcere. Și când cei douăzeci și patru de turci coborâră din șăici, în gura vadului, volocul pregătit se închise în jurul lor, iar șăicile, legate una de alta, de către Zamfir cu ai lui, luară drumul cotlonului în care se adăposteau și lotcile, acoperite de frunzare și nuiele.

Legați cot la cot, prinșii fură trimiși hatmanului, iar tabăra, înveselită și neliniștită, rămase de pază cu ochii deschiși și mânile pe arme. Treceau ceasuri grele de luptă cu țânțarii și până în ziuă, străjile, rânduite pe mal, fură schimbate de trei ori, ca să rămâie treze. Dar în zori alte opt șăici se desprinseră de la malul Oblucița și porniră spre luncă.

— Îi învăluim și-i prindem ca și pe ceilalți! fulgeră o vorbă printre căpitani și cetași.

Și oamenii se pregătiră încordați.

Statura hatmanului se ivi dintr-odată printre copaci. Fusese vestit și venise să vadă lupta.

— Prindeți-i vii! poruncea el trecând de la ceată la ceată, și oștenii nu se puteau stăpâni să nu mârâie în urma lui: „Ia te uită ce milă l-a pălit de turci!”

Îi prinseră vii, dar cu mai multă caznă decât pe cei dintâi, pentru că erau mai mulți – o sută douăzeci de oameni – și nu înțelegeau să se deie prinși fără împotrivire. Cele opt șăici luară drumul celorlalte ascunse în mărăcinișul malului.

Când răsări soarele, hatmanul isprăvise cercetarea prinșilor: cei care trecuseră apa de cu sară fuseseră iscoade și alergători trimiși să cerceteze malul, lunca și toate locurile potrivite a fi călcate de puterea turcească pe urma oștirii lui Ion Vodă, asupra căreia trebuiau să trimită știri. Cei care o trecuseră în ziuă trebuiau să cuprindă gura vadului, malul și lunca și să aștepte puternică întărire de dincolo, venită să stăpânească locul și să sprijine întinderea podului pe șăici.

— Și când trebuie să vie acea întărire? întrebă hatmanul.

— Când le-om face semn! mărturisiră prinșii.
— Ce fel de semn?
— Focuri aprinse în gura vadului…
— Acu trimite-i pe toți măriei sale! A face ce-a pofti cu dânșii! vorbi hatmanul către domnia sa Pătrașcu și porni spre cortul său, fără să lase poruncă pentru cele ce aveau a urma.

6

Când focurile incepură a-și înălța flăcările în gura vadului, căpitanul Șeptelici vesti tuturora că printre corăbiile priponite la malul Oblučiței s-a iscat mare mișcare. Atunci domniile lor Sima și Decusară își traseră înapoi săbierii, Stroie și Iurie își bulucіră pe margini sulițașii și halebardierii, iar gura vadului rămase pustie. În fund, între copacii luncii, căpitanul Buhuș își ascunsese archebuzierii, întorcându-i cu fața către apă. Numai câțiva oșteni înarmați cu iatagane, îmbrăcați cu straiele prinșilor și cu fesurile lor pe cap ieșiră la vedere până lângă apă.
— Vin! vesti dintr-odată căpitanul Arbore, care – acolo între treascurile lui, pe malul înălțat și abrupt de lângă gura vadului – stătea neliniștit și nerăbdător ca un cal care-și roade zăbala. Hotărâse doar hatmanul că de data asta el nu intră în luptă!
Cu mare fereală, capete ascunse după copaci și în desimile luncii se ițiră să vadă. Dușmanii veneau, în adevăr. Șiruri lungi de șăici se desprindeau de la mal, treceau printre corăbii și umpleau latul Dunării, înaintând fără grijă. Hârșâind pe prund, rândurile din față se opriră și turcii săriră pe mal. Oștenii moldoveni, care purtau straiele prinșilor, se mistuiră în lături și gura vadului pustie și fără apărare se umplu de oameni negricioși, cu fesuri, turbane și iatagane și care pășeau înainte ca să facă loc celor ce coborau în urma lor.
Și, fără veste, trăsniră archebuzele căpitanului Buhuș. O clipă se făcu tăcere. Dar în clipa următoare, răcnetele celor care se văzură prinși în capcană urcară în văzduh și – în învălmășeala care urmă – trăsniră și archebuzele căpitanului Răducanu îndreptate de sus asupra șăicilor încă pline, aflate sub mal.
În fumul care umplea gura vadului și se împrăștia greoi deasupra apei, sulițașii, săbierii și halebardierii se repeziră din ascunzătorile lor și măcelul începu. În fața iureșului fără veste, năvălitorii întoarseră spatele, cu gândul să sară în șăici, să se mântuie. Dar șăicile nu mai erau la locurile lor. Le luaseră alți dușmani care se aflaseră mai aproape de dânsele și care împingeau acum cu vâslele în mal, să se depărteze, să scape. Și atunci, de pe coasta malului înalt care cobora prăvalatic în gura vadului, se repeziră ca într-un zbor de hultani Mitruț și „atamanii” săi, și după ei porni Zamfir cu oamenii lui, care de astă dată erau înarmați cu halebarde. Ghioagele trăsniră. Biciul

groaznic al lui Drăgan se răsuci vijelios, izbind și deschizând în desimea dușmanilor drum larg către apă. Năvala fugarilor spre șăici se învălmăși, se clătină și ghemul uriaș al turcilor zăpăciți, împresurați din toate părțile de primejdia fulgerătoare a morții, neștiind din care parte să se apere și cum să se mântuie, se trase înapoi ca să dea iar peste zidul săbierilor și sulițașilor.

— Acu, biță Zamfire! se auzi glasul puternic al lui Mitruț.

Și Zamfir cu oamenii săi străpunseră până lângă apă, repeziră halebardele și, apucând cu ciocu lor marginile șăicilor gata să se depărteze, le traseră îndărăt la mal. Înspăimântați, furioși și înghesuiți unul în altul, fugarii prinși astfel scuturau în aer iataganele lor scurte, fără niciun folos. Ghioagele izbeau în grămezile lor zbuciumate, de-a valma. Biciul lui Drăgan pălea cu zece măciulii de plumb dintr-odată, nimicind. Ca să scape, unii dușmani săreau în apă. Îi ajunseră și acolo, înaintând în valuri până la brâu. Prinseră alte șăici și le traseră și pe acestea la mal, împrăștiind moarte și groază și vânând îndată altele.

Acuma șăicile, care pornind de la malul Obluciței ajunseseră spre jumătatea Dunării, se opriră. De acolo, turcii vedeau bine măcelul și prinseră a șovăi. Dar comandiri bărboși, cu turbane și cu iatagane în vânt, se sculară în picioare și răcniră mânioși. Surle țipară ascuțit peste vuietul apei. Rândurile șăicilor se îndesiră și porniră amenințătoare spre gura vadului.

— Înapoi! strigă dintr-odată domnia sa Pătrașcu, ivindu-se pe muchia malului, cu sabia într-o mână și sulița în alta, după obiceiul său de luptă. Mitruț! Înapoi!

Uzi, gâfâind, Mitruț și ceilalți lăsară șăicile goale să plutească singure la vale și se traseră în gura vadului.

— Ați făcut treabă bună! le strigă iar boierul Pătrașcu. Dar acu îs prea mulți. Le facem noi altă primire!

Urcară malul înalt între treascurile căpitanului Arbore, își șterseră cu mâneca sudoarea de pe față și stătură gata. Și când noua năvală a dușmanului ajunse la depărtare potrivită, „primirea” vestită de Pătrașcu începu. Întâi zburară, zbârnâind, săgețile arcașilor domniei sale Ghiorghieș Creangă. Multe căzură în apă, dar multe păliră în plin. Cu toate acestea, năvala nu dădu înapoi. Comandirii turci se sculară iar în picioare și răcniră porunci. Iar țipară ascuțit surle, și vâslașii se plecară adânc pe vâsle. Atunci intrară în luptă și arcașii dumnealui Șeptelici. Loveau în grămadă. Capete cu fesuri se plecau pe marginea șăicilor și rămâneau acolo nemișcate. Comandirii cei care stăteau în picioare, cu iataganele în mâni și bărbile în vânt, căzură unul după altul, cu capetele înainte, în apă. Săgeata căpitanului Șeptelici nu ierta și nu dădea greș. Iar când – cu toate împuținările și sângerările – turcii izbutiră să pună piciorul pe mal, archebuzele trăsniră și din față și de pe laturi, săbierii și sulițașii și halebardierii năvăliră roi din umbra

luncii și Mitruț cu „atamanii” și Zamfir cu ai lui se repeziră din nou în gura vadului să prindă șăicile cu clonțul halebardelor și să nimicească – înainte de a pune piciorul pe pământ – pe cei care veneau mereu, fără sfârșit. De data aceasta însă, în ajutorul lui Mitruț săriră și domniile lor Stoian Șărpe și Manole Grabă cu ghiogarii lor, care intrau în apă până la genunchi, până la brâu și izbeau. Una după alta, șăicile golite porneau la vale, legănându-se, în timp ce de pe malul înalt archebuzele dumnealor Buhuș și Răducanul trăsneau asupra celor ce se apropiau pline, iar săgețile arcașilor zbârnâiau în văzduh, purtând moarte în vârfurile ascuțite.

Și dintr-odată surlele turcești zvârliră sunete tari și repezi. Șăicile pline care pluteau spre gura vadului se opriră și își întoarseră botul spre Oblucița. Dușmanii, socotind că așa cum porniseră n-au să poată răzbi pe malul moldovenesc, dădeau înapoi. O vreme, cei din șăicile prinse de ciocul halebardelor se zbătură deznădăjduiți să scape și să pornească înapoi. Dar pieriră unul după altul și leșurile lor fură rostogolite la vale de apele Dunării. Curând Mitruț cu toți ai lui nu mai avură cu cine lupta.

— Mai poftim! izbucni el într-un strigăt uriaș, înălțându-și cușma în vârful ghioagei și făcând semne largi spre cei ce se depărtau repede în curmezișul apei.

Și „atamanii” și oamenii lui Zamfir și ghiogarii lui Stoian Șărpe și ai lui Manole Grabă, fluturându-și cușmele în aer, răcniră râzând bucuroși și gâfâind:

— Mai poftim!

Și îndată urcară malul și se repeziră cu ghioagele sus să cadă în spatele dușmanilor care se mai apărau, fără nădejde, în luncă…

Greoaie, mare, puternică, o corabie turcească se întoarse încet părăsind malul Obluciței și porni spre malul moldovenesc. Șiragurile de vâsle mânuite de o parte și de alta a vasului, fără ca vâslașii să fie văzuți, băteau apa cu o mișcare rânduită repede.

— A venit rândul domniei tale! vorbi hatmanul Ieremia către căpitanul Arbore. Pregătește-te!

— Sunt gata pregătit! răspunse căpitanul, numai că deocamdată îi prea departe.

— Ia, au pornit și șăicile în urma ei! vesti domnia sa Șeptelici. Și pe punte are treascuri! Cinci treascuri… ori șase… ori șapte… De data asta nu-i șagă!

— Aha! se dumiri căpitanul Buhuș. Au să ne bată cu treascurile până or sări pe mal cei din șăici… să ne copleșească cu mulțimea!

— Lăsați-i pe mâna mea! se bucură domnia sa Arbore, repezindu-se la treascurile sale și împărțind porunci.

— Nu tragi până nu s-a apropia! îl sfătui Ieremia. Nici să nu viseze

că avem și noi treascuri.

Alte porunci porniră spre căpitani și comandiri. Gura vadului părea pustie. Numai în adâncul luncii, departe, unii oșteni mai fugăreau pe cei din urmă dușmani, stârpindu-i unul câte unul.

Corabia se apropia. Acu se vedea bine mișcarea celor de pe punte. Șăicile acoperiseră latul Dunării și – pline de ostași îngrămădiți – înaintau greoaie și ținându-se mai în urmă.

— Nu-i șagă! vorbi iar căpitanul Șeptelici, numărându-le. Dacă și corabia îi plină de ostași, înseamnă că vin peste noi câteva mii.

Corabia se opri. Oamenii de pe punte cătară îndelung spre malul moldovenesc, cu gâturile întinse, sfătuind. Pe urmă, vasul porni iar, încet, cu luare aminte, opri la depărtare de o bătaie de săgeată și se întoarse greoi, îndreptând astfel treascurile către gura vadului.

Cât era de lung și de deșirat, căpitanul Arbore se repezi cu o sprinteneală de mirare. Îngenunchea lângă un treasc, ochea, îl potrivea, ochea iar, dădea porunci oștenilor tunari și se repezea la altul. În câteva clipe se întoarse cu obrajii îmbujorați, cu mustața zburlită, bătăioasă, neliniștit, îngrijorat.

— Lasă-mă să trag acu! se rugă el de Ieremia. Numai odată, și gata! Prilej ca aista nu mai aflăm noi în viața noastră! Parcă într-adins s-a potrivit cum se cuvine, s-o trimitem la fund!

— O scufunzi?

— O scufund!

— Trage! strigă Ieremia puternic, ridicând în aer pumnul ciolănos.

Arbore se repezi, slobozi porunca de trebuință și, la un semn, toate treascurile sale bubuiră în aceeași clipă. Corabia pârâi din toate încheieturile și se clătină.

— Ai bortelit-o! strigă căpitanul Șeptelici, privind cu mâna la frunte.

— Știu! strigă și căpitanul Arbore, repezindu-se în genunchi lângă un treasc și ochind.

Trase singur, și unul din treascurile de pe puntea corăbiei, izbit în plin, săltă așa cum se ridică un cal în două picioare și se răsturnă peste celelalte, prefăcut în bucăți. Încărcate din nou, treascurile moldovenești bubuiră iar și de data aceasta corabia se plecă într-o parte și rămase așa. Surle turcești țipară, parcă speriate, și șăicile care stătuseră gata să se apropie de mal își întoarseră botul către Oblucița. Dar nu le era dat să scape atât de ușor. Domnia sa Arbore părea acum dezlănțuit. Nu mai trăgea în corabie. Corabia se scufunda încet și oamenii de pe punte săreau în apă și înotau deznădăjduiți. Domnia sa Arbore trăgea în șăici. Stătea în genunchi lângă treasc, și în timp ce tunarii săi încărcau alte guri de foc pregătindu-le, el ochea și poruncea scurt tragerea. Șaica izbită părea, o clipă, prinsă de zbucium, sălta ca luată de vârtej, își desfăcea mădularele împrăștiindu-le pe apă și

oamenii din ea înotau sau se duceau la fund, în timp ce dumnealui căpitanul îngenunchea lângă alt treasc și ochea altă șaică… Iar oastea din luncă stătea privind, bucurându-se de fiecare nouă ispravă, strigând puternic și zvârlindu-și cușmele în sus.

Curând șăicile care se mântuiseră se depărtară dincolo de bătaia ghiulelelor și corabia se scufundă încet, în timp ce bucăți întregi din ea, rupte, sfârtecate, porneau la vale, legănându-se pe apă…

Când s-a lăsat întunericul, Jujău, omul boierului Albu împinse cu vâsla în mal și ciobaca se depărtă repede în vuietul apei.

— Mână! îl îndemnă boierul Alexa ghemuit pe scândură la spatele lui. Și vătaful se plecă adânc pe vâslă.

Se întoarseră târziu, către miezul nopții. Malul scânteia de mulțimea focurilor. Oștirea moldovenească nu se mai ferea și nu se mai ascundea. Turcii o știau acolo. Venind împotriva apei, ciobaca trase la deal, acolo unde nu se vedea niciun foc, iar malul mlăștinos și plin de smârcuri și păpuriș era pustiu. Plutiră apoi prin umbra malului la vale, și în dreptul cortului lui Ieremia opriră. Se uitară pândind în toate părțile și, aplecându-se amândoi, traseră din ciobacă un sac ce părea foarte greu.

— Să chem pe careva, milostive, – vorbi Jujău, – că eu n-am să-l pot duce!

— Am să te ajut eu! hotărî boierul și apucând amândoi sacul începură a-l trage după ei, spre cort. Din loc în loc se opreau gâfâind și își ștergeau frunțile de sudoare. Și iar porneau.

Ieremia nu dormea. Stătea pe un scăunaș, cu falca sprijinită în palmă și se gândea, cu ochii duși, spre tabăra turcească. Boierul Albu se ivi, întunecând intrarea cortului cu trupul lui gros.

— Te poftește măria sa! vorbi el încet și vesel. Părea cam băut.

— Ion Vodă? tresări Ieremia.

— Măria sa Petru! zâmbi boierul și mai vesel. Te așteaptă și se bucură. Și am posvolenie să-ți spun că măria sa socoate și gândește întocmai ca și domnia ta: „Așa-i, zice. Cu cât ești mai tare, cu atât ești mai prețuit, zice. Să poftească, ș-om sta de vorbă și n-are să-i pară rău! Da, chiar în noaptea asta!” Vra să zică nu-i mâniet…

Ieremia îl privi lung:

— Acolo ai băut? îl întrebă el.

— Acolo! Am cerut, și măria sa Petru îi om cumsecade. Când umbli noaptea în tabără străină, știi… parcă te strânge ceva de gât și ți se face sete! Zice: „Albule, Ion Vodă piere! Așa vrea sultanul și scăpare nu-i. Dar voi, boierii Moldovei, ce vreți? Să pieriți cu dânsul ori să trăiți cu Petru Vodă?” Și zice: „În noaptea asta să vie! Să nu mai zăbovească și să nu facă și alte pagube!”

Și iar îl privi Ieremia îndelung:

— Ți-a dat vreun semn? întrebă el, șovăind.

Alexa Albu râs:

— Mi-a dat mai multe semne! se veseli el iar, întorcându-se către intrarea cortului și făcând un semn cu mâna.

Jujău se ivi opintindu-se și tăbârcind sacul. Îl așeză într-un colț și se întoarse afară, îndoit de șale, ca de obicei. Boierul Alexa deznodă sfoara, băgă mâna în sân și scoțând o pungă mare, care părea plină și grea, o așeză cu băgare de samă în fața hatmanului:

— Aici, mi-a spus măria sa, sunt cinci sute de galbeni ungurești. Iar în sacul ista se află șaizeci de asemenea pungi, ceea ce face treizeci de mii de galbeni. „Du-i, – zice măria sa, – lui Ieremia, să fie semn de la mine și să te creadă! Și spune-i că-l aștept!”

Hatmanul tresări și chipul lui se făcu galben. Privi cu ochii bulbucați sacul umflat, lepădat strâmb sub lumina săracă a opaițului, și cercurile de sub pleoapele lui deveniră mai plumburii și mai adâncite în obrazul ciolănos și scobit. O vreme stătu mult și cu capul plecat. Umerii slabi împungeau ascuțit straiul mohorât corogindu-i spinarea într-o mișcare de întrebare și nedumirire, fără dezlegare. Și dintr-odată, ca trezit din somn, privi în jur. Se repezi ieșind cu un pas în fața cortului. Străjile erau departe și nimeni n-a putut auzi vorbele rostite. Numai Jujău se odihnea la o depărtare de zece pași, să fie gata la chemarea stăpânului. Încet, se întoarse în cort. Umbra lui mare, neagră, se zbuciuma pe pânza luminată de opaiț. Hatmanul întinse brațul, apucă de pe stâlpul din mijloc haina, și-o aruncă pe umeri și rosti răgușit:

— Hai!

Grăbiră spre apă cu Jujău în urma lor și urcară în ciobacă. Dincolo îi aștepta străji dușmane, cu cai de călărie. Încălecară și porniră gonind prin noapte, muți și călăuziți de aceleași străji. Trecură printre focuri de tabără, printre cete de ostași și printre corturile luminate ale căpeteniilor și comandirilor. Iar tabăra dușmană părea nesfârșită, uriașă, întunecată ca o amenințare și nepătrunsă ca o spaimă.

Petru Șchiopul îi aștepta.

Hatmanul intră în cortul lui și își plecă genunchiul:

— Am venit să mă închin domnului meu! rosti el cu glasul tremurat.

— Cam târziu, hatmane Ieremia! îi răspunse gazda vorbind rar, dar fără mânie. Te-am așteptat și la Jiliștea și aici…

— La Jiliștea n-a fost chip, măria ta, și nu ți-aș fi adus niciun folos… iar aici, abia astă-seară am auzit că te afli în tabără… Acu însă pot mai mult decât atunci!

Petru îi întinse mâna:

— Scoală-te, Ieremie, – spuse el, – și să vorbim. Am știut de mult că ești om vrednic… și azi am văzut că ești și tare! Iar dacă te dai de partea mea, dovedești că ești și înțelept și mă bucur. Dar nici n-ai fi

putut altfel. S-a strâns funia la par, Ieremie, și zilele Armanului sunt numărate. Crezi oare că se află vreun boier care să vreie să moară de bună voie lângă dânsul? Altă scăpare nici nu-i, Ieremie! Care nu-i cu mine, înseamnă că nu-i nici cu strălucirea sa Selim și vasăzică moare! Iar care, pe lângă credință, îmi aduce folos și cruță oastea împăratului de pagubă și pieire, are a se bucura de cinste și răsplată cuviincioasă. O parte din răsplată ți-am și trimis-o prin Alexa Albu, credincios domniei mele, aici de față. Cealaltă parte ai s-o primești după ce toate s-or împlini cu înțelepciune și dreaptă orânduire. Deocamdată ceea ce vrem noi acu de la domnia ta este să trecem Dunărea cu toate ale noastre și să ne statornicim tabăra dincolo, în coasta Armanului, pe care îl știm unde se află. Numai că vrem sa trecem fără împotrivire. Nu cum a fost astăzi, de pildă!… Și ieri!… și alaltăieri!… Domnia ta ne-ai scufundat corăbii, ne-ai dat foc saraiului cu strânsură pentru oaste, ne-ai aprins iarba de pușcă și ne-ai trimis la fund uneltele de război aduse de la o asemenea depărtare. Iar gura vadului ai pus s-o apere niște nebuni… niște turbați! Nebunu-i nebun! El ce știe? Taie cu sabia, spintecă cu lancea, zdrobește cu ghioaga, ucide cu săgeata, împunge cu sulița… și când nu mai are unelte, mușcă cu dinții și-ți rupe gâtița! Dacă-i turbat!… Până la urmă moare, se-nțelege! Dar vezi că până îl ucizi tu pe dânsul, te ucide el pe tine și asta nu se mai poate! Leagă-ți cânii, pan Ieremie, și ia-le uneltele numai o zi. Și pe urmă, treaba noastră!

Ieremia rămase îndelung pe gânduri, privind în jos. Petru Șchiopul îl privea cu răbdare, așteptând. Sub cușma de samur, împodobită cu trei pene de vultur prinse cu un rubin lungăreț, obrazul său slăbănog, cu nas subțire și ochi adânciți, părea lipsit cu totul de sânge. Iar barba neagră întărea și mai mult această părere. Mâna lui albă, ciolănoasă, mângâia ușor blana ușoară, cenușie, care-i mărginea straiul lung, de postav scump.

— Chiar fără împotrivire n-are să se poată, măria ta! vorbi în sfârșit Ieremia. Armanul și-a pus lângă mine oamenii și iscoadele lui, care mă pândesc cum pândește mâța șoarecele! Dacă or simți ceva, n-am să mai pot fi de folos nici măriei tale, nici mie, ș-am să-mi pierd capul!…

— Strică-ți treascurile, Ieremie, și nu-ți mai cer nimic! îi rupse vorba Petru. Dacă nu aveai treascuri, noi eram acu dincolo!

Și iar gândi Ieremia îndelung, cu capul plecat:

— Să le stric… iar n-are să se poată, măria ta, vorbi el cumpănind. Dar am să aflu eu altă rânduială, ca să nu mai ai grijă din partea lor. Numai să știu când au a porni turcii năvala.

Petru bătu din palme. Un slujitor intră și se plecă adânc. Fu trimis să aducă anume răspunsuri și când veni din nou, viitorul domn al Moldovei și hatmanul Ieremia se așezară la îndelung sfat de taină și puseră la cale toate cele de cuviință pentru a doua zi. În colțul lui,

boierul Albu încremenise tăcut.

Ieșiră târziu. Spre răsărit, steaua ciobanului strălucea ca o flacără albăstrie.

7

În zori, călăreți grăbiți alergară să cheme pe căpitani și comandiri la sfat. Veniră toți, nedumiriți, și aflară în cortul hatmanului pe boierii Slăvilă, Bilăi, Murgu și Alexa, care păreau neliniștiți și îngrijorați. Ieremia arăta ostenit, pământiu.

— Veste mare! vorbi el tulburat. Se pare că dușmanul s-a mulțămit cu calcavura de ieri și nu mai vrea să năvălească prin vad. Vrea să năvălească printre bălțile de mai la deal, cam în dreptul iezerului. Astănoapte au trecut într-acolo, ținându-se pe sub malul Oblucițel, au coborât pe malul nostru și au cercetat locurile. Drept că-i mai greu pe acolo pentru dânșii, dar n-au încotro! Acu v-am chemat să ne sfătuim cum să rânduim apărarea acolo, fără să părăsim nici gura vadului de aici!

— Dar cum s-a aflat treaba asta? întrebă nedumirit căpitanul Buhuș. Că noi n-am simțit nimic.

— I-au simțit domniile lor Murgu și Slăvilă și Albu și Bilăi și s-au ținut de dânșii cu ciobaca! lămuri hatmanul.

— Fără să vestească pe nimeni? se înălță glasul boierului Pătrașcu. Fără să ia un ajutor de oaste, să-i prindă pe toți și să ni-i aducă aici ca să vedem și noi ce gânduri au?

— Iaca, nu ne-am gândit să cerem posvolenie și sfat de la dumnealui Pătrașcu! îi tăie vorba boierul Alexa.

— Rău și fără cale! grăi zădărât Pătrașcu. Dacă v-ați fi gândit, acu am ști multe, iar tabăra lor de la Oblucița ar aștepta mult și bine vești de la cei trimiși. Să fi știut măcar dumnealui, hatmanul. Așa… de unde cunoaștem noi gândurile dușmanilor, ca să putem rândui o apărare în altă parte?

— Uite colo! strigă boierul Alexa întinzând un braț spre intrarea cortului, rămasă descoperită. Nici acu nu le știi gândurile?

Se întoarseră toți și priviră. Desprinsă de sub stânca Oblucițel, una din corăbii plutea la deal, pe sub malul dimpotrivă. Bătaia grăbită a vâslelor se vedea de departe în lumina tulbure a zorilor. Corabia trecu greoaie prin dreptul cortului, coti către mijlocul apei și își urmă drumul înainte, micșorându-se încet în depărtare.

Cei de față tăceau urmărind-o cu privirea. Și după ce se făcu nevăzută dincolo de neliniștea păpurișurilor, se întoarseră și se uitară unii la alții.

— Se vede că-și duc întâi treascurile! vorbi hatmanul. Pan Arbore, se cuvine să te grăbești și să le ieși înainte.

— Cu treascurile? făcu ochii mari căpitanul.

— Cu treascurile.
— În smârcuri? mai întrebă el peste măsură de mirat.
— De ce în smârcuri? Dacă ei se țin să treacă pe acolo, înseamnă că au găsit pe unde trece. Nu degeaba au cercetat locurile astă-noapte!
— Pan Ieremia, – vorbi boierul Pătrașcu, – locul acela-i cercetat și de noi, pas cu pas, și chip de trecere n-am aflat. Cum să băgăm acolo treascurile? Să le mâlim? Să le prăpădim?
— Ia tălpile de lemn, căpitane Arbore, porunci Ieremia fără să răspundă boierului Pătrașcu. Așază-le cum știi domnia ta, că poate că în adevăr pământul să fie cam moale. Și până s-a sui soarele de-o suliță, să fii gata de luptă, acolo. Nu mai aștepta porunci. Orice vas turcesc se ivește, trage! Au să te sprijine domniile lor Buhuș și Răducanu cu archebuzele, Sima și Decusară cu săbierii, Șeptelici cu arcașii și Iurie cu sulițele. Ceilalți rămân pe loc că nu se știe cum se întorc lucrurile.
— Și să nu oprim aici niciun treasc? izbucni domnia sa Arbore.
— Să ne împărțim puterile subțiindu-le și slăbindu-le de să nu se mai aleagă nimic din ele? sări căpitanul Buhuș.
— Au să ne vâneze ca pe iepuri! strigă și domnia sa Pătrașcu. Parcă ne-am fi sfătuit cu turcii să le dăm drumul să treacă, așa ne ferim în lături din drumul lor!
— Cum? țipă scurt glasul lui Ieremia și îndată se făcu tăcere. Hatmanul își înălțase capul, făcând un pas înainte. Pleoapele lui veștejite clipiră repede și bărbia începu să-i tremure: Cutezi să-mi zvârli mie o asemenea învinuire? Boier Pătrașcule, ia-ți cele ale domniei tale și întoarce-te la măria sa! Veștile de trebuință am să i le trimit eu! N-am nevoie nici de mintea, nici de brațul domniei tale!
În tăcerea grea și plină de amenințări care urmară acestor vorbe, cei de față încremeniră. Puterea și drepturile hatmanului în război erau fără margini. Putea ierta și putea osândi fără judecată, și dacă de data aceasta se mulțămea să trimită pe cutezător în tabăra domnului, însemna că dovedește înțelepciune și răbdare. În colțul lui, boierul Albu rânjea mulțămit.
— Nu te-am învinuit, hatmane Ieremia, și toți căpitanii aici de față sunt marturi! strigă și boierul Pătrașcu. Vrei, domnia ta, să-mi iei vorbele pe dos și să scapi de ochii mei, care nu-ți plac? Bine! Mă duc! Și măria sa are să hotărască cum a socoti!
— Du-te! strigă iar Ieremia și Pătrașcu ieși din cort călcând apăsat.
În urma lui tăcerea mai stăpâni o vreme. Pe urmă, hatmanul își roti privirea și porunci tăios:
— Domniile voastre, căpitani și comandiri, socotiți că mai este vreme de zăbavă? Am păstrat oaste și pentru paza vadului și trimit și acolo unde se prevede primejdia. Om vedea că turcii încearcă tot pe aici, om aduce toate puterile înapoi și pentru acest sfârșit căpitanul

Arbore să ție gata lângă dânsul caii de trebuință treascurilor. Om vedea că dușmanul apasă dincolo, ne-om repezi cu toții unde s-a vedea nevoia! Mai cuminte lucru nu se poate! Asta-i porunca!

Și porunca hatmanului Ieremia se împlini cu iuțeală.

8

La amiază, domnia sa Cozma Murgu veni în goană din locurile pe care tăbărâse căpitanul Arbore cu treascurile sale. Stătu îndelung de vorbă cu Ieremia. Pe urmă, un slujitor înfipse în fața cortului prăjina cu praporul oștirii moldovenești, care de pe malul înalt al Dunării se vedea departe peste apă, ca o amenințare pentru oastea dușmană de dincolo. Cel puțin așa vesti domnia sa Cozma Murgu ieșind de la hatman și bucurându-se că acesta se arată dârz și puternic. Dar nimeni nu lua aminte vorbele sale. Dincolo, de sub malul dimpotrivă se desprinseră dintr-odată două corăbii. Bătură grăbit din vâsle către malul moldovenesc și opriră acolo unde oprise și corabia scufundată cu o zi înainte. În spatele lor două șiraguri de șăici se întinseră în curmezișul apei și vuiet mare de lemnărie uscată urcă dintr-odată în văzduh.

— Podul! Au început să întindă podul! strigară oștenii și comandirii moldoveni.

Ieremia se ivi pe mal. Trimise un călăreț cu poruncă pentru căpitanul Arbore să aducă îndată treascurile înapoi și alergă de la ceată la ceată, rânduind apărarea. Iar când de pe cele două corăbii începură a bate treascurile dușmane și din urma lor înaintară șăici încărcate cu ostași, bulucindu-se în gura vadului, munca și mânia hatmanului nu mai cunoscură margini. Se repezea zbuciumat de la comandir la comandir, își flutura sabia în vânt și striga îmbărbătându-și oastea. Decât acuma apărarea se dovedea a fi mult mai grea. Treascurile dușmane băteau tot lungul malului silind apărarea să se tragă înapoi în luncă, și – împroșcând fundul gurii vadului – n-o mai lăsau să se apropie de apă. În schimb, sub bubuitul, sub fumul și sub zborul ghiulelelor pe deasupra apei, șăicile se apropiară de mal și năvala începu. Zadarnic ținteau arcașii domniei sale Ghiorghieș Creangă zvârlind nouri de săgeți asupra șăicilor, zadarnic se repeziră răcnind lăncierii domniilor lor Ilieș Saul și Țarălungă, zădarnic porniră ca un vârtej ghiogarii sutașilor Stoian Șarpe și Manole Grabă cu halebardierii căpitanului Stroici străbătând în desimea turcilor și pălind cu deznădejde. Și zădarnic răcnea domnia sa Ieremia hatmanul, împărțind porunci și pălind cu sabia schimbată în vârtej scăpărător ca o pară de foc. Dușmanii nu mai puteau fi împinși înapoi. Acum curățau ei gura vadului împroșcând foc de archebuze din toate părțile, bulucindu-se cu armele albe din ce în ce mai mulți. Și sub bătaia treascurilor și archebuzelor, moldovenii începură a șovăi, pentru că

împotriva focului nu poți sta cu ghioaga. Iar din dreapta vadului, de acolo de unde malul trebuia să fie apărat de oastea domniilor lor Slăvilă și Bilăi și Albu, nu se mai știa nimic. Luptau și ei, se vede, tot atât de copleșiți și șpârcuiți de dușman.

Un alt călăreț repezit să grăbească pe căpitanul Arbore cu ceilalți căpitani trimiși cu dânsul aduse vestea că acesta nu primise până acu niciun fel de poruncă și că degeaba a așteptat să se ivească dușmanul. Corabia cea care trecuse în zorii zilei s-a tot dus în drumul ei spre Galați și Brăila; pe malul moldovenesc n-a coborât niciun dușman, iar ostașul trimis de dimineață cu porunca să cheme pe Arbore cu treascurile sale zace undeva pe drum, cu capul zdrobit. Acu treascurile care stătuseră toată ziua fără folos s-au cam înfundat în pământul moale, cu tot cu tălpicele cele late de lemn. Iar desfundarea lor cerând muncă multă și grea, căpitanul Arbore trimise veste dumnealui, hatmanului, că n-are să poată veni înspre gura vadului decât pe la chindii…

În vuietul luptei, Ieremia primi vestea aceasta cu mare scârbă și deznădejde. Și luând de marturi pe ceilalți căpitani și comandiri și socotind cu toții că fără ajutorul treascurilor și a oștirii trimisă cu ele orice jertfă se arată fără folos, Ieremia porunci îndărăptarea… Îndată, din adâncimile luncii, căruțele cu zaherea fură îndreptate înapoi spre tabără. Arbore și oștirea din jurul lui despotmolind treascurile porni pe urma căruțelor, iar în luncă nu mai rămase decât oaste de harț, care să zăbovească înaintarea dușmanului…

Târziu în noapte, Mitruț cu „atamanii” și Zamfir – rămași fără sfatul și ocrotirea boierului Pătrașcu – călăreau mâhniți și adânciți în gânduri. Până departe, înainte și în urma lor, și tot atât de mâhnită și îngândurată mergea spre tabără oastea de sub mâna hatmanului Ieremia, parcă rușinată și ea de o neizbândă pe care oștenii n-o pricepeau.

— Cât de voioși am venit acu zece zile și cât de nevoiași și netrebnici ne întoarcem acu! grăi deodată Drăguș cu un glas pe care nu i-l știau ceilalți. Cum mai dăm noi ochii cu măria sa?

Nu-i răspunseră și merseră mai departe. Și doar într-un târziu vorbi și Mitruț, încet, ostenit, nedumirit și parcă cerând o dezlegare minții și nopții și tăcerii:

— Eu știu că nu cunosc și nu mă pricep în ale războiului. Dar dacă m-ar fi bătut gândul să vând vadul, lăsându-l fără apărare, ca să fac loc dușmanului să treacă, aș fi povățuit oștirea întocmai așa cum a povățuit-o hatmanul astăzi!…

— Eu am cugetat tot așa, – grăi mohorât Drăgan – numai n-am cutezat să vorbesc…

Măciuliile de plumb de la biciul său cel cumplit, zvârlit pe umăr,

arătau negre de sânge uscat, iar o mânecă a ilicului îi flutura în vânt, sfâșiată până la cot. Chipurile „atamanilor” erau trase, ostenite, pline de colb, de vânătăi și de cucuie, iar Zamfir își acoperise un obraz cu o frunză lată, pe care o legase cu o sfoară trecută pe după urechi. Din vreme în vreme chipul lui se strâmba de durere și usturime și atunci – fără să vrea – Zamfir își ducea mâna la falcă…

În stânga lor iezerul Cahulului își clătina ușor păpurișul…

CAPITOLUL II

1

Tabăra vuiește ca un stup uriaș. Neliniștea, care în ajunul luptei stăpânește și pe cei mai tari, a cuprins toate inimile. Vestea străpungerii dușmane pe malul moldovenesc – după biruințele strălucite de fiecare zi, ale căror știri le purtaseră încoace hojma, în goana cailor, Mitruț și „atamanii” săi – a căzut pe neașteptate. O adusese în puterea nopții Toma cel știrb, bătând cu călcâiele în burta unui cal care gâfâia gata să se prăvale de osteneală.

Domnia sa Pătrașcu nu arătase tare mirat. Pornise cu pas repede spre cortul domnului, să ducă vestea.

— A fost vânzare, milostive! mârâise Toma în urma lui, ținându-se de dânsul. Alta nu se poate! De unde să știe turcii că noi nu mai avem puștile cele mari în gura vadului? C-așa au venit! Parcă știau! Dacă nu ne lua hatmanul treascurile, nu mai străpungeau ei dincoace, cât hăul!

Dar rămăsese șchiopătând în urma boierului. Avea o împunsătură de suliță într-o coapsă și Mitruț socotise să-l trimită pe dânsul cu știrea, iar pe cei teferi să-i păstreze pentru luptă. Toma rămăsese deci singur și se dusese să se odihnească la focul oamenilor „dintre ape”.

Aceasta s-a întâmplat noaptea trecută. Acum îndărăptarea oștirii lui Ieremia s-a isprăvit. Oamenii lui au sosit întunecați și osteniți și s-au aciuat la focurile lor să-și jelească morții și să-și oblojească răniții. Și tot jelind și oblojind, povestesc celor ce nu fuseseră la Dunărea toate faptele, așa precum se petrecuseră. Iar cei care ascultă își clatină capetele cu căciuli țuguiate și se privesc cu îngrijorare: „Să fi fost oare vânzare? Și însuși hatmanul, măi oameni buni?”

Sus pe gorganul pe care stătuse domnul când primise pe Svercevski și pe Mitruț venind din ținuturile tătărăști, Ion Vodă stă privind țintă spre miazăzi. Alături stau tăcuți și întunecați Svercevski și Ieremia. O dungă neagră taie zarea, departe tare, pe culmile dâmburilor, între iezerul Cahulului și cel al Cohurluiului. Și în lungul acelei dungi se mișcă încet, legănându-și gheburile și zugrăvindu-se pe cerul limpede de sară, un șirag de cămile încărcate cu poveri. Mai mult nu se poate vedea. Dâmburile așezate în curmeziș ascund tabăra dușmană.

— Atâția-s măria ta, câți se văd! vorbește neliniștit Ieremia. Vreo treizeci de mii! Că dacă nu mă bolmojeau cu vicleșug și înșelăciune, nu mai treceau ei apa. Le-am scufundat corăbii și șăici, le-am pus foc, le-am nimicit uneltele de război și iarba de pușcă, i-am bătut în gura vadului de i-am stins!... Dar la vicleșug m-au bătut ei pe mine! Măcar am izbutit să aduc înapoi oastea – aproape întreagă – și aista-i lucrul cel mai bun!

— Da, îi lucrul cel mai bun! îngăduie domnul cu glas trudit. Numai

că șăicile și corăbiile nu le-ai scufundat tu! Le-a scufundat Pătrașcu cu sutașul Mitruț și ai lui… fără știrea ta! Focul l-au pus tot ei, iar iarba de pușcă și uneltele le-au nimicit tot ei și tot fără știrea ta! Cât despre povestea aceea cu treascurile mutate de la locul lor, tocmai când făceau mai mare trebuință acolo unde erau, eu n-am priceput-o până acu. Și am auzit-o de la alții, că tu nu mi-ai spus-o încă!

Ion Vodă privește pe hatman drept în luminile ochilor. Dunga cea neagră dintre sprâncenele lui pare mai adâncă și mai amenințătoare. O clipă, Ieremia tace. Un nod i se pune în curmezișul gâtului și chipul lui se face vânăt.

— Măria ta… – începe el șovăind și răgușit dintr-odată, – turcii au cercetat, noaptea, locurile de mai la deal de vad, ca și cum ar fi vrut să treacă pe acolo. Drept că erau bălți acolo… dar nu multe. Ș-am zis eu: s-ar putea să fie vicleșug! S-ar putea să vrea dușmanul să mă amăgească, să mă înșele… ca eu să-mi împart puterile… să slăbesc paza!… S-ar putea! Și iar am zis: dar dacă nu-i vicleșug? Dar dacă trec în adevăr, pe acolo, și-mi cad în spate și pierd eu cele cincisprezece mii de oșteni pe care-i am cu anume poruncă? Ce răspund eu domnului meu care mi-a dat de grijă: „Dacă nu-i poți opri, Ieremie, să te tragi încoace cu oastea ta nevătămată”. Ce răspund? Așa am gândit. Și atunci am trimis treascurile acolo ș-am rămas eu dincoace! Ce alta puteam face? Spune, măria ta, singur, care căpitan ar fi făcut altfel?

Tace pândind. Chipul domnului se mai înseninase. Așa era! El însuși dăduse porunca… așa era! Ieremia prinde mai multă inimă. Urmează:

— Așa a fost porunca măriei tale, așa am făcut! O spun, măria ta, pentru că știu că sunt unii oameni răi care s-au ridicat împotriva mea și m-au pârât…

Ion Vodă își ridică umerii cu o mișcare de împotrivire:

— Lasă, Ieremie! Pătrașcu n-a cunoscut porunca care ți-am dat-o, să cruți oștirea și, vra să zică, nu-i vinovat. Mi-i credincios și mie și Moldovei și luptă și el cum poate și cum se pricepe pentru izbăvire, ca și noi. Lasă! Acu nu-i vremea să ne dușmănim între noi! Uite colo! Și întinzând brațul arată în depărtare dunga neagră a taberei dușmane care se topește în umbra amurgului. Să se stingă toate focurile! poruncește domnul, vorbind mai departe. Și trimite străji tari cât mai aproape de dușmani. Să le strice somnul și hodina, să nu aibă nicio clipă de liniște!

— Ne trebuiesc prinși măria ta! vorbește Svercevski. Măcar o limbă.

— Auzi, Ieremie?

— Ascult, doamne! se plecă Ieremia adânc și se întoarce depărtându-se grăbit. Trăise cu inima strânsă și așteptase altfel de vorbe de la mânia lui Ion Vodă. Oftează deci ușurat și buzele lui

vinete se strâmbă într-un zâmbet ciudat, un zâmbet care se stinge în apropierea lui Pătrașcu, care urcă gorganul mergând către domn. Trec unul pe lângă altul fără să se privească, fără bineţe, și se depărtează. Pătrașcu ajunge sus.

— Măria ta, dacă binevoiți a porunci eu am oameni vrednici să ne aducă prinși și vești de la dușman!

— Cei cu care ai aprins saraiul cu iarbă de pușcă și corăbiile și ai dat bătălie în gura vadului?

— Aceia, măria ta!

— Cu Mitruț, sutașul?

— Cu Mitruț, măria ta!

— Ieremia spune că el a poruncit să se puie foc și să se scufunde corăbiile!

— Nici n-a știut, măria ta! Ba m-a chemat a doua zi dimineață să mă probozească! Și-a fost cât pe ce să-mi ieie capul pentru fapta asta!

Domnul zâmbește cu îngăduință:

— Mi-ai spus, Pătrașcule. Dar Ieremia îi rău mai mult cu gura decât cu fapta. Și avea și anume poruncă pe care tu n-ai știut-o!... Da-i lăudăros! Acu trimite el să aducă prinși!

— Măria ta, – se amestecă Svercevski, – eu aș fi bucuros să se ducă Mitruț să ne aducă o limbă... nu Ieremia!

Domnul se uită la el și în ochi îi lucește o părere de zâmbet. „S-a îmbolnăvit și Svercevski de boala lui Pătrașcu! Nu mai crede în Ieremia!” gândește el. Întrebă:

— Și zici că poate Mitruț cu ai lui să aducă prinși?

— Poate, măria ta! Și fără să-l simtă dușmanul!

— Trimite-i, Pătrașcule! Și să vie repede că-i aștept.

Pătrașcu pornește alergând.

Curând luntrea cea lungă a lui Zamfir, mânată prin întunecime, străbătu păpurișurile și, ajungând la apă adâncă, apucă repede către miazăzi. Tăcuți, oamenii o cârmuiau cu prăjinile. Nu făceau niciun vuiet. Nu se auzea decât fâșâitul ușor al trestiilor și de departe, de foarte departe, un nechezat de cal. Deasupra, stelele străluceau în adâncuri nemăsurate. Din timp în timp Zamfir cârmea luntrea spre mal, străpungea cărări de papură și cerceta îndelung locurile. Pe urmă făcea un semn, ieșeau la luminiș și porneau iar. Erau acuma departe, trecuseră de marginile taberei moldovenești și înaintau cu și mai mare băgare de samă. Într-un loc opriră mai îndelung. Zamfir se sculă în picioare și, împungând înainte cu prăjina printre trestii, făcu o zare de rariște și privi cu luare aminte. Și deodată se plecă, trase pe Mitruț către el și-i șopti la ureche:

— Străjile! Una aici, chiar lângă mal. Mai încolo, în zare înnegrește alta. Uită-te în lungul prăjinii, vezi? Ce facem?

— Văd! șopti Mitruț. Dar nu-i bine să-i pălim din față. Au să ne

vadă și au să strige. Tragem puțin mai încolo, ca să-i pot lua din spate, să nu mă simtă.

— Tragem, dar să nu pălești tare!

— Numai cât să le iau graiul! Mă duc singur și cu mânile goale!

Mai merseră o bucată cercetând mereu malul și, aflându-l pustiu, se întoarseră înapoi, oprind în spatele străjilor. Înaintară încet până la mal și stătură pitiți în luntre, muți, numai ochi și urechi sub umbra și tremurul ușor al trestiilor, așteptând să se stingă vuietele din tabăra dușmană. Umbra străjărului turc stătea nemișcată, sprijinită în suliță, mai neagră decât noaptea. Și deodată umbra aceea se cârjoie și se făcu mică. Omul se așezase jos, cu picioarele sub el și cu sulița pe genunchi…

Mitruț încălecă marginea luntrei și puse un picior pe iarbă. Simți sub opincă pământ tare. Își trase și celălalt picior afară, stătu o clipă privind în toate părțile și, suflecându-și mânecile, porni. Umbra lui luneca tăcută, depărtându-se. Cei rămași în luntre, gata să sară la nevoie, o văzură oprindu-se la spatele dușmanului, ridicând un braț și lăsându-l. Pe urmă, umbra lui Mitruț porni spre ei, mai greoaie, mai umflată parcă. Și când ajunse lângă luntre, trupul străjărului fu lepădat în brațele întinse ale „atamanilor" și Mitruț porni tot atât de nesimțit spre celălalt străjăr, a cărui umbră înnegrea în zare…

Treziți de apa pe care „atamanii" o scoseseră cu cușmele din iezer și le-o aruncase în față, cei doi străjări turci, buimaci încă, se pomenesc în cortul boierului Pătrașcu și, peste puțin, în fața lui Ion Vodă. Sunt chemați și Ieremia și Svercevski. Doborâți în genunchi și cu jungherul la gât, prinșii mărturisesc ce știu; veghea taberei turcești e de șase mii de spahii, ostași buni, călări, care se gătesc să înainteze mâne în zori, pornind la harț… În tabără se află pedestrime multă și bună și vine mereu alta… și călărime și treascuri și archebuze… cu Ahmet beglerbeg și cu Cigala-capugi și cu măria sa Petru Șchiopul și cu măria sa Alexandru…

Porunci repezi fură fulgerate în tabără. Domnia sa Veronic, hatman de călărime ușoară, fu sculat din somn și adus în fața domnului. Va trebui să plece cu cinci mii de călăreți în zori, înainte de a porni spahiii, să-i izbească fără veste și să nu se mulțămească să-i împrăștie, ci să-i nimicească de istov…

— Cer îngăduința măriei tale să mă reped și eu cu cazacii mei! stăruie Svercevski. Vreau să-i văd de aproape și să-i pipăi cu sabia mea. Că eu am a spune măriei tale că multe sunt cele pe care le înțeleg și nu le socot la locul lor. O sută de mii de oameni, cu toate cele de trebuință lor la război, nu se pot ascunde cum s-ar ascunde o iscoadă singură, mai cu samă dacă tu vrei să le vezi toate cu ochii tăi, după cum ai datorință când ești hatman! Mă duc, măria ta, să-i văd cu

ochii mei!

Svercevski se pleacă în fața domnului și iese din cort călcând greu prin fața lui Ieremia, fără a-l învrednici nici cu o singură privire. Iar Ieremia îl urmărește cu ochii întunecați de ură.

În umbra cenușie care premerge îndelung zorilor pe locurile acele, un cal sur, rătăcit, urcă încet coasta dâmbului și se opri păscând pe coastă. O veghe turcească îl urmări cu ochii și, zgribulit în răcoarea jilavă a sfârșitului de noapte, întoarse capul privind aiurea. De cealaltă parte a dâmbului, jos, în vale, se simțea puțină mișcare. Cei șase mii de spahii care trebuiau să pălească în zori straja moldovenească, hârțuind tabăra, încă nu erau pregătiți. Așteptau zarea dimineții sau dormeau.

Calul cel sur mai păscu o vreme învârtindu-se pe creastă, pe urmă coborî costișa și porni către miazănoapte. Abia când trecu dincolo de locurile de veghe turcești, un cap cu căciuliță scurtă păru a se desluși în fluturarea coamei, dezlipindu-se de grumazul calului, și statura unui călăreț se ivi în șa…

Curând un vuiet înăbușit de copite, răpăind pe pământul ierbos, crescu amenințător. Speriați străjării turci porniră alergând către tabăra lor. Dar tropotul trecu ca un tăvălug peste trupurile fugarilor și urcă în goană costișa. De pe creastă, tăvălugul celor cinci mii de moldoveni se prăvăliră în cealaltă parte, cu caii suri ai cazacilor pe laturi. Fulgerător, prăvala ajunse în fundul văii, izbind din față și din lături ca un trăsnet neașteptat, ca un talaz care nu mai poate fi oprit. Spahiii se învălmășiră, răsucindu-se într-un ghem uriaș. Un răcnet de spaimă se înălță în văzduh, cutremurându-l. Și din vuietul acela cumplit, strigătul moldovenesc: „Taie! Ucide!” urcă și umplu cuprinsul. Ca niște sălbăticiuni, caii suri ai cazacilor pătrunseră în desimea dușmanilor, sfredelind-o, ridicându-se în două picioare, zdrobind cu copitele iuți, mușcând cu gurile agere. Nedomolite se abăteau săbiile drepte căzăcești și săbiile grele moldovenești izbind, împungând, vâjâind, tăind, retezând…

Până să se trezească, să se dezmeticească tabăra turcească cu ienicerii și ceilalți pedestrași ai ei, în valea în care cu puțin înainte fuseseră șase mii de mândri spahii împărătești, nu mai rămăseseră decât gemetele celor care mai trăiau încă, răniți, și fumega aburul cald al sângelui vărsat. Iar cazacii și moldovenii călăreau spre tabăra lui Ion Vodă, ducând – răsturnat în curmeziș pe șaua unui cal – trupul neînsuflețit al hatmanului Veronic, cu gâtlejul tăiat de ascuțișul unui iatagan… Alături și în jurul lui călăreau Svercevski și sutașii săi, tăcuți și cu capetele plecate. Legea căzăcească închina vitejilor căzuți plăcăciunea și cinstirea ce li se cuvenea.

Toată ziua aceea de trei iunie din anul una mie cinci sute șaptezeci și patru trecu în pregătiri de luptă. Domnul fu văzut peste tot. Cerceta, vorbea cu ostașii, dădea porunci, primea știri de la străjile depărtate și iar se întorcea între oșteni, rânduind, sfătuind, punând la cale cu căpitanii și comandirii. Uneori încăleca și pornea pe malul iezerului până departe către tabăra dușmană. Cu cât înainta mai mult, cu atâta inima boierilor, care se țineau în urma lui ca umbrele, se strângea mai tare. Dar în tabăra vrăjmașă nu se simțea mișcare. Nimicirea spahiilor în noaptea care a trecut stricase socotelile puse la cale de dușmani. Deocamdată Ion Vodă întări străjile cu călărime iute și porunci priveghere neostoită.

— Eu, milostive, aș avea o vorbă între patru ochi.

Sara, în cortul boierului Pătrașcu, Mitruț vorbi rar și oarecum codindu-se:

— Spune, Mitruț. Nu ne aude nimeni.

— Poate-i numai o părere… poate-i numai un gând al meu… dar nu-mi dă pace…

— Spune, Mitruț! Om judeca și ne-om sfătui amândoi.

— Iaca ce-i milostive: noaptea trecută, când aduceam prinșii pe iezer, mi-a părut… de două ori mi-a părut că aud vuiet moale de tropot de cal pe iarbă deasă… Întâia oară am oprit luntrea ș-am stat așa. Tropotul s-a depărtat, s-a stins. A doua oară am tras luntrea printre trestii până-n mal ș-am cercetat cu ochii. N-am văzut nimic, că era întuneric, dar tropotul l-am auzit și mai deslușit și l-au auzit și ceilalți care erau cu mine. „A fi vreo strajă turcească”, zicea Zamfir. Dar ce era să caute straja turcească atât de departe de celelalte străji turcești… și moldovenești? Și straja stă pe loc, nu aleargă în goana cea mai mare prin întuneric… Ș-am rămas cu gândul ista, milostive…

Boierul Pătrașcu stătu tăcut și se uită drept la Mitruț. Îl știa cumpănit și așezat și înțelept și avea credință în vorba lui. Înțelese deci că nu degeaba se frământă sutașul cu asemenea gânduri.

— Ce bănuiești, Mitruț?

— Milostive… să nu greșesc! Dar eu mă tem că umblă cineva, noaptea, între tabăra noastră și dușmani…

— Nu se poate! Doar avem străji! se împotrivi boierul.

— Străjile noastre nu au grija iezerului, milostive. Noi singuri am cercetat apa și păpurișul, cu Zamfir, ș-am socotit că despre partea aceea să nu avem grijă. Că dușmanul prin iezer nu poate trece! Tropotul, însă, pe malul iezerului l-am auzit!

— A-ha!

Tăcură, cumpănind. Pătrașcu vorbi cu glas scăzut:

— Are să trebuiască să întărim straja pe mal!

— N-ar fi mai bine să prindem pe făptaș? întrebă Mitruț după o

clipă de șovăire.

— Ba da! Tocmai de aceea are să trebuiască…

— Dacă cel care se strecoară pe acolo are să oblicească strajă întărită, n-are să se mai strecoare! Și-l scăpăm din mână! Mai bine să-l prindem noi, milostive.

— Care noi?

— Eu… cu „atamanii”! Cu Zamfir umblăm prin stuf ca pe șleah și nu ne vede și nu ne aude nimeni! Numai să ne îngădui să pândim noaptea, fără știrea nimănui… și-l aducem!

Mitruț ieși din cortul boierului Pătrașcu prin întuneric. În tabără nu se vedea nicio lumină. Așa era porunca. Dar mulți încă nu se culcaseră. Umbre negre se strecurau tăcute și se pierdeau în întunecime. Boierii umblau de la unul la altul și stăteau de vorbă. Mitruț băgă de samă că în jurul cortului lui Ieremia oameni cu suliți făceau de strajă pe departe, ca să nu audă ce se vorbește înlăuntru.

3

În cortul domnului, căpitanii dădeau socoteală de cum împliniseră poruncile măriei sale.

Domnia sa Arbore avea optzeci de hușnițe și șaizeci de treascuri cercetate, meremetisite și fără nicio sminteală. Avea ghiulele, adusese și pe cele de la Jiliștea și iarba de pușca o pusese deoparte pentru toată trebuința. Domnul hotărî ca hușnițele să fie statornicite cu meșteșug, ca să poată bate în toate părțile, fără să mai fie mutate din loc. Iar treascurile să aibă lângă ele caii gata pregătiți, ca să le ducă repede unde s-a înfățișa nevoia. Cât privește oștenii tunari, căpitanul lor se fudulea cu ei. La vadul Oblucițeи învățaseră să ochească și să tragă ca niște meșteri adevărați, ca și cum nu mânuiseră toată viața numai sapa și secera.

Domnul zâmbi cu mulțămire.

Tot așa căpătaseră învățătură bună archebuzierii și arcașii, iar în cealaltă pedestrime, a cărei putere se ridica la cincisprezece mii de oameni, cu săbii, lănci, sulițe, ghioage, căpitanii aveau credință tare.

— Îi oaste de temei, măria ta! vorbi Pătrașcu.

— De temei îi călărimea ușoară! îi tăie vorba Ieremia, fulgerându-l cu ochii răi. Am, măria ta, treisprezece mii de oșteni, toți boieri și feciori de boieri stăpânitori de pământuri și au venit, după cum singur cunoști, înarmați și ei cum nu se mai află, și slugile lor. Are fiecare sabia și buzduganul și sulița și scutul lui, aduse de acasă. Și le mânuiesc cum nu le poate mânui un om de rând, ori cât de cu „temei” ar fi el. Sunt unii de a căror sabie nu se poate apropia nimeni. Iar alții se joacă cu sulița cum s-ar juca cu un bețișor. O zvârle de la cincisprezece pași drept în țintă. Că doar toți au jucat halca la dânșii

acasă și au prins în vârful suliței câte zece, douăsprezece cercuri unul după altul! Din goana calului! Am pus peste dânșii stolnici din cei mai aleși boieri: Zaharia vornic de la Vlăsinești și Ropcea de la Salcea și Udrea de la Voroneț și Vlad cel Bătrân de la Vârful Câmpului și Grozav de la Țuțora și Jurju de la Vaslui și feciorul lui Carabăț de la Tudora și al lui Crisobenghi de la Valea Rea și al lui Totoescu de la Hârlău și al lui Ciogolea de la Neamț și alții mai puțin însemnați, dar tot atât de bogați și de viteji. Și caii lor, măria ta, îs cai de preț, plătiți cu bani grei, pentru că, în călărimea mea, și cel din urmă ostaș, tot fecior de boier avut este… Asta, măria ta, o cunoști. Dar eu o spun s-o audă alții!

Domnul zâmbi scurt. Pricepuse unde vrea să bată Ieremia și își întoarse ochii spre Pătrașcu, care rămăsese neclintit și privind aiurea. Numai marele vornic Grumază își îngădui să râdă.

— Eu, măria ta, – vorbi el, – știu că oștirea domniei sale hatmanului îi oștire de temei… mai cu samă la număr! Dar cu cei trei mii de panțiri ai mei, mă prind s-o sfărm într-un ceas, măcar că acea călărime ușoară trece de treisprezece mii… Aista temei!

Ion Vodă ridică mâna. Nu-i plăcea să se învenineze vorbe între căpitanii săi.

— În război, – grăi el, – temeiul nu-i nici mulțimea, nici rangul. Nici armele cele scumpe. Nici armurile cele grele. Temeiul îi vitejia. Și de vitejie, oștirea moldovenească îi vrednică de comandirii ei!… Vra să zică avem treisprezece mii de călărime ușoară, afară de cea căzăcească și de călărimea de țară, puțină, dar bună la treabă. Ieremie, Grumază și domniile voastre, căpitanilor, rânduiala asta-i: împărțim oștirea în treizeci de cete a câte o mie de oșteni, ca să fie mai ușor de mânuit. Și fiecare ceată cu comandirul ei, om încercat, cu știință la luptă și mai ales viteaz… pe care să-l știu și eu. Asta-i una. Al doilea… puneți strajă tare pe imașul cailor și vitelor. Au și dușmanii caii și vitele lor care trebuie să pască… Să nu ni le fure pe ale noastre! Să nu ne fure pășunea! Turcii cunosc șiretlicuri, nu uitați. Și trimiteți străji mai tari în întâmpinarea veghelor vrăjmașe. Îi de mare trebuință să aflăm ce gând au și de ce s-au potolit așa dintr-odată și nu le mai știm de știre? Clocesc ei ceva, nu stau degeaba. Ne trebuie prinși. Vreau să știu unde-și țin zahereaua și uneltele de război și treascurile și toate ale lor. Bănuiesc că după dâmburile de către miazăzi, dar pe bănuite nu putem isprăvi nimic! Al treilea, straja de trebuință în tabără și paza corturilor domniei mele are s-o facă boierul Pătrașcu cu oamenii săi. Paza căruțelor cu zaherea să se întărească și caii lor să steie gata pregătiți, aproape. Să le putem mișca ori să le putem lega în chip de tabără tare, când om avea trebuință, așa cum știe domnia sa, hatmanul cazacilor…

În noaptea aceea, Mitruț cu „atamanii” mai aduseră doi prinși. Erau

niște oameni negricioși care roteau ochi bulbucați de spaimă și care dădură în genunchi, în fața domnului, gata să spuie tot ce știau. Se află atunci că dincolo de Dunărea, pe podul de la Oblucița, vine mereu oaste turcească și cai și puști mari și cămile încărcate.

— Multă oaste? întrebă domnul.

— O sută de mii, măria ta! se plecă prinsul cu fruntea în pulbere.

Ieremia își întinse brațele în lături, neputincios, așa cum mai făcuse nu demult. Și tot ca atunci, Svercevski privi adânc în ochii boierului Pătrașcu și clătină din cap. De la acei prinși se mai știu unde a tăbărât zahereaua lor și uneltele de război și cămilele și caii. Ceea ce aflând Ion Vodă și rămânând singur cu hatmanul Svercevski, stătu de vorbă îndelung, rânduind și punând la cale, și în scurtă vreme după aceea cazacii porniră prin întuneric, călcând pe unde era iarba mai mare, ca să nu se audă tropotul cailor.

În noaptea aceea, cămilele din tabăra turcească fură lovite de o spaimă de moarte. Fără veste, umbre iuți ivite din întuneric fulgerară pe lângă ele împungându-le cu boldul sulițelor și arzându-le cu șumuiege aprinse. Alte șumuiege, zvârlite de departe și rotindu-se prin aer, căzură între șiragurile lor cele mai depărtate, și animalele acele ciudate, slute, buzate și gheboase, săriră în picioare, înfricoșate, se zbuciumară slobozind răgete cumplite, rupseră ștreangurile cu care erau legate și porniră în toate părțile, în salturi înnebunite, peste corturi, peste oameni, peste căruțe și îngrămădiri de zaherea și unelte. Porniră și caii după ele în goană deznădăjduită, în timp ce umbrele acele călări, iuți ca vântul, îi speriau cu șumuiege aprinse pe care le zvârleau și în lături, peste acele movile de lucruri neînsuflețite. În urma lor se ridicau flăcări, se buluceau vârtejuri de fum și larma crescu umplând cuprinsul.

La malul iezerului, cămilele și caii cotiră spre miazănoapte și în urma lor alergau aceleași umbre, în galop întins, cutremurând întunericul în care se pierdeau…

Când răsuflarea animalelor gonite începu să se audă, câteva din acele umbre fugare le învăluiră dintr-o latură, înălțară asupra lor alte șumuiege aprinse și le îndreptară către imașul pe care pășteau vitele și caii moldovenilor, unde – în sfârșit – se potoliră, gâfâind… Spre miazăzi, cerul se lumina roșu…

În ziuă, Svercevski arăta măriei sale caii și mai cu samă cămilele, în jurul cărora ostașii se strânseră râzând și arătându-le cu degetul. Cei mai mulți dintre ei nu mai văzuseră asemenea dobitoace.

4

Lungi ca niște săbii, frunzele păpurișului fâșâiau ușor. Aerul era jilav. În fundul apei tremura abia simțit lumina depărtată a stelelor. O vidră se strecură printre trestii și se făcu nevăzută. „Atamanii” o

urmăriră cu ochii mirați. Stăteau neclintiți în luntre, ținând-o nemișcată cu prăjinile înfipte în fundul iezerului și tăceau, cu urechile la pândă. Câteodată o cămilă mugea înăbușit, departe, foarte departe. Un cal înălța un nechezat scurt și îndată toate intrau în liniște și tăcere. Singurătatea apăsa uriașă, întunecată și plină de amenințări.

Dintr-odată, Mitruț se plecă înainte și își întinse gâtul. Ceilalți ciuliră urechile. De departe, un tropot înăbușit, șters, pătrunse până la ei. Părea că cineva bate pământul cu pumnii. Ca la o poruncă, „atamanii" împinseră cu prăjinile în fundul apei, luntrea lunecă până în mal și Drăgan se culcă pe botul ei, cu biciul în mână. La spatele lui, Zamfir își pregăti în mâna dreaptă un ștreang lung, cu juvăț larg la capăt. Iar alături, Mitruț își scoase prăjina din apă, îi făcu loc printre trestii îndreptând-o către mal și stătu gata.

Tropotul se apropia. Inimile oamenilor băteau cu putere. Și când umbra călărețului se ivi în dreptul lor, biciul izbi, juvățul se răsuci în întuneric apucând, și prăjina lui Mitruț zbură între picioarele calului, în aceeași clipă. Și tot în aceeași clipă cal și călăreț se răsturnară pe iarbă.

— Încet! porunci Mitruț când „atamanii" se repeziră asupra celui căzut. Și mai ales nu-l ucideți! Trageți-l binișor de sub cal și așezați-l în fundul luntrei. Puneți-i mâna la gură, să nu strige. Așa! Și mata, biță Zamfire, leagă-l cu curmeiul, să nu mai avem nicio grijă. Pune-i căluș, biță Drăgane! Un boț de papură! Nu-i nevoie să se audă și să se știe că noi putem umbla pe iezer.

— Au! strigă înăbușit Drăgan, trăgându-și fulgerător mâna. M-a mușcat, spurcăciunea!

Și furios, apucă cu două degete o șuviță din părul prinsului și trase cu putere. Capul celui cu gura plină de papură săltă până la marginea luntrei și Drăgan rămase cu părul smuls între degete și cu gura căscată de mirare.

— Ia stați! strigă el cu ochii mari. Știți voi pe cine am prins? Pe milostivirea sa, boierul Alexa! Stăpânul meu! Cel care a poruncit să mă bată cu biciul cu plumbi și să-mi scoată unghiile și să mă spânzure, dumnezeii și legănarea lui de bețivan! Vra să zică tu erai! Și apucându-l de chică, îl scutură cu putere și capul boierului se păli cu vuiet de marginea luntrei.

— Încet! sări Mitruț, speriat. Să nu-l ucizi că-i bucluc, biță Drăgane!

— Nu-l ucid, Mitruț, dragul bădiții! Cum să-l ucid tocmai acu când mi-a căzut în mână să-l ocrotesc ca să ajungă viu și nevătămat în fața domnului! Nu-l ucid! Numai după aceea am să-i plătesc facerea de bine de mai demult! Cu biciul cu plumbi m-ai bătut, boierule, cu biciul cu plumbi am să te bat. Dar nu bătaie ca aceea pe care mi-ai dat-o tu mie! Bătaie țărănească! Din care nimeni nu mai scapă, milostive! Nici boier, nici dușman, nici nimeni! Îl vezi? înălță el în aer

curelele cu măciuliile de plumb pe care înnegrea sânge uscat încă de la vadul Dunării, și „atamanii” se înfiorară, privindu-l.

Sculat în puterea nopții, boierul Pătrașcu nu păru mirat.

— Bănuiam! spuse el scurt și atingând cu vârful încălțării trupul celui prăvălit la picioarele lui. Luați-l și aduceți-l la domn. Încet, că nu-i nevoie să sculăm pe nimeni.

Dar această poruncă venise prea târziu. Se făcuse oarecare zarvă și boierii, cei care nu-și aflau liniște toată noaptea, simțiră și se repeziră. Câțiva boieri de sfat pătrunseră la domn odată cu Pătrașcu, și-ndată după ei intrară și Ieremia cu Grumază. Mitruț cu Drăgan, care lăsaseră prinsul jos, la picioarele măriei sale, se traseră unul lângă altul, mai în lături, în umbră.

Sub flacăra torței de rășină, Alexa Albu gemea ghemuit la pământ. Din frunte, de unde Drăgan îi smulsese smocul de păr, o șuviță de sânge se prelinsese pe obrazul boierului și i se închegase în mustăți. Din scaunul său, Ion Vodă îl privea cu trupul plecat înainte, cu vorba zăvorâtă în gât.

— Îl pândesc de câteva zile, măria ta, vorbi tulburat domnia sa Pătrașcu. Mitruț și oamenii lui știau că umblă cineva, noaptea, între tabăra noastră și cea dușmană, dar nu obliciseră cine. Acu l-am prins, departe, pe lângă străjile turcești, pe malul iezerului!

Domnul tăcea. Tăceau și ceilalți boieri peste măsură de mirați, luați fără veste, înfricoșați. În lumina pâlpâitoare a torții scobiturile obrajilor lui Ieremia de sub pomeții aprinși și adânciturile ochilor de sub arcul sprâncenelor păreau pete negre de umbră pe obrazul unui mort. Cercurile plumburii de sub pleoape parcă erau înnegrite cu boia. Hatmanul gâfâia scurt, ca și cum alergase, și mâna lui strângea îți neștire mânerul de argint al săbiei, pe care o purta la șold.

— Ce ai de spus, pan Alexa? se auzi în sfârșit glasul Ion Vodă. Și glasul acela părea răgușit, străin. Se vedea că și pentru domn întâmplarea era neașteptată și tulburătoare.

Prinsul tăcu și în cort nu se auzi decât sfârâitul aspru al torței.

— Scoală și răspunde măriei sale! împinse Pătrașcu cu piciorul în coasta boierului.

Dar tăcerea rămase neclintită și prinsul părea hotărât să nu deschidă gura.

— Puneți-l la cazne! porunci Ion Vodă cu glas stăpânit.

Mitruț și Drăgan pășiră înainte, să împlinească porunca. Se plecară asupra Albului și-i aprinseră barba. Deodată Albu se răzgândi:

— Spun! răcni el, prăvălindu-se la pământ și zbuciumându-se.

— Stinge! porunci domnul, și Drăgan, scoțându-și ilicul, îl zvârli pe capul boierului, îl strânse de jur-împrejur, înăbușind flacăra și, desfășurându-l, îl îmbrăcă din nou, cu o mișcare iute, obișnuită.

Ars, înnegrit, cu barba scrum, cu părul din frunte smuls, chipul

domniei sale Alexa Albu nu mai era de cunoscut.

— Ce vrei? urlă el răgușit, înălțându-se pe genunchi și întorcându-și capul sluțit spre Ion Vodă. Dacă te-am vândut? Te-am vândut! Ș-au să te vândă toți, că doar nu-i fi crezând că are să moară boierimea ca să trăiești tu! Da' tu – dac-ai fi fost în locul meu – n-ai făcut tot așa? Numai că eu aș fi fost mai înțelept! N-aș fi umblat să dărâm datinile și obiceiurile din vechi și drepturile sfinte ale boierilor, cum ai umblat tu! N-aș fi căutat să-i îngenunchi și să le poruncesc ca un stăpân! Stăpân! Numai tu stăpân! Și peste noi și peste țară! Și noi, ce? Boieri mari, de neam mai bun decât al tău, mai vechi, mai tari, cu pământuri și suflete mai multe decât tine, noi nu suntem stăpâni? Să cătăm la porunca ta cum să judecăm, cum să orânduim și să osândim, cum să ne agonisim o para, cum să ne oblăduim satele? La porunca ta? Dar cine ești tu să ne faci legi și să stăpânești boierimea Moldovei? Fecior de mână stângă, de sub gard, al unui domnișor și al unei vadane pribeage, venetică și armancă! Asta ești!

Cutremurați de cutezanța batjocurei, boierii își înălțară umerii îngălbenind.

Albu tăcu, gâfâind. Gura lui neagră de arsuri, strâmbă, deschisă, sufla greu duhoare de băutură clocită. O clipă se auzi numai sfârâitul torței și plesniturile mici ale scânteilor scurte. Ion Vodă ascultase neclintit năvala de vorbe urâte, ocări și învinuiri pe care i le zvârlise vânzătorul. Numai chipul său se mai întunecase și dunga dintre sprâncene i se mai adâncise.

— Cu cine ai pus la cale vânzarea? întrebă el cu același glas gâtuit, străin.

Din colțul gurii boierului Alexa se prelungea încet o dâră subțire de spumă albă și răsuflarea lui șuiera. Își înălță iar capul și răspunse tot zădărât, tot mușcător:

— Cu Cozma Murgu… cu hatmanul Slăvilă… cu stolnicul Bilăi…

O clipă tăcu și capul lui se răsuci spre Ieremia. Întâlni privirile acestuia și, speriat ca de moarte, făcu un pas repede către domn, cu brațele în sus, cu ochii înnebuniți.

— Oprește! strigă Pătrașcu, îngrijorat.

Dar în clipa aceasta, sabia cu teacă cu tot a hatmanului Ieremia tăie aerul și se abătu peste gura boierului în curmeziș. Trupul Albului se prăbuși la pământ. A doua lovitură repezită de hatman întâlni sabia boierului Pătrașcu, întinsă întru apărarea vânzătorului. Ieremia se întoarse către domn, cu brațele în sus, desfăcute:

— Iertare, măria ta! strigă el. Nu l-am mai putut răbda! Lasă-mă să-l spărcui cu mâna mea și să mă osândesc singur c-am putut ține lângă mine asemenea ticălos, fără să-i știu urmările, fără să-i bănuiesc uneltirile! Și lasă-mă să mă duc singur să pun mâna pe păcătoșii lui prieteni!

Strigătul nestăpânit al celor de față, izbucnit odată cu mișcarea neașteptată a hatmanului, se stinse dintr-odată, ca rupt. Chipul lui Ion Vodă se făcuse roșu.

— Rău și fără cale ai făcut, Ieremia, că nu te-ai putut stăpâni! bubui glasul, ca scăpat de sub zăvoare, al domnului. Rău și fără cale că nu l-ai lăsat să spuie tot ce știa!

— Măria ta, – se plecă Ieremia, – judecă-mă, osândește-mă, dar n-am mai știut ce fac! Mă prind însă să scot de la soții lui și laptele pe care l-au supt! Deocamdată, însă, lasă-mă să-l sfârșesc pe aista!

Dar până să înalțe iar sabia, boierul Pătrașcu se și strecurase între el și Alexa Albu, iar alături Drăgan căzuse în genunchi.

— Măria ta, – se înălță glasul gros al acestuia, – măria ta, pe aista lasă-mi-l mie! De ce să se bucure de sfârșitul lui gâdea Gavrilă, care nici nu-l cunoaște și nu-l știe? Cu mine-i alta! Eu și cu dânsul ne știm din vechi! L-am slujit o viață ca un rob și drept răsplată spinarea mea-i spartă de parcă a bătut-o grindina, iar degetele mele, iată-le!

Drăgan înălță spre domn cele zece degete ale sale, desfăcute, boante, fără unghii, cu mucuri negre de piele în vârf, și cei de față se cutremurară.

Boierii își întoarseră capetele cu un fel de geamăt de spaimă. Cu glasul răgușit. Ion Vodă porunci:

— Ia-l!

Și Drăgan se plecă, ridică în brațele lui lungi și puternice trupul boierului și se trase cu spatele înainte, spre ieșire. În urma lui, măciuliile biciului aruncat pe umăr lunecau uruind ușor pe pământul bătut…

Fără veste, Ieremia făcu un pas după Drăgan. Dar domnul îl opri:

— Lasă-l, Ieremie! L-am dat în mâni bune! Nu scapă, nu te teme! Iar pe cei pârâți are să se ducă să-i caute Pătrașcu, ș-are să-i aducă aici, cu straja!

— Ascult, doamne! se plecă Pătrașcu.

— Cu straja și cu mine, măria ta! stărui Ieremia. Pentru asemenea ticăloși, niciun ajutor nu-i de prisos!

Boierul Pătrașcu se întoarse către dânsul și-l opri:

— Iartă-mă, hatmane, dar mai mult m-ai încurca decât m-ai ajuta! Straja mea umblă după poruncă și domniei tale nu pot să-ți poruncesc. Așteaptă-mă aici și îndată am să-ți aduc pe cei care – la vadul Oblucitei – se aflau în mare cinste și pentru a căror mărturie s-au mutat treascurile lui Arbore și-au pătruns turcii dincoace…

Pătrașcu ieșise de mult și, hatmanul Ieremia încă stătea năucit, ca sub o lovitură în moalele capului. Chipul lui ciolănos, scobit, cu barba rară și cu pană la cușmă, așezat împotriva torței, se zugrăvea negru pe pânza cortului, ca un ciudat cap de capră cu un singur corn. Iar palmele lui amândouă strângeau atât de puternic mânerul și teaca

sabiei, încât încheieturile mânilor i se făcuseră albe.

Afară se iscase mișcare și alergătură. Tulburați, și domnul și boierii stăteau neclintiți, muți, cu urechile la pândă, așteptând. Și dintr-odată boierul Pătrașcu intră repezit.

— Măria ta, vânzătorii au simțit și au fugit! În tabără nu-s. La ceasul ista trebuie să fie departe.

Domnul se sculase în picioare. Cu trupul uriaș aplecat puțin înainte, întrebă și glasul său umplu încăperea:

— Nu i-a oprit nimeni?

— Nu s-au dat asemenea porunci, măria ta!

O clipă, Ion Vodă stătu tot atât de încordat și amenințător. Pe urmă, trupul i se lăsă greu pe scaun și chipul, rezemat cu bărbia în pumnul închis, rămase nemișcat, privind aiurea.

În liniștea care se statornicise, Ieremia răsufla ca ușurat de sub o mare greutate. Capul i se înălțase și mâna îi părăsise mânerul sabiei. Numai buzele subțiri, vinete, tremurau încă ușor, abia simțit.

— Să cercetezi corturile, Pătrașcule, se auzi glasul parcă trudit al domnitorului. Poate că se ascund pe undeva. Poate că au prieteni!…

— Ascult, doamne! răspunse supus Pătrașcu și ieși.

În urma sa, aceeași liniște căzu grea și de data aceasta boierii se priviră pe furiș, neliniștiți. Iar când, fără să vorbească sau să se uite la dânșii, domnul le făcu semn să plece, răsuflară ușurați și ieșiră unul după altul, pășind în vârful picioarelor.

În pustiul și tăcerea cortului, sub torța a cărei pară se înălța sfârâind și jucându-și umbrele prin unghere, Ion Vodă rămase singur, cu fruntea înclinată, cu privirile în pământ. În capul său nedomolit urlau mereu vorbele boierului Alexa; „Te-am vândut, ș-au să te vândă toți!”… Și o întrebare grea ca un mal gata să se surpe și întunecată ca o noapte fără zare își făcea loc împungând orbiș în poarta înțelegerii sale: „Toți?… Oare toți?”

În întunericul de afară Ieremia își află cortul năpădit de străjării lui Patrașcu.

— Ce cauți aici? strigă el furios către boierul de la Vadul Părului.

— Împlinesc porunca măriei sale! răspunse Pătrașcu, liniștit.

— La mine? țâșni întrebarea înaltă, ascuțită, gâtuită de mirare și mânie.

— Și la domnia ta și la toți! răspunse tot atât de liniștit boierul.

— Mă bănuiești, vra să zică!

— Da! vorbi dârz, Pătrașcu. Vă bănuiesc pe toți și mai ales, pe prietenii vânzătorilor acelora. Nu erau prietenii domniei tale?

Boierul Pătrașcu întoarse spatele și porni cu străjării săi. Iar hatmanul Ieremia, după ce rămase o vreme tăcut și singur în prag, își strigă slujitorii, porunci să se pună strajă strașnică în jurul cortului său

și chemă la sfat pe comandirii călărimii ușoare pusă sub povața sa. Curând străjile lăsară să treacă pe domniile lor Zaharia vornic și Ropcea și Udrea și Vlad cel Bătrân și toți ceilalți comandiri mai mari sau mai mici, care, cu neamurile lor și ale jupâneselor lor, stăpâneau pământurile și apele și pădurile Moldovei. De aceea poate călcau cu atâta fală și intrau în cortul hatmanului lor, zuruind din pinteni de argint și sticlindu-și zalele la lumina stelelor. Iar sfatul lor de război ținu vreme îndelungată și nu fu tulburat decât o singură dată și atunci fără voia străjilor care păzeau afară. Căci năvălise fără veste printre ele, scâncind și alergând cu deznădejde, Jujău, vătaful Albului, și intrase ca zvârlit de vânt în cortul marelui hatman, iscând mare mânie și tulburare.

— Mă ucide! Mă ucide! bâlbâia el târându-se în genunchi, mai mult în patru labe, spre boierimea adunată.

— Scoateți-l afară! țipase Ieremia către străjile care-și băgaseră capetele pe sub perdea, înspăimântate.

— Mă ucide! urlase omulețul cu nas ascuțit, zbătându-se în brațele străjărilor care îl trăgeau afară.

— Afară! mai strigase odată Ieremia, necunoscându-l.

Și străjării zvârliră pe nepoftit în brațele oștenilor boierului care așteptau acolo, să plătească vătafului, așa cum Drăgan plătise stăpânului bunătățile lor de la moșia Albului…

După aceasta, sfatul acela de război din cortul marelui hatman a urmat fără altă tulburare și s-a sfârșit târziu, noaptea. Atunci boierii au ieșit tăcuți, pândind în toate părțile și purtând pe furiș, către alte corturi și alți boieri, poruncile și înțelegerile tainice puse la cale…

Trudit de alergături și cercetări fără folos, din cort în cort, socotind să afle urma celor trei fugari, domnia sa Pătrașcu poposi la o vreme de noapte în cortul lui Decusară. Dădu acolo peste Arbore și Buhuș și Șeptelici. Stătu să se odihnească și vorbi cu ei îndelung:

— Ați înțeles lovitura de sabie a lui Ieremia? îi întrebă el, mânios.

— Și un copil ar fi înțeles-o! vorbi Buhuș. I-a fost frică să nu-l dea Albu de gol!

— Numai domnul nu vrea să înțeleagă! clătină din cap, amărât, Decusară.

— Cine știe? rămase îngândurat Pătrașcu. Poate că și în capul lui mocnește o nedumirire… dacă nu o bănuială. Dar cu sufletul lui cinstit nu poate crede într-atâta neagră ticăloșie. Gândiți-vă că Ieremia a fost cel mai bun prieten al lui, de zile vechi și grele. Omul lui de încredere. Cum să-și închipuie că-l vinde? Și-l vinde, boieri dumneavoastră! În noaptea asta a strâns în cortul lui pe toți comandirii călărimii ușoare, de sub mâna sa. A pus strajă strașnică să nu audă nimeni ce vorbesc. Ce pot pune la cale atâta de tainic, în

ajunul bătăliei? Mă tem pentru domn, boieri dumneavoastră! Socot că ar trebui să-l păzim cu oamenii noștri. Dați-mi și domniile voastre o mână de ajutor!

Cei de față săriră în picioare. La asta nu se gândiseră. Și porunci iuți fură repezite în întuneric…

— S-ar putea ca – dacă în adevăr s-a pus ceva la cale împotriva sa – domnul să afle la vreme, chiar de la unii dintre ei, vorbi pe gânduri Buhuș. Sunt între dânșii oameni care îi datoresc viața și avuția și zilele celor ai lor de-acasă. Oameni care dacă ar sta toată viața în genunchi în fața măriei sale, tot i-ar mai rămânea datori. Eu știu… Carabăț și Ciogolea și Vlad cel Bătrân și Ropcea și Udrea și Grozav și Jurju… și alții! Ar trebui să sară ei cei dintâi în apărarea măriei sale! Dar dacă vinde Ieremia… de ce n-ar vinde și ei?

Pătrașcu plecă repede prin întuneric.

Tot în noaptea aceea Mitruț ajunse într-un târziu în tabăra oamenilor „dintre ape” și se așeză pe iarbă, ostenit.

— Ne mutăm! vorbi el după o clipă de răgaz.

— Unde? se mirară oamenii.

— În jurul corturilor măriei sale! De acu îl păzim pe domn și ziua, să nu se întâmple o poznă! Păzesc, se înțelege, și „atamanii”, dar „atamanii” îs puțini și trudiți și ei. Om face cu schimbul, de trei ori ziua și de trei ori noaptea, noi și tot așa alții ca noi, trimiși de prietenii domniei sale Pătrașcu.

Oamenii se traseră mai aproape.

— Cum așa? Ce poznă? Este vreo primejdie?

— Este! Boierii vând! Câțiva au și fugit la turci! Pe unul l-a ucis Drăgan, cu biciul! Alții nu-s nicăieri. Au scăpat! Dar din ceilalți, cine poate ști care-i vânzător și care nu? Până la urmă au să vândă toți… pe domn… să scape de dânsul!

— Toți? se auzi un glas înspăimântat. Și al nostru de la Vadul Părului?

— Boierul Pătrașcu? Apoi el mai mult nu-i, decât este… boier! Cu unul ca dânsul care are o moară și o durjincă de pământ, oleacă mai mare decât a mea, boierii cei mari nici nu vreau să se răspundă! Îl țin la ușă! Cum au să uneltească și au să puie la cale împreună? De aceia mă tem eu, nu de dânsul!

Mitruț își întoarse capul încet să privească în toate părțile și să vadă în față oamenii cu care vorbește. Pe chipul lui mai slăbit, mai tras, tuleie rare de barbă răsăriseră ici-colo. Ochii parcă i se mai adânciseră sub arcul lat al sprâncenelor, între care o dungă întunecată pătrundea până la rădăcina nasului. Iar privirile lui arătau mai adânci și mai gânditoare. Urmă:

— El însuși, boierul Pătrașcu, se teme pentru domn. Se teme să nu-l ucidă boierii, pe la spate, chiar în cortul lui! Să nu-l împingă, cu caii,

în luptă și să-l zvârle plocon dușmanului! De aceea zice că în luptă să-l ținem între noi și să deschidem ochii. El stă neclintit la perdeaua cortului…

— Haidem! sări în picioare bița Lupu Condrea. Ce mai așteptăm? Să ni-l ucidă?

Porniră și înconjurară cortul domnului, pe departe.

— Intră la domn numai cine are îngăduința domniei sale Pătrașcului! șopti Mitruț. Și faceți cu schimbul, ca să vă puteți hodini. Eu socot așa: să steie ataman peste un rând bița Gligore, peste altul, bița Lupu, peste al treilea, bița Costache și peste al patrulea, bița Niculai Miron. Iar în luptă om sta cu toții în jurul măriei sale și-om lua aminte…

— Mitruț! strigă înăbușit, din întuneric, glasul lui Zamfir. Hai, c-am mai prins un șobolan!

Mitruț alergă. Un străjăr turc stătea ghemuit jos, pe iarbă, și gemea. Îl ridicară, îl duseră la domnia sa Pătrașcu și îl purtară îndată în cortul domnului.

Târziu, după ce prinsul acela fu cercetat de domn, porniră a fulgera porunci grabnice către căpitani și comandiri și când afară prinse a se lumina de ziuă, însuși domnul își părăsi cortul să vadă dacă toate au fost împlinite și rânduite cum trebuia. Purta pinteni lungi și strai de zale cu platoșe de argint, iar pe cap își pusese coif scurt cu trei pene albe, lungi. Chipul său smead, fără zâmbet și cu ochi negri, lucioși, arăta întunecat, închis. Răsăriseră de-a dreapta și de-a stânga lui, ca de obicei, marele spătar și marele vornic și marele hatman și marele postelnic și pârcălabii câți erau în sfat, purtând zale și arme de război. Dar la spatele domnului se ivise și domnia sa Pătrașcu și îndată după dânsul se arătă și Mitruț al Joldii, cu „atamanii” și cu straja măriei sale. Mergeau scară la scară, în rânduri strânse, țărani știuți „dintre ape”, cu cușme înalte, cu chipurile aspre și bărbile netunse, țepoase. Purtau săbii încinse peste brâiele late și sulițe în mânile bătătorite, iar la oblâncuri se clătinau încet ghioagele ghintuite și legate în cercuri de fier la covălia lui bița Gligore din Plopi. Și peste cetele lor – ieșite să păzească pe domn și să-l ocrotească după cum el i-a ocrotit pe dânșii – privegheau, mândri și grijulii ca niște cocori, „atamanii” cei noi: bița Niculai și bița Lupu și bița Costache și bița Gligore… Iar după ei se buluceau în adâncime răzășii Moldovei, cu feciorii Știrbului în frunte.

5

Sunete ascuțite de surle sfâșiară zarea cenușie.

— Vin! șoptiră ostașii moldoveni și o înfiorare fulgeră de-a lungul șirurilor.

Departe, de după dâmburile de către miazăzi, oștirea turcească se

ivea fluturându-și flamurile sub cerul sur al zorilor. Cercetași, în rânduri rare, coborau costișa domoală care închidea vederea către Dunărea, se risipeau în câmpia verde dintre cele două iezere și înaintau în pasul potolit al cailor. În urma lor înnegrea bulucul ce părea fără sfârșit al pedeștrilor și, pe laturi, porni a curge ca două râuri late călărimea, vestita călărime turcească. Cea dintâi suliță de soare aprinse deasupra lor fâlfâitul steagurilor galbene și roșii. Duruiau pe urma lor treascurile trase de cai puternici și câmpia se umplu de larmă, de sclipiri, de fulgere și străluciri. Sclipeau armurile și podoabele cailor, luceau în soarele dimineții armele și scânteiau fulgerător pietrele scumpe cu care căpitanii și comandirii dușmani își prinseseră la turbane penele bogate ce se clătinau încet în pasul cailor. Era în adevăr o oaste strălucită, în fața căreia oștirea de strânsură moldovenească, cu șiragurile ei de cușme înalte, de ilice și brâie și opinci, arăta sărmană și rușinată. Și parcă fiecărui oștean îi venea să spuie vecinului, împingându-l cu cotul:

— Uite, mă, cu ce boierime și bogăție avem noi a lupta!

Ca la o bătaie de săgeată, oastea dușmană se opri și înaintașii se traseră la o parte și intrară în rânduri. Până departe, în zarea de către miazăzi, câmpia se arăta plină de oameni și de cai. Mărginită de cele două șiraguri nesfârșite de călărime, pedestrimea turcească se vedea acum în toată puterea ei. Steagurile ienicerilor fluturau mândre în vântul dimineții. În faldurile lor grele, fulgerau – țesute cu fir de aur – sabia cu două tăișuri și semiluna, semne ale acelei oștiri vestite care alcătuia straja de fiecare clipă a măreției padișahului. În spatele lor se bulucise pedestrimea de rând cu iatagane și cea cu arcuri și săgeți, după care, undeva, stătuseră și puștile cele mari… Iar dincolo de acestea se clătinau în vânt, mândre, liniștite și încrezătoare în izbândă, tuiurile beglerbegului Rumeliei și ale curții și căpitanilor săi, păzite din dreapta de călărime asiatică, cu flamuri galbene ca aurul, și din stânga de călărime de Europa, cu steaguri roșii ca sângele. Acolo, lângă tuiurile dușmane, se clătina ușor în aer și o flamură moldovenească, dând de știre că Petru Șchiopul a venit cu putere străină să puie mâna pe scaunul Moldovei…

În fața acestei orânduiri, moldovenii așteptau neclintiți. Oastea lui Ion Vodă se arăta dârză și neînfricoșată între cele două aripi de călărime ale sale: la dreapta, călărimea ușoară de sub mâna hatmanului Ieremia – treisprezece mii de oameni bine îmbrăcați și bine înarmați, pe cai puternici, hrăniți și îngrijiți – iar la stânga, cazacii lui Svercevski pe caii lor suri și sprinteni. În spatele cazacilor, porunca domnului bulucise și o samă de călărime de țară, cu sulițe, lănci și ghioage. Se mai vedea călărime de țară și la spatele grosului pedestrimii și anume dincolo de flamura moldovenească desfășurată în vânt, dincolo de domn și de curtea și straja sa de sub povața domniei

sale Pătrașcului. Treascurile și hușnițele nu se vedeau. Numai departe, după gorganul de către răsărit, se zăreau ca un crâng sulițele panțirilor, ținuți deoparte, nevăzuți de dușmani, și înnegrea o parte de oaste ascunsă la hodină și care avea a se mișca numai atunci când domnul ar fi socotit de cuviință.

O surlă țipă fără veste și din rândurile călărimii turcești se desprinseră câțiva oșteni răzleți. Își jucau caii împodobiți cu mănunchiuri de pene, înaintau către rândurile moldovenești, amenințau cu săbiile goale și strigau vorbe care pe limba lor erau ocări și îndemnuri la luptă.

Ion Vodă făcu un semn și un bucium sună scurt, slobozind o poruncă și o îngăduință. Și îndată, de la aripa stângă porni ca o săgeată Svercevski. Calul său, cu capul mic, cu nările și cu coama în vânt, cu gleznele subțiri, părea că nici nu atinge pământul. Cu sabia îndreptată înainte, fulgerând în cele dintâi raze ale răsăritului, cu stânga pe frâu, hatmanul cazacilor părea crescut pe cal. Trecu, fără să-și domolească goana, pe lângă un călăreț dușman și dușmanul rămase în urmă, răsturnat cu piciorul în scară ca fulgerat. Al doilea și al treilea se repeziră, dar săbiile lor zburară în aer și ei se rostogoliră pe iarbă. Iar când un al patrulea – purtând coif strălucitor, cu pene bogate și sabie sclipitoare – se înălță cu fală in șa și ieși înaintea cazacului, calul lui Svercevski se ridică în două picioare, săbiile luptătorilor se încrucișară și turcul, prăbușit pe gâtul fugarului, rămase în urmă, cu brațele în lături. O larmă mânioasă izbucni în rândurile vrăjmașilor și alți călări răzleți se repeziră. Dar acum se repeziră și alți moldoveni și cazaci, iar boierul Pătrașcu, cu căciulița lui scurtă, împodobită cu pană îngustă, cu sulița în stânga și cu sabia în dreapta – după obiceiul lui – porni să arate celor două oștiri că în asemenea soi de luptă, nici domnia să nu se lasă mai prejos decât hatmanul Svercevski. Domnia sa Grumază nu se arătă pe câmp în această împrejurare, porunca domnului fiind ca niciun ostaș din călărimea grea să nu fie zărit deocamdată de dușmani. Și nici din călărimea ușoară, povățuită de hatmanul Ieremia, nu se ivi nimeni, ceea ce iarăși nu stârni nicio mirare, știut fiind că domnia sa Ieremia nu prețăluiește luptele răzlețe.

Căzură cu acest prilej mulți dușmani și unii moldoveni, și de sub tropotul cailor începu a flutura colb. Iar când surlele turcești sloboziră porunci ca niște țipete tăioase, se auziră și buciumele și luptătorii se traseră către taberele lor lăsând în urmă numai morții și caii slobozi, fără stăpâni. Și, până departe, câmpia dintre cele două oști rămase pustie.

Acum o altă mișcare se simți la dușmani, surlele sloboziră alte semne împungând văzduhul și pedestrimea turcească porni. Venea rânduită în adâncime, nesfârșită, cot la cot, ca o năvală de ape în fața

căreia nimic nu poate sta.

Cu ochii țintă într-acolo, Ion Vodă se înălță în scări și toți căpitanii și comandirii săi încremeniră privindu-l și așteptând. O vreme se scurse așa în nemișcare. Vuietul apropierii dușmane se auzea din ce în ce mai tare și dintr-odată domnul își înălță sabia. Porunci scurte și înăbușite fulgerară printre rânduri și pedestrimea moldovenească, despicându-se în două, porni a se mișca cu repeziciune, bulucindu-se către laturi și lăsând la mijloc loc slobod. Iar când ajunseră la anume depărtare, ostașii se lăsară la pământ și în aceeași clipă, cu un tunet fără seamăn, care trăsni ca într-o năruire năprasnică a tăriilor și răzbubui în depărtări, cele optzeci de hușnițe și șaizeci de treascuri moldovenești se descărcară asupra bulucului dușman. Domnia sa căpitanul Arbore trăsese cu toate gurile sale de foc – în același timp – prin locul rămas slobod între pedestrași și peste capetele celor culcați. Vârtejuri de fum năvăliră gâlgâind pe gurile înfierbântate ale tunurilor și umplură văzduhul, întunecând lumina, ștergând formele și înecând răsuflările oamenilor și cailor. O clipă se auzi numai geamătul uriaș slobozit de pedestrimea dușmană și mișcările încetară neputincioase. Dar îndată ce fumul prinse a se ridica și a se rări, buciumele moldovenești izbucniră. Un iureș grăbit asupra rămășițelor sfârtecate ale pedestrimii turcești ar fi putut-o nimici de istov și ar fi slăbit de la început puterea vrăjmașă. Gândul domnului se arăta priceput și înțelept și oastea porni să împlinească porunca buciumată. Pedestrimea se urni sprintenă și nerăbdătoare și, pe cele două laturi ale ei, călărimea păși s-o sprijine la trebuință, să învăluie dușmanul pe amândouă aripile și să grăbească un sfârșit care se arăta aproape.

Dar această rânduială nu ținu mult. La aripa dreaptă, călărimea ușoară de sub povața hatmanului Ieremia grăbi pasul, și acum – împotriva poruncii dinainte statornicite – alerga în stoluri împrăștiate, ca la o întrecere, izbind în caii cu șporii și depărtându-se cu repeziciune. Ion Vodă se înălțase în scări și hatmanul Svercevski – urmărind cu ochii încruntați mișcările călărimii boierilor moldoveni – potoli cu un semn al mânii nerăbdarea și neliniștea cazacilor săi. Din preajma domnului, sunete tari de bucium chemară cu poruncă aspră acea călărime la ascultare și bună rânduială. Dar dintr-odată flamura Moldovei – care flutura purtată de un stegar în preajma hatmanului – căzu și fugarii își ridicară cușmele în vârful sulițelor.

— Vânzare! răcniră căpitanii și comandirii moldoveni, înălțându-și pumnii și întorcându-și capetele buimăcite către domn.

— Ieremie! gemu Ion Vodă și geamătul lui prelung, pornit din adâncime, cutremură inimile celor din jur.

Porunci buciumate scurt opriră înaintarea oștirii moldovenești și căpitanii și comandirii alergară speriați și înconjurară pe domn. Glasuri se înălțau înspăimântate. Fără călărime, tot bulucul

moldovenesc se dovedea a fi primejduit. În rândurile oștirii se amestecau strigăte furioase, și arme și pumni se ridicau în aer, amenințând.

— Boierii, măi! Boierii!

— Ticăloșii!

— Ne-au vândut ca pe oi!

— Boierii, dumnezeii și legănarea lor!

Alb ca varul, Ion Vodă privea fără să vadă. Chipul său părea cioplit în piatră și tot trupul îi încremenise ca un stei. Numai mâna dreaptă, rezemată de mânerul săbiei, îi tremura ușor.

Departe, pedestrimea dușmană primise pe vânzători cu strigăte de bucurie și aruncându-și sulițele în sus, iar acum își aduna rămășițele. Tunurile domniei sale Arbore mai trăsniră odată și domnul își înălță capul. Văzu prăpădul făcut în rândurile vrăjmașe, își alungă o ceață din gât și, cu glas greu stăpânit, slobozi poruncile de trebuință. Îndată călărimea țărănească ținută la spatele pedeștrilor și cea lăsată la hodină, în umbra gorganului, alergară să înlocuiască pe fugari. Iar căpitanul Arbore puse să se verse apă peste țevile înfierbântate ale tunurilor, ca să le răcorească. Aburi albi se înălțară în văzduh.

— Nu vă pierdeți cumpătul! strigă Ion Vodă privind chipurile înspăimântate ale celor din jurul său. Bucurați-vă că am scăpat de pleavă și ne-a rămas grâul curat! Măcar știm care este adevărata noastră putere! Cei câțiva mișei care s-au dus…

— Nu câțiva! Sunt mii, măria ta! cuteză îngrozit marele spătar, de la spatele său.

— Sunt mii! Dar mii de ticăloși, spătare! îi tăie vorba Ion Vodă. Și socot că alți ticăloși nu mai sunt în oastea noastră!

— Oștenii adevărați nu vând! se înălță glasul dârz al căpitanului Buhuș.

— Nici norodul nu vinde! strigă Mitruț, înălțându-se în scări. Noi aici suntem, măria ta!

— Aici suntem! se învăluiră, ca într-o bătaie de vânt, strigătele puternice ale oștenilor și văzduhul răsună până departe: Aici suntem!

O părere de lumină însenină chipul domnului și ochii lui îmbrățișară priveliștea oștirii reînsuflețite.

Semne tari de surle urcară iar în dimineața limpede și în tabăra dușmană se văzu mare mișcare. Și deodată, departe, în fața pedestrimii turcești se ivi călărimea hatmanului Ieremia, acele mii de boieri vânzători și fugari. Se înșiruiră scară la scară, în rânduri lungi și adânci și deasupra lor flutură, înălțată fără veste, flamura lui Petru Șchiopul.

— Moldoveni! Și vin asupra noastră! strigă un glas gâtuit de spaimă și mirare.

— Adu-i, doamne! rosti Ion Vodă și chipul său deveni dintr-odată

crunt.

La un semn, boierul Pătrașcu zbură cu porunci către căpitanul Arbore. Și când călărimea lui Ieremia, cu sulițele aplecate, prinse a alerga din ce în ce mai repede împotriva oștirii moldovenești, cele optzeci de hușnițe trăsniră toate odată și, o clipă după ele, trăsniră și cele șaizeci de treascuri. Și până a nu coborî fumul țâșnit în vălătuci pe gura tunurilor înfierbântate, moldovenii avură răgaz să vadă cai răsturnați, călăreți dați peste cap, șiraguri venind din urmă, împiedicându-se și prăbușindu-se peste cei căzuți, cai răzleți alergând înnebuniți în toate părțile. În urma tuturora pedestrași și călăreți turci cu sulițele întinse împingeau în luptă pe cei care șovăiau. Pe urmă fumul coborî astupând vederea ca o ceață și, în ceața aceasta, tunurile domniei sale Arbore urmară să bubuie, cutremurând văzduhul. Trăgeau hușnițele până se încărcau treascurile și trăgeau treascurile până se încărcau hușnițele, țintind orbiș în aceleași locuri pe care le știau năvălite de vânzători, și trăsnet urma după trăsnet, ca într-o năprasnică despicare de nouri într-o vijelie fără seamăn. Oștenii răcoreau țevile înfierbântate, cărând apă din iezer, cu căușele, cu cușmele, cu ce le cădea la îndemână... Și în huietul fără sfârșit, care parcă hâțâna lumea, se auzea glasul domnului ca un strigăt depărtat în furtună:

— Trage, Arbore! Trage! Trage! Trage!... Unul să nu rămâie!...

Iar când țevile se făcură roșii și Arbore nu mai putu trage, fumul se risipi încet și atunci se putu vedea că din oastea vânzătorilor nu mai rămăsese nimic. Trupurile oamenilor și cailor zăceau răsturnate unul peste altul în lungul și în latul câmpului de luptă și câțiva boieri care încercaseră să scape din acea învolburare a morții erau acuma fugăriți departe, de către turci, prinși, loviți cu latul săbiilor și înapoiați în bătălie, în vreme ce pedestrimea dușmană gâfâia încă după cea dintâi a ei întâlnire cu ghiulelele moldovenești.

— Așa! răsuflă adânc Ion Vodă, cu ochii la nimicirea de istov a vânzătorilor. În sufletul său o singură îndoială rămăsese: și-o fi plătit datorința inima cea neagră a lui Ieremia? Domnul făcu un semn și un bucium slobozi o poruncă scurtă.

Atunci, de la aripa stângă cazacii lui Svercevski și de la aripa dreaptă călăreții de țară moldoveni porniră toți odată, în timp ce pedestrimea dintre cele două aripi se urni puternică și vijelioasă. Întâi izbiră cazacii dintr-o coastă și îndată izbi și călărimea de țară, de cealaltă. Iar iureșul lor pătrunse atât de repede, de puternic și de adânc în rândurile dușmane, încât cele două aripi ale spahiilor, pregătite să învăluie năvala moldovenească, se îndoiră și se frânseră. Împinși de iuțeala și puterea loviturii, acoperiți de nouri de săgeți și păliți de plumbi de archebuze, spahiii îndărăptară și caii lor dădură peste bulucul ienicerilor, călcându-i, spărgându-le rândurile și

învălmășindu-i.

Acu domnul își înălță sabia și pedestrimea moldovenească se repezi. Toată mânia ținută până atunci în frâu, toată furia care însângerase inimile oștenilor împotriva boierilor vânzători se descărcară acuma, dezlănțuindu-se asupra dușmanilor. Păleau fulgerător cu săbiile, cu sulițele, cu ghioagele, cu coasele, încălecând peste morți și înaintând pas cu pas fără oprire, fără greș. Iar strigătul lor: „Taie! Ucide!" se înălța năprasnic, zguduind vitejia dușmanilor și înspăimântându-i. Turcii slăbiră. Prinseră a îndărăpta. Surle țipară porunci repezi. Răzbit, șpârcuit, bulucul vrăjmaș se vânzolea să se desprindă din luptă și să se tragă spre o anume parte a câmpului. Cu un uriaș chiot de izbândă, oștenii moldoveni și cazaci se repeziră după dânșii. Dar o poruncă slobozită de hatmanul Svercevski opri pe cazaci și îndată buciumele sunară poruncind oștirii îndărăptarea, departe de primejdia tunurilor turcești către care o ademenea șiretlicul retragerii dușmane.

Iar întru întâmpinarea biruitorilor, vlăguiți și asudați, oștirea rămasă în jurul lui Ion Vodă își aruncă în aer cușmele chiuind.

Cu sabia încinsă peste brâul lat, verde, și cu cușma în mână, Zamfir se plecă adânc în fața domnului și vorbi cu glasul lui hodorogit:

— Am fost, măria ta, până în capătul iezerului, ș-am pândit din păpuriș. Vin ajutoare! După bătaie au alergat către Dunărea călăreți cu porunci. Acu au și început să vie și călări și pedestrime.

— Multă?

— Așa… cam cât un sfert din oastea măriei tale… Da' mai vin. Am acolo luntre cu oamenii mei care pândesc…

— Bine. Să mă înștiințezi la vreme!

— Ascult, măria ta! se plecă iar Zamfir, trăgându-se înapoi.

Sprinten, nerăbdător, încălzit, Ion Vodă rândui singur împărțirea săgeților și lăncilor noi celor ce aveau trebuință de ele și – ridicat în scări – își privi oastea cu băgare de samă. Chemă pe Arbore și porunci să se schimbe locurile unor tunuri, astfel ca dușmanul să poată fi lovit și din față și din laturi. Tot așa rândui și așezarea arcașilor, potrivind ca bătaia lor să învăluie pe dușman din trei părți, iar domnia sa Ghiorghieș Creangă primi poruncă să bată cu săgeți ajutoarele turcești care ar veni din urmă, împiedicându-le astfel să sprijine la vreme pe luptători.

Când oastea turcească se urni înaintând, soarele suia către crucea amiezii. Nu se simțea nicio boare de vânt. La asfințit se zărea o geană de nouri albi, încălecați unul peste altul. Căldura creștea și caii împunși de fel de fel de tăuni se arătau neliniștiți și nerăbdători. Curând câmpia se umplu de oaste dușmană cât se vedea cu ochii, steaguri străluceau sub lumina soarelui și țipete de surle sfredeleau

văzduhul. Turcii veneau cu tropot greu, neîntrerupt, puternici ca stâncile. Părea că lumea întreagă are să se prăbușească și are să îngenunche în fața lor.

Dar când ajunseră la depărtare potrivită, tunarii moldoveni trăsniră întâi din treascurile din latura stângă și îndată dușmanii, înaintând, se feriră spre dreapta, iar pe malul iezerului nu rămaseră decât leșurile celor căzuți. Bubuiră atunci treascurile din latura dreaptă și, cu o vânzoleală repezită, înaintarea dușmanilor își potrivi drumul prin mijlocul câmpului de bătaie. Tot alte și alte șiraguri veneau din urmă, împingându-le pe cele din față și mulțimea lor părea fără sfârșit.

Neclintit pe calul său înalt, Ion Vodă aștepta. Și când îi socoti destul de aproape, slobozi o poruncă, oastea lui de pedestrași se despică în două și trăsnetul tunurilor porni să izbească din față. În același timp, peste vâltoarea de fum de sub care oștirea dușmană nu se mai vedea, se abătură norii de săgeți ale arcașilor moldoveni, pălind din plin, ca o grindină nesfârșită.

Sfârtecată, răsturnată, năucită, înaintarea dușmană se clătina. Dar din urmă veneau mereu alte șiraguri și chip de îndărăptare ori de fugă nu era. Mai bubuiră tunurile până nu se mai putu trage și atunci, peste neorânduiala dușmanilor, se descărcară archebuzele domniei sale Buhuș și cele ale dumnealui Răducanului, repeziră vijelii de săgeți arcașii căpitanului Șeptelici, iar domnia sa Ghiorghieș Creangă prinse a bate cu arcașii săi în urma năvalei, zăbovind înaintarea rândurilor din spate. Iar când domnul porunci, năvăliră întâi săbierii de sub povața dumnealor Sima și Decusară, și îndată după dânșii se repeziră halebardierii domniei sale Stroici și sulițașii dumnealui Iurie. Dar pe toți îi cuprinse mulțimea cea fără număr a dușmanilor, din toate părțile, până când nu se mai văzu niciunul din ei, și numai vălmășagul și strigătele de luptă arătau unde se dă bătălia. Din înălțimea calului său. Ion Vodă privea nemișcat ghemul uriaș de oameni care se zbuciuma răsucindu-se în larma asurzitoare și, când socoti nimerit, repezi în ajutor pe căpitanul Ivașcu, cu strânsura de oameni cu topoare și coase și pe domniile lor Stoian Șărpe și Manole Grabă, cu ghiogarii. Iar când călărimea turcească sări în sprijinul pedestrimii împărătești cutremurând pământul sub tropotul cailor, se repeziră înaintea lor lăncierii căpitanului Țarălungă și ai sutașului Ilieș Saiul și tot atunci cazacii lui Svercevski și călărimea de țară moldovenească porniră în goană să învăluie aripile oștirii dușmane. În clipa aceea, din față, oastea de pedestrași și puțini călări care rămăsese sub povața lui Ion Vodă se urni purtând flamura Moldovei. Erau acolo, în dreapta și în stânga domnului și îndată la spatele său, acei puțini boieri care mai rămăseseră, și domnia sa Pătrașcu și Mitruț cu „atamanii” și cu oamenii „dintre ape” și cu cei de la Vadul Părului, iar la spatele lui Mitruț, între „atamani”, se rânduise și Zamfir cu soții săi și Drăgan

purtând pe umeri biciul lui cu măciulii de plumb și feciorii Știrbului, cu toți soții lor, pășind hotărât, cu mânie și crâncenă amenințare…

Izbiră ca o prăvală de trăsnete. Răcnea domnul cum nu-l auzise încă nimeni, și sabia sa lungă, cu două tăișuri, strălucea în soare ca un fulger, pălind și înălțându-se iar fără odihnă. Iar la auzul glasului său, strigătul moldovenilor: „Taie! Ucide!" se înălță până la cer. Domnia sa Pătrașcu își pusese căciulița în brâu și își suflecase mânecile. Își cârmuia calul numai cu pulpele și izbea odată cu sulița din mâna stângă și cu sabia din mâna dreaptă, pătrunzând ca un sfredel unde desimea era mai mare. Iar din cealaltă parte a domnului, ghioaga lui Mitruț trăsnea bufnind adânc, într-un vârtej care prăbușea la pământ oameni și cai fără alegere. Trăsneau și ghioagele răzășilor, în fruntea cărora se repezeau chiuind feciorii Știrbului, și ghioagele „atamanilor", pârâind în zale și platoșe turcești, turtind coifuri strălucitoare cu pene mândre și podoabe de preț și năruind în sânge trupuri îmbrăcate în fier și argint. Pășeau în fruntea oamenilor de sub povața lor bița Gligore și bița Niculai și bița Lupu și bița Costache, și săbiile – a căror mânuire nu demult o învățaseră – păleau cu repeziciune și cu atâta putere, încât iataganele din mâna dușmanilor zburau ca surcelele învârtindu-se pe sus și vârful fierului intra prin inelele zalelor și străpungea trupurile dintr-o parte în alta. Îi furau cu coada ochilor, feciorii Drăguș și Ilieș și Toma și Ionică, și din vreme în vreme le strigau cu zâmbet mare și tot văzându-și de treaba lor:

— Așa, tătuță!

Iar bița Oană, tatăl Olinei, și bița Trifan, tatăl Parascăi, și bița Mateiaș, tatăl Dușcăi, furau din ochi pe Ghivirdic și pe Toader ciobanul și pe Drăguș și le strigau și ei, când se potrivea, ca unor gineri care dacă nu erau încă, au să fie fără doar și poate:

— Așa, flăcău!

Păleau de nădejde și ceilalți oameni „dintre ape" și de la Vadul Părului, în timp ce din încleștarea cu lăncierii și cosașii moldoveni, caii spahiilor scăpau târându-și mațele după ei și călcând în ele; în timp ce topoarele și halebardele tăiau și străpungeau și ghioagele zdrobeau tot ce aflau înaintea lor; în timp ce cazacii despicau desimile dușmane fulgerând din săbii, moarte fără greș și fără putință de apărare, iar caii lor, rânchezând fioroși, apucau cu dinții, rupeau și săreau asupra vrăjmașilor ca niște fiare; în timp ce oameni îndemânatici, lăsau sabia, își scoteau repezit ghioaga din brâu, de la spate, și păleau rupând iatagane și năruind trupuri în țărână; în timp ce Drăgan, cu biciul lui de un stânjen, zdrobea cu zece măciulii de plumb, zece dușmani dintr-odată, împrăștiind cete întregi cu o singură lovitură; în timp ce feciorii Știrbului de la Bucium și soții lor din răzășiile Moldovei lucrau pălind de nădejde, cu rânduială gospodărească; un pas – un dușman, un pas – un dușman…

Zădarnic țipau surlele turcești îndemnând la luptă, zădarnic fluturau flamurile verzi pe deasupra oștilor și răcneau căpitanii și comandirii, scuturându-și bărbile și lovind pe codași cu latul săbiilor. Groaza intrase în inimile dușmanilor și nicio putere din lume nu-i mai putea îmbărbăta. Iar când buciumele moldovenești sunară toate o dată, vestind biruința și un nou iureș, rândurile turcești îndărăptară, se desprinseră cu anevoință din luptă și se traseră înapoi, urmărite de plumbi de archebuze, de săgeți și de urletul celor o sută patruzeci de ghiulele slobozite asupra lor de puștile cele mari ale căpitanului Arbore…

6

În soarele amiezii, câmpul de luptă, rămas pustiu, parcă fumega. Deasupra cailor răsturnați și a leșurilor încremenite în iarba călcată, ruptă, bătucită, o pânză de colb mai stăruia încă, subțire.

Bulucită către tunurile lui Arbore, oastea moldovenească se odihnea răcorindu-se cu apă adusă din iezer, ștergându-și sudorile și legându-și rănile. Oamenii erau trudiți, dar bucuroși, și pe unele locuri zburau glume și răsunau râsete. Comandirii alergau, priveghind înlocuirea armelor rupte sau pierdute în luptă.

La umbra cortului său. Ion Vodă își scosese coiful și platoșele, ca să poată răsufla în voie. Părea mai liniștit și întunecarea mâniei și tulburării prin care trecuse parcă se mai ștersese de pe fața sa. Dar glasul îi rămăsese trudit, adânc, răscolind din străfunduri mânia, scârba și mirarea neputincioasă care puseseră stăpânire pe cugetul său, în clipa în care văzuse înfăptuindu-se vânzarea boierilor.

— Am făcut din Ieremia, – vorbi el, și glasul lui păru un geamăt, – am făcut unul din cei mai cuprinși boieri moldoveni. I-am dat sate, suflete, pământuri… Azi o lună i-am dat alte pământuri, pe Răut, cu loc de mori… pe care nici nu le ceruse… Am pribegit cu dânsul dincolo de hotare când nu mai avea nimic și i-am dat eu totul ca unui frate… pentru că mă încredeam într-însul ca într-un frate… L-am înălțat în ranguri… i-am încredințat paza țării și a mea… La Jiliștea i-am scăpat viața… Frate! Și m-a vândut! Și pe mine și țara!… A vândut!… Acu îmi dau sama că a vândut și la Oblucița! A avut dreptate Svercevski… Pătrașcu… Iar ceilalți, Albu, Slăvilă, Murgu, Bilăi – erau oamenii lui, uneltele lui!…

Din umbra în care stătea, hatmanul Svercevski își clătina capul cu tristețe, făcând semne că așa era, iar boierul Pătrașcu își plecă fruntea aducându-și aminte faptele de la vadul Dunării.

— Ce să mai spun de ceilalți? urmă domnul cu același glas adânc și mâhnit. Feciorul lui Carabăț… nu-i nicio jumătate de an de când a furat pe fata lui Crisobenghi… și i-am iertat viața și i-am mai dat și moșie la Tudora, pentru că părinții fetei n-au vrut să-i deie zestre!… Și

m-a vândut… Feciorul lui Ciogolea de la Bârlad și-a ucis nevasta… A venit maică-sa, bătrâna, și mi-a sărutat picioarele… și l-am iertat și azi m-a vândut!… Vlad cel Bătrân a jăfuit când era pârcălab! Trebuia îngropat de viu… cu Veveriță și cu ceilalți!… Și m-am îndurat de părul lui cel alb și în loc să-l osândesc l-am izgonit la moșia lui să nu-l mai văd… iar acu, drept mulțămită, m-a vândut! Lui Ropcea i-am întregit moșia de la Salcea și lui Udrea, Voronețul! Și m-au vândut amândoi! Grozav și Jurju au uneltit pentru Bogdan și nu i-am ucis, ca să mă vândă!… Cozma Murgu știa că-l fac mare vornic, în locul lui Dumbravă, și a vândut și el! Și Slăvilă și Bilăi, pe care nu i-am chemat să răspundă pentru ticăloasa lor purtare de la Gura Ialomiței, au vândut înaintea tuturor… Și ceilalți, și ceilalți!…

Domnul își trecu palma peste față și rămase o vreme cu fruntea plecată. Urmă:

— Ce blestem a căzut pe boierimea noastră moldovenească, de-a ajuns atât de rea… de putredă… de ticăloasă? Spunea bețivanul de Albu, aici în cort, că au să mă vândă toți! Și n-am crezut! N-am crezut! Dar dușmăniile lor împotriva mea le-am înțeles. Am vrut doar să îngrădesc puterea lor, să dărâm obiceiurile lor cele vechi, datinile după care fiecare din ei se socotea domn pe moșia lui… Să taie și să spânzure… să-și facă oastea lui ca să se războiască cu vecinul, să nu asculte nici de domn, nici de nimeni, iar domnul cel adevărat să joace cum i-or cânta ei! N-am vrut așa! Am vrut să dărâm puterea lor ca să întăresc puterea Moldovei! Am vrut ca toată stăpânirea să stea într-o singură mână puternică… cu înțelepciune… cu oaste tare împotriva dușmanului… Moldova stăpână în hotarele Moldovei! Asta am vrut și ei m-au dușmănit și m-au vândut. Dar s-au închinat turcilor și asta înseamnă că au vândut și țara! Țara lor! Au îngenuncheat la picioarele dușmanului! Să vie el! Să stăpânească el!

Un tunet foarte depărtat se auzi și lumina soarelui păru că scade dintr-odată. Cei de față înălțară capetele și Pătrașcu ridică perdeaua cortului. Afară pornise un vânt ușor, nouri vineți urcau de la asfințit să acopere bolta și o fumegare străvezie trecea repede prin fața soarelui.

Un om cu brâu verde și cu cușma în mână venea repede dinspre iezer.

— Ce este, Zamfire? îl cunoscu Pătrașcu.

— Vești pentru domn, milostive. Am fost pe iezer până departe și am văzut…

— Intră.

Zamfir își șterse fruntea cu mâneca și intră plecându-se în fața domnului.

— Să trăiești, măria ta!

— Vii de pe baltă?

— De pe baltă. Am fost departe tare, către Dunărea…
— Și?
— Vin, prăpăd, măria ta! Și oameni și cai! Poate să fie cam cât trei sferturi din oștirea noastră… afară de aceea care a luptat azi…
— Și tunuri?
— Tunuri, nu, dar le mută pe cele care le aduseseră mai demult. Le aduc, adică, mai încoace. Pasc într-o margine, către iezer, niște cai. Mă tem că se văd și de aici. Da' acolo nu-s numai cai. Acolo sunt și oșteni mulți, ascunși după cai și la spatele oștenilor aduc tunurile… Am numărat până la treizeci… dar mai sunt!
— Pătrașcule! – spuse domnul, pânda pe iezer să se facă zi și noapte.
— Ascult, măria ta! se plecă Pătrașcu.
— Și aș mai avea o veste, urmă Zamfir, parcă sfiindu-se.
— Spune!
— …numai să nu fie cu bănat dacă oi greși… Mă tem, măria ta, că am văzut și tătari!
— Tătari? își înălță capul Ion Vodă, cu ochii întunecați dintr-odată. Și toți cei de față își întinseră gâtul către Zamfir și își încruntară privirile. Tătari care vin de peste Dunărea?
— Nu de peste Dunărea, măria ta! Vin dinspre răsărit, înconjurând bălțile Cohurluiului, de către miazăzi.
— N-avem străji într-acolo, Pătrașcule? întrebă domnul, mirat.
— Avem, măria ta, dar de două zile n-au mai dat semn!
— Eu n-aș putea jura că-s chiar tătari, – urmă Zamfir, – că-n viața mea, multă treabă cu tătarii n-am avut! Da-s niște negricioși călări, cu șeile nalte… poartă cușme – vra să zică nu-s turci – și au ochii pieziși și capetele rase… Ce alta pot fi?
Ion Vodă îl privea țintă, cu ochii mari, cu o dungă adâncă între sprâncene.
— Și… dacă n-a fi cu bănat, măria ta, – urmă Zamfir, – astă-noapte s-a văzut cerul roșu către răsărit, încolo, în jos… Pojar! Tot tătari trebuie să fie…
Un fulger despică cerul în lung, ca un uriaș paloș de foc, și tunetul care urmă plesni ca și cum s-ar fi sfâșiat întreaga boltă și clocoti prelung. Câțiva din cei de față își făcură cruce.
— Mulți tătari? se auzi glasul domnului, adânc. În huietul care stăpânea cuprinsul.
— Nu se văd cum trebuie, măria ta. De pe apă nu se văd. Văiugile de dincolo de dâmburi nu-s deschise către iezer și ei, mă tem că-n văiugi s-ascund…
Un trăsnet izbucni undeva aproape, bubuind ca o năruire fără seamăn, un vâjâit de vântoasă trecu ca un vârtej și vijelia se prăbuși asupra pământului într-un răpăit uriaș. Ploaia întunecă văzduhul fără

veste, biciuind câmpia cu bășici mari de apă repezite puternic una peste alta și înecând totul într-un puhoi fără sfârșit. Îngreuiate, zbuciumate și biruite, păpurișurile se plecară asupra apei înecându-se și fața iezerului se ivi fierbând cu mare clocot. Și în prăpădul acela de apă și fulgere și trăsnete, un om se văzu alergând, de departe, către cortul domnesc. Călca cu pași iuți și nemăsurați, prin bălți, și statura lui înaltă și deșirată se zbuciuma gonind cu brațele în sus, ca o înfățișare a spaimei și deznădejdii. De o parte și de alta a gurii, ca niște caiere subțiri, bălăi, îi spânzurau clătinându-se mustățile grele, ude, și abia după acest semn se putea cunoaște chipul căpitanului Arbore.

— Iarba de pușcă! strigă el gâfâind în pragul cortului și mânile lui ciolănoase se împreunară plesnindu-și palmele și frângându-se cu mare durere.

Domnul sări în picioare și un zvâcnet al inimii îi goni tot sângele din obraz. Cei de față dădură, înapoi, speriați.

— Ce-i cu iarba de pușcă?

— În apă! gâfâi Arbore. În puhoi! În… și nemaigăsind cuvinte, își întinse brațul către prăpădul de afară. Din mustățile lui care atârnau jalnic picura încet apa.

O clipă, Ion Vodă îl privi tăcut, cu ochii lucii, crunți. Apoi trupul său se lăsă greu pe scaun, parcă gârbovit dintr-odată.

— Toată? mai întrebă el cu glas schimbat, slăbit.

— Toată!

Peste tăcerea care se statornici în cort, răpăitul ploii urcă biruitor. Afară, unii oameni intraseră umplând corturile boierilor fugiți. Cei care nu încăpuseră, se grămădiseră sub burțile cailor, sub căruțe, sub sumane și ilice sprijinite în vârful armelor – sărmane adăposturi mărunte, fâlfâite de vântoasă.

— Cheamă căpitanii la sfat! vorbi în sfârșit Ion Vodă către Pătrașcu și îndată un bucium își înălță mlădierile rupte de vuietul furtunii și – izbiți de pale de vânt, prin ploaia deasă ca peria – cei chemați grăbiră spre cortul domnului.

Ion Vodă îi privi pe rând, cercetându-i, parcă numărându-i.

— Cine nu-i? întrebă el greu, răgușit.

— Sima! răspunse careva.

— Și Stroici! spuse alt glas.

— Și Ivașcu…

— Și Ilieș Saul.

Tăcură.

— Atâta?

— Atâta!

Domnul își plecă privirile, se descoperi și își făcu cruce, iar cei de față făcură la fel.

— Au fost oameni viteji și vrednici – vorbi Ion Vodă – și pierderea lor trage greu în cumpăna zilei de azi! Trebuiesc căutate trupurile… și îngropate creștinește… Iar de huzurul și fără grija celor rămași acasă are să vadă domnia!… Acu v-am chemat să vă spun că nu mai avem iarbă de pușcă! Ne-a înecat-o puhoiul! Vra să zică nu mai avem treascuri și hușnite, și treascurile și hușnițele erau cea mai de samă a noastră putere!… Domniile voastre sunteți oameni încercați și căpitani cu știință la război. Cunoașteți, vra să zică, ce putere am scăpat din mână și cât de fără vlagă ne-am afla în fața dușmanului, dacă el ar putea trage cu puștile lui cele mari, și noi, nu!

— Măria ta… și la dânșii doar a plouat! Adică pe a lor să n-o fi înecat? întrebă un glas nedumirit.

— Cea pe care au avut-o în câmp, se înțelege că s-a înecat și acolo ca și aici. Dar ei au strânsură mare la Oblucița, la adăpost. Și au s-o aducă!

— Dacă or aduce-o, să le-o luăm! cuteză a întrerupe domnia sa Pătrașcu.

— Ori dacă n-om putea-o lua – le-om strica puștile și n-or mai trage nici ei! răsuflă adânc căpitanul Arbore, care până atunci tăcuse ca rușinat de cele întâmplate.

— Tocmai asta umblam să vă spun, dragilor mei căpitani! vorbi iar domnul. Iaca, este aici un om care știe unde se află acele puști turcești, și v-a arăta… Iar locul acela are să trebuiască nesmintit cuprins, oricât ne-om feri ca să ieșim din bătaia tunurilor lor… Și tot acel om ne aduce veste că printre turci s-au ivit și tătarii… Cât am bătut cu tunurile noastre, se vede că au stat ascunși după dâmburi! Așa-i legea lor la război! Acu însă au să iasă… și-s arcași buni, care nu se mai află! Și mulți! Poruncesc deci să luați scuturile rămase nouă pradă de la Jiliștea și să le împărțiți oștirii! Să se acopere cu ele! Și repede, că iaca trece ploaia! Și spuneți oștenilor că de acu nădejdea-i numai în brațele lor. Altă ajutorință, nu-i!

Vijelia se depărta spre răsărit sunând din tunete și scăpărând din fulgere. În urma ei, răpăitul ploii se stingea cu încetul.

În cortul lui Ion Vodă căzuse o scurtă tăcere, oamenii stând cu urechile la pândă. Și deodată un glas șovăielnic întrebă:

— Ș-or fi chiar așa de mulți, măria ta?

Ion Vodă căută cu ochii pe cel ce vorbise:

— I-om număra în luptă, pan Buciume, răspunse el către marele ceașnic care-și plecă fruntea, rușinat.

Afară, doi ostași călări mânau între sulițe un prins tătar, legat cu mânile la spate.

— Ne fură vitele! grăi unul dintre sulițași, trăgându-și cușma din cap. Le-am adus tocmai din Bugeac, unde am fost robi și ne-au scăpat dumnealor, cazacii și sutașul Mitruț… ș-acu le păzim aici și le

paștem... iar ei vin și ni le fură! Am văzut trecând în jos călărime multă, tătărască, de s-a înnegrit zarea. Și dintr-acolo s-au rupt podgheazuri de pradă! Au dat năvală peste noi ziua mare – cât a ținut vijelia – ș-au învăluit tamazlâcurile și le-au luat în harapnice încolo către Nistru... Acu, ne-ar face trebuința oleacă de oaste... să-i ajungem din urmă și să le plătim...

— Câți oameni sunteți acolo? întrebă Ion Vodă.

— Vreo două sute cincizeci...

— Pătrașcule, buciumă să vie toți! Dă-le sulițe și ghioage! Să intre în luptă, cu strânsura... Și pe urmă om vedea noi ce-i cu vitele...

Departe, către miazăzi, prinseră a țipa ascuțit surlele...

— Nu trebuie să ne simtă dușmanul că nu avem iarbă de pușcă! spuse Ion Vodă către căpitanii săi. Năvălim noi peste dânșii, repede, îi năucim cu archebuzele și săgețile, le stricăm așezarea, cu călărimea noastră, și-i pălim din față cu grosul oștirii. Până s-or dezmetici, să și ajungem la tunurile lor!...

Și năvala oștirii moldovenești porni să împlinească această poruncă. Din două părți archebuzierii căpitanilor Buhuș și Răducanu, alergând cu mare iuțeală, se lăsară în genunchi la puțină depărtare și prinseră a trage, fără răsuflet, asupra dușmanului. De la spatele lor, nouri de săgeți moldovenești umbriră lumina soarelui și tot atunci, pe cele două laturi, năvăliră cazacii și călărimea de țară. Iar peste învălmășeala care se iscă, tulburând rândurile turcești, păli grosul oștirii lui Ion Vodă, fulgerând din săbii, din halebarde și suliți și trăsnind din ghioage, în vreme ce coasele și lăncile spintecau caii, le tăiau chișițele și retezau brațele și gâtlejurile călăreților. O vreme nu se putu înțelege de partea cui coboară cumpăna. Nu se știa ale cui erau trupurile care lunecau neputincioase și rămâneau nemișcate, pe jumătate îngropate în pământul muiat de puhoiul ce trecuse, călcate de picioarele luptătorilor care pășeau peste ele, sub nourii de săgeți tătărăști și moldovenești. Pe urmă păru că oastea dușmană îndărăptează. „Taie! Ucide!” răsuna tot mai puternic strigătul de luptă al moldovenilor și de departe Ion Vodă se înălța în scări cu mare tulburare. Dușmanii dădeau înapoi și abia se mai apărau. Gata să trimită ajutoare pentru nimicirea lor de istov, domnul își ridică brațul, să facă semnul de trebuință. Dar, în clipa aceea, pedestrimea dușmană se despică în două laturi uriașe. Călărimea lor se mistui către aceleași laturi și prin locul rămas pustiu trăsniră tunurile turcești răzbubuind până în naltul cerului, răsturnând cai și oameni ca într-un vârtej fulgerător și umplând întreg cuprinsul cu vălătuci vineți de fum.

Buciume moldovenești aruncară porunci grăbite, în timp ce tunurile urmau să urle și lupta pedestrimii și călărimii se oprise înecată în fum.

Trasă și ea spre laturi, din drumul ghiulelelor dușmane, oastea moldovenească împlini poruncile buciumate și dădu înapoi. Iar când ieși din vârtejurile de fum și se ivi în vederea domnului, arăta împuținată, slăbită, fără călărime, sfâșiată, vlăguită. Oamenii se lăsară jos, tăcuți, în preajma tunurilor mute care nu-i mai puteau ajuta. Păreau mâhniți, și mulți gâfâiau legându-și rănile ori căutând apă să se răcorească.

— Nu poți sta cu ghioaga, ori cu sabia, împotriva tunului! vorbeau ei, osteniți.

— Și nici cu calul! spuse hatmanul Svercevski către Ion Vodă, arătându-și sotniile care – prinse drept în fața treascurilor dușmane – avuseseră pierderi din cale afară de grele. Pot zice că nu mai am călărime, – urmă el, – deoarece călării puțini între pedestrași mulți nu-s decât ținte pentru săgețile și plumbii dușmanilor!

— Așa este, cunoscu domnul. Chipul său era întunecat și negru de fum, iar în ochi i se vedea o neliniște, o îngrijorare și o încordare neobișnuită. Are să trebuiască să luptați descălecați, urmă el. Toți ca unul!

— Fără călărime, măria ta?

— Avem panțiri, și-i trimitem să ne deschidă drumul. Trebuie să răzbim la tunurile lor cu orice preț! Cu orice preț, dragul meu Svercevski!...

Oastea se odihnea. Departe se odihneau și dușmanii. Oștirea moldovenească, lăsată ascunsă la spatele gorganului, fu chemată să împlinească golurile pedestrimii, întărind-o, iar domniile lor marele vornic Grumază și căpitanul Zurbă se înfățișară la porunci și se întoarseră grabnic la locurile lor să se gătească de năvală.

Când turcii se urniră iar, înnegrind câmpia până în zare, soarele cobora la chindii. Din rândurile moldovenești porniră întâi arcașii și archebuzierii și ajunși la potrivită depărtare traseră cu atâta furie și iuțeală, încât, îndată, în cele dintâi rânduri dușmane se făcu mare învălmășeală. Un comandir cu pene lungi la coiful strălucitor alerga de ici-colo în fața șiragurilor să facă rânduială. Domnia sa Șeptelici îl luă la ochi și comandirul se răsturnă în iarbă cu o săgeată înfiptă în grumaz. Îndată sări altul să-l ridice, să-l ajute, și căzu și acesta cu capul către dușmani, ceea ce nesmintit arăta semn rău pentru oastea lor. Domnia sa Șeptelici pusese un genunchi la pământ și trăgea mereu fără greș și vânând numai comandiri, în vreme ce un ostaș îi trecea săgeată cu săgeată, de la spate. La fel trăgeau mulți dintre cei ce fuseseră sub învățătura sa. Toți stăteau liniștiți cu genunchiul la pământ și ocheau ca atunci când își găureau cușmele din zbor și căpitanul îi cinstea cu câte o ceașcă de rachiu.

Cu aceeași osârdie și cumințenie trăgeau cu archebuzele oștenii de sub învățătura dumnealor Buhuș și Răducanu, iar țevile armelor se

înfierbântau atâta, încât nu mai puteau fi ținute în mână.

Un bucium aruncă o poruncă și, printre arcași și archebuzieri împărțiți în două și buluciți către laturi, porniră la luptă panțirii. Treceau greoi, în două șiraguri adânci, pe caii lor uriași și îmbrăcați în fier ca și călăreții. Duduia pământul sub copitele mari și zuruiau armurile. Când ajunseră la depărtarea potrivită, marele vornic Grumază și căpitanul Zurbă, care călăreau în fruntea șiragurilor, își înălțară săbiile. Goana începu din ce în ce mai iute, din ce în ce mai amenințătoare, până se nărui ca o tunătoare cascadă de fier, prăvălită peste rândurile dușmane. Cădeau în fața lor călăreți și pedeștri, fără alegere. Călcau peste ei caii grei, rupând ciolane și spărgând cu copitele trupurile celor prăbușiți, în vreme ce panțirii loveau, rupând platoșe, turtind coifuri, zdrențuind zale și înaintând pas cu pas în mulțimea deasă care nu se putea feri în lături. În fața lor își făcură loc mândrii spahii împărătești, îmbrăcați și ei în fier și purtând coifuri strălucitoare cu pene și podoabe, și îndată împotrivirea dușmană deveni uriașă. Acu, dumnealui sutașul Roman Limbădulce nu-și mai arăta zâmbetul cel plin de dulceață și sfiiciune care-i înflorea chipul de obicei. Ci își răsucea sabia lungă și grea cu atâta ușurință și meșteșug încât nu se afla dușman să-l înfrunte, iar dacă totuși se încumeta unul să încrucișeze arma cu dânsul, ținându-i piept, domnia sa sutașul își împingea sabia într-a dușmanului, mâner lângă mâner, și tot în clipa aceea își apuca buzduganul cu stânga și izbea sfărmând. Atunci obrazul lui rotund și plin de tinerețe arăta întunecat și glasul lui cel blajin striga atât de grozav; „Ucide! Ucide!”, încât inimile dușmanilor celor mai hârșiți în lupte tremurau și se strângeau de spaimă. Alături, dumnealui Ioniță Detunatul împungea cu sabia cum se împunge cu sulița și, nimerind mereu drept sub apărătoarea gâtului, o înfigea scurt și adânc. Iar când se întâmpla să nimerească alături, răcnea mânios și izbea atât de puternic cu buzduganul, încât spărgea și coiful și apărătoarea dușmanului și trecea înainte clătinându-și mustățile lungi, castanii, care se zburliseră ca țepii ariciului. Scară la scară cu dânsul, sutașul Nistor Hreamătă părea mai negricios și mai întunecat decât oricând. Și pălea atât de tare cu sabia lui uriașă, încât despica în două trupul vrăjmașului sau îi reteza capul de istov, pe deasupra apărătorii gâtului. Atunci arăta atât de mânios, răcnea atât de puternic și se repezea atât de cumplit asupra altui vrăjmaș care-i cădea înainte, încât în jurul lui, inimile înghețau și dușmanii se fereau în lături să nu-l întâlnească. Lângă el, Grozav Cușmăroșă nu mai râdea și nu mai spunea jâtii de care să facă haz oștenii și potcovarii cum făcea altădată în tabără. Și nici măcar nu lupta ca ceilalți, cu sabia și cu buzduganul. Ci purta în stânga o bardă grea, o bardă cu buza lată și coada oleacă strâmbă, și cu ea lupta. Înlătura cu sabia lovitura dușmanului și pălea cu barda despicându-i

căpățâna cu coif cu tot. Și așa înainta mereu, strângând din dinți și despicând căpățâna după căpățâna ca un uriaș de poveste și de spaimă. Treceau așa unul după altul și sutașii Dragotă Căposu și Cucu Gurărău și Vlaicu Vijelie și Maxim Umblăiute, ca niște stânci care sfarmă tot ce a mai rămas în picioare pe urma căpitanului Zurbă și a marelui vornic Grumază. Pentru că domniile lor tot în fruntea panțirilor se aflau. Dumnealui Zurbă avea o sabie atât de lungă și de grea, încât un om potrivit n-ar fi putut-o mânui nici cu amândouă mânile. Și cu această sabie curăța tot locul de jur-împrejurul său, repezind-o, învârtind-o, retezând brațe cu armuri cu tot, despicând piepturi împlătoșate, desprinzând umeri, spărgând coifuri. Iar domnia sa Grumază își repezea sabia asupra armei dușmanului, i-o arunca din mâni ori i-o rupea și, întinzând brațul, îl apuca de cap, îl trăgea în jos și îi spărgea tidva cu buzduganul, tot numărând printre dinți după vechiul său obicei: treizeci și unu… treizeci și doi… treizeci și trei!…

Și se duceau panțirii într-un vuiet uriaș de gemete și de bătălie care cutremura toată oștirea dușmană, împingând-o mereu mai înapoi, spre Dunărea, în vreme ce în urma lor grosul pedestrimii, cu Ion Vodă în frunte, trecea ca un tăvălug peste rămășițele vrăjmașe.

Când ajunseră în dreptul treascurilor și trecu de ele ca într-o bătaie de vânt, tunarii turci se rostogoliră cu frunțile în pământ.

— Arbore! strigă Ion Vodă. Ia-le pe toate! Ia și butoiașele cu iarbă de pușcă și trimite-le în tabără. De aici tot nu putem trage, ca să nu lovim într-ai noștri!

Arbore își vârî în teacă sabia lungă cu care luptase până acum, slobozi o poruncă și tunarii lui și alți osteni din jurul domnului se grăbiră să dea o mână ajutor. Însuși domnul sări de pe cal, puse mâna pe un treasc și cu puterea sa uriașă pomi să-l împingă singur. Se repezi îndată Mitruț și boierul Pătrașcu să-l ajute. Dar tunul rămase cu roțile adânc îngropate în pământul moale și desfundat de ploaie. La fel rămaseră și celelalte tunuri, și oamenii munciră și gâfâiră zadarnic în jurul lor. Alergară să caute cai, și vremea trecea. Lupta panțirilor și a pedestrimii se depărtase și domnul ardea de nerăbdare.

— Strică-le! strigă el către Arbore. Să nu le poată folosi nici ei!

— Au să le strice ei singuri! răspunse Arbore, punându-și tunarii să le încarce până la gură. Au să tragă asupra noastră ș-au să se spargă țevile în mânile lor!

Desfundară butoiașele și vărsară toată iarba de pușcă în bălțile câmpului, în vreme ce pedestrimea, încleștată în lupta aprigă, pe urma panțirilor, părea a șovăi.

Un om cu brâu verde și cușma înaltă alerga dinspre iezer de-a dreptul prin bălți. Își scoase cușma de departe și se închină în fața domnului.

— Măria ta, aduc dușmanii ajutoare. Câtă frunză și iarbă aduc. Au

început să învăluie călărimea... de pe iezer se vede bine ce gânduri au...

Fără vorbă Ion Vodă sări pe cal și se înălță în scări. Departe, din toată călărimea moldovenească nu se mai vedea nimic. Numai zbuciumul desimii vrăjmașe, vânzolită și repezită în toate părțile, ca și vuietul armelor și strigătelor de luptă, dădeau de știre că acolo, înecată în mulțimea fără număr a dușmanilor, se dă o luptă fără seamăn. Or putea oare panțirii să străbată puhoiul care umblă să-i înăbușe? O clipă privirile domnului lunecară peste ghemul uriaș care înfățișa lupta lor și un gând ascuțit se înfipse în mintea sa înfierbântată: de fier să fie brațele lor și tot ar trebui să ostenească odată și să scape armele din mână! Îngrijorat, zvârli o poruncă și buciumele sunară chemându-i să îndărăpteze. Dar ghemul rămase închis și urmă a se zbuciuma pe loc. Porunca nu se împlinea. Iar între frământarea aceea și frământarea pedestrimii care nu mai putea înainta, depărtarea care se lărgea văzând cu ochii se umplea de alte oști dușmane, tot mai puternice și mai dese. Și deodată zarea de către iezerul Ialpugului prinse a se întuneca, a se înnegri de călărime sprintenă, și nouri de săgeți porniră a bate din partea aceea.

— Tătarii! cunoscu Ion Vodă.

Buciumele zvârliră porunci tari de îndărăptare și hatmanul Svercevski și boierul Pătrașcu se desprinseră din vălmășagul pedestrimii și alergară la domn.

— Ne tragem înapoi! strigă Ion Vodă arătându-le bulucul tătărăsc. Altfel ne învăluie și pun mâna pe tabără. Îndărăptăm încet, și-i zăbovim cât om putea...

Zvârli aceeași poruncă și către căpitanii care veneau pe rând, în goană, trimiseră lăncieri cu scuturi, arcași și cosași împotriva tătarilor, și cealaltă pedestrime prinse a se trage înapoi pas cu pas, după ce unii ghiogari și săbieri fură repeziți pentru paza taberei și a căruțelor.

Apăsarea dușmanului creștea. Cât se vedea cu ochii, până la dâmburile care închideau zarea către Dunărea, câmpia nu mai era decât un furnicar de turci și tătari, din fața cărora, împuținata oaste moldovenească se trăgea încet și dând lovituri de moarte. Mușcau pământul în fața ei mândrii ieniceri ai padișahului, iar cei care veneau în urma lor călcau peste leșuri, lunecau în sânge și în bălți și cădeau și ei. Dar veneau mereu alții împinși de cei din spate, ca un puhoi care curge puternic, umflat, fără sfârșit. Păleau răzășii cu brațe neobosite, tăiau săbierii fulgerându-și palele ude de sânge și împungeau sulițașii străpungând trupurile dușmane dintr-o parte în alta. Își aruncaseră archebuzierii puștile nefolositoare și păleau cu săbii și iatagane culese de pe jos. Coseau cosașii ca-n fânaț, și când li se rupea fierul, păleau cu bucata care le rămânea în mână până o făceau țăndări. Despicau halebardierii capete și trupuri dușmane, apucau cu clonțul armei,

trăgeau și împungeau într-un vălmășag fără nume. Loveau topoarele cu ascuțișul și cu muchia și lăncile nituite de bița Gligore din Plopi, din coasele oamenilor „dintre ape”, intrau adânc și se răsuceau în rană, cu scrâșnet, cu ură și cu sete. Ca un trăsnet izbea sutașul Mitruț cu ghioaga pe care i-o dăruise bița Gligore la nuntă și în jurul său „atamanii” și părinții lor și Zamfir cu oamenii săi și Drăgan cu biciul lui cel cumplit și feciorii Știrbului și toți răzășii Moldovei, luptau dezlănțuiți, cu gurile pe jumătate deschise, cu răsuflarea șuierătoare. Și luptând, dădeau înapoi pas cu pas, și în fața lor dușmanii se prăbușeau și îndată răsăreau alții în locul lor. Dar cădeau și moldoveni și cazaci… cădeau… cădeau… Unul câte unul scăpa arma din mânile vlăguite și se lăsa moale într-o parte. Iar peste trupurile lor tăvălugul dușman călca vuind. Dar nimeni nu avea vreme să vadă cine a căzut și a rămas înecat în puhoi. Fiecare vedea numai dușmanul din fața sa, pe care trebuia să-l doboare cu orice preț. Și loveau cu furie, cu deznădejde, cu amândouă mânile, mereu, mereu!

Sus, pe gorganul de către răsărit, Ion Vodă stătea călare, încremenit. Numai ochii îi fulgerau întunecat lunecând pe deasupra încleștării supraomenești, care sângera pe câmpia înecată de bălți. Și privind îndărătnicia și puterea și vitejia cu care oastea sa împuținată se împotrivea uriașei apăsări a dușmanului, buzele sale șopteau mereu aceeași vorbă de milă și de jale:

— Săracii… săracii… săracii…

Socoti îndelung puterile vrăjmașe, pândi cu băgare de samă mișcările tătarilor, mai privi odată puținătatea oștirii care-i rămăsese și inima lui se frânse într-un oftat fără seamăn. Dădu poruncă să se încarce toate ale taberei, pregătindu-se caii pentru căruțele cu zaherea. Cu lovituri mari de topor, tunarii începură să sfarme închizătorile și cățuiele hușnițelor și treascurilor, ca să nu le poată folosi dușmanii. Pe mustățile lungi și răsucite în jos ale căpitanului Arbore curgeau încet două șiraguri de lacrimi și statura lui înaltă și deșirată se zugrăvea jalnic pe cerul siniliu al asfințitului, între trupurile moarte ale tunurilor sale.

Amurgul cădea. Surle țipară în câmpie și înaintarea turcească se opri. Oastea vrăjmașă rămase pe loc. Sunară îndelung și buciumele moldovenești, iar când întunericul căzu, întreaga oaste a lui Ion Vodă se desprinse încet și se trase vlăguită dincolo de tunurile mute.

Urcară pe gorgan căpitanii și comandirii și hatmanul Svercevski și stătură în jurul domnului. Tăceau toți. La picioarele lor tabăra moldovenească zăcea întunecată, fără zvon, fără zare… Departe, pâlpâiau focurile dușmanilor cu flăcări nalte și vuiet mult. Turcii se veseleau și se pregăteau pentru a doua zi…

Înainte de zori, căruțele se urniră greu, pornind încet pe pământul moale, către miazănoapte. În urma lor, oștirea pășea tăcută, ostenită. Oamenii nu putuseră dormi noaptea, nici nu avuseseră unde se aciua. Li se înfundau picioarele în bălți. Înaintea lor, întinderea dintre iezere se arăta joasă și apa adunată din vijelia de ieri nu avusese timp să se scurgă. Dincolo de gorgan, tamazlâcurile care păscuseră pe câmpia întinsă către răsărit nu se mai vedeau. Numai departe, foarte departe, o geană roșie arăta locul unde se stingea un pojar.

Câteva străji călări fuseseră trimise înainte să cerceteze locurile, să oblicească și să buciume la nevoie. Tăcuți, în fruntea oștirii călăreau Ion Vodă, hatmanul Svercevski și boierul Pătrașcu. Gândurile lor erau aceleași. Mai bine de o treime din oastea moldovenească rămăsese pe câmpul pe care îl părăseau. Mulțimea fără număr a dușmanilor înghițise întreaga călărime îmbrăcată în fier, de sub povața acelor viteji care fuseseră marele vornic Grumază, căpitanul Zurbă și uriașii lor sutași, nimicise toată călărimea de țară și o bună parte din pedestrime. Căzuseră și cei mai mulți dintre cazaci și se prăpădise ajutorul armelor de foc. Iar vrăjmașii erau din ce în ce mai mulți…

În urma lor, pedestrimea pășea mohorâtă.

Oastea dușmană rămăsese departe în urmă și nici nu se mișca în urmărirea moldovenilor. Ridicați în șa, Ion Vodă și cei din jurul său o priveau îngrijorați.

— Ce-or fi punând la cale? se miră Ion Vodă nedumirit. Sunt tari… sunt mulți… de ce ne lasă să ne depărtăm nestingheriți?

Își urmară drumul cătând din vreme în vreme îndărăt, în urma lor, tabăra dușmană se ștergea încet în ceața dimineții.

Și deodată buciume se auziră sunând din față, departe, și oastea se opri. Jur-împrejur nu se vedea nicio mișcare. Pustie, câmpia se întindea până în zare, învălurată ușor de dâmburi joase, goale. Numai în jos, către răsărit, o învăluire de fum vânăt urca spre cerul limpede. Iezerul Cahulului, rămas puțin în urmă, își clătina ușor păpurișul și apa începuse a scânteia sub roșeața răsăritului. Către locul acela își întorcea mereu capul Zamfir. Îi rămăsese, priponite între trestii, plutele și luntrea și îi părea rău că se depărtează de stuful în care se simțise ca acasă.

În goana calului, un străjăr venind dinspre miazănoapte se opri în fața domnului: cercetașii obliciseră, pe după dâmburi, străji și iscoade tătărăști și întrebau ce să facă. De pe o culme zăriseră chiar cete mai mari de înaintași venind dinspre miazăzi și ocolind pe la răsărit balta Ialpugului, pe care o treceau călări, drept pe la mijloc, pe unde se făcea o îngustime, ca un gât…

— Asta era! se dumiri Ion Vodă.

— Să ne iasă în față și să ne învăluie! se dumiri și boierul Pătrașcu.

— De aceea nu se grăbeau cei din spatele nostru să ne pălească!

lămuri domnul. Ca să nu ne depărtăm prea tare și ca să ne prindă în câmp deschis, înconjurându-ne unde or alege ei.

Alergară în jur să cerceteze locurile. Fusese cândva aici o așezare sărmană. Câteva bordeie pe jumătate băgate în pământ se ițeau dintre buruiene, dărâmate și arse. Se vedea că trecuseră tătarii pe aici. Rămăsese numai cenușă și tăciuni, câteva bucăți de îngrăditură de nuiele unse cu lut și ghizdelele unei fântâni astupate. În jur, stepa întinsă, ușor învălurată, pustie. Către miazăzi, tabăra turcească se arăta numai ca o dungă neagră la marginea zării. La o bătaie de săgeată se vedea singur cornul cel mai de către miazănoapte al bălții Cahulului, cel căruia oamenii îi puseseră numele Coada Iezerului și unde Zamfir își ascunsese luntrea și plutele.

Fură chemați la sfat căpitanii și comandirii care mai rămăseseră. Se înfățișară, pe lângă Pătrașcu și Svercevski dumnealor Răducanu, Iurie, Țarălungă și Arbore. Ion Vodă închise ochii și-i ținu o clipă așa. Unde erau acu cei care nu demult – venind la sfat de război – nu încăpeau în cortul domnesc?

Sfătuiră și hotărâră să rămâie pe loc, să lege tabăra de care de jur-împrejur, după obiceiul căzăcesc, și s-o șănțuiască adânc pe dinafară.

— Altfel, în câmp deschis, au să ne răzbească, măria ta! spunea cu adâncă dreptate domnia sa Țarălungă. Avem oaste vrednică cum nu se mai află, dar puțină. Și nu avem nici cai, nici guri de foc. Iar ei sunt câtă frunză și iarbă și au de toate…

— Ne-or învălui de istov, dar asta nu-i pricină! vorbi și domnia sa Răducanu. I-om aștepta să se rărească, să se subțieze. O oștire trebuie să alerge după mâncare, că doar n-au să steie să moară de foame aici, în jurul nostru… N-au încotro! Și când i-om simți împuținați, om ieși noi hodiniți și le-om da să mănânce țărnă… cât or putea!

Oștirea munci toată ziua aceea să lege tabăra de care și s-o șănțuiască, sub arătările cazacilor care cunoșteau acest fel de întăritură. În amurg așezară veghe tare de jur-împrejur, și în noaptea aceea – zece spre unsprezece iunie – oamenii se putură odihni dormind la adăpostul căruțelor.

Până târziu către întâiul cântat al cocoșilor, oastea dușmană încă nu se arătase, nici turcii de către miazăzi, nici tătarii de către miazănoapte.

În ceasurile acelea de tăcere și pândă, Pătrașcu stătu îndelung de vorbă cu Mitruț și cu „atamanii” lui, în preajma cortului domnesc, prin pânza căruia străbătea o zare de lumină, slabă ca o părere. Când isprăvi vorba, Pătrașcu se sculă, tuși încet și intră în cort.

Ion Vodă veghea. Stătea cu un cot pe genunchi și cu obrazul îngropat în palma lui mare. De alături opaițul îi lumina chipul trudit, întunecat și gânditor.

— Nu te hodinești, măria ta? întrebă Pătrașcu, grijuliu. Ești

ostenit…

— Nu pot, Pătrașcule! răspunse domnul, sprijinindu-și mereu obrazul în palmă. Nu mă lasă gândurile… și grijile…

Boierul tuși iar, încetișor.

— Măria ta… – șovăi el, – nici pe mine nu mă lasă gândurile! Eu am tot cumpănit și am zis așa: noi aici suntem așezați rău! Ca într-o capcană! Știu că altă alegere nu avem! Om lupta, și până la urmă poate om birui, dar ajutor de nicăieri nu putem aștepta! Pentru că dacă ne înconjoară dușmanii, rămânem ca o plavie în mijlocul iezerului! Altfel s-ar întâmpla dacă măria ta ai fi acolo, în țară, și noi aici! Ai strânge altă oaste… te-ai repezi… ne-ai slobozi… și împreună am scăpa de dușmani! Așa am zis. Și… am și pregătit cele de trebuință pentru pornirea măriei tale către țară, către Moldova… Drumurile îs încă slobode și am pus la cale strajă puternică și credincioasă pentru paza măriei tale… Până în ziuă, treci Prutul… Și de acolo…

Ion Vodă îl privise tot timpul cu același chip ostenit și închis. Numai când Pătrașcu rostise vorbele „pentru pornirea măriei tale”, în ochii săi întunecați luci o părere de zâmbet.

— Moldova-i aici, Pătrașcule! răspunse el vorbind rar, potolit. Aici în jurul nostru. Și nu ne poate ajuta. Asta-i puterea ei. Alți oameni, alte arme nu mai avem de unde lua. Altfel ar fi ieșit lupta dacă n-ar fi vândut cele treisprezece mii de călărime ușoară! Calul se mișcă repede pe câmpul de bătaie încotro vrei. Și fără cal, harț nu se poate! Iar puterea noastră în harț stătea și în tunuri! Dacă nu le mai avem, ce mai putem face numai cu pedestrimea, care – în privința iuțelii – se târâie, nu aleargă? Și tu crezi că Moldova mai are zeci de mii de cai și călăreți să ne deie?

O clipă tăcură. Opaițul sfârâia încet.

— Socoți oare, măria ta, că suntem pierduți? întrebă încetișor Pătrașcu.

— Socot că Țarălungă și Răducanu au avut dreptate. Oștile care ne amenință au să alerge după mâncare! Nu se poate altfel. Și așa au să se rărească… au să slăbească… ș-atunci om ieși hodiniți și mai tari decât ele! Mântuirea noastră, în mânile noastre stă, Pătrașcule, nu în fugă!

— Asta așa-i, măria ta! rosti boierul. Numai că domnul e unul și noi suntem atâția. Dacă-l prăpădim, cine să ne cârmuiască și să ne ducă și să ne ocrotească? De aceea stărui eu, măria ta, să te pui la adăpost! Chiar în noaptea ista, până n-or prinde dușmanii drumurile… Iar de ieșit de aici, hodiniți, cum spui măria ta, om ieși noi singuri… și i-om răzbi când s-or mai împuțina…

O vreme, Ion Vodă stătu gânditor, cu ochii în pământ. Pe urmă puse o mână pe umărul boierului și vorbi domol:

— Îți înțeleg, Pătrașcule, grijile și dragostea, pe care eu n-am

prețăluit-o la vreme… dar ceea ce vrei tu nu se poate. Ce crezi tu că ar zice oastea asta de viteji, când ar afla că am fugit să mă pun la adăpost – cum zici tu – și am părăsit-o în brațele dușmanilor? Ar zice că a vândut-o și domnul cum a vândut-o Ieremia! Și ar avea dreptate! Căci s-ar destrăma într-un ceas, apucând care încotro, cu scârbă și cu lehamite! Iar Moldova ar rămâne și fără această singură a ei apărare! Pentru că e singură, Pătrașcule, și fără ea țara ar pieri, ar încăpea pe mâna unei oștiri dușmane, de o sută cincizeci de mii de tâlhari, s-o prade, s-o pârjolească, s-o ucidă, și ea – sărmana – fără oaste, fără arme, fără povață, ar îngenunchea neputincioasă! Ion Vodă se sculă și, străpungând cu privirile sale negre, adânci, privirile boierului, urmă: Moldova a juruit la Iași, Pătrașcule, să moară pentru slobozenie, nu pentru niște vânzători! Și mântuirea de aici o așteaptă… de la noi!

Sub ochii sfredelitori ai domnului, boierul de la Vadul Părului se plecă adânc, rușinat:

— Iertare, doamne… Am crezut… Și ieși cu spatele înainte.

Afară, flăcări înalte luminau depărtările de jur-împrejur. Dușmanii porniseră în pradă.

În ziuă, tabăra lui Ion Vodă se văzu înconjurată de un furnicar de dușmani, care se risipiseră în toate părțile, din zare în zare.

8

Bubuitul treascurilor porni fără veste și oștirea lui Ion Vodă sări vânzolindu-se și alergă la întăritura de căruțe. Dar se liniști curând. Ghiulelele se opreau în valul de pământ înălțat când cu șănțuitul taberei și nu făceau nicio pagubă. Totuși, bătaia treascurilor ținu până către amiaza zilei aceleia de unsprezece iunie, iar când se opri, cercul dușmanilor se strânse, ajunse aproape de șanț și porni năvala. Urcau valul de pământ, coborau în șanț și, aburcându-se unul pe umerii celuilalt, cercau să se înalțe spre căruțe, să le încalece și să sară în tabără. Dar sulițele și lăncile și ghioagele și săbiile moldovenești îi așteptau între roțile căruțelor și sus pe draghini și pe sacii cu zaherea, iar până acolo, săgețile arcașilor îi luau la ochi de la câțiva stânjeni depărtare, doborându-i fără greș. Se rostogoleau dușmanii de pe valul de pământ ca niște trunchiuri care vin la vale, se prăbușeau unii peste alții, în șanț, și cei care veneau din urmă încălecau peste leșurile înaintașilor, ca să ajungă la întăritură și să cadă și ei. Tabăra de care, legată căzăcește după sfatul hatmanului Svercevski, se dovedi a fi de nestrăpuns și curând surlele turcești porunciră îndărăptarea. De pe draghinile căruțelor, moldovenii – cu ghioagele în mâni și cu cușmele date pe ceafă – îi hăuliră îndelung, până când cercul dușmanilor se depărtă și se lărgi.

— Așa, flăcăi! își lăudă Ion Vodă vitejii, trecând încet printre dânșii.

Dar în glas îi străbătea ca o îngrijorare și chipul său arăta întunecat și fără zâmbet. Din zori, un zvon străbătuse tabăra și ajunsese la urechile sale: așezarea nu avea apă! Nici atât cât ar fi trebuit măriei sale să se spele pe față! Niciun strop! Era undeva o fântână părăsită și astupată. Munceau acuma oamenii să scoată din ea pământul și pietrele și gunoaiele. Iar în jurul lor – mai ales cei ce luptaseră pe căruțe și se încălziseră – așteptau. Toată tabăra aștepta și toți voiau să dea o mână de ajutor fântânarilor. Aștepta și Ion Vodă, singuratic, în cortul său, să i se aducă răspunsul. Se plimba de colo până colo, cu mânile la spate, cu capul plecat. Sprâncenele sale groase se îmbinau la rădăcina nasului într-o cută adâncă, întunecată, pe care – de mult – nimeni n-o mai văzuse descrețindu-se. Din umbletul acela neliniștit, își înălța ochii către tabără, de câte ori trecea prin dreptul perdelei ridicate. Aștepta vestea.

Și deodată, vestea se arătă. O aducea domnia sa Pătrașcu, umblând cu capul plecat, cu pasul șovăind, cu zăbavă și crâncenă părere de rău.

— Măria ta… se plecă el din prag și tăcu.

Ion Vodă își urmă plimbarea fără să ridice capul și fără să întrebe. Înțelesese. Și înțelegerea aceasta îi trăsese tot sângele către inimă, iar obrazul său se făcuse ca varul. Pe dușman îl poți birui cu arma, dar setea înseamnă moarte!

Boierul Pătrașcu se trase înapoi și perdeaua cortului căzu peste singurătatea și zbuciumul domnului.

Soarele ardea. Toropiți, oștenii stăteau la umbra căruțelor. Nu mâncaseră în ziua aceea ceapă; ceapa face sete! Nu mâncaseră brânză; brânza face sete! Nu mâncaseră slănină sărată; slănina face sete! Rupseseră vreascuri uscate din dărâmăturile bordeielor și copseseră miei, fără sare. Dar și așa tot le era sete. Câțiva se încăpățânau încă să aștepte în jurul fântânei, al cărei izvor secase. Pașcu Dragotă din Plopana – fântânar de meșteșugul său – intrase la adânc să mai facă o încercare. Îl slobozisera de sus, legat pe subsuori cu gânjuri și curmeie aflate pe la căruțe și înnodate unul de altul. Începuse a roboti acolo jos și deodată îl auziră gemând și frânghia începu a se hâțâna bezmetică. Îl traseră afară. Era galben ca ceara și arăta ca un mort. Îl întinseră pe iarbă. Oamenii se grămădiră.

— Lăsați-l că-și vine singur în fire! grăi careva. Păcat că nu avem o ulcică cu apă să-i turnăm pe gât! Dar asta înseamnă că în fântâna asta blestemată nu mai poate intra nimeni, fără primejdie de moarte!

Oamenii se depărtară încet cu ochii la cer:

— Dac-ar ploua! Dac-ar da dumnezeu un strop de ploaie! Și începură a căuta la căruțe cofe și căușuri, să fie gata pregătite pentru o întâmplare ca aceea: ploaia!

Dar cerul era senin, albastru-alburiu și ardea…

Culcați în curmeziș, peste sacii rânduiți într-o căruță, Mitruț și Zamfir – răzimați în coate – priveau spre lumina apei care scânteia în coada iezerului și vorbeau. Între ei și apă era o depărtare nu mai mare decât o bătaie de săgeată. Dar depărtarea aceasta era acoperită de unele corturi, de unele cete de dușmani așezați la odihnă și de mulți alergători călări, care scurtau drumul trecând pe aici pentru treburile lor.

— Cercăm? întrebă Mitruț.

— Cercăm! hotărî Zamfir. Luăm pe toți oamenii „dintre ape" cu cofe, cu căușe, și…

— Să vie și domnia sa Pătrașcu, să ne îngăduie!

Mitruț sări din căruță și curând se întoarse cu boierul Pătrașcu.

— Iaca! spuse el întinzând brațul. Batem cu săgețile în cetele de colo, până le alungăm să-și caute culcuș în altă parte. După aceea ne împărțim în trei; o parte se repede la iezer, prin locul care rămâne slobod, iar celelalte două bat la dreapta și la stânga locului slobod, să nu ne taie drumul dușmanul. Și când ajungem aici cu apa, buciumăm să îndărăpteze toți… Mâne om face la fel… și tot așa…

Pătrașcu zâmbi:

— Să zicem că izbutim azi! vorbi el. Mâne însă, între noi și iezer au să grămădească atâta oștire, încât nici n-are să se mai zărească apa! Numai să vedem ce are să zică domnul!

Iar domnul dădu îngăduința de trebuință, întrucât o încercare – chiar neizbutită – era mai bună decât o așteptare fără nădejde.

Veniră arcașii și ochitorii care stătuseră sub învățătura căpitanului Șeptelici și își arătară vrednicia. Căzu un dușman, doi, trei… până când ceilalți începură a se foi. Trimiseră și ei săgeți fără folos și căzură alții, mai mulți. Încet-încet se traseră mai departe, dincolo de bătaia săgeților, mutându-și toate ale lor. Pe urmă se rostogoli un călăreț în fuga calului, și după el se rostogoliră și alții. Curând se încredințară că pe acolo-i loc cu primejdie și-l părăsiră… Și atunci, de sub roțile căruțelor, din șanțuri, Mitruț se ivi cu oamenii lui, așa cum puseseră la cale. Cele trei șiraguri se repeziră fără veste, unul către cetele așezate către stânga, altul către cele dinspre dreapta și cel din mijloc, de-a dreptul către coada iezerului. Dar abia trecură de jumătatea drumului și buciumele din tabără sunară a primejdie. Țipau din vale surle și alergau călăreți și pedeștri din toate părțile. Iar șiragul cel din mijloc a trebuit să se apere dând cu cofele și cu căușurile în capul dușmanilor, până când Mitruț cu „atamanii" săriră în ajutorul lor și le acoperiră îndărăptarea. Dădură înapoi pas cu pas sub ocrotirea ghioagelor și a „biciului" lui Drăgan, care făcu mai multă pagubă dușmanului decât toate cele trei șiraguri la un loc. Ar fi fost, vra să zică, loc de mare mirare și laudă. Dar oastea, ridicată în picioare pe căruțe, s-ar fi mulțumit mai curând cu un singur strop de apă și mulți erau aceia

care-și umezeau cu limba buzele crăpate și își lungeau privirile către sticlirile iezerului, întorcând capul de la isprăvile lui Drăgan.

— Ieșim din nou la noapte! se încăpățână Mitruț, grăind rușinat către boierul Pătrașcu. Nu mă las până n-oi aduce măcar o cofă cu apă pentru măria sa!

— Ieșim, Mitruț, – răspunse domnia sa Pătrașcu, – dar nu pentru cofa pe care măria sa, după cât îl știu, nici nu ți-ar primi-o! Ieșim să curățim șanțurile de morți și să rostogolim leșurile cât mai departe. Altfel, pe arșița asta, pierim toți aici de duhoare ori dă peste noi cine știe ce boleșniță.

Până în sară, arcașii traseră cu sete în cetele dușmane și mulți din ei păleau atât de bine, încât, curând, locul către iezer se pustii din nou. Iar când se înnoptă ieșiră să îndepărteze leșurile. Le trăgeau din șanțuri, cu silă și greață, și din creasta dealului de pământ le făceau vânt în vale cu piciorul, fără să-i privească.

— Nu așa! le strigă deodată Mitruț, peste măsură de tulburat. Căutați-i! Au ploști cu apă, spânzurate pe după gât! Uite, ia! ridică el în aer o ploscă de lemn turtită, îi plină cu apă!

O frământare fără margini puse stăpânire pe oșteni. Mulți coborâră în șanțuri să ajute la îndepărtarea leșurilor și să caute apă. Și găsiră. Aproape fiecare dușman mort avea o ploscă. Asta era rânduiala lor, prin țările calde de pe unde vor fi venit. Dar toată apa aflată astfel nu ajungea să sature setea taberei. Băură deci câte puțin, câte foarte puțin, atâta cât buzele să le rămâie tot arse și gâtlejurile tot scorojite. Mitruț destupă plosca, își șterse gura cu palma, se uită o clipă la ea și o astupă la loc, umezindu-și buzele cu limba. Se duse la domn. Umblă o vreme în jurul cortului, necutezând. Străjării îl priveau mirați. Stătu apoi sub perdeaua ridicată și văzând că domnul nu-l bagă de samă, ci urmează să se plimbe cu același pas neliniștit și cu ochii în pământ, îndrăzni:

— Să trăiești, măria ta!

Ion Vodă îl privi tăcut.

— Măria ta, – se plecă Mitruț cu mare cuviință, – dacă nu ți-a fi cu supărare… ți-am adus oleacă de apă…

Ochii domnului îl priviră cu bunăvoință, dar fără zâmbet:

— Mulțămesc, Mitruț sutașule. Am băut. Mi-a adus Pătrașcu!

— A-ha! Mitruț rămase cu plosca în mână, stingherit. Da'… domnia sa Pătrașcu n-a avut o ploscă plină, măria ta… numai oleacă… Cât pentru dânsul… și n-a fi ajuns pentru măria ta… Asta-i plină!

— Tu ai băut? întrebă deodată domnul.

— Băut!… Mulțămesc de întrebare! minți Mitruț, roșindu-se.

— Dacă ai băut, de ce-ți sunt buzele arse… și ochii înfundați?

Mitruț rămase mut, și domnul – după ce bău puțină apă – îi întinse plosca:

— Bea! Și pentru că sutașul dădu un pas înapoi, stingherit, se încruntă și porunci: Bea!

Mitruț luă plosca și o duse la gură.

— Încă! porunci domnul. Încă!… Mai mult! Așa!… Acuma i-ați plosca și du-te! Și-ți mulțămesc, Mitruț sutașule, pentru dragostea și sufletul tău bun.

Cu inima grea, Mitruț ieși cu spatele înainte.

La căruța în care se aciuase, trezi pe Ghivirdic.

— Ți-am păstrat oleacă de apă! îi șopti el. Uite, bea!

Ghivirdic se răsuci repede, cotrobăind ceva printre saci:

— Ți-am păstrat și eu ție! scoase el altă ploscă și o întinse lui Mitruț.

— Bea! îl îndemnă Mitruț. Bea și te satură. Eu am să dau oleacă lui Drăguș.

— Mai bine păstrează-i-o pentru când s-a scula! șopti Ghivirdic. Abia a adormit.

Stătură amândoi în genunchi pe saci și priviră la fața slăbită și trasă a prietenului lor, care gemea încetișor prin somn. De când se prăpădise bița Gligore, Drăguș nu-și mai descleștase gura.

Se întinseră lângă el să doarmă.

Prin pânza cortului domnesc, luminat de opaiț, umbra uriașă a lui Ion Vodă se vedea plimbându-se, încet, dintr-o margine în alta. În noapte, neliniștea fără popas a domnului părea singura veghe peste somnul acelor oameni care adormiseră gemând, cu gâtlejurile arse, cu răsuflarea șuierătoare. Puțina apă pe care o băuseră le răscolise o sete și mai sfâșietoare…

9

Arșița începu de dimineață. Oamenii, deșteptați din zori, stăteau lungiți sub căruțe, la umbră. Cei care nu încăpuseră își întinseseră ilicul, ori sumanul, ori cămașa, între leucă și coada unei sulițe înfipte în pământ, închipuind astfel un umbrar, și stăteau dedesubt, neclintiți. Era tăcere și mâhnire fără margini, și chipurile arătau întunecate și împietrite. Nu se mișcau. Mișcarea face căldură și căldura face sete! Nu vorbeau, vorba usucă gâtlejul, și gâtlejul lor nu putea fi mai uscat decât se afla. Nu mai mâncau. Mâncarea, oricare ar fi ea, cere apă. Își treceau limba fierbinte peste buzele scorojite, și atât. Numai ochii lor adânciți, lucitori, cu cearcăne adânci, cercetau cerul, căutând un nour cât de mic de care să-și agațe nădejdea unui strop de apă. Și – fără milă – cerul arăta senin… senin… senin…

Surle sfâșiară aerul aproape și oștenii se sculară într-un cot și priviră. Soli turcești, cu flamură albă, stăteau în preajma șanțului și cereau să vorbească cu domnul. Li se întinseră scânduri de la căruțe peste șanț și intrară.

Domnul îi primi în cort. Vorbiră în numele beglerbegului Rumeliei, măria sa Ahmet. Măria sa Ahmet cerea răzvrătitului domn mazilit să se închine. Strălucirea sa sultanul l-a mazilit, strălucirea sa este stăpânul, cu strălucirea sa să se răfuiască.

— Și oastea?

— Să se împrăștie. Să se ducă fiecare la casa lui. Toți sunt slugile strălucirii sale și strălucirea sa nu-și ucide slugile. Cheamă numai pe mazilit, pe răzvrătit, să dea sama…

— Și cine să vă creadă?

Solii înălțară din umeri.

În jurul celor câțiva luptători ai răzvrătitului sunt o sută cincizeci de mii de ostași ai padișahului. Dacă Ion Vodă nu se închină, oastea strălucirii sale va trece ca un tăvălug peste acei bicisnici apărători ai Moldovei.

— Să încerce! strigă Ion Vodă, mânios dintr-odată. Pătrașcule, dă-i afară!

Solii s-au dus înspăimântați și bucuroși că au scăpat cu atâta!…

Ziua trecu greu. Dușmanii strânseră cercul în jurul taberei. Dar de la adăpostul căruțelor, arcașii moldoveni, vânând mai ales comandiri, făcură atâta pagubă, încât – spre chindii – cercul se depărtă iar, chiar mai larg decât fusese.

Sara căzu liniștită, senină. Era lună nouă și stelele sclipeau în adâncurile cerului. Căzu rouă. Oamenii își simțiră cămășile și straiele ude. Își lipiră buzele de ele și se socotiră fericiți. Mulți își scoteau cămășile și le întindeau pe iarbă alături. Să prindă, să sugă cât mai multă rouă! Stăteau cu fața către cer, să le umezească obrajii, roua.

Așa-i găsi Ion Vodă, ieșit cu Pătrașcu și cu Mitruț sutașul după el, să vadă tabăra. Oamenii îl priveau cu ochii sticloși. Unii nici nu-l vedeau. Își sugeau cămășile umede. Undeva mai departe, caii de la căruțe gâfâiau cu gâturile întinse pe pământ… Se întoarseră. Mitruț rămase afară, de strajă. O vreme, Ion Vodă se plimbă ostenit prin cort. Pătrașcu îl privea tăcut. Domnul nu-l vedea. Într-un târziu îi spuse răgușit:

— Du-te!

— Măria ta, – cuteză Pătrașcu, – hodinește-te! Ești vlăguit și slăbit… că doar ești om și măria ta…

Fără să-și ridice capul, Ion Vodă îi făcu semn cu mâna să-l lase singur:

— Du-te!

Și rămase plimbându-se. Pe sub perdeaua ridicată Mitruț îi vedea spatele gârbovit dintr-odată.

A doua zi dimineață solii veniră iar:

— Măria sa beglerbegul mai îngăduie mazilitului o zi de gândire. Să se închine deci, și să se lase dus la Stambul, ca să cadă la picioarele

strălucirii sale. Măria sa Ahmet jură pe Allah să-i cruțe viața. Altfel n-are să-l mai ducă la Stambul, ci are să-l osândească pe loc, așa cum se cuvine unui răzvrătit prins cu arma în mână! Iar oastea moldovenească are să fie trecută toată prin sabie…

— Nu-i crede, măria ta! sări Svercevski mânios. Nicio vorbă să nu crezi din ceea ce spun și jură ei! Eu îi cunosc! Nu și-au ținut niciodată vorba, și au călcat, ca păgânii, peste toate jurămintele. De ce să le ție acu?

— Auzi? se întoarse Ion Vodă către solul care vorbise. Cine să vă creadă? Spune beglerbegului că eu știu ce-l doare! Nu mai are cu ce-și hrăni oastea! Nu poate s-o mai ție aici în jurul meu! Nicio zi! De aceea mă îngăduie numai până mâne! Se grăbește! Spune-i că dacă-i trebuie capul meu, să vie și să-l ia de aci.

Solii plecară.

Tabăra primi vestea fără nicio tulburare. Oștenilor le era tot una. Erau unii care începuseră să vorbească într-aiurea. Câțiva răniți pieiră. În pământul uscat, gropile fură săpate cu mare greutate și zăbavă. Oamenii erau slăbiți. Le străluceau ochii adânciți sub frunte, le crăpaseră adânc buzele umflate, răsuflau greu cu gura pe jumătate deschisă, li se subțiaseră fețele, părea că li se lipise pielea de oasele obrazului și pleoapele le erau roșii, umflate și crăpau și ele… Iar soarele ardea… ardea… Alții stăteau neclintiți pe căruțe privind cu ochii sticloși de jur-împrejur. Și cum se apropia un dușman până la o bătaie de săgeată, trăgeau. De multe ori nimereau. Dar nu se mai bucurau ca altădată. Strângeau din dinți cu putere și potriveau în arc altă săgeată.

— Dacă turcii s-ar mai apropia, să pornim un iureș asupra lor, – își făcea socoteală Mitruț, – ori ar da o nouă năvală, poate am mai face rost de oleacă de apă…

Dar turcii nu se apropiau, nici nu aveau de gând să năvălească. Stăteau liniștiți, în cerc larg în jurul taberei și umpleau depărtările până în fundul zării.

În ziua aceea caii au pierit. Mulți oameni din cei mai slabi și mai nemâncați și mai vârstnici au rămas nemișcați pe locurile lor, fiindu-le greu să se scoale de jos.

Sara, căpitanii fură chemați la sfat.

— Dacă ar jura pe coran, – le spuse domnul, – socot că și-ar ține cuvântul, și atunci m-aș da în mâna lor! M-aș duce la Stambul să vorbesc cu sultanul, să răstorn pe Petru Șchiopul și să vin înapoi… Și atunci am aștepta zile mai potrivite în care să scuturăm de pe umerii noștri stăpânirea lor, și am slobozi țara… Cred că aș putea! Iar voi care ați rămâne aici, fără mine, să scoateți oastea la liman… să ajungă fiecare nevătămat, la bordeiul și sărăcia lui… Asta v-aș ruga… și de asta v-am chemat!

— Nu-i crede, măria ta! sări iar Svercevski.

Și după dânsul se îndărătniciră și ceilalți:

— Nu-i crede!

— Nimic din ce-or făgădui n-au să ție!

— Ce jurământ poate fi acela făcut pe limba lor păgânească și pe cărțile lor spurcate?

— Am răbdat atâtea, om mai răbda!…

Ion Vodă rămase neclintit în hotărârea lui. Părea ostenit și mâhnit adânc. Își luă căpitanii și ieșiră din cort. Le arătă trupurile celor ce zăceau ca morți, zbuciumul ciudat al celor ce aiurau, ce socoteau că văd râuri limpezi de apă rece și se opinteau să sară în ele, să bea, să bea, să bea… Le arătă cum răsuflă cu aspră șuierătură cei mai tari, cei mai voinici, cum stau în picioare pe căruțe și privesc neclintiți la scânteierea stelelor departe în apele iezerului… Iezerul! Apa!

— Acuma spuneți, dragilor mei căpitani, cu ce mi-au greșit mie vitejii iștia să-i chinuiesc atâta! Și ce-am să folosesc eu și ce are să folosească țara dacă ei or pieri de sete? Mai pot ei răbda? Dar voi aiștia care mai aflați putere să vă împotriviți, de unde o mai luați? Uitați-vă unii la alții! Nici copiii voștri n-au să vă mai cunoască… acasă! Nu vedeți că se apropie clipa în care aveți să vă prăbușiți?

În noaptea aceea, târziu, Mitruț cu „atamanii” săi, cu Drăgan și Zamfir, sculară din somn pe boierul Pătrașcu. Stătură îndelung de vorbă și pe urmă plecară împreună la domn. Ion Vodă nu dormea. Umbra lui neagră, uriașă, se vedea prin pânza cortului mișcându-se de colo-colo. Intrară numai Pătrașcu și Mitruț. Mirat, domnul se opri, privindu-i.

— Măria ta, – se înclină boierul, – Mitruț sutașul are un gând bun și-a venit să ți-l spuie și să-ți facă o rugare. Mă unesc și eu cu dânsul și dacă te-i lăsa greu, doamne, am să îngenunchi și am să te rog și eu ca pe dumnezeu… Măria ta, de aici până la coada iezerului nu-i decât o bătaie de săgeată. Și oaste dușmană până acolo se vede tare puțină, c-au gonit-o arcașii noștri, azi, toată ziua! Și chiar acolo la coada iezerului Zamfir lotrul are luntre mare și trei plute, priponite în păpuriș, și neștiute de dușmani. Și cum îi noapte adâncă și întuneric, Mitruț se leagă să te ducă el cu „atamanii” lui, să spargă puțintica oaste din locul acela și să te treacă cu luntrea pe celălalt mal al iezerului. Iar de acolo… îi plin câmpul de cai și te poți duce la sultan, dacă vrei, de bună voia măriei tale, nu să te ducă turcii ca pe prinși.

Domnul își clătină capul a împotrivire, dar înainte de a răspunde, Mitruț căzu în genunchi la picioarele sale. Își frământa cușma în mânile mari, iar buzele, umflate și crăpate tare, îi tremurau.

— Măria ta, – vorbi el, și răsuflarea îi șuiera în gâtul uscat, – măria ta, mie îmi ești domn cu mila și cu sprijinul, și îmi ești tată cu dragostea și cu îngăduința! Lasă-mă să am și eu odată grija măriei

tale, ca un supus și ca un fecior ce-ți sunt! Nu te da turcului! Nu te da, că nu te mai vedem! Și ce ne facem noi fără măria ta…? Să ne înveți, să ne sfătui… să ne duci! Hai să te scoatem la liman! Până în ziuă suntem de cealaltă parte a iezerului, și acolo… cum îi porunci măria ta!…

Domnul îi privea ochii uzi de puterea tulburării, gura arsă de sete și chipul slab, tras, înălțat către el în lumina opaițului. Întinse brațul și își așeză palma pe capul sutașului:

— Da, Mitruț, răspunse el la fel de tulburat și clătinând din cap cu neasemuită mâhnire. Până în ziuă eu pot fi departe de primejdie. Dar mâne, oastea moldovenească are să fie nesmintit nimicită de mânia puhoiului dușman care m-a scăpat din mână! Vrei tu, Mitruț, să fug eu, domnul tău… „tatăl tău”… cu prețul ista?

Deznădăjduiți, boierul Pătrașcu își lăsă brațele în jos, ca de o mare osteneală, iar Mitruț își duse cușma la frunte, și stătu așa în genunchi, în fața domnului.

Ion Vodă își coborî ușor palma pe obrazul sutașului și grăi încetișor, cu dragoste și parcă cu duioșie, așa cum nu-l auzise încă nimeni:

— Lăsați-mă să fiu domn și… tată… până la sfârșit… pentru voi toți!…

În dimineața aceea de paisprezece iunie, solii se înfățișară după răspuns. Ziua de gândire trecuse.

— Spuneți stăpânului vostru, – le răspunse Ion Vodă, și vorba lui suna a poruncă stăpânită, – că vrerea mea așa este: cazacii care se află aici în tabără să rămâie slobozi a se întoarce dincolo de Nistru, cu toate ale lor și fără nici o piedică; moldovenii să fie lăsați a se duce nevătămați pe la casele lor, fără silă și asuprire, ca niște supuși ai sultanului precum se află și de viețile cărora sultanul nu trebuie păgubit, iar cât despre mine să fiu înlesnit a mă înfățișa strălucirii sale la Stambul, pentru a-i desluși cu gura mea dreptățile și vinovățiile mele… Iar aceste toate, solii să aibă îngăduință a mi le jura după legea profetului cu juruința cea mare, de șapte ori, pe coran…

Solii plecară ducând beglerbegului vorbele măriei sale.

În urma lor, hatmanul Svercevski clătină din cap cu neîncredere și mâhnire. El nu credea în juruințele turcești. Iar când, peste un ceas de vreme, solii se reîntoarseră aducând coranul și întreaga îngăduință a beglerbegului pentru vrerile domnului, el se trase la o parte și stătu tăcut, cu buzele strânse și chipul întristat, rezemându-și, greu, trupul în sabie.

De șapte ori jurară solii pe coran, în numele beglerbegului și de șapte ori rostiră cu adâncă smerenie și plecăciune aceleași vorbe ale lui Ion Vodă, pentru cazaci, pentru moldoveni, pentru el însuși. Iar când se isprăvi acea strașnică juruință, peste care niciun credincios de

legea lui Mahomet nu s-ar fi încumetat să treacă, Ion Vodă grăi către soli și glasul lui nu mai suna aspru și poruncitor:

— Iată, a vrut dumnezeu să încap pe mânile voastre și am încăput. Ce-oi avea eu de ispășit, sau de izbândit, dumnezeu are să hotărască. Dar vă aduc aminte că ați juruit pentru prietenii aceștia ai mei, cazacii! Pentru bărbații aceștia, a căror vârtute și vitejie cum nu se mai află pe lume se cuvine știută și cinstită, cu dragoste și plecăciune. Vă aduc aminte că ați juruit să-i lăsați să treacă nevătămați în țara lor. Iar dacă aveți vreo mânie împotriva lor, întorceți-o asupra mea, s-o ispășesc eu, pentru că numai eu se cuvine să le plătesc pe toate… Iar despre moldoveni, nu vă mai vorbesc. Sunt doar robii împăratului și aveți a răspunde pentru ei în fața sa…

— Beglerbegul nu-și calcă juruințele! răspunse mai marele solilor. Și îndată ce s-or scurge oștile noastre și s-a face loc, oștirea de aici are să fie slobodă să se împrăștie, care și cum a vrea, după cum am juruit. Însuși tu ești slobod să te înfățișezi beglerbegului, când îi binevoi. Noi te așteptăm acolo.

Așa vorbiră solii ca niște bărbați cinstiți și plini de putere și de bunăvoință, și se duseră.

În urma lor, Ion Vodă stătu o vreme sub perdeaua cortului și își privi tabăra. Iar oastea întreagă stătea în picioare, de jur-împrejur, cu cușmele în mâni, cu chipurile slăbite, cu capetele în soare, și se uita la dânsul, mută. Oftând, Ion Vodă se întoarse către ai săi. Își descinse sabia de la brâu și o întinse lui Svercevski.

— Ia-o! îi spuse. Braț mai vrednic pentru sabia mea nu se află! Îl cuprinse în brațe și-l strânse la piept, iar cazacul își lăsă capul pe umărul lui. Chipul domnului, într-această îmbrățișare frățească, se vedea întristat, tras, cu cearcăne vinete sub ochi, cu buzele plumburii, crăpate adânc, sângerate.

Veniră și sutașii cazacilor și domnul își luă rămas bun de la ei, dăruindu-i cu pungi cu bani pe fiecare. Pe urmă își scoase inelul din deget și-l dărui boierului Pătrașcu, pe care-l îmbrățișă îndelung, cu dragoste.

— Eu merg cu măria ta! grăi Pătrașcu adânc tulburat.

— Nu, dragul meu! răspunse Ion Vodă și glasul lui suna ca o mângâiere de părinte. Nimeni nu merge cu mine! Soarta domnilor este una, soarta voastră este alta, Pătrașcule! Am să te țin minte toată viața, dragul meu! Credinciosul meu!… Îl mai strânse odată în brațe și pe urmă își luă rămas bun de la ceilalți căpitani, rugându-i să aibă grijă de oaste până la risipirea ei de istov.

Ieși din cort.

Afară, oștirea stătea în aceeași stare de muțenie, cu cușmele în mâni, cu capetele plecate. Lângă perdea, Mitruț aștepta singur, privind în pământ, ca să-și ascundă ochii. Trupul lui uriaș căzu în genunchi și

buzele arse se plecară asupra mânii care-l ocrotise:

— Măria ta!…

— Mitruț, sutașule!

Glasul domnului se rupse, înecat. Ion Vodă își trase jungherul de la brâu și i-l întinse:

— Ia-l, Mitruț! Poate are să-ți fie de trebuință, acolo… pe hotarul tău… pe care să-l păzești… Să-l păzești… că-i hotarul Moldovei, Mitruț… auzi?

Păși înainte.

La spatele lui Mitruț, „atamanii”, cu capetele descoperite, plângeau cu lacrimi mute. Numai Ghivirdic scâncea încetișor, stăpânit, cu cușma la frunte.

Ajuns la căruțe, Ion Vodă își mai aruncă odată ochii asupra taberei. Pe urmă păși hotărât peste șanț și se tot duse călcând încet, fără grabă, fără să-și mai întoarcă privirile, singur…

Departe, ostașii dușmani îl așteptau buluciți, în picioare. Se dădură în lături din calea lui și statura uriașă a lui Ion Vodă, trecând printre ei, se micșora din ce în ce, depărtându-se către corturile care albeau în zare…

10

Ostașii desfăcură legăturile căruțelor și ieșiră peste șanț. Erau slobozi. Mai trebuia ca oștirea dușmană să-și rupă cercul și să le facă loc. Și atunci s-or duce cum or putea, pe jos… ori poate or găsi cai rătăciți pe câmp… Dar mai întâi să bea!… Să bea!… Își lunecară ochii spre iezer și răsuflară adânc, trecându-și palmele peste buzele scorojite.

Se așezară pe iarbă și priviră în jur. Cât vedeai cu ochii, în toate zările, câmpia furnica de oameni, cai și cămile. În jos, la bună depărtare, se înălțau corturile căpeteniilor turcești și cel al lui Petru Șchiopul, domn al Moldovei din porunca turcilor… Iar mai aproape, oastea pedestră, multă, așezată temeinic la odihnă.

Așteptară mult.

Soarele urca în crucea amiezii. Ardea parcă mai tare decât totdeauna și nicio fărâmă de nour nu se vedea pe toată bolta. Iar dinspre tabăra turcească nimeni nu se mișca să desfacă împresurarea, să le aducă vestea că pot porni. Parcă-i uitaseră. Unii se traseră înapoi la umbra căruțelor, unde numai cazacii rămăseseră. De pe draghini se vedea apa iezerului strălucind ca o oglindă ascunsă într-o pădure de păpuriș.

Deodată, de departe, dinspre corturi, porniră semne tari de surle. Sunetele se apropiară repetate de alte surle și oastea dușmană din jurul taberei de căruțe sări în picioare, cu mare larmă. Moldovenii oftară, ușurați: în sfârșit! Venise porunca! Ieșiră dintre căruțe, cu

mânile goale, nerăbdători, gata să pornească. Turcii se vânzoleau, strigau, și dintr-odată tot cercul lor porni către tabără, strângându-se.

— Ce-i asta? apucă a se mira căpitanul Răducanu, ducându-și palma umbrar la frunte.

Dar în clipa aceea, un nour de săgeți zbură asupra lor, zbârnâind și îndată zbârnâi altul și căpitanul Răducanu se rostogoli pe iarbă. Căzură și alți mulți în toate părțile, într-un vălmășag fără nume.

— Vânzare! urcară în văzduh răcnetele moldovenilor. Vânzare! Și sub ploaia de săgeți și sub plumbii archebuzelor care începuseră să bubuie, ostașii alergară la căruțe. Dar tabăra dezlegată nu mai înfățișa o întăritură bună pentru apărare. Puhoiul dușman năvăli ca un val care creștea mereu de jur-împrejur, s-o acopere, s-o înece.

— Juruința turcilor! răcni cumplit hatmanul Svercevski. Și la un semn, cazacii care-i mai rămăseseră se strânseră într-un ghem rotund și săbiile lor scânteiară în soare.

În jur, talazul vrăjmaș urca, se împingea, urla repezindu-se și dădea înapoi însângerat, neputincios în fața acelor săbii care fulgerau, împărțind moarte cu o iuțeală nemaicunoscută. Creșteau movile de leșuri în jurul cazacilor, înconjurându-i ca un zid de apărare. Dar năvălitorii, împinși mereu de la spate de puhoi, călcau peste hoituri, urcau peste ele, până când din lupta acelor viteji nu se mai desluși nimic. Numai undeva, în mijlocul unei mulțimi fără margini, înghesuită, deasă ca o perie, câteva săbii își înălțau vârfurile strălucitoare și se abăteau în aceeași clipă, fără să se zărească măcar luptătorii care le mânuiau.

Suit pe saci într-o căruță, căpitanul Arbore învârtea cu amândouă mânile sabia lui cea lungă, cu două tăișuri. Parcă lovea din toate părțile dintr-odată. Mustățile lui bălăi, lăsate în jos, se clătinau uriașe la fiecare izbitură și răsuflarea sa puternică se auzea de departe. În jurul carului mulți dușmani prăbușiți mușcau pământul. Dar zbârnâi o săgeată rătăcită de undeva, și căpitanul Arbore căzu cu fața în jos peste dânșii.

Furios, cu chipul roșu și părul zbârlit, căpitanul Iurie aruncă în capul unui dușman frântura de sabie cu care rămăsese în mână și, plecându-se apucă o oiște de sub o căruță. Învârti oiștea pe deasupra capului, izbi și îndată în jurul său se făcu loc slobod.

— Încoace, Țarălungă! strigă el către căpitanul de lăncieri, pe care-l vedea zbuciumându-se alături.

Dar o suliță aruncată i se înfipse în spate și Iurie scăpă oiștea, căzu întâi în mâni și, împotrivindu-se cu deznădejde, se lungi la pământ. Peste trupul său trecu urlând vârtejul dușmanilor și, împingând înainte pe cei ce luptau în jurul lui Țarălungă, îl copleși și pe dânsul, îl prăbuși și trecu mai departe.

De la adăpostul căruțelor sub care se ascunseseră, oștenii răniți și

cei doborâți de sete, cu ochii sticloși, fioroși, cu fețele trase, scofâlcite, ca de mort, întindeau coasele și lăncile, tăiau picioarele năvălitorilor și-i trăgeau spre ei cu o bucurie sălbatică, înfiorătoare. Alții se rezemau de căruțe, și luptau cu draghinile, cu tânjalele, cu leucile, mânuindu-le cu cele din urmă puteri, cu mișcări largi, uriașe, ucigașe. Și cădeau străpunși de săbii și sulițe, lungindu-se alături de cei aflați de dușman culcați, lipsiți de orice putere și uciși fără împotrivire.

Cu sulița într-o mână și cu sabia într-alta, cu spatele rezemat de loitra unui car, boierul Pătrașcu lupta singur, cu deznădejde, într-un corn al taberei. Căzuseră în jurul lui mulți oameni „dintre ape” și de la Vadul Părului, alții se rătăciseră cine știe pe unde, Mitruț cu „atamanii” luptau undeva pe aproape și el rămăsese să se apere singur, așteptând clipa în care se va vedea copleșit de număr și prăbușit în sânge. Deodată, de deasupra lui – din car – vâjâi „biciul” lui Drăgan și cu o răpăială cumplită cele zece măciulii de plumb, doborâră la pământ pe dușmanii cei mai apropiați. O a doua răpăială făcu loc gol în jurul boierului și Mitruț cu ghioaga în mână și cu jungherul dăruit de Ion Vodă în brâu răsări lângă dânsul.

— Treci printre roți, milostive! îi strigă el. Ieși la șanț! Acolo-i mântuirea. În clipa următoare izbi cu ghioaga. Pătrașcu repezi sulița și răsuci sabia, iar Drăgan își învârti biciul. Și în aceeași clipă se traseră printre roți în cealaltă parte a carului și se pomeniră între „atamanii” pitiți la umbra căruțelor, cu Zamfir, cu puținii soți ai acestuia și alți câțiva oameni „dintre ape”. În fața lor, peste șanț, câmpia către miazăzi se arăta aproape slobodă, până departe.

— Strecurați-vă pe lângă căruțe, pitiți-vă să nu vă vadă și săriți șanțul! strigă Mitruț.

Și când se văzură dincolo, Zamfir răcni:

— La iezer! Și porni ca slobozit din pușcă.

Porniră toți, alergând iepurește și întorcând spatele vârtejului care bântuia între căruțe și vuietului bătăliei care auia, zguduind aerul ca un uragan. Trecură ca o ghiulea printr-o ceată de dușmani atât de mirată, încât nici nu încercase să-i oprească, și alergară înainte, gâfâind. Un stol de săgeți se abătu în urma lor fără să le facă nicio pagubă. O surlă țipă undeva aproape și o altă ceată porni în curmeziș, să le iasă în cale. Nu se opriră. Izbi Drăgan cu biciul, izbi Mitruț și păliră ceilalți cu ghioagele, împunse Pătrașcu cu sulița și ceata se împrăștie. Dar se repezi din nou, furioasă, strigând, izbind, ținându-se de dânșii ca o haită de lupi.

— Nu vă opriți! strigă Mitruț, gâfâind. Alergați cât puteți, că îndată ajungem. Biță Drăgan, rămâi cu biciul în urmă. Biță Zamfir, fugi înainte și dezleagă luntrea!

În clipa aceasta Ghivirdic căzu. Mitruț se aplecă, îl aburcă pe umărul său stâng și urmă să alerge cu ghioaga în dreapta. Erau

aproape. Drăgan își învârtea biciul alergând și ceata turcilor păstra depărtarea, dar nu se lăsa. Mirați, urmăritorii voiau să știe unde poate fugi astfel o mână de oameni, în cuprinsul unei tabere care număra o sută cinci zeci de mii de ostași? Înțeleseră abia când îi văzură sărind unul după altul în apă, călcând peste trestii și încălecând marginea luntrei și a unei plute. Atunci se repeziră urlând. Dar fuga era apărată de biciul lui Drăgan, de ghioaga lui Mitruț și de sabia și sulița lui Pătrașcu, și fugarii, mânuind prăjinile, traseră în luntre și pe cei trei apărători și se tăcură nevăzuți în păpurișuri. Abia atunci Mitruț se aplecă asupra lui Ghivirdic parcă să-l vadă și să-l cerceteze, și căzu și el alături, cu un geamăt înfundat… înfiptă în pulpa piciorului lui, o săgeată turcească scurtă și lată, tremura ușor…

CAPITOLUL III

1

Într-un amurg, o ceată de călăreți poposi la pădurăria lui Badea Tudose. Un leagăn larg, întocmit din gânjuri și curmeie înnodate între ele și legat cu capetele de oblâncuri – între doi cai – purta un trup nemișcat, întins pe o pală de fân.

Cu capul descoperit și cu vântul serii în părul răscolit, moș Mihai se sculă de pe prispă și se apropie șchiopătând. Așa cum era, cu spinarea adusă, cu cămașa de cânepă descheiată la piept, cu gâtul scorojit și mânile mari ieșite mult din mânecile largi, moș Mihai arăta a fi un biet bătrân bicisnic și beteag. Ațintі pe drumeți cu singurul lui ochi teafăr și cunoscu întâi pe Drăgan. Îndată își roti privirea și, nevăzând pe Mitruț, simți cum i se strânge inima.

— Ce-i?

Ocolind întrebarea, călăreții prinseră a descăleca.

— Bine v-am găsit! grăiră ei domol. Bine te-am găsit, moș Mihai!

— Ce-i! izbucni din nou bătrânul și mâna lui groasă apucă straiul lui Drăgan.

— Îi bine, moș Mihai, îi bine… Iaca am isprăvit și…

— Unde-i Mitruț?

— Aici-i, moș Mihai! Aici… în leagăn…

— Trăiește? răcni bătrânul cu glasul lui de zile rele.

— Mulțămesc lui dumnezeu, trăiește.

Badea Tudose ieși din casă, speriat.

— Tudose! strigă bătrânul către el. Băietul!…

Se repeziră amândoi și, din tindă, glasul Domnicăi se înălță într-un singur țipăt jalnic:

— Mitruț!

Desprinseră leagănul și-l purtară cu băgare de samă pe prispă. Întins pe fân, Mitruț stătea nemișcat, cu răsuflarea scurtă și grea. În umbră, chipul nu i se vedea. Moș Mihai îi puse mâna pe fruntea asudată. Ardea.

— Ce are? întrebă el cu glasul scăzut dintr-odată totdeauna.

— O împunsătură de săgeată… în pulpa piciorului… Atâta! îl încredință Drăgan.

— Dacă-i „atâta”, de ce arde?

— Îi împunsătură veche… și-a început a se învineți!

Bătrânul își plesni palmele una de alta:

— Da, bine, ce fel de oșteni sunteți voi, dacă nu cunoașteți nici atâta lucru? O împunsătură de săgeată se arde cu fierul roșu, ori se curăță cu custura!… Altfel putrezește carnea împrejur și omul piere…

— Ba cunoaștem! vorbi Drăgan, domol. Care oștean n-o știe? Dar n-am putut face treaba asta pe drum… și fugari, precum ne aflăm!…

— Fugari? îl fulgeră moș Mihai ca ochiul lui de uliu.

Drăgan clătină din cap, tăcut, și cei din jurul lui își plecară frunțile ca rușinați. Între ei, Ghivirdic, încă netămăduit de lovitura primită, stătea rezemat de un copac.

Bătrânii se așezară greu pe prispă. Parcă li se tăiase picioarele.

— Vra să zică?…

Tăceau toți clătinând din cap cu adâncă mâhnire. Numai Domnica, îngenuncheată la capul lui Mitruț și răcorindu-i obrazul cu un ștergar ud, suspina cu dinții strânși îndărătnic, cu bocetul zăvorât în gât. Și peste toți trecea domol vântul de sară și freamătul ușor și nesfârșit al codrului.

— Tu, copilă, – vorbi deodată moș Mihai, – pune să fiarbă o oală cu apă și caută untul de pojarniță. Adu și boțul cel de ceară de sub grindă. Vezi că este după icoană și un boț de rășină… Adu și un ștergar curat, de in, și pune opaițul în fereastră. Pe urmă, du-te!

— Unde să mă duc? suspină Domnica, mirată, speriată, împotrivindu-se.

— Unde vrei, dar cât mai departe! Și să nu vii până nu-i auzi cântând cucoșii. Ia-o, Tudose, și du-te cu dânsa, că noi aici avem treabă. Iar voi, iștialalți, aprindeți focul, colea, aproape, să se vadă mai bine… și să-mi dați o mână de ajutor…

Târziu în noapte, trupul rănitului se odihnea întins pe o palã de fân proaspăt, așternută pe prispa udă, spălată cu apă. Moș Mihai făcuse ceea ce oricare oștean, cu științele de trebuință la război, ar fi făcut în locul lui. Legase strâns piciorul pe sub genunchi cu o curea, curățase rana adânc, tăind și azvârlind carnea cea rea, spălase cu apă fierbinte, umpluse scobitura cu unt de pojarniță și acoperise totul cu un pocriș de ceară de albine frământată cu rășină de brad. Iar pe deasupra legase piciorul cu un ștergar de in. Din sângele care cursese și din toată răutatea scobită din rană nu mai rămăsese nici urmă. Numai jungherul dăruit de măria sa rămăsese însângerat pe un colț de prispă.

Din fundul pădurii unde alergase și se ghemuise cu capul ascuns în mușchi de copac și cu urechile astupate, Domnica nu auzise răcnetele de durere pe care le slobozise Mitruț înainte de a-și pierde cunoștința.

Acuma Mitruț zăcea nemișcat și numai din vreme în vreme gemea ușor ca un oftat. Focul se stingea. „Atamanii” și ceilalți oameni plecaseră în satele „dintre ape” pe la casele lor. Ghivirdic adormise suspinând undeva prin iarbă, Domnica stătea în genunchi la capul lui Mitruț și-i răcorea mereu, mereu obrajii și buzele cu apă rece. Lacrimile tăcute care curgeau din ochii ei – sărmanele ei albăstrele ofilite – păreau că nu mai au sfârșit. Pe prispă cu coatele pe genunchi și cu obrajii în palme, cei doi bătrâni încremeniseră, ascultând. Iar în fața lor, jos pe iarbă cu spatele rezemat de un copac, Drăgan povestea.

Din timp în timp, o învăluire de vânt, vestind apropierea zorilor, trecea fără veste scuturând crestele copacilor. Un cerb boncăluia departe, în fundul pădurilor. Pe urmă totul se liniștea și glasul gros al lui Drăgan curgea domol ca o poveste de demult și fără seamăn de tristă: „...Așa a fost! Ei erau câtă frunză-n codru și câtă iarbă pe lumea asta, tot oșteni străluciți, muiați în fier și-n aur și-n argint... Și noi eram o mână de țărani, opincari... și care ne apăram pământul cum puteam... cu ce puteam!... Și tot nu ne-ar fi doborât dacă n-am fi fost vânduți...”

Și povestea lui Drăgan curgea înainte, domoală, mâhnită, în vreme ce o lacrimă, una singură, scursă din ochiul cel sănătos al lui moș Mihai și pornită la vale, i se oprise în vârful nasului și rămăsese acolo tremurând.

În cenușă, focul pâlpâi și se stinse...

2

Drăgan a fost la Vadul Părului, a văzut pe boierul Pătrașcu și a adus de la el vorbe bune pentru Mitruț. Și vești.

Pe măria sa l-au ucis turcii! Chiar acolo pe loc, la Roșcani, și trupul i l-au rupt cu cămilele! Iar capul i l-au trimis la București să fie țintuit în poarta curții domnești, alături de capul lui Vintilă Vodă...

Mitruț a răcnit ca un om înjunghiat și a dat să sară jos de pe prispă. S-au repezit bătrânii să-l domolească și să-l țină nemișcat. Drăgan a așteptat să se liniștească. Pe urmă a povestit înainte:

— ...Și pe marele vornic Dumbravă l-au ucis! L-au cumpărat de la voievodul Ardealului, unde se aciuase! Cu bani și cu daruri l-au cumpărat. Și voievodul acela l-a vândut! Boierii vând... asta se știe... Și, cumpărându-l, l-au adus la București și l-au ucis...

Țara-i în pradă. Cară și turcii, cară și tătarii tot ce găsesc... și dau foc! Au s-ajungă și aici pe hotar când s-or sătura și a fi să iasă din țară să se ducă... și au să prade și aici, ca peste tot... Se aude că au ars și au pustiit atâtea târguri și sate, încât lui Petru Șchiopul i-a ieșit o poreclă: îi zic: domnul pârloagelor! Că pârloagă a rămas din Moldova noastră de când Petru Șchiopul s-a înscăunat la Iași...

Mitruț a gemut cumplit și a închis ochii.

— ...S-a înscăunat la Iași, – urmă Drăgan, – și a început a împărți pământuri și slujbe, răsplată pentru cei ce i-au dat țara pe mână și i l-au vândut pe Ion Vodă!... Acuma Cozma Murgu și Bilăi și Slăvilă, pe care i-am căutat noi în noaptea aceea, și nu i-am mai găsit, Mitruț, au ajuns în fruntea bucatelor... în divan!

Zic unii că au să fie răsplătiți și urmașii celora care au vândut mai demult și care au fost spânzurați aici, în lunca Siretului: Gavrilaș Voilă și Hudăi și Mândru al vostru, de la Putnișoara... Că doar tot pentru Petru Șchiopul au vândut și aceia...

Din ochii închiși ai lui Mitruț, două șiraguri de lacrimi, prelinse pe lângă nasul subțiat, curgeau pe obrajii slăbiți și galbeni.

— …Acu eu, sfătuindu-mă și cu dumnealui Pătrașcu – urmă Drăgan, – mi-am făcut socoteala că tot un pribeag fără țară și fără culcuș am rămas. Dacă-i vorba că Petru Șchiopul răsplătește pe vânzători și pe urmașii lor, are să răsplătească și pe urmașii Albului! Și dacă mă duc acasă, urmașii Albului au să mă ucidă cum l-am ucis eu pe dânsul! Unde să mă aciuez?… Este, măi oameni buni, un moșneag departe, acolo unde apa Buzăului se întâlnește cu apa Slănicului, și are o râșniță la care eu – ca un pribeag precum mă aflam – am învârtit la hadarag, o vreme… Am ajuns acolo să scap de boier! Da'… iaca i-am ucis, și de scăpat tot n-am scăpat! Că și mort te asuprește boierul și te stăpânește! Eu mă duc înapoi la moșneagul și la râșnița aceea… Că aici, în țara mea, nu-mi pot agonisi un culcuș… ș-un acoperiș…

Omul vorbea domol, rar și o mâhnire neagră se vedea pe chipul lui brăzdat adânc de suferințe. Bătrânii îl ascultau tăcuți, întristați. Cu un colț de năframă, Domnica ștergea lacrămile de pe obrazul lui Mitruț… și plângea și ea.

3

A venit poruncă de la Crăciuna pentru străjări: să-și vadă fiecare de lucrul lui ca și până acu. Măria sa domnul cel nou nu schimbă nimic din vechea rânduială…

— De acu, dacă ai început a pune piciorul în pământ, repede ai să poți coborî pe hotar și tu! grăi bucuros moș Mihai.

Mitruț se întoarse spre el ca fulgerat și-l privi atât de cumplit, încât bătrânul se sperie și nu mai deschise vorba în ziua aceea.

În tindă, Domnica își duse mâna la obraz. Cum? Mitruț nu vrea să se ducă pe hotar? Nu mai vrea să fie străjăr? Atuncea… ce?

4

Într-o noapte a trecut Zamfir și a stat la pădurărie, la foc, până târziu. El cu oamenii lui, care au scăpat din prăpădul de la Roșcani, au intrat din nou în stuf.

— Unde în altă parte să mă duc, Mitruț, dragul bădiții? se îndreptățea el, ostenit și cu glasul mai hodorogit decât totdeauna. Acu, în Moldova îi mai rău decât era înaintea măriei sale Ion Vodă. Pradă tătarii, ard și iau robi, pradă turcii și ucid, iar boierii s-au repezit ca hultanii asupra norodului, să plătească pe spinarea lui toate strângerile și înfruntările și osânda pe care le-au răbdat pe vremea măriei sale! Pot eu ieși la lumină și la slobozenie? Nu pot! Am să stau acolo unde știi tu, ș-am să pălesc și în turci și în tătari și în boieri cât m-or ajuta brațele! Și-am să iau vamă, Mitruț, și de la unii și de la

alții, ș-am să ușurez pe cei prădați cât oi putea! Tu știi!

— Știu, bădiță! a clătinat din cap Mitruț. Iar dacă ceea ce faci mata am face-o mai mulți… cât mai mulți… poate s-ar lua de samă și dușmanii și boierii și domnii!…

Vorbise hotărât, cu glas aspru, pornit. Zamfir îl privi lung și moș Mihai îl aținti cu băgare de samă, cu ochiul lui rotund.

— Ce este în capul tău, măi băiete? gândi el nedumirit.

5

Mitruț s-a tămăduit. Mai calcă cu grijă și se sprijină într-un băț, pentru că pielea care a crescut, acoperind scobitura, e încă subțire și lui moș Mihai i-i frică să nu plesnească.

Domnica nu mai poate de bucurie. Ar cânta, ar juca, dacă în jurul lor n-ar fi atâta jale. În schimb, măcar aleargă, veșnic trează să împlinească vrerile și dorințele sutașului ei, străjărului ei, viteazului ei… și umblă toată ziua în jurul lui, cum umblă un mânz în jurul maică-si! Numai gândurile și tăcerea lui Mitruț nu le poate alunga. Dacă s-ar duce pe hotar… poate că s-ar mai lua… s-ar mai schimba.

— De acu, – spune într-o zi moș Mihai către Mitruț, poți veni în luncă. Azi oleacă, mâni oleacă, nici nu știi când uiți că ai fost rănit…

— Ce să fac în luncă? întrebă repezit Mitruț, răsucindu-se către moșneag.

Domnica rămâne încremenită.

— Cum, ce să faci? se miră uluit moș Mihai. Slujba ta s-o faci! Nu ești străjăr? Să păzești pe hotar ca toți străjării, cum ai mai făcut…

— Pe cine să păzesc? Pe Petru Șchiopul? strigă Mitruț așa cum n-a strigat niciodată la bătrân.

Și moș Mihai rămâne trăsnit. Până acum Mitruț n-a cutezat să-și ridice glasul în fața lui. Cum, acu…? Și caută să priceapă, să se dumirească și el. Ce se întâmplă cu băietul?

— Ce-i vorba aici de Petru Șchiopul, băiete? Tu ești străjăr de hotar, nu de domn! Tu hotaru-l păzești! Asta-i slujba ta! Că domnii vin și se duc fără să te întrebe pe tine, dar hotarul rămâne! Ce s-a cuibărit în capul tău și nu mai iese? Ești străjăr? Ai uitat?

— Străjăr sub mâna cui? strigă iar Mitruț cu jale și deznădejde parcă. Sub mâna ucigașului măriei sale? Sub mâna lui Petru Șchiopul?

— Sub mâna sutașului de la Crăciuna…

— Și nu-i tot aceea? Mai bine în stuf… cu Zamfir!…

Moș Mihai a rămas cu gura căscată.

Domnica a izbucnit în lacrimi și a fugit să s-ascundă undeva, pe sub copaci, să plângă, să plângă cu glas și să n-o audă nimeni…

Bătrânii stau zile întregi alături, privesc în pământ și tac. Numai uneori se uită unul la altul cu întristare și deznădejde și atunci își dau cușmele pe ceafă, neputincioși.

Domnica plânge. N-o vede și n-o aude nimeni plângând. Dar plânge: „Mitruț al ei! Străjărul ei! Sutașul ei!”

Într-o zi l-a văzut cercetându-și armele și inima ei s-a zbătut înnebunită. Dacă pleacă? Dacă se duce acolo în stuful lui Zamfir! Atunci?…

Așa, peste căsuța din poiană a căzut tăcere și întristare și spaimă…

Într-o zi, Mitruț intră în casă și află pe Domnica îngenuncheată la icoană. Nu-l auzise. Vorbea cu icoana, șoptind și plângând:

— Ajută-mă, maică a domnului! Ajută-mă și ajută-l și pe el, săracu…

Mitruț se răsuci să iasă. Nu putea suferi lacrămile Domnicăi. Dar, în aceeași clipă, pe peretele uns cu humă, văzu strălucind, prins într-un cui, jungherul măriei sale. Făcu un singur pas până acolo și-l smulse cu mâna tremurătoare și cu multă uimire în ochii mari. Îl uitase!

Stătu cu jungherul în mână, privindu-l, și la picioarele lui, Domnica rămase în genunchi, speriată, cu sufletul la gură. Mitruț trase fierul din teacă, îi cercă ascuțișul cu degetul, îl privi gânditor și chipul lui începu a se lumina. Își aducea aminte! Și întâmplarea și locul și vorba! Vorba ruptă de tulburare, și blândă și bună și plină de dragoste a măriei sale: „Ia-l, Mitruț! Poate are să-ți fie de trebuință acolo… pe hotarul tău… pe care să-l păzești. Să-l păzești, că-i hotarul Moldovei, Mitruț… Auzi?”

— Ascult, doamne! suspină Mitruț cu buzele tremurând, plecându-se adânc ca în fața măriei sale și purtând jungherul la frunte, cu amândoi pumnii strânși puternic. Ascult! Avea ochii uzi de mare tulburare și glasul i se înecase în fundul gâtlejului. Ca frânt, se așeză pe laiță și își duse mânile la ochi. O lumină mare îi limpezea încet gândurile…

De jos, Domnica îl privea cu tot sufletul în ochi.

— Domnica, – vorbi el cu glasul gâtuit, – eu am să cobor pe hotar! Îi hotarul Moldovei, Domnica, nu al domnilor! Al Moldovei, adică al nostru! Știi?

— Da, Mitruț! șopti ea și își simți tremurând șoapta și buzele și lacrima care i se oprise pe marginea genelor.

— Așa a spus măria sa când mi-a dat jungherul… că poate are să-mi facă trebuință pe hotar… Ș-a poruncit să păzesc… să păzesc…

— Da, Mitruț!

— Arcul… Și ghioaga, Domnica, și săhăidacul, că mă duc! se sculă el grăbit.

Din prag, Domnica îl privea cum se duce pășind repede, sprinten,

aproape alergând. Parcă niciodată nu fusese rănit! Și ochii ei – minunatele ei albăstrele – râdeau, râdeau printre lacrimile care-i curgeau nestăvilite, ca roua unei noi primăveri.

Observații

[←1]

Iușcă – biciușcă

[←2]

Troahnă – epidemie de gripă.

[←3]

Covru – culcuș de iepure în țărână, sub o tufă.

[←4]

Cepeleag – din vârful limbii.

[←5]

Crâsnic – mică plasă de prins pește, legată în vârful unei prăjini.

[←6]

Plean – prizonierat, pradă de război.

[←7]

Astrucare – înmormântare.

[←8]

Aul – sat tătărăsc. (n.a.).

[←9]

Catâc – lapte acru. (n.a.)

[←10]

Ieremcic – mâncare de lapte. (n.a.)

[←11]

Airan – lapte acru subțiat cu apă. (n.a.)

[←12]

Udrii – Adrianopole. (n.a.)